

A N D R E Æ
T I R A Q V E L L I
R E G I I N C V R I A

Parisiensi Senatoris.

T R A C T A T V S.

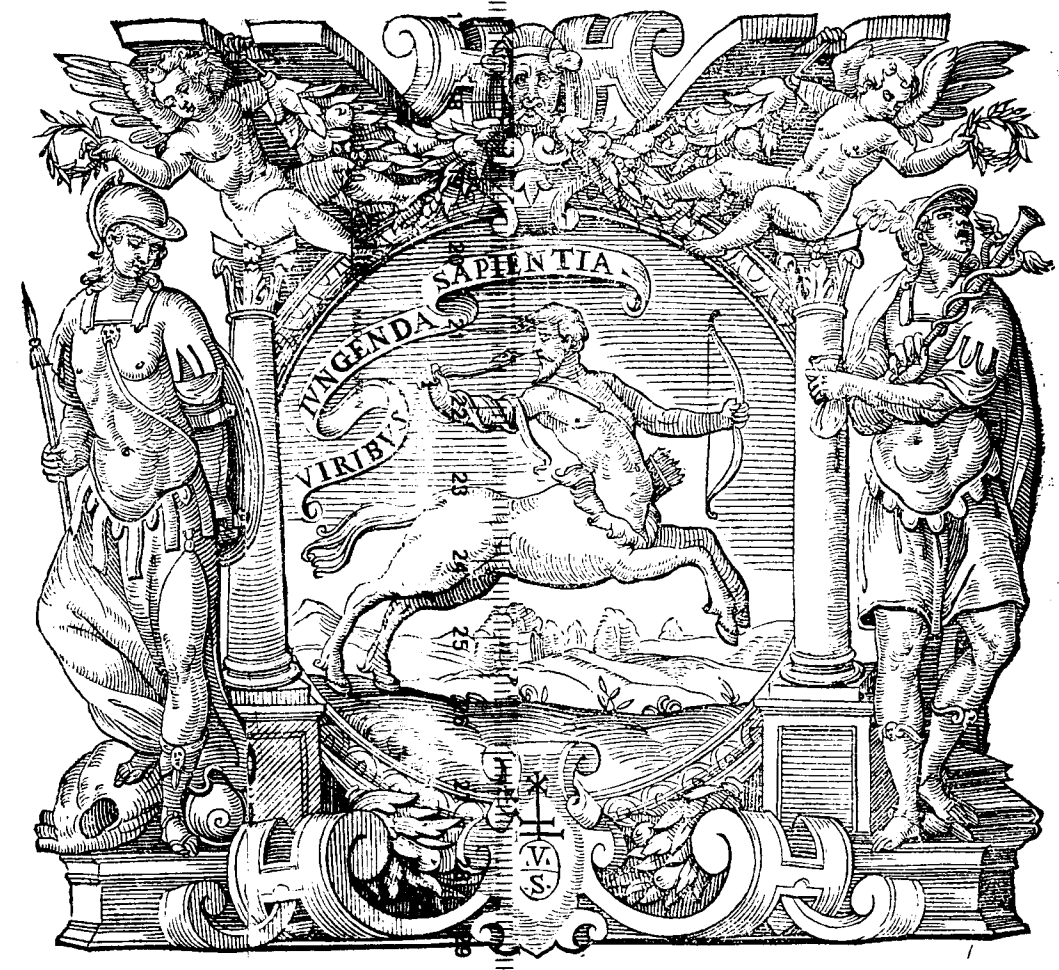
De Privilegijs p^{ri}nc^{ip}alis.
De Prescriptionibus.
Intit. De iudiciis in rebus exiguis ferendo.

E I V S D E M

In tit. Res inter alios actas alijs non præiudicare Commentarij.

T O M V S Q V I N T V S.

Cum Indicibus, rerum ac verborum copiosissimis.

M. D. LXXXVIII.

Venetijs, Apud Ioannem Baptistam Somaschum.

A N D R E Æ
T I R A Q V E L L I
R E G I I N C V R I A

Parisiensi Senatoris.

T R A C T A T V S.

De Privilegijs pia causa.

De Prescriptionibus.

In tit. De iudicio in rebus exiguis ferendo.

E I V S D E M

In tit. Res inter alios actas alijs non præiudicare Commentarij.

T O M V S Q V I N T V S.

Cum Indicibus, rerum ac verborum copiosissimis.

M. D. LXXVIII.

Venetijs, Apud Ioannem Baptistam Somaschum.

ANDREAE TIRAQUELLI REGII IN PARISIENSIS CURIA SENATORIS.

De priuilegijs piæ causæ Tractatus, lucem adferens non mediocrem obscuritati cap.
Cum effes. & cap. Relatum. de testament. extrà.

P R A E F A T I O.

PIETAS, quæ ex diuo Paulo ad omnia utilis est, & cuius exercitium tam sedulo ac diligenter omnibus ad Christum aspirantibus commendatur, ueteribus nostris Iu reconlultis tanto fuit studio ac curæ, ut huius intuitu ac contemplatione permulta, ne dicã propè innumerabilia, priuilegia introduxerint: quorum tã frequens in omni iuris parte fit mētio, ut quot, & quæ ea sint quæ potissimum recepta sunt, nõ inutile fuerit paucis recensere, simulq; aliquantulum immorari in interpretatione c. cum effes. & c. relatum, extrà de testam. Quæ duo cap ita multum faciunt ad rem, quam paramus in quorum intellectu obscurus adeo Labyrinthus uerfatur, ut hætenus multos, & eos quidem diuersos admodum sensus, à scriptoribus acceperint. Antequam tamen eorum interpretationem aggrediamur, in primis quæ dicatur piæ causæ, siue quid relictum piũ cõseatur, uel relictum ad piã causã, uideamus.

Primum igitur incipiemus ab his, quæ ecclesiæ nel monasterio relinquuntur, quæ ob id ad piã causas relictã dicuntur, ut uoluit Spe. tit. de instr. ædit. §. nunc uerò aliqua. uerf. & scias quòd inter relictã. & Bal. in auth. similiter. in princip. C. ad leg. Falc. Rom. conf. 225. quo ad primum. col. 2. & omnes ubique.

Sed & non solum quod relinquuntur monasterio in genere, sed & quod relinquuntur uni cuiquam monacho, dicitur quoque ad piã causas, si fiat intuitu pietatis, non contemplatione consanguinitatis, aut amicitia, ut dicit Bal. in l. 1. in lect. col. 4. uerf. circa personam. C. de sacros. eccl. per not. in l. illud. C. eod. tit. argum. l. tutor peritus. §. quæ tutorib. ff. de excus. tuto. & in c. requisisti. de testam. & not. in l. Lucius. §. tres hæredes. ff. ad Treb. & idem tenet Pan. in rub. de testam.

Item relictum hospitali dicitur ad piã causas; quia & hospitale dicitur pius locus, ut uoluit Arch. in c. si ex laicis. 10. q. 1. Spe. ubi supra. Io. And. in c. Ioannes. col. 2. in uerf. pijs. de testa. Bal. in dicta auth. similiter. & in l. orphanotrophos. in fi. C. de episc. & cler. & Pan. in c. cum sit generale, in secundo notab. de foro comp. Paul. Cast. conf. 4. dicendum est, lib. 2. & conf. 59. quædã mulier condidit uer. in contrarium. & iterũ. col. ult. ante fin. lib. 5. Pet. Perus. in tractatu canonicæ episcopalis, in 10. c. Car. Fl. conf. 121. ad primum respondẽo, in princ. Bened. Cap. conf. 18. uisõ & considerato, col. pen. & conf. 54. hoc caput. circa primum quæsitum, col. 3. Alex. conf. 210. statutis accuratè perspectis, in princ. lib. 2. & cõf. 190. plura narrata sunt, col. 4. lib. 6. Bar. cõf. 15. incip. Deum inuocet, col. 1. lib. 3. Corn. cõf. 140. circa hæc consultationẽ, col. 2. uerf. circa Falcidiam, lib. 1. Phil. Dec. conf. 273. in casu proposito, in princ. & est bonus text. in d. l. orphanotrophos, & in l. fancimus, huius initij. 2. C. de sacros. eccl. & in l. omnia, & quod ibi dicit Bar. C. de episc. & cler.

Id quod plerique intelligunt procedere, modo hospitale sit constructum autoritate episcopi, aut certe illi constructo accedat ipsius autoritas, aliã secus. Ita uoluit Bal. in auth. hoc ius porrectum, col. 1. C. de sacros. eccl. & conf. 465. in ciuitate Brixia, lib. 1. & conf. 116. ordinatio testamenti, in prin. lib. 4. & conf. 320. præmittendum est, lib. 5. Angel. conf. 308. primo uidere oportet, post princ. Paul. Cast. in dicta l. orphanotrophos, in prin. Alex. in conf. 120. super eo quod quaritur, col. 2. uerf. posset etiam responderi, lib. 1. Et Bened. Cap. latè conf. 97. punctus communis, per totum. Et pro his facit quod not. gl. in Clem. quia contingit. §. vlt. in gl. pe. & ibi Pet. Anch. de relig. domi. & Host. in Summa titu. de regula. §. non tamen uerfic. quid de rusticis, & in tit. de religiosis domi. §. 2. ante finem, & §. 3. Spec. tit. de statu monac. uerf. 36. Bal. in l. si quis ad declinandam, col. antepen. uerf. sed iuxta hoc quæro. C. de episc. & cler. & in l. deberi, uerf. itẽ est argum. C. de fideicommiss. liber. Ang. conf. 213. an canonica, Imo. in c. officij, charta antep. de testa. Domin. in c. 2. de rest. in integr. li. 6. Car. Fl. conf. 13. in ciuitate Vrbitanen. Pa. c. de xenodochijs, & in c. ad hæc, de religio. domibus, & Alex. conf. 9. uisõ dicto themate, in princ. lib. 2. Fel. in c. de quarta, col. 2. de præscr.

Sed alij indistinctè tenent, siue hospitale sit, institutum autoritate episcopi, siue non, esse tamen & dici piũ locum, licet non ecclesiasticum, aut religiosum, uel sacrum: quia in eo exercentur opera pietatis. Et ita uoluit expresse Bar. conf. 465. in ciuitate Brixia, lib. 1. & cõf. 5. hoc initio, quidam ciues. lib. 3. Ang. conf. 117. in canonica portione, col. 2. & conf. 383. Papinius, col. 1. Pet. Anch. conf. 129. super primo dubio prima facie, uidetur, col. 1. & conf. 337. de efficacia, col. 3. Pan. in d. c. de xenodochijs, & Pau. Cast. conf. 167. præsupposita pro uera opinione, lib. 2. Ro. conf. 457. in casu positã consultationis, col. ult. uerf. unum est, quod refragatur, Bar. conf. 1. col. 7. & multis seq. lib. 4. & Fel. in d. ca. quarta, col. 2. & iterum col. 4. de præscr. & Stepha. Bertr. conf. 244. uisõ processu, num. 3. lib. 1. Et Pan. conf. 55. in quæstione quæ uertitur, col. 2. uerf. & primò adiura, lib. 1. Fran. Curtius Iunior conf. 20.

Pietas: ad omnia utilis secundum D. Paulum. Idẽ secundum: l. uerconsultos.

Relicta monasterio uel ecclesiæ cõsentur relictã ad piã causas. Idem si uni cuiquam monacho sit relictum.

Hospitali relictum dicitur ad piã causas relictum.

Modò hospitale sit institutum autoritate episcopi.

Alij indistinctè tenent, siue hospitale sit institutum autoritate episcopi, siue non.

Item relictū fraternitatibus dicitur ad pias causas, ut voluit Pet. Perus. in suo tractatu, de quarta canonica, Pa. cōf. 3. r. ad clarā decisionē omniū difficultatum, col. 2. ver. venio ad secundū. li. 1. & iterū cōf. 3. 2. cuius est initiū, circa duo dubia, col. 2. ver. substitutio verò facta ut testator, li. 2. Paul. Cast. cōf. 5. dicendū est quòd dicta fraternitas, in prin. li. 2. & cōf. 1. 2. hoc capite presens consultatio nulla, ad fi. eo. li. 2. & ita sentit Spe. in d. ver. & scias, & Io. And. in c. Ioannes, de testa. dū loquuntur generaliter de quibuscunq; locis, in quibus exercētur opera charitatis, & expressiū Bar. in l. 1. §. sed religiosus. ff. de colleg. illicit. & Ang. in reposito. l. 1. C. de fide instr. & iure hař. fiscal. li. 10. Bened. Cap. cōf. 1. 15. cū prout in facto præsupponitur, col. vlt. (vide Arc. in c. si quis, 62. dist.) & nouissimè Phil. Dec. cōf. 72. viſo pūcto, col. 2. ver. tertio principaliter.

*Relictum
fraternita-
tib. cōsetur
relictum ad
pias causas.
Cōtrarium
tenentes.*

*Fraterni-
tas non dici-
tur proprie
pium colle-
gium.*

*Relicta pau-
perib. com-
putatur in-
ter legata
ad pias cau-
sas.*

*Bona pau-
perum equi-
paratur bo-
nis ecclesia-
rum.*

*Bona eccle-
siarum sunt
bona pau-
perum.*

*Pauperes
thesaurus
Christi.*

*Quod proce-
dit etiam si
relictum sit
pauperi exi-
stimo cū
esset diues.*

*Relictū im-
personale
valet fauo-
re pia cau-
sa.*

*Ad sum-
certum de-
stinata non
possunt in
aliū vsum
conuerti.*

*Viduis &
alijs misera-
bilibus per-
sonis reli-
cta censetur
in piam
causam re-
licta.*

*Sacra lite-
ra equipa-
ratur viduas,
pupillos &
pauperes.*

*Eiusdem rei
comproba-
tio.*

*An idē sit
in orphanis*

Contrarium tamen tenet Bal. in d. l. illud, col. 1. ver. quod de eo. C. de sacrosanct. eccle. dum dicit quòd fraternitas nō dicitur propriè pium collegium, per illum tex. in verbo, nulli, quod dicit menti tenendum, & in auth. hoc ius porrectum, col. 2. verfi. secundò quæro. C. eo. tit. & in l. id quod pauperibus, in 2. i. q. C. de episc. & cler. & cōf. 1. 3. factum super quo, lib. 2. & cōf. 94. in dicto testamento, lib. 3. & cōf. 162. quidam Franciscus, in quarto dubio, lib. 5. Imo. & Pan. in d. c. officij, de testamen. Card. Flor. d. cōf. 1. 3. & Corne. cōf. 1. 19. circa primum consultationis articulum, col. 8. verfi. tamen his non obstantibus, lib. 2. & cōf. 1. 8. circa hanc consultationem, col. 2. verfi. quinimò cessantibus etiam prædictis, & col. 5. verfi. ideò ex his concludendum, lib. 4. & cōf. 297. uidetur quòd dicta fraternitas, col. 2. verfi. item dicta fraternitas, eod. lib. 4. & cōf. 370. in hac consultatione, ad fin. eo. lib. 4. & Bened. Cap. cōf. 20. punctus, quidam Franciscus, col. vlt. & iterum d. cōf. 54. col. 3. & Phi. Fran. qui hoc dicit sing. in c. 1. col. 3. de rebus eccle. nō alien. li. 6. Cuius rei veritas ex eo pendet, quod scribit idem Bal. in l. si quis ad declinandam, col. 4. verfic. deinde quæritur de tali quæstione, eo. tit. ibi vide, & Alex. cōf. 102. super primo quæſito, in primo dubio, lib. 7. & Soc. cōf. 82. in causa vertente, col. pen. verfi. sed difficultas, li. 4. & Corn. cōf. 380. pro decisio- ne præsentis, col. 3. in fin. & seq. lib. 3. (& vide etiam Card. Fol. cōf. 1. 3. in ciuitate Vrbinatensi,) & Fran. Balb. in tractatu præscriptionis in 1. parte 5. partis, col. 2. verfi. & signanter dicit pium.

Item relictā pauperibus computantur inter legata ad pias causas, Spe. in d. §. & scias, Bal. in d. authen. similiter, & ibi Rom. in repe. col. 1. & ipse Bal. in l. illud, col. 14. & ibi Pau. Cast. C. de sacrosanct. eccle. & in hoc omnes conueniunt. Et quidem optima causa: nam bona pauperum æquiparantur bonis ecclesiarum, ut latè per Panor. in c. nihil. de præscr. & Fely. qui alios allegat in c. de quarta, col. 4. eo. tit. Quin bona eccle- siarum, & clericorum sunt & pauperum. c. aurum indignè, 1. 2. q. 2. & c. vlt. in prin. & ibi gl. 1. 6. q. 8. Et pau- peres ipsi sunt thesaurus Christi, ut asserit diuus Laurentius.

Et hoc adeò procedit quòd si quis relinquat causa pietatis alicui, quæ credit esse pauperem, cum sit di- ues, istud reputabitur relictum ad pias causas, quantum ad relinquētē, ut voluit Bar. in rep. l. 1. in 2. q. 2. q. prin. in fi. C. de sacrosanct. eccle. per c. quiescamus. 42. dist. Sed fortè, inquit, essent ei legata auferenda, & in alium vsum conuertenda, arg. l. legatum. ff. de usufru. leg. Verum Bal. ibi (ut semper in ea l.) col. 10. verfi. super 5. quæst. in rep. Bar. mordet, dicentem hoc postremum esse falsum: quia imò tale legatum pro non scripto habendum est, quo ad illum cui relictum est, per l. eam quam. C. de fideic. & l. pater filium. §. Tuscu- lanus. ff. de lega. 3. Nec tamen defuit, sed remanet relictum impersonale, quod valet ad pias causas, per c. cum tibi. de testa. & l. nulli. C. de episc. & cler. & non conuertitur in alium vsum, sed ad eundem casum; vnde cum pauperi existimato relictum sit, dabitur pauperi: quia cum possumus ad usum destinatum uti, non possumus in alium conuere, Clem. quia contigit. de relig. domib.

Item relictā viduis, & alijs miserabilibus personis, ut voluit Spe. ubi supra, & Bal. in d. auth. similiter. & Pet. Peru. in tract. cano. c. 10. & Firmia. in tract. de episcopo, in 4. parte libri quarti. q. 3. 1. uer. congruen- ter hic dicendum. & Fran. Are. in l. 1. in fi. C. de sacrosanct. eccle. & ante hos gl. in cap. ult. in uerbo, pietas. de fer. quæ sub pietate. de qua ibi tex. loquitur, reponit dictū, miserabiliū personarū. Quod & ex eo satis cōpro- batur, quòd sacre literæ æquiparant viduas, pupillos, & pauperes; scribitur enim Hierem. 5. Causam viduæ iudicauerūt causam pupilli nō dixerūt, & iudicium pauperū nō iudicarunt: ex quo et patet, puòd relictū pupillis, dicatur in piā causam: nā & sæpe alias vltra locū illū sacre literæ æquiparant pupillos & viduas.

Et uidetur hoc comprobare tex. in l. 1. C. quan. Imper. inter pupil. & uid. & rubrica illius tit. q. pupillus sit ex miserabilib. psonis, qd expressè voluit Ale. in l. Titia textores. in prin. ff. de lega. 1. & qd ei relictum est, censetur piū, tenet Car. Fl. in Cle. 1. in 1. 3. q. de test. vbi & idem dicit de orphanis. Tamen intellige pro- cedere, cum pupillus est pauper & orphanus, secundum glo. in c. omnīs ætas, gl. vlt. 1. 2. q. 1. & Spe. tit. de in- stru. edit. §. nunc verò aliqua. ver. & scias. Car. & Imo. & alij in c. significantib. de offi. dele. Alex. cōf. 1. 2. 1. viſo processu causæ vertentis. col. vlt. l. 1. & Iaf. in d. l. Titia textores. col. pe. vide Ioan. And. in c. ex tenore. de foro comp. Quæ autem dicantur miserabiles personæ, vide per Bart. in l. 1. C. quando Imper. inter vid. Inn. & Pan. post alios in cap. significantib. de offi. deleg. Panor. in cap. super quibusdam de verbor. signifi.

Item relictum pro anima, per tex. in §. si vnū de prædictis. verfi. occasionem autem. in auth. ut cum de appel. cogn. in illis verbis, & ipsorum quoque animæ ex hac causa pijsima subleuentur, ut voluit gl. in l. si q. Titio. & ibi Bar. & alij recetiores post eū, de legat. 2. Bar. in d. l. 1. & ibi Bal. q. illā dicit sing. in lectu. col. 2. C. de sacrosanct. eccle. Bar. in l. Lucius. ff. de alim. & cib. leg. Bal. in l. q. ad declinandā. col. 1. C. de episc. & cle. & in d. auth. similiter. & in l. & in legatis. in prin. C. ad legē Falc. & in l. vl. §. sed & si q. col. 4. ver. pone fili. C. comu. de legat. & in l. hæreditas. §. si defuncto, & ibi etiam Ang. ff. de petit. hæred. & in c. vl. in fi. de dilat.

ubi

vbi ad hoc dicit gl. in d. l. si q. Titio. sing. & in c. 1. §. donare post prin. tit. qualiter olim feu. ali. po. & confi. 275. si q. iuris ciuilis. col. vlt. li. 3. Pet. Anch. cōf. 144. præfatis nominib. col. 1. Pan. i. rub. de testa. col. 3. ver. sed nunc quæritur. & in c. relatum. huius initij 1. col. vlt. & in c. requisisti. in primo not. eo tit. Floria. in l. cū quidam. §. si dies. ff. de vfur. Pau. Cast. cōf. 1. 67. li. 2. vbi ad hoc dicit illam gl. reputari sing. & Rom. cōf. 69. viſo quæstionis themate, post prin. Soc. cōf. 1. 16. non potest negari. col. pen. verfi. primus est. Barb. qui & illam gl. dicit sing. cōf. 71. illud in medium referam. col. 6. lib. 3. & Philip. Corn. cōf. 38. pro decisione, col. 3. in fi. lib. 3. & iterum cōf. 322. ardua plurimum. col. 4. verfi. in contrariam partem. lib. 3.

Quod adeò verum est, ut si pro anima relinquatur, etiam consanguineo, vel amico pauperi, dicitur, re- lictum ad pias causas, ut voluit gl. not. in c. 2. de sepul. quam sequitur & reputat singu. Bal. in l. 1. col. 2. in lectu. & ibi Pau. Cast. in fi. C. de sacrosanct. eccle. & voluit Ioa. And. in addit. Spec. tit. de instr. edit. §. nunc verò aliqua ver. & scias quod tunc, in addit. quæ incipit, ad istum finem, & omnes quos statim allegabi- mus, & Alex. cōf. 158. viſo testamento, ad fi. lib. 7. Secus si consanguineo aut amico diuiti: quia licet di- catur pro anima, non tamen reputabitur ad pias causas, sed magis præsumetur factum contemplatione consanguinitatis, amicitia, aut alterius non piæ causæ, ut voluit gl. in l. illud. & ibi Bal. & Pau. Cast. C. de sacrosanct. eccle. Bar. in repetit. d. l. 1. in 2. q. 2. q. prin. & Bal. in d. auth. similiter. & ibi Ro. col. 1. idem Bal. in l. si hæres. in 2. nota. ff. de cōdict. causa data. & in d. l. si quis Titio. & ibi etiam Imo. ff. de lega. 2. & in c. de prio- re. de appe. vbi dicit sing. illam gl. & cōf. 8. licet mulieres. lib. 5. & cōf. 230. testamentum de quo quæri- tur, eo. lib. 5. & Lupus alleg. 92. in primis videndum est, in 1. dubio, vbi rationem reddit, quia pietas non stat in nomine pietatis, sed in substantia veritatis. per leg. cum hi. §. sed personarum. & §. si in annos. ff. de transa. & l. 1. C. de mendi. valid. lib. 1. & idem quoque voluit. Paul. Cast. cōf. 441. viſo puncto, & allega- tionib. in 2. dubio, post prin. lib. 2. Card. qui eam gl. dicit sing. in c. tua, de test. in c. de priore, de appel. Pet. Anc. cōf. 25. videtur prima facie, col. 2. Pan. in d. rub. de testa. & d. cap. requisisti, & cōf. 63. quædam domina, colum. 3. verfic. hoc etiam firmatur, lib. 2. & Barb. cōf. 58. Clementissimi Dei, colum. ante pen. lib. 1. Steph. Bert. cōf. 205. sic est verum, colum. 1. nume. 3. 4. & 5. lib. 2. & cōf. 82. quoniam reperio, col. 1. lib. 3. & Theologis Diuus Thomas in q. 4. q. 2. articulo septimo.

Et facit pro prima parte: nam maior pietas debet exerceri in consanguineos pauperes, quàm in exter- nos, ca. non satis. 86. distinctio. Et ideo executor deputatus ad distribuendum pauperibus, potest eligere pauperes consanguineos testatoris, ut voluerunt Bald. Ang. & Imo. in l. illa institutio. ff. de hæredibus in- stit. Imo. in l. captatorias. ff. eod. tit. Pet. Anch. in d. c. cum tibi, de testa. Alex. in l. diui. ff. ad leg. Falc. Qui & ipsi dicunt procedere in filio spurio testatoris, paupere, sicuti etiam voluit Io. And. in d. §. nunc verò ali- qua, in vltima char. in addi. quæ incipit, continuata, & Bald. in l. id quod pauperibus, col. pen. & vlt. C. de episc. & cler. & cōf. 91. videtur quòd electio, lib. 1. & cōf. 162. quidam Franciscus, ad fin. lib. 5. Ang. & Imo. in l. Lucius. §. in testam. ff. de lega. 1. & vide quæ dicam infra vbi de alimentis.

Quod tamen intelligendum est duobus modis, primò, ut procedat in terminis, in quibus loquimur, v- delicet quando consanguineo pauperi relinquatur nominatim pro anima, aut etiam alia pia causa: quia tunc dicitur legatum ad pias causas, non obstante qualitate consanguinitatis, per ea quæ diximus. At si simpliciter relinquatur cōsanguineo etiā pauperi, sine expressione piæ causæ, non reputabitur ad pias cau- sas, qn magis videt fuisse relictū cōtēplatione, & fauore cōsanguinitatis, p. tex. in l. tutor. §. q. tutorib. ff. de excus. tut. ubi cōcurrētibus pluribus præsumptionibus, illa anteposit, q. ex cōiūctione sanguinis insurgit, sicuti voluit Bal. in auth. ex testamēto, col. 3. C. de collatio. dū dicit, q. inter cōiūctos, cum aliquid cōfer- tur, præsumitur fieri ex naturali affectu magis quàm ob aliā causam, per multa iura quæ allegat: & hoc ex- pressè voluit Bal. in d. auth. similiter. uerfi. quid si donatio, & ibi etiam Ro. col. 1. sed cura istud incidenter, vbi & ad hoc allegat c. requisisti, de test. & c. pontificis, 1. 2. q. 3. & latè Phil. Dec. cōf. 120. diuino, & cōfide- ratis omnib. col. vlt. & latius diximus in nostra repetitione, l. si vnquam, in uerbo, donatione largitus.

Sed si hoc omnino est sine dubio, quia cum anima cæteris rebus sit anteponenda, per l. sancimus, C. de sacrosanct. eccle. c. cum infirmitas, de pœn. & remiss. & ibi conor. uidetur testator subsistente causa pauperta- tis, potius considerasse eam causam quæ animam respicit, quàm sanguinis coniunctionem per multa quæ in simili supra sæpius diximus. Quin gl. in l. si donatione, quàm ibi omnes sequuntur, C. de collationibus, voluit, quòd si pater daret filio bene merito, licet non exprimat, quod facit propter bene merita, in dubio tamen præsumitur ob eam causam facere, ut alibi etiam diximus. Et haud dubiè in uno casu dice- rem videri, in dubio magis relictum fauore piæ causæ, quàm consanguinitatis, quando aliās relictum nō valeret, per id quod in simili uoluerunt Bal. Fulgof. & Iafon in l. si tibi decem. §. si pactus. ff. de pactis, Imo. & Raph. Cum. in l. quod dicitur. ff. de uerb. obl. Quanquam autem relictum utroque modo valeret, cogi- tandum relinquo. Neque enim audeo contra tot tantæ autoritatis viros tenere.

Intellige secūdo, qd de diuite diximu, ut pcedat in eo, q. satis diues est p ratione suæ cōditionis, siue status, aut generis. Nā si quis satis bonorū hēat, ut possit uiuere, nō tamē secundū conditionē & qualitātē suę psonę, is pro paupere est habēdus: & q. illi ea cōsideratione, & cā relinquit, cōsetur relictū ad pias cās. Ita voluit Bar. in rep. d. l. 1. in 2. q. 2. q. principalis. C. de sacrosanct. eccle. post Diuum Thomā, quo loco nuper ci- tauimus, & Bal. in repet. d. l. 1. col. 10. uer. super 5. q. C. de sacrosanct. eccle. & in l. si q. ad declinandā. col. 2. uer. cir- ca tertium, per tex. ibi, quæ ad hoc notabilem dicit. C. de episc. & cle. ubi loquitur de nobili, q. satis bonorū

habet,

*Quod pro-
anima reli-
ctum est, di-
cendum est
pium.*

*Eiusde con-
firmatio.*

*Relictum
etiam con-
sanguineo,
vel amico
pauperi cō-
setur pium.*

*Aliud in cō-
sanguineo,
vel amico
diuite.*

*Pietas con-
sistit in sub-
stantia ver-
itatis.*

De eadē re.

*Maior pie-
tas exercē-
da est in cō-
sanguineos
pauperes,
quàm in ex-
traneos.*

*Executor
potest elige-
re paupe-
res consan-
guineos.*

*Restrictio
præceden-
tium.*

*Distinctio
in relictis
pauperib.*

*Concurren-
tibus plu-
rib. præsum-
ptionibus
ea præfer-
tur, quæ ex
coniunctio-
ne sangui-
nis insur-
git.*

*Argumen-
ta in cōtra-
riam partē.*

*Donatum si
lio bene me-
rito conse-
tur ei ob be-
ne merita
donatum.*

*Diues non
tam secun-
dum facul-
tates, quam
habet,*

Relictū pro redemptio- ne captiuo- rum ad piā causam reli- ctum vide- tur. Idem in le- gato alimē- torum. Causa redē- ptionis ca- ptiuorum, & causa ali- mentorum æquiparan- tur. Pia causa quæ dica- tur. Legatum alimentorū pauperibus relictum di- citur pium, aliās secus. Pia causa ex pauper- tate legata rj attendi- tur. Legatum alimentorū diuini reli- ctum, dicitur etiā fa- uorable. Dos & ali- menta æqui- parantur. Legatum dotis dicitur pium. Idem in do- te à patre relicta filij. Legatum dotis & ali- mentorum æquiparan- tur. Distinctio alimento- rum, proce- dit quoque in dote. Maritare virgines pauperes, est pia cau- sa. Ex legato detrahatur Falcidia. Dos respe- ctu ipsius non est pia causa.

habet, ut uiuere possit, sed non pro ratione suæ dignitatis, & Barb.d. confi. 56. lib. 1. & Cyp. in trac. de Im- per. milit. deligendo, in materia nobilitatis, in 2. priuilegio nobilitatis, vbi hoc dicit no. & Bened. Cap. d. confi. 54. colum. 3. Itē relictū p redēptione captiuorū. I si q. s. p redēptione. in illis verbis, pijsimā administrationē, C. de donationib. in d. §. si vnū de pdictis, ibi, ex hac causa pijsima. I auth. vt cū de app. cog. Doc. vbiq; & iter eg- teros Bal. & Pau. Cast. i. d. l. illud, q. hoc ē intelligūt i captiuis ex delicto, p gl. i. c. sacrorū, r 2. q. 2. qd & idē voluit Bal. i. d. aut. similiter. C. ad l. Fal. cū cōc. latē à me traditis suprà ti. 10. §. vl. i. gl. pe. vbi de hoc dixim⁹. Item legatū alimentorū, p tex. in l. Mela. ibi, pietatis intuitu. ff. de ali. & cib. leg. & in l. fancimus. C. de sacrosan. eccle. vbi causa redemptionis captiuorum, & causa alimentorum æquiparantur, in §. interdici- mus, ibi, egentium pabula, & alias pias causas, in auth. de eccles. tit. & ita sentit Bald. in d. auth. simili- ter, vbi dicit, quod pia causa dicitur, cū per eam releuatur corpus animatum, quod quidem fit per alimo- niā, & expresse voluit gl. in l. si cui annū. ff. de annū. lega. Bart. in l. alio. ff. de aliment. & cib. legat. Et Ra- pha. Cumanus confi. 30. statuto cauetur, col. 2. Angelus, Imo. & Alex. in l. diui. ff. ad leg. Falc. Alexan- in l. si certis annis. col. 3. verfic. ex his etiam infero. C. de pact. & Philip. Dec. confi. 72. viso puncto. col. 3.

Sed hoc itellige secūdū ea q̄ suprà dixim⁹, vbi de relicto ante differuim⁹, videlicet, cū alimēta relin- quantur pauperibus, aut ijs, q̄ famē pariūtur, vt etiā innuit tex. in d. l. fancimus, qui expresse de fame lo- quit. & in d. §. interdiciamus, in verbo egentiu. Nā si fauore amicitie diuiti relinquet, & cui aliās satis est alimentorū, nō dicit legatū piū, vt voluit Bar. in d. l. alio, col. 2. ff. de alimen. & cib. legat. & in d. l. si cui an- nuū. ff. de ann. lega. & in d. l. Diui. & ibi Ang. Imo. & Alex. ff. ad l. Falc. Ex quibus Ang. & Alex. hoc dicūt p- cedere, et si testator dicat, qd̄ relinquit amore Dei, & ipse Bar. in trac. de alimētis, col. 3. ver. q̄ro vtrū le- gatū alimētorū, p tex. in §. aliud quoq; c. ibi, egenis alimenta impendāt, in auth. vt cū de appel. cog. & in l. cū hi. §. in annos. ff. de tranſact. & Ang. in l. Stichū & Pamphilū. §. stipulatus. ff. de verb. obl. & in l. si certis annis, & ibi Anto. de But. & Alex. C. de pact. Imo. in l. si quis Titio, & iterum in l. cum pater. §. eorum. ff. de lega. 2. Flor. in l. cum de in rem verso. col. 2. ff. de vfur. Ro. in repe. d. auth. c. similiter, col. 2. uer. capio se- cundū. C. ad legē Falc. Alex. in l. 1. col. 4. ff. solu. mat. Fran. Arc. cōf. 45. in causa & puncto, col. 1. & Iaf. in l. cū is. §. si mulier, col. 2. ff. de cōdict. indeb. Aliās semper magis ex paupertate legatarij, q̄ ex verbis testa- toris dicitur pia causa, vt per Alb. in l. illud. C. de sacrosan. eccle. & in 1. statutorū, q. 3. incip. itr q̄ro statuto.

Quancūq; tamē legatū alimentorū factū diuiti dicitur et fauorable, & priuilegiatū, vt patet per tex. in d. l. cū hi. §. nihil. aut̄ interest. ff. de tranſact. vbi non pōt inconfulto patore tranſigi super alimētis relictis etiā diuiti, nedū in opi. Et p̄ p̄ea Sal. in l. 1. & ibi Iaf. col. 3. in 3. l. im. C. de fideic. Alex. & Iaf. in d. l. si certis annis. Cuius tamē sententiā, licet de eo mētionē nō fecisset, secutus fuerat Flor. in l. cū de in rē verso. ff. de vfur.

Item cū dos & alimenta æquiparantur, vt no. glo. in l. ob æs. C. de præd. min. legatum dotis, siue pro maritandis virginibus dicitur pium, per tex. in l. cū is. §. si mulier, ibi pietatis causa, & ibi no. Bal. Ang. & Fl. ff. de cōd. indeb. & voluit Io. And. in c. tua nobis, in ver. alios, extra de decimis. & Bar. in l. si ego, in prin. §. 1. ff. de iur. do. & in l. si constante. in 1. q. 1. partis ante fi. ff. sol. mat. & in l. 2. §. vlt. post princ. ff. de don. Al- ber. in 1. parte statutorū, q. 3. suprà alleg. & in fi. Bald. in l. mandatū, col. 3. ver. sed contra hoc opp. & ibi Sa- ly. C. ad legem Falc. & in l. post mortē, col. pe. ver. sed pone testator instituit heredem. C. de fideic. & in l. 1. ante finē. C. de his quæ pœnæ no. relinq. & in rep. l. 1. col. 16. C. de sacros. eccl. & Imo. in l. 1. col. 1. in fi. ff. sol. matr. Flor. in l. cū quidam. §. si dies. ff. de vfur. & Ioan. Ana. confi. 57. visis & consideratis, post prin. vbi dicitur etiam procedere in dote à patre relicta filie. Alex. in d. l. si certis, col. 3. C. de act. & in l. 4. §. hoc autem iudiciū. col. 4. ff. de dam. infect. & in l. si cū dotē. §. eo autē tpe, col. 3. ff. sol. matr. & cōf. 90. plura narrata sunt, col. 9. li. 6. & Barb. cōf. 87. prope est dominus, col. 2. lib. 2. & Firmia. in tract. de episc. in 4. par- te lib. 4. q. 3. 1. ver. congruenter hic dicendū. Soc. in confi. 82. in causa vertēte, col. pe. ver. sed difficultas ori- tur. li. 4. Lau. Calc. cōf. 1. 3. pro parte negatiua, col. 2. uer. in contrariū facit, & ver. & hanc partē, & latius col. 4. ver. itē & sic dicitur. Porrō cū legatum dotis & alimentorū æquiparētur, vt patet ex no. p gl. in l. ob æs. C. de præd. min. & Bar. in l. vlt. ff. de his quibus vt indig. & in auth. res quæ. C. comm. de leg. de quo tamen per Ale. in l. 1. col. 6. ff. sol. matr. Ideō & ea distinctio, quā in alimētis diximus, in dote quoq; procedit, vt videlicet tum demum legatum dotis sit pium, si relictum sit pauperi, nō etiā si diuiti, vt voluit Bal. in l. il- lud, col. 1. C. de sacros. eccl. & in auth. nisi rogati. col. 3. ver. quæro nunquid monasteriū. C. ad Treb. cū di- cit, q̄ maritare pauperes virgines est pia causa. Ang. in §. si quis de prædijs in auth. vt cum de appel. cogn. Ro. in d. auth. similiter, col. 2. ver. circa tertium, & Alc. in add. Bar. in d. §. si mulier, & in l. si cōstāte, in prin. col. 9. uer. ex dictis autem. ff. sol. matr. Barb. cōf. 87. li. 4. Bal. Nouellus in tract. de dote, in 5. parte, & iterum cōf. 348. de duob. col. 2. ver. nō obstat qd̄ fauor, & Iaf. in d. l. cū is. §. si mulier, ante fi. ff. de cōd. inde. & fa- cit qd̄ tradit gl. in l. tali. in prin. ff. de iure dot. q̄ de legato factō causa dotis diuiti, detrahatur. Fal. et Phil. Dec. d. confi. 72. col. 3. et d. cōf. 120. col. 2. Et ad hoc inspiciēda est status cōditio. et dignitas eius, cui relin- quitur, vt in simili diximus sup. cū de legato animæ loqueremur. Et ita in hac specie voluit Bal. in d. l. quis ad declinandam, loco suprà allegato, & in l. paupertas, in prin. ff. de excus. tut. & Dec. d. cōf. 120. col. 1. Verūm Laur. Calc. sibi contrarius, confi. 3. 1. Antonius Pacolarius col. 6. dicit simpliciter, quod dos re- spectu ipsius non est pia causa. Nam si esset huiusmodi, ex ipsius legato non detraheretur Falc. per auth.

fimi-

militer. C. ad leg. Falc. Sed ex ea detrahatur, vt not. gl. in l. tali, in prin. ff. de iur. dot. & in l. si non designata, C. de falsa cau. adie. leg. & videtur esse tex. in l. sed vsusfructus, §. dos relegata, ad l. Falc. cui adde & aliam gl. in l. in testa. quidē militis. C. ad l. Fal. Et quod tale legatū dotis nō cēseatur ad pias causas, tenet etiam Bart. quē nō allegat, in d. l. cū is. §. si mulier. ff. de cōd. ind. Nec ob. inquit Calc. tex. in d. §. si mulier, qui in contrariū nō solet allegari, quia non id dicit, sed tantū loquitur de pietate respectu donantis & nō dotis.

Sed aduerte quod communis opinio est in contrarium, & de eo, quod diximus de detractōne Fal. con- trarium tenet glossa, videlicet non detrahendam ex legato dotis, per l. si in testamento quidem. C. ad le- gem Falcidiam, super quo vide Calca. d. confi. 13. col. 4. ver. non obstat si dicatur.

Item relictum pro imagine faciēda, aut depingēda, dicitur esse ad pias causas, per tex. in l. lineā mar- garitarum. ff. ad leg. Fal. vbi & hoc not. Bar. & Alex. & in c. vlt. extra de testa. & in c. ex parte, de verb. signi- fi. per quos ita voluit Ro. in d. auth. similiter, col. 2. ver. circa vltimum, & ante illum Ang. in l. 1. §. ad muni- cipiu, & ibi etiam Alex. ff. ad legem Falc. per gl. quam Ang. dicit nota. in l. Titia. §. vlt. ff. de auro & argen. leg. & voluit idem Ang. confi. 24. casus est, Iacobus in fi. & Flor. in d. l. cū quidam. §. si dies. ff. de vfur. & Bern. Laud. in additio. Bar. confi. 26. testator in testamento.

Item relictum causa studij potest etiam dici pium, per id quod voluit Bar. in l. 1. ad fi. & omnes, ff. solu. matrim. quod causa dotis, & causa studij concurrunt, & æquiparantur. Ex quo inferunt Bal. Ang. Raph. Cum. & Iaf. ibi, quod sicuti valet donatio facta à patre filie in potestate existenti causa dotis, l. Pompo- nius Philadelphus, & ibi gl. & doct. C. famil. ercisc. & not. gl. in l. 2. C. de inoffi. don. & Bar. in l. frater à fratre ff. de cōdict. indeb. ita etiam donatio facta filio familias causa studij, quod etiam tenet Ro. in l. donatio. §. pater. ff. de don. Alb. Imo. & Fl. in l. quæ pater filio. ff. fa. ercisc. & Iaf. in d. l. frater à fratre, colum. vltim. in 2. lect. & Ferd. Lorg. in repe. §. diui. l. filius fa. col. 14. ver. posset alia & 2. cau. ff. de leg. 1. licet aliqui tenuerunt contrarium, vt per Alex. in d. l. 1. §. ad municipium. ff. ad leg. Fal. Et bene facit, quia ea dicitur fauora- bilis, & pia causa, quæ vtilitatem publicam respicit, vt dicit Paul. Cast. confi. 23. viso puncto. col. pen. per text. in l. 1. §. vlt. C. de cadu. tollen. & est etiam bonus tex. in l. 2. §. exercitum, & ibi Bart. ff. de his qui no. inf. & in l. quemadmodum. C. de agri. & cens. & facit tex. in l. si quis. §. vtrum, & ibi Bar. ff. ad Sylla. & quod voluerunt Guil. Cu. Bal. & Alex. in l. si filius. ff. si cert. pet. & quod etiam dicit Bal. in l. 1. C. si de mom. pos. quod in causa studij non appellatur, & nouissimē Phil. Dec. in c. 1. col. 10. ver. 7. extra de prob. quod in cau- sa studij tenetur reus actori instrumenta edere, sicuti in alijs causis pijs, & fauorabilibus, & ad hæc omnia est bonus tex. in d. l. quæ pater filio. in verbo pietate. Ex quo videtur etiam probari causam studij esse cau- sam piam: sicuti etiam voluit expresse Alex. in addi. Bar. in l. Stichus liber esto. ff. de leg. 3. & in l. si cui an- num. ff. de ann. leg. & ante illum Pan. confi. 63. quædam domina. col. 3. & 4. lib. 2. Veruntamen Bal. in repe. l. 1. col. 12. ff. de leg. 2. dicit quod relictum causa studij non dicitur ad pias causas, nisi sit pro studio sacre Theologie, quod & videtur sentire idem Bald. in l. 1. ff. de lega. 2. in qua etiam sententia videri uoluit Ra- ph. Cum. cōf. 28. de fundo dato in præmium emancipationis, vbi dicit hæc causam non esse propriè piam, per not. in l. illud. C. de sacros. eccl. & in l. si quis Titio. ff. de lega. 2. & donationem factam ex causa in- digere insinuatione, si excedat quingentos aureos, æquē ac alias donationes non pias. Et vtrunque sequi- tur Iaf. in l. 1. in 1. lect. col. pen. uer. adde tamen. C. de sacros. eccl. & in l. 1. col. ult. ff. sol. matrim.

Item legatum libertatis censetur relictum ad pias causas, ut uidetur probare tex. in l. in testamento. ff. de fideicom. libert. & melior in l. 1. §. ult. ibi, ad hanc rationem præfatus, & ibi not. Bal. C. de commu. ser. manu. & in l. contra uoluntatem, ibi iura pietatis. C. de test. manu. & in l. ancillam, in fi. C. de fideic. liber. cū dicit, impium esse differre uoluntates testatoris, quæ ad libertatem respiciunt, & uoluit Bar. in l. si cui annum, post prin. ff. de annu. lega. & in l. si iure, de testa. manu. & in l. 2. & iterum in l. pen. de fideic. liber. & in l. unica. §. 1. C. de cad. toll. & Alex. in l. captatorias. col. 3. C. de testa. milit. & confi. 107. statutis accuratè perspectis, col. pen. uer. posset & testator, lib. 2. & confi. 76. ponderatis his, col. ult. lib. 3. & 90. plura narra- ta sunt, col. 4. lib. 6. & Iafon in l. 1. §. si quis ita, col. 5. uer. circa illud. ff. de uerb. obli. & in l. qui Romæ. §. Fla- uius col. 3. uer. ego ultra alios, eod. tit. Et ubique docto. trahunt disposita in libertate ad alias pias cau- sas, scilicet in l. proximæ. §. ult. ff. de his quæ in testa. delen. Spe. tit. de instru. editio. §. nunc aliqua. uerf. & scias, & in l. Titio usufruct. §. 1. ff. de cond. & demon. & in l. si unus. C. de testa. & in l. 1. circa medium, & ibi etiam Angel. C. de bonis uacan. lib. 10. & Bald. in l. 2. & in l. pen. C. de fideic. libe. & in d. l. si vnus. C. de test. & in l. si iure. C. de testa. manu. & in l. 1. §. in 1. col. vlt. C. de cadu. toll. vbi plus dicit: quod ecclesia & li- bertas eadē sunt, id est, quod ecclesia idem est quod ipsa libertas, vt illius uerbis loquar, per tex. in §. vult enim, in auth. de nō alie. & idē Bal. cōf. 118. casus sub tali forma, col. 3. ver. super quinto puncto, & Ro. cō- fil. 235. quo ad primū, col. 2. & in d. auth. similiter in infinitis propè locis, vt licet uidere ex his quæ suprà diximus. Ale. qui illud postremū dictū Baldi seq. tur cōf. 76. pōderatis his de q̄bus, col. 6. li. 3. & doc. sape.

Quinetiam videtur fauorabilius esse legatum quàm sit aliud legatum ad pias causas: quod ex eo patet, quod licet legatum piæ causæ non minuat legitimam filij, per tex. in c. vlt. 17. q. vlt. & gl. in l. si quis ad de- clinandam. C. de episc. & cl. & l. Papi. §. 1. ff. de inoffi. test. & expresse consuluit Alex. confi. 18. non minuitur legitima, in prin. lib. 4. tamen legata libertatum non solum legitimam minuunt, sed & omnino aufe- runt, per dictam l. Papi. §. quarta autem, vbi Raph. Fulg. in tertio notab. hoc expresse notat per illum tex. fauorabilius esse legatum libertatis quàm piæ causæ. Ex quo & illud faciliè percipitur, legatum libertatis

Ann. omni- annu

Communis opinio.

Relictū pro imagine faciēda dicitur pium.

Causa studij dicitur pia. Causa dotis, & causa studij æquiparantur. Donatio à patre facta filio familia causa studij uale- let.

Quæ sit pia causa. In causa stu- dij reus tenetur actori instrumēta edere.

Relictū cau- sa studij non dicitur ad pias causas, nisi sit pro studio Theologie causa relin- quatur.

Disposita in libertate trahuntur ad alias pias causas. Ecclesia & libertas æqui- parantur.

Legatū piæ causæ non minuit legiti- mam filij. Legata li- bertatum te- giti- ma au-

elle

nino aufe- esse fauorabilius ipsa legitima, vt annotant ipse Fulg. & Pau. Ca. qui hoc dicit mirabile in d. S. quarta au-
runt. tem: cum tamen legitima sit fauorabilior, quam pia causa, vt patet ex eo quod diximus, & probatur in au-
Legatum li- th. si qua mulier. ubi Bal. & Saly. not. C. de sacros. eccl. Verum est tamen quod glo. & comm. doct. in d. S.
bertatis fa- quarta autem, dicunt, quod hodie legata libertatum non minuunt legitimam, per tex. in §. prohibemus,
uorabilius in authent. de trien. & semif. Quamuis ille textus verè non loquatur de libertate, & glossa ibi etiam aliter
ipsa legiti- tenet, & si loqueretur de libertate, nihilo tamen minus probaretur per illum §. quarta autem, fauorabilio
ma. rem esse libertatem, quam piam causam, licet in eo casu esset correctus per dictum §. prohibemus neque
Hodie liber enim correctæ lege censetur correctæ ratio legis, quin ex ea argui possit.

Limitatio Limitatio quod dictum est, legatum libertatis esse pium, vt procedat quando fit pro anima, vel amore
præceden- Dei, aliàs secus, vt singulariter tenet Bart. in repe. l. 1. C. de sacros. eccl. Sed hoc reprobatur Imol. in l. capta
tium. torias. ff. de legatis. 1. & Iaf. in dicta l. 1. in vtraque lectura, in prima col. vers. nota istam pulchram limita-
tionem, & in 2. lectura, col. antepen. vers. credo quod limitatio, & idem Iafon in l. captatorias, col. vlt. in
princ. C. de testam. milit. & in dicta l. si vnus, col. vlt. C. de testam. per tex. in d. l. 1. §. vlt. C. de commu. ser-
uuo manu. vbi libertas non erat relicta pro anima, vel amore Dei, licet dicatur pia causa.

Legatum in Item legatum factum ad constructionem & reparationem, siue refectionem pontium, & viarum, vt vo-
refectione luit gl. & post eam Nicol. Neapolit. Ang. & Alex. in l. 1. §. ad municipium. ff. ad legem Falc. & Spe. hoc in-
viarum vim telligens, cum necessitas imminet, in d. §. nunc verò aliqua, ver. & scias quod inter tit. de instr. edit. & Io.
habet piæ And. in c. tua nobis, in ver. alios, de dec. Bal. in auth. similiter. C. ad legem Falc. Flor. in l. cum de in rem ver-
cause. fo, col. 2. ver. sed adde predictis. ff. de vsur. Alc. in d. l. 1. §. ad municipium. ff. ad legem Falc. & Firmia. in tra-
Legatum in ctatu de episcopo, in 4. part. li. 4. quæst. 3. vers. congruenter dicendum, vbi & alios allegat. & Philip. Dec.
certum fa- conf. 72. puncto, col. 3. Bern. Landri. in addit. Bart. d. cõf. 26. ideoq; multi fuerunt in ea opinione, vt l. 1. C.
uore piæ cau- de fideic. loquens in alimentis, quæ, vt diximus, vim habent piæ causæ, procedat & in refectione viarum, ita
sæ valet. voluerunt Ba. Bal. Ang. Fulg. in l. cum de in rem verfo. ff. de vsuris. Bar. in sua disputatione, incip. quædam
Legatum in refectione mulier. Anto. in repetitio. c. peruenit. col. 7. de censibus, Imol. in l. si verò. §. de viro. col. 1. 2. ff. solu. matri-
põrium fa- mon. Mathefil. in tractatu extensionum, Iaf. in d. l. 1. C. de fideicommiss. Et benè facit tex. quod sicut aliàs
norabile est. valet legatum incertum fauore piæ causæ, vt supra diximus in quinquagesimo sexto priuilegio, ita & pro
Legatum re refectione pontium, l. quidam in testamento, & ibi gl. Bar. & alij. de legat. 2. & Bar. in l. si cui annuum. ff. de
fectionis ma- annuis legatis. Et hæc res ad eò fauorabilis est, ut licet quis habeat priuilegium immunitatis à publicis
rū põnitur muneribus, tenetur tamen ad constructionem pontium & viarum, sicut etiam tenetur ecclesia, licet sit pri-
inter eas cõ- uilegiata, nisi specialiter huius rei concessa fuerit immunitas, l. 1. & ibi nota. (Ioan. de Plat. C. de collat.
stituciones Regias qua- fund. patrimo. lib. 1. & l. absit, & ibi Plat. C. de priuileg. dom. Ideo nec ecclesia quæ priuilegiata est, ab ea
rum senten- tia mandatur re est immunis, l. ad instructionem. C. de sacrosanct. eccl. & in nostris constitutionibus Regijs, quas vulgò
tur execu- ordinationes uocamus, causa hæc ponitur inter eas, quarum sententia mandatur executioni, non obstan-
tioni. tibus quibuscunque oppositionibus, & appellationibus.

Legatum fa- Itè legatū factū pro patriæ (vt sic dixerim) fortificatione, valet, pro custodia ciuitatis, & locorū cõstru-
ctum pro cu- ctione siue refectione murorū, & fossarū, & cæterorū id genus. Ita voluit Spe. hoc quoq; intelligēs, quan-
stodia ciuita- do necessitas imminet in d. ver. & scias quod inter. vbi ad hoc multa allegat Bal. in d. auth. similiter. C. ad l. Fal.
tis ad piam vbi ad hoc rationē adducit, quia ex his custodiuntur viduæ, orphani, & aliæ miserabiles personæ.

causam cen- Item quicquid fit ad publicam vtilitatem, id pium dicitur, vti expressè voluit Pa. Ca. cõf. 194. viso pū
setur. cõf. 2. vers. pro hoc etiam, lib. 2. per l. 1. §. vlt. C. de cad. toll. & l. ad instructionem, C. de sacrosanct. eccl.
Quicquid fit Item legatum factum ad cõstructionem monumenti, vt voluit Bal. & Ang. in l. hæredita. §. si defuncto.
ad publicam ff. de peti. hæred. & expressius idem Ang. in leg. 1. §. vlt. Raph. & Pa. Ca. ff. ad l. Fal. Quod & concedit ibi Imo.
vtilitatem, ff. de peti. hæred. & expressius idem Ang. in leg. 1. §. vlt. Raph. & Pa. Ca. ff. ad l. Fal. Quod & concedit ibi Imo.
id pium dici- quatenus necessarium est ad ipsum monumentum conficiendum. Nam quod præter necessitatem impen-
tur. ditur, id potius tendit ad vanam gloriam, & solatium viuorum, & memoriam defuncti, quam ad honorē
Legatum fa- Dei. Alex. autem ibi distinguit, an monumentum tendit ad ornatum ecclesiæ, nècne. Sed priorem par-
ctum ad con- tem indistinctè sequitur Firmianus in tractatu de episcopo, loco supra sæpius allegato.

struendū mo- Item legatum factum meretrici, vt ad frugem melioris vitæ redeat, dicitur relictum ad piam causam,
numentū di- vt voluit Bal. in l. imperialis, in prin. col. 1. arg. illius tex. C. de nup. & sequitur Firmianus vbi supra.

Legatū me- Item relictum pro incertis, & malè ablati, dicitur etiam ad piam causam, vt expressè voluit Bal. in d.
retrici vt se l. hæreditas. §. si defuncto. ff. de petitio. hæred. in prima lect. & ibi quoq; Ang. & vterq; per nota. in Clem.
corrigat. prima, de priuileg. & Florianus in l. cum quidam. §. si dies. ff. de vsuris.

Legatū pro- Item relictum factum ad soluendum, & satisfaciendum creditoribus, dicitur esse ad pias causas, vt vo-
incertis & luit Vita. Nemaui. in repetitio. c. Ioannes, in 3. notabili, per illum tex. de testa. pro quo facit quod dicit Bal.
malè abla- in l. id quod pauperibus, in 9. q. C. de epif. & cle. quod executor deputatus ad soluendum debita, potest sol-
tis. uere debita naturaliter tantum: quia in foro animæ tantum valet debitum naturale solum, quantum na-
Relictū ad- turale, & ciuile simul. Sed aduerte quod in d. ca. Io. magis videtur innuere contrarium, dum separat pios
soluendum vsus, & debitorum satisfactionem. Et propterea sentiunt illic Inn. Host. Io. An. & Pa. quod huiusmodi re-
creditoribus dicitur esse licitum non dicatur ad pias causas: Postremò si amplius vis scire quæ dicantur legata ad pias causas, vide
ad pias cau- Spec. & Io. And. in d. §. & scias quod inter. Bal. Ro. in d. aut. similiter, Pet. Perusi. in d. tract. Canonicae epi-
sas. scopolis, c. 10. & Firmia. in d. tract. de epif. in 4. par. lib. 4. in q. 3. 1. vers. congruenter est dicendum.

I N D E X
E O R V M Q V A E, I N
T R A C T A T V D E P R I V I L E G I I S
P I A R V M C A V S A R V M C O N T I N E N T V R.

A Persona arbitroris non arbitrans receditur, f. 45. col. 1
Abbas confessus se accepisse mutuum spe futurae numerationis, potest perpetuo opponere exceptionem. fol. 47. col. 2
Absenti nemo stipulari potest. 38. col. 2
Actio personalis competit tantum pro reditu ex certo fundo assignato. 23. columna 2
Actio personalis & hypothecaria pro legatis ad pias causas etiam non adita hereditate competunt. 16. col. 2
Actio personalis non oritur ex quasi contra Eru. ibi. eod. f. 16. & ead. col. 2
Actio hypothecaria accessoria obligationis personalis. ibid. ijsdem in locis.
Actiones competens legatarijs folio ibidem.
Actiones non continentur appellatione patrimonij. 35. col. 1
Actus turpis ecclesiastico maxime detestandus. 34. col. 2
Actus potius in bonam, quam in malam partem interpretandus. 50. col. 2
Ad vsum certum destinata non possunt in alium vsum conuerti. in præs.
Administratores piorum locorum equiparantur tutoribus, & curatoribus. folio. 44. column. 2
Adificatio solo cedit in fauorem ecclesiæ, fol. 40. col. 1
Agens hypothecaria probare debet suum titulum priorem fuisse altero. 41. columna 2
Alienatio rei legata ad pias causas. folio. 18. col. 2
Alimenta & dos equiparantur. in præs.
Alimentorum causa proceditur diebus etiã seriatim. 47. col. 2
Alimentorum legatum dicitur pia causa, in præs.
Alter alteri testamentum facere non potest. 10. col. 1
Amico pauperi relictum censetur pium, in præs.
An in pijs causis deducatur Trebellianica. fol. 13. col. 2
Anima cæteris rebus anteposenda folio. 9. column. 2
Antiquo iure satis erat filio legitimam habere quoquo relicti titulo. 8. col. 2
Anima charior corpore. 24. col. 2

Appellatio censetur permissa nisi sit prohibita. 47. col. 1
Appellatio est licita in causa decimarum, ibi. eod. fol. & causa.
Appellandum non est, vbi res non recipit dilationem, ijsdem in locis.
Arbitratore non arbitrans, fauore piæ causæ recurritur ad arbitrium boni viri, f. 45. column. 1
Arbitrio collato in personam debentis, nec postea arbitrans, recurritur ad iudicem, ibi. eod. f. & ead. col. 1
Argumentum de milite ad paganum testante ad pias causas, non ualet. 36. column. 1.
Argumentum à libertate ad piam causam, fol. 26. col. 2. in fine.
Argumentum à contrario sensu etiam ad correctionem iuris communis. 27. column. 2
Asententia lata in fauorem piæ causæ non appellatur. 47. col. 1
Assent. ex causa. C. de liber. præter. an habeat locum, si testator ignoret se habere filium. 24. col. 2. in fin.

B

Bona pauperum equiparantur bonis ecclesiarum. in præs.
Bona ecclesiarum sunt bona pauperum, ibi. in præs.
Bona ueniunt in consequentiam personæ. fol. 34. col.
Boni mores aliter iudicantur de iure Ciuili, quam de iure Canonico. 34. col. 2
Bonorum omnium præsentium & futurorum donatio non ualet eod. fol. 34. column. 1
Bonus quis in dubio præsumitur. 50. columna. 2

C

Caput testamenti, institutio heredis, fol. 29. col. 2. circa med.
Captatorie scripturæ non infirmant legata ad pias causas. 25. col. 2
Causare redemptionis captiuorum, & causæ alimentorum, equiparantur in præs.
Causa pia quid sit. in præs.
Causa studij dicitur pia, in præs.
Causa dotis & causa studij equiparantur. ibid. & f. 30. col. 2. in fi.
Causa testam. ad pias causas non est tractanda secundum leges, sed secundum ius gentium siue diuinum. 3. col. 1. in prin.
Causa præsumitur impulsua, quæ respicit commodum accipientis tantum. Aliud

tamen in fauore dotis. fol. 50. columna. 2. in fine.
Cæcus non potest testari, nisi seruata solennitate d. l. hæc consultiissima. fol. 7. col. 1. in fine.
Cessante ratione, cessat eius dispositio. folio. 12. col. 2
Ciuitas potest statutum facere, & idem tollere. 48. col. 2. in fi.
Concurrentibus pluribus presumptionibus, ea præfertur, quæ ex coniunctione sanguinis insurgit in præf.
Conditio impossibilis, quam testator putat possibilem. 26. col. 2. in fi.
Conditio Iurisiurandi adscripta legato. fol. 26. col. 2
Conditio ultima impletur in legatis. 23. column. 1
Conditio negatiua adiecta legato piæ causæ quomodo intelligatur. 19. col. 2
Conditione deficiente deficit legatum. 22. column. 2
Conditio in legatis non retrotrahitur. Aliud tamen in libertate. 22. col. 2
Conditio subrogata in alterius locum nõ assumit eiusdem conditionis effectum. 9. column. 1
Conditio inuidiatem inducens reijcitur. fol. 9. col. 2
Conditio in legatis strictè adimplenda est fol. 20. col. 1
Nisi sint ad pias causas. eod. fol.
Conditio si sine liberis decedat, non comprehendit filios naturales. 33. col. 1
Secus ecclesia substituta. ibid.
Confessio facta parte absente, nihil probat. fol. 39. col. 1
Confessio in fauorem piæ causæ facta, propter absentiam partium non reuocatur. fol. eod. & causa eadem.
Confessio facta à testatore in testamento, quandoque potest reuocari. ibid. Nisi facta sit ad exonerandam conscientiam. fol. eod. col. 2. causa 117.
Confessio extra iudicium pro pia causa probat. 37. col. 2. in fi. causa 112
Confessio extrajudicialis non ualet, nisi fiat ad pias causas. 37. col. 2. in fi.
Consistenti non præiudicat confessio extra iudicium. 37. col. 2. in fi.
Cognitio relictorum ad pias causas pertinet ad iudices regios. 46. col. 2
Consanguinei testatoris pauperes possunt eligere ab executoribus deputato ad distribuendum pauperibus in præs.
Consanguineis pauperibus magis te. emur. quam externis. ibid.
Consanguineo pauperi relictum censetur esse pium. ibid.

Constitutio pœnalis fauore animarum late interpretanda. 49.col.2
Constitutio pœnalis loquens de testamento, extenditur ad codicillos. fol. eod. & eadem causa.
Constitutiones pœnales ex identitate rationis non extendendæ. ibid. col. ead. 2. in principio.
Consuetudo optima legum interpres. folio. 14. col. 2.

Donare potest quis se & sua ecclesia. folio. 34. colum. 2
Et si non fiat monachus. ibid.
Donata ad certum usum possunt à donatario in alium conuerti. 43. col. 1
Donatio à patre facta filiosumiliâs causa studij valet. in præf.
Donatio omnium bonorum est contra bonos mores. 34. col. 1
Donatio tutorum & curatorum est actus pius, & in causa fisci, & dotis. fol. 47. colum. 2

Ecclesia & pia causa de iure æquiparata. 44. colum. 1
Ecclesia non debet locupletari cum aliena iactura. 40. col. 2
Ecclesia, uel ciuitas, mutui donatione non obligatur, si in utilitatem eius pecuniæ versæ non sint. 43. col. 1
Ecclesia restituitur in integrum ratione læsionis. 44. col. 1
Ecclesia & minor à pari procedunt. ibid. columna 2
Ecclesia cultrix iustitiæ. 34. col. 2
Ecclesia nunquam moritur. 36. col. 1
Electio ad præscriptionem pœnalis. folio. 49. colum. 2

D

Defectus præteritionis vnius filij vitiat testamentum factum inter reliquos liberos. 8. col. 2
Deliberatio præsumitur in parentibus erga liberos. 3
Deliberatio non præsumitur in militis testamento. 3. col. 1
Dictio, præcipue. 17. col. 1
Dictio, præter, nonnunquam inclusiua est. fol. 27. col. 2
Disposita in libertate, trahuntur ad alias pias causas. in præf.
Dispositio cap. relatum, seruanda est vbique in legatis ad pias causas. 1. col. 1
At cap. cum esses, in legatis ad non pias causas. ibid. ead. fol. 1
Dispositio etiam exorbitans et correctoria, in fauorem piæ causæ extendenda. folio. 49. colum. 1
Dispositio ad pias causas non vitiat ob conditionem impossibilem, quam testator putabat possibilem. 26. col. 2
Dispositio iuris ciuilibus aliqua non attenditur in pijs causis. 27. col. 2
Dispositiones ad pias causas ligantur lege Canonica. 35. col. 1
Distinctio faciendâ in ijs, quæ pauperibus relinquantur in præf.
Distinctio legati piæ causæ ad certum aut in certum usum relicta. 13. col. 1
Diues non tam secundum facultates, quam qualitatem suæ personæ habendus est, in præf.
Diuinum ius est maximi momenti ad pias causas. 3. col. 1
Dominium non transfertur sine traditione. f. 36. col. 2. in fi.
Nisi in contractu ad pias causas celebrato. ibid. ead.
Dominus non cogitur rem suam vendere propter legatum. 24. col. 2
Idem in re communi. ibid.

D

Donatio ultra naturam contractus non extenditur, nisi ad pias causas. 35. col. 2
Donatio facta ad ornatum templi, valet etiam nemine recipiente. 39. col. 1
Donatio generaliter prohibita, non censetur prohibita ad pias causas. 41. col. 2
Donatum filio bene merito, censetur ei ob bene merita donatum, in præf.
Dotes & alimenta æquiparantur. ibid.
Dotes respectu ipsius non est pia causa. ibi.
Dotes à patre relicta filia, dicitur pia causa. ibidem.
Dotes & fiscus æquiparantur. 37. col. 2
Dotis legatum dicitur pium in præf.
Dotis causa, & studij æquiparantur.
Dotis priuilegia pijs causis competunt. fol. 39. col. 1. & fol. 48. col. 2
Dotis priuilegia quæ. 48. col. 2
duo testes deponentes de testamto, ad pias causas sufficiunt. 1. col. 2
duo testes requiruntur in legato ad pias causas omni exceptione maiores. folio 4. columna 1
duo testamenta sese inuicem confundunt. fol. 17. col. 1

D

Executor potest eligere pauperes consanguineos. in præf.
Executori testamenti ad pias causas, etiam impedito, currit annus, nisi qualitas, aut magnitudo operis impedimento sit. fol. 33. col. 2
Executor deputatus ad soluendum debita, potest soluere debita naturalia tantum, in præf.
Executor testamenti non potest sibi alium subrogare. 15. col. 2
Ne quidem ex iussu & uoluntate testatoris, ibid. ead. causa & fol.
Secus in pijs causis, iisdem in locis.
Exempli pœnalis conuentionis. 33. col. 2
Existencia sunitatis. 15. col. 2
Ex legato dotis detrahitur falcidia in præf.
Expressa promissio hominis. 12. col. 2
Ex simplici & nudo pacto fauore piæ causæ efficax nascitur actio. 37. col. 2
Extensio de alimentis ad pias causas fol. 9. columna 2
Extensio de libertate ad pias causas. 10. col. 2
Extensio libertatis, ad pias causas. 15. col. 2
Extensio alimentorû ad pias causas. 17. col. 2

E

E

F

Adem est ratio piæ causæ & ecclesia. fol. 44. col. 1
Eadem requiritur solemnitas in alienatione rerum piæ causæ, quæ in alienatione rerum ecclesiæ. 43. col. 2
Ecclesia & libertas æquiparantur in præf.
Ecclesia non præscribit aduersus ecclesiam, nisi spatio quadraginta annorum. folio. 12. colum. 2
Ecclesia præfertur possidenti. folio. 17. columna 2
Ecclesia substituta non excluditur hac conditione à testatore facta, si sine liberis de cedat, existentibus filijs naturalibus etiâ legitimatis ab Imperatore. 33. col. 1
Ecclesia non debet onerari ultra quam accepit. 31. col. 1

Falcidia non detrahatur in legato conditionaliter ad pias causas cautione adhibita. folio. 12. colum. 1
Falcidia non detrahatur, non adimpleta pia uoluntate ex reliquo. 11. col. 2
Falcidia non habet locum in testamento militis. 26. col. 1. in fine.
Falcidia detrahatur ex legato ad non piam causam, coniuncto legato ad pias causas, fol. 12. col. 1
Pro rata tamen utriusque, tam ex relictis ad pias causas, quam ad non pias, ibid.
Fauendum est repetitioni in pari causa, ibid. Fauo-

Falcidia non detrahatur in legato conditionaliter ad pias causas cautione adhibita. folio. 12. colum. 1
Falcidia non detrahatur, non adimpleta pia uoluntate ex reliquo. 11. col. 2
Falcidia non habet locum in testamento militis. 26. col. 1. in fine.
Falcidia detrahatur ex legato ad non piam causam, coniuncto legato ad pias causas, fol. 12. col. 1
Pro rata tamen utriusque, tam ex relictis ad pias causas, quam ad non pias, ibid.
Fauendum est repetitioni in pari causa, ibid. Fauo-

Fauorabilior est causa liberorum quam ecclesia. 39. col. 2
Fauor piarum causarum f. 15. col. 29. 21. colum. 1
Fauor legatorum ad pias causas, f. 17. col. 1. f. 22. col. 1
Fauor dotis & libertatis. 38. col. 1
Fauor ecclesiæ in iusticiâ nõ parit. 40. col. 2
Fauore ecclesiæ, ædificium non cedit solo, ibi. in fine c. 121
Fauore piæ causæ etiam in correctorijs licita est extensio. 27. col. 2
Fauore dotis & usurarium restitutionis alteri quis stipulari potest. 38. col. 1
Fauore dotis indebitum solutum non repetitur. 41. col. 1
Fauore fisci ex nudo pacto non agitur. folio 37. colum. 2
Fauore dotis mulieri etiam absenti actio queritur. 39. col. 1
Feriatis etiam diebus proceditur in pijs causis. 47. col. 2
Feudum de iure Canonico in piam causam potest alienari, secus de iure feudorum, f. 35. col. 2. in fi.
Feudum regulariter non potest alienari. Ne pro anima quidem, ibid.
Fideicommissum relictum piæ causæ, folio. 18. colum. 1
Fideicommissa pia per mortem hæredis, uiuo testatore & sciente non expirant. 27. colum. 1
Fideiusor tantum obligatur ex stipulatione. fol. 37. col. 2
Nec restituitur ex coherentia contractus. ibidem.
Filiorum natiuitate reuocatur donatio facta à patre. 39. col. 2
Filius ingrediens monasteriû abstergit omnem maculam contractam ante ingressum. 15. col. 1
Filius legitimam habere debet iure institutionis. 8. col. 1
Filius illegitimus non potest à patre hæres institui. 15. col. 1
Filius non adimplens legata in testamento relicta, monitus infra annum à iudice nõ priuatur legitima. 30. col. 1
Filius familiâs non potest testari in aduentitijs. Ne quidem cum consensu patris. fol. 27. col. 1
Filius familiâs potest indistinctè donare causa mortis. 27. col. 2
Fiscus et ecclesia in omnibus æquiparantur fol. 31. col. 2
Fraternitas non dicitur pium collegium. colum. 2

G

Generalis prohibitio de non alienando feudum, includit etiam prohibitionem alienationis pro anima. 42. col. 1
Gordij nodus. 14. col. 2
Grauatus hereditatem post mortem suam restituere extraneo. 9. col. 1
Grauatus hereditatem restituere piæ causæ, ibid. eod. fol. & col.

H

Hæres existens infra tempus constituendi inuentarij. 10. col. 2. in fi.
Hæres respectu legitime non potest esse in mora. 30. col. 1
Hæres tenetur soluere legatum ab eo non relictum. 17. col. 2
Hæres qui semel est non desinit esse hæres, fol. 10. col. 1
Hæreditas non datur contractu. 36. col. 2
Hæreditate non adita nullus est hæredis consensus. 16. col. 2. in fine.
Hæreditate non adita non habet locum personalis actio. 17. col. 1
Hæreditate restituta in fideicommissarij transferuntur actiues. 18. col. 1
Hodie libertates non minuunt legitimam, in præf.
Honor Dei auget interpretationem testamenti. 11. col. 1
Hospitalis pius locus, licet non sit sacer aut religiosus, quia in eo pietatis opera exercentur in præf.
Hosium res an possit legari sub conditione, si nostra esse ceperit. 34. col. 1
Hypothecaria competit etiam sublata actio ne personali. 17. col. 1

I

Illegitimus filius non potest à patre hæres institui. 15. col. 1
Incertitudo non vitiat in spiritualibus, fol. 21. colum. 2
Illegitimus oblati curiæ principis legitimitur, quo ad successionem offerentis, folio. 15. col. 1
Ingressus monasterium, non obtinet beneficia sine dispensatione. ibi.
Illegitimitas absterget per ingressum monasterij, ibi. ead. causa fol. & col.
Imperium & sacerdotium non differunt. f. 41. col. 1
Incapax institui potest heres. 15. col. 1
In ambiguis standum est pro pia causa, fol. 41. colum. 2
Indefinita non equipollet vniuersali. folio. 12. colum. 2
In dubijs magis fauendum est piæ causæ, fol. 27. colum. 2
In dubio assumenda est opinio quæ testamentum fauet. col. 2
In dubio magis quid uidetur relictum fauore piæ causæ, quam consanguinitatis, in præf.
In dubio potior est possessor. 17. col. 2
In dubio legatum censetur consulto indutum. 9. col. 1
Nisi pijs causis, ibidem eadem causa & folio.
In dubio uerba intelliguntur, ut non sint suspensiva, 17. col. 1
In dubio per generalem dispositionem non uidetur lex uel statutum derogare iuri diuino, 48. col. 1
Inuius nemo tenetur acceptare officium executoris testamenti, folio. 31. colum. na 1.

L

Læci non possunt per sua statuta preiudicare clericis. 49. col. 1
Possunt tamen tollere priuilegium ab ipsi concessum clericis. ibid.
Legatarius auctoritate sua rem uendicat. fol. 19. col. 2
Legata libertate legitimam omnino auferrunt in præf.
Legata, repudiata hereditate, non petuntur. 16. col. 1
Aliud tamen in pijs causis ibidem eadem fol.
Legata nõ pijs causis relicta in testamto ad pias causas facta nõ informantur, secus in testamento inter liberos. 29. col. 1
Legata pia detrahuntur ut es alienum: ob patrimoniij tamen defectum diminuantur. 26. col. 1
Legata diminuantur pro rata. 26. col. 1
Legata pia ante omnia deducuntur. ibid.
Legata ad pias causas, quamuis caduca sint non tamen deficient. 18. col. 1
Legata alijs relicta in testamento filiosumiliâs ad pias causas nihil ualent. 29. col. 2

In pijs iudicijs non requiritur aliqua causa cognita. 48. col. 1
In pijs causis summarie procedendum, & in causa dotis. ibid.
In generali prohibitione intelligitur excepta persona Dei. 42. col. 1
Ingratitudo commissa ante ingressum monasterij. 15. col. 1
Inhabilis ad testadum potest testari ad pias causas. 28. col. 2
Instrumenta sibi inuicem contraria, folio. 41. col. 2
Instrumentum dotis presumitur cetera præcedere, ibid. eod. fol.
Inuadens uiolenter possessionem rei sug. priuatur dominio eius rei, folio. 45. columna 2
Index ecclesiasticus in relictis ad pias causas potest adiri contra quoscunque. folio. 46. colum. 1
Index non debet impertiri officium suum in requisitis. ibid. col. 2
Iudicij populare datur pro legatis ad pias causas. 46. col. 2
Iuramentum de non mutando testamento ualet de iure Canonico. folio 35. col. 1
Iure Pandectarum in pijs causis non detrahatur falcidia. 11. col. 2
Iure institutionis filius habere debet legitimam. 8. col. 1
Nisi pia causa heres instituat. ibidem.
Iure antiquo satis erat, filium habere legitimam quoquo relictis titulo ibidem columna 2
Iuris ciuilibus solemnitas non consideratur in pijs causis. ibid. ead. col. 2
Iuris apices nõ considerantur, ubi agitur de salute anime. 50. col. 1
Ius gentium maximi est momenti ad pias causas. 3. col. 1
Ius gentium solum attenditur in testamento inter liberos. 10. col. 2

Legata relicta pijs causis in testamento imperfecto an valeant. ibid.
Legatum incertum ratione summae, vel rei legatae. 21. col. 1
Legati incerti aestimatio. ibid.
Legatum generaliter ecclesiae intelligitur de parochiali. 21. col. 2
Legatum ecclesiae parochiali non vitatur, duabus existentibus. ibid. ead. col. 2
Legatum libertatis relictum pluribus eiusdem nominis. 22. col. 1
Legatum libertatis dicitur pium. 22. col. 1
Legatum incertum, favore pie causae, valet, in praesentia.
Legatum in refectionem pontium favorabile in praesentia.
Legatum refectionis viarum ponitur inter eas constitutiones Regias, quarum sententia mandatur executioni. in praesentia.
Legatum factum pro custodia civitatis, ad piam causam censetur in praesentia.
Legatum alimentorum & dotis equiparantur, in praesentia.
Legatum libertatis censetur ad pias causas relictum. in praesentia.
Legatum alimentorum est pia causa in praesentia.
Legatum pie causae non minuit legitimam filij, in praesentia.
Legatum libertatis favorabilius ipsa legitima in praesentia.
Legatum factum ad construendum monumentum, dicitur pium in praesentia.
Legatum meretrici ut se corrigat, dicitur ad piam causam relictum. in praesentia.
Legatum pro incertis & male ablatis dicitur ad piam causam in praesentia.
Legatum rei alienae, etiam ignoranter a testatore factum, in pijs causis valet. fol. 24. col. 1
Legatum rei alienae relictum coniuncta persona. ibid. eod. f. eademque col.
Legatum in refectionem viarum vim habet pie causae. in praesentia.
Legatum sub conditione mixta. folio 22. colum. 1
Legatum sub conditione validum, etiam non impleta conditione. ibidem eadem colum. 1
Legatum a testatore inductum an debeatur. fol. 9. col. 1
Legatum in dubio censetur consulto inductum. ibid. ead. col. 1
Legatum calicis ecclesiae relictum. fol. 11. colum. 1
Legatum ab eo, cui nihil relictum est testamento. 17. col. 2
Legatum deficit, conditione deficiente. fol. 22. colum. 2
Legatum ad pias causas quamvis sit a testatore alienatum, idem tamen postea ab eodem redemptum omnimodo debebitur. fol. 18. col. 2
Legatum construendae ecclesiae ibidem eadem colum. 2
Legatum caducum remanet apud heredem sine onere. ibidem columna 1. in principio
Legatum nullum, etiam pia causa instituta. fol. 5. col. 2
Legatum ad pias causas requirit duos te-

stes omni exceptione maiores. folio 4. colum. 1
Legatum alimentorum famelicis aut pauperibus relictum, dicitur pium, alias secus in praesentia.
Legatum non censetur, quod iure naturae debetur. 30. col. 1
Legatum reditus non evanescit alienato fundo, ex quo debet solui. fol. 23. col. 2
Legatum dotis dicitur pium in praesentia.
Legatum alimentorum diuiti relictum, dicitur favorabile, in praesentia.
Legitima debitum naturae. 30. col. 1
Legitima debetur filio sine aliquo onere. ibid. ead. colum.
Legitima potentior est quocunque legato. ibidem.
Lex civilis servanda in iurisdictione seculari. fol. 1. col. item 1
Lex positiva non potest immutare naturam rerum. fol. 7. col. 1
Lex exorbitans ex identitate rationis non extendenda. 49. col. 1
Libertas sub conditione data, competit etiam non impleta. 23. col. 1
Libertas irrevocabilis. 27. col. 1
Libertas potest conferri in voluntatem alterius. 23. col. 2
Libertas legata, an hodie minuat legitimam, in praesentia.
Libertas non datur directo, seruo alieno, fol. 19. col. 1
Libertas est pia causa. 7. col. 1
Libertatis legatum favorabilius ipsa legitima, in praesentia.
Libertatis legatum dicitur pium, quando fit pro anima, in praesentia.
Licentia accipiendi mutuum, intelligitur de mutuo uero non ficto. 47. col. 2

M

Magis fauetur pie causae, quam liberis. 9. col. 1
Magis fauetur filio quantum ad legitimam quam pie causae. 36. col. 1
Maiores praesumptio pro anima testantis, quam pro matre. 25. col. 1
Maiores habetur ratio & favor pie causae, quam imbecillitatis muliebris. 38. col. 1
Mandatum finitur morte mandantis, folio 30. col. 1
Mandatum re integra morte mandantis finitur. 42. col. 2
Maritare virgines pauperes est pia causa, in praesentia.
Mater non debet priuari hereditate sibi debita. 25. col. 2
Mediate neque immediate detrahatur Falcidia, si legati sit ad pias causas. 11. col. 2
Miles directo potest substituere maiori post aditam hereditatem. 10. col. 1
Miles potest statui introducere. 8. col. 1
Miles, ob publicam utilitatem, multa specialia habet, quae non sunt trahenda in consequentiam. ibid. eod. fol. 8
Miles mutus, & surdus a natura testari potest. fol. 6. col. 2
Miles potest pro parte testari, pro parte non, fol. 8. col. 1

Miles privatus intellectu non potest testari, fol. 28. col. 2
Excipiuntur a pari opinione simpliciter damnati ad mortem, ibid.
Item milites, damnati, ibid. item monachus & servus, ibid. & prodigus, folio eod. 28. & usurarius manifestus, folio 29. col. 1
Milites non ligantur lege Civili in dubio, fol. 36. col. 2
Milites quibuslibet modis testantur, servato tamen iure gentium. 2. col. 2
Minor viginti quinque annis non potest alienare immobilia sine decreto iudicis. fol. 34. col. 2
Minores & pie causae equiparantur folio 44. col. 2
Modus adiectus legato in favorem legatarii continet causam impulsivam, & ob id praestatur cautio. 26. col. 2
Monasterij ingressus abstergit illegitimitatem. 15. col. 1
Monasterium excludit substitutum a testatore. 11. col. 2
Non tamen aliud monasterium substitutum, ibid. eod. fol.
Monasterium vicem heredis obtinet. folio 33. col. 1
Monitus & iussus differunt inter se, folio 30. col. 2
Mora eligendi circa personas purgatur usque ad litem contestationem: verum in pijs causis usque ad tempus quo primum heres potuit eligere. 33. col. 2
Mora non contrahitur sine interpellatione, fol. 44. col. 2
Mora purgatio circa persona electionem. fol. 33. col. 2
Mors heredis vivo testatore & sciente redit fideicommissum caducum, fol. 27. colum. 1
Mortuo testatore ante lectum coram testibus testamentum, nihil valet, folio 4. colum. 1
Idem in testamento inter liberos, ibidem eod. loco.
Mulier non est idonea testis in testamento, fol. 3. colum. 2
Mulier fideiubens pro alio non obligatur, nisi in favorem pie causae. 38. col. 1
Mulieres sunt testes idoneae in pijs causis. fol. 3. col. 2
Multa veniunt per consequentiam, quae principaliter fieri non possunt. 34. col. 2
Mutans institutori non tenetur probare verum in utilitatem domini. 43. col. 1
Mutus non prohibetur testari. 6. col. 2
Mutus & surdus a natura non testantur, secus est tamen in pijs causis. ibid.
Mutus & surdus a natura equiparantur pupillo & infanti. ibi. isdem in locis.
Mutus literarum peritus potest testari. fol. 28. col. 1

N

Negativa oratio indefinita posita, equipollit universali negationi. 2. col. 1
Nemo potest decedere pro parte testatus, et pro parte intestatus. Nisi in pijs causis fol. 8. col. 1

Nemo

Nemo naturali aequitate cogitur omnino testatus decedere. ibid. ead. col. 1.
Nemo potest alteri stipulari, nisi favore pie causae & dotis. 38. col. 1.
Nemo praesens tenetur ad factum. 40. colum. 2.
Nemo substituit directo puberi post aditam hereditatem: nisi ad pias causas. fol. 10. col. 1.
Nemo potest ante pubertatem sibi eligere sepulturam. 6. col. 2.
Nihil speciale in pia causa respectu donationis factae a testatore in auro vel argento legato. 11. col. 1.
Nominatum relicta ab uno heredem in pijs causis. 17. col. 2.
Nominatum relicta ab heredem non debentur substituto. ibid. ead. col. 2.
Nullus sociorum plus parte sua alienat. Nisi si ob legata ad pias causas. 24. col. 2.

O

Oblatio curiae principis temporalis censetur legitimari quo ad successionem offerentis. 15. col. 1.
Obligatio sine causa, inuvalida, est. 37. colum. 1.
Orphanis relictum, an censetur relictum ad piam causam. in praesentia.
Obligatio tempus precisa est implendum Secus in pijs causis. fol. 10. col. 2.
Ob honorum Dei augetur interpretatio testamenti. 11. col. 1.
Opinio in dubio asserenda est, quae testamento fauet. 7. col. 2.
Opinio in dubijs, quae fauet pie causae, servanda est. 34. col. 1.
Optima dicitur interpretatio, consuetudo. 14. col. 2.

P

Pactum non excludit eum a sacrilegio, qui rem ipsius ecclesiae propria autoritate occupat. 41. col. 2.
Pactum valet ut creditor propria autoritate ingrediatur possessionem hypothecatarum, nisi in rebus ab ecclesia occupatis. ibidem.
Pactum nudum de iure Civili non parit actionem. 37. col. 2.
Pactum de succedendo non valet inter milites nisi sit reciprocum. fol. 36. col. 2.
Pactum de succedendo inter patrem & filium non valet. ibid. col. 1
Possessor in dubio est potior. fol. 17. colum. 2. in princ.
Pactum de succedendo inuvalidum. 36. col. 1
Pactum de succedendo est in pijs causis iure Canonico reprobatum. ibid. ead. col. 1. in fine.
Paritas privilegiorum. fol. 12. col. 1. & 2
Pater non substituit directo filio post aditam hereditatem. fol. 10. col. 2
Pater potest pupillariter pupillum substituire ad pias causas. folio 6. colum. 2
Patrimonium est nomen universale. fol. 35. col. 1
Pauperes thesaurus Christi. in praesentia.
Pena non excedit delictum. fol. 30. col. 1. in fine.
Poenitentia non habet locum in contractibus

ad pias causas, etiam re integra. Secus tamen in libertate. fol. 42. col. 2
Poenitere potest, qui contraxit, etiam quoad libertatem. ibid. ead. col. 2
Per ignorantiam testatoris deficit eius voluntas. fol. 26. col. 2
Perfectus qui vere dicitur. 43. col. 2
Personalis actio non habet locum, non adita hereditate. 17. col. 1.
Pia causa ex paupertate legatarii attenditur. ibid.
Pia causa non est subdita laicis. 48. col. 2
Pia causa & ecclesia de iure equiparantur, ac usdem gaudent privilegijs. fol. 44. col. 1
Pia causa quae dicitur. 45. col. 1
Pia causa favorabilior dote. ibid.
Pia causa duplici ratione sulcitur in deducenda Falcidia. 13. col. 1. in princ.
Pia causa est filius equiparatur. 41. col. 2
Pia causa vulgariter substituta filio impuberi, excludit matrem a legitima. 25. col. 1
Pia voluntate non adimpleta ex reliqua, non detrahatur Falcidia. fol. 13. col. 2.
Pia causa legato non minuit legitimam filij, in praesentia.
Pia cause minus fauetur quam liberis. fol. 4. col. 2. in fine.
Pia causa magis fauetur, quam liberis. fol. 9. col. 1.
Pia causa semper fauendum est in dubijs. fol. 46. colum. 1
Pia cause non subsunt solemnitatibus iuris positivi. fol. 50. col. 1
Pie cause praescribuntur tantum spatio quadraginta annorum. fol. 44. col. 1.
Piarum causarum favor. fol. 13. colum. 2. & 21. col. 1
Pius in causis non detrahatur Falcidia. folio 11. colum. 2
pietas ad omnia utilis, secundum Divum Paulum, & secundum Iureconsultos. in praesentia.
pietas excludit repetitionem indebiti. fol. 5. colum. 1
pietas non inducit obligationem. ibid. ead. col. 1
pietas consistit in substantia veritatis in praesentia.
pietas maior exercenda est in consanguineos pauperes, quam in externos. ibid.
pietatis exercitium Christianis ad Christi adspirantibus necessarium in praesentia.
pietatis intuitu concessa sunt irrevocabilia. fol. 40. col. 1.
pium dicitur, quod fit ad utilitatem publicam. in praesentia.
pius locus equiparatur minori. fol. 44. col. 2
pluribus simul commissum non potest per unum expediri. Secus in favore animae. fol. 50. colum. 2.
possessor in dubio est potior. fol. 17. col. 2
positiva lex non potest immutare rerum naturam. fol. 7. col. 1.
potentior est ratio naturalis, quam fictio. fol. 9. colum. 2.
potior est, cui prius res fuit vendita. fol. 37. colum. 1
praesumptio est maior pro anima testantis, quam pro matre. 25. col. 1.
praecipue dicitur. fol. 17. col. 1.
praeter dictio quandoque est inclusiva. folio 27. col. 2
Princeps potest dispensare, ut mutus & sur-

dius a natura testentur. fol. 6. col. 2
princeps potest pupillo doli capaci concedere testamenti factionem. Secus si doli sit incapax. fol. 17. col. 1
princeps specialis protector miserabilium personarum. fol. 48. col. 2
principis permisso potest quis testari nullo. fol. 6. col. 1. in principio.
privilegia omnia dotis competunt etiam pijs causis. fol. 48. col. 2
privilegia omnia competentia minoribus, competunt ecclesijs. fol. 44. col. 2
privilegia fisco competentia, etiam ecclesijs competunt. fol. 45. col. 1
privilegiatus certans de lucro captando, non utitur privilegio contra alium privilegiatum. fol. 12. col. 2
privilegiatus contra privilegiatum non utitur privilegio. ibid. col. 1
privilegium evocandi adversarium ad forum principis, competit pupillis & viduis. fol. 48. colum. 2
privilegium simpliciter conceditur. folio 12. colum. 2
probatio non requiritur inter scientes. folio 2. colum. 1
prohibitio testamenti nullo faciendi non fit iure diuino aut agentium. fol. 6. col. 2
pro redemptione captiuorum, aut alia pietatis causis, res ecclesiae alienantur. fol. 35. colum. 2
promittens pie causae, videtur Deo promittere. fol. 38. col. 2
propter incertitudinem utriusque instrumentum vitatur, nisi alterum sit factum in favorem pie causae. fol. 41. col. 1
provisio hominis expressa. fol. 12. col. 2
puberi nemo substituit directo post aditam hereditatem: nisi ad pias causas. fol. 10. colum. 1
pupillare testamentum non gaudet privilegio testamenti paterni. fol. 9. col. 2
pupillaris substitutio est introducta in subsidium. fol. 6. col. 2
pupilli non est, quod ab extraneo eius pecunia emptum est. fol. 40. colum. 1.
pupillo doli capaci conceditur a principe factio testamenti. fol. 7. col. 1
pupillus etiam doli capax non potest testari ad pias causas. ibid. ead. col. 1
pupillus potest pupillariter a patre substitui ad pias causas. fol. 6. colum. 2
Hoc tamen intellige, si pupillus sit pauper & orphanus, ibid.

Q

Qualitas adiecta verbo, intelligitur secundum tempus verbi. 2. col. 1.
Quarta debita ecclesiae parochiali. 14. colum. 2.
Quaeritur pia causa, in praesentia.
Qui nutu Dei agitur, non sibi. 12. col. 2.
Querela non numerate pecuniae etiam ultra biennium in pijs causis introducitur. 47. col. 2.
Qui non subit onus, nec sentire debet commodum, 30. col. 1.
Qui semel est heres, non desinit esse heres. 10. col. 1.

Quicquid calore iracundia geritur, irritum est nisi in fauorem piæ causæ gestum sit. fol. 37. col. 1.
Quicquid statutum est in libertate, procedit quoque in pia causa. fol. 7. col. 1.
Quicquid donatur ecclesie, censetur Deo consecrari. fol. 34. col. 2.
Quicquid solo in ædificatur, solo cedit. Nisi clericus ex pecunia ecclesie in suo fundo ædificet, folio 40. col. 1. in fine.
Quicquid fit ad publicam utilitatem, pium dicitur in præf.

R

Ratio cur testes debeant esse rogati in testamento militis, fol. 3. col. 1.
Ratio diuersitatis inter hæredem & defunctum, fol. 43. col. 1.
Ratione cessante, cessat eius dispositio. fol. 12. col. 2.
re duob. tradita, potior est cui priori res tradita est, nisi prius sit redita piæ cau. fol. 37. col. 1.
redemptio captiuorum dicitur pia causa in præf.
Reditus assignati piæ causæ. fol. 23. col. 2.
Refutatio fundamētū Bartoli de testamento militis. fol. 10. col. 2.
Re legata eademq. alienata, legatum extinguitur. fol. 18. col. 2.
Etiā si postea redimat ibid. ead. col. 2.
Relicta pauperibus computantur inter legata ad piæ causas. in præf.
Relicta nominatim ab hærede non debentur à substituto, fol. 17. col. 2.
Relicta monasterio, vel ecclesie censentur relicta ad piæ causas in præf.
Relictum pro anima dicitur esse piū. in præf.
Relictum cuiuspiam monacho dicitur ad piæ quoque causas relictum. ibid.
Relictum hospitali dicitur ad piæ causas relictum. Modò hospitali sit institutum auctoritate episcopi. ibid.
relictū impersonale, valet fauore piæ causæ. in præf.
Relictum causa studij non dicitur ad piæ causas nisi studij theologiae causa reliquitur. in præf.
Relictum sub conditione deficientis primi gradus, fol. 23. col. 1.
Relictum pro imagine faciendā dicitur pium. in præf.
Relictum ab eo, cui testator nihil reliquit, ad piæ causas valet: sed ab hærede petetur. fol. 17. col. 2.
Relictum fraternitatibus censetur relictum ad piæ causas. in præf.
Relictum ad soluendum creditoribus dicitur ad piæ causas. in præf.
Relictum sub conditione. fol. 23. col. 2.
Relictum pauperibus pro exoneranda conscientia, non potest reuocari. fol. 39. col. 2.
Relictum pauperibus generaliter. fol. 14. col. 2. in fine.
Relictum pro redemptione captiuorum, ad piæ causam relictum uidetur. in præf.
Relictum consanguineo, uel amico, pauperi, censetur pium. in præf.
Relictum uiduis & alijs miseris, censetur ad piæ causam relictum. in præf.
Relictum causa studij dicitur piū. in præf.
Reo in ambiguis potius fauendum est, quam

actori. fol. 45. col. 2.
Res subiecta restitutioni non potest alienari, nisi in piæ causam, folio 35. col. 2.
Res ecclesie non alienantur, ibidem.
Res hostium piæ causæ legata, aut donata sub conditione, si in nostram peruenerint potestatem indistinctè debentur. fol. 34. col. 1.
Res nostra sine factio nostro in alium transferri non potest. fol. 10. col. 1.
Res ab administratore comparata ex pecunia ecclesie, fauore piæ causæ, censetur ecclesie. fol. 40. col. 1.
Res emptæ ex pecunia mea, non est mea. fol. 40. col. 1.
Secus in res emptæ ex pecunia ecclesie, ibid. ead. col. 1.
Restitutio in integrum eodem modo competit piæ causæ, quo ecclesie. folio. 44. col. 1.
Reus non tenetur edere propria instrumenta actori. fol. 47. col. 2.
Reus in causa studij tenetur edere instrumenta. in præf.
Rogare testes quid sit. fol. 3. col. 1.
Rogatio testium non est de substantia testamenti ad piæ causas. ibidem, eodem col. 1.
Rogatio non est de solemnitate testamenti militis, nec testamenti inter liberos. ead. fol. 3. col. 1.

Sacræ literæ equiparant uiduas, pupillos, & pauperes. in præf.
Sciens non indiget probatione. folio 2. col. 1.
Scilicet in fauorem piæ causæ iudicandum est, etiam si sustineat partes actoris. fol. 45. col. 2.
Seruiendum est verbis & voluntati testatoris. fol. 25. col. 2.
Solemnitas iuris ciuilibus non consideratur in piæ causis. fol. 8. col. 2.
Statuto diuino in ore duorum uel trium stat omne verbum. fol. 1. col. 2.
Quod etiam in contractibus seruatur. fol. 2. col. 1.
Statutum in libertate procedit quoque in pia causa. folio 7. col. 1. in principio.
Stipulatio necessaria in donatione. fol. 40. col. 2.
Studij causa, & dotis equiparantur. in præf.
Sub lege non sunt, quæ nutu Dei aguntur. fol. 27. col. 2.
Subrogatio executoris testamenti facta à testatore in legatis ad piæ causas valet alias secus. fol. 24. col. 1.
Substitutio executoris testamenti, ibidem eadem col.
Substitutio pupillaris introducta est in subsidium. folio 6. columna secunda in fine.
Substitutio fideicommissaria non continet pupillarem, nec vulgarem. folio. 19. col. 2.

Suitatis existentia æquè confirmat legata piæ causis in testamento relicta, atque ipsum testamentum. folio. 15. col. 2.
Suspensione non carent testes se ingerentes. fol. 3. col. 1.

T

Tacita pupillaris contenta sub expressa vulgari, non excludit matrè. fol. 25. col. 1.
Tantum habet fauoris piæ causa, quantum dos. fol. 38. col. 1. in fine.
Tabellio non potest sibi ascribere in testamento. fol. 32. col. 2.
Tempora distincta & interpolata coniunguntur fauore piæ causæ, etiam contra expressam testatoris uoluntatem. fol. 25. col. 2.
Temporis inscriptio non est iuris diuini. fol. 7. col. 2.
Temporis inscriptio est necessaria in testamentis. Secus in piæ causis. ibidem ead. col. et causa.
Tempus morientis includit tempus uitæ. fol. 19. col. 2.
Tempus non inducit obligationem. Nec solutio diuturna nisi probato titulo. fol. 22. col. 2.
Secus in legato alimentorum, ibidem in fine.
Tempus continuum quomodo in piæ causis numerandum sit. folio 25. col. 2. in fin.
Tempus obligationis præcisè est implendum. Secus in piæ causis. folio. 10. col. 2.
Testamenta duo sese inuicem confundunt. fol. 17. col. 1.
Testamenti caput, & testamentum institutio hæredis. folio 8. columna. 2. in fine.
Testamenti merus executor non agit contra hæredem pro legatis. Secus in piæ causis fol. 29. col. 2. in fin.
Testamenti nutu faciendū prohibitio non reperitur in iure diuino uel gentium. fol. 5. col. 2.
Testamentum nutu factum non valet. ibidem.
Testamentum nutu factum valet ad piæ causas. ibid.
Testamentum militis nutu factum non valet. ibid.
Testamentum inter liberos nutu factum non valet. ibid.
Testamentum sine testibus ad piæ causas valet. folio 3. col. 2. in principio.
Testamentum inter liberos requirit solum subscriptionem manu testatoris ibidem.
Testamentum notis iniustis scriptum non valet. Secus ad piæ causas. Modò constet de uoluntate testatoris. folio 7. col. 2.
Testamentum inter liberos non debet signis scribi. ibidem paulo post ead. causa & fol.
Testamentum inter liberos non est propriè testamentum. folio. 29. col. 1.
Testamentum

Testamentum facere non potest alter alteri. fol. 10. col. 1. propè finem.
Testamentum non pendet ex alieno arbitrio. Nisi sit ad piæ causas. fol. 27. col. 2. circa fin. & 28. col. 1.
Testamentum imperfectum in piæ causis habet effectum, fol. 4. col. 2.
Testamentum inter liberos imperfectum imperfectione uoluntatis est nullum. ibid. in fine.
Testamentum pupillare non gaudet privilegio testamenti paterni: nisi sit ad piæ causas folio 9. col. 2. in fine, & 10. col. 1.
Testamentum ceteri requirit specialem solemnitatem. fol. 6. col. 1.
Testamentum solenne tollitur per minus solenne. fol. 1. col. 2.
Testamentum ad piæ causas, testamentum simpliciter. folio 1. columna. 2. & 2. col. 1.
Testamentum imperfectum inter liberos ualet. Non tamen relicta extraneis in eodem testamento. Aliud in testamento ad piæ causas. fol. 29. col. 1.
Testamentum inter liberos solum ius gentium attendit. fol. 10. col. 2.
Testamentum factum inter reliquos liberos uoluntate præteritione unus filij. fol. 8. col. 2.
Testari potest aliquis nutu ex permissu principis. fol. 6. col. 1.
Testari cæcus non potest, nisi seruetur solemnitas leg. hac consultiissima. folio 7. col. 1. & 2.
Testatori potest miles pro parte, & pro parte non. fol. 8. col. 1.
Testator potest mutus. fol. 6. col. 2.
Testator excommunicatus decedens, non censetur ad piæ causas testari. folio 6. col. 1.

Testator præsumitur, legasse secundum conditionem templi in piæ causis. fol. 11. col. 1.
Testator decedens in bello illicito, non censetur testari ad piæ causas. folio 6. col. 1.
Testatore mortuo priusquam lectum fuerit coram testibus testamentum, nihil ualiturum est nisi ad piæ causas testatus sit. fol. 4. col. 2.
Testator nihil disponentes de Falcidia piæ causæ, nec ea detrahatur. folio 13. col. 2. in princ.
Testatoris impedimentum non debet retardare piæ causas. folio. 33. col. 2.
Nisi ex difficili operis qualitate perueniat. ibidem paulo post eadem causa fol. & col.
Testatoris dispositio extenditur de uno casu ad alium. folio 23. col. 1.
Testatoris uoluntas deficit per ignorantiam illius. fol. 25. col. 1.
Testes rogati ad piæ causas non sunt necessarii. fol. 2. col. 2.
Testes se ingerentes suspitione non carent. fol. 3. col. 1.
Testes duo sufficiunt in piæ causis, tam iure ciuili quam canonico. folio. 1. col. 2.
Testes duo deponentes de testamento, ad piæ causas sufficiunt. ibidem priuile. 2. in fine fol.
Testes in testamento militis debent esse rogati. folio 3. col. 1. in fine.
Testes requisiti, ibid.
Testimonium mulierum in piæ causis est idoneum. Et in testamento inter liberos. ibid. col. 2.

Testium rogatio non requiritur generaliter. in relictis non piæ. ibid.
Testium interuentus non est necessarius inter liberos. fol. 2. col. 1.
Theusaurus Christi sunt pauperes. in præf.
Trebellianica an deducatur in piæ causis. folio. 13. col. 2. non longè à principio.
Tutor per recusationem tutelæ non perdit legatum piæ causæ restitutus. ibid. fol. & col. ijdem.

Validus priuilegium commune quam speciale. fol. 12. col. 2. in fine.
Varij intellectus cum eses, & c. relatum. de testa. fol. 1. col. 1. in princ.
Verba generalia non extenduntur ad piæ causas. fol. 9. col. 2.
Verba obliqua non habent vim directorum. fol. 19. col. 1.
Vidua, pupilli, & pauperes in sacris literis equiparantur. in præf.
Viduis & alijs miserabilibus personis relicta, censentur in piæ causam relicta. ibidem.
Uiduitatem inducens conditio reijcitur. fol. 9. col. 2.
Uoluntaria paupertas propter Deum. fol. 34. col. 2.
Uotum cuiuspiam mensuræ debitum. fol. 11. col. 1. in fin.
Utrique priuilegiatus in specie non gaudet priuilegio apud alterum. fol. 12. col. 2. in princ.
Utrumque ius tam Ciuile, quam Canonicum in suo foro seruandum. Secus in piæ causis. folio 50. col. 1. in princ.

F I N I S.

INDEX EORVM QVAE INTRACTATV HOC PRAESCRPTIONVM CONTINENTVR.

A iure civili temere non recedendum, si non inueniatur correctum. fol. 54. col. 1
 Absens uel praesens an praesumatur contra quem praescriptum est. fol. 75. col. 2
 Accusatoris dicto non standum, nisi iuret. fol. 78. col. 1
 Acta per data praesumuntur solemniter facta. fol. 69. col. 1. in princ.
 Actio personalis contra debitorem non admittitur creditor per praescriptionem. fol. 76. col. 1
 Actio de euictione non competit, nisi re euieta. ibid. col. 2. in fine.
 Ad probandam possessionem, fructuum perceptio non requiritur. fol. 74. col. 2
 Ad probandum annum redditum, probanda est solutio quolibet anno facta. fol. 75. col. 2
 Adultus aduersus praescriptionem restituitur. fol. 80. col. 1
 Ad ius praesumitur, qui potuit, alias non. fol. 71. col. 2
 Aegyptij cur quintas, Israelitae uero decimas obtulerint. fol. 59. col. 1
 Allegatio bonae fidei non requiritur in principio cause. fol. 56. col. 2
 Amissio possessionis est quid accedens. folio. 75. col. 1
 Amorem sedat fames. fol. 73. col. 1
 Amoris furore nihil uehementius. fol. 72. col. 2
 Animi hominum incerti. fol. 56. col. 1
 Anno luget femina uirum. fol. 58. col. 2
 Antichthon quid sit. ibid. col. 1
 Antiqui cur dextras iungebant. ibi. ea. col. 1
 Apocha priuata, nullo adminiculo suffulta, nihil probat. secus ex diuturnitate. folio. 65. col. 2
 Apud omnes fit numeratio ad denarium usque numerum. fol. 57. col. 1
 Arbitrandi ius an transmissibile. fol. 84. col. 2
 Auditum probare quid possit. fol. 83. col. 2
 Auctoritas episcopi uarijs causis praesumitur. fol. 65. col. 1

B

Beneficia non possunt praescribi. fol. 61. col. 1
 Binarius cur numerus dicatur. folio. 57. col. 2. in fine.
 Binarius numerus proprie non compositus. ibidem. isdem in locis.
 Bona fide praescribens, utrum tutus sit in fo-

ro conscientiae per superuenientem mala fidem. fol. 56. col. 2
 Bona fides requiritur in longi temporis praescriptione, tam de iure civili, quam canonico. fol. 53. col. 1
 Bona fides auctoris continuanda in successorem et si nolit. fol. 54. col. 1
 Bona fides an in dubio praesumatur: et si nullus titulus appareat. ibid. col. 2
 Bona fides non praesumitur in statuto requirente eam. fol. 55. col. 1
 Bona fides nunquam est notoria. fol. 56. col. 1
 Bona fides praesumitur ex iuris notorio. ibi.
 Bona fides est facti, non iuris. ibid.
 Bona fides quomodo alleganda sit. ibid.
 Bona fides allegata probationis difficultate praesumitur. fol. 56. col. 2. in princ.

C

Census perpetuus praescribitur quadraginta annis. fol. 82. col. 2
 Censur quid. ibid. ead. col. 2
 Christus ipsa ueritas. fol. 66. col. 2. in fi.
 Citatio non praesumitur ex lapsu temporis. fol. 69. col. 2
 Cohabitatio per decennium probat matrimonium, si diutina fuerit. fol. 60. col. 2
 Consensus praesumitur ex patientia decem annorum. fol. 60. col. 2
 Constitutio generalis odiosa generaliter intelligenda est. fol. 81. col. 2
 Consuetudo conformis est iuri communi. fol. 53. col. 1
 Consuetudo inducta per diuturnam solutionem, etiam nullo allegato, probat uere titulo. fol. 71. col. 2. in fine.
 Consuetudo ius ampliat. fol. 76. col. 2
 Consuetudo inducens minorem praescriptionem quadraginta annis contra ecclesiam non ualet. fol. 80. col. 2
 Consuetudo reducenda ad ius commune. fol. 82. col. 1
 Continua possessio quomodo probanda sit. fol. 74. col. 1
 Contra creditorem habentem hypothecam quando non currit praescriptio. fol. 77. col. 1. in fine.
 Contra iuramentum partis admittitur probatio in contrarium. fol. 80. col. 1
 Contra actus ex temporis diuturnitate uires accipit. fol. 62. col. 2
 Creditor non agit contra tertium, nisi principali debitore excusso. fol. 76. col. 1
 Creditores non opponentes se quando res subastatur, praestationes annuas amittunt. fol. 82. col. 1
 Cubicus numeris uniuersum constare, secundum Pythagoricos. fol. 57. col. 1

D

Decas omnium rerum generalissima. fol. 58. col. 2
 Decem entia, decem pragmata, decem phona, decem nomata. fol. 57. col. 2
 Decemij effectus. fol. 62. col. 2
 Decennium est tempus domicilij constituti. ibid. fol. 62. col. 1
 Decennium proprie longum tempus appellatur. fol. 74. col. 1
 Decima unde ortae. fol. 58. col. 2
 Decima Ethnicorum. ibidem. paulo post.
 Decima omnium hircorum Ioui redditus. ibid.
 Decima centum talentorum Deo apud Delphos dedicata. ibid. fol. eod.
 Decime Herculi dedicatae. ibid. ead. col. 2
 Decime cur sacerdotibus, primogenia uero Christo offerantur. fol. 59. col. 1
 Declarandi ius an et quando transeat ad heredem. fol. 84. col. 2
 Decretum in alienatione rei ecclesiastica lapsu longi temporis praesumitur interuenisse. fol. 69. col. 1
 Decussis pro decade positus. fol. 57. col. 2
 Definitio periculosa est in iure. fol. 61. col. 1. in fi.
 Denarius numerus cur sit tempus statutum praescriptioni. fol. 75. col. 1
 Denarius numerus ceteris omnibus perferior. ibid. ead. col. 2
 Denarius numerus cur apud Graecos decada uocetur. fol. 58. col. 1
 Denarius numerus cur apud antiquos magno in honore fuerit. ibid. col. 2
 Denarius numerus anima genitorum. ibidem ead. col. 2. in princ.
 Denarius numerus in scripturis mysticus. fol. 59. col. 1
 Dicto nuntij non standum, nisi iurantis. fol. 78. col. 1. in princ.
 Dies posteri, testes sapientissimi. fol. 66. col. 2
 Dies adimit egritudine hominibus. fol. 72. col. 2
 Differentia unitatis a principio. fol. 57. col. 2
 Dispensatio facilius propter tempus. fol. 62. col. 1
 Dispositio permittens occidere adulterum, ad quos non trabatur. fol. 81. col. 1
 Diuturna praestatio inducit iustam et sufficientem causam, modo fuerit allegata. fol. 55. col. 2
 Diuturna praestatio census probatur concessio in emphyteusim. fol. 64. col. 2
 Diuturnitate temporis confirmatur id quod nullum est. fol. 62. col. 1
 Diuturnitatis ratione quaedam fiunt, quae alias non debent fieri. ibid. eod. f. eademque col. 1. prope fine.
 Diuisio praesumitur ex separata bonorum communium longo tempore possessione. ibid. eod. fol. 62. col. 2
 Diuisio non praesumitur nisi probetur. fol. 63. col. 1
 Doctiorum

Doctorem iuramentum. folio. 79. columna prima.
 Dolorem dies consumit. folio. 72. columna secunda.
 Domini dicuntur, qui in emphyteusim concesserunt. fol. 82. col. 1.
 Dominium ex possessione praesumitur. folio. 55. col. 2
 Donare nemo praesumitur. folio. 62. column. 1
 Donatio non probatur ex sola praestatione decennali. ibidem paulo ante in princ. column. ead.
 Dotis fauor. folio. 81. columna secunda in fine.
 Duae praesumptiones circa idem non concurrunt. fol. 75. col. 2

E

Eligendi ius an transeat ad successores. fol. 84. col. 2. in fi.
 Emphyteutica iura non praescribuntur spatium decem, vel viginti annorum, nec longissimo tempore. folio. 82. columna prima.
 Emphyteuta male fidei non praescribit, nec eius haeres, ibidem columna secunda.
 Emphyteutica res ab extraneo praescribitur longo tempore, modo concurrat titulus cum bona fide. folio. 82. columna secunda.
 Error communis operatur tantum in temporalibus. fol. 61. col. 1
 Error communis non facit ius in spiritualibus. ibidem eodem folio eademque column.
 Euidenti ius. fol. 71. col. 1
 Ex diuturnitate temporis praesumitur inter fratres facta diuisio. folio 68. column. 2
 Exceptio ordinis quando opponenda. folio. 77. col. 1
 Executio sententiae solemniter factae, praesumitur ex temporis diuturnitate. folio. 69. col. 1
 Explicatio uel potius limitatio legis, cum de in rem uerso. fol. 61. column. 2. et 77. col. 1. in fine.
 Ex praescriptione longi temporis uile tantum transfertur dominium. folio 76. column. 2
 Ex solius temporis diuturnitate non praesumitur maudatum: quandoque secus. fol. 68. col. 2
 Ex solutione primi et ultimi anni praesumitur solutio mediae temporis. folio 75. column. 2
 Ex temporis diuturnitate non praesumitur infamatio donationis, nec praesentia duorum consanguineorum. fol. 68. col. 1

F

Facta non praesumuntur. folio. 75. column. 1
 Fama sola diuturni temporis probat dominium. fol. 63. col. 2
 Fama diuturna inducit praesumptionem iur-

ris. ibid. ead. col. 1
 Fama antiqua habet vim notorij, ibidem. eod. loco.
 Feudale ius quid. fol. 82. col. 2
 Filiorum status per longum tempus confirmatur. fol. 62. col. 1
 Finis dolendi ex tempore, folio. 72. column. 2
 Forma iuramenti. folio. 79. col. 2
 Fundamento sublato tollitur effectus. fol. 77. col. 1

G

Generale statutum non intelligitur in casibus specialibus. folio. 81. columna prima.

H

Haeres tenetur exonerare conscientiam defuncti. fol. 54. col. 1
 Haeres praesumitur ignorare iura eius, cui successit. fol. 83. col. 1
 Haeres quando possit iurare de facto defuncti. ibid. col. 2
 Hypothecaria praescribitur spatium decem, vel viginti annorum. folio. 75. column. 2. in fine.

I

Actare suum nemo praesumitur. folio. 68. col. 1.
 Ignorantia licet praesumatur, in dubio allegari debet. fol. 55. col. 2
 Impensa praesumitur facta parte mandante. fol. 68. col. 2
 In qua possessione sufficit principium et finem probare. fol. 75. col. 1. in fi.
 In dubio praesumitur quis esse praesens in eo loco, ubi habitat. ibid. col. 2. prope fi.
 Instrumentum defectuum plene probat, et quando. fol. 66. col. 1
 Immunitas alicui concessa non tollitur ex generali impositione onerum. folio. 81. column. 1
 Instrumentorum dotantium privilegium. ibid. ead. col. 1
 Inter decem entia duo sunt praecipua. folio. 57. col. 2
 Interrogationi quando standum. folio. 83. column. 1
 Intestatus dicitur, qui testari potuit. folio. 77. column. 1
 Iudex supplere potest in notorijs, modo allegetur. fol. 55. col. 1
 Iudicis officio id quod meri iuris est suppletur. fol. 56. col. 1
 Iura emphyteutica priuilegiata. fol. 82. col. 1.
 Iuramenti forma. fol. 79. col. 2
 Iuramento alterius standum est de damno dato. fol. 80. col. 1
 Iuramento cuius stetur super feudo nouo, antiquo. fol. 83. col. 2
 Iuramento singularis successoris quando stetur. ibid. ead. col. 2
 Iuramento illius qui praescripsit, quando standum sit. fol. 79. col. 2. in fine.
 Iuramentum artificum et mechanicorum.

ibidem. col. 1
 Iuramentum praestandum est parte praesente. fol. 80. col. 1
 Iuramentum doctorum. fol. 79. col. 1
 Iuramentum militum. ibid. ead. col.
 Iuramentum medicorum. ib. isdem in locis.
 Iuramentum obstetricum. ibid. paulo post.
 Iuramentum non praesumitur praestitum a teste, nisi diuturnitate temporis. fol. 66. col. 1
 Iuramentum delatum in supplementum probationis. fol. 80. col. 1
 Iuramentum orphanotrophorum, tutorum et curatorum. fol. 79. col. 2
 Iuramentum rectorum hospitalium, et rectorum communitatum. ibid. ead. col. 2
 Iuramentum erogatum a magno publico, ibid. isdem in locis.
 Iuramentum eorum, qui testamenta exequuntur. ibi. ead. col. 2
 Iuramentum inspectorum finium agrorum eorumque, qui agros designant, et nuntiorum publicorum. ibid. eod. fol.
 Iuramentum custodum carcerum, et eorum, qui mittuntur ad redimendos a Turcis captiuos. ibid. col. 2
 Iuramentum quando non sit necessarium. ibid. ead. pag.
 Iuramentum necessarium non defertur haeredi. fol. 83. col. 1
 Iuramentum legis, hominis non item, transmissibile. est ibid. col. 2
 Iuramentum diuini intransmissibile. ibidem eod. fol.
 Iuramentum a lege delatum quando transeat ad heredem. fol. 84. col. 1
 Iuramentum quale et quando transmissibile. fol. 83. col. 1
 Iuramentum quod et quando ad heredem non porrigatur, ibid. ead. col. 1
 Iuramentum ex parte iurantis personale. ibid. eod. fol. 83. col. 1
 Iuramentum calculatorum, eorumque, qui comparationes litterarum faciunt. folio. 79. col. 1
 Iuramentorum aduocatorum. ibid. col. 1
 Iuramentum calumnie non potest tolli per consuetudinem. ibid. ead. col. 1
 Iuramentum officialis. fol. 78. col. 2
 Iuramentum iudicis. ibid. ead. col.
 Iuramentum requiritur super expensis. fol. 77. col. 2
 Iuramentum necessario praestandum. folio. 80. col. 1
 Iurandi facultas non transeat ad heredem, nec cedi potest folio 83. column. 1
 Iurandi ius transeat in heredem uniuersalem et singularem. ibid. 83. col. 2
 Iurandum esse, et si simpliciter dicto credi dictum sit. folio 77. column. 2
 Iurandum est coram iudice, aut alio in id iudice deputato. fol. 80. col. 1
 Iurant, qui res alienas administrant ac tractant. fol. 78. col. 2. in fine.
 Iurare quis debeat. fol. 77. col. 2
 Iurare de facto alieno tenetur nemo. folio. 83. column. 1
 Iuret is, cuius conscientiae quid relinquitur. fol. 78. col. 1
 Iuris notorium non est allegandum. folio. 56. column. 1

Ius declarandi an & quando transeat ad heredem. fol. 84. col. 2. in fine
Ius arbitrandi an transmissibile. ibid. ead. column. 2
Iustus patris presumitur aditionem filij precessisse. fol. 60. col. 1
Iusta causa non credendi ei qui allegat titulum. fol. 86. col. 1

L

Laqueus amoris extremum remedium. fol. 73. col. 1
Legitima causa presumitur ex diuturna solutione. fol. 71. col. 2
Lex noua non extenditur ad ea, quae longo tempore sunt stabilita. fol. 62. col. 1
Lex Musica pertinens ad depositum, folio. 94
Lex debet esse iusta rationabilis & honesta. fol. 92
Lex semper loquitur. fol. 83. col. 2
Libertatis possessio presumptione iuris nititur. fol. 64. col. 2
Literae dimissoriae necessariae de iure Canonico. ibid. ead. col. paulo ante.
Longa & tenax populi memoria pro ueritate habetur. fol. 67. col. 1
Longa locorum & temporum interualla, amoris remedia. fol. 73. col. 1
Longinquitas temporis, uerissima probatio. fol. 66. col. 2. in fine.
Longissimum tempus consideratur in purganda mala fide. fol. 65. col. 1

M

Mala fides defuncti non nocet heredi non utenti ipsius accessione de iure Canonico. fol. 54. col. 1
Mala fides auctoris nocet successori in praescriptione longi temporis. folio. 76. col. 1.
Mandatum patris necessarium in aditione hereditatis facta a filio. fol. 68. col. 1
Mandatum ex longo temporis spatio praesumitur. fol. 67. col. 2. in fi.
Mandatum quando praesumatur. folio. 68. col. 2.
Maritus post iuramentum potest uxorem repetere, nisi decennium sit elapsum. fol. 62. col. 2
Media probanda ex extremis. folio. 74. col. 2.
Medicorum iuramentum. fol. 79. col. 1
Medij temporis probatio non requiritur, initio & fine probatis. fol. 75. col. 1
Memoria quid. fol. 73. col. 1
Memoria uis animi. ibid. col. 2
Mendacium nullum senescit. fol. 66. col. 2. in fi.
Mensis septimi dies decima sancta. fol. 58. col. 2. in fi.
Milites immatriculati, priuati habentur. fol. 79. col. 1
Militum iuramentum. ibi. ead. col. 1
Monialis mutans monasterium acquirit secundum non primo monasterio. folio. 71. col. 2.

Multum presumitur pro factis antiquis. fol. 65. col. 1

N

Naturalis obligatio non tollitur praescriptione. fol. 56. col. 2
Nemo potest seipsum heredem scribere, nec miles quidem. fol. 81. col. 2
Nulle dicitur, qui uelle potest, folio. 77. col. 1
Non ualent agere, aut impedito de iure non currit praescriptio. fol. 76. col. 1.
Notarius an praesumatur, quise pro tali gestit. fol. 67. col. 1
Notarius cui interdictum est sibi officium, non potest scribere ad pias causas. fol. 81. col. 2
Notorij allegatio fieri potest post conclusionem in causa. fol. 55. col. 1
Notorium quid sit. fol. 72. col. 1
Nulla fit praesumptio pro sententia nulla. fol. 71. col. 1
Noua constitutio etiam generalis non comprehendit casum feudalem. folio. 82. col. 2.
Nullum temporis spacium inducit unio. fol. 65. col. 2
Numeri quidam purgationi & corrigendis uitijs dicati. fol. 58. col. 2. in fi.
Numerus denarius ab antiquis cur perfectus dicitur. fol. 57. col. 2

O

Obstetrices non iurant de ueritate. fol. 79. col. 1
Odiosa nomumquam late interpretanda. fol. 81. col. 2
Olim dominus, hodie quoque praesumitur dominus, modo causa dominij allegetur. fol. 55. col. 2
Onus probandi in aduersarium transfertur propter longum tempus. fol. 64. column. 2.
Ordinatus ab alieno episcopo probare debet dimissionem. ibi. ead. col. 2
Originale instrumentum praesumitur authenticum, & quando. fol. 69. col. 2.

P

Pater curis cognoscunt de controuersia inter dominum & uasallum, & iurare tenentur. fol. 78. col. 2
Pater, & filius iuris fictione una eademque persona, inter quos consensus praesumitur interuenisse. fol. 70. col. 1. in fi.
Patre decennio possidente hereditatem filio declarari, praesumitur filij consensus interuenisse. fol. 60. col. 2
Patris consensus quando praesumatur interuenisse. ibi. col. 1
Pensio emphyteutica quanto tempore praescribitur. fol. 82. col. 1. in fi.
Per custodiam longi temporis praesumitur mandatum custodiendi interuenisse. fol. 68. col. 1
Periti in arte electi iurent, & quomodo. fol. 78. col. 1

Periurio occurrat iudex. fol. 84. col. 1
Persona patris & filij una intelligitur. folio. 83. col. 1
Pij in maius meliusque procedunt. fol. 66. col. 2
Plato denario numero utebatur ad delendam culpam. fol. 58. col. 1. in fine.
Plato integram absolutam Reipub. formam decem libris conclusit. folio. 57. col. 2.
Praescribens contra ius commune, uidetur esse mala fidei. fol. 64. col. 2
Praescriptio an currat contra minores. folio. 80. col. 1
Praescriptio iuris communis, aut moribus inducta contra quos non currat. folio. 76. col. 2
Praescriptio non currit impedito ante illius inchoationem. ibid. ead. col.
Praescriptio inducta in fauorem praescribentis, & odium negligentis. folio. 77. col. 1
Praescriptio sine bona fide allegata. folio. 56. col. 1
Praescriptione quaesita in fideicommissum non ueniunt. fol. 57. col. 1
Praescripsisse se dicens, bonam fidem allegare debet. fol. 55. col. 1.
Praesentia est fundamentum praescriptionis decem annorum. fol. 75. col. 2.
Praesentia est facti, nec praesumitur. ibidem col.
Praesentiam alleganti incumbit probatio. ibidem.
Praesumptio & notorium longe differunt. fol. 56. col. 1
Praesumptio quando allegari debeat. ibid. ead. col. 1
Praesumptio auctoritatis episcopi ex diuturnitate temporis. fol. 65. col. 1. & 66. col. 1
Praesumptio ex facto auctoris uel rei procedens, necessarium debet allegari. fol. 55. col. 2.
Praesumptio debet esse super allegatis, ibid. ead. col. 2
Praesumptio male fidei ex longo tempore tollitur. fol. 64. col. 2
Praesumptio non cadit in ignorantem. fol. 71. col. 2
Praesumptio iuris est liquida probatio. fol. 56. col. 1
Praesumendum est pro tempore. fol. 64. col. 1
Praesumptum dominium debet allegari. fol. 55. col. 2
Principum priuilegia non possunt possideri sine titulo. fol. 67. col. 2
Priuilegia sunt contra ius commune introducta. ibi. ead. col. 2
Priuilegiati an comprehendantur sub generali statuto. fol. 81. col. 1
Priuilegium non tollitur per constitutionem generalem sequentem. ibi. ead. col. 1.
Probatio tituli omnino necessaria est. folio. 61. col. 1
Probatio sit leuior ob temporis diuturnitatem. fol. 67. col. 2
Probatio tituli per iuramentum. fol. 60. col. 2. & 77. col. 2
Probatio tituli in beneficijs ecclesiasticis non fit ex temporis diuturnitate. fol. 61. col. 1.
Posses-

Possessio ciuiliis animo retinetur. folio. 75. col. 2
Possessio ciuiliis sufficit ad praescriptiones. ibi. ead. col.
Possessionis initium probare satis est. ibidem. ead. col.
Possidere pacifice quis dicatur. folio. 57. col. 1
Pythagoricum symbolum. folio. 58. col. 1
Pythagorei mundum appellant decada. ibidem ead. col. 1

Q

Quantum tempus exigatur, ut praesumatur obliuio. fol. 73. col. 2
Quarta semper deducenda est, licet a parte omitatur. fol. 56. col. 1.
Quaternario omnis progressio perficitur. fol. 57. col. 2
Quaternio omnium, quae creata sunt idea. ibidem.
Quaerela ueris de graui Iunonis ira in Troianos. fol. 72. col. 2
Qui negotia gerit alterius nomine, praesumitur mandatum habere, nisi probetur contrarium. fol. 68. col. 2
Quilibet praesumitur bonus in dubio. folio. 55. col. 1
Qui minus portione sua hereditaria possidet, non uidetur ius suum remittere. fol. 63. col. 1
Qui semel possedit praesumitur & semper possidere, si alleget, folio 75. column. 1
Quod tempore est possessum praesumitur principis habere uoluntatem, folio. 67. col. 2.

R

Ratihabitio praesumitur per longum tempus. fol. 60. col. 2
Ratihabitio fieri debet intra tempus definitum. ibi. ead. col. 2.
Ratio colligendi denarium numerum. folio. 57. col. 1.
Ratione temporis plus actum quam scriptum praesumitur. fol. 70. col. 1.
Reges Aegyptiorum iudices ex lege sua adiurant. fol. 78. col. 2
Remedium naturale temporis quid. fol. 72. col. 2
Remedium maximum. iura, mora. ibidem eadem fol.
Romani rerum omnium exploratores. fol. 66. col. 1.
Romani cur aperto capite sacra Saturno faciebant. ibid.
Romanorum legum origo. folio 78. column. 2.
Romanorum more magistratum gerens iurabat in leges. ibidem eadem. col.
Res denominatur a fine. fol. 74. col. 2
Rescriptum falsis allegationibus impetratum, non praesumitur dolum. fol. 55. col. 1

S

Sacramentum defuncti & heredis r. num. fol. 83. col. 1.
Sapientissimus consiliorum dator tempus. fol. 66. col. 2
Saturnus unde Latinus dictus. ibidem. col. 1.
Saturnus, temporis longitudo ibi. eadem. col. 1.
Saturnus a Poetis traditur filios suos deuorare, ac eosdem euomere, folio. 72. col. 2.
Saturnus Graecis Chronos dictus. folio. 66. col. 1
Semel posita qualitas praesumitur adesse. fol. 75. col. 1.
Sententia recte riteque lata praesumitur propter temporis diuturnitatem. fol. 68. col. 2.
Sententia plus iuris habet, quam facti. fol. 71. col. 1
Sententia nulla, nihil iuris habet. ibi. ead. col. 1.
Sententia post multum temporis potest declarari nulla. ibi. ead. col. 71. col. 1.
Seruij Sulpitij laus. fol. 72. col. 2.
Signa, quibus Graeci & Hebraei demonstrant decem. fol. 58. col. 1.
Silere non dicitur, qui loqui non potest. fol. 77. col. 1.
Sodoma & Gomorra propter decem iniustos fuisse saluata. fol. 58. col. 2
Solemnitas adhibita praesumitur in uenditione rei ecclesiasticae ob longum tempus, sed & in omni alienatione. fol. 69. col. 1. in fine.
Solemnitas extrinseca non praesumitur, nisi ob longum tempus. ibidem col. 2. in fine.
Solemnitas ex diutina possessione praesumitur praecessisse. fol. 70. col. 1. in fine.
Solemnitas extrinseca ex longo tempore praesumitur, ubi non requiritur scriptura. ibi. col. 2.
Solemnitas tendens in praedictum tertij, non praesumitur ex longo tempore. ibi. ead. col. 2
Solemnitas cui renuntiari potest, facile praesumitur. fol. 71. col. 1.
Solutio non praesumitur, nisi subsit causa. fol. 63. col. 1
Sphaera quibus constat. fol. 58. col. 1.
Statuta restrictiuam recipiunt interpretationem. fol. 80. col. 1. in fine.
Statuta laicorum super praescriptionibus, non ligant ecclesiam. ibidem col. 2. in fine.
Statuti generalis dispositio non includit casus priuilegiatos. fol. 81. col. 1
Statutum generale non intelligitur de personis nominatum a superiore priuilegiatis. ibi. col. 2. in fi.
Statutum reducendum est ad ius commune. fol. 76. col. 2. in princ.
Statutum peccatum inducens, non ualet. fol. 53. col. 2.
Statutum conueniens cum iure communi, recipit eius limitationes. fol. 76. col. 2.

Statutum & consuetudo ligant etiam minores. fol. 80. col. 2.
Statutum uel consuetudo contra ius commune non comprehendit minores. ibi. ead. col. 2.
Statutum quando recipiat interpretationem restrictiuam. fol. 76. col. 2.
Subrogatum sapit naturam eius, in cuius locum subrogatur. fol. 80. col. 2.

T

Tantum operatur dispositio generalis in genere, quantum specialis in specie, folio 81. col. 2.
Tempora praescriptionum. folio. 57. col. 1.
Tempore omnia fiunt. fol. 72. col. 1.
Temporis tractu omnia languescunt. fol. 72. col. 2.
Temporis uirtus multiplex. ibi. ead. fol. 72. col. 1
Temporis diuturnitas quando inducat praesumptionem tacitae donationis. folio. 61. col. 2.
Temporis ratione quis non sortitur forum. fol. 62. col. 2.
Tempus cur Deus facilius dicatur. folio. 73. col. 1
Tempus obliuio adimit memoriam. ibidem. ead. fol.
Tempus rerum omnium sapientissimum. folio. 66. col. 2
Tempus pro ueritate est, ibidem column. 1.
Tempus omnia reuelat. ibi. col. 1.
Tempus cuncta occulta prodit & prodita occultat. ibi. fol. 66. col. 2
Tempus omnia detegit. ibi. ead. col.
Tempus omnium rerum longius. ibidem. col. 1.
Tempus cuncta uidet & audit. ibidem col. 2.
Tempus Saturni nomine significatur. fol. 72. col. 2
Tempus minut affectus. ibi. ead. col. 2.
Tempus simpliciter prolatum significat decennium. fol. 59. col. 2
Tempus omnium obliuionem inducit. folio. 73. col. 2
Tempus cur dicatur rudissimum, & indocile. ibi. ead. col. paulo post.
Tempus inducit praesumptionem tituli. fol. 60. col. 2
Ternarius numerus primus in compositus. fol. 57. col. 2
Testamentum prius cum clausula derogatoria posteriore, lapsu decennij tollitur. fol. 74. col. 1.
Testibus deponentibus, quem bonum esse, magis creditur, quam malum esse deponentibus. fol. 55. col. 1.
Tituli praesumptio ex diuturnitate temporis contra ius commune. fol. 67. col. 2
Titulum se habere asserens iuret. folio. 77. col. 2
Titulus an omnino necessarius sit, etiam nulla facta mentione in hac consuetudine. fol. 53. col. 1.
Titulus beneficij an semper praesumatur ex longo

longo tempore. fol. 61. col. 2.
 Titulus pro suo requirit bonam fidem, fol. 67. col. 2.
 Titulus beneficij probatur per iuramentum fol. 77. col. 2.
 Titulus non requiritur in prescriptione triginta, aut quadraginta annorum, folio. 54. col. 2.
 Titulus presumitur ex possessione decemalib. fol. 77. col. 2. in princ.
 Titulus censetur allegatus ex decemali possessione. fol. 59. col. 2.

Verba enuntiativa non probant, nisi ob temporis diuturnitatem. fol. 67. col. 1.
 Verbis enuntiativis statuitur ob diuturnitatem temporis, etiamsi enuntient actum impossibilem. ibid. col. 2.
 Verbum, seigneuriaux, de quibus accipiendum. fol. 82. col. 1.
 Veritas filia temporis. fol. 66. col. 1.
 Veritas tempore detegitur. ibidem eadem. col. 1.
 Veritas ubi non habet locum nec presumptio habebit. fol. 71. col. 2.
 Veritatem dies aperit. fol. 66. col. 2.
 Veritatis parens & Deus Saturnus, idem et ipsum tempus dicitur, ibidem eadem. col. 1.
 Veritatis status qualis. ibid. eod. fol.
 Veritatis vis. ibid. eodem in locis.
 Vetustas inuidiosa. fol. 72. col. 1.

Vetustas ipsam etiam naturam perimit. ibidem ead. col. 1.
 Virgilius Platonius. fol. 58. column. 1. in fine.
 Vis possessionis consistit in perceptione fructuum. fol. 74. col. 2.
 Vis evidentie. fol. 71. col. 1.
 Vnio non tantum presumitur temporis diuturnitate, sed & consensu episcopi & capituli. fol. 55. col. 2.
 Vnum recte dicitur primum. folio. 57. col. 2.
 Unum non habet compositionem. ibidem. ead. col. 2.
 Votum presumitur ex diuturna observatione in monasterio. folio. 62. columna secunda.
 Vsuræ temporis diuturnitate remittit. fol. 61. col. 2.

Veneri appetitus nonnullos ad insaniam adigunt. fol. 73. col. 1.
 Verba clara non egent interpretatione. fol. 76. col. 1.

F I N I S

R E R V M V E R B O R V M
 S E N T E N T I A R V M Q V A E,
 Q V A E I N H O C T R A C T A T V
 De Iudic. &c. continentur, index copiosissimus.

A C Q U I R E R E prohibitus immobilis, non intelligitur prohiberi acquirere domunculam. fol. 88.
 Acquisitio momentanea filij, nihil prodest patri ad usufructum. fol. 90.
 Actum non vitiat modicus defectus. folio. 88.
 Actus diversitatem & formam, unius horum intervallum arguit. 97.
 Adagium vetus, nec omnia, nec passim, nec ab omnibus. fol. 96.
 Admissio non presumitur possidens res quasdam hereditarias nullius, aut parvi precij. fol. 93.
 Administratores omnes expensis minutis suo iuramento probant. fol. 87.
 Affinitas quæ non repellit à testimonio, non consideranda. fol. 96.
 Africani nomen quid declaret. fol. 85.
 Alimenta vide in verbo Transigi. folio. 91.
 Alimentorum minorum transactio fieri potest. ibidem, column. 2. in principio.
 Alienare prohibitus sub pena privationis hereditatis. fol. 101. col. 1.
 Alienare quando possit Rex. fol. 95.
 Alteratio modica non dicitur infirmitas. fol. 89. col. 1.
 Anseris furtum est. fol. 98.
 Appellatur etiam in minimis causis. ibid. col. 1.
 Appellatio si deserta statuatur, nisi sex denarios appellans soluerit. &c. folio 99. col. 2.
 Arbitrator potest ledere alteram partium in modico. fol. 92. col. 2.
 Arbitramenta cur sint introducta. ibidem ead. col.
 Arbores fructiferas si excedit emphyteuta, expellitur. fol. 93.
 Argumentum à re ad tempus valet. folio. 92.
 Arma prohibitus portare, non intelligitur de parvis cultellis. fol. 90. col. 1.

B

B A N N I T U S prohibitus ad aliquos honores prouehi. folio 99. column. 1. in principio.
 Bannito cancellando si certam summam soluerit, quomodo statuto satisfiat. fol.

101. col. 1.
 Barbavis unum ne gustus quidem causa deferendum & quare. folio 99. col. 1.
 Bona omnia à prelato mortuo relicta, successori referuantur. fol. 98. col. 2.
 Brocardica materia. fol. 101. col. 2.

C

C A M P S O R U M ut scriptis credatur, est reprobatam consuetudo. folio 86. col. 1.
 Cauere pro modico quis cogi non debet, fol. 91. col. 1.
 Cessatio modici temporis non consideranda. fol. 95.
 Cessio non valet, si cedens bonis unum denarium sibi referuauerit. fol. 100. col. 1.
 Citatum dicentem, se non iturum, excusat leuis occasio à uera calumnia. fol. 98. col. 2.
 Ciuitatem aliquam sui regni rex alienare non potest. fol. 95.
 Clausula, quod si non omnes &c. quomodo intelligitur. fol. 95. col. 1.
 Clerici de quibus bonis ex ecclesia acquisitis testari possunt ex consuetudine. fol. 90. col. 2.
 Colonus non est testis integer pro domino. fol. 96.
 Colonus cadit à locatione propter unum numerum non solutum. fol. 100.
 Concordia inita nihil prodest, & cur. ibid.
 Condicio tota requiritur ad esse sui dispositi. fol. 88.
 Conditionaliter loquens dispositio. fol. 102.
 Conductori quando facienda remissio mercedis. fol. 89. col. 2. in fine.
 Consors qui dicitur ratione minima partis. fol. 100.
 Consuetudo quæ ad delinquendum prouocat, non valet. fol. 86. col. 1.
 Consuetudines perniciose non seruanda. ibid. eod. fol. 86.
 Consuetudo, ualeat, ubi ualeat statutum. ibid.
 Consuetudini cui standum. ibidem eodem folio.
 Consuetudinis forma medullaris esse debet ratio. ibid. eodem in locis.
 Consuetudo quod imperfecta probatio plene probat in omnibus non ualeat. ibid.
 Consuetudo irrationalis & honesta, ibi. 86. col. 2.
 Consuetudo potest facere aliquando de probatione inualida, ualidam. ibid.
 Consuetudo grauamen adferens ecclesie, non ualeat, folio 90. columna secunda sub

finem.
 Consuetudo quando dicatur multum, uel modicum præiudicialis ecclesie, ibidem in fine.
 Consuetudo non potest permittere usuram. fol. 98. col. 2.
 Consuetudo non ualet contra ius diuinum. fol. 99. col. 1.
 Contractus forma ex integritate consistit. fol. 100.
 Contrariorum quando sit eadem disciplina. fol. 96. col. 2.
 Controuersi & leues de plano iudicanda sunt. fol. 86.
 Creditor aut debitor pupilli, à tutela repellitur. fol. 91. col. 2.
 Creditor recte pignus distrabat, si modicum quid de debito supererit, folio 97 col. 2.

D

D A N N U M modicum ferre debet, cui non aufertur modicum lucrum, fol. 89. col. 2.
 Debitor uenditionem pignoris quando impedire non potest. fol. 97. col. 2.
 Decurionum in ordine esse non potest atrocis iniurie damnatus, folio 94. columna 1.
 Debitorem, ut quis propria manu sibi possit constitueri, est exemplo perniciosum. fol. 86. col. 1.
 Defectus, uide in uerbis. Actum non, folio 88.
 Defectus modicus in omnibus tutela ratio nibus totum non vitiat, ibid. eod. fol.
 Deformitas modica non excludit à functione sacerdotij, fol. 91. col. 1.
 Deierare quis non presumitur pro modico. fol. 87. col. 3.
 Delegatio causi absentie, expirat reuerso delegante, fol. 95. col. 1.
 Delegati cum clausula, quod si non omnes, &c. quomodo cognoscant. ibidem eod. fol.
 Delegatus potest cognoscere de paulo maiori summa quam sit expressum. fol. 95. col. 2.
 Dies unus datur pro uiginti millibus passuum. fol. 98.
 Dimidia iusti precij. fol. 100. col. 2.
 Dissimilitudo modica impedit argumentum à simili. fol. 101. col. 1.
 Dispensatio super pluralitate beneficiorum, quando non prosit imperanti. folio 98. col. 2.
 Dispensatio, res ambitiosa & restringenda. fol.

Folio eod. & ead. col. 2.
Dispositio loquens per verbum aliquid. fol. 102. col. 1.
 Doli actio pro modico non datur, & quare, fol. 87. col. 2.
 Dolo gessisse non presumitur, ubi nullum aut paruum commodum reportet. ibid. fol. eod. 87.
 Dominium translatum non videtur, quod momentaneo, durat fol. 98. col. 2.
 Dominium transfertur ex actu momentaneo, fol. 96. column. 1.
 Dominus non agit pro modica iniuria seruo illata. 97. col. 2.
 Domus appellatione non venit domuncula. fol. 87. col. 2. in fine.
 Domum ualde deteriorans potest expelli. 93. col. 1.
 Domus quantum sit deterior facta arbitrio iudicis committitur. ibidem in fine. eod. fol.
 Donationem reuocat magna ingratitudo. 92. col. 2. in fine.
 Dotis lucrum videtur deferri propter onera matrimonij. fol. 100. col. 1.
 Dotis priuilegia competunt etiam si momento duret matrimonium. 100. col. 1.

E

Ecclēsia de bonis rem modicam praelatus quando donare potest, folio 90. col. 2.
 Ecclēsia modicum praeiudicialis consuetudo, ualet. ibidem eodem columna 2. paulo post.
 Ecclēsia cathedraus, aut alia non potest statuta facere sine consensu episcopi, folio. 92. col. 1.
 Ecclēsia in minimis membris firmam unitatem habere debet sicut in magnis. folio. 101. col. 2.
 Excusam facere, fol. 97. col. 1.
 Effusio verbum, sua natura denotat abundantiam, fol. 89. col. 2.
 Emissarium fieri in publico flumine, quando impediri non possit, folio 97. col. 1.
 Emphyteuta non potest expelli propter modicam deteriorationem. f. 93. col. 1.
 Emphyteuta ex defectu solutionis unius nummi, cadit ab emphytensi. fo. 100. col. 2.
 Emphyteuticæ data pro pensione unius denarij tantum, ibi. ead. col. 2.
 Emphyteuta non nocet nummus vnus per errorem non solutus, ibid. iisdem in locis in fine.
 Enunciatiua verba ad alium finem prolata, non probant. folio. 96. columna 2.
 Et quibus probent, ibidem iisdem in locis
 Episcopi uocantur filij à Papa aliquando. fol. 95. col. 1.
 Exceptio implementi non sequenti contractus, obstat agenti, fol. 99. columna 2.
 Excessus quilibet ultra dimidiam, facit suppleri totum precium, folio 100. columna 2.

Excommunicare pro minimis causis episcopi non debent, fol. 90. col. 2.
 Exequutores testamētorum iuramento suo fidem faciunt de expensis minutis, fol. 87. col. 1.
 Exequutor ad pias causas non transfert dominij si totum precium receperit, excepto nummo. fol. 99. col. 2.
 Expense minutæ factæ à tutoribus, curatoribus, &c. solo illorum iuramento probantur, fol. 87. col. 1.
 Extare ut quid dicatur, sufficit quæ titulumque ex illo extare, fo. 97. col. 2.
 Extitisse non dicitur, qui parum extitit. 96. col. 1.
 Extraordinarijs in remedijs de minimis nõ curator. fol. 101. col. 2.
 Extrordinaia sunt quæ contra iuris communis regulas conceduntur. ibidem eodem fol.

F

Fab. Maximus consulatum vltro sibi delatum capere noluit. folio 93. col. 2. in fine.
 Falsum aliquem commississe propter exiguam summam, non est credibile, folio 87. col. 2.
 Fama, aut alia semiplena probatio sufficit in causa leuis momenti, folio 86. columna 1.
 Fama hominis parcutur pro re modica. folio. 95. col. 2.
 Fabricula leuis non excusat. folio 89. columna 1.
 Fermentum modicum. f. 101. col. 2.
 Feudum datum liberis masculis & feminis. 96. col. 1.
 Feudum quoddam modicum admittit se minus. fol. 96. col. 1.
 Feudatarius & emphyteuta, à colono & inquilino differunt, folio 100. columna 2.
 Fideicommissum non censetur ademptum propter leuem offensam, folio 97. col. 2.
 Fideicommissum factum filio, si sine liberis, momentum temporis extinguit, fol. eod. eademque col. 2.
 Fideicom. vel legatarium prator mittit in bonorum possessionem, & cur. ibid. ead. col. 2.
 Fidelis in minimo, fol. 101. col. 2.
 Filius non exhæredatur nisi propter magnam causam, folio 92. col. 2.
 Filius equiparatur vasillo. ibidem eodem folio.
 Filij omnes Israel, &c. in deserto mortui. fol. 95. col. 2. in fine.
 Filius patri superstes vno solum momento facit deficere conditionem si sine, &c. fol. 97. col. 2.
 Filius si sit in euidenti calumnia repellitur ab edict. Carbonia. folio 98. columna 2.
 Filia dotata succedere prohibita, procedit & in dotata exigua dote. 99. columna 1.
 Filij hæres institutus in nummo testamen-

tum non potest rumpere tanquam præteritus. 101. col. 1.
 Fiscalia bona solus princeps potest dare. fo. 94. col. 1.
 Fæmina non succedit in fundo. folio 96. col. 1.
 Fonte pluribus communi maior pars aquæ concedere non potest, minori consentiente, fo. 100. col. 1.
 Forensis prohibitus acquirere rem modicam acquirere potest, folio 89. col. 2.
 Forma ubi data est, nihil mutare potest. fo. 88. col. 1.
 Formæ omisso in quantumlibet minima parte, totum actum vitiat. ibidem eod. folio.
 Formæ nihil addi aut detrabi posse. ibidem col. 2.
 Fraus in parua quantitate non presumitur. fol. 87. col. 2.
 Furem occidere licet pro defensione rerum suarum, fol. 95. col. 2.
 Furtum committitur in gallina, folio. 98. col. 1.

G

Gabella solui debens ut contractus valeat, si deficit vnus numus, irritatur, fo. 98. col. 2.
 Galli primi alpes transiere vini dulcedine allesti. fol. 99. col. 2.
 Gubernaculum modicum. folio 102. col. 2.

H

Hæreditatem patris nõ aditã transmittit suis ad quoscunque, fol. 100. col. 1.
 Hæres conficiens inuentarium iuramento suo probat de expensis, folio 87. columna 1.
 Hæres si omisit ponere vnã rem tantum in inuentario, an priuatur beneficio inuentarij, fol. 92. col. 2.
 Hæres ex testamento dicitur, qui patri superuixit vel momento. 96. col. 1. & 100. col. 1.
 Hæres damnatus fundum dare aut detem, nouem datis ad fundum nibilo minus tenetur, 99. col. 1.
 Homines amplissimi de sua re nec testimonium dicunt. fol. 86. col. 1.
 Honorum continuato legibus prohibita. 93. col. 2.

I

Ignorantia quando non probetur iuramento. 87. col. 2.
 Illico decedere quis dicatur. folio 96. columna 1.
 Immunitas ab oneribus personalibus, non videtur liberare à leuibus, 95. columna 2.
 Impendia modica non repetuntur. 94. col. 1.
 Impensa modica ad eum nonnunquam pertinet, qui alias non tenetur ad impensas. ibi. col. 2. in princ.

Impensa

Impensa modica quæ dicatur, ibidem. eodem fol.
 Imperator aut Papa statuere non possunt, ut in quacunque causa vnus fidem faciat. fol. 86. col. 1.
 Impetrans beneficium si aliud vel minimum taceat, impetratio non valet, fol. 98. col. 2.
 Incapaci numum vnus restituens, censetur indignus tota hæreditate, fol. 99. col. 2.
 Incendiarij pena mortis, non intelligitur de paruo incendio, f. 93. col. 1.
 Incertitudo etiam si procedat ex factio conuenti, admittitur incertus libellus cum de modico præiudicio agitur, folio. 90. col. 1.
 Inconstantiam breuissimi temporis, &c. prouerbium, folio. 101. columna 2. ex Lib. viio sophista.
 Infamia repellit ab ordine decurionatus, folio 94.
 Infamia morti comparatur, folio. 95. columna 2.
 Infantibus die octauo nomen imponebatur in veteri testamento. 96. columna 1.
 Infans etiam si horam tantum vixerit post mortem patris, transmittit non aditam. 100. col. 1.
 Infirmitas quælibet non denominat quem infirmum. f. 89. col. 1.
 Iniuria lenissima nonnunquam capitur pro iniuria. f. 89. col. 2.
 Iniuria atrox reuocat donationem, folio 92. col. 2.
 Iniuriarum damnatus est infamis, f. 94.
 Iniuria leuis. ibi. col. 1.
 Iniquus in modico, fol. 101. col. 2.
 Instantia perempta acta sola pereunt, non causi. fol. 93. col. 2.
 Instrumentorum amissio quando per iuramentum probetur. fol. 97. col. 1.
 Instrumentum ratione vnus horæ altero prius est, & illi præfertur, folio. 97. col. 2.
 Interlocutoria adferens modicum præiudicium, potest ferri parte non citata, fol. 93. col. 1.
 Intervallum modicum, non inducit actuum diuersitatem, fol. 94. col. 2.
 Inundatio modici temporis, præscriptionem non interrumpit. ibid. eod. f.
 Iudex nemo est idoneus in causa sua quantum vis modica, fol. 85. col. 2.
 Index &c. vide in verb. Tabellio. 90. columna 1.
 Iudex delegans vicarium iurisdictioni dum aberit, &c. fol. 92. col. 1.
 Iudex ab omnibus omnino muneribus abstinere debet, folio. 95. columna 2. in fine.
 Iudicem subsellia litibus exigui pretij perstreperunt, folio. 85. columna 1. in limine.
 Iudicem mouere non debet modicum incrementum. fol. 95. col. 2.
 Iudici de omnibus actis coram se creditur in causis vilibus, fol. 86. col. 1.
 Iuramento alicuius creditur, cum tractatur

de paruo præiudicio, folio. 86. & 87. col. 2. & 1.
 Iuramentum reculantis sufficit, ad faciendam fidem de suspicione. ibidem. 87. columna 1.
 Iurari debet de calumnia in causa quantumcunque leuis momenti, folio 101. col. 1.
 Iure diuino vnus testimonio non est credendum, fol. 86. col. 1.
 Iure communi cum agitur, de minimis curatur, fol. 102. col. 1.
 Iuris remedia contra ius commune ibidem eod. fol.
 Ius benignitatis quid operetur. folio 88. col. 2.
 Ius quæcunque sit competit de iure communi, fol. 93. col. 2.
 Ius speciale est contra ius commune, folio. 102

L

Lacedemone lex erat, ne bis idem præfectus classis fieret. f. 94. col. 1.
 Laicorum statutum quando comprehendat pias causas, & ecclesiam fol. 92. columna 1.
 Legatum propter leuem offensam non censetur ademptum. f. 97. col. 1.
 Legati vel fideicommissi causa etiam quam minimi cauendum est, si non soluantur. ibid. col. 2.
 Lex decemuiralis, eundem magistratum, &c. vnde semptra sit, folio. 93. columna 2. & 94. col. 2.
 Libellus incertus quomodo & quando admittatur. 90.
 Liberti liberi hæredes ex quantalacunque parte scripti, patronum excludunt, folio. 97. col. 2.
 Lingua modicum membrum & magna iactat. fol. 101. col. 2.
 Loci consuetudo consideranda, folio. 86. col. 2.
 Lucrum facilius presumitur quam dolus, fol. 87. col. 2.
 Lumen modicum, f. 101. col. 2.

M

Magistratus parui & honores subiri possunt nullo intermisso tempore, folio 94. col. 1.
 Magnus iudicandus ut paruus, folio. 101. columna 2.
 Mala fides temporis momentanei impedit præscriptionem, f. 100. col. 2.
 Mandati fines diligenter sunt custodiendi. fol. 96. col. 2.
 Mandatum in modico excedi posse. ibidem eod. fol.
 Mandati forma ad vnquem obseruanda. ibidem.
 Mandati casus non prouisus, optima est occasio mandati non custodiendi. ibi. eod. iisdem in locis.
 Masculus, momento existens excludit perpetuo feminam, si per statutum repellatur à masculis. f. 96. col. 1.

Materia subiecta spectanda, folio. 88. col. 1.
 Mater non punitur ob modicum errorem in reddendis rationib. tutelæ filiorum, fol. 88. col. 2.
 Mater data tutrix antequam renunciet, &c. non valet datio folio. 98. columna 1.
 Matrimonium momentaneum sufficit, ut vir lucretur dotem ex statuto. folio. 100. col. 1.
 Mendacium modicum vitiat, folio 101. columna 2.
 Mendicantium regulam non infringit dominium momentaneum. folio 90. columna 1.
 Mendicantibus non licet habere annuos redditus. fol. 101.
 Mendicantibus non licet habere quid proprium vel minimum. ibidem eodem. folio.
 Mercatoris scripturæ pro se, an & quando standum sit. f. 86. col. 2.
 Miliare vnus additum viginti, duos dies exposcit. f. 98. col. 1.
 Minima consideranda sunt, ubi de iure communi agitur. f. 100. col. 1.
 Minimum quando non requiritur pro forma, consideratur. f. 102. col. 1.
 Minimum quando ad integrandum certum maiorem numerum, &c. ibidem paulo post.
 Minoris debitor aut creditor ad tutelam illius admittitur, si debitum fuerit exiguum. folio. 91. columna 2. in principio.
 Modici nulla ferè ratio haberi solet, folio. 87.
 Modica res exclusa est à rigore iuris, folio. 91.
 Pro modico nec plus nec minus, prouerb. Gallicum. ibid. eod. fol. 91. col. 1.
 Modica res simoniam non inducit. ibidem. columna 1.
 Modicum priuilegium non subdito concessum, reuocari potest, folio 92. columna 2. in fine.
 Modica quedam iudex accipere non prohibetur. f. 95. col. 2. in fine.
 Modicum considerari nisi contrarium sit à iure expressum, fol. 102. col. 1.
 Modicum quando in dispositione iuris communis consideretur, ibid. eod. fol.
 Momentum non est curandum, folio. 90. columna 1.
 Momentanea uariatione partes decipi non conuenit, fol. 92. col. 1.
 Momentanæ falsificationis pena, non habet locum in falsificante modicam quandam monetam, fol. 95. col. 2.
 Mora modici temporis, non est magni d. m. num. 94. col. 2.
 Mora parua, non dicitur mora. ibi. ead. col.
 Morbus leuissimus, pro morbo non habetur, fol. 89. col. 1.
 Mors potius subeunda, quam infamia. folio. 95. col. 2.
 Mulier non petens tutorem filijs, quando non puniatur. fol. 90. col. 1.

Natus

N

Natus non dicitur, qui statim decepsit. 96.col.1
 Natus appellacione venit & scapha, 98.col.2
 Necessitas, vide in verbo utilitas. 86.col.1.
 Nefas est quicquid non licet. ex Cice. 101.col.2.
 Negatione sola uel contractione res videtur effici dubia si adsit color aliquis. 98.col.2
 Nihil & parum equiparantur. fol. 89.col.1.
 Nihil deesse uidetur, quod parum deest. ibid.col. fol.
 Nomen maribus die nouo, feminis octauo Romani imponebant. 96.col.1
 Notarius, consultor procurator recusantur, 87.col.1.

O

Occasio leuis est interdum magni ponderis. 98.col.1
 Occidere furem non licet pro re modica, aut uili. 95.col.2.
 Offendens non puniendus ex statuto. folio 118
 Offendens in uno factus est omnium reus. 101.col.2
 Officiales non syndicandi, si iura uel statuta in leuibus non obseruarint. fo. 88.col.1.
 Officiario in quibus distincte credatur. 97.col.1.
 Ordinaria remedia de minimis curant. 101.col.2.
 Qui furtum dicitur. 98.col.1

P

Pactum discretum & indiscretum. 86.col.2
 Pape statutum, & consuetudo disponentes, ut uni credatur, quando ualeat, fol. 86.col.1
 Papa episcopos appellat fratres. 65.
 Parum qui transgreditur, non uituperatur 88.col.1
 Parum scientis, & nihil scientis equalis est conditio, 89.col.1
 Patronatus ius acquiritur per donationem ecclesie factam. 92.col.1
 Patronus quis non efficitur propter modicam dotem. ibi. eod. fol.
 Pauperes corpore non puniendi propter leues transgressiones. 88.col.2
 Pecuniaria pena pro minimis in corporale transmutari non debet, ibidem eodem. fol. 88.
 Pecunia communis modica, potest conuerti per potestatem in necessitates publicas. 92.col.1.
 Pertinens propositio dicitur que qualitercumque inuatur etiam laui presumptione. 100.col.1.
 Pertinentia dicuntur, que modicum ad causam conferunt ibidem paulo post eod.

Philosophi quid sentiant de mandato, & quomodo sit custodiendum. folio 96.col.2.
 Pena statuta domum comburenti, non habet locum in comburente domunculam. 88.col.1
 Pena tendit ad publicum fauorem ibidem eodem folio.
 Penalis constitutio loquens de sanguinis effusione, non intelligitur de modica. 89.col.2
 Pena euitanda ex statuto si quid soluatur intra mensem, &c. 101
 Pena committitur in solidum, si quid promissioni sub pena desit, 101
 Possessor immobilium, satisficere non compellitur. 91.col.2
 Possessione deturbatus si paulo post recuperet prescriptio non est interrupta. 95
 Possidere non desit, qui statim recuperat possessionem. 95.col.1.
 Possidens ab intestato ommissa causa testamenti uel minimum quid tenetur in solidum ad legata, 98.col.1
 Posthumi natiuitate rumpitur testamentum, et si illic decesserit. 96.col.1
 Potestas non potest inherere, quod pecunia communis alij soluatur quam receptori 92.col.1
 Prelatus rem ecclesiasticam etiam immobilem modici valoris alienare potest, folio. 90
 Prelatus minima ex his que sunt ecclesie etiam sine consensu capituli donare potest. ibid. col.2.
 Prescriptio intra paucissimos dies perficienda habetur pro completa. 94
 Prescriptio interrumpitur per inundationem maris uel fluminis. 65. colum. 1. in princ.
 Prescriptio procedit ex sola ciuili possessione. ibid.
 Prescriptio interrumpitur per solutionem unius nummi, 99.col.2
 Presens pro consentiente habetur, quando agitur de eius modico preiudicio, columna 2.
 Prestantias integras non soluens si puniatur, pro denario omisso, incidit in penam fol. 100.
 Pretium quod durat momento temporis, non attenditur, 90. col.1.
 Princeps potest in modico partem non citatam ledere, 93.col.2.
 Princeps potest sine causa auferre ius alterius in modico quopiam. ibid.
 Princeps non censetur uelle alteri preiudicare. ibid. eod. fol.
 Priuilegium non subdito concessum, reuocari non potest, 92.col.2.
 In priuilegio modici ratio an habeatur. fol. 102.
 Probatio perfecta potest habere uim non perfectam per consuetudinem. folio. 86.col.2.
 Probatio presumptiua sufficit in modicis preiudicijs. ibid. eod. fol.
 Probatio in his que consistunt in animo, quando recipiatur per iuramentum. folio. 87.

Promittens si eum cui promiserat non instrueret heredem, non tenetur quantum lacumque res promissa sit folio 100 col. 1.
 Promissio contra bonos mores. ibidem paulo post.
 Publiciana experiri potest, qui momento possedit, 98.col.1.
 Pupillorum scandalum uitandum, sicut magnum. 101

Q

Quantitas parua iuris diuersitate non inducit. 91.col.1. & 99.col.2.
 Quantitatum distinctio non fit, ubicunque contra bonos mores aliquid geritur. 100.col.1.

R

Rasura leuis & modica, instrumentum non uitiat. 92
 Ex recusatione non infertur magnum preiudicium. 87.col.1.
 Redhibitoria non datur pro re minima. 89.col.1.
 Redisse non dicitur, qui statim rursus est abiturus, 95. col.1.
 Rescissio contractus non fit pro modico. 93.col.1.
 Rescriptum non uitiat, unus modicus litera defectus. 97.col.2.
 Rescriptum ratione unius horae alteri anteponitur, licet sint eiusdem datæ. 98.col.1.
 Restitutio omnis est ius speciale, 101.col.2.
 Res tanti est, quanti pluribus diebus uendi potest. 90.col.1. in princ.
 Rex non potest alienare regalia in preiudicium successoris, 95.col.1.

S

Sacerdos pro crimine modico non cogitur abstinere a celebratione missarum, 92.col.2
 Satisfactio non euitatur pro uili cessite terra. 91.col.2.
 Scandalum euitandum. 101.col.2.
 Scapha quid. 92.col.2.
 Scissura aut scorticatura leuis, non dicitur uulnus, 68.col.2.
 Scriptura non requiritur in causis modici preiudicij, folio 96. columna secunda in fine.
 Seruus peculiatus dicitur, qui uel minimum habet pecuniam, 97.col.2.
 L. Si unquam, de reuoc. donat. non habet locum respectu rei modicæ, 93. columna 1.
 Socius reddens rationem gestoribus, iuramento probat expensas, 87.col.1.
 Solemnitas modica ommissa, non obest. folio. 78
 Solemnitas leuis data pro forma seruada. 88
 Solemnitas quando est data pro forma. ibidem.

Solen-

V

Solemnitas leuis quando dicatur. ibidem eodem fol.
 Solutio que ex pacto durat momentum unum, non parit liberationem, folio 89.col.2.
 Solutionis cessatio ex pacto in emphyteusi apposto. 100.col.2
 Solutio facta pro maiori summa quam sit debitum, uitatur. 99.col.1
 Speciali de iure quando agitur, de minimis non curatur, 102
 Spoliatus ante omnia restituendus, 99. colum. 2.
 Statui non potest, ut unus testis probet, 86.col.1
 Statutum ut quis in sua causa iudicet, an ualeat, 85.col.1
 Statutum puniens comburentem domum, an locum habeat in comburente domunculam, 88
 In Statutis propria & stricta interpretatio recipitur. 89
 Statutum Florentinum, ne domus alienetur extra consortes, 98
 Succedens in minima parte, & omnino non succedens equiparantur, 89.col.1
 Suspectus de fuga quis dici non potest propter paruum debitum, 91.col.2
 Syndicus qui sub certa pena tenetur denuntiare malefactores, puniatur si unum prætermiserit, 99

T

Tabellio & iudex esse quis potest in minimis causis, 90.col.1
 Tempus impedito non currit: fallit tamen, fol. 93
 Tempus interpellat pro homine, nisi sit paruum. eod. 93
 Temporis tractus non uitatur propter modicum momentum. 93
 Testis nemo est in sua causa idoneus, folio. 85
 Testimonio unius, nullus condemnatur. ibi.

Testis unus sufficit in causa modici preiudicij, ibid. paulo post ead. col.
 Testis non repellitur propter modicum, emolumentum. 87.col.2
 Testium modica contrarietas, eorum testimonium non uitiat, 91.col.1
 Testium discordia in minimis facit testimonium credibile, ibid. paulo post.
 Testium depositio per uniuersalem omnis, non uitatur, licet pauci eximantur. 95.col.2. in fine.
 Testimonium illius, qui partim falsum deposuit omnino uitatur. 96.col.1
 Testimonium coloni domino quando non reuocandum, 96.col.2. in fine.
 Testis dictum si falsum est in uno nummo, totum uitatur, 100.col.1
 Thesaurarius tantillum quid suffuratus ex arario, puniatur ut fur pecunie publicæ, 101
 Torqueri leuiter, & non torqueri sunt paria, 89.col.2
 Tortus parum siue leuiter, non habetur, pro torto. ibid. eod. fol.
 Transigi non potest super futuris alimentis nisi prætor interueniat. 91
 Tutor & curator iuramento suo quod probent. 87.col.1
 Tutor negligens collocare pecuniam pupillarem in emptionem prædiorum, quando non teneatur ad usuras, 90.colum.1. in fine.
 Tutor quando non tenetur facere inuentarium, 92.col.1
 Tutori non obest si non posuerit in inuentario aliquid ualde modicum. ibid. ead. col. 1. in fine.
 Tutoris datio non ualeat, quoquo modo eratum sit in eius petitione, folio. 98.col.1.

F I N I S.

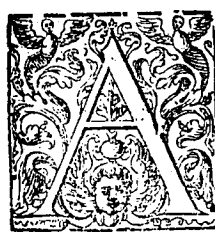
Vallus non debet feudo priuari ex causa, ex qua non debet filius exheredari. 92
 Vallus non priuatur feudo propter modicam ingratitude. ibidem eodem fol. 92.
 Vallus qui dimisit dominum in prælio, feudum debet amittere. ibid. col. 2
 Venditio rei magnæ facta pro paruo precio, habetur pro donatione, folio 96.col.2
 Venditor asserens peculiatum seruum, 97.col.2
 Venditor ut nisi statuta die, &c. 98
 Venditor potest totam rem retinere, etiam pro uno nummo pretij non soluto, folio 99
 Veritas & mendacium, 101.col.2
 Vinum prohibiti portare extra, nec metretam deferre possunt, 99
 Virtus non corrumpitur, si parum discedatur a medio, 88
 Vita magis parcendum, quam fama, folio 95
 Vixisse non dicitur, qui statim obiit, 46.col.1
 Vni neque Catoni credendum, 85
 In uniuersitatibus sunt pauci episcopi sere semper, 95
 Vox unius, uox nullius. 85
 Usucapio interrumpitur per captiuitatem sequentem, 94
 Usucapio reuersus quando fingatur iure postliminii, ibid. eod. fol. 94
 Utilitas euidentissima ut uni credatur, facit, 86
 Uulnusculum modicum, nullum habet in se delictum, 89
 Uxori legatum dum esset cum filio, si absuerit momentum, nihilominus debetur, fol. 90.
 Quæ in uxore indotata, procedunt & in uxore habente paruum dotem. 89

I N C O M M E N T A R I U M

T I T V L I , R E S I N T E R A L I O S

A C T A S A L I I S N O N P R A E I V D I C A R E .

In quo prior numerus paginam , alter verò paginae columnam denotat .

BIENS ultra mare post primam citationem, non est ulterius citandus, 110. col. 2. Absente quopiam partim causa reipublici partim rei privatae quid attendendum, f. 106. col. 2. Absenti quando nulla defensio competit, citatio non requiritur, 108. col. 2. Absens non reputatur, quod citari debet, 114. col. 2. Absolutoria lata super crimine publico quibus noceat, 112. col. 1. Absolutio iuramenti causa cognitionem requirit, 113. col. 2. Absolutio iuramenti ne fiat interest partis, ibidem. Absolutio semel facta parte non citata, anteneat, ibidem. Absolutio ab excommunicatione, ibi, col. 1. Absolutio penitentialis, & iudicialis, ibi, paulo post. Absolutio non ita magna praedicti, sicut sententia, 114. col. 1. Absolutio non debet concedi, nisi appareat magna lesio, 113. col. 2. Absolutio an possit, parte non citata, qui non potest eam in ius uocare, ibi. Accessorie ius patronatus vendi potest, 105. col. 1. Actio uel defensio competens primum alicui, 111. col. 1. Actione nemini competente ex iuramento, absolutio nullo citato ualet, 113. col. 2. Actus ex quo quis laedi potest praedictum inuocari non facit, 103. col. 1. Actus fieri in detrimentum alicuius, quomodo intelligatur, 107. col. 2. Actus ex quo quis laedi potest quando noceat non uocato, 103. col. 1. & 107. col. 2. Actus qui inuito aliquo fit, ignorante & absente potest, 107. col. 2. Actum inter alios, quatenus alijs noceat, f. 111. col. 1. Actus pendens ex uoluntate eius qui facit absente parte fieri potest, 108. col. 1. Adam uocatus antequam puniretur, 109. col. 2. in fine. Administratio interdicitur ipso iure furioso, 115. col. 2.

Agnati non citandi necessarij, dum sit legitimitas per patrem, 107. col. 2. Alienari, uide in uerb. uendi. Alienare quando possit minor absque decreto, 106. col. 1. Animi declaratio potest fieri parte absente, 108. col. 1. Appellare quibus liceat, 107. col. 2. Arbitrari de liberali causa non cognoscit, nisi incidenter, f. 105. col. 1. Arbitratoris in sententia, non requiritur partis citatio, 114. col. 2. Arbitrator assumptus inter plures, ibi. Arbitrator electo super declaratione personarum, partis citatio non est necessaria, 115. col. 1. Arbitrium datum aliquibus super publica utilitate, quid comprehendat, 104. col. 2.

Causa cognitio ubi requiritur, & citatio quoque, 109. col. 1. Causa est fundamentum potestatis absoluenti a iuramento, 113. col. 1. Christianum mancipium Iudaeus in consequentiam fundi cui est ascriptum, possidere potest, 105. col. 1. Citare ad quid deceat, quos actus non tagit, 106. col. 2. in fine. Citari pars in quibus casibus debeat, quando Princeps concedit privilegium, 108. col. 1. Citatio in processu annullando non requiritur, f. 110. col. 1. Citandus ulterius non est, qui post primam citationem abiit ultra mare, ibi, col. 2. Citandus amplius non est qui non patitur citationem ad se peruenire, ibi, ead. col. 2. Citatio partis in inhibitorijs non est necessaria, ibi, etiam, col. 2. Item in reuisione, ibi. Item nec in taxatione expensarum, 111. col. 1. Item in notorio resultate ex facto, 108. col. 2. Citandus non est cui fit praedictum ex citatione, f. 108. col. 2. in fine. Citatio omnium actionum instituentiarum principum, f. 103. col. 1. Citatio non requiritur in notorijs, 108. col. 2. Citatio est iuris diuini, 109. col. 2. in fine. Citatio requiritur in iudicijs, ibi. Citatio & monitio differunt, 112. col. 1.

Citationem omittere, est defensionem tollere, 109. col. 2. in fine. Citatio ad quid fiat, 113. col. 1. Citatio requiritur in notorijs, 114. col. 1. Citatus qui dixit se nolle uenire, non est citandus ulterius, 110. col. 1. Clerico promouendo, quatenus nocet professio, 106. col. 2. Clerico producente literas clericatus, non est uocandus aduersarius, 114. col. 2. Clericatus probatio fieri debet coram episcopo, ibi, ead. col. 2. Clericus captus per crimine a iudice laico, ibi. Confessio facta in quadam consequentiam non praedictat, 106. col. 2. Confessione incidenter facta quis non est condemnandus, ibi, ead. col. 2. Commissarius quando debet partes citare, 109. col. 1. Compromissi ultima die, potest ferri sententia, 109. col. 1. in princ. Computari reuiso, 110. col. 2. & 111. col. 1. Coniecturis locus est in incertis, non certis, ibi, ead. col. 1. Connexitas quid operetur, 111. col. 2. Conscientia alicuius commissum, 109. col. 1. Conscientia recte informanda, ibi. Conscientia secundum leges, ibi. Conscientia quam sibi quisque fabricat, ibi. Conscientia dictio, importat arbitrium boni uiri, ibi, ead. col. 1. Constare non potest nisi parte uocata, 112. col. 2. Consuetudo in ecclesijs per rectores ecclesiae probatur, 104. col. 1. Contingenter quid dicatur, folio eodem column. 2. Contractus laicorum iuratus, quando per papam rescindatur, 106. col. 1. Contumaciae praecedentis poena quomodo declaratur, 114. col. 1. Contumacia in respondendo positionibus, 110. col. 2. Creditor an potest esse reus in causa debitoris, f. 104. col. 1.

Debitor passus creditorem experiri de proprietate pignoris, 111. col. 1. in fine. Debiti remissio per maiorem partem creditorum facta, ceteris absentibus praedictat, 114. col. 1. Decerni in praedicti absentis, nihil debet, 112. col. 1. Defectus semel purgatus non potest iterum opponi, ibi, col. 2. Defensio est iuris naturalis, 109. col. 2. Delatio iuramenti, quomodo fieri possit, 108. col. 2. Delegatus iudex formam mandati obseruare debet, 106. col. 1. Delegati iudicis ampliatur iurisdictio ratione consequentia, ibi, ead. col. 1. Detrimentum alterius dicitur, quando principaliter redundat, 104. col. 2. Deus noluit punire peccata Sodomorum, nisi si descenderet, 109. col. 2. Deus instituit citationem, ibi, ead. col. 2. Deus remittit iuramentum, remittente parte, 114. col. 1. Dispensatio iuramenti, quomodo fieri possit, 106. col. 1. Dolus de futuro principaliter remitti non potest, 105. col. 1. An in consequentiam potest, ibi. Donatio facta uxori a uiro in consequentia, ualet, 104. col. 2. Donationis infinuatio nemine citato fieri potest, 114. col. 1. Potius causa ad iudicem secularem principalem pertinet, 105. col. 2.

Ecclesia commodum pertinet ad praedictum consequenter, 104. col. 1. Ecclesiasticus iudex solus cognoscit de causa usurarum, 105. col. 2. Electionis causa, respicit publicum interesse, f. 112. col. 2. Electionis causa, cur quasi popularis, ibi, ead. col. 1. Electus ad dignitatem, ibi. Eliseus maledixit pueris, eum irridentibus, 104. col. 1. Emptor passus uenditorem agere, quando si praedictat, 111. col. 1. in fine. Episcopus petens quartam decimarum contra quandam ecclesiam, 104. col. 1. Episcopus & etiam papa quando absoluenti potestatem non habent, 113. col. 1. Examinatio alteri commissa an quis sit idoneus, 109. col. 1. Excommunicari quomodo possit a iure excommunicatus, 111. col. 2. in fine. Excommunicatio dependet a uoluntate eorum qui excommunicant, 113. col. 1. Excommunicatio semper ualet, ibi, ead. col. 1. Expensarum, uide in uerb. taxationis.

Fideiusor potest esse iudex in causa rei principalis, 104. col. 1. Fideiusor iudicatum solui, fol. 107. col. 1. Fideiusor contractus, ibi. Filiationis in causa sententia lata cum parte omnibus nocet, 112. col. 2. Fisci privilegium in uendendo rem quam habet communem cum alio, 111. col. 2. Fiscus uendens rem alienam sciens, nihil obest domino, ibi, ead. col. 2. Fiscus si rem aliam ueniat imprudenter, an uenditio manet, sed restituitur precium domino, ibi, ead. col. 1. Forum ut foro addatur iuramentum operatur, ibi, fol. 112. col. 1. Furioso si datur curator uel interdicitur ei administratio, citatio non est necessaria, f. 115. col. 2.

est domino, ibi, ead. col. 2. Fiscus si rem aliam ueniat imprudenter, an uenditio manet, sed restituitur precium domino, ibi, ead. col. 1. Forum ut foro addatur iuramentum operatur, ibi, fol. 112. col. 1. Furioso si datur curator uel interdicitur ei administratio, citatio non est necessaria, f. 115. col. 2.

Gratiam uel privilegium concedendo princeps, non tenetur uocare quibus sit praedictum, 108. col. 1.

Heredis condemnatio praedictat legatarijs non citatis, 107. col. 1. Helias fecit ignem descendere de caelo, 104. col. 1. in fine.

Incorporalia per se non ueniunt in diuisionem uel principaliter, f. 105. col. 1. Incidentium, uide in uerb. iurisdictio. Incidenter quod fit non attenditur, 105. col. 2. Individua res quid operetur, fo. 111. col. 2. Iniuriam nemini facit, qui suo iure utitur, 108. col. 1. Inducta ad unum finem, quando possint operari contrarium effectum, 106. col. 1. Insultum faciens contra aliquem, unde concitatio ciuitatis orta sit, quatenus puniatur, 104. col. 2. Instrumenta garentiata, 106. col. 2. Interloquitorie modici praedicti, quomodo possint ferri, 110. col. 2. Iudaeus Christianum mancipium possidere non potest, 105. col. 1. Iudex quis esse potest in ea causa quae ad illum pertinet in consequentiam, 104. col. 1. Iudex laicus non potest aliquem iure patronatus priuare, f. 105. col. 1. Iudex maleficiorum incidenter potest cognoscere de causa civili, ibi, col. 2. Iudex procedens ad informationem ut uir bonus, citare non cogitur, 114. col. 2. in fine. Iudex quod pronunciat, pro declaratione rei a iure pronunciate habetur, 112. col. 1. Iudex civilium causarum, quando cognoscat de criminali, f. 105. col. 1. Iudex alias incapax, potest incidenter cognoscere, ibi, ead. col. 1. Iudex excommunicatus ipso iure excommunicatus, sine monitione id facere potest, 115. col. 2. Iudicium redditur in inuitum, 109. col. 1. Iudicis delegati fines non adeo late patet, ut ordinarij, 106. col. 1. Iudices ecclesiastici inhihent secularibus sine citatione, 110. col. 2. Iudici non est permixtum offendere partem nec in modico, 113. col. 2. Iudicio subiectus non est, qui ad illud non

vocatur, 103. col. 1. Iudex an possit pronunciare super eo quod lex pronunciat sine citatione, 115. col. 2. Iudicis sententia propter modicam lesionem partis, renouatur, 113. col. 2. Iuramentum quin deferatur, pars facere non potest, 108. col. 2. Iuramentum est iuris naturalis & diuini, 113. col. 1. Iuramentum multum operatur, 113. col. 1. Iuramentum exactum per calumnia, 113. col. 2. Iuramentum personale & reale, & quatenus, ibi, ead. col. 2. Iuramentum temerarium quod requirit, ibi, f. 2. col. 1. Iuramentum vi extortum obligat, 114. col. 1. Iuramentum sponte prestitum multo fortius, ibi. Iuratus contractus, uide in uerb. contractus laicorum. Iuratus se non uocaturum partem in iudicio, ea non citata absolui potest, 113. col. 2. Iuranti de damno absente parte, & non citata an & quando credatur, 108. col. 2. Iurisdictio augetur ratione incidentium questionum, 105. col. 2. in princ. Ius constitutum facilius retinetur, quam de nouo inducatur, 111. col. 2. Ius quasi publicum, & quasi populare, 112. col. 2.

Laicus iudex an possit priuare iure patronatus & quando de causa usurarij cognoscere possit, 105. col. 2. Legatarij sunt testes idonei in causa testamenti, 103. col. 2. in fine. Legatus si fuerit uni quem Titius fuerit arbitratus, quomodo poterit eligere, 115. col. 1. non longe a princ. Legitimitas naturalium per patrem, 107. col. 2. Legitimitas filiorum a patre fit sine citatione, 114. col. 2. circa medium. Libidinis causa capiens & detinens aliquam personam, &c. 104. col. 2. Litis dubius euentus, 113. col. 2. non longe a princ.

Maleficiorum iudex de civili causa non iudicat, 105. col. 2. Mandator & fideiusores non citati quomodo tenentur, 107. col. 1. Mandatum procuratoris extenditur ratione incidentis ad specialiter sibi non commissum, 106. col. 1. Mandati fines quando iudex delegatus extendere possit, 106. col. 1. Mandatum speciale quando non sit necessarium in his, in quibus alias requiritur, ibi, ead. col. 1. Maritus prius socrum agere de proprietate, loris, 111. col. 1. in fine. Marimonij questio ad iudicem ecclesiasticum principalem pertinet, 105. col. 2. Minor non potest alienare immobilia sine decreto, ibi, f. 106. col. 1. Monasterium minor ingrediens omnia sua bona dicat absque decreto, 106. col. 1. Monitio fit ut quis satisfaciatur, 112. col. 1. post medium.

N

Notoriè pdigo ipso iure interdicitur administratio. 115.col.1.in fine. In notorius uo est opus venire ad iudiciu. ibi.

O

Obligatio ex iuramento non quæritur ubi versatur turpitudine ex parte recipientis. 114.col.1

Occultare se nec pati citationem ad se peruenire. 110.col.2

Ordinarij iudicis ampliatur iurisdicctio ratione incidentiæ. 105.col.1

Ordinata à iudice parte non citata, possunt alia absente retractari. 114.col.1

P

Papa ius alteri quæsitum ex iure naturali non potest tollere. 106.colum.1

Papa potest ferre diffinitiuam, nulla præcedente citatione, & quando. 109.col.2

Papa habet pleniorē potestatem iuris ecclesiastici. 106.col.1

Papa non potest procedere sine citatione. 109.col.2

Papa non potest absolvere à iuramento non subsistente causa. 113.col.1

Parentes, patronus, &c. vide in verb. Veniam.

Partis præsentia aut citatio non necessaria quando. 107.col.1

Patronatus ius vendi non potest. 105.col.1

Personaliter citatus, non est de iure citandus. 110.col.2

Populares actiones, in quibus agitur de iure publico. 112.col.1.in fine.

Possessio translata in alium quomodo tertio præiudicet. 112.col.2

Præiudicium principalis, & eius de quo agitur accessorij. f. 103.col.1

Præiudicium irreparabile. fol. 107.col.1

Præiudicium plenum. 111.col.1

Præiudicium quale quale quæ et in quibus operetur. ibid. ead. col. 1

Prælati in causa sua ecclesiæ potest esse testis. f. 104.col.1

Prælati potest esse index in causa sua ecclesiæ. ibid. ead. col. 1

Princeps solus cognoscit de nullitate sententiæ latæ à suo delegato. 105.col.2

Princeps an possit ferre sententiæ ex plenitudine potestatis suæ absque citatione, f. 110.col.1

Principaliter quid, f. 104.col.2

Princeps gratiam vel privilegium cõcedit in iuris his quibus præiudicatur. 108.col.1

Princeps an potest cognoscere non citata parte. 109.col.2

Principis sententiæ habet vim legis. 112.col.2

Principali sublato, tollitur accessorium. fol. 106.col.2

Privilegium, vide in verb. Gratiam.

Procurator quando interuenire possit in crimine capitali. 104.col.2.in fin.

Procuratoris mandatum, vide in verb. Mā

datum procur. ib. Procurator sine speciali mandato restitutio nē in integrū petere nō potest. 106.col.1 Prodigio interdicitur administratio, illo nō citato. 115.col.1 Prodigus notorius. ib. ead. col. Prodigio administratio lege interdicitur. ibid. iisdem in locis. Publicam utilitatem quæ dicantur concernere. f. 104.col.2

R

Ratificatio parte absente fieri potest. 108.col.2.in princ.

Ratio ferè nulla habetur eorum, quæ secundario solum veniunt, f. 104.col.2

Rationum, vide in verb. Computorum.

Rektor ecclesiæ potest probare consuetudinem per ceteros rectores diocesis, fol. 104.col.1

Reipub. quilibet est procurator in actione populari. 112.col.2

Relaxatio iuramenti, vide in verb. dispensatio.

Res inter alios acta, ceteris non præiudicat. 103.col.1.in princ. quasi.

Romana ecclesia centum annis prescriptione gaudet. 105.col.1

S

Secundario aliquid concedi, quod principaliter non conceditur, f. 104.col.2

Seditiosi pœna ex statuto refertur ad turbam principaliter, non secundario, ibid.

Sententiæ lata pro creditore contra insitutum, substituto nocet etiã nō citato. 103.col.2

Sententiæ in status causa inter aliquos lata nocet omnibus etiã nō uocatis. 111.col.1

Sententiæ lata in re indiuidua, etiam non uocatis præiudicat, f. 111.col.2

Sententiæ quæ ualeat parte non citata, f. 114.col.1

Statutu, q̄n instrumenta garentigiata habeat executionē paratam quomodo intelligenda, f. 106.col.2

Sententiæ lata cõtra principalē, quibus noceat, f. 107.col.1

Sententiæ ex plenitudine potestatis principis. 110.col.1

Sententiæ iuris declaratoria, citatione indiget. 112.col.1

Sententiæ hominis citationē requirit. 104.colum.2

Sententiæ lata contra unum ex procuratoribus. 112.col.2

Sententiæ quo casu ualeat parte non citata. 114.col.2.in fine.

Sententiæ principis facit ius inter omnes. 112.col.2

Sepulchri violati uel ecclesiæ, est popularis actio. 112.col.2.in princ.

Seruitus est res indiuidua. 111.col.2

Seruitus constituta & constituenda differunt. ib. ead. col.2

Societatem contrahens spurius cū herede patris pro portione societatis bona obtinet. 105.col.1

Sodomorum peccata. 109.col.2 Spurius non potest obtinere bona patris. 105.col.1

Status causa. 111.col.1

Statutum puniens seditiosum an intelligatur de seditione principaliter, an uero in consequentiam. f. 104.col.2

Statutum quod sententiæ lata contra unum, possit mandari executioni contra alium, folio. 103.col.1. non longe à principio.

Statutum debet addere iuri cõmuni. 104.colum.2

Statuta loquentia de offenso, quomodo intelligenda. 106.colum.1.in fine.

Substitutus an & quando possit esse testis in causa testamenti, folio. 104.colum.1

T

Tardius recipiens minus recipere videtur. 113.col.2

Taxationis expensarum sententiæ, an requiratur citationem. 111.col.1

Terminus statutus ad aliquid faciendum. 114.col.1.in fine.

Testamenti commodum pertinet ad legatarios secundario, fo. 104.col.1. non longe à princ.

Testis nemo est idoneus in sua causa, et quomodo intelligatur. ibi.

Testis confessus crimen in dispositione, ex ea confessione non punitur. 106.col.2

Testis iurare debet parte præsentē. 107.col.2

Testes deponunt uelint nolint. 108.col.2.in fine.

Testes quando recipi, & iurari possint parte non citata. 115.col.2

Tutor præstat auctoritatem in rem sibi profuturam secundario 104.col.2.in fi.

Tutoris datio per iudicem sine citatione fieri potest. 115.col.2

Tutor dandus per acquisitionem, citationem requirit. ibi. eod. fo.

V

Vendi possunt in consequentiam, quæ principaliter alienari non possunt, 105.col.1

Verba simpliciter prolata, quomodo intelligenda. f. 104.col.2.in princ.

Verba importantia arbitrium boni viri, quid operentur. 109.col.1

Verbi ambigui interpretatio per principem quomodo fieri possit. 110.col.1

Vniuersitatis in causa, singuli possunt esse testes. f. 104.col.1

In qua de commodo singulorum agitur in consequentiam. ibid. ead. col.

Virarum quæstio quando agitari possit coram iudice laico. fo. 105.col.2

Vilitatem publicam concernere quæ dicantur, fo. 104.col.2

INCIPIT DE PRIVILEGIIS PIAE CAUSAE TRACTATUS. PRIVILEGIUM I.

Varij intel lectus c. cū esse. & c. relatiu de testam.

UPEREST nunc, ut veniamus ad nostra duo capita, videlicet cap. cū esses, & ca. relatum, de testam. Sunt enim qui dicunt ea tantum debere intelligi de relictis ad pias causas, & ex his gl. ordinaria in vtroq; loco, & gl. in Summa 2. q. 4. & Goffr. in Summa de testam.

titul. de numero testium. Fulgos. confil. 29. cuius caput est, punctus quæstionis. Paul. Castren. confil. 31. ista institutio libro 2. Alij tradunt per illa capita esse omnino & in omnibus iuri ciuili derogatum, etiam quo ad forum secularem. Cuius opinionis & sententiæ fuerunt Ala. Vinc. Goff. Host. Ant. Pan. col. 2. & col. 4. in d. c. cū esses. & Brix. in dicta Summa 2. q. 4. & Domin. confil. 49. quod ita incipit, super isto puncto, Hostien. in Summa, titul. de testam. §. qualiter conficiatur, & è recentioribus Stephan. Bertran. conf. 23. Christi Saluatoris & c. lib. 3. Alij item quod in terris Imperij, & in iurisdictione seculari sit lex ciuilis seruanda, præterquam in legatis ad pias causas: in quibus ubique est seruanda dispositio d. cap. relatum: in terris verò temporalis iurisdictionis ecclesiæ in vtroque foro ecclesiastico sit obseruandum dictum cap. cū esses, in legatis ad nō pias causas. In qua sententiæ videri uoluit Ioan. Ana. in d. c. cū esses. vbi & hoc dicit consuetudine obseruari, & ibi expressius Ioan. de Fan. Ioan. Cald. Pet. Peru. And. Card. Flor. Imol. qui hanc dicit esse communem opinionem Petr. Perus. confil. 117. Fed. Senen. conf. 217. factum est tale, Quidam nomine P. Socin. confil. 235. visa contingentiæ, col. 2. in fi. vbi etiam dicit hanc esse communem opinionem Corn. qui & hoc dicit confil. 168. in præsentē, col. 3. vers. tamen communis lectura, libr. 2. confil. 297. videtur quod dicta fraternitas, col. 3. vers. tamen his, lib. 4. vbi dicit hanc esse communem lectionem. Alij quoq; generalius, ut in foro ciuili feruetur lex ciuilis, in canonico c. cū esses, in vtroq; dictum c. relatum, in relictis ad pias causas. Quæ fuit sententiæ Imol. in d. c. relatum. & ita pronuntiasse Innoc. 1111. in publico consistorio, scribit Bal. conf. 284. dominus Rainutius, lib. 3. Alij rursum, quod semper in relictis ad pias causas sufficiant duo testes, per dictum c. relatum: in alijs verò requiratur & parochianus ultra duos testes, per dictum c. cū esses, vbi hoc uoluit Panor. in fi. lect. & in repet. col. 5. cum sequen. & ibi Ioan. Ana. post antiquiores: & Specu. tit. de instrum. edit. §. compendiosè, ver. item per ius canonicum, & Cardin. Floren. confil. 73. puto de iure, col. 1. Alex. confil. 105. viso & diligenter considerato, col. 4. ver. imò fortius, li. 4. Barb. conf. 87. col. 4. lib. 4. Corn. confil. 261. de duobus principaliter, colum. vlt. lib. 4. Alij denique in alia sunt sententiæ, ut per Dominic. conf. 49. super isto puncto, Ioan. Cal. conf. 8. tit. de testam. & Rom. in repe. Auth. similiter, in 3. & 4. specialis, inter ultimas uoluntates, C. ad leg. Falci. & Corn. confil. 77. licet autem, lib. 1. & confil. 137. placet mihi, lib. 2. & Philip. Dec. conf. 284. uiso puncto, in 2. dubio. Non tamen mihi est animus omnium omnia adducere: satis est, quantum ad hunc locum pertinet, quod omnes in hoc conueniunt, quod in relictis ad pias causas ubiq; sufficiant duo testes, iuxta dictum c. relatum,

In iurisdictione seculari, lex ciuilis est seruanda.

Dispositio c. relatum, seruanda est ubique in legatis ad pias causas.

Ac c. cū esse, in legatis ad non pias causas.

Aligene valius distinguunt. Alij aliter.

Alij rursus aliter.

In relictis ad pias causas duo sufficiunt testes, tam iure ciuili, quam canonico.

Quod primum priuilegium erit ut duo sufficiant testes eorum, quæ hic commemoranda & enumeranda putauimus: communemq; illam sententiæ, præter illos quos supra citauimus, receperunt Bart. qui & hoc dicit procedere de iure ciuili. Bal. Ioan. Fab. Sal. Fulgo. Paul. Cast. Franc. Aret. & alii in l. 1. C. de sacrosanct. eccles. & Bal. conf. 167. thema proponitur in fi. lib. 2. & conf. 20. super primo puncto, in princip. lib. 5. & in l. hæreditas, col. 2. in duobus locis, D. de petit. hæredit. Saly. in l. generali, C. de sacrosan. eccle. Rapha. Cuma. qui & id uoluisse uidetur procedere de iure ciuili, conf. 169. uiso testamento, colum. 1. Alex. confil. 41. uiso tenore, colum. 2. lib. penul. & dicto conf. 105. uiso ac diligenter considerato, colum. 4. lib. 4. Corn. confil. 77. licet autem, colum. 1. uerfic. tamen prædictis, lib. penul. & confil. 261. in hac consultatione, col. 2. eodem lib. & confil. 137. placet mihi, & conf. 166. mihi nimè dubium, in prin. lib. 3. & omnibus locis infra allegatis, & pleriq; omnes ubiq;

In pias causas duo sufficiunt testes. Etiam iure ciuili.

PRIVILEGIUM II.

Testamentum immediatè, sine alicuius alterius institutione, ad pias causas factum coram duobus testibus deponentibus, infirmat prius testamentum solenniter coram septem testibus peractum.

Secundum erit priuilegium, ut primum testamentum factum coram septem testibus, tollatur per secundum factum ad pias causas, coram duobus: & ita consuluit Paul. Castren. conf. 262. dubium facit in supra scripto puncto, libr. 3. & sequitur Alexan. in l. hac consultissima. §. si quis autem, col. vlt. C. de testam. per l. 2. D. de iniusto testam. & conf. 46. viso themate, in fin. lib. 2. & confil. 106. uiso & diligenter considerato, colum. 2. uerf. quod adduco, lib. 4. & Barba. conf. 43. col. 4. lib. 3. & Ias. in l. si ita sit scriptum, col. 5. uerf. nota diligenter. D. de leg. 1. et Phil. Deci. in l. nihil tam naturale. D. reg. iur.

Testamentum solenne tollitur per minus solenne.

Hoc autem intellige, ut uidelicet sufficiant duo testes deponentes de testamento ad pias causas, licet non sint inscripti in eo testamento. Neque enim hoc casu duo testes requiruntur ad solennitatem testamenti: sed solum ad probationem, ut dicit Bal. in dicto l. 1. in repet. colum. 1. uerficul. super prima quæstione, C. de sacrosanct. eccles. ut probatur in dicto cap. relatum, quod omnino fundatur in dispositione iuris gentium, uel diuini: cuius statutum est, in ore duorum uel trium stare omne uerbum, ut scribitur Deuteron. 17. et alibi sæpe repetitur, tanquam huiusmodi testamentum ad pias causas non exigat solennitates iuris positiui, sed omnino reguletur (ut nostri loquuntur) secundum

Duo testes deponentes de testamento ad pias causas sufficiunt. Statuto diuino in ore duorum uel trium stare omne uerbum.

PRIVILEGIUM III.

Rogatio testium non est de substantia testamenti ad pias causas: nam in eo solum iuris gentium vel diuini ratio habetur.

Tertio igitur loco, ex his quæ diximus satis constat, non esse necesse testes adscriptos in testamento ad pias causas esse rogatos, cum ea solennitas sit iuris merè positui, non iuris gentium, aut diuini. Ita expressè voluit Ioa. And. in c. relatu. de testam. & in addit. Spec. tit. de instr. edit. §. compendiosè. vers. itè per ius canonicum. Bar. in repet. l. i. col. antepen. in fin. & ibi etiam Bal. primum in lectu. paulò ante finem: deinde & in repet. col. 14. uers. super quarto puncto. C. de sacros. eccl. Bal. consil. 152. super primo puncto, lib. 4. & cõsi. 26. super primo puncto, post prin. lib. 5. & consil. 230. testam. de quo quæritur, li. 5. ubi tamè subdubitat Ant. Imo. Pa. & Card. in d. c. relatum, post prin. & in c. cum effes. de test. & Pau. Cast. consil. 26. certu est qd dominus, ad fil. i. & consil. 85. uisa dicti facti narratione, eo. li. & consil. 326. dubiu facit in supra scripto puncto, eo. li. & consil. 416. uisus & examinatis, col. 2. eo. lib. & consil. 25. super eo quod quæritur, li. 2. Corn. in auth. quod sine, col. ult. eo. tit. & consil. 268. cõsultuit dominus, col. pen. uer. item placet. li. 1. & consil. 148. uisus nonnullis, col. 2. lib. 2. & consil. 215. uidetur prima facie, col. ult. lib. 2. & cõsi. 118. in hac consultatione, col. pe. eo. lib. 3. & consil. 367. uidetur prima facie, col. 4. uers. & per consequens patet, eo. lib. 3. & consil. 259. dicta dispositio, col. 3. uer. nec etiam obstat, lib. 4. & uidetur uoluisse Alex. cõsi. 70. uiso cõs. col. ult. lib. 2. & consil. 4. attentis narratis, col. 2. uers. prætermisissis, lib. 7. & cõsi. 131. super themate, post prin. eo. lib. ubi dicit hanc esse communem opi. & Soc. in dicta regula 310. in 32. priuilegio. & Barbat. consil. 42. clemètissimum Deum, col. 5. lib. 4. & consil. 87. prope est dominus, col. 5. & iterum col. ult. eod. lib. 4. & Stepha. Bertran. consil. 94. relictis, in prin. lib. 2.

Contrarium tamen tenuit Franc. Aret. antiquior in quodam suo consilio, sicuti illum retulerunt Anto. & Pan. in d. c. relatum. & idem quoque tenuit Lopus, alle. 30. ubi dicit ita de facto Bald. consultiuissè, & Paul. Cast. sibi contrarius, consil. 101. ad primum quæsitu uidetur respondendum, in quarto dubio, lib. 2. & Ro. in repet. d. auth. similiter, in 2. specialitate ultimarum uoluntatum, & Corne. sibi contrarius, cõsi. 308. pro decisione præsentis, col. 3. uers. hæc quidem sunt sanè uersimilia. iunctis his quæ prius scripserat lib. 3. & Ludo. Bolo. in addit. consil. 10. Ana. consil. 28. uisus & accuratè attentis, col. 4. Mouentur primò, quia non inuenitur correctum ius ciuile. Secundò per tex. in d. c. relatum, in illis uerbis tribus, aut duobus legitimis testibus requisitis. Quæ uerba idè significat, qd testib. rogatis. Nihil enim aliud est rogare testes, quàm eos requirere, ut adsint acui, per tex. in auth. de testib. §. & licet. in illis uerbis, dum ad hoc ipsum adsumantur testes: iunctis uerbis, hæc enim inania, & ex transitu prohibita testimonia, & iuncta auth. rogati. C. eod. tit. Et propterea adhibiti testes in testamento (quod nihil prorsus aliud est, quàm requisiti) sufficiunt, Instit. de testa. §. ult. iuncta. l. hæc des palam. §. pen. ff. eod. & l. hac consultiuissima. in princ. C. eo. cum si. & ad idem est tex. iuncta glo. in l. nullum. ff. de diuor. & glo. in l. scripturas, ubi Bald. C. qui potio. in pigno. hab. exponit testib. adhibitis, id est, rogatis.

Item licet milites possint quibuslibet modis testari, seruato duntaxat iure gentium, l. 1. D. de testam. milit. cum ibi nota. debent tamen testes in eorum testamento esse

Testes rogati ad pias causas non sunt necessarii.

Contraria opinionis auctores.

Eorumdè rationes. Requisiti testes.

Milites quibuslibet modis testantur, seruato tamen iure gentium. Modò testes sint rogati.

Idè in contractibus seruatur.

In testamento inter liberos nõ opus est interuenire testium.

Sciens non iniget probatione.

Quod de duobus testibus dictum est, procedit, si imò hiat sit pias causas relictis.

Ita ut ipso testamento, pia causa instituitur & non alius.

Contrariu sententes.

Confirmatio contra uis sententia.

PRIVILEGIUM IIII.

In pijs causis sola subscriptio manu testatoris, line testibus facta, vim testamenti obtinet.

Quartò accedit proximè ad ea quæ dicta sunt in præcedentibus, quòd testamentum manu testatoris scriptum, sine testibus, ad pias causas ualeat: ut expressè uoluit Imol. in l. si is qui. D. de testam. & sequitur Corne. dicto consil. 306. col. 4. uers. & licet sint contestes, lib. 3. Nam etiam (inquiunt) hoc sufficit in testamento inter liberos, per auth. si modo. C. famil. ercisc. quæ solum requirit subscriptionem manu testatoris, quæ quidem non plus operatur, quàm tota scriptio ipsius testamenti, argumen. authen. quod sine. C. de testamen. & §. nos quidem. cum sequen. in auth. de tabul. Et hoc quoque probatur, ut dicunt in dicta l. ulti. C. famil. erciscun. quæ statuit uoluntatem inter liberos posse probari quibuscunque indicijs, quod idem affirmat Balin d. auth. quod sine.

Testamentum sine testibus ad pias causas ualeat. Item in testamento inter liberos.

PRIVILEGIUM V.

In pijs causis solum ius naturale confideratur: & ob id mulieres nõ minus in testamento ad pias causas, quàm inter liberos testes habentur idoneæ.

Quintò ex præcedentibus quoque proficiscitur, ut etiam mulieres sint testes idoneæ in testamento ad pias causas: cum iure naturali mulieres non reperiantur prohibita, sed solum de iure ciuili, ut ex eo patet, quòd in testamento inter liberos possunt esse testes, ut not. glo. in auth. quod sine, & ibi Bald. & alij, C. de testa. & gloss. in §. quod & sæpe. in auth. de trien. & femif. & l. ult. C. famil. ercisc. & Bar. & alij, in d. §. ex imperfecto. Imol. in leg. qui testamento. §. mulier. D. de testam. Franc. Are. & Fel. in ca. quoniam, de testib. Et ita etiam in testamento ad pias causas uoluit Bal. in d. l. 1. ad fin. in lect. & etiam in repetit. col. 14. uers. ostensio de principalibus personis. C. de sacros. eccl. & consil. 230. testam. de quo quæritur, eodem lib. 5. ubi tamen dicit esse dubium. Ange. consil. 233. in causa prædicta, col. 1. Pet. Anc. in d. cap. cum effes, in quarto nota. & ibi etiam Imo. & Panor. col. 1. & iterum vlt. de testa. & idè Pano. in d. c. relatum. col. 1. de test. Pau. Cast. cõsi. 327. dubiu facit in supra scripto lib. 1. Barb. consil. 87. prope est dominus, col. vlt. & seq. lib. 2. Alex. consil. 105. uiso ac diligenter. col. 4. uers. secundò respondèd, lib. 4. Cor. cõsi. 261. in hac consultatione, col. 1. lib. 1. & consil. 168. in præsentis, col. 3. lib. 3. & consil. 215. uidetur prima facie, col. 3. lib. 2. & idem Alex. consil. 177. uiso themate. col. 2. uers. & licet dominus. lib. 2. Soc. in dicto tractatu fallent. reg. 310. in 36. priuilegio, & Lanfran. Oria. in repet. c. quoniam contra falsam. in uerbo, testes. uers. sic. & primò quæritur. ibi, inter liberos. de probat. & nouissimè Iaf. in l. hac consultiuissima. in prin. colum. vlt. C. de testam. Philip. Dec. & Fely. in d. c. quoniam de testib. & idem Decius in l. femina. D. de regul. iur.

Mulieres testes idoneæ in pijs causis. Item in testamento inter liberos.

Contrarium tamen tenuit Specul. tit. de testam. §. 1. uers. item quod est melius. Federic. Senen. consil. 217. factum est tale, quidam nomine P. in fin. per iura uulga. disponentia mulierem non esse testem idoneam in testamento. & post illum Roma. in dicta authen. similiter, in 16. speciali, circa ultimas uoluntates. C. ad l. Fal-

Contrariu tenentes. Mulier nõ est idonea testis in testamento.

to esse rogati, per l. diuus, eodem titu. quem ibi ad hoc nor. & dicit singul. Ange. est tamen similis in §. 1. Insti. eod. titu.

Sed Corne. in locis supra allegatis, has obiectiones facillè dissoluit. Nam quod ad primam pertinet, ex quo d. c. relatum, dicit expressè causam testamentorum ad pias causas non esse tractandam secundum leges, sed omnino esse sequendum ius gentium, siue diuinum, ut supra sæpius diximus: satis in hoc uidetur esse correctum ius ciuile. Ad illa autem uerba, testibus requisitis, respondet Corn. multis modis. Primum, quia text. ille non loquitur de testibus requisitis, ut interessent testamento: & illa uerba referuntur ad præcedens uerbum, tractetur, quod quidem refertur ad iudices, & est uerbum futuri temporis, & tamen testamentum erat factum de præterito: & qualitas adiecta uerbo, intelligitur secundum tempus uerbi, l. in delictis, §. si extraneus. de noxa. actio. l. ex facto, & ibi Bar. D. de vulg. & pupil. l. Lucius. ff. de mili. testa. Et ideo loquitur de testibus, qui requiruntur tempore iudicij, scilicet ad probandum testamentum. Sed & quod non intelligatur, requisitis, id est rogatis, prout leges uolunt testes esse rogatos in testamento, ex eo facillè apparet, quòd ille textus non solum loquitur in testamento, sed & in alijs ultimis uoluntatibus: quia generaliter loquitur de relictis ecclesiæ, non se restringens ad testamentum. Constat autem quòd in relictis etiam non pijs causis, non requiritur generaliter, ut testes sint rogati, per l. vlti. §. in omnium. C. de codicil. Et absurdum esset dicere, quòd maior solennitas requiratur in relictis pijs causis, quàm alijs: & omnino contra mentem dicti c. relatum. Nam sine ministerio auth. de testib. §. licet, dicit ille text. respiciens non ad solennitatem, sed ad probationem, requisitis testibus: quia etiam debent testes requiri, ut deponant: non autem se ingerere: aliàs suspicionem non carerent, per l. quæ omnia. ubi Angel. nota. ff. de procur. & nota. etiam gloss. in l. presbyteri. C. de episcop. & cleric. Iacob. Bella. in authen. de testibus. §. si uerò ignoti. & Barto. in l. post legatum. §. si uerò. D. de his quibus ut indig. & ita etiam intelligit illa uerba, requisitis testibus, Imo. in dicto cap. relatum. & Barb. dicto consil. 87. colum. vlt. lib. 4. ad dictam l. diuus. respondet post Bal. in auth. quod sine. C. de testam. quòd testes ideo debent esse rogati in testamento militum, ut ex eo possit certè diiudicari militem proferendo uerba, quæ sonant in testamento, ea deliberatè, & seriò, animoq; testandi, non ioco, non perfunctoriè protulisse, ut sæpe solent aliàs: sicuti & alibi huiusmodi rogatio ponderatur in l. Pamphilo. §. propositum. D. de lega. 3. Et ita satis exprime uidetur tex. in dicta l. diuus. ibi, ut prius contare debeat factum esse, & in illis uerbis, alioquin & c. Ex quibus clarè apparet rogationem non esse requisitam ad solennitatem testamenti militis, quin uidelicet ualeat sine illa, quoquo pacto possit constare testamentum fuisse factum. Sicuti in simili dicimus in testamento parentum inter liberos, in quo non requiritur rogatio testium, ut uoluit gloss. in l. vlt. ad fi. C. de codic. Bald. Salic. & Fulgo. in dicta authen. quod sine. C. de testamen. Ange. Paul. Cast. & recentiores in dicto §. ex imperfecto. Ang. in auth. de testa. imperf. in prin. Nam ut dicit Bald. in dicta auth. quod sine, in parentibus erga liberos præsumitur deliberatio, argu. l. nec in ea. ad legem Iuliam de adulter. quia naturalis stimulus urget patrem ad cogitandum de liberis. l. amicisimos. §. vlt. de excus. tut. At in testamento militis, in quo huiusmodi deliberatio non præsumitur, si obijceretur militem ipsum non protulisse uerba sonantia in testamento, ac non deliberatè protulisse, necesse esset ad probandum animum, adferre rogatum testimonium, & alia quæ id arguerent.

In pijs causis maximi est momentum ius gentium siue diuinum.

Qualitas adiecta uerbo testibus legitur secundum tempus uerbi.

In relictis non pijs nõ requiritur generaliter testium rogatio. Absurdum. Testes seriò gerentes suspicionem nõ carent.

Ratio, cur testes debeant esse rogati in testamento militis. Rogatio nõ est de solennitate testamenti militis.

Nec testamenti inter liberos. In parentibus erga liberos præsumitur deliberatio.

ci. motus per tex. in d. c. relatum. in verbo, testibus legitimis, & alijs quibusdam leuibus rationibus, quibus satis responsum est ex his, quæ supra diximus, ne iterum repetamus. Subdit tamen in fine, quod licet hæc opinio sit verior: tamen præcedens fortè in practica serua retur, quia communis est, & hanc simpliciter refert, quasi sequatur Barbat. sibi contrarius cõli. 108. clemētissimi Dei patris, col. pen. in prin. lib. 1. & cõli. 3. difficile. col. 8. lib. 3. & non obscurè in d. cap. relatum. & in cõli. 58. clemētissimi Dei, col. antepe. & Soc. qui dabitat, cõli. 92. in causa domini Antonij, col. 2. uerū. qui nimò disputatur, lib. 3. Sed & hanc partem sequitur in-trepidè, & conitanter Bened. Cap. cõsil. 75. & facit in hanc partem, quod scribit Bal. cõsi. 264. ad euidentiã. in si. quod sufficiunt duo testes in legato ad pias causas, modò sint omni exceptione maiores. At mulieres non sunt eiusmodi secundum Alex. cõsi. 70. uiso cõsil. col. 5. uerū. bene facit, lib. 2. & Capola cõsi. 32. quidam rusticus, col. 2. uerū. primò fuerunt. Dec. in l. fœnina. col. 5. in 16. casu. uerū. & casu quo. D. de regul. iur.

Requiruntur duo testes in legato ad pias causas omni exceptione maior.

PRIVILEGIUM VI.

In pijs causis ualet testamentum non lectum coram testibus, uiuente testatore, nec in publicam formam redactum: nisi primò causas testator exprefferit, de inde & aliud ad pias causas minus solenne fecerit.

Mortuo testatore ante lectum coram testibus, nihil uulturum est. Nisi ad pias causas testatus sit. Idem in testamento inter liberos.

Extò, ex eodem fonte manat, quod licet aliàs non ualeat testamentum à tabellione, aut ab ipso testatore conscriptum, si antè decedat testator, quàm fuerit lectum coram testibus, & in publicam formam redactum, per tex. nota. in l. fideicommissa. §. quoties. & in glo. Bar. & alij, D. de legatis 3. Fallit tamen in testamento ad pias causas, in quo id necessarium non requiritur, ut uoluit Dyn. in l. Lucius 2. D. de milit. testã. per illum text. loquentem in testamento militis, quem & ipse Dyn. tradit ad testamentum ad pias causas, & Ro. qui hoc reputat sing. in dicta auth. similiter, in 13. speciali circa ultimas voluntates. Imo. in d. l. fideicommissa. & ibi quoque Alex. in addit. Bar. & idem Imo. cõsi. 75. uisa dicti facti, lib. 1. & d. cap. cum effes. de testa. Paul. Cast. cõsi. 25. super eo quod quæritur, li. 2. Corn. cõsi. 53. pro decisione. col. 3. lib. 1. & cõsi. 118. in hac consultatione, col. 3. uerū. nec obstat dictum, lib. 3. ubi & idem concludit esse in testamento inter liberos, ad hoc multum allegans cõsi. 307. prima facie, in prin. In noc. in his, quæ dicit, col. 7. uerū. nec obstat adducta in contrarium, lib. 3. & Soc. d. regu. 300. in 34. priuileg. Barb. latè cõsi. 42. fecisset testamentum ad pias causas, & Alex. cõsi. 4. attentis narratis, col. 3. & 4. lib. 7. & Iaf. in l. hac consulti ssima. §. ex imperfecto. col. 2. C. de testam. Et hoc quidem confirmatur: quia nec in testamento inter liberos ea solennitas requiritur, secundum Barto. in d. l. fideicommissa. §. quoties. & Imo. in leg. si is qui. D. de testam. & Corn. ubi supra, quicquid senserit gl. in d. l. si is qui.

Restrictio præcedens.

Hoc intellige procedere, nisi primò testator causas exprefferit, deinde fecisset aliud ad pias causas, quod tamen non fuit lectum coram testibus, & in publicam formam redactum. Certè hoc postremum testamentum nullius erit roboris: nec ex eo censetur primum reuocatum. Ita consuluit Old. cõsi. 119. Titius condidit testamentum, per text. in §. sed hoc præfenti, in fin.

in auth. de sanct. episc. & alia quæ ipse allegat, quem sequitur Ioan. Anan. in addit. Spe. titu. de instrum. edit. §. compendiosè. uerū. & quid sæpius. in addit. colum. pen. & Pet. Anch. in dicto cap. cum ellès. de testam. & Barbat. dicto cõsi. 42. col. 7. uerū. nec obstat allegata, & col. seq. lib. 4.

PRIVILEGIUM VII.

Testamentum imperfectum, totius voluntatis imperfectione, quatum ad ea, quæ pias causas concernunt, ualere interpretandum est.

Septimò, hinc quoque efficitur, quod præcedenti est finitimum, ut ualeat testamentum imperfectum imperfectione voluntatis, fauore piæ causæ, ut uidetur uoluisse Barto. in leg. in testamento, per illum text. ff. de fideicommiss. libert. ubi ita dicit se dixisse in quaestione facti, & expresse Bald. in leg. in iure. C. de manumiss. testamen. Petrus Anch. in cõsi. 337. de efficacia, Imol. in l. si is qui. D. de testamen. & in capitulo 2. eodè titu. Ioan. Ana. consilio 57. uisus & consideratis. Panor. mit. in cap. penult. colum. 2. de success. ab intesta. Paul. Castrenf. cõsil. 456. uisus & examinatis attestacionibus. libro primo, Angel. Aret. in §. ex eo. in fin. Institur. quibus modis testamen. in iur. Alexan. in dicta leg. hac cõsultissima. §. ex imperfecto. C. de testamen. & in leg. si certis annis. C. de pact. & consilio 108. uiso ac diligenter cõsiderato. colum. 2. uerū. cõfirmantur etiam prædicta. libro quarto. & Socin. dicta regu. 300. in 38. priuilegio. & Barbat. dicto consilio 42. colum. 4. libro 4. & in repet. l. cum acutissimi. colum. 39. C. de fideicommiss. ubi hoc singul. reputat, & Calca. consilio 13. pro parte negatiua. col. 3. uerū. cõsilio 12. Sicuti etiam ualet testamentum imperfectum, non solum ex defectu solennitatis, de qua loquuti sumus in præcedenti capite inter liberos, per text. in d. l. hac consulti ssima. §. ex imperfecto. C. de testamen. sed etiam ex defectu uoluntatis, de quo nunc loquimur per text. in l. ultim. C. fam. ercif. per quem ita Roman. in dicta auth. similiter, Panormit. in dicto cap. penult. de success. ab intesta. & latè Barba. cõsi. 58. omnipotentem. colum. 5. uerū. quiniquò plus uidetur, lib. 4. Angel. in repe. l. si certis annis. in ulti. char. C. de pact. Bald. in l. ex ea. de testam.

Testamentum imperfectum in pijs causis habet effectum.

Quod non solum prodest ex defectu solennitatis, sed etiam uoluntatis.

Contrariæ opinionis auctores.

Testamentum inter liberos imperfectum uoluntatis imperfectione nullius est nullum. Pias causas minus fauetur quàm liberos.

Contrarium tamen tenuit Bald. in repet. l. 1. colum. penult. in 6. quaestio. C. de sacrosanct. eccles. Angel. in dicta l. si is qui. C. de testamen. Petrus Anchar. in capitulo 2. de testamen. & Panormit. sibi contrarius, consilio 105. casus in facto sic proponitur, lib. 2. & Paul. Castr. etiam sibi contrarius consil. 101. ad primum quaesitum uidetur respondendum, in tertio dubio, lib. 2. & cõsi. 449. uisa dicta facti narratione, libro 1. Rapha. Fulg. cõsi. 117. Ioannes quondam. colum. penult. Flor. in l. cum de in rem uerso. colum. 2. D. de usur. Imol. cõsi. 91. in causa quæ uertitur, in princip. 2. dub. libro 2. & Roman. in d. auth. similiter. in 18. speciali. circa ultimas voluntates. motus primò, quia testamentum inter liberos imperfectum imperfectione uoluntatis est nullum, ut uoluit gl. ordin. in dicta l. si is qui. & ibi Bartol. & alij, D. de testamen. & in l. ultim. in uerbo, impletum. & ibi etiam Guli. Cun. Bartol. & Bald. C. fam. ercif. Bartol. Albe. Angel. Cornel. & recentiores in dicto §. ex imperfecto. Bald. consilio 296. licet regulariter in testamento, libro 5. Anton. in capitulo 1. de success. ab intesta. Panor. d. cõsi. 305. Ange. Aret. §. ex eo autè. Inst. quib. mod. test. in fir. Phil. Cor. cõsi. 308. pro decisione col. 3.

columna tertia uersiculo hæc quidem sunt, libro tertio. Ergò multo magis testamentum factum piæ causæ, cui minus fauetur, quàm liberis, ut not. in capitulo quicunque 17. quaest. 6. cum concor. Subdit tamen Rom. quod licet D. hoc communiter teneant, ut testamentum imperfectum ratione uoluntatis inter liberos non ualeat: id tamen uidetur esse contra casum d. leg. vlti. C. fam. ercif. in illis uerb. siue ceptum, neque impletum sit testamentum, de sancti dispositio custodiatur &c. Ideò nihil moratus alias rationes adducit, uidelicet quod regulariter non ualet testamentum imperfectum ratione uoluntatis, leg. furiosum. C. qui test. fac. pos. & dicta leg. si is, qui, & leg. ex ea scriptura. D. de test. nec hic casus exceptus reperitur. Item uidetur, inquit, casus expressus in leg. si iure. C. de manu. testa. ubi non iure factum testamentum, non competit libertas, nec distinguitur, an sit non iure factum ex defectu solennitatis, an ex defectu uoluntatis, ergo indistinctè intelligendas est leg. de pretio. D. de publ. in rem act. cum simi. Adde & tu ad confirmationem huius rationis, quod dictus textus non potest intelligi de testamento non iure factum, ex defectu solennitatis, per ea quæ supra diximus in præcedentibus. Ergo necessario debent intelligi de defectu uoluntatis, alioquin esset superuacaneus, & uide Pet. An. consilio 337. de efficacia. Deinde subiunxit Ro. non obstat d. l. in testamento. D. de fideic. liber. cui omnino innititur Bar. quia si etiam ille text. intelligitur de imperfectione uoluntatis, tamen non necessario obligat heredem, ut patet ex illis uerbis: pios tamen filios debuisse manumittere, &c. Ex quib. constat, quod huiusmodi legatum piæ non est debitum iure efficacis rationis, sed cuiusdam pietatis: ut uidelicet heres maxime filius adimpleat, quod pater disposuit in fauorem piæ causæ. Quæ res obligationem efficacem non producit, ut patet ex l. cum is, §. mulier. de cond. in deb. ubi licet pietas excludat repetitionem eius, quod pro dote indebitè solutum est, non tamen obligat eam, quæ pro dote alterius erranter indebitè soluit, ad dorem ipsam exoluendam. & text. in authent. de hæred. & Fulcid. §. si uerò expressum, ubi dicitur, quod piæ facit heres institutus adiens hereditatem, & tamen ea ipsa pietas non obligat inuitum ad adendum, leg. licet. cum si milib. C. de rep. h. eredit. & postremò ex text. in leg. penultim. §. illo, C. de necessit. seru. h. eredit. instit. ubi legatum factum seruo proprio sine libertate, non obligat heredem: impiè tamen facit heres, qui illud soluere renuit. Et ita ante Romanum uidetur intellexisse dictam leg. in testamento, ut uidelicet non sit necessitatis, sed cuiusdam æquitatis, & satisfactionis, Bald. (cuius Rom. non meminit) in leg. cum quis, columna quarta, uersiculo dices tu, nonne est, C. de iuris & facti. g. a. & Pan. d. cõsi. 105. lib. 2.

Cum lex nos distinguit indistinctè intelligendū est.

Pietas excludit repetitionem indebiti. Non tamen soluit obligationem.

Autor confirmat priorem opinionem.

Restrictio prioris opinionis.

Tu tamen tene priorem opinionem, quæ communior est, per textum in dicta leg. in testamento, qui est ad hoc expressus, ut qui utitur uerb. debuisse, quod est præcisè necessitatis, ut not. in leg. sepe. D. de offic. præsid. & text. in capitulo vlti. ibi, non solum possunt, sed debent. de senten. excom. cum similibus, & ita omnes illi text. ut uidelicet sit necessitatis, intelligit, quotquot illum, siue ad hoc propositum, siue ad aliud allegant. Nec hinc obstat quod dictum est, non quicquid est pietatis, continè esse necessitatis. Neque enim propterea sequitur, non esse necessitatis, quicquid pietatis est. Nec animaduertit Rom. se sibi dissidere, cum in 13. speciali id adfirmant tenuisset, quod diximus in præcedenti uersiculo, quod omnino repugnet huic quod nunc tenuit.

Sunt tamen qui hoc intelligunt procedere, si est imperfectio uoluntatis, respectu totius testamenti: secus est, si uoluntas est imperfecta, respectu dispositionis de

qua agitur, ut pulchrè declarat Panor. in dicto cap. pen. de success. ab intesta. Philippus Decius qui hoc nota. reputat in capitulo 1. colum. 5. de fide instrum. Sed & tu intellige, ut ualeat quantum ad ea quæ concernunt pias causas. Nam in cæteris legitimum ualebit, etiam si pia causa fuerit instituta, ut latè tenuit Iason in leg. hac consulti ssima. §. ex imperfecto. colum. 3. uerū. pro intelligentia. C. de testamen. contra Salyc. in authen. cassa. columna 4. & 9. C. de sacrosanct. eccles. & Anto. in cap. quidam clericus, colum. antepen. de foro co. n. peten. & Alex. cõsi. 61. uiso tenore allegati, col. 3. uerū. aduerte tamen, lib. 1. & cõsi. 105. uiso ac diligenter considerato, col. 5. uerū. cæterum testamenta, & iterum col. ult. li. 4. tu illum omnino uide, & quod diximus supra in primo priuilegio.

Rursus alia. Legatum nullum est pia causa instituta.

PRIVILEGIUM VIII.

In pijs causis nutu & signis factum testamentum ualet nisi testator excommunicatus, uel in bello illicito decesserit, uel cæcus testetur.

Octauò non admodum dissimile est, quod licet aliàs non ualeat testamentum nutu factum leg. iubemus, & ibi glo. & Doto. C. de testam. ualet tamen ad pias causas ut uoluit gloss. in capitulo cum tibi, de testamen. quam sequuntur Doto. ibi, & Bal. in l. 1. col. 2. in lectu. ubi eam gloss. dicit singul. & in repet. colum. antepen. uerū. super quinto, & ibi Franc. Areti. colum. vlti. C. de sacrosan. eccle. & Bald. in leg. si post diuisionem, post medium, C. de iuris & facti. ign. & in l. discretis, C. qui testamen. fac. poss. & in l. 2. & ibi quoque Imol. D. de testamen. & consilio 174. quidam dominus Rambaldus, libro 3. Petrus Anch. & Imol. in capitulo 2. de testamen. Imol. in l. captatorias, uersiculo sed iuxta prædicta, D. de hered. instituen. Angel. Alex. Corn. & Iason in dicta leg. iubemus. C. de testamen. Angel. in l. in fraudem, §. 1. D. de milita. testam. Calde. cõsil. 4. titulo de testamen. Barba. qui illam gloss. dicit singul. cõsi. 43. illud in medium referam, colum. 5. & sequent. lib. 3. Franc. Areti. in l. 1. colum. 7. uerū. tertio confirmatur, D. de testamen. Iason in l. licet inter priuatos, colum. 1. uersiculo tertio confirmo, C. de pact. & in authent. si qua mulier, colum. 2. C. de sacrosanct. eccles. et in l. si cui legetur, §. hoc autem, colum. vlti. D. de legat. 1. Fely. in cap. in præsentia, colum. 22. de proba. Ludo. Bolo. cõsil. 53. uenerandus dominus, colum. ultim. Steph. Bertran. consilio 101. licet testamentum, lib. 1.

Testamentum nutu factum non ualet. Secus in pijs causis.

Contrarium tamen uidetur uoluisse Bald. sibi contrarius, & Paulus Castr. in l. & in epistola. C. de fideicommiss. tanquam hoc iure expressum non reperiatur, & Angelus etiam sibi contrarius in quibusdam lectis in dicta l. iubemus, & Barbat. sibi contrarius consilio 92. præclare scribitur, columna 7. libro 2. & in hanc partem consuluit Anton. de Prato, cuius consilio subscripsit omnes Perusini, ut refert Franciscus Curt. in aditio. Alexand. in dicta leg. iubemus, & pro hac parte facit, quod non ualet testamentum militis nutu factum, nec testamentum inter liberos, ut de primo est gloss. quam plerique omnes sequuntur, in dicta leg. in fraudem, §. 1. in uerbo, nada, D. de milit. testamen. Secundum autem de testamento inter liberos tenuit Bald. Angel. Fulgo. Paul. Castrenf. & recentiores in dicta leg. iubemus. Bal. & Paul. Castrenf. in dicta leg. in epistola, & ipse Angel. in leg. hac consulti ssima, §. ex

Contrariæ opinionis auctores.

Testamentum militis nutu factum non ualet.

Nec testamentum inter liberos.

Prior opinio communior.

imperfecto. C. de testam. & in authen. de testamen. imperf. & in dicta l. in fraudem, & dicta leg. discretis, C. qui testam. face. poss. & videtur esse tex. in authen. quod sine, ibi, non signis, C. de testam.

Sed prima opinio vt communior est, ita & verior: quia, vt iam diximus, in dispositionibus ad pias causas arceditur ius diuinum, uel gentium, in quo non reperitur prohibitio testamenti nutu faciendi. Quin videmus, quod princeps potest permittere, vt quis eo modo testetur, per l. si mutus. D. de testam. nec etiam expeditum est omnino, quod de testamento militis, & de testamento inter liberos diximus. Nam quod ad primum attinet, uidetur esse text. in contrarium in l. iure militari. D. de milita. testam. & in §. quiniimo. Instit. eodem vbi mutus potest testari, quod tamen non potest aliter facere, quam nutu, & signis. l. ubi. D. de regulis iuris. & ita interpidē tenuit hanc partem Alexand. in dicta l. discretis, colum. ultim. vbi tamen distinguit, an miles possit loqui articulatē, & ita procedat prima sententia: aut nō potest, & procedat secunda, per id quod in simili dicitur in c. p. tuā. de desponsat. & ita etiam in terminis consuluit Angel. consilio 257. testator fecit testamētum suum. Quantum autem ad testamentum inter liberos, uidetur etiam textus in contrarium in l. vltim. C. fam. l. erciscun. in verbo, vel iudicijs, per quē hanc postremam partem tenuit Corne. in dicta l. iubemus, col. pen. vbi ita dicit vidisse se de facto cōsultum per plures clarissimos, licet periculosum esset in practica recedere à communi opinione.

Tenendo igitur eorum opinionem, qui dicunt valere testamentum nutu factum ad pias causas, eam duobus modis limitabis. Primò, vt procedat, nisi testator decesserit in eo statu, qui prima fronte huiusmodi appareat, vt non sit tractandum de fauore animæ, quia decessit excommunicatus, vel in bello illicito; ex no. per gloss. antiquam in cap. decernimus, de senten. excommuni. libro 6. Ita voluit Bald. in dicta l. iubemus, contra quem pugnat Corne. ibi, colum. penulti. dicens esse super hoc cogitandum: quia licet non sit considerandus fauor animæ testantis, subest tamen semper fauor piæ causæ instituta. Tamen id quod Bald. supra tenuit. Bartol. ante illum in repetitio. l. i. in 6. quæst. C. de sacrosanct. eccles. & Lupus alleg. 123. in Der nomine. & Dominic. in c. 2. §. vlti. colum. 4. de vsur. Firmia. in tractatu de episcopo, in 3. 1. quæstio. quartæ partis, libro 4. uersiculo nota ergo in prinis. Sed Bald. ibi, in lectu. columna 3. uersic. quid de excommunicato, & in repetitio. colum. 4. uersiculo sexto, & sequen. quæstio. C. de sacrosanct. eccles. tenet contra Barto. & ita est ibi contrarius, & hoc etiam sequitur latē Panor. in rubr. de testam. colum. pen. super quo uide latē Phil. Fran. in rubrica eodem titu. lib. 6. col. 14. uers. vlti. quæritur an excommunicatus.

Limita secundò secundum Angel. in d. l. iubemus. non procedere in testamento cæci, in quo requiritur specialis solennitas, per l. hac consultiissima, C. qui testam. face. poss. Et hoc dictum Angel. simpliciter refert Corne. in dicta l. iubemus, columna. penul. tanquam id sequi uideatur. Verùm Alex. ibi, colu. 1. aperte probat, dicens sibi uideri non esse uerum, quia dispositio illius l. hac consultiissima, non habet locum in testamento ad pias causas.

PRIVILEGIUM IX.

Mutus & surdus simul à natura non prohibentur ad pias causas testari: utpote quæ nullis legibus coarctantur.

Non, licet mutus & surdus simul à natura testari non possit, per l. discretis. potest tamen testari ad pias causas, & hic casus longè alienus est à precedenti, & magis lubricus. Nam non quicquid potest quis nutu facere, continuò potest mutus & surdus à natura etiam facere. Quis enim potest nutu codicillos facere, per leg. nutu. D. de legat. 3. mutus tamen & surdus simul à natura id facere non potest, per dictam leg. discretis, & ibi Rapha. & Paulus Castrensis cum similibus adductis per Corne. ibi. Igitur (vt redeamus) potest mutus & surdus simul à natura testari ad pias causas, vt uidetur sentire Bald. in dicta l. discretis, & expressius Alexand. ibi, & Panormit. in rubrica de testam. columna quarta. Pro quibus facit, quod miles, mutus simul & surdus testari potest, ut uidetur esse text. in dicta leg. militari. D. de mili. testam. & in dicto §. quiniimo. Instit. eodem, & utrobique gloss. intelligit illos tex. in mutuo simul & surdo à natura, quam sequuntur Io. Fab. & alij ibi, & Cy. Salyce. & Alexad. in dicta leg. discretis. Bald. & Angel. in dicta leg. iure militari. & est etiam gloss. in §. ultimo in uerbo, certis, Instit. quibus nō est permitt. facere testam. facit etiam quod princeps potest dispē fare, ut mutus & surdus simul à natura testentur, secundum Cynum Bald. Roman. Alexan. in dicta leg. discretis, per leg. si mutus, D. de testam. Ex quo facillè colligi potest, hoc impedimentum non esse iuris naturalis gentium, aut diuini: alioquin enim princeps illud tollere non posset, per Clemen. pastoralis, de iudicijs, & no. Imol. in cap. quæ in ecclesiis, de constitut. & Bartol. in l. vltim. C. si contra ius uel utilitatem publicam, cum similibus.

Contrarium tamen tenet Bald. in l. 1. colum. 2. uers. quæro utrum furiosus, in lectu. C. de sacrosanct. eccle. Roman. & Iason in dicta l. discretis, & Franc. Aret. in l. qui in potestate, §. vlti. colum. penul. D. de testam. Moti primò, quia hoc impedimentum uniuersale excludit consensum, l. cum prætor, §. penult. D. de iudic. Ideo mutus & surdus à natura aequiparantur pupillo, per l. seruo, iuncto §. cum prætor. D. ad Trebellia. & l. fulmine, §. aded. D. ex quibus causis in possess. eat. Imò verò infanti, ut uoluit Bartol. in leg. 1. in princip. & ibi omnes post eum, D. de uerborum obliga. & prope reā neque donare, neque aliter inter uiuos contrahere potest: ut uoluit gloss. not. in l. qui id quod, §. mutus. D. de donatio. ubi uide Docto. Pupillus autem etiam doli capax non potest testari etiam ad pias causas, ut uoluit Bar. in dicta l. 1. in 2. quæstione, per text. & ibi Bald. in lect. col. 3. uers. secundò quæro, in repetitio. & colum. 8. uersic. quid de pupillo, & ibi quoque Bartol. Salycet Floria. Bono. & alij præter Richard. Salycet. de sacrosanct. eccles. Bartol. in l. si quæramus, & ibi etiam And. de testam. Bald. Roman. Alexand. & Iaf. in leg. si frater, C. qui testam. face. possunt, Petrus Anchar. & Imol. in cap. 2. de testam. Panorm. in rub. extrà eod. Alexan. consil. 102. supra eo de quo quaritur, post prin. Bened. Cap. consil. 85. cum uiso & considerato. colum. 2. Barba. consil. 58. clementissimi Dei Patris, colum. 2. & seq. lib. 1. Franc. Arc. & Iason in l. vlti. colum. vlti. C. de testam. mili. & in l. rescripta. colum. 2. uersicu. tertio facit, C. de preci. Imper. offer. & Philip. Franc. in rubr. de testa. lib. 6. col. 4. uersic. tertio quaritur, ubi dicit de hoc dicto esse tex. in cap. licet, de sepult. ubi nemo potest ante pubertatem sibi eligere sepulturam. Iason in l. rescripta. colum. vlti. C. de preci. Impe. offer. Philp. De cius in l. pupillum, paulò ante fin. D. de regu. iur. text. in cap. si pater. de testa. lib. 6. ubi pater potest pupillariter, vsque ad tempus pubertatis, ad pias causas pupillū substituire. Ex quo sequitur quod ipse pupillus nō potest testari ad pias causas. Nā pupillaris substitutio est introducta subsidiū, præterea q̄ pupillus testatori nō potest Institui.

Mutus & surdus à natura nō testantur. Secus ad pias causas.

Miles mutus et surdus testari potest.

Princeps potest dispensare ut mutus, & surdus à natura testentur. Hoc tamē impedimētum nō est iuris naturalis.

Autores contraria opinionis. Mutus & surdus à natura aequiparantur pupillo. Ite infanti.

Nemo potest ante pubertatem sibi eligere sepulturam. Pater potest pupillariter pupillum substituire ad pias causas. Pupillaris substitutio est introducta in subsidiū.

Ex permissu prius potest quis nutu testari. Mutus nō prohibetur testari. D. si mutus in milite. Contrarius prioribus in testamento inter liberos.

Limitatio prioris opinionis. Testator excommunicatus de eccles. non censetur ad pias causas testari. Item si in bello illicito.

Testamentum cæci requirit specialem solennitatem.

Institu. de pupil. substitut. in princip. De quo tamen, quantum ad pupillum doli capacem, dicam infra eod. tit. §. ultimo in gloss. ultim. Item & pro secunda parte uidetur esse tex. ad literam, in dicta leg. discretis, vbi non potest surdus simul & mutus libertatem relinquere, cum tamen libertas sit pia causa, per leg. 1. ad fin. C. de com. seruo manu. & quicquid statutum est in libertate, procedat etiam in pia causa, vt uoluit Barto. in l. proxime. D. de his quæ in testa. delen. & l. si vnus, ad fin. C. de testa. cum concord. Ideo etiam contra id, quod diximus de milite, tenuit contrarium Raph. Cum. in l. qui in potestate, §. 1. de testa. uidelicet quod miles mutus simul & surdus à natura testari non potest, & Iason qui dicit semper tenuisse contrarium in dicta leg. discretis col. 1. ubi respondet iuribus contrarijs. Sed & contra illud, quod dictum est posse principem in eam rem dispensare, tenent Raph. Cuma. & Pau. Castr. in dicta leg. qui in potestate, §. 1. & Iaf. in d. l. discretis. Fran. Aret. in d. l. si mutus. D. de testam. vbi adducit uiuam (ut ait) rationem, quia mutus & surdus à natura nihil intelligit, per l. seruo inuito, §. si pupillo, in fi. D. ad Trebellia. Sicut ergo princeps non posset concedere furioso & mente capto testamenti factionem, quia caret sensu, & lex positua non potest immutare naturā rerum, l. 3. D. vsufru. & earum rerum quæ usu consumuntur. ita nō potest mutus & surdus simul à natura.

Sunt qui has opiniones ita concordant, vt uidelicet prima procedat in mutis & surdis à natura, quem tamen constat intelligere, & testari uelle ex signis & indicijs, sicuti nuncupatum uoluerunt Ioan. Faber in dicto. §. quiniimo. Salycet. Alexand. Corneus & Iason in d. leg. discretis, alioqui procedat secunda opinio: sicuti in simili dicitur, quod princeps, statutum & consuetudo, potest pupillo doli capaci concedere testamenti factionem, incapaci non potest, ut uoluerunt Bartol. Rapha. & recentiores in l. si quæramus, D. de testam. cum concord. quas adferemus infra eod. titu. §. ultim. Nam & quod dictum est, surdum simul & mutum à natura aequiparari pupillo, & infanti: intelligunt omnes de eo qui nihil profus intelligit, ut per Bart. & alios in l. 1. D. de uerbo. obliga. & in l. mutum, in princip. D. de acquirenda hæreditate.

Nec obstat quod diximus, non posse mutum & surdum simul à natura relinquere libertatem, quæ est pia causa. Et uerum est, quod libertas sit pia causa, quando legatum libertatis fit pro anima, vel amore Dei, aliàs secus, ut expressè uoluit Bartol. in repetitio. dictæ leg. 1. C. de sacrosanctis ecclesijs. Sed caue, quia communiter tenetur, quod relictum libertatis indistinctè sit pia causa, ut uoluerunt idem Bartol. in dicta l. proximè, D. de his quæ in testam. delen. & in dicta l. si vnus. C. de testam. & est bonus textus in dicta l. 1. §. ultimo, C. de commu. seruo manu. vbi nō erat relictā libertas pro anima. Et propterea illam Barto. limitationem in specie reprobatur Imola in l. captatoria. D. de legatis primo, de quo dicam postea, cum enarrabimus, quæ dicantur piæ causæ. Ideo aliter respondendum est, quod prohibitio d. l. discretis, non hic attenditur in dispositione ad pias causas, quæ nullis legibus præterquam iuris naturalis siue diuini coarctatur.

PRIVILEGIUM X.

Specialis solennitas communiter in cæci testamento obseruata, non habet locum, si testetur ad pias causas.

Decimo, licet cæcus testari non possit, nisi seruata solennitate, l. hac consultiissima, C. qui testam.

facere poss. tamen ea solennitas non requiritur, si testetur ad pias causas, vt uoluit Angel. qui putat aliud in relictis priuatis quibusdam puerperibus in dicta leg. hac consultiissima, sed Alexand. ibi, columna vltim. idem putat generaliter in omnibus relictis ad pias causas, per tex. in capitulo cum eises. & cap. relatum, eo. d. quæ sæpius allegat, & illum sequi uidetur Iason, ibi, colum. 3. uersicu. secundò limita, & idem etiam simpliciter uoluisse uidetur Corn. ibi, colum. 2. uersic. & similibus quæstio, & aperte Steph. Bertran. d. consil. 101. licet testamentum, per totum, lib. 1.

PRIVILEGIUM XI. Temporis inscriptio non est de substantia testamenti ad pias causas.

Vndecimò, licet in testamento requiratur temporis inscriptio, per Authent. quod sine. C. de testam. id tamen non obseruatur in testamento ad pias causas quod ualet sine inscriptione temporis, ut pulchrè consuluit Alexander consilio quarto attentis narratis, columna penult. uersic. secundò respondetur libro 7. motus ea communi ratione, quod hæc solennitas non sit iuris diuini, uel canonici, Corne. consil. 306. uidetur prima facie. colum. 1. uersiculo secundò uidetur, iunctis his quæ scribit Phea columna 7. uersic. non obstat dicta authent. Quamuis Bartol. contrarium sensisse uideatur, consilio 88. uel 58. proponitur quod Iacobus.

PRIVILEGIUM XII.

Si constet de voluntate testantis, quibuscunque uerbis vel indicijs testamentum ad pias causas conscriptum inueniatur, effectum fortietur.

Dodecimò, quod & præcedentibus accedit, licet aliàs testamentum scriptum notis inuistatis censetur esse inualidum, l. sed cum patre no. §. ultim. D. de bon. posses. secus si per uisitas, l. quoties, uersic. si quis. D. de hæred. instit. tamen ad pias causas semper ualet testamentum notis scriptum, siue uisitatis, siue inuistatis, modò possit quoquo modo constare de uoluntate testatoris. Ita uoluit Dyn. in l. Lucius. D. de testa. milita. per illum tex. loquentem in milite, quem extendit & ad hunc casum, sequitur, & dicit singul. Roman. in dicta authent. similiter, in 17. speciali circa ultimas uoluntates, & Socyn. in tracta. fallen. regul. 110. in 37. speciali. Et respondet Roma. vbi supra, ad authent. quod si ne. C. de testam. ubi testamentum inter liberos debet scribi, non signis, sed literarum consequentia. Et cum extensio, quæ ex illo textu fieret ad pias causas, esset illis odiosa, ea autem quæ fit ex testamento in dicta l. Lucius, sit fauorabilis: illam repudiare, hanc amplecti debemus, quia in dubio assumenda est opinio, quæ testamento fauet, & maximè ad pias causas celebrato, per l. si pars. D. de inoffic. testam. Sed tu præterea aduerte, quod contra illum tex. in dicta authen. quod sine, uideat esse alius tex. in l. ult. C. fam. erciscund. vbi expressè dicitur, quod testamentum patris inter liberos ualet quibuscunque uerbis, uel indicijs conscriptum inueniatur. Nisi dixeris tunc procedere, modò constet de uoluntate testatoris, aliàs procedet dicta authent. quod sine, quæ ita nihil omnino oberit.

In testamentis necessaria est temporis inscriptio. Secus in pias causis. Temporis inscriptio non est iuris diuini.

Testamentum notis inuistatis scriptum non ualet. Secus in testamento ad pias causas. Modò constet de uoluntate testatoris. Testamentum inter liberos non debet signis scribi.

In dubio assumenda est opinio qua testamento fauet.

PRIVILEGIUM XIII.

Piæ causæ nullis ciuilibus solennitatibus coarctantur: quapropter absurdum non est ad piæ causas quem testatum & intestatum decedere.

Decimotertiò, quod & superioribus cõuenit, licet aliàs quis non possit decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus, leg. penul. D. de in iur. testa. potest tamen ad piæ causas, ut uoluit Barto. in repet. l. 1. in 2. quærit. & latius colum. antepen. uersic. quinto quæro, C. de sacrosan. eccle. quia, ut ipse dicit, in his cessat omnis ciuilibus solennitas, nec necesse est ex naturali æquitate, quod quis omnino testatus decedat, per l. si miles unum, & l. si duobus. D. de milit. testam. ubi miles potest pro parte testatus decedere, & pro parte intestatus, & ita quoque Petr. Anchar. & Imo. in cap. cum esses, de testam. Panor. consil. 3. 2. circa duo dubia, col. 2. lib. 2. & Alexan. consil. 105. uiso ac diligenter consideraro, in fin. lib. 4. Corn. consil. 53. pro decisione, lib. 1. Iaf. in dicta l. hac cõsultissima, §. ex imperfecto, colum. 4. C. de testam. & Phi. Decius in l. ius nostrum, colum. 2. D. de regul. iur. Et facit etiam in hanc partem, quia potest statutum disponere, ut quis decedat pro parte testatus, & pro parte intestatus, ut uoluerunt Angel. & Imol. in l. 2. per illum text. & ibi quoque Alex. in 2. notab. D. de vulg. & pupi. subst. ex quo potest intelligi, hoc esse introductum de iure ciuili, non naturali, aut gentium.

Verum Bald. in repetitio. d. leg. 1. colum. penulti. uersic. super sexta quæstione, tenet contrarium: uidelicet quod testator ad piæ causas non potest ab initio decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus: sic enim semitestatus, id est, imperfectè testatus, & imperfectæ uoluntatis decederet, quod est, ut dicit ridiculum dicere: respondetq; ad dictam l. si miles, quod ibi speciale in milite ex post facto: uerum ipso iure non potest quis decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus, d. l. pen. D. de in iur. testam. irrito & rupto testam. sed per sententiam sic, l. cum filius, in prin. D. de lega. 2. & leg. etiam, & ibi nota. D. de inof. testam. hac Bald. qui & in lectio. d. l. 1. colum. ult. uersic. iuxta hoc quæro, idem tenet, motus, quia cautum non reperitur. Nec ualet, inquit, argumentum de testamento militis, quia nullo iure probatur ista æquiparatio, siue similitudo: & ideo debemus stare regulæ l. omnis definitio. D. de regulis iuris. Et facit quod not. in l. in testamento domini, D. de hæredib. instituen. Nā in milite (inquit) propter publicam utilitatem sunt multa specialiter statuta, quæ non sunt trahenda in eonsequetiam. Vtrius tamen partis sit uerior sententia, satis cõstat ex his, quæ suprà diximus.

PRIVILEGIUM XIII.

Testamentum patris, in quo pia causa est hæres instituta, nihilominus ualet, quamuis filius legitimam titulo legati consequatur.

Decimoquartò, licet iure nouissimo non ualet testamentum patris, nisi filius sit hæres institutus, habeatque debitum bonorum subsidium iure in-

stitutionis: nec sufficeret quibus alius relictus titulus, per tex. in authentic. ut cum de appellatio. cognof. §. aliud quoque capitulum, fallit tamen in testam. in quo pia causa est hæres instituta, & est aliud relictum filio titulo legati, ut expressè uoluit Bar. in repetitio. d. l. 1. & ibi et Floria. C. de sacrosan. eccle. Petrus Anchar. & Imol. in c. cum esses, de testam. Fulg. in l. generali. C. de sacrosan. eccle. Et Alex. dicto consil. 105. uiso ac diligenter considerato, col. penul. uersic. secundò respondeo, libro 4. Mouetur, quia huiusmodi testamentum non est factum contra officium pietatis. Nam de iure antiquo sufficiebat filiū habere legitimam quoquo relictio titulo, l. cum quærit, & l. omnimodo, C. de inof. test. l. cū scimus, §. cū quæretur, eo. & in §. 1. in auth. de trien. & semif. Igitur si iure nouissimo inductum est, quod habeat iure in institutionis, ista est mera solennitas iuris ciuilibus, quæ est remota in factis ad piæ causas: sed solum in his attenditur ius diuinum vel naturale, per dictum c. cum esses, & dictum c. relatum. Nec isto casu dicitur esse factum contra sententiam Augustini, quam citat gl. in l. si quis ad declinandam. C. de episcop. & Cleric. qui filius debitam legitimam consequitur, & idem in testamento facto inter liberos, ut uoluit Iaf. in d. l. hac cõsultissima, §. ex imperfecto. C. de testamentis.

Contrarium tamen tenuit Bal. in repetitio. d. l. 1. col. 16. uersic. super quarto quæsto. C. de sacrosan. eccle. ubi dicit in Barto. contemptum loquens, ille (ait) bonus homo non intelligit uerbum hoc. Et mouetur, quia hic non attenditur officium pietatis, sed quia filius inuenit præteritū, l. filio, D. de iniur. testam. Et hoc idem uoluit Salyce. ibi, in 2. quæstio. & sequitur latè Barba. in d. c. cum esses, col. 2. uersic. quærit hic dominus Petrus: & secundum hanc sententiã consuluit idem Barb. con. 38. difficile est, lib. 3. ubi ad hoc multa allegat, & cõsi. 12. quæritur utrū præterita filia, l. 4. Et facit, quia defectus præteritionis unius filij uitiat testamentum factum inter alios liberos, ut tenet gl. in l. si filius qui in potestate, D. de liber. & posth. Bal. Ang. Paul. Castr. & Iaf. in l. hac cõsultissima, §. imperfecto. C. de testam. & in l. filio præterito, char. antepenul. D. de iniur. rupto & irrito testam. & Bal. consil. 96. licet regulariter, li. 5. Sed tene primam partem, per rationem iam suprà allegatam, cui non satis à contradicentibus factum est.

PRIVILEGIUM XV.

Institutio hæredis in testamento ad piæ causas omiffa, non impedit eius effectum.

Decimoquintò, licet non ualet testamentum sine institutione hæredis, est enim testam. caput, & testamentum, institutio hæredis, ut patet per totū tit. D. de hæredibus institue. & in §. ante hæredes. Insti. de legat. Valet tamen testamentum ad piæ causas, sine institutione hæredis. Ita singular. uoluit Bar. in d. l. 1. C. de sacrosan. eccle. quem refert & sequitur Barba. cõsi. 8. præscribitur præclarè, columna 8. uersiculo uenio ad aliam dubitationem, lib. 1. & in hanc partem uidetur inclinare Panor. in capit. indicante, columna 1. extrà de testam. & ita quoque consuluit Paul. Castren. consilio 97. super primo quæsto, in princip. lib. 1. & etiam uoluit Firmia. in tract. de episcopo, in 3. quæst. quartæ part. lib. 4. uersic. dubitari potest.

PRIVILEGIUM XVI.

In dubio legatum ad piæ causas à testatore inductum debetur: aliàs secus.

Decimosexto, cum legatum reperitur inductum siue deletum, si constat consulto, & de industria à testatore fuisse inductum, non debetur: si inconsulto & casu, debetur. l. 1. D. de his quæ in testam. dele. & in l. si idem. D. de lega. 1. Certè in dubio uideretur consulto & debita opera factum fuisse, ut uoluit Bald. Raphael. Cum. & Paul. Castren. in d. l. nisi sit legatum ad piæ causas. textus est sing. in libertate loquens, quem Bartol. & post eum Bald. & Imol. trahunt ad omnem aliam piæ causam. in l. proximè. §. 1. D. de his quæ in testam. de len. & rursum idem Panorm. in l. si uas, ubi ita dicit se consuluisse, & ibi post eum Ang. Raphael. Franc. Aret. Corne. & Iaf. C. de testam. & Ro. qui ad hoc fact. sing. illum textum in repetitio. dictæ authent. similiter, in primo speciali circa ultimas uoluntates, & Socinus qui omnia hæc à Romano sustulit, in tract. fallen. reg. 310. priuilegia piæ causæ, in 23. priuilegio.

PRIVILEGIUM XVII.

Conditio, si sine liberis decesserit, non habet locum in restitutione hæreditatis piæ causæ.

Decimosextimo, licet descendentes à testatore ius si hæreditatem post mortem suam restituere, ita demum censetur in eam rem grauari, si sine liberis decesserint, non aliàs, ne uideatur testator alienas successiones suis antepone, per l. cum auus. D. de conditio. & demonstratio. & l. cum acutissimi, C. de fideicommiss. & l. generaliter ad fi. C. de institu. & substitutio. tamen si sint grauati restituere piæ causæ, tenentur semper restituere, etiam si liberos relinquunt, ut pulchrè & singulariter consuluit Petrus Anchar. Dictæ leges fundantur super præsumpta mentesue uoluntate testatoris. Ideo ubi constaret, aut præsumeretur, de contraria mente, cessaret legis præsumptio, & ex consequenti legis dispositio, ut in simili not. in l. precibus. C. de impuber. & alijs substitut. & in l. testamento. C. de testam. mili. Igitur cum anima sit omnibus rebus præferenda, per l. sancimus, in fi. C. de sacrosan. eccle. præsumendum est testatorem uoluisse piæ legatum, aut fideicommissum antepone, etiam proprijs filijs, cum etiam fauorabilis lex prouideat, remota legitima piæ causæ, quam liberis, per authen. si qua mulier. C. de sacrosan. eccle. Et etiam in dubijs sequenda est opinio, quæ pro anima facit. l. sunt personæ. D. de reli. & sumpt. fun. hæc ferme Petrus Anchar. cuius sententiam sequitur Fely. in cap. eccle. sanctæ Mariæ, col. 38. in 1. limit. 9. q. de constitutio. & Iafon in l. tale pactum. §. ult. col. 3. uersic. & præterea per hanc doctrinam. D. de pac. & licet inter priuatos, col. 1. uersic. secundò facit. C. eod. ubi hoc dicit singularè, & in authentic. si qua mulier, col. 2. C. de sacrosan. eccle. & idem tenuit latissimè Barb. in repetitio. dictæ l. cum acutissimi, colum. 25 uersic. istud Summarium, cum multis sequent. & iterum char. penul. uersic. quid si testator. C. de fideicommiss. & idem Barb. consil. 71. illud in medium referam, colum. 6 uersic. nunc est uidentum, lib. 3.

Verum hoc non est sine dubio, nam ipsemet Petrus Anchar. in c. in præsentia, de probationib. hanc quoque opinionem tergit, & subdubians non decidit, sed cogitandum super ea relinquit cum Richa. Malum. & Plumb. Bal. in dicta l. cum acutissimi, col. 2. uersic. quæro quid si pater, in specie tenent contrarium, & ibi quoq;

Paul. Castr. col. ult. & Cor. col. 2. moti quia d. l. cum acutissimi, habet locum etiam si fuerit substitutus alius filius, d. l. cum auus, & quia potentior est ratio naturalis, quam fictio, per l. filio quæ pater. D. de libe. & posthu. Et hanc partem sequitur Barb. sibi contrarius consil. 55. præclarè scribitur, col. 7. uersic. & adduco elegantem, lib. 2. ubi multa adducit, ut probet chariores esse filios parentibus, quam piæ causam, & idem Barb. consil. 38. difficile, colum. 3. lib. 3. Et hanc etiam partem sequitur Alex. in l. ex facto. §. si quis rogatus. l. 1. col. 5. in 6. fallen. D. ad Treb. & uidetur sequi Alex. con. 92. super eo, de quo quæritur, col. 2. uersic. postet etiam responderi, lib. 3. ubi postquam ad confirmandam suam sententiam adduxit hanc decisionem Pet. Anchar. dicit, quod præcedentes rationes quas etiam adduxerat, sunt tutiores, & illis magis adhæret, quasi huic non adhæreat, aut certè de ea dubitet, & Soci. consil. 191. licet difficultas, col. pen. uersic. quia ista, lib. 2. Fel. in d. c. præsentia, col. 1. de probat. Tu uide quæ dicam in simili infra in 47. priuilegio, super materia l. si nunquam. C. de reuoc. don. & rursus in 79. priuilegio.

PRIVILEGIUM XVIII.

Si in defectum conditionis uiduitatem inducentis pia causa subrogetur, talis conditio non reicietur: uerum ea deficiente piæ causæ locus fiet.

Decimo octauo, licet conditio matrimonium impediens, siue etiam uiduitatem inducens adiecta legato facto mulieri, reijciatur. l. quoties, & l. sed si hoc. §. vl. & l. seq. & l. cum tale. §. rescriptum. D. de cond. & demonstr. & in auth. cui relictum. C. de indic. uidi. Fallit tamè, nisi in defectum huiusmodi conditionis uocatur pia causa, quia tunc non reijciatur, quin si deficiat, uocatur pia causa. tex. est sing. loquens in libertate, quæ Guliel. Bartol. & Paul. trahunt ad omnem piæ causam in l. Titio ususfructus. §. ult. D. de condi. & demon. & illum tex. ad hoc sing. reputat Rom. in d. auth. similiter, in 2. speciali, circa ultimas uoluntates, & Soci. in d. reg. 210. in 25. priuilegio.

PRIVILEGIUM XIX.

Generalis diminutio in codicillis facta, nihil obest relictis ad piæ causas.

Decimonono, licet diminutio in codicillis facta sit per uerba generalia eorum quæ relictæ erant in testamento, non tamen extenditur ad ea, quæ in ipso relictæ erant ad piæ causas, quin ea debentur omnino integre. tex. est not. loquens in alimentis, quem Nico. Neap. extendit ad alias piæ causas, in l. liberos quos. §. posthumis. D. de aliment. & ciba. leg. & sequitur Ro. qui illum tex. dicit sing. in d. auth. si milites, in quarto speciali, circa ultimas uoluntates, & Soc. in d. reg. 310. in 26. priuilegio.

PRIVILEGIUM XX.

Testamentum pupillare à patre milite ad piæ causas factum gaudet eodem priuilegio, quo testamentum ipsius patris.

Vicesimo, licet aliàs pater miles, aut alias priuilegiatus, in testamento factione non possit filio impuberi ita testari, ut tale testamentum gaudeat eodem priuilegio, quo testamentum ipsius patris, per l. miles ita. §.

Nemo potest decedere pro parte testatus & pro parte intestatus. Nisi in piæ causis. Nemo naturali æquitate cogitur omnino testatus decedere. Miles potest pro parte testari, pro parte non. Item & statutum potest introducere.

Contraria opinionis auctores.

In milite multa specialia.

Iure institutio nis filius legitimam habere debet. Nisi pia causa hæres instituat.

Iure antiquo satis erat filium habere legitimam quoquo relictio titulo. Iuris ciuilibus solennitas non consideratur in piæ causis.

Contrarium sentientis.

Defectus præteritionis unius filij uitiat testamentum factum inter reliquos liberos.

Testamentum caput, est testamentum institutio hæredis.

Legatum à testatore inductum an debeatur. In dubio legatum censetur consulto inductum. Nisi in piæ causis.

Gratuus hereditate post mortem suam restituere exarant.

Gratuus hereditate restituere piæ causæ.

Anima obest rebus præferenda.

Magis fauoratur piæ causæ, quæ liberis.

Contrarium sentientes.

Potentior est ratio naturalis, quam fictio.

Conditio uiduitate inducens reijciatur. Conditio subrogata in alierius locum non assumit eiusdem conditionis effectum.

Verba generalia non extenduntur ad piæ causas. Extensio de alimentis ad piæ causas.

Testamentum pupillare non gaudet priuilegio testamenti patris.

ita, s. ex hæredato, D. de mili. testamen. Fallit tamen quædo testatur filio impuberi ad pias causas, id enim æquè priuilegiatum, priuilegijs scilicet piæ causæ, ac si in suis ipsius bonis testatus fuisset. Ita uoluit Bal. in l. i. in lect. col. antep. ver. querit hic Bar. & iterum in repetitio. col. 8. vers. 7. incidenter, C. de sacrosanct. eccl. per textum in c. si pater, de testamen. lib. 6. & in l. in fundum per fideicommissum. s. vl. D. de legatis primo, & utrobique reprehendit Bar. ibi aliter dicentem in 2. q. 4. q. principalis.

PRIVILEGIUM XXI.

Directè puberibus ad pias causas factæ substitutiones post aditam hæreditatem non expirant.

Vicesimo primò, licet non possit quis puberi substituere directò post aditam hæreditatem, post aditam. C. de impub. & alijs substit. fallit tamen in testamētis ad pias causas. Nam cū in illis attendamus solum ius gentium, aut diuinum, ut sæpius diximus, idque non sit iuris gentium, aut diuini, ut pote cum miles possit directò substituere maiori post aditam hæreditatem, per l. Centurio. D. de vulg. & pupil. huic tamē lex ciuilib, aut princeps id permittere non possit, si esset iuris gentium, aut diuini, ut supra diximus in 8. priuilegio, & ita uoluit expressè Bar. distinguens tamē, in repet. l. i. col. antep. vers. sexto quæro. C. de sacrosan. eccl. quem simpliciter sequitur Panorm. conf. 3. circa duo dubia, col. 2. & Lancelo. Gal. in repet. l. Centurio. col. 1. o. vers. octaua cadit dubitatio, D. de vulg. & pupil. qui subtiliter hanc partē confirmat, & rationes aduersariorum alacriter refellit, cui adde & Bal. hoc tenentem conf. 356. punctus inter alia, li. 4. Nam & id (inquit) à milite fieri potest, l. miles ita hæredem. s. & quia diximus, D. de testam. milit.

Nam Bal. in repe. l. i. col. 8. ver. octauò incidēter quæro, in hoc aduersatur Bar. sicuti aliàs sæpe, potissimum in ea l. & ad eò quidem insolenter, ut possit apertè diiudicari, Bal. cū super eam l. scriberet, fuisse Bar. infensissimum: postquam enim recensuit opi. Bar. dicit, quòd tales opin. non sunt commemoratiōne dignæ. Tamen si assessores (ait) propter imperitiā sequuntur errores, quibus non resistitur, quoniam non intelligunt radicem iuris: ideo pro tanto reatu, ut doctrinæ (inquit) phantasticæ euellantur, & subintret non fallax, sed uera doctrina. Subdens quòd si directò possit substitui puberi adita hæreditate, offenderentur regulæ iuris. Item vno tempore esset vnus hæres, alio alius: præterea quia semel esset hæres, desineret esse hæres. Deinde bona vnita separarentur. Deniq; dicit de hoc esse casum in c. si pater, de testi. lib. 6. Et hanc quoque sententiam sequitur idem Bal. in l. extraneum, col. pen. C. de hæred. instit. ubi dicit, non esse bonam similitudinem de milite. Et hanc etiam partem nouissimè secutus est Lancel. Politus, in tractatu substitutionum in titu. de compendiosa substitutione, col. 5. ver. quinta quæstio fit, hac potissimum ratione motus, quòd illa regula, quòd quis non possit directò alteri adita hæreditate substituere, non solum procedat ex ratione ciuili, sed etiam ratione iuris gentium. Ex quo est quòd alter alteri testamentum facere non possit, vel alter de re alterius disponere, & quòd res nostra line facto à nobis auelli non potest, ut toto tit. Instit. de rer. diu. & D. de acq. rer. dom. At cū quis alteri directò substituit adita hæreditate, videtur alteri facere testamentum, vel rem suam sine ipsius facto, & in alium transferre. Et ita, inquit, subuertitur ratio Bar.

Iason autem in dicta l. Ceterio. col. 4. ver. adde quæto, D. de vulg. & pupilla. dicit, quòd quicquid dicat

Bal. tex. in dicto ca. si pater. facit pro Bar. qui etiam illū allegat, dicit enim Bar. ubi supra, quòd si prima institutio nō est ad pias causas, tunc nō potest directò substitui post aditam hæreditatem, etiam ad pias causas, & hic est propriè casus d. c. si pater. Si uerò ipsa prima institutio sit ad pias causas, sicuti & substitutio, secus, ut innuit ille ipse tex. & ita dicit uideri meliorem primam opinionem cū d. limitatione. Subdit tamē nō uideri tutum fundamentum Bar. de testamēto militis, ut quia uidelicet in eo attenditur ius gentiū, sicuti & in testamēto ad pias causas: ideo q̄ in illo statuitur, in hoc quoque procedere. Nam huiusmodi ratio non est generalis: uidemus enim quòd in testamēto inter liberos, attendimus solum ius gentiū, ut no. in l. hac cōsultissima, s. ex imperfecto, C. de testamen. & tamen nō potest pater filio post aditā hæreditatē directò substituere, per generalē rationem in pupillari, & in l. in uerbis ciuilibus, D. de vulg. & pupil. Niti (inquit) diceret, quòd illa iura debent restringi, ut non habeant locum, quando pater substitueret aliquem liberis.

PRIVILEGIUM XXII.

In pijs causis tempus incœptum habetur pro impleto.

Vicesimo secundò, licet aliàs relictum tali tempore, & sic per uerba denotantia tempus positum in casu obligationis simpliciter, non possit peti nisi in fine illius temporis, per l. qui hoc anno, & l. eū qui certarū. D. de uerb. oblig. & s. qui hoc anno, Instit. de inutil. stipula. tamen relictū tali modo ad pias causas, peti poterit in ipsius tēporis initio, ut est tex. no. in l. si ita fuerit, C. de manu. testamen. quē ad hoc allegat, & commēdat Roman. in d. authen. similiter, in 5. & iterū in 3. r. speciali, & Soc. in d. regul. 3. ro. in 37. priuilegio, dicitq; Ro. in dicto quinto speciali esse notādū ad declaratiōnē eorū quę dicuntur in l. si cui legetur, D. de leg. 1. & l. non putabam, D. de condi. & demon. & l. qui filium, s. Sabinus. D. ad Treb. & l. i. C. quando dies lega. ced.

PRIVILEGIUM XXIII.

Deficiente conditione, cū ad certam ætatem peruenerit, legatum ad pias causas nihilo minus debetur.

Vicesimo tertio, licet relictū alicui, cū ad certam ætatē peruenerit, peti nō possit illo ad eā ætatem non peruenerit, tanquam deficiente conditione, l. fundus, & l. Mænius, D. de conditionibus & demonstratiōnibus, & l. qui habebit, D. de vulg. & pupil. tamen relictū eo modo ad pias causas, peti possunt, licet ille morte præuentus, ad eam ætatem non peruenerit, per textū notab. loquentem in libertate, quem ad aliàs pias causas trahit, & dicit sing. Ang. in l. si ita scriptum fuerit, D. de manu. testamento, & illum sequitur Rom. ubi supra, in sexto speciali, ubi & de hoc dicit esse alium text. in l. si seruus liber, D. de statu li. & Soc. ubi supra in 28. priui.

PRIVILEGIUM XXIII.

In pijs causis inuentario etiam nondum confecto potest hæres conueniri à legatariis.

Vicesimo quarto, licet hæres existen: infra tempus conficiendi inuentarij, non possit interim conueniri à legatarijs & fideicommissarijs, per text. in leg.

Distinctio Barro. hanc de re.

Refusatio fundamēto Bartoli de testamēto militis. In testamēto inter liberos solum ius gentium attenditur. Pater non substituit directò filio post aditam hæreditatem.

Tempus obligationis præcisè est implendū. Secus in pijs causis.

Conditio, si ad certam ætatē peruenerit. Extensio de libertate ad pias causas.

Hæres existens infra

l. ultim. s. donec. C. de iure deliberan. Fallit tamen in relictis ad pias causas, ut uoluerunt Richar. & Cyn. & post eum Bal. in d. s. donec, & idem Bald. in repetitio. l. i. char. pen. in 9. q. C. de sacros. eccl. & l. nulli, col. 3. vers. deinde nota hic, C. de episc. & Cleri. Angel. & Imo. in l. hac stipulatio, D. vt leg. nom. cau. l. aso. in l. eam quam, colum. antep. vers. notabiliter limita. C. de fideicommiss. Et facit, quia res dilationem non recipit, cū de salute corporis tractatur, argu. l. vlti. D. de appel lat. recip. ideo multò minus cū de salute animæ tractatur, per l. sancimus, C. de sacrosanct. eccl. quam rationem affert Bal. in d. l. i. eo. tit.

PRIVILEGIUM XXV.

Testator censetur etiam in pijs causis legasse secundum conditionē ipsius rei.

Vicesimo quinto, licet aliàs non quod maius est, & melius, sed quod minus est, in dubio ueniat, quando legatum factum est in genere, vel aliàs obscurè, l. qui concubinam. s. vlt. & l. nummis. D. de leg. 3. & l. apud Iulianum. s. seruo, & l. si ita sit adscriptum, & l. legata generaliter, & ibi concord. in glo. D. de lega. 1. tamen ad pias causas quod maius est debetur per text. singul. in l. Titia. s. vlti. D. de auro & argento lega. & ibi gloss. Bartol. Nicol. Neap. & alij hoc nota. Ex quibus Bart. ipse dicit per illum textum, quòd si quis legat ecclesiæ calicē, intelligitur in dubio ex argento, aut si quis iubet fieri planetam ecclesiæ, intelligitur ex serico: hæc sunt Barto li. uerba. illum quoque text. ad hoc ponderat Bal. in l. si quis ad declinandam, colum. penultim. C. de episcopis & cleri. ubi & dicit idem quod Bart. ubi supra, & dicit esse menti tenendum, & idem Bal. in l. si nondum. C. de furt. & in princip. proœm. Decr. ubi dicit illum textum not. ad hoc quod honor debetur Deo, propter magnā gloriam suam, & propter ipsius honorem augetur inter pretatio testamenti, & Petrus Anchar. Imol. & Panormita. qui hoc reputat singul. in ca. indicante, de testam. Ro. qui & illum tex. dicit sing. in dicta authen. similiter, in 2. speciali, & sing. 5. 7. quæro quid si lego, & Barto. conf. 59. illud in medium afferam, col. 1. lib. 2. & Soc. in dicta regul. 3. ro. in 41. priuilegio, ubi etiam dicit illū text. sing. & conf. 247. circa 1. col. vers. fed posito, lib. 2. ubi etiam facit illum tex. sing.

Legatum calicis ecclesiæ recipientium.

Ob Dei honorē augetur interpretatio testamenti.

Testator presumitur legasse secundum conditionē ipsius tempore.

Nihil speciale hac de re pia causa.

Votū cuius piæ memoriæ debetur.

relictum Bar. ut uidelicet quod maius est præstari debeat, fauore Ecclesiæ, miris modis torquet, ut contrarium ex dicto c. discutiat.

PRIVILEGIUM XXVI.

In puris legatis ad pias causas, non habet Falcidia locum, ne per obliquum quidem: nisi pia causa sit hæres instituta: aut Falcidia detracta possit nihilominus adimpleri voluntas: aut etiam aliud relictum sit ad non piam causam. Tunc enim pro rata tantum ex utriusque legato detrahetur: aut denique nisi aliud ea de re testator disposuerit.

Vicesimo sexto, de relictis ad pias causas non detrahitur Falcidia. tex. in s. si autem hæres, in auth. de eccl. ti. & in dicta. auth. similiter, supra sæpius allegata, & latè omnes Doct. Id quod etiam procedit, de iure Pandectarum quando detractioe facta, id quod superest non sufficit ad implendam voluntatem testatoris circa relictā ad pias causas, ut est text. notab. in l. decem. D. de fideicom. libert. quem ad hoc dicit sing. Ro. in d. authen. similiter, colum. 3. & Bene. Cap. consil. 86. & si videatur, colum. 1. licet tamen gl. ibi, quam omnes sequuntur dicat indistinctè hoc de iure Digestorum non procedere.

Et id quoque procedit, ut uidelicet nō detrahatur hoc casu Falcidia, neq; mediatè neq; immediatè, uerbi gratia, Sempronius hæres institutus debet soluere legatum Titio, Titius ecclesiæ, certè Sempronius non detrahit Titio: nam illi detrahendo detraheret ecclesiæ, contra dictam auth. similiter: & de hoc est bonus tex. in simili, in l. cum dotem maritus, & ibi Paul. Castr. & in l. si seruus, cum seq. D. ad legem Falci. & bene facit l. decem. D. de fideicom. libert. & l. vlt. s. vl. C. de bonis quę liber. & in l. si patroni. s. 1. D. ad Treb. & ita in specie tenet Bar. in repet. c. Rayn. col. 1. s. 1. ver. 4. de testa. & ante illum, licet non alleget, Bal. in l. auia. s. Titio, per illum textum. D. de conditio. & demonstra. & in l. cum tale, s. non est. D. eo. Ro. in dicta. auth. similiter, charta ante pe. qui hoc dicit sing. & Corn. ibi, col. 2. ad fin. Idem Ro. in l. Marcellus, & ibi etiam Alex. col. 3. D. ad Treb. & dictus Ro. conf. 206. licet de communi cōclusionione, Ang. in d. l. cum dotem, & ibi quoque Pau. Castr. in lect. Padua. & etiam Alex. in d. l. s. ad municipium. D. ad l. Falci. & conf. 20. ponderatis his, col. vlt. lib. 3. & Bened. Capra conf. 78. punctus, Buciarellus, col. vl. & cōf. 144. punctus, statuto ciuitatis. col. 2. ad fi. & Fran. Arc. conf. 67. diligenter & maturè considerato testam. col. pen. ubi & ad hoc alleg. tex. quem dicit, ualde not. in l. sed si non seruus, circa mediū. D. ad l. Falc. & Soc. cōf. 77. in puncti cōsultatione, col. 5. ver. restat ergo unum. lib. 1. & conf. 49. viso instr. col. vl. lib. 1. & conf. 49. viso instrum. col. vl. ver. cōfirmo hanc, lib. 4. Philip. Fran. qui & hoc dicit sing. in c. si pater. char. pen. de testa. lib. 6. & l. in l. i. in l. lect. col. pen. C. de sacros. eccl.

Sed hoc vltimū procedit, quando certū est, legatum esse peruenturum ad piam causam, secus si incertū, ut quia hæres est grauatus restituere piæ causæ sub conditione, si decesserit sine liberis, ut uoluit Ro. d. conf. 206. in fi. ubi dicit ita sentire Bal. in d. s. Titio, & hoc uideatur sequi Alex. in l. i. s. ad municipium. D. ad leg. Falc. & in d. l. si cum dotē. & rursum in d. l. Marcellus, ubi dicit pro hoc facere d. l. si non seruus. s. vlt. D. ad l. Falc. & Corneus

Id est cum si non detrahitur Falcidia.

Id est de iure Pandectarum.

Neq; mediatè neq; etiam immediatè.

Si tamen certum sit legatū ad piam causam.

Distinctio ad pias causas.

Nemo substituit directò puberi post aditam hæreditatē nisi ad pias causas. Miles directò potest substituere maiori post aditam hæreditatem.

Contrarium defendentes.

Absurda.

Qui semel est hæres non desinit esse hæres.

Alter alteri testamentum facere non potest. Res nostra sine facto nostro in alium transferri non potest.

Corneus in d. authen. similiter, & Soci. consil. 1. r. 5. vide batur prima consulatione, col. 2. vers. sed ad omnia, li. 4. & ante hos Paul. Castr. cuius non meminerunt, consil. 321. vilis & ponderatis, col. vlt. lib. 2. Subiungit tamen Alexand. quod hoc casu haeres debet cauere de restituendo, quod detraxit eueniente conditione, per tex. in l. lege Falcidia non habetur, D. ad leg. Falcid. iuncta l. 1. in princip. D. vt leg. no. ca. quod & idem repetit consil. 217. ponderatis his, ante fin. lib. 6. & Bened. Cap. sibi contrarius, consil. 61. cum vilis & consideratis, col. vltim. fuit simpliciter in ea opin. vt detrahatur, nisi legatum primo loco relinquatur ecclesiae, vide Bald. in l. cum virum, aliis, eam quam, versicul. sed pone, C. de fideicom. Pan. autem, vbi supra dicit, hoc casu detrahi Falcidiam, vt supra diximus, sed si postea constituitur condemnationem euenire, ita quod res sit restituenda pia causa, certe non est amplius detrahenda Falcidia, quin debebitur tanquam ex vltimo moriente, per l. codicillis, in fin. princ. D. de usufruct. leg. non tamen restituenda est illa Falcidia iam primùm detracta ab haerede: & ita cum eo non conuenit Alex. tu vide hic Steph. Bertrand. consil. 357. num. 7. lib. 2. & dicto consil. 250. num. 15. lib. 3.

Sed quod primo loco dictum est de relictis ad pias causas non detrahi Falcidiam: multis modis intelligendum est. Primò, nisi pia causa fuerit haeres instituta, quia tunc ea pia causa detrahet Falcidiam à legato facto pia causa, cum priuilegiatus contra priuilegiatum non vtatur priuilegio, ita voluit Ang. in d. authen. similiter, §. sed & hoc praesenti, in fin. per illum text. in authen. de sanc. episc. & Sal. in authen. qui rem, C. de sacrosan. eccle. Alber. in l. si quis ad declinandam, colum. 1. in 2. q. C. de episcop. & cler. Imo. in d. l. 1. §. ad municipium, & ibi quoq; Raph. Cum. qui refert idem quocum tenuisse Dy. & Alb. Rom. D. ad leg. Falc. & Pan. in c. in praesentia, col. 14. vbi dicit, ita consuluisse Fran. de Alber. & ibi etiam Philip. Dec. col. 24. de probatio. & rursus idem Panormita. in c. cum causam, per illum tex. de praebend. Alexan. qui hoc reputat singul. in additio. ad Bartol. in d. authen. similiter, & Firm. qui & hoc dicit sing. in tractatu de episcopo, in 31. q. 4. partis. lib. 4. vers. quæro an etiam delegati, & Bene. Cap. consil. 68. circa quod etiam videatur, in tertio dubio, quod est in vltim. colum. & iterum consil. 78. punctus Buciarellas, col. vlt. Firmia. in tractatu de episcopo, in quarta parte lib. 4. in 31. quaestione. vers. quæro etiam de legatis.

Contrarium tamen tenet Rom. in dicta Authen. similiter, char. antepenul. & ibi quoque Corne. col. vltim. vbi dicit in hanc partem consuluisse Francisc. Alber. sicuti verè consuluit consil. incipien. quæritur si aliquis fecit: quanquam ab alijs allegatur, consuluisse pro prima parte, idem Corne. consil. 140. circa hoc, colum. 2. lib. 1. vbi ad hoc multa allegat Roma. Iason, & Alexan. in d. l. Marcellus, D. ad Trebellianicam. Alexan. in dicto. §. ad municipium, & Barbat. in d. repetit. capi. Raynaldus, colum. 151. versic. 39. de testament. ubi ita dicit se consuluisse, Philip. Franc. in c. si pater, char. penulti. de testament. & Fabi. Gochi. in repetit. authentic. nouissima, in 24. quaestio. principali, versicu. sed vtrum ecclesia, C. de inoffic. testament. vbi ita dicit consuluisse in ciuitate Eugubij Felyn. in dicto c. in praesentia, colum. 15. de probatio. Mouentur, quia quod dicitur, priuilegiatum non vt priuilegio, ubi est paritas hinc inde priuilegiatorum, per l. sed & milites, versicu. 1. & 2. D. de excusat. tutor. & not. in l. verum, §. sciendam, cum l. sequent. D. de minoribus, & l. zsidius, D. qui potio. in pignor. hab. & in l. priuilegia, D. de priuileg. cre. & per Cy. & Bartol. in authen. quas actiones, C. de sacrosanct. eccles. vbi priuilegiatus contra priuilegiatum tum demum non gaudet priuilegio, cum vterque est

priuilegiatus in specie: secus si vnus esset priuilegiatus in specie, alter in genere. Nam qui in specie est priuilegiatus, vtitur priuilegio aduersus alium, per textu apertum in l. vltima, D. ex quibus causis maior. ubi minor læsus, vel absens restituitur contra minorem vel absentem, quia videlicet non est læsus minor vel absens priuilegiatus, quod aduersus eum non competat restitutio: sicuti & ecclesia non praescribit contra ecclesiam, nisi tanto tempore quanto priuatus, videlicet quadraginta annis, quia ecclesia non reperitur actiue priuilegiata in praescriptione, sicut passiuè, per dictam l. vlt. & dictam ant. quas actiones, C. de sacrosan. eccles. & ca. auditis, de praescriptionibus, & pro hac etiam doctrina est bonus textus in cap. ad aures, & ibi not. Panor. in 2. notab. eodem tit. de praescriptio. & in ca. cum pro causa, & ibi quoq; Panormita. in 2. notab. de sent. excommunic. At in proposita pia causa, quæ vult deducere Falcidiam, vult vt priuilegio pro generali & communi omnibus: causa autem pia est, quæ negat iure speciali. Et propterea non obstat (inquit) alij tex. in dicto §. sed & hoc praesenti, quia ibi vtraque causa reperitur priuilegiata in specie, vt ibi patet. Et vt alij etiam dicunt, illud ibi procedit, quia expressa prouisio hominis ad pias causas, facit cessare prouisionem legis, etiam ad pias causas, l. & habet, §. cum quis. D. de preca. & l. vlt. C. de pactis conuentis, cum similibus.

Sed his continuò occurrit Philippus Decius in dicto cap. in praesentia, col. 23. & sequenti. de probationibus, vbi dicit, quod ista declaratio, distinctioq; priuilegiati in specie, & in genere, est contra tex. in dicto §. sed & hoc praesenti, & ea quæ supra diximus de minore, & absente, & alia similia: in quibus, si rectè res attendatur, priuilegiatus specialiter in aliqua causa, non vtitur priuilegio contra alium priuilegiatum in genere, propter similem eius qualitatem, vt rectè patet in casu, de quo ibi per gloss. & Docto. Monasterium enim habet priuilegium, vt excludat substitutum vocatum à testatore, & tamen non utitur priuilegio contra aliud monasterium substitutum, quod quidem monasterium substitutum nullum in illo casu habet priuilegium. Et eodem modo possent induci ea quæ supra dicta sunt, & ratio manifesta videtur, quia cum priuilegium concedatur simpliciter, non debet trahi, ut habeat locum contra alios pariter priuilegiatos, quia non est eadem ratio, & indefinita non æquipollet vniuersali, vbi est diuersa ratio, vt per Dyn. in rubric. de regul. iur. in 6. & per Bar. in l. si pluribus, ff. de leg. 2. Nec obstat dicta l. vlti. D. ex quibus causis maio. & dictum c. auditis, de praescriptio. cum similibus, quia in illis casibus ille qui priuilegio utitur contra alium priuilegiatum, certat de damno vitando, alter priuilegiatus de lucro captando, & ideo eius priuilegium non attenditur, ut declarat Baldus in auth. perpetua, C. de sacrosanct. eccle. Petrus Anchara. consil. 36. contra, col. 2. Paul. Castren. consil. 313. vbi bene attingatur, circa finè, Ange. Aret. in §. rursus. Institui. de actionibus. Præterea quia illud, quod de legato ad pias causas non detrahatur Falcidia, introductum est in fauorem ecclesiae, vel animæ testatorum, vel alterius pia causa: quæ quidem ratio cessat quando ecclesia, aut alia pia causa est instituta haeres, ideo & cessare debet dispositio. Sed & nouissimè Lancelot. Polit. in repetitio. l. filium, col. 36. versic. circa quartum. C. familiae erciscund. dicit, longè sibi magis placere primam opinionem, quoniam multò firmitus & validius est priuilegium commune, quàm speciale, vt not. Docto. in l. Centurio, D. de vulgar. & pupilla. quod maximè (inquit) verum est, quando commune priuilegium est in persona illius, cui & speciale concederetur, propterea non esse probandam considerationem eorum, qui secundam partem tenent, quoniam

Vterq; priuilegiatus in specie non gaudet priuilegio apud alterum.

Ecclesia non praescribit aduersus ecclesiam, nisi spacio quadraginta annorum.

Expressa prouisio hominis.

Responsio ad contrarium.

Monasterium substitutum a testatore. Non tamen aliud monasterium substitutum. Priuilegium simpliciter conceditur indefinitum non æquipollet vniuersali.

Priuilegia eius certas de lucro captando non utitur priuilegio contra alium priuilegiatum.

Cessante ratione cessat eius dispositio.

Validius priuilegium commune quàm speciale.

Pia causa duplici ratione fulcitur in deducenda Falcidia.

In pari causa fauendum est repetitioni. Non debet, in fi. ff. de regul. iur. Et ita per hæc est expedita hæc prima limitatio: ex quibus constat non immeritò dubitasse gl. in c. Pontifices, in fi. 12. q. 2. quid in hoc casu dicendum esset, adeò est dubius.

Non adimpleta pia voluntate. ex reliquo non detrahitur Falcidia.

Distinctio legis pia causa ad certum aut incertum usum relictæ.

Testatore

ab huiusmodi legatis ad pias causas, cum testator nihil de ea re disposuit: nam ipse potest disponere ut detrahatur, vt not. in auth. sed cum testator. C. ad leg. Falcid. & per Soci. consil. 48. consilij, & c. capio primam quaestionem, col. 3. vers. 5. confirmatur, lib. 1.

nihil disponente de Falcidia per causam, nec ea detrahatur.

PRIVILEGIUM XXVII.

Quarta Trebellianica non deducitur ex fideicommissio uniuersali ad pias causas.

Vicesimo septimò, non solum non detrahitur Falcidia ex singulis videlicet legatis, sed nec etiam Trebellianica ex fideicommissio uniuersali, vt voluerunt Iacob. Bel. Fulg. & Ang. in d. §. si autem haeres, in auth. de eccles. tit. Spec. titu. de instrum. edit. §. compendiosè, vers. sed cum deductio, col. vlt. Dyn. in l. 1. §. filij. D. ad Trebellianicam. Cy. Bart. Bald. Angel. Salyc. qui hanc sententiam dicit in practica tenendam, & Raphael in dicta authen. similiter. C. ad legem Falcid. Cyn. Angel. & Imol. in l. 1. §. ad municipium. D. ad leg. Falcid. Ioan. Cald. consil. 40. quædam mulier, ad fin. in tit. de testamen. Specul. qui ita dicit fuisse iudicatum, in titu. de instrum. edi. §. compendiosè, versic. sed cum deductio, Bartol. Bal. & Angel. in l. Marcellus. D. ad Trebellianicam, Bart. in l. 1. in 5. q. 5. quaest. principalis. C. de sacrosanct. eccles. Ioan. de Fantenz. Petr. Anchar. & Domin. in c. si pater, de testamen. lib. 6. Bart. in authen. sed etiam in ea. C. ad legem Falcid. vbi ita dicit se consuluisse sæpius, & ita de facto consuluit in 6. consil. uiso testamento, ad fin. & iterum consil. 34. factum tale est, Masius Martini, colum. vlt. & consil. 56. Bart. condidit testamentum, in tertio dubio, & consil. 68. proponitur quòd Iohannellus, colum. 2. versic. ex prædictis, Bal. in repetitio. l. 1. colum. 15. vers. super decimo quaesito. C. de sacrosanct. eccle. & in lid. quod pauperibus, in 18. q. & in l. si quis ad declinandam, colum. 1. & ibi Salycet. qui hoc dicit seruari in practica, & Pau. Castr. C. de episcop. & cleric. idem Bald. in l. vlt. C. eodem tit. & in l. & in epitola, circa medium. C. de fideicommiss. Bald. & Angel. in l. auia. §. Titio. D. de conditio. & demonstratio. Bal. in l. executorem. C. de except. rei iudi. & consil. 85. quæritur vtrum ille, in princip. libro 1. & consilio 99. factum tale est, Nicolaus, libro secundo, & consil. 171. prætermittenda sunt, in fin. libro 3. & consil. 8. si codicillaris, lib. 4. & consil. 90. hoc capite proponitur quòd Christianus, eodem lib. 4. & consil. 450. in consulendo, in fin. eodem lib. 4. & consil. 423. Francischinæ quæ decessit, eod. libro 4. vbi dicit eam communem esse opinionem Legistarum, & consil. 3. factum tale est, lib. 5. & consil. 296. factum sic se habet, eodem lib. 5. & consil. 35. viso testamento. colum. 2. eodem lib. 5. & consil. 328. determinatio, in fi. eodem lib. 5. Signo. consil. 16. factum tale est, reperitur quòd quidam, in 2. quaest. Iacob. Bel. & Angel. in §. si autem haeres, per illum textum in authen. de eccles. titu. Angel. in §. si verò expressim, colum. 7. in d. authent. de hereditibus & Falcid. & in §. sanctissimus, in authen. de sanctissimis episcopis, & in l. sed si non seruus. D. eodem tit. & consil. 41. punctus, de quo quæritur, in fin. vbi dicit hanc esse veram, & approbatam opinionem, & iterum consil. 59. quidam paterfamilias, post princip. vbi & dicit hanc opinionem communiter esse approbatam, & consil. 159. Corradus Alber. in fi. Ioan. Calde. consil. 40. quædam mulieres, eodem titu. de testamen. Petr. Anchar. consil. 144. præfatis nominibus, in fi. Anton. Cardin. Floren. Panorm. qui hanc dicit esse communem opinionem, in cap. Raynaldus, colum. 6. de testa-

Trebellianica an deducatur in pias causas.

Communior hac in re opi.

testament. & consil. 59. viso testamento, colum. 2. versic. item ex alio capite, libro 1. vbi etiam dicit hanc esse communem opinionem, & consil. 32. circa duo dubia, colum. vlt. in 2. dubio, libro 2. vbi & dicit se vidisse consilia solennium Docto. in hanc sententiam, & esse communem opinionem Doct. vtriusque iuris, Rom. consil. 239. in hac re breuis ero, in 2. dubio, vbi hanc quoque dicit esse communem opinionem, à qua non est recedendum, neque consulendo, neq; iudicando, & consil. 276. visis dubijs, in primo dubio, & Pet. Anchar. consil. 8. hoc initio, difficultas quæstionis, ad fin. Paul. Cast. in l. cum dotem, in lect. Paduana. D. ad leg. Falcid. & consil. 304. primum dubium, col. 1. lib. 1. vbi ita dicit se semper tenuisse, & consil. 12. prima consultatio, col. 2. lib. 2. & consil. 438. de iure communi, in fin. eodem lib. 1. tamen non omnino asserit, & consil. 67. in causa præfenti, col. 2. lib. 2. & iterum consil. 102. videntur est primò, col. 2. lib. 2. & consil. 152. viso puncto, in quarto dubio, col. 1. & 2. & consil. 167. præsupposita pro vera, in prin. eo. lib. 2. & consil. 187. casum istum, ante fi. eo. lib. 2. & consil. 221. visis & consideratis, colum. vlti. eo. lib. 2. Pet. Bel. in speculo principium, tit. de materia executorum vltimarum voluntatum. §. videamus, columna vltima. Benedic. Capit. qui vbiq; dicit communiter teneri, consil. 18. cum viso & considerato, colum. penul. versic. quo ad Trebellianicam, & consil. sequen. etsi viso & considerato, in princ. & consil. 28. punctus, fuit quidam, colum. vltima, & consil. 32. punctus, casus talis est, versic. circa secundum, & consilio 54. punctus, quidam, Angel. col. 2. & consil. 61. cum visis & consideratis, colum. vltim. & consil. 66. punctus quidam Bernardus, colum. 3. & consil. 78. punctus Bonarellus, colum. 3. & consil. sequen. punctus, quidam Titius, in fin. & consil. 115. cum prout in facto, colum. vlti. Fran. Are. consil. 67. diligenter & maturè, colum. penul. Barb. consil. 58. illud adferam, colum. 5. lib. 3. & consil. 217. ponderatis his, ante fin. lib. 6. vbi dicit communiter in practica feruari, Soc. consil. 77. in præfenti consultatione, col. 5. versic. restat ergo vnum, lib. 1. & consil. 80. de duobus principaliter quæritur, colum. 5. versic. potest autem dubitari, lib. 1. & consil. 119. non potest negari, colum. vlt. eo. lib. 1. & consil. 144. diligenter considerata, colum. vlt. eod. lib. 1. & consil. 82. in causa vertente, col. pe. versic. sed difficultas, lib. 4. Corne. consil. 93. licet possit, col. 2. versic. deueniendo, lib. 1. vbi hanc dicit esse communem opinionem, & iterum consil. 168. in hac consultatione, colum. 4. versic. deueniendo ad tertium, eo. lib. 2. vbi etiam dicit ita communiter teneri, Iafon in rub. D. ad Trebel. Stepha. Bertr. consil. 149. viso testamento, in vltim. dubio, lib. 2. & Lancel. Polit. in d. l. filium quem, loco supra allegato, Phil. Dec. qui & hanc dicit communem, consil. 299. in causa mihi commissa, col. 2. versic. & aduerte.

Contraria prioris sententia.

Eaq; de iure verior

ne. qui hanc partem dicit esse magis substantialem, aliam tamen benigniorem, & ideo in practica esse sequendam. Oldr. consil. 248. præsupposita consuetudine, in 6. dubio, Iac. Bel. in l. sancimus, in authen. de hæred. & Falcid. Ioan. Cal. & Io. Ligna. qui & hanc partem consuluerunt, sicuti referunt Salycet. & Roma. in dicta authent. similiter, Imo. in d. l. Marcellus. §. quod autem. D. ad Trebellia. vbi etiam dicit in hanc partem consuluisse Franc. de Rampo. Paul. Castr. sibi contrarius, consil. 29. circa primum quæsitum dicendum est testamentum, colum. 1. lib. 1. & consil. 37. viso puncto, & dubijs supra scriptis, ver. circa quartum, libro 2. & subdubius, in l. cohæred. §. cum filia. D. de vulga. & pupil. & nouissimè Iafon in dicta l. Marcellus. D. ad Trebellia.

Hic est alter Gordij nodus, cui soluendo non satis esset vnus Alexandri gladius: adeo enim latentes sum inexplicabilesq; in eo recessus, vt in vtramuis partem te veritas, quid tibi definiendum sit, nescias. Sunt tex. in vtramque partem, sunt & rationes propè infinitæ, quæ te facile possunt huc vel illuc impellere, vt non ternerè Paul. Castr. super hac re consultus veritus suum iudicium interponere, consuluerit partibus, controuersiam potius concordia quàm iudicio finirent, iuxta c. 1. de mutuis peti. ita fecit consil. 58. viso dicto testamento, in fi. lib. 1. Sed & hoc subdubius loquitur consil. 88. dubitatio vertitur, colum. vlt. eodem lib. 1. & consil. 338. de iure communi, in fi. eodem lib. 1. & Corne. consil. 222. ardua plurimum, in fin. lib. 3. & etiam consil. 307. in hac consultatione, ad fin. lib. 4. Verùm, vt diximus, prima sententia communior est, & vt fatentur aduersarij, consuetudine obseruatur. Ideoque & illam sequendam esse arbitramur. Nam si de interpretatione legis quærat, inspiciendum est quo iure ciuitas retro in huiusmodi casibus vsa est: optima enim est legum Interpretis consuetudo, obtinetq; vim legis in ambiguitatibus, quæ ex legibus profiscuntur. l. si de interpretatione, & l. nam Imperator. D. de legibus.

Alter hac in re Gordij nodus.

Autoris sententia.

Optima legum interpretis consuetudo.

PRIVILEGIUM XXVIII.

Canonica portio non habet locum in relictis generaliter pauperibus, uel sine loci determinatione.

Vicesimo octauò, de relictis pauperibus non detrahitur quarta, quæ debetur ecclesiæ, parochiali, vel episcopo, ut est glos. sing. quam omnes sequuntur in c. 2. de sepul. quæ licet loquatur de canonica parochiali tantum, idem tamen debet intelligi de episcopali, quia parificatur in iure, & priuilegio, per c. vlt. de testa. & illam facit sing. Fran. Aret. in l. 1. col. vlti. in 16. priuilegio piarum causarum. C. de sacrosan. eccle. Sed & alia similis in d. c. si pater, in verbo, Trebellianicæ, de testament. lib. 6. & est bonus tex. in l. si quis ad declinandam. C. de episc. & clericis, vbi dicitur, quòd de relictis pauperibus nihil detrahit episcopus. vbi & Bal. super hoc multa dicit, quæ ibi sunt obuia omnibus. Sed hoc licet, vt iam diximus, Franc. Aret. reponat inter priuilegia piæ causæ, non tamen competit cæteris causis pijs, vt plenè not. in c. officij, & in cap. requisiti, vbi est text. de testament. & per Bart. consilio 463. de omni relicto, lib. 2. Quin nec hoc semper competit, nec omnibus relictis factis pauperibus, sed demum tantum, quando relinquuntur pauperibus generaliter, & sine determinatione loci: secus si relinquatur pauperibus certi loci: quia tunc debetur canonica portio, vt voluit Ioan. Andr. & post eum Panormit. in dicto c. officij, &

Quarta de bna ecclesiæ parochiali.

Quarta episcopalis.

Relictum pauperibus generatim.

cij, & idem Ioan. And. Anto. Panormit. & alij in dicto c. 2. de sepul. ipse Ioan. And. in c. dudum, col. 2. in verbo, pauperum, de conuer. coniug. & Bal. in l. si quis ad declinandam. C. de episc. & cler. & consil. 5. quidam ciues, lib. 1. & consil. 500. eodemq; vlt. illa verba, in fi. lib. 2. & consil. 259. super primo puncto, lib. 4. & Ang. cõf. 117 in canonica portione, in primo dubio, & iterum in vlt. & Card. Flor. consil. 121. ad primum respondeo. & Bened. Cap. consil. 25. cum de pluribus quærat, col. vlt. & consil. 160. cum vt præsupponitur in primo & secundo dubio, Socin. in l. quidam relegatus, col. 5. D. de rebus dubijs. Tu tamen vide omnino Bal. in auth. similiter. & in d. l. si quis ad declinandam. & consil. 131. quando testator, li. 5. & latissimè Rom. consil. 477. in casu proposito consultationis, col. 3. & Card. Floren. consil. 13. in ciuitate Vrbinatensi.

sum, per textum expressum in c. non liceat, & ibi gl. 19. quæst. vlti. quem ad hoc etiam ponderat Roma. qui illud dicit sing. vbi supra in §. specialij, & Soc. etiam vbi supra, in 3. priuilegio, licet tamen de ea re dubitent, & quidem sine causa, gloss. Guil. Cy. & Bal. in d. l. Deo nobis. C. de episcop. & cleric. ex quibus glo. inclinatur in id quod diximus, alij distinguunt non animaduertentes ad illum textum.

PRIVILEGIUM XXXI.

In legatis ad piæ causas potest executor testamentarius officium suum alteri delegare.

T Ricesimo primò, licet executor testamentarius non possit alteri suum officium committere, ut probatur in l. nulli, circa princip. ibi, pro sua conscientia, & ibi not. Bald. C. de episc. & cler. & not. Archidia. Io. And. in Nouella, & Domi. in c. ult. §. vltim. de testament. lib. 6. & idem Io. And. in additio. Specul. titu. de instrumen. edit. §. nunc verò aliqua, in additio. quæ incipit, quando acceptauit, & latius Roma. in pen. charta eiusdem §. in additio. incipiente, hoc dictum. & Iacob. Bel. in §. si quis adificationem, in authen. de eccles. titu. Cyn. in lid. quod pauperibus, in 13. quæst. C. de episc. & cleric. Bal. in l. cum magistratus. C. quando prouoc. non est necess. & l. vnica. §. ne autem. C. de caducis tollend. & in l. nulli. C. de episc. & cler. & in c. 1. §. ult. circa fit. tit. de not. feud. Ang. in l. cum debitorem. D. re ratam habe. Atque ita procedit, quòd etiam non possit testator dare executori potestatem subrogandi alium, vt not. Io. Andr. in c. 1. de procuratoribus, lib. 6. in Nouella, quem sequitur Bal. in l. 1. in lectu. colum. penult. subsequenter verò quæro. C. de sacrosan. eccle. vbi & hoc dicit tenuisse disputando Lamber. de Ramp. & idem Bal. in leg. quidam. D. de rebus dub. & in l. captatorias, colum. 2. C. de testamen. milit. & Benedic. Capra consilio 54. punctus. potest tamen huiusmodi facultatem testator concedere in legatis ad piæ causas vt not. voluit Bald. in c. in causis, de electio. hac ratione innixus, quòd piarum causarum fauor iuris subtilitates rescindit, per not. in c. cum tibi, de testam. & hoc idem tenet Roma. & post eum Corn. qui & alia ad hoc adducit in leg. captatorias. C. de testamen. milit. Sed tamen quòd id possit generaliter testator facere, tenet Paul. Castr. quem uide in l. nulli, col. 2. uersic. vltimus. C. de episc. & cleric.

Executor testamentarius non potest sibi subrogare alium.

Ne quid ex iussu et voluntate testatoris.

Secus in pijs causis. Fauor piarum causarum.

PRIVILEGIUM XXIX.

Per ingressum monasterii cæsetur quis habilis ad succedendum.

Vicesimo nonò, licet filius illegitimus non possit hæres à patre institui. l. vlt. D. de his quibus vt indig. nec etiam substitui. l. is qui. D. de vulga. & pupil. potest tamen institui qui pium locum, id est, monasteriũ, ingressus est, vt singulariter voluit Guil. Cu. in l. 1. C. de sacrosan. eccle. mouetur primò, quia ingressus monasterium, omnem maculam, & ita etiam illegitimitatem, vt vocant, absterfit, per text. in auth. de monach. in prin. Item qui oblatus Curie principis temporalis censetur legitimari, quo ad successionem offerentis. l. communium. C. de nat. lib. cum sim. ergo fortius si sit oblatus Curie principis cælestis. Denique quia cum apud talè illegitimum non sit remansura hæreditas, sed confestim transitura in monasterium, per auth. ingressi. C. de sacrosan. eccle. satis censeri is debet capax, cum non capiat, vt ipse sibi commodum priuatim afferat, sed alijs, quo quidem casu is, qui aliàs est incapax, institui potest, per textum in l. cogi. §. is qui solidum. D. ad Trebellia. Et hoc dictum Guili. pro singul. sequitur Roma. in d. auth. similiter, in sexto speciali vltimarum voluntatum, & Soci. in d. reg. 310. in 39. priuilegio. Qui tamen limitant vt procedat quo ad successionem: de qua re etiam loquitur Guil. Cu. non autem ad hoc vt possit illegitimus, ingressus monasterium, obtinere beneficia sine dispensatione, per cap. 1. de filijs presbyt. sequitur item & dicit singul. Alex. consil. 131. viso themate, colum. vlt. lib. 1. quod repetitum est consil. 35. super contentis, lib. 3. Sed idem voluit Firmia. loquens in omni capace ingrediente monasterium, in tractatu de episcopo, in 31. q. 4. partis, libro 4. versic. & sciendum quòd legatum, vbi ad hoc allegat Bart. in l. interdict. D. de condit. & demonstrat. vbi tamen hoc non dicit, sed illud tantum, quòd per ingressum monasterij non efficitur quis incapax legati, per l. Deo nobis. C. de episc. & cleric.

Illegitimus filius

Idè ingressus in monasterium illegitimitas absterfit per ingressum monasterij. Oblatus curie principis. Incapax institui pot.

Illegitimus ingressus monasterium non obtrinet beneficium sine dispensatione.

Non fit incapax legati

PRIVILEGIUM XXX.

Filius ingrediens monasterium abstergit omnem maculam contractam ante ingressum.

T Ricesimò, filius effectus monachus, & ita pium locum ingressus, non potest à patre exhæredari propter ingratitudinem commissam ante ingressum.

Ingratitudo commissæ ante ingressum monasterij.

PRIVILEGIUM XXII.

Suitatis existentia æquè confirmat legata pijs causis in testamento relicta, atque ipsum testamentum.

T Ricesimo secundò, licet per existentiam suitatis confirmetur testamentum patris, quatum ad ea, quæ cernunt vtilitatè sui hæredis, nõ etiã quatum ad legata alijs in eo testamento relicta, per tex. in leg. si filius qui patri. D. de vulg. & pupil. & leg. 1. §. ult. D. vt in possess. lega. Fallit quantum ad legata relicta pijs causis, per textum loquentem in libertate, in l. cum quali. §. sed si quis. D. de fideicommiss. libert. & l. sciendum. D. de manumiss. testam. quem & ad cæteras piæ causas trahit Angel. & post eum Imol. Rapha. Paul. Castr. Francif. Aretin. in dicta l. si filius qui patri, in princip. & Baldus in authent. hoc amplius, colum.

Existentia suitatis.

Extensio libertatis ad piæ causas.

column. 2. C. de fideicommiss. & Roman. in leg. apud Iulianum. §. idem Iulianus. D. ad Trebell. & Alexand. in addit. Bar. in repet. l. 2. in §. q. 5. quæst. principalis. C. de sacrosan. eccles. & consil. 4. uidetur inspectis his, column. 8. uerfi. & maximè ad pias causas, libro secundo & iterum consil. 2. 10. statutis accuratè prospectis, columna 3. in princip. & iterum colum. penult. li. 2. & Iason in leg. eam quam, colum. 1. 1. uerfi. secundò limita. C. de fideicommiss. & in d. l. 1. in prima lect. uerfi. primò, nisi filius. C. de sacrosanct. eccle.

PRIVILEGIUM XXXIII.

Ad pias causas relicta, non etiam adita hæreditate peti possunt.

T Ricefimotertiò, licet aliàs legatum peti non possit hæreditate non adita. leg. eam quam. C. de fideicommiss. leg. si quis omiffa. D. si quis omiffa causã testã. cum sim. Fallit tamen in relictis ad pias causas. In qua re, quoniam sunt qui id simpliciter tenent: alij qui distinguunt inter legatum singulare, & inter fideicommissum uniuersale, alij, an hæres institutus obierit ante testatorem, eo sciente, an uerò ignorante: alij, qui aliter. Et res est longior, quàm ut breui possit expediri. Ideo uide Specul. tit. de instrument. edit. §. nunc uerò aliqua, uerfi. sed pone quòd eo testamento, & ibi Ioan. And. in additio incip. hic obliuiscitur author quæstionis, aliàs incipit, omittit author quæstionem, & in cap. Ioannes, de testamentis, Bar. in l. 1. in 4. q. 5. quæst. principalis, & ibi Bald. in lect. col. ult. uerfi. iuxta hoc quæro, & iterum in repetitio. col. 18. uerfi. super nona quæstione, Salycet. Fulgo. Fran. Aret. Et Iason in utraque lectura. C. de sacrosanct. eccles. Barto. in l. 1. C. de bonis vacan. lib. 10. Bart. Bald. Angel. Salycet. in 13. q. Fulgo. Floria. Paul. Castren. colum. 3. Corne. in 21. fallen. & Iason in l. eam quam, post glo. ibi, de fideicommiss. Bartol. in tractatu minorum. dist. 4. c. 2. Bald. in authen. hoc amplius, colum. 3. eodem. tit. & in l. ulti. colum. 5. C. de codicil. Bald. Floria. & recentiores, in l. 1. D. de legat. 1. Bald. in l. nulli, & in l. is qui pauperibus, colum. 5. uerfi. ultimò circa tempus. C. de episcop. & cleric. in authen. si qua mulier, in ultima colum. & in l. ultim. C. de sacrosanct. eccles. & in l. ulti. in princ. C. de testament. manumiss. et in leg. cum hi, in prima & tertia lectura. D. de transact. et in l. si fraudem, colum. ultim. C. si quis omiffa causã testament. et in l. qui filio. §. seruus, et ibi Angel. Imol. Raphael. Cuma. C. de hæredib. instituen. Bald. in utraque lectura, et Angelus in l. hæreditas. §. si defuncto D. de petitio. hæredita. Bald. consil. 457. uiso testamento Ioannis, lib. 2. et consil. 167. thema proponitur, col. ult. lib. 2. et consil. 166. allegationes hinc inde facte, in secundo dubio, lib. 4. et consil. 287. dicta mulier, ante finem, eodem libro 4. et consil. 456. punctus inter alia, eodem libro 4. et consil. 20. super primo puncto, col. 1. lib. 5. et consil. 39. uiso testamento, col. 2. eo. libr. 5. et consil. 118. casus sub tali forma, col. ult. eo. li. 5. et cõ. 264. ad euidendum, col. 2. et consil. 310. præmittendum est, col. lib. 5. Aluifius Perusi. inter consilia ipsius Bald. consil. 248. an cæcus, col. 2. uerfi. sed secus in legatis, eo. lib. 5. et consil. 320. præmittendum est, col. 2. eod. lib. 5. Arg. et Imol. in l. si filius, in prin. D. de uulgar. et pupill. Ang. in l. 1. C. si quis omiffa causã testamen. et in l. 1. C. de bon. uacan. lib. 10. et consil. 84. primò uidere oportet, in fin. Salyc. in authen. cassã. in 9. q. C. de sacrosanct. eccles. Pet. Anchar. in c. cum effes, de testament. et consilio 8. difficultas quæstionis, ad finem, et iterum consil. 14. exhibitis mihi postea, et consil. 154. præfatis nomi-

Legatarij punita hæreditate non petuntur. Aluifius in pias causas.

Distinctio hac dicitur.

nibus, colum. 1. Bened. Plumb. in l. Antonius. D. de fideicommiss. liber. Lapsus alleg. 69. Imol. in leg. 1. D. de legat. 1. Fulgo. consil. 75. ex facto proponitur, colum. 3. nec his obstat, et consil. 167. thema proponitur, colum. ult. Floria. in l. cum quidam. §. si dies. D. de vsur. et in l. qui, colum. 2. uerficulo, & ex his potest. D. famil. erisc. & in sua disputa. incip. Gofredus. Imol. Alexand. & Francisc. Aretin. in l. si filius qui patri. D. de vulg. & pupilla. Panormit. in cap. relatum, lib. 2. colum. penult. de testament. & consil. 32. circa duo dubia, colum. 2. libro 2. Roman. latè in repetitio. dictæ authen. similiter, in 20. speciali, & consil. 55. cum quæreretur, & consil. 426. in terminis propolite consultationis, in 1. dubio, et consil. 493. in casu consultationis, Ioan. Ana. consil. 28. uis et ponderatis, colum. penult. Alexan. consil. 4. uideretur, colum. 7. lib. 2. et consil. 210. statuto accuratè perspecto, colum. penult. eodem lib. 2. et consil. 4. attentis narratis, colum. 3. lib. 7. Franc. Aret. consil. 64. diligenter, colum. penult. Barb. latissimè in rub. de testamen. colum. 58. uerfic. nunc ad ultimam quæstionem, et cõ. 8. scribitur præclarè, col. 8. & sequen. lib. 1. Mathesil. no. 163. no. singulare, quod ad hoc, Socin. consil. 131. incip. non potest negari, col. antepe. secundò respondetur, et duobus uerficu. seq. Firmia. in tractatu de episcop. in 31. q. quartè partis, lib. 4. et Philip. Dec. in l. si nemo. D. de regul. iur. Stephan. Bertrand. consil. 94. relicta, nu. 4. lib. 2.

PRIVILEGIUM XXXIII.

Actio personalis & hypothecaria pro legatis ad pias causas, etiam non adita hæreditate competunt.

T Ricefimoquartò, retenta ea opin. quæ uult deberi legata ad pias causas, etiam non adita hæreditate, licet nunc in spectis regulis iuris communis, non debet nec possit competere pro huiusmodi legatis actio personalis, neque actio hypothecaria, quæ aliàs competunt legatariis ex testamento, per l. cum filius. §. uariis. D. de leg. 2. et l. creditoribus. C. an seruus post manumiss. et l. 1. C. communia, de leg. et §. nostra, Instit. de legat. Ratio est, quantum ad actionem personalem: quia ea non oritur ex quasi contractu, qui oritur ex aditione hæreditatis. l. apud Iulianum. §. ultimo D. ex quib. caus. in poss. ea. leg. ex maleficijs. §. hæres. D. de act. et obli. et §. hæres, Inst. de obl. quæ ex quasi contractu. Quantum autem ad hypothecariam: quia ea est accessoria actionis personalis atque obligationis. l. contrahitur, et l. res D. de pigno. Cum ergo nulla hic debeat competere actio personalis, ne ue ex defectu aditionis, non potest etiam esse hypothecaria, per l. si legat. D. de pigno. et per regulam. accessorium, de regul. iur. lib. 6. Quibus rationibus Specul. tit. de testament. §. in primis, uerfi. pone nullus, et iterum in titul. de actio. seu peti. sequitur, uerfi. sed quando & ibi etiam Bald. dicunt nunquam competere actionem personalem, aut hypothecariam pro legatis, nisi adita hæreditate, quod & uoluit Bald. ipse in l. 1. colum. ultim. uerfi. item dico. C. si quis omiff. cau. testam. ubi & hanc adducit rationem, quia hypothecaria oritur ex quodam consensu tacito uel expresso, per glo. in l. si tibi. §. de pigno. re. D. de pact. At hic non adita hæreditate nullus est hæres consensus, nec expressus, nec tacitus: tamen in hoc casu utraq; competit, etiam non adita hæreditate, ut uoluit Rom. in rep. d. auth. similiter, in nono speciali, circa ultimas voluntates, per text. quem dicit expressum in d. l. 1. C. communia de leg. in illis uerbis, & præcipue cum

Prosequitur materia præcedentis priuilegij. Actiones competentes legatariis.

Actio personalis non oritur ex quasi contractu.

Actio hypothecaria accessoria obligatio personalis.

Actio personalis & hypothecaria accessoria obligatio personalis.

Utraque tamen in hac specie competit.

cum talia sunt legata, uel fideicommissa, quæ pias actibus sunt deputata, ubi legislator concedens legatarijs personalem actionem, & hypothecariam, hoc præcipue in legatarijs ad pias causas concessit, ad quod etiam facit l. ultimã. C. de sacrosanct. eccles. Et tamen sciebat ipse legislator, quòd hæc legata competunt etiam hæreditate non adita. Et si dicat quispiam, illum tex. intelligendum fore eo casu, quo fuerit adita hæreditas, certè frustra expressisset Imperator idem esse, & id quidem maximè in relictis ad pias causas: quoniam & si non expressisset: hoc tamen satis dictum fuisset ex generalitate illius l. Actin dubio debemus ea uerba intelligere, ut non superflua, sed aliquid speciale & certum indicent. l. 1. ad si. D. ad municip. l. si quando. D. de leg. 1. c. in his, de priuilegijs cum sim. Non tamen uerum est quod dicit. Specu. non esse hypothecariam, ubi non est personalis actio, per textum in l. cum notissimi. C. de præscrip. triginta anno. ubi hypothecaria competit, quando personalis actio est sublata creditorum negligetia, ut & plenè not. in l. intelligere. C. de luitio. pigno.

In dubio uerba intelliguntur, si non sint superflua. Hypothecaria competit etiam sublata actione personalis. Contrarij sententias.

Distinctio præcipua.

Non adita hæreditate, non habet locum personalis actio.

Contrarium tamen expressè in specie, uidelicet in legatis ad pias causas, tenuit Bal. in l. 1. colum. ult. uerfic. subsequenter uerò quæro. C. de sacrosanct. eccles. in lect. & Imo. in l. qui filio. §. 1. D. de hæred. instit. & Alexan. qui nominatim reprehendit Rom. ubi supra in l. 1. col. 10. uerfi. item not. D. de legat. 1. ubi dicit quòd Roma. dum allegat pro se dictam l. 1. C. communia. de leg. somniat: quia ibi Imperator apposuit dictionem, præcipue, ut ostenderet solum maiorem esse rationem in legatis pias. Quin et si benè consideretur text. circa fin. illius l. fortiter, inquit, stringit cõtra Ro. dum dicit, quòd hypothecaria habet locum quatenus personalis obligatio, siue actio competit: sed non adita hæreditate, non habet locum personalis obligatio, siue actio, quæ quidè oritur ex ipsa aditione, per d. l. apud Iulianum. §. ultim. C. ex quibus causis in possess. ea. & not. gl. in l. 1. §. cum igitur, in uerbo, cedere. C. de caducis tollend. quam pro tang. allegat Bald. in l. ult. in princip. C. de testam. man.

PRIVILEGIUM XXXV.

Ex duobus testamentis id præsumitur posterius, in quo legatum est ad pias causas.

T Ricefimoquinto, licet cum apparent duo testamenta, & ignoratur utrùm illorum sit prius posteriusue, illa sese inuicem confundunt, & sunt nulla, per l. ult. & ibi glof. & Docto. C. de edicto D. Adriani tollen. & l. 1. §. non autem, ubi etiam glof. & Bartol. D. de bonorum possess. secundum tabu. glof. in cap. de duobus, de rescript. lib. 6. Hoc tamen fallit, ubi in altero testamentorum sunt legata ad pias causas: id enim præsumetur esse posterius, fauore legatorum ad pias causas, ut pulchrè uoluit Roman. ubi supra in 12. speciali, argu. l. 1. C. de iure fisc. & sequitur Socin. in dicta regula 310. in 33. priuilegio, & Barbat. in cap. relatum, colum. 18. de testamen. Iason in dicta l. ulti. colum. penult. & ibi Philippus Dec. colum. ulti. C. de edicto diui Adriani tollen. ubi & hoc dicit singul. & Idem Iason in l. 1. colum. 1. uerfic. quartò amplia. D. solut. matrimon. & utrobique dicit ita se consuluisse de facto Brixie, pro hospitali magno, & ita fuisse iudicatum. Ad idem dicit facere regulam l. sunt personæ. D. de religio. & sumptibus fune. & tex. in c. ult. de re iudic. & c. his, de priuilegijs. & idem quoq; uoluit Barb. in c. relatum, col. 18. de testam. Et hoc adeo uerum est, ut licet in hoc dubio, is

Duo testamentum se confundunt.

Fauor legatorum ad pias causas.

In dubio po

qui est in possessione, præferatur alteri, quando non constat utrum testamentum sit prius an posterius: huc idè bar. in d. §. non autem, cum sim. tamen fallit, cum in uno est instituta ecclesia: nam præferatur alij etiam existenti in possessione, ut lingu. scribit Phil. Dec. in d. l. ul. col. ult. C. de edic. D. y dri. col. Nam possessio (inquit) facit reum potiore. §. commodum, Inst. de interdicit. fauor autem piæ causæ præferatur fauori rei, per c. ult. de re iudic. & in l. pares. D. de re iudic.

rior est possessio.

Ecclesia præferitur possessori.

PRIVILEGIUM XXXVI.

Relicta nominatim ab uno hærede ad pias causas, censentur tacitè repetita ab eius substitutio.

T Ricefimo sexto, licet aliàs relicta nominatim ab uno, non debeantur alio substitutio. l. 1. §. id quod ex substitutione, & leg. in ratione. §. quod uulgò. D. ad leg. Falcid. licet Imperator, & ibi Bart. Angel. & Alex. D. de legat. 1. & l. cum pater. §. ab instituto, & l. pater meus. §. quod alicuius. D. de lega. 2. & l. uenica. §. his itaque. C. de caducis tollen. & in l. i. pluris, in fin. D. de legat. 3. & uoluit etiam Imol. in l. duobus, §. 1. D. de leg. 1. Quanquam contrarium uoluerunt Christ. Castel. Rapha. & Paulus Castren. in dicta licet Imperator. Tamen relicta ac pias causas nominatim ab uno hærede, haud dubiè censentur tacite repetita ab illius substituto, & ab eo debentur, per text. sing. hoc ipsum disponentem in legato alimentorum, secundum lecturam Bart. post glo. in l. 4. §. Lucius. D. de alimen. & ciba. leg. quam lecturam etiam sequitur ipse Bart. in leg. Mela, in prin. D. eodem tit. & Roma. consil. incip. in casu proposito thematis breuiter dicendum, colum. 2. uerfi. his tamen non refragantibus, ubi & illum textum dicit sing. Et ita illum ad quæcunque relicta ad pias causas extendit idem Roma. in authen. similiter. 15. speciali, ubi & illum facit singul. & iterum in 20. speciali, in fi. ubi dicit notab. & Socin. ubi supra in dicto 35. priuilegio, ubi tamen passim corruptè legitur, & Alexand. in dicta licet Imperator, colum. penult. & in l. si duobus. §. 1. circa fin. & ibi quoque Iason in fin. D. de legat. 1. & idem Iason in l. si fundum. §. Stichum, columna 1. D. eodem titulo, & Philippus Decius consilio 182. in eo casu occurrenti, columna tertia, & consilio 273. in casu proposito, col. 1.

Nominatim relicta ab hærede non debentur à substituto.

Nominatim relicta ab vno hærede in pias causas.

PRIVILEGIUM XXXVII.

Relictum ab eo, cui testator nihil reliquit, ad pias causas ualet: sed ab hærede petetur.

T Ricefimo septimò, licet relictum ab eo, cui testator nihil reliquit, non ualet. l. planè, la. 1. D. de legat. 1. & l. si fuerit, in fi. D. de legat. 3. et l. ab eo. C. de fideicommiss. et l. ultimã, in fi. C. communia de lega. etenim huiusmodi legatum perinde habetur, atque si non esset scriptum. l. 1. §. 1. C. de caduc. tollen. Fallit tamen in relictio ad pias causas, quod et si fuerit ab eo relictum cui nihil testator reliquit, tamen ualet, et debetur ab hærede: per textum loquentem in relictio alimentorum, què Bar. in oppo. trahit ad omne relictum, quod respicit piam causam, in l. alio hærede. D. de alimen. et ciba. leg. et benè facit tex. in l. libertis. §. ult. D. eo. tit. et in l. 1. C. de fideicommiss.

Legatum ab eo, cui nihil restatum est. Hæres tenetur solvere legatum ab eo non relictum. Extensio alimentorum ad pias causas.

PRIVILEG. XXXVIII.

Legata ad pias causas, quamuis caduca sint, non tamen deficiunt.

Legatum caducum remanet apud heredem sine cura.

Tricesimo octauo, licet ubi relictum habetur pro non scripto & caduco, remaneat apud heredes sine onere...

PRIVILEGIUM XXXIX.

Relicto fideicommissio ad pias causas ipso iure actiones in fideicommissarium transferuntur.

Hereditas re restituenda in fideicommissarium transferuntur actiones.

Tricesimo nono, licet regulariter in fideicommissarium vniuersalem non transeant iura hereditaria ipso iure...

Contraria opinionis auctores.

Contrarium tenent Bald. tibi contrarius, & Fulgos. in d.l. vlt. ille, colum. 4. & seq. verf. secundum Bar. disputando...

Ratio ac fundam. in p. pro.

ducunt, & in §. si quis autem etiam pro redemptione, in auth. de eccl. ti. Horum autem fundamentum etiam precipuum est...

vis sententia. Ratio posterioris.

PRIVILEGIUM XL.

Quamuis legatum ad pias causas sit a testatore alienatum, idem tamen postea ab eodem redemptum, omnimodo debet bitur.

Quadragesimo, licet cum res legata vltro alienatur, legatum extinguitur. l. fideicommissa. §. si rem. D. de legat. 3. & l. rem legatam. D. de adim. legat. & §. si rem, Instit. de legat. & id quidem vsque adeo...

Res legata eademque alienata, legatum extinguitur. Eiusmodi si postea redimitur. Nisi affinitas personae interueniat. Diuersum in pias causas.

PRIVILEGIUM XLI.

Per alienationem rei non extinguitur legatum ad pias causas, etiam re nodum redempta.

Quadragesimo primo, fortius dixerim, quod propter rei alienationem non extinguitur legatum relictum pias causas, etiam si non fuerit res redempta...

Alienatio rei legata ad pias causas.

Legatum confirmanda ecclesia.

PRIVILEGIUM XLII.

Alienatione rei legata a testatore facta, adiectio rei, eodem orationis tractu, in pijs causis, non inducit legati reuocationem.

Qua-

PRIVILEGIUM XLV.

Legatarius propria autoritate legatum ad pias causas vendicare non prohibetur.

Quadragesimo quinto, licet alijs legatarius non possit propria autoritate legatum accipere, & alijs teneatur heredi restituere, per l. vnicam. C. quor. lega. Quin etiam interdum legatum ipsum perdat, ut not. in l. non est dubium. C. de legibus. Fallit tamen in legatis ad pias causas, ut nuncupatum voluit Corn. conf. 140. circa hanc consultationem, col. vlt. lib. 1. & Bened. Capr. conf. 3. circa hoc plura sunt videnda, in fin. & conf. 302. punctus, casus talis est, in 4. dubio.

Legatarius autoritate sua rem vendicatis.

PRIVILEGIUM XLVI.

In pijs causis legatarius etiam nulla cessione nominis facta, contra debitorem agit.

Quadragesimo sexto, licet dubium sit, an legatarius debitor possit contra debitorem agere sine cessione, per not. in l. ex legato nominis. C. de leg. tamen in legato pias causas minime dubium est, quin possit agere, ut consuluit Bal. conf. 151. casus, quaedam domina, lib. 3. per l. vlt. C. de sacrosan. eccl. & vide quid dicam infra, in 88. priuileg.

Alienatio non mandata ex legato nominis actio impeditur.

PRIVILEGIUM XLVII.

Licet per tempus morientis significetur tempus uitae, libertatis tamen fauore includitur tempus post mortem.

Quadragesimo septimo, licet cum sit mentio de tempore morientis, vel quod quis moritur, significetur tempus vitae, quo quis est in actu moriendi, l. vlt. D. de condit. instit. & l. qui duos. §. 1. D. de manu. testa. Fallit tamen fauore libertatis: nam intelligitur de tempore post mortem, ut dicitur in loco proximo. Quae & ad ceteras pias causas trahit Soci. in l. sed & in illo. §. sed & circa, post prin. D. de reb. dub.

Tempus morientis includit tempus vitae.

PRIVILEGIUM XLVIII.

Cautio Mutiana non requiritur in relictis ad pias causas, nisi constet de contraria testatoris uoluntate.

Quadragesimo octauo, licet alijs relictum sub conditione negatiua requirat cautionem Mutianam, proprius conditionis complemento, p. l. Mutianae. D. de cod. & dem. & extinguitur legatario, quoad quicquid contraueniente, l. haeres meus. §. qui post Mutianam. D. eo. tit. & l. cum filius. §. qui Mutianam. D. de leg. 2. Id tamen non obseruatur in relictis ad pias causas, in quibus nec requiritur cautio Mutiana, nec extinguitur legatario, si legatarius contraueniat: quoniam ipsa negatiua conditio, adiecta legato pias causas, si non fecerit, si non dederit, & de ceteris id genus ita intelligitur, scilicet cum primum facere, vel dare poterit, non fecerit, vel dederit. vnde non necesse est, quod non contraueniat vsque ad extremum vitae exitum, per text. loquentem in libertate, l. libertas. §. 1. D. de man. test. quae in eo ipso casu libertatis ponderat gl. in l. Titio fundus. D. de

Mutiana cautio habet locum in conditione negatiua.

Negatiua conditio adiecta legato pias causas.

Præscriptio reuocatioe gati.

Quadragesimo secundo, quod praecedentibus est proximum, licet testator alienando rem, ex qua voluit legatum solui, videtur legatum reuocasse, si rem adiecerit eadem oratione cum legato, per l. si sic legatum. §. si mihi. & l. si feruus. §. si id quod. D. de lega. 1. & l. Lucius. §. ciuibus. D. de lega. 2. Fallit tamen in legatis pijs, ut voluit gl. in l. vlt. D. de contrah. empt. & in l. Gaius. D. de annu. legat. & in l. Lucius. D. de adim. leg. quas sing. & notandas & menti tenendas dicit Ro. sing. 432. quaeritur an testator. & sequitur etiam Franc. Ripa, lib. 3. respon. c. 11. r. 1. dubitatio, col. 3.

PRIVILEGIUM XLIII.

Legatum extruendi templi intelligitur de loco quouis ad hoc idoneo.

Generale i legato constructio ali cuius pijs loci.

Quadragesimo tertio, illud est generale in legatis ad pias causas, quod si templum, aut altare, aut aliud simile non possit constitui in loco a testatore constituto, non per hoc redditur inutile legatum, sed debet fieri in alio loco idoneo, per l. legatum. D. de vsu & usufructu. leg. quam ad hoc expendit, & dicit notabilem Flor. in l. cum quidam. §. si dies. D. de vsu. Innoc. in c. nos quidem. de testa. sed & idem ex eo. tex. voluit Bal. conf. 453. si ex testamento, lib. 2. ubi etiam ad hoc allegat l. legata. D. de adm. tut. & c. nos quidem. de testa. & Clem. quia contingit. de relig. dom. & voluit etiam gl. & Imol. in d. c. nos quidem. & Spec. tit. de instr. edi. §. nunc aliqua. verf. quod si quis legauit. & verf. quid si testator. & Bened. Capra. conf. 121. punctus fuit, quidam testator. ubi tamē intelligit, nisi testator aliter expressè disposuisset.

PRIVILEGIUM XLIIII.

Quod tantum per fideicommissum fieri debet, si directo sit factum, non ualet iure fideicommissi, etiam fauore pias causas.

Verba obliqua non habent vim directorum. Fideicommissaria substitutio non continet pupillares, nec vulgares.

Quadragesimo quarto, licet verba substitutionis obliqua, nunquam habeant vim directorum, & (ut loquuntur nostri) non directentur, & sic fideicommissaria substitutio non procedat in vim vulgaris, quia fideicommissaria non continet aliquam directam, neque pupillarem neque vulgarem, l. fundi Trebatiani. D. de vsu & usufructu. leg. l. cohæredi. §. cum filia. & ibi Dd. D. de vulg. & pupil. Fallit tamen fauore pias causas, ut not. consuluit Socin. conf. 1016. alijs 106. incip. non potest negari, col. penul. verf. primo quod licet propter loquentem in libertate, in l. Antoninus. & ibi Iac. Aret. D. de fideic. lib. quam etiam ponderant recentiores, in l. precibus. C. de impub. & alijs substit. Illud tamen non omiserim, quod est diuerso, ubi quid non potest fieri directo, sed tantum per fideicommissum, certe quod factum est directo non valet ut fideicommissum etiam fauore pias causas, per text. in l. si feruus legatus. §. si alicuius feruus. D. de leg. 1. ubi si testator in testamento relinquit libertatem seruo alieno, non potest relinquere directo, sed tantum per fideicommissum: quia si directo relinquitur, non valet etiam iure fideicommissi. & ita quoque tenet gl. in l. seruo. C. de test. man. & illum text. ponderat Alex. in l. 1. §. si quis ita. & ibi quoque Ias. col. 5. verf. circa illud. D. de verb. oblig. & in l. Centurio, col. 34. D. de vulg. & pupil. substi. & Mathesil. not. 140. incip. non vnam doctrinam. Certum est autem libertatem esse piam causam, ut post latissimè dicemus.

Seruo alieno directo non datur libertas.

cond.& demon.Et ad omnem piam causam trahit & fa-
cit ling. Rom.in d.auth.similiter,in 24.special. Qui ta-
men intelligunt hoc procedere,nisi constaret de contra-
riamente testatoris,per l.vlt.D.de manu.testam.

PRIVILEGIUM XLIX.

In legatis pijs sub modo relictis neces-
saria est cautio, si modus incontinenti
adiiciatur,secus si ex interuallo.

Legatum
sub modo
relictum.

Quadragesimononò, licet aliàs semper, vt quis con-
sequatur legatum sub modo relictum, sit necesse
prætare cautionem de modo implendo, l. quibus die-
bus. §. ult. & l. eas. D. de cond. & demonst. & l. liberto. §.
Lucius. D. de annu. leg. cum simil. Quin si legatarius,
modò non pareat, priuatur legato, vt not. in l. r. C. de his
quæ sub modo. Tamen in legatis pijs id semper nõ ob-
tinet, sed tum demum, cum modus incontinenti adiectus
est, per tex. in l. libertas. §. 2. de manu. test. At si adiectus
fuerit ex interuallo, tunc nec cautio præstanda est, nec
annectitur legatum, si modò non est satis factum, per
text. ling. loquentem in libertate, in l. Imperatores. se-
cundum lecturam, gl. D. eod. tit. vbi Ang. Et ita per illũ
text. idem voluit in omni pia causa Socin. in d. regula
310. in 57. priuileg. Sed Rom. in d. auth. similiter, in 39.
special. dicit illum duntaxat procedere in libertate, nec
eamdem esse rationem in alijs pijs causis. Ratio enim il-
lius textus est, quoniam adimpletio modi non suspen-
dit legatum, quin confestim peti possit ante complemẽ-
tum modi, præstando cautionem de eo implendo, per
d. l. quibus diebus. §. vlt. & not. gl. in d. l. r. C. de his quæ
sub mod. Igitur cum semel quis est libertatem consecu-
tus, non potest ob nõ impletum modum in seruitutem
reduci: libertas enim semel data, reuocari non potest,
etiam per in integrum restitutionem, l. 1. 2. & 3. C. si ad-
uersus liber. Item si dicatur libertatem esse reuocan-
dam, quàm primum constaret eum, cui ea sub modo
relicta est, & data, nolle modum adimplere, sequeretur
quòd libertas intelligeretur fuisse data ad illud tempus:
sed libertas ad tempus dari non potest. l. libertas, huius
initij 2. D. de man. test. omnia autem legata ad pias cau-
sas ad tempus dari possunt. l. vlt. D. de leg.

Distinctio
in pijs lega-
tis.

Adimple-
tio modi
non suspen-
dit legatũ.

Libertus
semel data
non reuoca-
tur.

Libertus
ad tempus
non datur.

Secus in
alijs pijs
causis.

PRIVILEGIUM L.

Legatum ad pias causas non extin-
guitur per maximam capitis diminutio-
nem.

Legatum
per ciuile
mortem ex-
tinctum.

Quinquagesimò, licet, si pendente conditione lega-
to adiecta legatarius seruus pœnæ efficiatur, quia
damnatus est in metallum, vel ad fodiendam arenam, &
ita mortuus ciuilitate reputetur, adeò extinguitur lega-
tum, vt non reuiuiscat, etiam si pendente ea conditione
legatarius restituatur, l. intercidit. D. de cõd. & demõst.
Secus tamen est in legatis ad pias causas, per text. in l.
Aristo. ff. de man. testa. quem ad hoc allegat & dicit
singul. Rom. vbi supra, in 25. special. & Socin. vbi su-
pra, in 44. priuileg.

PRIVILEGIUM LI.

Verba generalia habent in pijs causis
vim dispositionis.

Quinquagesimoprimò, licet verba generalia hono-
ris & humanitatis, siue (vt vulgò dicunt) compla-
centiæ, & assentationis prolata ad eum quem honorare
volumus, directè non inducant obligationem, neq; di-
spositionem, vt si quis dicat, mi frater, in omnibus me-
tuum esse recognosco: vel, omnia bona mea tua sunt:
vel, de meis bonis facias quod tibi libuerit, & similia, vt
est text. in c. cum venissent. vbi & hoc not. Ioan. Andr.
Anto. Card. Imol. & Pan. col. 1. de insti. & bona gl. in l.
1. C. in quib. caus. & voluit Angel. in l. si cui. ff. de seruit.
Rom. in rubr. D. de arbit. col. 3. Alex. latè in l. ita stipula-
tus, col. 2. ff. de verb. oblig. & Felin. in c. cum iuramẽto.
de sent. excom. Fallit tamen fauore piæ causæ, vt si testa-
tor dicat seruo, scio quòd tibi gratiam referet filius
meus, hæc verba vim habent relicte libertatis, cogen-
dusque filius seruum manumittere, textum habes &
exemplum in l. Paulus respondit. §. Paulus. ff. de fidei-
com. liber. per quem textum not. ibi Bald. & Bened.
Plum. quòd verba adulatoria, etiam ad honoratum re-
lata, inducunt dispositionem fauore libertatis, & illum
trahit ad omnem piam causam Roma. vbi supra, in 26.
speciali, vbi & illum ad hoc dicit ling. & Socin. etiã vbi
suprà, in 45. priuileg.

Verba ge-
neralia ha-
bent vim
dispositi-
onis.

Verba a-
dulatoria.

PRIVILEGIUM LII.

Prius testamentum ad pias causas fa-
ctum, non infirmatur per secundum mi-
nus solenne, in quo venientes ab intesta-
te hæredes instituti sunt.

Testamen-
tum min⁹
solenniter
factum:
Secus in
pijs causis.

Quinquagesimosecundò, licet primum testamen-
tum solenniter factum, in quo instituti sunt ex-
tranei, reuocetur per secundum nõ solenne, in quo sunt
instituti venientes ab intestato, per l. hac consultissima.
§. si quis. C. de testa. Fallit tamen vbi in primo testamen-
to est instituta pia causa: tunc enim non reuocaretur
per secundum non solenne, in quo instituti essent ve-
nientes ab intestato, præsertim si non essent liberi. Ita
consuluit Panor. conf. 11. in causa quæ vertitur, col. 3.
vers. non obstat, lib. 1. & Raph. Cum. conf. 177. & idem
ego. & Socin. conf. incip. primo aspectu, qui & hoc in-
dubitanter affirmat, etiam si in secundo testamento es-
sent instituti liberi. Ias. in d. §. si quis, col. 2. in 2. limit.
vbi hoc ling. reputat.

Eoq; ma-
gis si non
sunt liberi.

PRIVILEGIUM LIII.

Testamentum ad pias causas condi-
tum, licet minus solenne, reuocat prius
testamentum omni iuris solennitate con-
summatum.

Testamen-
tum in scri-
ptis solenni-
ter factũ.

Quinquagesimotertiò, licet testamentum in scri-
ptis solenniter conditum, non tollatur per secundum
testamentum sine scriptis factum, in quo princeps
vel alius potens in eo est hæres institutus, per text. in l.
nolumus. secundum Iac. Ra. Iac. Aret. Nic. Mat. Cyn.
Bal. Sali. Raph. & plerosque omnes. C. de testa. Fallit ta-
men vbi in eo secundo testamento esset instituta pia
causa, vt expressè & in terminis voluit Alexand. consil.
105. viso ac diligenter considerato, colum. penult. vers.
non obstat, lib. 4. per not. per Hostien. & Ioan. Andr. in
c. vlt. de solut. & sequitur Iason in dicta l. nolumus. vbi
hoc reputat singulare. Sed hoc ante vtrunque voluit
Panor. cuius neuter mentionem fecit, dicto consil. 111.
col. 3.

Pia causa
instituta i
secundo te-
stamento
sine scri-
ptis condi-
ta.

Quinquagesimoquartò, quod præcedenti germanũ
est, licet primum testamentũ, in quo instituti sunt
liberi, non reuocetur per secundum etiam solenne
testamentum, nisi testator expressè reuocauerit, per text.
in authent. hoc inter liberos. C. de testa. fallit tamẽ, si in
secundo testamento esset instituta pia causa, aliquo libe-
ris relicto, vt not. voluit Alex. d. conf. 105. col. 5. vers. 3.
ad dictam auth. etiam per not. Host. Ioan. Andr. in d. c.
vlt. sequitur & dicit singul. Iason in d. auth. hoc inter li-
beros, in 4. limit. Ad quod facit, quòd etiam illa authen-
ta non procedit, quando in secundo testamento essent in-
stituti liberi, vt voluit gl. not. in auth. de testa. imperfecti.
in prin. quam sequuntur Iac. Bel. & alij ibi, Cyn. Bal. &
communiter, alij in d. auth. hoc inter liberos. Ro. qui il-
lã dicit ling. cõf. 179. amplissime doctor, col. 10. & cõf.
385. in casu præmissõ. Alex. d. conf. 105. col. 5. ver. 2. re-
spondeo, & conf. 146. viso themate, col. pen. lib. 2.

Testamen-
tum libe-
ris institu-
tis, fortius
alia qua-
uis solenni
voluntate.
illi tamen
præualeat
pia causa.
Et testa-
mentum se-
cundũ libe-
ris etiã in-
stitutũ con-
secutum.

PRIVILEGIUM LIIII.

Testamentum liberis institutis condi-
tum reuocatur per secundum ad pias cau-
sas: aliquo tamen eis relicto.

Quinquagesimoquartò, quod præcedenti germanũ
est, licet primum testamentũ, in quo instituti sunt
liberi, non reuocetur per secundum etiam solenne
testamentum, nisi testator expressè reuocauerit, per text.
in authent. hoc inter liberos. C. de testa. fallit tamẽ, si in
secundo testamento esset instituta pia causa, aliquo libe-
ris relicto, vt not. voluit Alex. d. conf. 105. col. 5. vers. 3.
ad dictam auth. etiam per not. Host. Ioan. Andr. in d. c.
vlt. sequitur & dicit singul. Iason in d. auth. hoc inter li-
beros, in 4. limit. Ad quod facit, quòd etiam illa authen-
ta non procedit, quando in secundo testamento essent in-
stituti liberi, vt voluit gl. not. in auth. de testa. imperfecti.
in prin. quam sequuntur Iac. Bel. & alij ibi, Cyn. Bal. &
communiter, alij in d. auth. hoc inter liberos. Ro. qui il-
lã dicit ling. cõf. 179. amplissime doctor, col. 10. & cõf.
385. in casu præmissõ. Alex. d. conf. 105. col. 5. ver. 2. re-
spondeo, & conf. 146. viso themate, col. pen. lib. 2.

PRIVILEGIUM LV.

Legatum incertum ad pias causas
valet: & secundum æstimationem pa-
trimonij legati quantitas definiri de-
bet.

Legatũ in-
certum va-
lens sum-
ma, vel rei
legata.
Fauor pia
causa.
Legati in-
certi æsti-
matio.

Quinquagesimoquintò, licet legatum incertum ra-
tione summæ, siue rei legatæ non sit validum, l. Ti-
tia cum testamento, in princ. D. de lega. 2. sicuti & stipu-
latio, l. si ita stipulatus fuero. D. de verb. oblig. tamen ad
pias causas validum censetur, & huiusmodi legatum
ex patrimonij quantitate & personæ legantis qualitate
æstimabitur, per tex. loquentem in legato alimẽtorum,
in l. si cui annuum. & ibi not. gl. & Bar. D. de annu. leg.
& l. pen. D. eod. tit. l. quædam in testamento. & ibi gl. &
Dd. D. de lega. 2. & l. si pater. & l. Stichus liber esto, cũ
ibi not. D. de legat. 3. & l. cùm post. §. gener. D. de iur.
dot. gl. in c. nos quidem. in gl. pen. & ibi Dd. de testam.
& in l. priuilegia. C. de sacrosanct. eccl. & Arch. in cap.
sunt nonnulli. r. q. 1. & Spec. tit. de instrum. edi. §. nunc
aliqua. vers. quid si testator. Card. post Math. in Clem.
1. in 28. q. de testa. Bal. in l. 1. in lect. col. 4. vers. circa
res. C. de sacros. eccl. & in l. nulli, col. 2. vers. sed hic que-
ro, quid si testator. C. de episc. & cler. & in l. hæreditas.
§. si defuncto. per illum text. & ibi etiam Angel. D. de
pet. hæred. in l. lect. Flor. in l. cùm quidam. §. si dies. D.
de vsur. Anton. & Imol. in ca. indicante, de testa. idem
Ant. in c. ex parte. de deci. Rom. in d. auth. similiter, in
27. speciali, circa vltimas voluntates. Card. Flor. in Cle-
1. in 18. q. de testa. Alex. conf. 158. viso testamento, col.
2. lib. 7. & Socin. in dicta regula 310. in 46. priuilegio.
Alex. qui hoc dicit Canonibus recognitum, in l. ita sti-

pulatus. & ibi etiam Iason, col. 7. vers. tenendo tamen.
D. de verb. oblig. Philip. Decius consil. 182. in casu oc-
currenti, col. 2. vbi allegat & hanc rationem, quòd in
spiritualibus incertitudo nunquam vitiat de equitate ca-
nonica, vt voluit Archid. in c. sunt nonnulli, r. q. v. & An-
to. in c. ex parte. de censit. aliàs de deci. aliàs vtrobique.
& Panor. in c. 1. de deci.

In spiritua-
libus incer-
titudò non
vitiat.

PRIVILEGIUM LVI.

Legatum in genere pauperibus vel ec-
clesiæ non euanescit, vt incertis personis
relictum.

Quinquagesimosexto, licet etiam non valeat lega-
tum incertum ratione personæ, vel alicuius piæ
causæ, cui legatum relinquitur. §. incertis. Insti. de leg.
cum simil. fallit tamen fauore piæ causæ, vt si dicatur, le-
go pauperibus in genere, vel ecclesiæ, sine alia adiectio-
ne, per quam cognosci possit, de quibus senserit, per
text. in l. id quod pauperibus, & ibi gl. & Bal. in princ. &
l. si quis ad declinandam. & l. nulli. C. de episc. & cler. &
l. à Titio, in princ. D. de verb. oblig. & voluit gl. in l. qui
dam. & ibi Bart. in duobus locis. D. de rebus dub. Ioan.
And. in addi. Specul. in tit. de instr. edit. §. nunc verò ali-
qua. in addi. quæ incip. hic conuenit quæstio. Bar. & om-
nes in l. 1. C. de sacros. eccl. Bart. in l. pater filium. §.
Tusculanus. D. de leg. 3. & consil. 25. viso testamento
Gentilis, in 1. dub. per text. in §. si quis in nomine. in
auth. de eccl. tit. & iterum conf. seq. testator in testamen-
to, in duobus locis, vbi præterea allegat d. §. si quis in no-
mine. Baldus consil. 86. circa prædicta, lib. 5. & consil.
458. quæro vtrum valeat, eod. lib. 5. Ang. conf. 117. in ca-
nonica, post princ. & consil. 129. bona dicti testatoris,
post princ. & consil. 135. Bancius Masinoli, in princ.
Pan. in c. nos quidem, col. vlti. & in c. indicante, col. 1.
vbi bona gl. de testa. idem Rom. & Corn. in l. captato-
rias. C. de testa. milit. Franc. Aret. in l. 1. col. vlt. in 9. pri-
uilegio. C. de sacros. eccl. Rom. vbi supra, in 33. specia-
li, vbi adfert multas quæstiones, quas omnino vide. Soc.
vbi supra, in 51. priuileg. Franc. Aret. l. 1. col. penul. in 2.
priuileg. piæ causæ. C. de sacros. eccl. & Bened. Capra
conf. 25. cum de pluribus quæretur, col. 2. & per tex. in
l. si fuerit, in 4. not. D. de reb. dub. Ideò si testator relin-
quit centum sine declaratione alicuius ecclesiæ, non vi-
tiatur legatũ, sed intelligitur de parochiali, secundum
Bart. post antiquiores, in l. quæ conditio. §. cùm ita. D.
de condi. & demon. Cyn. in l. vlt. & ibi Salyc. col. 3. C.
de sacros. eccl. Angel. in §. si verò, in auth. de non alien.
aut permut. rebus eccl. & in d. §. si quis in nomine. in
authen. de eccl. tit. & per omnes in l. 1. C. de sacros. eccl.
Petr. Anchar. & Imol. in c. relatum. huius initij 2. ad fi.
de testa. Panor. in d. c. indicante, eod. tit. Phil. Franc. in
c. cùm quis. vers. cùm ab eo, col. vlt. tertio quæritur, de
sepult. lib. 6. Iason, qui hanc dicit communem opinio-
nem, in l. qui insulam. D. de verb. oblig. Aut etiam se-
cundum aliam opinionem intelligitur de principali
ecclesiâ diocesis, vel ciuitatis, secundum Ioan. Fab. &
Angel. Aret. in §. sed ius quidem. Insti. de iur. nat. gent.
& ciu. Quòd si habet duas ecclesias parochiales, & re-
linquat ecclesiâ parochiali, non tamen vitatur lega-
tum. De qua autem intellectu videri debet, vide
Petr. & Cyn. in dicta l. 1. C. de sacrosanct. eccl. Holt. &
Ioan. Andr. in d. c. indicante, de testam. Cyn. in l. cùm
multæ. C. de dona. ante nupt. Pet. Anchar. & Imol. in d.
c. relatum. de testa. Philip. Franc. vbi hic, & Socin. latè
in dicta l. quæ conditio. §. cùm ita. D. de conditio. &
demonstr. Similiter de relicto facto pauperibus, dicit

Legatũ in-
certum ra-
tione per-
sonæ.
Legatum
pauperib⁹
in genere.

Generaliter
legatũ
ecclesiæ in-
relligitur
de paro-
chiali.

Et de prin-
cipali ec-
clesiâ dia-
cesis vel ci-
uitatis.
Legatũ ec-
clesiâ paro-
chiali non
vitatur
duob. exi-
stentibus.

Specul. tit. de instrum. edit. §. nunc uero aliqua, uerfic. quid si testator. Quod intelligitur de pauperibus proprij domicilij: quem sequitur Petr. Anchar. conf. 214. Franciscus antiquus parochianus, col. penul. uerf. octa- tia ratio, arg. l. quæ conditio. §. cum ita. D. de condi. & demonst. & l. capitula. §. famofos. D. pe pæn. & c. si pec cauerit. l. 1. q. 1. & c. fortitudo. 30. q. 4. uide Bar. in l. 1. D. ad municip. & in l. ult. C. de conuent. fisci debet. lib. 10. Bald. & Imol. in l. si domus. D. de lega. 1. & optimè faci- tit ratio allegata in præcedenti priuilegio.

Sed hic attende paululum, nam huic aduerfari uide- tur text. in l. si fuerit. D. de reb. dub. ubi legatum liberta- tis relictum vni ex pluribus eiusdem nominis, si non ap- parcat, de quo testator senserit, uitiatur. Est similis tex- tus in l. si quis de pluribus, alijs cum ex pluribus, eod- em tit. ubi gl. adducit concor. Tamen legatum liberta- tis piùm dicitur, per l. 1. ad fin. & ibi Bald. C. de com. feru. manu. cum concord. alibi à me traditis. Et hanc an- timoniam (id est, legum repugnantiam) si vlla sit, ani- maduertit Iafon in l. si ita sit adscriptum, col. pen. uerf. limita dictam legem. D. de leg. 1. nec tamen eam dissol- uit. Sed tu ita poteris discutere, ut hæc postremæ leges intelligantur, cum certum est testatorem vni tantum ex pluribus uoluisse libertatem relinquere: idè ne fru- stratur testatorum intentio, nulli conferetur, ne non sit is, cui conferri uoluit. At cum testator relinquit paupe- ribus, aut ecclesiæ indeterminatè, non censetur cogita- se de certis pauperibus, aut templis; nihil enim interest quibus conferatur, modò id animæ profit: hæc enim est prora (quod dicitur) & puppis intentionis testato- rum. Ideoque satis factum est animæ, siue his, siue illis relinquatur: quod animaduertit Philip. Deci. in l. ult. uerf. non obstat quòd dictū est. C. de edic. diui Adr. tol.

Idè delega- to f. de pauperib.

Legatum li- bertatis re- lictū piur- bus eiusdē nominis. Legatum li- bertatis di- citur piū. Cōditio anstimonā

Relictum sub condi- tione.

Legatum sub condi- tione mi- sta.

Legatum sub condi- tione ual- dum et si non imple- ra condi- tione.

PRIVILEGIUM LVII.

Legato in piam causam relicto, sub conditione mista, etiam non impleta conditione debetur, quamuis per hæ- redem non steterit, quo minus impleatur.

Quinquagesimo septimò, licet alijs semper non de- beatur relictum ante impletam conditionem, nisi per hæredem steterit, quominus conditio adim- pleatur. l. qui hæredi. §. ult. D. de condit. & dem. & l. hæ res, eod. tit. & l. 1. C. de his quæ sub mod. leg. & propterea deficienti conditione mista, legato adiecta ob ali- quem casum superuenientem deficiat legatum, in tes- tamento, la 2. D. de condit. & demonst. tamen si lega- tum fuerit relictum in piam causam, sub conditione m- sta, quæ non fuerit impleta propter aliquem casum for- titum, nihilo minus debetur legatum, etiam si non ste- terit per hæredem, per tex. loquentem in libertate, in l. libertate, iuncta gloss. D. de manum. testamen. & l. 2. C. de condit. infer. Et ita in specie uoluit Roman. singul. 282. tu habes quod quando conditio mista. Et pro- singul. reassumit Nicola. Eueral. in locis legalibus in loco à libertate ad causam piam, uerū. ultra præmissa istud facit. Adde & tu similem tex. in l. si peculium. §. is cui seruus. & in l. Stichum Attio. §. si Stichus Attio. D. de statu liber. & in l. cum ita datur libertas. D. de con- di. & demonst. qui etiam loquuntur in libertate. & in l. illis libertis, secundum lecturam Bar. D. de condi. & de- monst. & in l. 1. C. de lega. qui postremi tex. loquuntur in legato alimentorum, & posteriorem ad hoc expen- dit Paul. Cast. conf. 31. circa primum uidetur dicen- dum, colum. 3. uerf. item facit ratio, lib. 2. & illos quoq; ad omnem piam causam extendit ipse Rom. in d. auth.

similiter, in 27. speciali, & Soc. in d. regula 310. in 55. priuileg. & Franc. Are. conf. 93. consideratis, colum. 2. uerf. præterea etiam si dictus.

PRIVILEGIUM LVIII.

Defectus conditionis non impedit pe- titionem legati ad pias causas, mo- dò omnino legatum testator erat reli- cturus.

Quinquagesimo octauò, quod præcedenti simile est, licet, cum deficiat conditio merè potestatiua (quæ scilicet pendet ex facto grauati) ob casum quempiam impediens, deficiat & legatum, per tex. in l. centelimis. §. ult. & ibi Bart. D. de uerb. oblig. quæ ad hoc dicit singul. Franc. Are. d. conf. 93. Hoc tamen fallit in fauorem piæ causæ, per gloss. quam dicit singul. in l. 1. & ibi Angel. qui eam not. in l. et. Padua. C. de in- stit. & substit. quæ dicit, quod quando testator omnino erat legatum relicurus, defectus conditionis non im- pedit conditionem legati, hoc autem (inquit) præsumi- tur in legatis ad pias causas, per l. sancimus. C. de sa- cro sanct. eccl.

Conditio merè pote- statiua. Deficiente conditione deficiat le- gatum. Fauor le- gatorū ad pias cau- sas.

PRIVILEGIUM LIX.

Fauore piæ causæ, conditio in legatis, retrotrahitur.

Quinquagesimononò, licet alijs in legatis con- ditio existens non trahatur retrò, l. 1. §. serui. D. ad Syllan. & quod plenè not. in l. potior. D. qui po- ti. in pigno. hab. & in l. is cui. §. hæres. D. quemad. serui. amit. et per Bart. in l. si quis pro emptore. et ibi Roma. et alij. D. de usucap. et per Bal. in l. ult. §. sed quia nostra causa. C. commu. de lega. tamen fauore piæ causæ re- trotrahitur, per tex. in l. Neratius. D. de manu. testam. quem tex. loquentem simpliciter in libertate, transfert Roman. ad omnem piam causam. in d. authen. similiter 28. speciali, circa ultimas uoluntates, et Socinus in d. regul. 310. in 47. speciali.

Conditio in legatis nō retrotrahi- tur. Aliud in libertate.

PRIVILEGIUM LX.

Annua legati pii præstatio per mul- tum temporis inducit obligationem in futurum.

Sexagesimò, licet tempus non sit modus inducendæ obligationis, l. obligationum. §. placet autem. ff. de acti. et oblig. ideoque solutio diuturna non inducit obligationem in futurum, l. si certis annis. D. de pa- ctis, nisi quis alleget titulum, et probet solutionem decem annorum. Nam ex hoc satis intelligitur probat- us titulus, et cogitur aduersarius in futurum soluere, per l. cum de in rem uerso. D. de usur. tamen si in tes- tamento minus solenni fuerit annuum quidpiam reli- ctum piæ causæ, quod fuerit tribus tantum annis præsti- tum, huiusmodi triennalis præstatio inducit obligatio- nem in futurum tempus etiam de iure ciuili. Textus est singul. loquens in legato alimentorum, in l. 1. C. de fideicom. quam dicunt singul. Cyn. Bartol. Angel. et Paul. Cast. ibi, et valde notandam, ac perpetuò men- ti tenendam. Bartol. in l. 2. C. eod. Et illam ad omnem piam

Tempus non inducit ob- ligationē. Nec solu- tio diutur- na. Nisi proba- to titulo.

Secus si le- gato ali- mentorū.

piam causam trahit Ang. & Iafon, vterq; col. 2. & idem Iafon in d. l. 1. colum. 2. uerf. secundò extende. & hoc quoque sentiunt Bart. & omnes post eum, præter Salic. in d. l. si certis annis. Bart. in d. l. cum de in rem uerso. & ibi etiam Fulgos. & Flor. & Bar. in disput. in cip. mulier habens amplum patrimonium, col. pen. Imol. in l. si uero. §. de viro, colum. 12. D. solut. matr. Ant. in c. perue nit, col. 6. de censit. Mathesil. in tract. extensionum, col. 5. dum dicunt illam legem procedere in legato dotis, & alijs habentibus similem fauorem.

PRIVILEGIUM LXI.

In legatis ad pias causas relictis non nouissima, sed leuissima spectanda est conditio.

Ultima cō- ditio imple- tur in lega- tis. Nisi sint ad pias causas.

Sexagesimoprimò, licet alijs pluribus conditioni- bus disiunctim, diuersisque partibus testamenti eidem legato adscriptis vltima conditio debeat impleri pro legati consecutione, l. quod traditum. D. de con- dit. & demonst. tamen fauore piæ causæ non ultimam attendimus, non primam, non denique aliam, sed tan- tum leuiorem, per l. sub diuersis. D. eod. tit. & l. 5. & l. quod uulgo. D. de manumif. testam. & ita uoluit per il- lum tex. Rom. in repe. dictæ authen. similiter, in 29. spe- ciali, inter ultimas uoluntates. & Socin. dicta regula, in 48. priuilegio.

PRIVILEGIUM LXII.

Conditio deficientis primi gradus: quamuis non deficiat, nihil obest di- spositioni ad pias causas in secundo gradu.

Relictum sub conditio- ne deficientis primi gradus. Libertas sub conditio- ne datur cō- pedit etiā non impleta.

Sexagesimosecundò, legatum ad pias causas reli- ctum in secundo gradu, sub conditione deficientis primi gradus, debetur: licet non deficiat primus gra- dus, nec ideo fit locus secundo, tanquam fauore liber- tatis ab utroque relictum videatur: uerbi gratia, si testa- tor dixerit, Titius hæres esto, si Titius non erit hæres, Stichus hæres esto, Stichus liber esto. Certè Titio hæ- res existente, erit nihilo minus Stichus liber. Casus est singul. in l. 2. D. de manumif. testam. Id quod dicit mira- bile, & extendit ad omnem piam causam Roman. ubi supra in 30. speciali, ubi dicit, quod si quis eam legem ignoraret, facillè contrarium diceret. & Socinus ubi su- præ, in 49. speciali. & Philippus Decius qui etiam illum tex. dicit singul. conf. 182. in casu occurrente, colum. 8. uerf. & hoc in tantum procedit, ubi per hoc dicit, quod dispositio ad pias causas debet habere locum, li- cet non contingit casus secundū ordinationem testato- ris, & conf. 273. in casu proposito, col. 1. ubi per hoc di- cit, quod dispositio testatoris facta in vno casu, extendi- tur ad alium casum fauore piæ causæ.

Dispositio testatoris extenditur de uno ca- su ad aliū.

PRIVILEGIUM LXIII.

Per assignationem redditus ex certo a- liquo fundo piæ causæ tacitæ, is fundus censetur obligatus, & ad eum etiam po- test agi hypothecaria.

Pro redditu ex certo fundo assignatur actio hypothecaria, sed tantum competit per-

sonalis, per l. ult. in fin. D. de contrah. emp. & l. liberto, in princip. iuncta gl. in uerbo, vendita sint. D. de annu. lega. tamen si testator quispiam in fauorem piæ causæ assignauerit redditus ex aliquo fundo, censetur is fundus in quamcumque manum peruenerit, tacitè obligatus, & ad illum potest agi hypothecaria, etiam de iure Dige- storum, per tex. loquentem in alimentis, in l. 2. & ibi Bar. D. de alim. & cibar. leg. quem ita intelligunt gloss. Bar. & alij in l. Lucius, eod. tit. & in l. Caius. D. de an- nuis leg. & in l. cum hi. §. idem est, et si ager. D. de tran- fact. & in d. l. vltim. C. de contrah. emp. & Rom. conf. 388. in casu propositi thematis, colum. 2. & hoc expref- se uoluit in omni causa pia idem Rom. sing. 432. quæri- tur an testator. ubi per hoc dicit, quod si testator condi- to testamento alienauerit fundum, ex quo in eadem oratione in dispo fuerat legatum piùm persolui, nō per hoc extinguitur legatum, tanquam ea res non tã uideat- ur fuisse posita, ut ex ea solueretur legatum, quàm ut esset ad ipsum obligata, & hypothecata. Et hoc dicit se habuisse de facto Romæ in ecclesia S. Pauli ab vrbe, quæ sibi & alijs fuit commissā, & monet tenendū mēti.

gnato cōpo- sitū factum actio perso- nalis. Redi- as- gnati pia causa.

Legatum re- ditus nō e- manat a licentato fundi, ex quo debet solui.

Captato- riæ restitu- tio ualida. Etiā in tes- tamento militis. Secus si p̄s- causis. Libertas p̄s confer- ri in uolum- tatem al- terius.

PRIVILEGIUM LXIII.

Captatoriæ scripturæ non infirmant legata ad pias causas.

Sexagesimoquartò, licet alijs non ualeat captatoriæ institutio, l. captatorias, & l. illæ autē. & l. illa in liti- tutio. ff. de hæredib. instit. & l. captatoriæ. D. de lega. 1. idque etiam in testamento militis, l. captatorias. C. de testam. milit. ubi glo. & Dd. declarant, quæ dicitur cap- tatoriæ institutio: ualet tamen ad pias causas, per tex. in cap. cum tibi. & ibi gloss. & Dd. de testam. & in l. fidei commissi libertas in princip. & in uerf. sed & si. & ibi Ang. D. de fideicom. libert. ubi libertas, quæ pia causa est (ut sæpe diximus, & dicemus postea latius) potest conferri in uoluntatem alterius, & ita in omni pia causa uoluit Cyn. in l. senium. C. qui testa. fac. pos. Barto. in repe. l. 1. in 3. q. 5. quæstionis principalis. et ibi Francif. Are. colum. pe. in 2. priuilegio. C. de sacrosanct. eccl. et in d. l. captatoriæ. et ibi etiam Bald. Imol. et Iaf. D. de leg. 1. et in l. quidam, et in l. utrūm. §. cum quidam. D. de reb. dub. et in l. 1. et ibi etiam Bald. de lega. 2. et in l. Theopompus. D. de dote prælega. et conf. 5. uisa qua- dam petitione, in 2. dubio. et conf. 6. uiso testamento, in princ. Bald. in d. l. illa institutio. et ibi Ange. et Imol. de hæred. insti. idem Bald. in l. hereditas. §. si defueto. in 2. lect. col. 2. D. de peti. hæred. et in c. in causis, col. 1. de elect. et in c. auditis, ante fin. de procur. et in repe. c. si pater, in materia compendiosæ substitutionis, de tes- tam. lib. 6. et conf. 235. Bartholomæus legauit, lib. 1. et conf. 301. constitutio Patriarchalis, col. 3. lib. 2. et conf. 112. quæritur utrum præterita, lib. 4. et conf. 259. super primo puncto, eod. lib. 4. et in addi. Specul. tit. de instr. edi. §. nunc uero aliqua. uerf. quid si testator. Angel. in d. l. captatorias. D. de hæredib. inst. et conf. 97. Viuia nus, col. 2. uerf. secundò oportet uidere, et conf. 201. ui- so themate, in princip. et cōf. 328. consultatio prædicta, post princ. Pet. Anchar. conf. 144. præfatis nominibus, col. 2. Raph. Alex. Come. et Iafon in d. l. captatorias. C. de testam. mili. Raph. Cu. conf. 130. magister Ioannes, post princ. Panorm. conf. 32. circa duo dubia, col. 2. lib. 2. ubi dicit hanc esse communem opinionem, et Soc. conf. 53. in præcedenti consultatione, colum. vlt. lib. 1. & conf. 49. uiso instrumento, col. 3. uerf. et licet consea- tur, lib. 4. & Fran. Are. in l. 2. col. 2. in 2. not. D. de uulg. et pupil. subst. et Steph. Bertr. conf. 101. licet testamen- tum, num. 3. lib. 1.

Contraria opinionis aures.

Contrarium tenent Dyn. Cyn. Bald. sibi contrarius, & Saly. in d.l. captatorias, & Bald. in d.l. i. in lect. col. pen. vers. iuxta hoc quæro. & iterum in repe. col. 5. vers. iuxta hoc quæro incidenter. & rursus colum. penult. vers. super octaua quæstione. C. de sacro sanct. eccle. & in dicta l. captatorias. ff. de hæred. instit. Angel. Saly. & Rom. Alex. Franc. Aret. Corn. & Iason ante fin. in dicta l. captatorias. C. de testam. milit. & in l. & in epistola. C. de fideicom. & in l. executorem, col. 2. C. de exec. rei iudic. Petr. Ancha. in dicto c. cum tibi, de testamen. Sed quia res hæc admodum obscura est, & omnino versatur in intellectu dictæ l. fideicommissa libertas. D. de fideicom. liber. & dicto c. cum tibi, de testam. suntque etiam in eam rem multæ distinctiones: tu si hæc omnia scire vis, vide omnino Imol. in dicta l. illa institutio. & in dicta l. captatorias. D. de hæred. insti. & Firm. in tractat. de episcopo, in 1. 3. q. 4. partis, lib. 4. vers. quid si legatum fuit arbitrio tertij.

PRIVILEGIUM LXV.

Subrogatio executoris testamenti facta à testatore in legatis ad pias causas, valet: aliàs secùs.

Substitutio executoris testamenti.

Sexagesimoquintò, licet non valeat constitutio executoris testamenti ita facta, constituo talem executorem, & si nolit, vel non possit, volo quòd alium constituere possit, vt voluit Bartolus, & alij post eum in l. quidam relegatus. D. rebus dubijs, & Ioan. Andrcas post Lamber. Ramp. in ca. de procur. lib. 6. per textum in l. nulli. ibi, si specialiter designatus. C. de episcop. & cler. vbi & ipse Bald. cum similib. tamen fallit in executore relicto ad exequendum legata ad pias causas, secundum Raph. Cuma. in dicta l. quidam relegatus, per textum in dicto c. cum tibi, de testam. & hoc dicit ibi Barto. voluisse, idque etiam voluit Baldus, in ca. in causis, colum. 1. de electione. Sed tu de hoc vide omnino Socin. in dicta l. quidam relegatus, colum. penult. vers. tertia conclusio. Et hoc sanè ex eo dependet, quod disputauimus, an valeat dispositio captatoria in fauorem piæ causæ.

PRIVILEGIUM LXVI.

Legatum rei alienæ, etiam ignoranter à testatore factum, in pijs causis valet.

Legatum rei alienæ.

Sexagesimosexto, licet aliàs regulariter legatum rei alienæ ignoranter factum non valeat, nec teneatur hæres luere, l. non dubium. §. vltim. D. de lega. 3. l. cum alienam. C. de legat. & §. non solum. Instituit eodem, tamen valet iure ciuili, si fuerit relictum piæ causæ, per textum loquentem in libertate, in l. quidam ita. §. si quis filium. D. ad Trebellia. & l. Paulus, in princ. D. de fideicom. libert. quæ postrema iura loquuntur in libertate. & hoc quoque voluit expressè Bald. in d. l. i. in repet. colum. 1. 4. ver. super prima quæst. C. de sacros. eccles. vbi mouetur, quod legatum rei alienæ relicto coniunctæ personæ, etiam ignoranter, valet: & debetur æstimatio, per d. l. cum alienam. est enim Deus pater noster, Ecclesia mater nostra, vt est text. licet non alleget, in c. qui abstulerit. 1. 2. q. 2. & in c. si quis irascitur. 1. 3. q. 2. Et idem voluerunt Raph. Fulg. Paul. Cast. & Alex. in d. l. cum alienam. et Raph. Cum. et Alexan. (vbi vide Aretinum) et Iason in l. si domus. §. de eui-

Aliud in libertate.

Legatum rei alienæ relicto coniunctæ personæ.

ctione. D. de lega. 1. & Imol. in c. filius, de testam. ita etiam in hanc partem consuluit Rom. nulla Bald. mentione facta, conf. 2. 3. 5. quò ad primum, col. 2. vers. vltimò videndi. vbi dicit hanc esse veram, & nouam conclusionem. & in d. auth. similiter, in 10. speciali, vers. sic. sed quartò, quod ipse verum dicit.

Contrarij sententia.

Contrarium tenent gl. Imol. Hostien. Tancred. Ant. Card. Panorm. & omnes in dicto c. filius. vbi illum textum aliter, & in contrariam sententiam, varijs tamen modis intelligunt. & Panormit. latè in repet. c. cum efes, colum. 8. vers. venio ad quæstiones, & multis seq. de testam. & Iason in dicta l. cum alienam, colum. penultime. C. de legat. respondentque Panorm. & Iason ad illam rationem Baldi, quod textus in dicta l. cum alienam, debet intelligi de coniuncta persona ratione sanguinis, & non de alia coniunctione, per not. in ca. nonnulli, de rescrip. & in c. 1. de procur. lib. 6.

Responsio ad d. l. cum alienam.

Autoris sententia.

Sed tu tene primam opinionem, tum perid quod dictum est de libertate, tum etiam per textum in dicta l. cum alienam, in illis verbis, nisi proximæ personæ, vel vxori, vel alij tali datum sit, cui legatarius etiam si scisset alienam rem esse. Per quem textum voluerunt ibi Guil. Cu. Fulg. Paul. Cast. Alex. & Iaf. ibi, idem esse in amico, quod in consanguineo, cum concord. alibi à metraditis, sed anima est charior pretiosiorque omnibus consanguineis, & ipso corpore, per l. sancimus. C. de sacros. eccles. ideoque magis verisimile est, testatorem id legatum fecisse piæ causæ, etiam si rem alienam sciuisset, quàm coniunctorum contemplatione.

Anima charior corpore.

PRIVILEGIUM LXVII.

Re communi ad piam causam legata, tenetur socius suam partem vendere.

Sexagesimosextimò, licet legatum rei alienæ non oblit domino, nec propterea teneatur ipse dominus rem suam vendere, vt patet ex iuribus supra in prin. præced. cap. allegatis, quod & procedit in re communi, vt patet ex l. 5. §. 1. & §. 2. D. de leg. 1. Nemo enim ex socijs plus parte sua alienare potest. l. nemo ex socijs. ff. pro socio. Potest tamen socius rem communem legare ad piam causam, ita vt socius teneatur vendere, per l. vltim. loquentem in libertate. & ibi Bald. qui illam trahit ad omnem piam causam. C. de com. ser. manu. Et idem quoque voluit Firm. qui ad hoc alia iura allegat in tractatu de episcopo, in 3. quæst. 4. partis, lib. 4. vers. addo hic aliud.

Dominus non cogitur rem suam vendere propter legatum. Idem in re communi. Nullus sociorum plus parte sua alienat. Nisi ob legata ad pias causas.

PRIVILEGIUM LXVIII.

Testamento præteritione filij irrito facto, relicto pro vsurarum restitutione & malè ablati, nihilo minus debentur.

Sexagesimo octauò, licet maximum dubium sit apud nostros Iuris Interpretes, an auth. ex causa. C. de liber. præte. qua cauetur testamento quantum ad institutionem, irrito facto ob præteritionem filij, legata manere firma, procedat, si testator ignorabat se habere filium: quod multis placet, vt ita procedat per dictam auth. ex causa. & l. filio præterito. D. de iniusto rupto & irrito fact. testa. vt & latè diximus in nostra repet. l. si vnquam, in verbo, donatione largitus. C. de reuocã. donat. tamen stante opinione, quæ dicit non procedere, &

Auth. ex ca. C. de lib. præte. am hæt locu, si testator ignoret se habere filium. Qui id sciunt. Qui tenet contrarij. Limitatio contraria opinionis.

Prima causa vitas à se ipso.

Contraria opinionis aures. Perignoraui testatoris deficit eius voluntas.

Autoris hac de re sententia.

re, & ita legata etiam illo casu esse irrita: eam opinionem sic limitabis cum plerisque, vt non habeat locum in legatis, pro malè ablati & vsurarum restitutione, & alijs id genus, & ita ad pias causas, vt expressè voluit Bald. & post Ange. & Imo. in dicta l. filio præterito, moti quia verisimile est testatorè illa reliquisse, etiam si sciuisset se habere filium, quia prima charitas incipit à seipso. l. præses. D. de feruitu. & anima cunctis rebus est præferenda, per dictam l. sancimus. C. de sacrosan. eccles. & hoc quoque voluerunt ipse Ang. Imo. & Fran. Aret. in l. Titius in prin. D. de liberis, & posthu. Ang. in l. militis codicillis. §. miles in supremis. D. de test. mili. Ang. Pau. Ca. & Alex. Corneus & Iaf. in d. auth. ex causa. Io. Ana. conf. 29. visis & ponderatis, col. pen. Bar. in repetitio. l. cum acutissimi, charta pen. C. de fideicom. & Fran. Aret. conf. 92. uiso legato, col. 1. & Iaf. in l. precibus, col. 5. C. de impuber. & alijs substituit.

Contrarium tamen tenuit Bar. in repetitio. l. 1. in 2. q. 5. q. principalis. C. de sacrosan. eccles. motus quia cum ignoraret testator se habere filium, deficit voluntas illius: non est enim verisimile, quòd reliquisset, si sciuisset, per l. si vnquam. C. de reuocan. dona. si ergo per illum textum ea ratione reuocatur donatio perfecta, multò magis legata. & hoc quoque videtur voluisse Bal. ibi, in repetit. col. antepen. vers. super quarto quæsto, licet quantum ad eam quæstionem non cõueniat cum Bar. Et idem Bal. in l. 1. col. pen. vers. vltius quæritur. C. de inoffi. dona. Paul. Ca. qui tamen distinguit inter legata magna, & parua, in l. sicut certi, post prin. C. de testa. mili. Alex. in additio. Bar. in d. l. 1. col. pen. C. de sacros. eccl. Tu omnino sequere primam opinionem in relictis pro vsuris & malè ablati, in quibus omnes ferè loquuntur, quos pro prima parte allegauimus, de alijs autem pijs causis. tibi cogitandum relinquimus. Quin & Bal. in d. l. 1. C. de sacrosan. eccl. in lectu. col. 4. vers. modò venio circa voluntatem, nuncupatum distinguit inter relicta pro restitutione malè ablatorum, & alia relicta pijs causis facta, vide Bar. conf. 204. cæcus condidit testamentum, ante fi. & quæ diximus in repeti. d. l. si vnquam, in verbo, libertis, in quæstione de donatione facta ecclesiæ.

PRIVILEGIUM LXIX.

Pia causa vulgariter substituta filio impuberi, excludit matrem à legitima.

Tacita pupillaris contenta sub expressa vulgariter non excludit matrem. Nisi pia causa sit vulgariter filio impuberi substituta. Maior est præsumptio pro anima testantis, quàm pro matre.

Sexagesimononò, licet ex communi opinione substitutio tacita pupillaris contenta sub expressa vulgariter non excludat matrem in medio existentem, secundum gl. & ferè omnes Doctores in l. precibus. C. de im. pube. & alijs substitit. & planè Doctores in l. 2. D. de vulga. & pupilla. fallit tamen quando testator substituisset vulgariter piam causam filio impuberi, quia tunc tacita pupillaris, quæ continetur sub expressa vulgariter, matrem excluderet, ex verisimili & præsumpta mente testatoris, qui præsumitur magis dilexisse animam suam, quàm matrem, cum prima charitas incipiat à seipso. Ita expressè voluit Angelus in dicta l. precibus, col. 2. vers. idem credo, si pauperes Christi, in lectu. Perus. & ibi Paulus Castren. colum. 4. qui hoc reputat nota. Alexan. colum. 2. qui hoc dicit esse menti tenendum, & valde notabile. Socinus & Iason colum. 5. qui hoc dicit singul. & esse de panelucrando, nec reperisse contradicentem, & Alexan. conf. 38. viso themate, colum. 4. vers. sic igitur, libr. 1. & conf. 66. viso testamento: colum. 3. vers. vnde dicit Angel. & iterum vers. item non potest, lib. 2. vbi hoc dicit nota. & conf. 1. 2. attentis verbis testamenti, colum. 9. vers. non mirum, lib. 3.

& conf. 62. super eo quæritur, colum. penult. in fin. eodem lib. 3. & confil. 5. 1. in casu præsentis, colum. 3. vers. decimò, lib. 7. & Francisc. Aret. conf. 1. 5. 5. periculosum est, ad finem. & Philip. Decius in cap. in præsentia, col. 30. de probatio. & conf. 182. in casu occurrente, colum. 3. & ante omnes voluit Barto. quem nullus horum allegat, conf. 243. fuit quidam de Assisio, col. 3. vers. sed in casu, & etiam Bal. à nullo citatus conf. 457. viso testamento Ioannis, lib. 2.

Restrictio pro rebus malè ablati. Alij generaliter in omni pia causa intelligunt.

Hoc tamen limitat Francisc. Aret. vbi supra, vt procedat tantum, quando testator substituit pro exoneratione conscientia, videlicet pro rebus malè ablati, aliàs non procedit, vt dicit patere ex verbis Angel. in dicta l. precibus, qui verè nominatim in his terminis loquitur. verum Iason ibi, quo loco nuper citauimus, putat generaliter procedere, quotiescunq; substituitur pia causa: quia semper id censetur fieri pro anima testatoris, ex nota, per Bartol. in dicta l. 1. in 2. & 3. quæstio. 2. quæstionis principalis, & ibi etiam per Bald. & alios. C. de sacrosanct. eccles. & sic semper locus est rationi adductæ per Angel. quòd magis præsumitur testator dilexisse animam quàm matrem: sed & limitat Francisc. Aret. alio modo, quem non approbat Iason vbi supra, vtrumque vide.

Contrarij in matre sententia. Mater non dicitur priuare hæreditate se sibi debita. Responsio ad contrarij.

Sed quamquam Iason (vt iam diximus) asserat se non reperisse contradicentem, tamen Cornæus qui ante illum scripsit, & in eo ipso loco, videlicet in dicta l. precibus, colum. 2. contrarium apertè voluit, motus quia mater non debet priuari hæreditate sibi debita, & ecclesia institui, per cap. vlt. 1. 7. quæstio. vltim. vbi probatur quòd non est meritorium, imò potius damnabile relinquere ecclesiæ, et priuare filium hæreditate paternæ, sicut et per illum textum dicit glo. 3. in l. si quis ad declinandam. C. de episcop. et cler. quod et similiter dicendum est de matre, argument. l. nam et si parentibus. D. de inoffic. testamen. libro sexto, videlicet ut non debeat priuari legitima, ex pupillari etiam expressa, dicens quòd dictum c. vlt. procedit de iure poli, & dictum cap. si pater, et alia iura similia disponentia matrem priuari legitima per pupillarem expressam, procedunt de iure poli. Et sic sentit quòd sit potius contra animam, quàm pro anima substituere pupillariter piam causam, vt excludatur mater: hæc Cornæus ibi qui & idem voluit conf. 322. ardua plurimum, colum. penult. vers. nec obstat quòd in casu nostro, libro 3. Tu autem iterum vide Barto. conf. 1. 5. pater habens filium.

PRIVILEGIUM LXX.

Tempora distincta & interpolata coniunguntur fauore piæ causæ, etiam contra expressam testatoris uoluntatem.

Septuagesimò, licet non sit discedendum à verbis set voluntate testatorum, ut de primo est textus in l. non aliter. D. de legatis 3. de secundo, in l. ex factis pro ponebatur, D. de hæredibus instituendis, & l. in conditionibus, in princip. D. de conditio. & demonstrationibus, et l. cum quæstio, in fine. C. de leg. tamen fauore piæ causæ tempora interpolata coniunguntur etiam contra expressam testatoris uoluntatem, per textum in l. Paulus respondit. §. Caius. D. de liberali causa, quem ad hoc dicit singula. Roman. in dicta authent. similiter, in 32. speciali, qui & ad hoc dicit bene face re l. fideicommissaria libertas, la 1. §. vltimo. D. de fideicommiss. liberta. Vnde ait per dicta iura, si piæ causæ relicta sint prædia sub conditione, si continuus annis

Seruandū est verbis & voluntati testatoris. Pro piæ causæ interpretatū dū est etia contra uoluntatem testatoris. Tempus conuincit quòd in sibi casu sit nunciatum sit.

aninis aliquid fecerit, tamen consequetur legatum, si ex pluribus diuersis separatisq; temporibus, simul inuicem coniunctis resultet perfectum tempus, licet non fuerit continuu. Romanus in l. si stipulatus. D. de verborum obligationibus, Franciscus Aret. in cap. vi. de iudic. & Socinus in dicta regul. 310. in quinquagesimo priuilegio, & facit quod voluit gloss. & Bald. in l. 1. C. si mancipitata fuerit alie.

PRIVILEGIUM LXXI.

Tutor per recusationem tutelae non perdit legatum piae causae restitutus.

Septuagesimo primo, licet aliis datus tutor, cui aliquid legatum est, perdat legatum, si tutelam recusat, l. qui tutelam. D. de testament. tute. l. Nefennius. D. de excusat. tuto. l. post legatum. §. amittere. D. de his quibus ut indig. l. pe. C. de leg. fallit tamen ubi aliquid legatum esset, quod postea tutor esset piae causae restitutus, quia tunc per recusationem tutelae non perdit legatum. l. Thais ancilla. §. Seio. D. de fideicommiss. libert. secundum Dynum, qui id dicit esse speciale fauore pietatis, & ita etiam voluit Socinus in dicta regul. 310. in §. speciali. Sed Romanus in dicta authent. similiter, in trigesimo quinto speciali, hoc reprehendit, dicens esse generale in omni legato, quod tutor destinatus est alteri restitutus, per l. legatarius. D. de excusat. tuto.

PRIVILEGIUM LXXII.

Legata pia detrahuntur vt res alienum: ob patrimonii tamen defectum diminuuntur.

Septuagesimo secundo, licet etiam legata diminuantur pro rata, vt omnibus sufficiant. l. si quis testamento. §. apud Iulianum, & ibi Docto. D. de lega. 1. veluti si vnum sit in specie, aliud in genere, quando aliis non sufficiunt ad pia legata, vt voluerunt Dyn. Ange. Ioan. Por. Paulus Castren. in lectu. Bono. & Alexan. in l. querebatur. D. ad leg. Falcid. & Barto. in l. 2. §. 1. vbi est bonus tex. D. de condit. indebi. & Paul. Cast. in l. procuratoris. §. si plures. D. de tribu. act. & Raph. Cu. in l. filiusfamilias. §. apud Marcellum. D. de lega. 1. Legata tamen pia ante omnia deducuntur, tanquam res alienum, etiam si alijs legatis non pijs bona non sufficiant, vt voluit Oldr. conf. 200. inci. proposita fuit & Bar. loquens in legato dotis, in l. 3. §. 1. D. de priuileg. cred. & Paul. Cast. r. & Ioan. Por. in l. si quis testamento. §. apud Iulianum. D. de lega. 1.

Contrarium tamen tenet Bartol. in authentic. similiter. C. ad leg. Falcid. vbi dicit, quod licet legata pia detrahuntur vt res alienum, per l. si seruus. D. ad legem Falcid. tamen hoc procedit quantum ad Falcidiam, sed vbi non suppetunt vires patrimonij, certe diminuuntur, sicuti alia legata: quemadmodum dicimus in testamento militis, in quo bene cessat Falcidia, tamen diminuuntur propter defectum patrimonij, per textum expressum in l. si post missionem. D. eodem titul. Et etiam videmus (inquit) quod huiusmodi legata ad pias causas minuuntur propter debitum iure naturae, per not. in l. si quis ad declinandam, C. de episcop. & cler. hae. Bart. ibi.

PRIVILEGIUM LXXIII.

In pijs legatis iurifurandi conditio remittitur: nihilo minus parendum est conditioni.

Septuagesimo tertio, quamuis rejiciatur conditio iurifurandi adscripta legato, non tamen rejicitur id quod est in conditione positum. l. quae sub conditione §. quoties. D. de conditio. institut. & nota, in l. haec scriptura, in princip. D. de conditioni. & demonstrat. tamen ad pias causas contrarium omnino obseruatur, vt videlicet in illis non remittatur conditio iurifurandi, sed remittatur id quod in ea conditione est positum. l. si quis libertatem, cum sequen. D. de manumiss. testament. & apertus in l. si quis ita. §. qui ita. D. de statu. lib. & not. per illos tex. Rom. in dicta authent. similiter, in §. specialis. & Socin. dicta regula 310. in §. 2. priuilegio.

PRIVILEGIUM LXXIII.

Modus adscriptus legato ad pias causas in fauorem legatarii, habet vim causae finalis.

Septuagesimo quarto, quamuis aliis modus appositus legato, in fauorem eius cui legatum relinquatur, censetur in se continere causam impulsivam, adeo quod non est necesse praestare cautionem de eo implendo. l. Titio centum, in secundo responso. D. de conditio. & demonstratio: tamen si apponatur legato facto ad pias causas, etiam in fauorem eius cui relinquatur, censetur habere causam finalem, vt est textus in l. si ego, in principio. de iure dotium, & in l. si quis de redemptione, C. de donation. quos ad hoc ponderat Bartol. in l. 2. §. vltim. in princip. D. eodem tit. de doatio, ideo est praestanda cautio, per dictam l. Titio, in secundo responso, secundum Romanum vbi supra, & Socin. vbi supra in §. 6. speciali.

PRIVILEGIUM LXXV.

Dispositio ad pias causas non vitiat ob conditionem impossibilem, quam tutor putabat possibilem.

Septuagesimo quinto, licet aliis conditio impossibilis, quam testator putabat esse possibilem, non habeatur pro impossibili: ideo eo defuncto, deficit & legatum, & ita non vitiat, sed vitiat dispositionem, per textum singul. in l. seruo manumisso. D. de conditio. indeb. fallit tamen in legato relicto piae causae, vt singul. voluit Iason ibi. colum. 2. versicu. quinto limita, & versicul. tu ex hoc collige. motus, quia dispositio libertatis, a qua, vt iam saepius diximus, argumentari possumus ad piam causam, non vitiat ob conditionem impossibilem, quam testator putabat esse possibilem. per tex. in l. cum tale, §. falsam conditionem, & ibi gl. D. de condit. & demonstrat. & voluerunt Rom. & Fran. Aret. in l. impossibilem, ff. de verb. oblig.

PRIVILEGIUM LXXVI.

Fideicommissa pia per mortem haeredis, uiuo testatore & sciente, non expirant.

Septuagesimo sexto, licet fideicommissum expiret si haeres moritur uiuo testatore, & sciente, & non mutante testamentum, leg. tractabatur, D. de milit. testamen. & Bart. in l. 1. col. 1. 2. uerfi. vltimus quaro. D. de vulga. & pupilla. in l. si pater, in 3. oppo. D. eodem tit. vbi dicit hoc omnino procedere in pupillari substitutione, cum similibus. Fallit tamen in fideicommissio pio secundum Baldum in leg. eam quam. in 7. quaestio. in lectura antiqua, C. de fideicommiss. prout illum allegat, & sequitur Firmianus in suo vberis lexico, in uerbo, fideicommissum pium, versu. 2. & iterum in uerbo, fideicommissum expirat, uerfi. 8. Quod ex parte hinc pendet, quod alibi tractauimus, an legata pia debeantur non adita haereditate.

PRIVILEGIUM LXXVII.

Posterior euentus non infirmat, ante motam falsi testamenti quaestione, datam libertatem.

Septuagesimo septimo, licet cum quid ex testamento solutum sit, quod postea falsum vel inofficiosum, uel irritum vel ruptum apparuerit, repetatur, l. 2. §. si quid ex testamento. de conditio. indebi. Fallit tamen in legatis ad pias causas, ut voluit Bald. in l. 2. C. de fideicommiss. libert. per illum textum, qui loquitur in libertate, de quo tamen dubitat Iaso. in dicto §. si quid ex testamento, in prima nota. quia non est (inquit) eadem ratio & libertatis, & aliarum primarum causarum, cum libertas sit irreuocabilis.

PRIVILEGIUM LXXVIII.

In bonis aduentitijs testamenti faciendi filiusfamilias ius non habet, quauis pater ei permittat: nisi velit ad pias causas testari.

Septuagesimo octauo, licet aliis filiusfamilias non possit testari in aduentitijs, etiam cum consensu patris, l. qui in potestate, D. de testamen. leg. senium, in fin. C. qui testamen. facere poss. & ibi gloss. quae huius rei rationem reddit, potest tamen testari ad pias causas cum consensu patris, vt uoluerunt Cynus, Bal. Angelus, Salyce. Rom. Alex. in d. l. senium, Bal. in d. l. qui in potestate, & ibi etiam Angel. D. de testam. idem Bal. in leg. 1. §. sed & si filius. D. de lega. 3. & in l. haereditas. §. si de functo, in secunda lectura, col. 2. D. de petitio. haeredita. vbi hoc dicit procedere in foro ecclesiastico tantum, & in repet. l. 1. col. 3. uerfi. nono quaro. & ibi Fra. Aret. col. vlt. in 17. priuilegio, C. de sacrosan. eccle. uide Bar. in dictis locis, & in l. illa institutio. D. de haereditibus instituen. & in l. captatorias. C. de lega. Fede. Sen. confil. 194. habuistis, & conf. 268. alijs 368. quonia ueritas, Io. Cald. confil. 10. in titu. de testamen. Angel. in d. l. qui in potestate, §. 1. D. de testam. Imo. in ca. 2. col. 2. de testa.

Imo. & Domini. in cap. si pater. eodem titu. lib. 6. alijs in cap. licet. §. uult. de sepultur. libro 6. Roman. in leg. penul. C. qui test. facere poss. Panorm. in rub. extra de testam. colum. pen. & Lanc. Calca. confil. 1. 2. ad primum dubium, col. ult.

Mouetur hi primum per illud generale, quia ea quae nutu Dei aguntur, non sunt sub lege, capit. licet. de regu. c. duae sunt. 19. q. 2. Et hoc maxime procedit in legatis ad pias causas, in quibus non attenditur aliqua prohibitio, seu dispositio iuris Ciuilis, sed tantum iuris Canonici, ut per Bart. late in repet. l. 1. in ul. q. C. de sacrosan. eccl. & saepius supra diximus. Secundo, per textum in contrario sensu in d. c. licet. §. uult. de sepul. li. 6. iuncta gl. in uerbo, iudicare, quae intelligit tex. generaliter in quacumq; uoluntate. Et si Papa ibi intellexisset de donatione causa mortis, id expressisset, & ad audientiam, de decimis. Et etiam si intelligeretur ille tex. de huiusmodi donatione facta pro anima, ibi positum esset superfluum: quia filiusfamilias, cum consensu patris potest in distinetu, nedum pro anima, donare causa mortis, etiam non piae causae, l. tam is. §. 1. D. de donatio. causa mort. l. filiusfamilias, §. pari. D. de donat. Et quia etiam ille tex. generaliter dicit iudicare, ideo & generaliter est intelligendus, etiam si corrigatur, ius ciuile, quia ubi tractatur de fauore animae, uel piae causae, etiam in correctorijs licita est extensio, ut patet ex no. per gl. & Bar. in auth. sacramenta puberum, C. si aduer. uend. cu concord. quas adducemus infra. Praeterea quando lex, uel alia dispositio nihil operaretur in sensu directo, vt est in d. c. licet, tunc licitum est fumere argumentum a contrario sensu, etiam ad correctionem iuris conuentionis gl. in l. nulla, iuncto tex. C. de episcop. & cler. cum concord. quas alibi adferam. Quinimo fumendo argumentum a contrario sensu ex dicto cap. licet, non erit correctio, sed potius limitatio iuris communis, quae fieri potest regulariter a contrario sensu, ca. cum dilecta. §. nos igitur, & ibi Panorm. de consir. uti. uel inuti. & ca. post translationem. §. quanquam, & ibi Barto. de reuoluta. Item in eo textu haec sunt uerba apposita, quod filiusfamilias, non potest iudicare pro anima, praeter patris consensum. At quando omnino negatiua praecedat dictionem, praeter ea dicitio stat includit, l. nam quod liquidat, §. ult. D. de penu. lega. & declarat Barto. in leg. actio ne, C. de transact. & in l. si eum. §. qui iniuriarum, D. si quis cautio. Ergo is text. non a contrario, sed potius sensu directo probat filiumfamilias posse cum consensu patris testari: & hanc quoque partem fallit exceptio appositae in dicto cap. licet, in uerbo, nisi peculium castrense, uel quasi habeat. Nam exceptio firmat regulam in casibus non exceptis, l. quaesitum, §. denique, D. de fun. instructo. & no. gloss. in l. his uerbis, D. de leg. 3. & declarat quo casu loquatur l. nam quod liquidat. §. ultimo D. de penu leg. Ideoque illa exceptio, quae ita conuenit testamento, sicut donationi causa mortis, declarat quod illa uerba, iudicare & c. apposita in regula praecedenti non solum procedunt in donatione, sed etiam in testamento. Item quia in dubijs sequenda est opinio quae est pro pia causa, l. sunt personae, D. de relig. & sumpt. fun. & infra latius dicemus. Denique ob id praecipue prohibetur filiusfamilias testari etiam de consensu patris, quia testamentum ex alieno arbitrio non potest pendere, l. illa institutio. D. de haeredit. in fin. Sed ea ratio cessat in testamento ad pias causas, quod potest ab alieno pendere arbitrio, ut no. in c. cum tibi. de test. cum concord. supra traditis in priuilegio 64. ubi de captatoria dispositione differuimus.

Contrarium tamen tenent Archi. Io. And. & Petrus Auch. in dicto c. licet, de sepul. lib. 6. & idem Ioan. And. in cap. si pater, in prin. de testamen. eo. lib. Petr. Peru. & Pertus Anch. in c. 2. eo. tit. Imo. & Fran. Aret. in d. l. qui in po-

Rationes huius obis. Quae nutu Dei aguntur, non sunt sub lege.

Filiusfamilias, potest in distinetu donare causa mortis.

De his praeter sonnum quam includitur.

In dubijs magis fauenda est pia causa.

Tutor tute la recusat. Legatum in tota pia causa restituitur.

Legata diminuantur pro rata.

Legata pia ante omnia deducuntur.

Contrario opinionis in thores.

In testamento nulli non habet locum. Falcidia.

Mors haeredis uiuo testatore & sciente reddidit fideicommissum caducum. Aliud in fideicommissio pio.

Conditio in iurifurandi a scripta legato. Eadem pijs legatis adscripta.

Modus adscriptus legato in fauorem legatarii cominet causam impulsivam. Secus in libertate. Libertas irreuocabilis.

Conditio impossibilis, qua testator putat possibilem. Argumentum a libertate ad piam causam.

Repetitur sanquam indebitum solutum ex falso uel rupto testamento. Secus in libertate.

Filiusfamilias non potest testari in aduentitijs. Ne quidem cum consensu patris. Aliud in testamento ad pias causas.

Contraria primo. au-
thores.
Rationes
eorum.
Respon-
sio ad ob-
iecta.

in potestate, in prin. D. eod. titu. Idem Imo. in dicta leg. tam is. §. 1. D. de donat. causa mort. Ful. & Iafon, qui dicit hanc partem esse ueriores in puncto iuris, licet à prima iudicando & consulendo non auderet recedere, in dicta leg. senium, C. qui testa. fac. poss. idem Fulg. in dicta leg. 1. ad fin. C. de sacrosan. eccl. Panormit. con filio 63. uidetur primò dictum legatum, col. 3. uer. quar to adduco, lib. 1.

Oratione-
gatima in-
definitè po-
sita, aequi-
poller uni-
uersali ne-
gatiua.

Mouentur hi primùm tex. vulgatis prohibentibus filiū familiās testari etiam cum consensu patris, & potissimum in dicta leg. senium, in uerbo, nullo modo: à quibus iuribus non reperitur excepta pia causa. Nam quod ad dictum cap. licet. attinet, non debet ex eo sumi argumentum à contrario sensu ad correctionem iuris communis, per tex. in l. 2. & ibi Bal. C. de condi. infer. cum similibus, & cum ibi dicitur, pro anima, debet subaudiri, maximè. Quin si bene is text. consideretur, non id etiam probat à contrario sensu. Nam ibi est omnino negatiua, quod filius non potest aliquid iudicare pro anima. In illa ergo oratione negatiua uerbum, iudicare, inde finitè positum aequipolleret uniuersali negatiuæ l. si pluribus. D. de leg. 2. Et sic ea omnino uniuersaliter id comprehendit quòd nullā speciem ultimæ uoluntatis potest filius familiās facere sine consensu patris & sic nec testari, nec codicillari, nec donare causa mortis. At si sumas argumentum à contrario sensu, omnino affirmatiua non aequipolleret uniuersali. Ratio diuersitatis ea est, quia primo casu tu non offendis ius, secundo casu sumendo argumentum à contrario sensu, uniuersaliter offendis, quia sic sequeretur, quòd cum consensu patris possit testari: quòd fieri non potest, per leg. discretis, in fin. C. qui testa. fac. pos. & per l. ult. §. filijs autē. C. de bon. quæ lib. Nam in d. leg. discretis, dicitur, quòd mutus à natura, uel ex accidente, si sit peritus literarum potest omnia sine aliquo obstaculo facere, id est, testari & codicillari & tamen à contrario sensu non intelligitur, quòd si non sit peritus literarum nihil possit. eorū facere, quinimò potest codicillari & legare. leg. nutu, & ibi do. D. de l. 3. At in dict. §. filijs autem, dicitur quòd si lijs familiās non datur potestas testandi, nec aliter disponendi de aduentitijs, quorum usus fructus acquiritur patri sine uoluntate patris: & tamen ibi non sumitur argumentum à contrario sensu uniuersaliter, uidelicet, quod cum uoluntate patris poterit testari: quia esset contra l. pen. & ult. C. qui testa. fac. pos. secundum communem opinionē Docto. ibi. Et ut hoc uerbo cum Iafone aliter declarem, contraria uniuersali negatiuæ est particularis affirmatiua, non autem uniuersalis, ut si dicam, si Imperator uelit, nonnullus ibit: & sic aliquis, non autem omnes ibunt. Et alia quædam adfert Iaf. in d. l. senium, ex sua ipsius moneta, quæ ibi omnibus uidere licet: alia quoque Philip. Fran. in rub. de testa. col. 19. uerfi. sextò quæritur, cum multis seq. lib. 6.

Non etiā
affirmati-
ua.
Diuerfitas
ratio.

Mutus li-
terarū per-
itus potest
testari.

Sunt & qui aliās in hac re sententias habeant. Bartol. enim (nihil adhuc de eo diximus) non satis sibi constat. Nam primùm in repet. d. l. 1. in 3. q. 1. patris princ. C. de sacrosanct. eccl. dicit, quòd in bonis aduentitijs, in quibus quæritur usus fructus patri, ut fit regulariter, potest filius familiās testari ad pias causas cum consensu patris. in alijs autem, quæ pleno iure ad filium pertinent, & quæ enumerantur per gloss. in auth. excipitur, C. de bonis quæ lib. potest ipse filius testari ad pias causas, etiam sine consensu patris, per tex. in d. l. 1. in uerbo; liber. inducendo ut ipse facit. Et hanc opinionem sequitur Imo. sibi contrarius in d. c. 2. de testa. & Rom. in repet. dictæ auth. similiter, in 19. speciali, inter ultimas uoluntates, ubi ad hoc quædam alia allegat, & Paul. Cast. conf. 101. ad primum quæsitum uidetur respondendū, in 2. dubio, lib. 2. Verùm idem Bart. in d. l. qui in potestate, in fin. prin. D. de testa. dicit totum omnino contra-

Contraria uniuersalis negatiua est particularis affirmatiua.

Alij rursū aliter opinio.
Bar. hac de re dissimilio.

rium, uidelicet quòd in bonis aduentitijs, in quibus nõ quæritur usus fructus patri, potest filius familiās cum uoluntate patris testari ad pias causas, cum in alijs nõ possit, & hanc quoque opinionem sequitur Pau. Cast. in d. l. senium, C. qui testa. facere poss. Sed hæc duæ opiniones Bart. & sequacium passim, & ubique ab omnibus ferè reprobantur: aliæ duæ sese ubique tutantur, nec altera cedit alteri, fatentur tamen omnes, primam esse communiorem, & æquiorē, plerique secundam esse ueriores, si iuris rigorem spectes. Ego potius primæ accefferim, rationibus supra allegatis.

PRIVILEGIUM LXXIX.

De iure communi inhabilis ad testandum ad pias causas testari non prohibetur, si nõ sit defectus intellectus, uel damnatus ad mortem.

Septuagesimononò, proximo priuilegio conuenit, quòd & cæteri alijs inhabiles de iure communi ad testandum, possunt tamen testari ad pias causas, ut uoluit Bart. in repe. d. l. 1. col. 2. uerfi. uenio ad secundū, & iterum col. 3. uerfi. de personæ relinquentis. C. de sacrosanct. eccl. per tex. ibi, in uerbo, vnusquisque, & alijs quibusdā rationibus, quibus & alias adijcit Iaf. in utraque lectu. ubi tamen contrariam partem sequitur: quas quidem rationes huc adscribere superuacuum esset, cum pateant omnibus.

Sed contrarium innuit gl. ordin. in d. l. 1. quæ illi dictioni, vnusquisque, hanc adijcit, habilis, & ibi Cyn. Guliel. Cu. ipsemet Bar. deridet. Saly. col. 6. & quinque sequen. ubi in hanc partem adfert decem rationes, Fulgo. Pau. Cast. & omnes recentiores, idem Bar. in l. 1. §. nunciatio, col. 3. ff. de oper. noui nunt. & in l. omnib. D. ad Treb. & in l. non dubium, col. 3. C. de legib. Bal. con filio 448. quæritur in primis, col. 1. lib. 1. Alex. consilio 182. super eo de quo quæritur, in fin. libr. 5. & hæc est communis opinio.

Sed si primam sequaris, eā haud dubiè limitabis non procedere in his, in quibus est defectus intellectus, ut in furioso, mente capto, infante, & etiā in pupillo, ut patet ex tex. d. l. 1. in uerbo, iudicia, & in uerbo, uoluntates, quæ quidem nõ cadunt in huiusmodi personas. Sicuti etiam uidemus, quod miles alijs priuilegiatus, ob defectum intellectus nõ potest testari, l. ult. & ibi not. C. de test. mil. Neque similiter in damnatis ad mortem, cum serui pœnæ efficiantur. l. qui ult. D. de pœn. iuncta l. quod attinet. D. de reg. iur. nec habeant bona, cum fisco applicentur. & tex. in d. l. bona requirit, cum dicit, bonorum. Sicuti etiā similiter miles damnatus ad mortē, testari non potest. l. ex militari, in prin. à contrario sensu. D. de mil. testa. Nec etiā in monacho, & seruo, cum etiā bona non habeat. Quæ omnia Bar. in d. l. 1. sigillatim describit per quinque; aut sex quæstiones, ut ibi licet uidere per eum. Cum quo concordat Bal. ibi, tã, in lectu. quàm in repet. d. l. 1. in quæstionibus, & cõfi. 244. proponitur quod qui dam nobilis, lib. 5. & Panor. in rub. de testa. col. 4. cum seq. & latè Alex. conf. 182. super eo de quo quæritur. et ibi concord. alleg. per eum, & Philip. Fran. in rubri. de testam. lib. 6. per multas quæstiones, in quibus etiam locis comperies, quid de prodigo dicendum sit, in quo Bal. fuit sibi contrarius. Nam in lectura secunda, col. 4. uer. deinde quæro quid de prodigo, tenet, quòd non potest testari ad pias causas, sed in repet. col. 9. in 12. q. tenet contrarium. Et de condemnato ad mortem, quòd non

Bar. sibi diametro contrari.

Prima opinio communior. Auctor ac cedit primæ opinio.

Inhabilis ad testandum potest testari ad pias causas.

Contrarium sentientes.

Limitatio prioris opinionis.

Miles priuatus intellectu nõ potest testari. Excipiuntur à pari opinione simpliciter damnati ad mortē. Etiam miles damnatus. Etiam monachus & seruus.

Et prodigus.

non possit testari ad pias causas, tenuerunt ultra prædictos Ioan. Andr. in addit. Specul. tit. de instrum. edit. §. compendiosè. in addit. quæ incipit, quid de damnato, & iterum §. nunc aliqua, uerfi. 15. eo. titu. & Bald. in l. 1. C. de sacrosanct. eccl. & in l. ult. in. vlt. colum. C. li à non compet. iud. & conf. 382. dicit lex, quòd cõdem nati, post princ. lib. 1. & conf. 448. quæritur in primis, col. 1. eo. lib. 1. & conf. 476. testamenta & relicta, lib. 5. per tex. in l. si quis filio. §. irritum. D. de iniusto testa. & Pau. Cast. conf. 319. primum quæsitum habet duo dubia, in fi. lib. 1. & Fran. Aret. in l. si quis post, col. 4. uerfi. ex hoc gloss. D. de testamen. Hippol. Marfi. conf. 133. omnipotens, colum. 1. lib. 2. Et de usurario manifesto idem tenet Panorm. conf. 1. quidam nomine Cola, ad fin. lib. 2. post Bal. in l. 1. col. 4. uerfi. ostendit quæro. C. de sacrosanct. eccl. & idem Bal. cõfi. 20. quidam Petrus, col. 1. vlt. lib. 3. De pupillo autem satis supra diximus in 64. priuilegio.

Etiam usurarius manifestus.

PRIVILEGIUM LXXX.

Legata non pijs causis relicta in testamento ad pias causas facta non infirmantur: secus in testamento inter liberos.

Octuagesimò, licet testamentum alijs imperfectū, ratione solennitatis, conditum inter liberos ualeat, quantum ad ipsos liberos duntaxat, alia autem relicta extraneis non ualeant, per l. hac consulti. §. ex imperfecto. C. de testam. Secus tamen in testamento facta ad pias causas: quia si in eo fuerint legata facta etiam non pijs causis, ea ualebunt, æque ac relicta pijs causis: ita singul. tenuit Salyc. in authen. cassā & irrita. col. 4. in 9. q. C. de sacrosanct. eccl. per authen. quod sine, C. de testam. & Anto. in c. quod clericis, col. antepē. & ibi Panor. col. 7. de foro compe. & Alex. conf. 41. uisito tenore, col. 2. uerfi. quinto quia in dicto testamento, lib. 1. ubi hoc dicit singul. & conti. 105. uisito ac diligenter considerato, col. 5. & iterum col. ult. lib. 4. Sed & in hanc partem consuluerunt Petrus de Vbal. & Bal. Ser. Cole. ut patet in eorum con. quod est inter conf. Cornei, conf. 278. consuluit dominus, lib. 1.

Testamentum imperfectum inter liberos ualeat. Non tamen relicta extraneis in eodem testamento. Aliud in testamento ad pias causas.

Contrarium sentientes. Responso ad contrarium.

Testamentum inter liberos nõ est proprie testamentum. Testamentum ad pias causas, testamentum simpliciter.

hæc esse fallā: nam primum (inquit) testamentum ad pias causas cum duobus testibus non est proprie testamentum, nec etiam ut testamentum ualeat, sed ut ultima uoluntas in genere, ut declarat Bar. in repet. d. leg. 1. col. pen. uerfi. quarto quæro. C. de sacrosan. eccl. Deinde ex dicto. §. ex imperfecto. non succedit hæres ab intestato, sed ex testamento, quicquid dicat glo. ibi, contra quam tenet Bar. & alij, ibi, & est etiam contraria alia gloss. ordin. in l. filij, in uerbo, intestato. & ibi Docto. C. famil. etc. Denique cum corrigitur d. §. ex imperfecto, per authen. quod sine, quia illa dicta authent. (ut ibi omnes dicunt) loquitur, quando testamentum à patre fit in scriptis, secundum formam ibi traditam, tunc enim legata, & fideicõmissa ibi relicta ualent: sed quando pater testaretur nuncupatiuè coram duobus testibus, ille §. manet firmus. Item pro hac parte adfert. Iafon illud simile, quòd si filius familiās faciat testamentum ad pias causas cum consensu patris (quod potest secundum communem opin. ut diximus in præcedenti priuilegio,) certè si filius familiās in eo testamento alijs legata reliquerit, nihil ualent: non tamen accrescunt legata instituta, sed relinquuntur uenientibus ab intestato, per tex. singul. in leg. mulieri. D. de condit. & demon. & uoluerunt Baldus Salyc. Paul. Cast. Alexand. Corn. & alij recentiores in dicta l. senium. Bald. in repet. l. 1. col. 6. uerfi. tertio quæro. C. de sacrosan. eccl. & Imo. in l. tam is. §. 1. D. de donat. cau. mort. Hæc Iafon, cuius opinionem ante illum sensit Corn. consil. 261. in hac consultatione, col. 1. iunctis his quæ dicit col. 3. uerfi. nec refragatur, lib. 1.

Contrarium asserentes. Responso ad obiecta. Confirmatio eiusdem.

Sed è diuerso quid si quis faciat testamentum cum duobus testibus tantum, quo instituat hæredem laicū, & relinquat quædam legata pijs causis: an tunc ualebunt ea legata? Sunt qui dicunt non ualere, cum non ualeat caput testamenti, nec propterea hoc casu esse locum d. cap. cum esses, & cap. relatum, de testa. Et ita uoluit Salyc. in dicta auth. cassā, & Anto. in cap. quòd clerici. de foro compe. & Alexand. consilio 177. uisito themate mihi exhibitio, col. 3. lib. 2. & consil. 209. statuti, columna 7. eodem lib. 2. Iafon in d. l. 1. in prima lect. col. 5. uer. è contrario autem, C. de sacrosan. eccl. In contrarium tamè facere uidetur, quod decidit Bar. in repet. d. l. 1. in 5. q. prin. Sed tu super huius rei ueritate uide per Anton. & Imol. in c. ecclesia sanctæ Mariæ, de constitu. & Imo. in d. c. quod clericis. de foro.

An ualeant legata relicta pijs causis in testamento imperfecto. Caput testamenti institutio hæredis.

PRIVILEGIUM LXXXI.

Executor testamenti ad pias causas, inconsulto hærede præstat legata.

Octuagesimoprimò, licet merus executor testamenti non possit agere cõtra hæredem ad legata, per l. Lucius. §. 1. D. ad Treb. & leg. filio. §. matritia. D. de adimen. uel transfer. leg. fallit tamen in relictis ad pias causas, per l. nulli, & ibi Bald. in 1. not. Ioan. Fab. col. 2. & Pau. Cast. C. de epif. & cler. & l. alio hærede. & ibi gl. & Bar. D. de alim. uel ciba. leg. & uoluit gl. & Bar. in l. Lucius. §. 1. & in l. si quis Titio. D. de leg. 2. Inno. Host. Io. And. Pan. & alij in c. Ioannes, de testam. Spec. in tit. de instru. edit. §. nunc uerò aliqua. uerfi. & scias huiusmodi executores, & ibi Ioan. Andr. Car. in Clem. 1. in 13. quæst. de testa. Bal. in l. hæreditas. §. si defuncto, col. 2. uer. 7. D. de petit. hæred. in secunda lectu. & Fran. Are. in l. 1. col. ult. in 15. priuilegio. C. de sacrosan. eccl. Alex. con. 170. circa primum dubium, post prin. & cõf. 51. in casu præfenti, col. 5. lib. 7. Nam & executores ad pias causas obtinent uicem hæredum, ut not. Inno. in ca. cum tibi. de test.

Merus testamenti executor non agit contra hæredem pro legatis. Secus in pijs causis.

Executor ad pias causas.

de test. Bar. conf. 25. viso testamento Gentilis, in primo dubio, & conf. 182. Titius condidit testamentum, col. 2. per l. si quis ad declinandam, C. de episc. & cler. De quo tu uide Benedict. Cap. conf. 25. cum pluribus quæ ratur. colum. 3.

PRIVILEGIUM LXXXII.

Mandatum ad pias causas durat etiam re integra post mortem mandantis.

Mandatum finitur morte mandantis. A uel in mandato ad pias causas.

Octuagesimosecundò, licet alias mandatum morte mandantis re integra expiret. l. 2. §. sed quis. & ibi latè Barto. D. de donat. & l. mandatum, & ibi item latè Bald. C. mand. Fallit tamen in mandato ad pias causas, per text. in Clem. exijt. §. in co. verò casu. de verbo. sign. quem ad hoc dicit sing. Bald. in auth. si qua mulier col. vlt. vers. quarto not. quod est, C. de sacrosanct. eccl. & Ro. conf. 119. in prima conclusione.

PRIVILEGIUM LXXXIII.

Sufficit conditionem quoquo modo in pijs causis extitisse.

Conditio in legatis si sit adimpleta est. Nisi sint ad pias causas.

Octuagesimotertiò, licet aliàs conditio in legatis debeat adimpleri in forma specifica, l. Maritus, & l. qui hæredi. in prin. D. de condit. & demon. hoc tamen fallit in legatis ad pias causas, in quibus debetur legatum conditione impleta, licet non in forma specifica, vt voluit Rom. in l. si ita stipulatus essem à te. D. de verbo. oblig. per text. sing. in l. Paulus, §. Caius. ff. de liber. cau. C sequitur Soc. d. reg. 310. in ultimo priuile.

PRIVILEGIUM LXXXIII.

Iudicium defuncti lege representatū monitus à iudice infrà annum non adimplens, excluditur eò quod præter natura le debitum perceperit ex eodem iudicio: at in pijs causis non tantum successione, sed & legitima priuatur.

Filius non adimplet legatum in testamento relicto, mox infra annum à iudice non priuatur legatima.

Octuagesimoquartò, licet alias filius hæres institutus non adimplet legata in testamento patris facta ad non pias causas infra annum monitionis iudicis priuatur solum successione defuncti, & non debito iure naturæ, vt est tex. in auth. hoc amplius C. de fideic. secus tamen in relictis ad pias causas: quia tunc etiam debito iure naturæ priuatur, glof. est no. in cap. si heredes. in glo. vlt. in fin. de testa. per text. in §. si quis autem pro redemptione, uerfi. si autem quis, in auth. de eccl. titul. Sed Panor. ibi dicit, se dubitare an sit verum, quia iura de hac re loquentia, loquantur de testamento, sed legitima debetur filio extra omne testamentum, quali debitum naturæ. Et ideo iura uoluerunt solum excludere hæredem à commo habito per defunctum, quia cum nolit subire onus, nec etiam debet habere commo: quæ ratio cessat in debito iure naturæ, quod debetur sine aliquo onere. I. quoniam nouella, & l. quoniam in prioribus. C. de inoff. test. Et hanc etiam postremâ partem tenuit Bal. in d. auth. hoc amplius, col. 2. ver. modò respondeo, hac ratione motus, quia potentior est legitima, quam quicunq; legatarius ad pias causas, nec potest esse hæres in mora respectu legitime. Nam non uidetur esse legatum, quod iure naturæ detrahatur, vt not. in d. l. quoniam in prioribus, & pœna non excedit delictum, l. rescriptum. D. de his quibus ut indig.

Quid i relictis ad pias causas. Dubium in pijs causis. Legitima debetur naturali. Quis non subit onus, nec sentit redet commo.

Nec id quidem solum procedit in ultima uoluntate sed & in contractu inter uiuos, uerba enunciatiua fauore piæ causæ, probant, ac disponunt, per nota. per Bar. in l. tale pactum. §. ult. ff. de pact. per d. ca. ult. de success. ab intest. & alia ibi allegata per eum, & sequitur Alexand. d. conf. 190. col. 7. vers. confirmo per not. lib. 6. & uide quid dicam infra. Et facit quod fauore dotis uerba enunciatiua probant, ut per l. 2. cum ibi not. C. de dot. promissu. uoluit Bar. conf. 123. factum sic se habet, Titius & Seius. et Pau. Cast. conf. 92. quod profata sententia, col. 1. lib. 2. & Ro. qui illum tex. sing. dicit in 536. sing. uerba enunciatiua, ubi & hoc ampliat post Bart. & causa dotis, & piæ causæ equiparantur, ut sapius diximus & dicemus postea latius infra.

Legitima debetur naturali. Quis non subit onus, nec sentit redet commo. Legitima debetur si sit sine aliquo onere.

PRIVILEGIUM LXXXV.

Quod in præcedenti priuilegio traditur, hæredem monitum decreto iudicis, non de iussu tantum intelligendum est: nisi in legatis ad pias causas.

Octuagesimoquintò cum hæres monitus decreto iudicis, vt adimpleat uoluntatem testatoris, si per annum neglexerit, priuatur omni emolumento præter id quod testator. necesse habuit relinquere, vt diximus in præcedenti articulo: idque ita demum, si monitus fuerit, neque enim sufficeret, iussus tantum esset, vt dicit Ang. in §. si quis autè, per illum tex. in auth. de hæred. & Falc. hoc enim inter se differunt, vt in c. 1. de confes. lib. 6. & in leg. presbyteri. C. de episc. & cler. tamen in legatis ad pias causas satis est, si iussus fuerit per tex. in §. in autè: in auth. de ecclesiast. tit. & uoluit Ang. ubi supra.

Limitatio præcedentis priuilegij.

Differunt inter se monitus & iussus.

Contrariū in pijs causis.

PRIVILEGIUM LXXXVI.

Verba enunciatiua per modum causæ prolata, & nõ principaliter, tã in ultima uoluntate, quam in cõtractu inter uiuos fauore piæ causæ probat ac disposit.

Octuagesimosexto, licet per uerba enunciatiua ob aliud prolata, scilicet per modum causæ, nõ inducatur, nec probetur ultima uoluntas, quãuis secus sit, si principaliter, & propter se essent prolata iuxta not. in l. ex hac scriptura. D. de dona. fallit tamè in ultimis uoluntatibus ad pias causas, quæ inducuntur & probantur per huiusmodi uerba enunciatiua prolata etiã per modum causæ, per tex. in c. ult. & ibi Inno. Host. & Ioan. And. Ant. Pan. in 6. no. de success. ab intest. & Bar. in repe. l. 1. in 2. q. vlt. q. prin. C. de sacrosanct. eccl. Car. in c. indicatè, col. 4. & 5. de testa. & Pan. com. 1. uel. in causa quæ uertit inter hospitale, col. 2. ver. nec obstat si dicatur. Pau. Cast. cõf. 456. uisus & examinatis, col. 1. li. 1. Alex. cõf. 190. plura narrata sunt, col. 6. accedunt alia, li. 6. Calca. cõf. 1. §. 4. uel. fo. d. casu. col. 2. Iaf. in l. ex his, col. 2. ver. quintò limi. C. de testa. milit. Et facit quod hoc procedit fauore libertatis, quæ pia causa est, l. 1. §. sim. illiq; modo. C. de Lati. lib. toll. & in l. 2. & ibi Doc. & Ful. C. de necess. & ser. hæ. inst. & §. ult. In l. de adop. Et in testamento militis, per dictam l. ex his, C. de test. mil. & fauore libertatis, per l. ul. C. fam. ercif. Sed in nostro casu tenuit contrariū Bal. in rep. d. l. 1. col. pe. in 7. q. C. de sacrosanct. eccl. quem omnino uide, atq; etiã Pau. Cast. conf. 137. in causa quæ uertitur Pergonij, uerfi. tertiò facit, lib. 2. ubi declarat qualiter id intelligatur.

Verba enim citius ob aliud prolata.

Item in libertate.

Et in militis testamento. Contrariū esseretes.

Idè in contractu inter uiuos.

Et in dote.

Causa dotis & piæ causæ equiparantur.

PRIVI-

PRIVILEGIUM LXXXVII.

Nemo inuitus fit executor ultimæ uoluntatis: ad pias tamen causas tenetur huiusmodi officium exequi tanquam delegatus vel commissarius.

Nemo inuitus tenetur acceptare officium executoris testamenti.

In quibus uice commissarij fungitur.

Octuagesimosextimò, licet quis non cogatur inuitus acceptare officium executoris testamenti, per tex. in c. pen. in verbo, post mandatum susceptum, & ibi gloss. Ioan. Andr. & alij, de testam. tamen dicit ibi sing. Pano. col. 2. quod respectu legatorum ad pias causas, poterit episcopus compelli, etiã citra acceptationem huiusmodi officij exequi, & si nõ vt executorem testamentorū, saltem vt delegatum, & commissariū, per tex. in l. 1. C. qui pro sua iurisdic. & c. pastoralis, de offic. deleg. Sed simpliciter quod in hoc casu possit compelli, tenuit Spec. post antiquiores in ti. de instr. edit. §. nunc uerò aliqua. uerfi. hic etiam quaritur, quem omnino uide in hac materia, & ibi etiam Io. And. & Bal. in l. pen. col. 2. uer. ibi post. C. de donat. & Raph. Cum. cõf. 12. Ioannes ab armis, in secundo dubio.

PRIVILEGIUM LXXXVIII.

Nulla habetur ratio beneficij inuenta rii, pia causa hærede instituta.

Hæres ad idem hæreditatè nõ factò inuèntario.

Fauor piæ causæ hæredis inuèntarii.

Fiscus ad idem hæreditatè absque beneficio inuentarii.

In pijs causis tãtum habetur uisus naturæ ratio.

Ad idem nõ factò inuèntario hæredis ad idem præsumitur bona occultasse.

Octuagesimo octauò, licet aliàs hæres ad idem hæreditatè absq; beneficio inuentarij teneatur ultra vires hæreditarias, l. ult. §. fin. autè dubius. C. de iure delib. cum simi. fallit tamen in pia causa hærede instituta, vt not. uoluit Bar. in repe. l. 1. in 4. q. 4. q. princ. C. de sacrosanct. eccl. Mouetur primò, ex similitudine fisci, qui hoc casu non tenetur ultra vires hereditarias, l. 1. §. an bona. & l. non possunt. D. de iure fisci. Secundo, quia iura ciuilia non possunt obligare pias causas ultra vires hereditarias, cum talis obligatio non sit de iure naturali. Tertio, quia ratio, quare quis hoc casu teneatur ultra vires, est, quia præsumitur bona occultasse. §. sancimus, in auth. de hæred. & Falc. quæ ratio cessat in ecclesia, & alijs pijs causis. Quarto, quia hoc uidetur expressè in auth. sicut alienatio. C. de sacrosanct. eccl. ubi nihil potest acquirere ecclesia, ex quo ipsa oneretur ultra quam accepit. Et idem tenet ipse Bar. in l. vlt. §. vlt. C. de iure delib. & Bald. in repe. d. l. 1. col. 14. uerfi. super tertio dici debet. C. de sacrosanct. eccl. & in d. l. vlt. in prin. col. 2. uerfi. quintò quæro. C. de iure delibe. ubi hoc dicit no. dignū & in d. auth. sicut alienatio. Ang. in §. si uerò quidè, per illum tex. in auth. de non ali. & Archid. & Pan. in c. 1. in fi. de solution. & in c. 1. col. pen. de testam. & Ro. & Frã. Aret. qui hanc dicit esse communiorè, & quæ seruare tur in pratica, in rub. D. de acq. hæred. & Pau. Cast. in l. si seruus plurium. §. sed ante. D. de leg. 1.

Adducit tamen, quod ipse Bar. super hac re dubitauit, in auth. sed cum testator. in pen. quæ. C. ad leg. Falc. propter tex. in §. ult. in auth. de hære. & Falc. ubi dicitur ab hac re non excipi, neque Imperatorem, si fuerit hæres institutus, neque clericum, aut pupillum, licet pupillus possit petere restitutionem, propterea reliquit cogitandum. Quin gl. ordi. in d. c. episcopus qui filios, l. 2. q. 2. apertè uidetur sentire hoc casu teneri ultra vires hereditarias, & apertius gl. in d. c. 1. in verbo, practicus in fi. de testam. quam omnes ibi, præter Pan. sequi uidentur: cum hac tamen limitatione, vt si laica fuerit in ea re pia causa, possit petere restitutionem in integrum. Et hanc

quoque partem sequitur Bart. sibi contrarius in d. §. ult. in fi. per illum tex. & ibi quoq; Ang. sibi cõtrarius in auth. de hæred. & Fal. Ang. in l. 1. §. hæc stipulatio. D. si cui plus quam per legem Falc. & in §. causas, uerfi. si unum per illum tex. in auth. ut cum de appel. cog. & Alex. in d. rub. D. de acq. hæred. ante fi.

PRIVILEGIUM LXXXIX.

Repudians debitoris hæreditatem, non tenetur ad onera hæreditaria, adeo vt ne prælegatum quidem sibi in eodem testamento ob id minuatur: secus in debitorè fisci, aut ecclesiæ.

Repudians hæreditatem debitoris.

Eidè prælegatū restamento. Repudians hæreditatem debitoris fisci.

Octuagesimononò, licet aliàs hæres institutus, qui hæreditatem repudiat, nõ teneatur soluere onera hæreditaria, nec propter id tenetur cedere his quæ ex bonis testatoris alio tit. percepti, per tex. in auth. unde etsi parens. C. de inoff. testa. sed nec etiã prælegato, qd p illud testamētū sibi relictū est, l. filio pater. & l. seq. & l. qui filiabus. §. ult. D. de l. 1. per l. miles. §. pro parte. D. de lega. 2. & l. cum responso. C. de leg. tamè sicuti repudians hæreditatè debitoris fisci propter onera fiscalia hæreditatis, tenetur nihilo minus aut ea onera, & tributa fiscalia soluere, aut cedere his omnibus quæ ab ipso debitorè quocunq; titu. adeptus est. tex. est not. in l. hæredes. C. de omni agro defer. lib. 11. secundū Bar. (si is est) & Ang. ibi qui illum tex. ad hoc dicunt sing. ita et repudians hæreditatè debitoris piæ causæ propter decimas, quæ dicuntur tributa animarū egentiu, c. tua nobis, de decim. & c. decimæ, l. 6. q. 1. fisco enim & ecclesia pariter procedunt. l. vlt. C. de sacrosanct. eccl. & §. sancimus iuncta gl. in auth. de non alien. Et ideo uidetur argū. de fisco ad ecclesiam, seu piã causam firmū, secundū gl. in l. si procurator. §. ult. D. de iure fisci. & in l. vnica. C. de sen. aduer. fisco. lat. retrac. lib. 10. cu. n. limi. de hoc specialiter loquens Ro. in l. 5. specialiter inter contractus dicit esse mirabile & pulcherrimum, nisi id destrueret tex. in ca. fraternitas. 10. q. 4. Tum hoc nuncupatim sequitur Iaf. in l. qui filiabus. §. ult. circa medium. D. de lega. 1. nulla mentione facta c. fraternitatis, & etiam in d. l. filio, col. 2. adde tamen unum casum, ubi dicit sing.

Decima tributa animarum egentium. Fiscus & ecclesia equiparantur.

PRIVILEGIUM XC.

Legatum annuum perpetuò relictū ecclesiæ, non restringitur ad spatium centū annorum: in alijs uerò secus.

Nonagesimò, licet aliàs legatū annuū factū in perpetuū debeat restringi, vt intelligatur solū ad centū annos, vt sing. uoluit Bar. in l. annua. §. Attia. D. de annu. leg. cū multis concordat. per Alex. conf. 60. o. mill. multo pio, per totū lib. 1. Fallit tamen ubi huiusmodi legatū esset relictū ecclesiæ, aut piæ causæ, quia nõ iniuratur tempore centum annorū, sed & perpetuò postea duraret, ut uoluit Iaf. in l. in annalibus, col. 2. C. de le. ga. & in l. uideamus. §. de ferre. col. 2. D. de in litiurā. & in l. 2. in princip. in primo not. D. solut. matrim.

Legatum annuū perpetuum.

Legatum annuū perpetuò ecclesiæ relictū quãdo finitur. Contraria sententia auctor.

Contrarium tamen tenuit Bar. qui dicit illud, quod dictū est procedere etiam in ecclesia, in l. si usufructus municipalibus, ad fi. D. de usufruct. leg. 1. & Alexã. in dicta l. 2. in princip. etiam in primo nota. D. soluto matrim. ubi ita dicit, se consuluisse, & obtinuisse, licet alij consulissent contrarium. Et est eius sententia nunc de eo

de eo quod supra citauimus, uidelicet conf. 60. lib. 1. ubi eum omnino videas, & in hac quoque sententia fait Philippus Decius conf. 78. uiso motuo, ante finem. Tu autem aduerte quod Iason in prædictis locis uidetur non solum id quod diximus tenere in ecclesia, sed & in alijs quoq; faciens differentiam inter annuum legatum perpetuum, & annuum legatum vsum fructum etiam perpetuum, ut illud non finiat centum annis, hic finiat, de quo etiam poteris videre per Socin. in repetitio. §. ult. l. 3. col. 8. vers. & ex his ego infero. D. ad leg. Fal.

Annuo legato uisus perpetuus.

PRIVILEGIUM XCI.

Legatum annuum relictum pro loco, etiam diruto loco debetur: secus in collegio.

Legatum annuum relictum pro loco debetur: secus in collegio.

Nonagesimoprimò, proximè accedit, quòd licet aliàs legatum annuum factum alicui collegio, tam diu solum duret, quam diu & ipsum collegium, & ipso collegio dissoluto, aut destructo finitur legatum, per textum in l. pater. §. Tusculanus. D. de leg. 3. & uoluit gl. in l. annua. §. Attia. in fine. D. de annua lega. fallit tamè ubi huiusmodi legatum esset relictum pro loco, ut uoluit Bar. in dicto §. Tusculanus, cuius uerba & sententiam reasumit Petr. Anch. in Clem. 2. de religio. domib. & conf. 197. subtiliter & ad plenum, colum. ultim. idque est quod pulchrè uoluit Bald. in l. hæreditas, in ult. quaest. D. de hered. instituen. quòd relinquitur Deo immortalis. Ideò legatum factum monasterio durat, licet destruat monasterium, & pro eo capiet ecclesia Romana, quæ representat Deum ubiq; quod & idem dicit in l. post mortem, col. pen. uers. sed pone, testator instituit uxorem. C. de fideicommiss. & penè idem uoluit ipse Baldus conf. 457. uiso testamento Ioannis, lib. 2. de quo latè per Fely. in c. cum dilecta, col. pen. & ult. de rescriptis.

PRIVILEGIUM XCII.

Ardor liciti amoris & piæ causæ fauor habent vim clausulæ codicillaris.

Fauor piæ causæ.

Nonagesimosecundò, fauor piæ causæ habet uim clausulæ codicillaris, ut sing. uoluit Catel. Corta, ut omni laudis genere dignus (uix enim illum absq; honoris titulo possum nominare) in suo memoriali, cuius initium est, amor licitus, in fin. ubi posteaquam illic in princip. scripsit, amorem licitum habere vim clausulæ codicillaris, de quo & nos latè scripsimus in tractatu nostro, qui est de causis minuendæ pœnæ, cau. 2. 2. tãdem in fine dicit & hoc ampliari, ut procedat etiam fauore piæ causæ, propter dilectionem animæ, quæ cunctis est præponenda, per l. sancimus. C. de sacros. eccle. Quo eam argumento de persona dilecta ad animam, vel piam causam, utitur Ioan. Bapt. Cacia. in repet. l. precibus, in char. 5. in prima conclusionè. C. de impuber. & alijs substitut. & hoc ante Catel. uoluit Corneus, quem is minimè citat, conf. 307. uidetur prima facie dicendum, colum. 5. uers. & si quis uellet, lib. 3. dicens, id multos tenere in l. eam quam, in sequen. vers. C. de fideicommiss.

Contrarij prioribus.

Nam est animaduertendum, quod contra hanc decisionem est tex. in l. si iure. C. de testament. manu. ubi si testamentum iure non substituit, non debentur libertates in eo relictæ, nisi esset a dicta clausula codicillaris. Fauor ergo libertatis, quæ pia causa est, ut sapè di-

ximus, & dicemus postea latius, non habet vim clausulæ codicillaris. Nisi ut dicit gloss. ibi, in aliquibus personis, per l. in testamento. D. de fideicommiss. liber, scilicet propter magnam earum personarum dilectionem ut manifestè declarat ille tex. in uerbo, quam pater dilexisset, & ponderat gloss. ibi, dicens illud esse speciale in persona sic dilecta, & ita soluit contrarium dicta l. si iure. Ex quo facile intelligi potest, in ea l. in testamento, duplicem fauorem concurrere, scilicet libertatis, & præterea magnæ amicitia eius, cui libertas relinquebatur, nec solum libertatem sufficere, per dictam l. si iure. Et quod in dicta l. in testamento, utraque qualitas interueniat, intelligit etiam gloss. utramque coniungens in dicta l. eam quam, in uerbo, traditur. C. de fideicommiss. dum in 9. fallen. dicit eam l. non procedere propter pietatem & affectionem, per dictam l. in testamento. Et id quoque expendit Ang. in repetitio. l. eam quam, col. 4. vers. addit & quintum. C. de fideicommiss. Et hac fortassis ratione Bald. in dicta l. si iure, dicit dictam l. in testamento. & id quod ibi ex ea dixerat, ardorem liciti amoris habere vim clausulæ codicillaris, procedere tantum in causa libertatis, vel alterius piæ causæ. Quod tamen Roma. & alijs plerique dicunt indistinctè procedere, ut latè diximus loco nuper allegato. Et ego haud dubiè dicerem non procedere solum in amicitia, per ea quæ diximus. Nam si pia causa id non efficiat, per not. in d. l. si iure. multo minus simplex amicitia, quia nulla maior est amicitia, quam piæ causæ, id est animæ quæ cæteris longè est anteponenda, per dictam l. sancimus.

Responsio.

Authoris sententia. An cum alijs rebus anteponenda.

PRIVILEGIUM XCIII.

Qui ad scribenda testamenta adhibentur, prohibentur aliquod emolumentum, quamuis dictante testatore, ipsis futurum scribere. Verum prælatus non tantum ecclesiæ, sed & sibi in fauorem ecclesiæ poterit adscribere, nec incidet in pœnam l. Cornelia modò res sit apud ecclesiam remansura.

Tabellio non potest sibi adscribere in testamento. Nec etiam pater filio. Secus in prælato ecclesiæ. Modo res maneat apud ecclesiam.

Nonagesimotertiò, quemadmodum tabellio non potest sibi adscribere in testamento, & si id faciat, punitur, nec ualet legatum, ut patet per totum tit. C. de his qui sibi adscri. in testamēt. nec potest quis alteri adscribere, ex cuius capite sibi est commodum vsum fructus, vel usus peruenturum, uidelicet pater filio in sua potestate constituto, ut est tex. sing. in l. impuberem. §. 1. D. ad leg. Corn. de fals. Tamen prælatus ecclesiæ, vel piæ causæ potest adscribere ipsi ecclesiæ, aut sibi in fauorem ecclesiæ, & ualet legatum, nec punitur, ut uoluerunt Host. Io. And. Ant. & recentiores in ca. cum inter. per illum tex. de re iud. Ro. sing. 345. tu scis quòd sacerdos. Mathesi. qui hoc dicit sing. no. 88. nota singulari dictum, & nouissimè Iason in l. 1. §. huius studij, col. 3. vers. tertio lim. D. de iust. & iure. Et hoc sanè intelligito, cum res ipsa remanet ipsius ecclesiæ, vel piæ causæ, & vsum fructus siue usus prælati est. Secus si res ipsa legatur clerico, qui sibi adscribit ad suum omnino commodum: quia licet dicatur quòd sit huiusmodi relictum pro anima, tamen non ualet, nec excusatur qui sibi adscripsit, ut singul. consuluit Barb. ita limitans dictum Hostienf. & aliorum, conf. 58. clementissimi Dei Patris, col. 10. uers. etli quispiam diceret, libro septimo.

PRIVI-

PRIVILEGIUM XCIII.

Ecclesia substituta non excluditur hac conditione à testatore facta, si sine liberis decedat, existentibus filiis naturalibus etiam legitimatis ab Imperatore.

Cōditio, si sine liberis decedat, non comprehendit filios naturales.

Secus ecclesia substituta.

Contrarij afferentes.

Responsio ad obiectionem.

Re dubia in fauore ecclesiæ in dicto iudicium est.

Nonagesimoquartò, licet substitutio à testatore facta sub ea conditione, si absque liberis decederet, euanescit relictis etiam naturalibus liberis, per l. ex facto. §. si quis rogatus, l. 1. & ibi Bart. Ang. Imo. Alex. & alijs. ff. ad Trebel. & l. cum pater. §. dulcissimis, & l. Lucius. §. ult. D. de legat. 2. & uoluit gl. in c. in præsentia. in gl. 1. & ibi Doct. de proba. cum concord. ibi adductis per recentiores. fallit tamen, si ecclesia esset substituta, quia tunc non excluderetur existentibus filiis naturalibus etiam legitimatis ab Imperatore, propter dignitatem ecclesiæ, ita nominatim uoluit Bald. in d. c. in præsentia, colum. pen. vers. vnum addo, quod dictum sequitur ibi Fel. qui hoc dicit sing. col. 9. vers. fallit primo, & Phil. Dec. col. 15. vers. sexto.

Tamen contrarium tenet Alex. in d. §. si quis rogatus, col. 5. vers. sexto fallit, postquam retulit illud dictum Bald. pro sing. dixitque à nemine se reperisse reprobatum, dicit tamen se putare non esse verum. Nam licet hoc casu sit attendenda dignitas testatoris, ut dicit ibi textus in fine, tamen non reperitur, quòd attendatur dignitas substituti. Sed huic obiectioni respondet Decius habens hoc casu rationem qualitatis non solum testatorum, sed & instituti, secundum gl. Ang. Imol. & tandem Alex. in d. §. si quis rogatus, gl. & Salyc. in l. generaliter. §. cum autem. C. de institutio. & substitutio. ergo & pariter substituti: & in ecclesia substituta agit de salute animæ testatoris: & cum anima sit omnibus rebus anteponenda, per dictam l. sancimus, consentaneum est, mentem testatoris fuisse, prout Baldus dicit, & cum res (inquit) dubia uideatur, in fauorem ecclesiæ est iudicandum. l. sancte personæ. D. de religio. & sumptibus funerum, hæc Decius. Tu autem hic omnino uide quæ diximus supra in decimo sexto priuilegio, quòd longè ab hoc diuersum est illud enim loquitur de conditione intellecta à lege, hoc de conditione expressè appolita ab homine.

PRIVILEGIUM XCV.

Substitutio sub hac conditione facta, si institutus decedat sine liberis, euanescit per ingressum monasterii: nisi pia causa substituta sit.

Hoc priuilegium eiusdem est argumenti cum superioribus. Monasterium uicè hæredis obstat. Aliud in pijs causis. Eiusdem res ampliatio.

Nonagesimoquintò, licet substitutio facta sub conditione, si institutus decedat sine liberis, euanescat, si institutus ipse ingrediatur monasterium, tanquàm si sine hærede non uideatur decessisse, & propterea nõ sit locus substitutioni, ut est tex. in c. in presentia. de probatio, hoc tamè fallit, si pia causa erat substituta, per tex. in §. sed hoc in presentia, auth. de sanct. episc. & in auth. nisi rogati. C. ad Trebel. quia illinc sumpta est, & ita uoluit gl. ult. in dicto cap. in presentia, & ibi etiam Ant. Panor. & Philippus Decius hæc ampliantes ut procedat, etiam si locus pius substitutus non æque esset pius, sicuti monasterium, quòd institutus ingreditur. Et Specul. tit. de statu monach. ver. 25. & in dicta authen. simili-

ter. in 14. speciali inter ultimas voluntates. C. ad legem Falc. ubi dicit ad hoc sing. esse tex. in d. §. sed hoc in presentia senti, & Ale. cõf. 121. uiso themate, col. 3. ver. fortificatur hæc ratio, lib. 1. & cõf. 35. super contētis, col. 3. lib. 3.

PRIVILEGIUM XCVI.

Mora eligendi circa personas purgatur usque ad litis contestationem: uerum in pijs causis usque ad tempus quo primum hæres potuit eligere.

Mora purgatio circa personas electionem. Litis contestatio tam purgationis mora in persona electio ne. A iulian libertate.

Nonagesimosexto, licet is qui fuit in mora eligendi circa personas, possit moram purgare, donec peccatur legitum, per l. cum quidam. D. de leg. 2. ubi Bar. col. ult. hoc intelligit usque ad litis contestationem, per l. amplius. D. rem ratam haberi, fauore tamè libertatis non poterit moram purgare hæres, qui mox cum potuerit non fecerit huiusmodi electionem. Tex. est loquens in libertate in l. pen. C. de fideicommiss. liber. ubi Bald. extendit omnem piam causam, dicitque esse meliorem de iure.

PRIVILEGIUM XCVII.

Executori testamenti ad pias causas, etiam impedito, currit annus: nisi qualitas aut magnitudo operis impedimento sit.

Executori testamenti impedito, non currit annus. Immo limitatio testatoris non debet retardare pias causas. Nisi ex difficultate operis qualitas te promoueat.

Nonagesimosextimo, licet executori testamentario impedito non currat annus datus ad exequendum, per not. per Bar. in l. genero. D. de his qui not. inf. Fallit tamen in relictis ad pias causas, quia non debet impedimentum testatoris pias causas retardare, argum. l. si quando. C. de testam. Et ita expressè uoluit Bal. in l. ul. §. sed & si quis, col. 4. uers. non est quod infra annum. C. commu. de leg. sed hoc intellige, nisi impedimentum proueniat ex operis inimica qualitate, & magnitudine: quia fortasse testator iussit constitui monasterium, quod non potest perfici infra annum: quia tunc & post annum durat officium, ut uoluit Federi. Senen. conf. 124. aliàs. 129. quem sequitur ipse Bald. in l. id quod pauperibus, col. 2. uers. uenio ad tertium. C. de episcop. & cler. ubi ad hoc quadam iura allegat, & idem uoluit ipse Bald. in l. nulli. colum. 2. uers. de in de no. C. de episcop. & cler. & Panorm. in c. nos quidem, col. 3. de testam. Et bene facit quod dicit Bal. in l. pen. col. 2. uers. & dico quod in ista. C. de donatio.

PRIVILEGIUM XCVIII.

Dispositio pœnalis facta in fauorem piæ causæ ualet, quamuis impediatur libera testandi facultas.

Conuentio pœna inuualida. Exemplum pœnalis conuentionis.

Nonagesimo octauò, licet non ualeat conuentio pœnalis, per quam auferitur libera testandi facultas, per l. stipulatio hoc modo concepta. C. de uerbo. obligat. ubi per hoc dicit Bartol. et post eum Paulus Castrenf. Alexand. et recentiores, quod si testator dicat: instituo Titium, et contingit me mutare testamentum, dono eidem omnia bona mea non uidetur huiusmodi pœnalis dispositio tanquam facta in pœnam mutationis testamenti, ad auferendum libera m te-

C standi

standi facultatem. Id quod etiam uoluit, & quidem la- tius, idem Bartol. in l. si quis testamentum. D. de lega. 3. cum concordan. adductis per recentiores in d.l. stipula- tio hoc modo concepta. & per Alexan. conf. 25. uiso te- stamento, colum. penul. & ult. lib. 3. fallit tamen ubi ta- lis dispositio esset facta in fauorem piæ causæ. Quod & si post longam disputationem indecisum reliquerit Bal. in c. 2. tit. de feu. dat. in vic. leg. commif. hoc tamen asse- ranter affirmat Iafon in d.l. stipulatio hoc modo cõ cepta, colum. 3. vers. circa istam quæstionem, & motus quibusdam similibus, quæ postea his subijciam, & ea iam sepius dicta ratione, quod in dubijs tenenda est opi- nio, quæ fauet piæ causæ, ut etiam postea dicemus. Sed & hoc in proprijs terminis tenuit Bald. ipse, quem Iaf. non allegat, in c. in præsentia, col. pen. vers. ex hoc pono- talem conclusionem de probat.

Comentio penalis in fauorem piæ causæ. In dubijs opinio, quæ fauet piæ causæ, seruanda.

PRIVILEGIUM XCIX.

Res hostium piæ causæ legata, aut donata sub conditione, si in nostram peruenerit potestatem, indistincte de- betur.

An res ho- stium possit legari sub conditione, si nostra esse ceperit. Si non in piæ causis.

Nonagesimononò, licet dubium sit, an quod ho- stium est, possit legari, vel donari sub conditio- ne, si nostrum esse ceperit. Nam quod subdit, tenent Bart. & alij in l. id quod apud hostes. D. de leg. 1. & idem Bart. in l. liber homo, la 1. D. verbo. oblig. Contrarium autem tenent Ange. ibi, tamen prior opinio haud du- biè procedit, cum legatur, aut donatur piæ causæ, per te- xtum loquentem in libertate, in l. generaliter. §. hostiũ. D. de fideicommiss. liber. & alium textum loquentem in hospitali, in c. Abbate sanè. de re iud. lib. 6. quem ita ex- pendit Iaf. in d. l. id quod apud hostes, colum. pen.

PRIVILEGIUM C.

Donatio omnium bonorum tam præ- sentium quàm futurorum facta piæ, causæ, non est contra bonos mores nec impeditur, modò donationis effe- ctus principaliter dirigatur in piam cau- sam.

Donatio omnium bono- rum præsen- tium & fu- turorum non ualeat. Nisi fiat piæ causæ.

Centesimo, licet non ualeat donatio omnium bo- norum præsentium & futurorum, ualeat tamen si fiat piæ causæ, ut uoluit Barto. subdubius tamen, in d. l. ultim. colum. ult. & ibi Fulgos. & Iaf. colum. penul. C. de pact. Bal. in auth. si qua mulier, colum. ult. vers. sexto not. & iterum in auth. ingressi, col. 4. C. de sacros. eccl. & in l. 1. in lect. antiqua. D. pro socio. & d. c. in præsen- tia, colum. pe. vers. pone offero monasterio, & ibi Pan. in quinto not. ubi hoc reputat sing. Fely. colum. 4. De- cius qui hanc dicit esse communem opinionem, col. etiam 4. in 7. not. de probatio, Panor. in ca. ult. in primo not. de succes. ab intesta. ubi & hoc facit sing. & in ca. 2. de concef. præb. & in c. vt priuilegia, de priuileg. & consil. 102. circa personarum & bonorum oblationes, co- lum. 2. lib. 2. ubi dicit ita consuluisse Card. Flor. & Ma- ria. in tractatu obligationum. in decimo libello, in 1. q. Alex. conf. 5. 2. in causa & lite, col. 3. vers. secundò quia etiam si dictum, lib. 6. Bene. Capra conf. 147. in nomi- ne Domini, cum vt præsupponitur, colum. 2. in fine, & Iafon in dicta l. stipulatio hoc modo concepta, colum.

3. vers. circa istam quæstionem. D. de uerborum obli- gatio.

Mouentur ij per textum in l. iubemus nulli, in princ. ibi, patrimoniu in suum, partem uè certam patrimonij. Item quia potest quis pio loco se & sua donare, ut in au- then. ingressi, & auth. si qua mulier. C. de sacros. eccl. & d. c. in præsentia, de probatio. & c. si qua, & c. quia in- gredientibus. 1. 9. q. ult. Et id procedit, etiam si non effi- ciatur monachus, per textum in d. c. ult. iuncta glo. 1. & uoluit gl. in c. vt lex continentia, in uerbo, professi. 27. q. 1. ergo multò fortius poterit donare sua siue se, per c. cui licet, de reg. iur. lib. 6. Præterea uoluntaria pauper- tas propter Deum etiam statu seculari non mutato, nõ est à iure reprobata: imò ab ipso Christo Salvatore & magistro nostro multum commendata, cum dicit Mar. 10. & Lucæ 12. Si vis perfectus esse, uade & uende om- nia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me: & ali- bi, Qui nõ renunciauerit omnibus, quæ possidet, nõ po- terit esse meus discipulus. Hinc olim in ecclesia primi- tiua tempore Apostolorum omnes conuersi ad fidem Christianam, siue clerici, siue laici, uendebant omnia, et ponebant ante pedes Apostolorum, ut no. gl. in summa. 1. 2. q. 1. & est textus ibi, in ca. 2. Porro quicquid dona- tur ecclesie, dicitur Deo consecrari, & ad diuinos usus deputari, c. nulli liceat. 1. 2. q. 2. & c. mancipia, & ca. seq. de rerum permuta. Non ergo debet talis donatio im- probari, cum omnia Dei sint, c. tua, de decif. & sic talia bona donata redeunt ad suam naturam.

Rationes huius opin. Pot quis donare se & sua eccl. Et si non fiat monachus. Voluntaria paupertas propter Deum. Quis uerò dicitur perfectus. In primitiua ecclesia oes conuersi ad fidem uendebant omnia. Quicquid donatur ecclesie, cõsecratur Deo. Contraria opinionis auctores. Ratio eorundem. Donatio omnium bono- rum est contra bonos mores. Ecclesia cultrix in stituta. Ad turpis in eccle- siastico maxime detestandum. Responso ad obiecta. Bona ueniunt in consequentiam personarum. Multa ueniunt per consequentiam, que principi- paliter fieri non possunt. Minor uiginti quinque annis nõ pot. alienare im- mobilia sine decreto iudicis. Nisi per consequentiam ingrediendo monasterium. Resolutio contraria opin.

Contrarium tamen tenuit Ange. conf. 170. vers. præ- dictis instrumentis, col. m. 5. vers. & ex prædictis infero & iterum conf. 365. quædam domina retulit, & in sua di- sputatione, incip. in resurgenti palatio, & Pet. Anchar. conf. 231. de primo dubio, & Pan. sibi contrarius conf. 48. Augustinus, colum. ult. lib. 2. Rom. in d. auth. simili- ter, in 2. speciali, circa contractus, & in d. l. stipulatio hoc modo, concepta, colum. 2. 2. & ibi quoque Alexan. qui hanc partem sequi uidetur, colum. antepen. vers. quæro utrùm donatio.

Horum præcipua ratio est, quia per huiusmodi do- nationem aufertur libera testandi uoluntas. & ita est turpis, & contra bonos mores. Ideo in ecclesia multò minus debet ualere quàm in alijs, cum ecclesia sit cul- trix iustitiæ. c. 1. §. 1. tit. de alie. feud. & actus turpis in tecclesiastico magis detestatur. §. cogitandum, in auth. de monach. Nec obstat (inquiunt) tex. in d. l. iubemus nulli, quia loquitur de donatione simplici omnium bo- norum, quo casu ueniunt tantum præsentia, & non futu- ra. l. si ita. D. de auro & argen. lega. Nec etiam obstat dictum, quod quis potest dedicare se & sua, quia ideo il- lud est, quia bona ueniunt in consequentiam personæ, quia eo ipso quod quis dedicat personam suam mona- sterio, bona consecrati ueniunt, etiam si de illis nulla fue- rit facte mentio, per iura supra allegata. Et multa ueniunt in consequentiam, quæ principaliter fieri non possent. 1. quædam. D. de acquiren. rerum dom. l. in modicis. D. de contrahen. emptio. & not. glo. in c. quere- lam, de simo. cum simil. Et hinc uidemus, quod licet mi- nor uiginti quinque annis habens curatorem, non pos- sit alienare bona immobilia sine decreto iudicis. l. magis puto. §. non passim. D. de rebus eorum qui sub tut. l. lex quæ tutores. C. de administratio. tuto. tamen ingre- diendo monasterium in consequentiam suæ personæ, omnia sua bona dedicat, etiam citra decretum iudicis, ut uoluit Cyn. in d. auth. ingressi. & Cano. in d. c. in præ- sentia, ubi est bonus text.

Sed ad ista respondent, qui priorem sententiam se- quantur. Primum, quod licet inspecto iure Ciuili dica- tur huiusmodi donatio esse contra bonos mores, non tamen inspecto iure Canonico, quia aliter iudicantur boni mores secundum ius Ciuile, aliter secundum ius

Cano-

enim non ualet, ut uoluit Panor. d. conf. 48. col. ult. vers. non obstat secundum, lib. 2.

PRIVILEGIUM CI.

Quamuis donatio inter contractus bonæ fidei non annumeretur, fauore ta- men piæ causæ latissimè interpretan- da est.

Centesimo primò, licet aliàs donatio sit stricti iu- ris, nec ultra naturam uerborum extendatur, ut di- cit Bal. conf. 50. in primis uidentur est post medium. lib. 4. per l. quicquid astringendæ. D. de uerb. obl. & Paul. Cast. conf. 347. quia circa, col. ult. lib. 1. & est bo- nus tex. in l. eum qui. ff. de don. tamen fauore piæ cau- sæ latissima interpretatio fieri debet, ut consil. Bal. 107. quod ista donatio, ante si. lib. 2. per text. in l. locum. in prin. D. de usufr. & l. sunt personæ. D. de reli. & sumpt. fun. & in §. illud, in auth. constit. quæ de dignitatibus.

Donatio ul- tra natura- ram contra- ctus non ex- tenditur. Nisi ad piæ cau- sam.

PRIVILEGIUM CII.

Res alienari prohibita, potest nihilo- minus in causam piam alienari.

Centesimo secundò, res subiecta restitutioni, & quæ ob id alienari non potest, per auth. res quæ. C. commu. de leg. potest tamen in piam causam aliena- ri, ut uoluit Angelus in l. quidam in testamento. §. ult. D. ad Trebellianum, ubi dicit, quod illa auth. excipiens casum dotis, habet locum in quacunque pia causa. Id quod pleriq; extendunt, si ea res sit restituenda ecclesie, aut alteri piæ causæ. Ita uoluit Baldus in d. authen. res que, col. 1. & ibi etiam Cornæus col. 2. & Iafon colum. 9. ver. duodecimò extende, & Ro. consil. 297. circa id de quo quæritur, an res.

Res subie- cta restitu- tioni non potest alie- nari.

Nisi in piæ causam.

PRIVILEGIUM CIII.

Pro redèptione captiuorum, aut alia pietatis causa res ecclesiæ alienantur.

Centesimo tertio, licet res ecclesiæ alienari non possint, ut per totum tit. de rebus eccl. non alien. possunt tamen in causam pietatis, ut pro redemptione captiuorum, vel eleemosyna pauperum, per textum in capitul. aurum. 12. quæst. 2. per quem ita dicit Bald. consil. 368. factum tale est super quo, vers. secundus casus, lib. 3.

Res eccle- siæ non alie- nantur. Nisi in cau- sam piæ eti- tis.

PRIVILEGIUM CIIII.

Feudum de iure Canonico in piã cau- sam potest alienari: fecus de iure Feudo- rum.

Centesimo quarto, licet feudum regulariter alie- nari, aut legari non possit, ut per totum tit. de prohib. feud. alie. ac nec pro anima quidem, se- cundum constitutiones feudorum, cap. 1. §. donare. tit. qual. olim pot. feud. alien. tamen hoc non proce- dit de iure Canonico, secundum Hostien. qui ita tenet

Feudum regulari- ter non po- test aliena- ri. Ne pro ani- ma quid. Aliud de iure Cano- nico.

Aliter iu- dicatur bo- ni mores de iure ci- uili quã de iure Cano- nico. Quis dicit de iure ciuili improbatum que nõ sũt de iure Ca- nonico.

Canonicum, ut declarat Baldus de huiusmodi aut simi- libus pactis in l. pactum dotale. in 29. quæstio. C. de col- latio. & Imol. in capit. cum contingat, colum. 18. de iu- re iurand. & bene facit text. in cap. 2. de pact. lib. 6. & in c. licet, de iure iurand. eodem lib. 6. ex quibus liquidè ap- paret, quædam esse de iure Ciuili reprobata, quia sunt contra bonos mores, non tamen de iure Canonico. Ex quo etiam fit, ut de iure Canonico ualeat iuramentum de non mutando testamento, licet tollat libertatem tes- tandi, ut per Ioan. Andr. in regu. quod semel. de regul. iur. lib. 6. Imol. in d. ca. cum contingat, & in d. c. dilecto. in 1. char. de præbend. & Salycet. in l. sancimus. C. de tes- tament. cum similib. Quod perspicuè nobis demon- strat, Canones nihil curare de huiusmodi moribus: aliàs enim tale iuramentum non esset obligatorium. capi- tulo non est obligatorium. de reg. iur. lib. 6. Ad respõ- sum quod datur ad dictam l. iubemus dicunt, non posse intelligi de bonis præsentibus tantum, quia patrimo- nium, de quo ea lex loquitur, est nomen uniuersale, si- cuti uniuersitas, & peculium. l. si peculium. D. de pecul. & l. nam quod. §. ultim. D. ad Trebellia. & propterea etiam futura comprehendit. Præterea nisi ille illud de futu- ris etiam intelligeretur, nihil specialitatis pro ecclesia in- troduceret, & ideo esset superfluum.

Aduerte quod ad dictam l. iubemus, quæ præcipuum est fundamentum primæ partis, & ad responfiones, quas proximè attulimus ad solutionem aduersariorum, facitè responderi possent: & quidem multis modis. Primum, quia sub nomine Patrimonij, non ueniunt omnia, nam actiones non concluduntur, l. cum pupillus. ibi, non so- lum quæ habet in patrimonio. sed etiam quæ in nòmini bus sunt. D. rem pupil. sal. for. & iura in contrarium alle- gata procedunt in uoluntate. Item textus ille nõ loquitur simpliciter de patrimonio, sed cum adiectio- ne, scilicet, quod est in bonis, dum dicitur, patrimoniu suum, certam uè partem patrimonij in fundis, prædijs, seu domibus, & c. & sic ponitur ibi patrimonium, pro bonis extantibus. Præterea potest dici, quod id quod di- cit de patrimonio, refertur ad id quod supra dixerat. Sed quocunque se modo res habeat, non potest omni- no patrimonium, si capiat pro hæreditate, referri ad donationem: quia contractu non datur hæreditas l. hæ- reditas. C. de pact. conuent. Denique si bene confidere- tur ille tex. nihil, aut parum ad hanc rem facit, de qua differimus. Non enim ibi quæritur, nec dubitatur de donatione facta ecclesiæ: sed illud ibi principaliter sta- tuitur, nullo modo bona ecclesiarum alienari posse. Vult enim ea lex, acquisitionem factum ecclesiæ de pa- trimonio toto, vel de eius parte per ultimam uolunta- tem, donationem inter uiuos, aut aliàs quocunque titu- lo, in concussam esse, & sine uilla diminutione conserua- ri. Quæ uerba inconcussa sint, & sine diminutione res- piciunt resolutionem contractus, & præsupponunt, donationem ualidam præcessisse, & ibi alienatio prohi- betur ad hoc, ut res conseruetur secundum uoluntatem illorum, qui ecclesiæ donauerunt. Igitur per illum textum dici non potest, ualere donationem factam ecclesiæ, eo casu, quo non ualere facta priuato, quia ibi de hoc non agitur, sed præsupponitur, quod erat facta donatio ualida, quod est intelligendum prout iura dis- ponunt.

Author ad- hucet prio- ri opinio. Modo pri- cipalis ef- fectus diri- gatur in piã causã.

Tamen quia prima opinio est communior, & fauet piæ causæ, eam sequor, & sequendam esse cenfeo: cum ea tamen limitatione, ut procedat, cum donationis ef- fectus principaliter dirigatur in piam causam, quia fit ecclesiæ, vel piæ causæ: fecus si principalis effectus dirigatur in priuatum, tamen in quandam consequen- tiam cedit commodo piæ causæ. Verbi gratia, si quis donaret Titio omnia bona sua præsentia, & futura, cum eo onere, ut teneatur facere eleemosynas, tunc

per quindecim argumenta, & rationes in Summa tit. de immuni. eccles. §. in quantum. ver. sed nec illa. id quod dicit sing. & perpetuo menti tenendum Roma. sing. §. 29. tu seis quod uasallus, ubi hoc dicit se nesciuit se, cum repeteret authent. similiter. C. ad legem Falcid. Sed & hoc idem tenet Specu. tit. de feud. §. 1. versic. 19. & Anton. in c. vlti. de immunita. eccles. Calde. tit. de feud. conf. 10. an feudatarius, & ipse Roma. conf. 199. præfens statuti particula, in fin. Sed tu super hoc vide Felyn. in c. inter dilectos. col. 8. ver. in glo. in verbo con ferebat. de fide instrum.

PRIVILEGIUM CV.

Contra bonos mores est pacisci de hereditate uiuentis. Quod an in milite & pijs causis obtineat, hic disputatur.

Pañum de succedendo ad inualidum. Secum iter milites. Expijs causis. Argumen tum de mi lilibus ad pijs cau sas.

Centesimoquintò, licet aliàs non valeat pactum de succedendo, per textum in d. l. vlt. C. de pact. tamen cum inter milites valeat, per l. licet inter priuatos. C. eodem tit. valebit etiam fauore piæ causæ. Velet enim argumentum de vno ad alterum, vt per gl. in l. si vt proponis. C. de rei vendic. & in c. apostolicos. 1. 2. quæst. 2. Et ita in specie tenet Bald. in d. l. vltim. col. penultim. versicu. venio ad secundam. C. de pact. & idem Alexand. in l. pactum. col. 2. versicu. tertio fallit. C. de pactis. & cõf. 152. in causa & lite, col. 3. versicu. subdo etiam, libro 6. & Socin. conf. 49. viso instrumto mandati, col. 2. versicu. pro hoc adduco. lib. 4. Calca. cõf. 13. pro parte negatiua. col. 3. ver. quinta, & idem Barb. cõf. 42. clementissimum Deum, col. 4. lib. 1. Iason in d. l. stipulatio hoc modo concepta, col. 3. D. de verb. oblig. & Fely. in c. in presentia, col. 2. 2. in 4. quæst. de prob. & Geor. Nat. in repet. ca. quamuis, de pact. lib. 6.

Contrariu afferentes.

Contrarium tamen voluit Bal. sibi contrarius in l. 1. in lect. col. vlt. ver. iuxta hoc quæro. C. de sacrosanct. eccles. ubi dicit expressè per dictam l. licet inter priuatos, quod non habeat locum in pia causa. Nam non est bonum argumentum de milite ad paganum testantem ad pijs causas, nullo enim iure probatur ista æquiparatio, seu similitudo, ideo debemus stare regulæ, vt no. in l. omnis diffinitio. D. de reg. iur. & facit quod not. in l. testamento domini. D. de hæred. insti. Nam in milite propter publicam vtilitatè, sunt specialiter statuta, quæ non sunt trahenda ad consequentiam in non militem. Et hanc partem sequitur Ro. nulla Bal. in d. l. 1. mentio ne facta, in rep. dictæ auth. similiter in 7. speciali inter contractus. C. ad leg. Falcid. hanc quoque rationem adducens, quia non valeat huiusmodi pactum factum à patre filio, per dictam l. pactum quod dotali. C. de pact. Ergo multo minus videtur factum piæ causæ, mul to enim magis fauetur filio, quantum ad legitimam, quàm piæ causæ, per not. in l. si quis ad declinandam. C. de episc. & cler. cum simil. Nec obstat. (inquit) dicta l. licet inter priuatos: quia ibi dicitur valere inter com militones pactum de succedendo sibi inuicem, quod quidem pactum non potest cadere inter priuatum & ecclesiam: cum ecclesia nunquam moriatur, nec propterea possit habere hæredem, cap. liberos 1. 2. quæstio. 2. & ca. si gratiosè. de rescrip. lib. 6. nec ibi agitur de pacto simplici, vt alter alteri tantum succedat, de quo nunc agimus. Et in hanc quoque partem videtur inclinare Socin. in dicta l. pactum quod dotali. C. de pact. ubi mouetur his rationibus, quod tale pactum videtur etiam lege Canonica esse improbatum, tanquam contra bonos mores, per capit. detestanda, & capit. ne

Non valet pactum de succedendo inter patrem & filium. Magis fauetur filio quàm ad legitimam, quàm pia causa. Ecclesia nunquam moritur.

Pañum de succedendo etiam in pijs causis iure Canonico reprobatum.

captandæ, de concess. præben. lib. 6. dispositiones autem ad pijs causas ligantur lege Canonica. capit. relatum, de testamen. & hoc confirmat, quia iuramentum, quod dicitur. esse quid spirituale, omnino eximitur à iurisdictione legis Ciuili, ut traditur in c. cum sit generale, de foro compet. & tamen iuramentum appositum super tali pacto non debet seruari tanquam contra bonos mores, per ca. non est obligatorium, de regu. iur. lib. 6. & tenent Barto. & communiter omnes in dicta l. pactum. Item milites non ligantur lege Ciuili in dubio, l. 1. D. de testamen. milit. & tamen inter eos non valet illud pactum, nisi sit reciprocum, per dictam l. licet inter priuatos. Sed & in hanc sententiam inclinat Socin. in dicta l. licet inter priuatos, col. 1. in quarto notab. ea ratio ne, quod ea lex non possit extendi ad ecclesiam, cum loquatur quando persona disponens erat actiue priuilegiata, quia miles est que persona, in quam disponitur, priuilegiata, quia est alter miles, quod non est in hoc casu: quia licet ecclesia, in quam disponitur, sit priuilegiata, non tamen is qui disponit. Sed tu omnino vide Philip. Dec. ibi, in 3. notab.

PRIVILEGIUM CVI.

Sola appellatio hæredis etiam in contractu, vel alio actu inter viuos, habet vim dispositionis ad pijs causas.

Centesimosexto, licet aliàs hæreditas non possit alteri dari per contractum inter viuos, l. hæreditas. C. de pact. conuen. tamen non solum dari potest piæ causæ, sed & si quis in contractu, vel in alio actu inter viuos appellet hæredem pijs causam, censetur illam facere hæredem, & in ipsam supremum contulisse iudicium per huiusmodi appellationem. Ita voluit Bartol. in l. tale pactum, §. vlti. & ibi Bald. in lect. antiqua. & Alexa. & Iaf. col. 2. & 3. D. de pactis, per illum text. & in capit. vltim. de success. ab intestat. Alexand. in dicta l. licet inter priuatos, & in l. pactum dotale. C. de collat. & dicto consil. 152. col. 3. versu. subdo etiam, libro 6. ubi hoc dicit singul. & Barbat. qui hoc reputat sing. in repet. l. cum acutissimi. col. 38. C. de fideicom.

Contractu non datur hæreditas. Nisi pia causa datur. Aut appelletur hæredem pijs causam.

Contrarium tenent Angel. Fulg. & Pau. C. astr. in dicta l. tale pactum, §. vlt. Ang. in l. epistola, in principi. D. de pact. Rom. in dicta auth. similiter, in sexto speciali, inter contractus, ubi tamen dicit, quod dictum Barto. quod dicit singul. forte seruarietur in practica, licet non sit verum. & iterum in vltimo speciali, versic. secundo in quantum. Pau. Castren. & Anton. de But. Alexan. in dicta l. pactum dotali. C. de collatio. Sed illorum rationibus satis respondet Iason in dicta l. tale pactum, §. vlti. quem vide, quanquam is de hoc dubitet in l. licet inter priuatos. col. 2. C. de pactis.

Contrariu sentientes.

PRIVILEGIUM CVII.

In contractu ad pijs causas transfertur dominium sine traditione. Ideoque re prius piæ causæ vendita, præfertur emptori, cui priori tradita fuit. Idem si ipsa ecclesia duobus vendiderit.

Centesimosextimo, licet aliàs ex contractu non transeat dominium sine traditione, l. traditionibus.

Sine traditione non transeat dominium.

Nisi in contractu ad pijs causas celebratio.

Re duobus vendita potior est, cui priori res tradita est. Nisi prius sit vendita pia causa.

Quid sit ecclesia vendit duobus, & posteriori prius tradit. Potior est, cui prius res fuit vendita.

C. de pactis. l. si ager. **D.** de rei vendic. cum simil. fallit tamen in pia causa, in quam etiam ex solo contractu transfertur dominium sine traditione, per text. in l. ult. & ibi latè Doct. C. de sacrosanct. eccles. & in l. 1. & ibi gl. & Doct. C. de donat. quæ sub mod. & not. in cap. 2. de consuet. Bald. conf. 86. circa prædicta, lib. 5. & alibi sæpè. Ex quo & illud sequitur, quod licet aliàs re duobus vendita potior sit, cui priori res tradita est, per l. quoties. C. de rei vendic. fallit tamen si prius fuerit vendita piæ causæ, quia tunc præfertur alteri emptori, cui fuit prius tradita, utpote cui iam ex contractu fuit translatum dominium, & ideo cessat ratio d. l. quoties. ita voluit gloss. in dicta l. vlt. in uerbo, in rem. C. de sacrosanct. eccles. quæ id dicit procedere, etiam si fuerit alteri ecclesiæ postea uendita, & prius eidem tradita. & ibi sequuntur Bart. & alij, & gl. in l. siue autem, §. si duobus, & ibi Bald. & Angel. D. de Publicia. in rem actio. omnes Doct. in dicta leg. quoties. Ioan. Andr. & plerique omnes in capitulo continebatur, de his quæ fiunt à prelati. Bald. in authent. quas actiones. C. de sacrosanct. eccles.

Sed quid quando ecclesia, uel pia causa vendit duobus, & posteriori emptori prius tradit? uter erit prior? Hostien. & Ioan. Andr. in d. c. cap. continebatur, dicunt eum esse potioem, cui prius fuerit vendita, non cui prius tradita, & sequitur Imol. in ca. illufio, in 1. not. de renunt. & Rom. in dicta authent. similiter, in 12. specia ri, circa contractus, & consilio 298. circa præmissam du bij consultationem. Sed hoc reprehendunt Ant. Card. Florent. Pet. Anch. Imo. sibi contrarius, & Panor. in d. cap. continebatur. Iaf. in d. l. ult. col. pen. C. de sacrosan. eccles. & latissimè in d. l. quoties, col. 5. versicu. septimo principaliter, ubi omnium vtrinque rationes & fundamenta sigillatim adscribit.

PRIVILEGIUM CVIII.

Quicquid calore iracundiæ geritur, irritum est, nisi in fauorem piæ causæ gestum sit.

Contractus facti calore iracundiæ annullati. Nisi facti sint in fauorem piæ causa.

Centesimooctauò, licet non valeant obligationes & contractus facti calore iracundiæ. leg. quicquid calore. & ibi Bart. D. de regul. iur. fallit tamen ubi obligatio fieret in fauorem piæ causæ, per text. notab. in capitulo sunt qui opes. 17. q. 4. quam ita ponderat Rom. qui & singul. dicit in sing. 3. 10. incipien. volo commutare, post princip. & Fely. in c. si cautio. col. 3. in 2. fallen. de fide instrum. & ante vtrumque gl. quam neuter allegat, in c. si quis irascitur. 13. q. 2. Tu tamen hic omnino vide gloss. Ioan. Andr. Ant. & Panor. in c. dudum, de conuer. coniug. & omnino Philip. Dec. in dicta l. quicquid. D. de regu. iur. & Iason in l. pater filium, columna 2. D. de inoffic. testam. & D. Thomam 2. quæst. ultima, articulo vlt.

PRIVILEGIUM CIX.

Nulla consistit obligatio sine causa. At in dispositione ad pijs causas fauor supplet uicem causæ.

Obligatio sine causa inualida est.

Centesimononò, licet non valeat obligatio, promissio, siue confessio sine causa. leg. cum in debito. §. ultimo D. de probatio. l. 2. §. circa. D. de dol. mal. & met. excep. fallit tamen ubi fieret in fauorem piæ

causæ, quia is fauor satis est pro causa, vt notab. uoluit Panor. in d. c. si cautio. col. 2. in fin. & ibi post eum Felyn. col. 3. in 2. fallen. de fide instrum. arg. c. vlt. de success. ab intest.

Etiampromissio & confessio. Nisi fieret ad pijs causas.

PRIVILEGIUM CX.

Fideiussoris obligatio est solennis, & pendet ex verborum obligatione: nisi in piæ causæ fauorem fideiussio facta sit.

Centesimodecimo, licet fideiussor non possit obligari, nisi ex stipulatione, per l. stipulationum alia. §. satisfactio. & ibi Dec. de verborum oblig. ita quod etiam non vestiatur ex coherencia contractus, si non interueniat stipulatio. ut dicit not. Bald. in l. ex pacto, col. 17. C. de rerum permut. et in l. si tibi. C. loca. et in l. petens, col. 12. C. de pact. idque etiam de iure Canonico, secundum Bald. in c. 1. col. ult. uersu. pactum nudum, de pact. limitans textum istum procedere in stipulatione. quod etiam dicit sing. Iaf. in leg. iuris gentium. §. quonimo, in 1. no. et in 5. fallen. D. de pactis, et in l. lecta, col. vlti. D. si cert. pet. Tamen non procedit, cum fieret in fauorem piæ causæ, per text. loquentem de dote, in l. ulti. in uerbo, pollicitatione, ubi Bald. not. C. ad Velleia. Rom. Alex. Franc. Aret. et Iaf. qui trahit ad omnem pijs causam, in d. §. satisfactio. Idem Rom. in d. authent. similiter, in quarto speciali contractuum, et Catel. Cott. qui hoc dicit sing. in memor. incip. fideiussor non obligatur.

Fideiussor tantum obligatur ex stipulatione. Nec vestiatur ex coherencia contractus.

Extensio ad omnem pijs causam.

PRIVILEGIUM CXI.

Ex simplici & nudo pacto fauore piæ causæ efficax nascitur actio.

Centesimoundecimo, generalius, licet aliàs non ualeat nudum pactum, nec actionem pariat de iure Ciuili, iuribus vulgarissimis: fallit tamen fauore piæ causæ, per textum loquentem in dote, & ibi Bald. videlicet in l. ad exactionem. C. de dotis promiss. Et sic voluit in omni pia causa Rom. in d. authent. similiter, in quarto speciali, inter contractus, & in l. si fideiussor. §. vlt. D. qui satisf. eog. et Socin. in d. regua 3. 10. etiam in 4. priuilegio, et Calca. conf. 13. pro parte negatiua, col. 2. versu. secundo quia fideiussor, et Fely. in c. 1. col. 6. versu. octaua declaratio, de pact. Sed et de hoc est bonus tex. in l. si quis argentum. §. ult. C. de donat. ubi et hoc not. Bald. qui ad hoc quoque allegat l. si tibi dederim rem, in princ. D. eod. tit. Contra hoc tamen facit, quia dos et fiscus pari priuilegio limitantur. leg. 2. C. de priuileg. fisc. Et bene fauore fisci ex nudo pacto non agitur. Sed de hoc dic vt per Bald. Nouel. in tracta. de do. t. in prin. 6. partis prin. col. 2.

Nudum pactum de iure Ciuili non pariat actionem. Aliud fauore doris. Extensio ad omnem pijs causam.

Dos & fiscus æquiparantur.

PRIVILEGIUM CXII.

Confessio extra iudicium pro pia causa probat.

Centesimoduodecimo, licet aliàs confessio extra iudicium non probet, nec præiudicet consentienti, leg. 1. in fin. et ibi gloss. in l. quoniam. D. de his qui notan. infra. et in l. unica. C. de confes. tamen ad pijs causas va-

Confessio extra iudicium non præiudicat consentienti. Nisi ad pijs causas.

fas ualet & probat, ut pulchre uoluit Bal. in l. 1. colu. 2. uerfi. quidam confessus fuit. C. de fal. cau. adiect. leg. al. legat. c. quoties cordis. 1. q. 7. & c. parochian. de sepult. Idem tamen Bal. confil. 3. 1. R. euerende pater, lib. 2. dicit, quod licet aliis confessio extraiudicialis non ualeat, tamen fauore ecclesie uehementer adminiculatur, per c. cum directus de success. ab intestat. quasi dicat, quod non omnino probat, tamen habet plus uirium, quam si esset in fauorem priuati.

PRIVILEG. CXIII.

Maior habetur ratio & fauor pie cause, quam imbecillitatis muliebris.

Mulier fideiubens pro suo non obligatur. Nisi in sua causa. Fauor dotis est liber. Extensio ad omnem piam causam.

Centesimo decimo tertio, licet aliis regulariter mulier pro alio fideiubens non obligetur ex senatusconsulto Velleiano, ut patet per totum tit. D. & C. ad SC. Velleian. fallit tamen si fideiusserit in fauorem pie cause, per tex. loquentes in dote & libertate, in leg. dotare. & leg. penult. & l. ult. C. cod. tit. quos in omni pia causa intelligit Rom. in dicta auth. similiter, in 3. speciali contractum. & in leg. sciendum, quo loco tractat, an mulier & minor renuntiantes, & iurantes debeant de eorum beneficio certificari. D. de uerborum oblig. & Socin. in dicta regula 310. in 3. quoque priuilegio. & Calca. confil. 13. pro parte negatiua, col. 2. uerfi. prima quia uidetur.

PRIVILEGIUM CXIII.

In fauorem dotis & usurarum restitutionis alteri, quis stipulari potest. Quod in omnibus pijs causis obtineat, in contrario est.

Nemo potest alteri stipulari. Nisi fauore pie cause.

Centesimo decimo quarto, licet aliis alter alteri stipulari non possit, l. stipulatio ista habere. §. alteri. D. de uerbor. oblig. cum simul. potest tamen alter pie cause, & ipsi quidem absenti uerbis directis stipulari, per gloss. in c. quoties cordis, 1. q. 7. quam ita intelligit Bald. in leg. illud. col. 2. C. de sacrosanct. ecclesie illa dicit singul. & confil. 86. circa predicta, libro quinto & sequitur Alexand. in dicta l. stipulatio. §. ultimo ubi est de hoc bonus text. & Ang. Aret. in §. cum autem. In fili. de adopt. & in §. alteri. In tit. de inutil. stipul. & Barba. confil. 87. prope est dominus, col. 2. li. 4. Calca. dicto confil. 13. col. 2. uerfi. tertia est regula. Felin. in dicto cap. si cautio. col. 8. & seq. in 2. fallen. de fide instrum. & Alexand. in dicta l. stipulatio. §. ultim. & Ias. in eadem l. §. alteri. col. 2. uerfi. sexto limita. D. de uerborum oblig. & idem Iason in l. qui Romae. §. Flauius. col. antepenult. uerfi. adde etiam. eodem tit. ubi dicit illam gl. not. & singul. Franciscus Ripa lib. 3. Respons. c. 1. prima dubitatio, col. 5. Et bene facit, quia etiam fauore dotis potest quis alteri stipulari, l. Gaius. & ibi Bart. & Alexand. in 1. notab. D. solut. matrim. l. pactum. C. de pact. conuent. & uoluerunt Paul. Alex. & Ias. in d. l. stipulatio. §. si stipulor. Bald. Nouel. in tract. de dote, in 6. parte principali, in 22. priuileg. & seq. & Iason in dicto §. alteri. colu. 2. uerfi. secundo predicta regula. Hieronymus de Zane tis inter confil. Socin. confil. 6. licet adijcere, in fin. lib. 4. Nam pia causa tantum habet fauoris, quam dos, per no. per Bart. in l. cum is. §. si mulier. & ibi recentiores. D. de condit. in deb.

Et fauore dotis.

Tantiu habet fauore. vis pia causa, quam alia.

Aduerte tamen quod plerique omnes aliter intelli-

gunt dictam gloss. in dicto ca. quoties cordis, tanquam uidelicet simpliciter faciat discrimen inter ius Ciuile & Canonicum, de quo per Ioan. Andr. Panorm. & alios in dicto cap. si cautio. Anton. & Panorm. in procepio Decretal. Panorm. in c. ultim. col. 5. uerfi. sed an de iure Canonico. de confess. Imol. Rom. Alex. & recentiores in dicta l. stipulatio. §. alteri. et Rom. confil. 44. presens instrumentum. col. ultim. Raph. Cum. confil. 83. uisa copia col. 2. Corne. confil. 63. uidebatur primo aspectu, columna 2. libro primo et consilio 113. circa primum, col. 3. eodem libro primo. uide Bald. qui eam gloss. allegat in l. certi conditio. §. si nummos. D. si certum petatur. et in l. generaliter, in 10. quaest. C. de non numer. pec. et in l. pactum, in 9. quaest. C. de collat. et in auth. sacramenta puberum, ad finem. C. si aduersus uendit.

Alius eiusdem rei tollit.

Et quantum ad nostrum casum pertinet, contrarium uoluerunt Specul. et Ioan. Andr. in tit. de arbit. §. sequitur, uerfi. sed pone compromissum est. et in titu. de locat. §. nunc aliqua. uerfi. 64. et expressè Angel. et Imol. in dicta l. stipulatio. §. ultim. et Roman. qui horu nullam mentionem facit in d. §. alteri. & in d. auth. similiter, in 5. speciali, motus per ca. quanquam, de usur. libro 6. ubi speciale est in illo casu, quod quis possit alteri stipulari in fauorem illius pie cause, scilicet restitutionis usurarum. ergo in contrarium est ius commune in alijs pijs causis, l. ius singulare. & l. quod uero. D. de legibus.

Contrarium assertos.

Speciale fauore restitutionis usurarum.

Sed huic rationi confestim occurrunt Felin. in dicto c. si cautio. ubi supra allegauimus. Nam fauor anime fuit causa illius specialitatis, ideo & procedit, ubi est si milis fauor: quasi dicat illud esse speciale, non simpliciter respectu restitutionis usurarum, sed respectu fauoris anime: & ideo id semper procedit, ubi est fauor anime. Sed ego miror de Rom. & Felin. qui ita uidentur intelligere dictum c. quanquam, tanquam in suo casu permittat passim, & omnibus alteri stipulari, cum tamen contrarium innuat. Nam de illis nuncupatum loquitur, qui alij possunt acquirere, ut ait, absente loci ordinario, aut eius uices gerente, siue rectore parochie: quasi ceteris id non permittat, ideo cogita.

Responso ad argumenta contraria opin.

Author contrarium affirmat.

PRIVILEGIUM CXV.

Donatio vel promissio facta in fauorem pie cause, etiam absenti effectum fortietur.

Centesimo decimo quinto, simile est, quod licet non ualeat promissio, siue donatio, quae fit absenti. l. 1. in princip. D. de uerbor. obligat. & not. in l. absenti. D. de donat. fallit tamen si fiat absenti pie cause, ut consuluat Corne. confil. 215. uidetur prima facie dicendum, col. 4. uerfi. & maxime apparet quod dictus Ioannes, lib. 2. per not. per dictam gloss. quoties cordis. & per gl. in c. iuramentum. 22. q. 5. Et facit ultra illum, quia promittens pie cause, uidetur. Deo promittere, qui est ubique iuxta illud.

Absenti nemo stipulari potest. Secus si absens sit pie causa.

Iuppiter est quacunqu uides, quacunqu moueris. Per quam rationem ita quoque uoluerunt Iac. Rayn. Cyn. & Alber. in dicta l. illud. C. de sacrosanct. ecclesie. & illos sequi uidetur Bald. in authent. similiter, post prin. C. ad legem Falcid. Paulus Cast. in leg. decernimus. C. de sacrosanct. ecclesie. In qua etiam sententia fuit Bald. in l. cum hi. in ultim. lectur. col. 2. D. de transact. & dicto confil. 85. li. 5. Panorm. in superscriptione proemij Decretalium, in ultim. col. & ibi Felin. col. 7. uerficulo & ex isto. ubi hoc dicit etiam singul. & idem Panorm.

Promittens pie causa uidetur Deo promittere.

PRIVILEGIUM CXVII.

Confessio facta ad exonerandam conscientiam, etiam parte absente, habet vim debiti confessati, tanquam parte presentem fuisset acceptatum.

Centesimo decimo septimo, hoc confirmat dictum Not. Angel. in aliquibus suis reportatis antiquis, in l. cum quis decedens. §. codicillis. D. de legat. 3. quod relictum factum pauperibus pro exoneranda conscientia, non potest reuocari: quia habet vim debiti confessati, tanquam fuerit parte presente acceptatum. quod dictum pro singul. sequitur Barba. in repet. l. cum acutissimi. chart. penult. uerfi. quid si testator. C. de fideicom. & Catel. Cotta in memoriali, incipiente, absenti potest acquiri. & iterum in memoriali, cuius est initium, apices iuris. Sed ante Angel. idem uoluit Bald. in l. generali. in 10. quaest. C. de non numer. pecun. id quod maxime notandum est ad limitationem eorum, quae regulariter diximus, confessionem factam in testamento posse a testatore quandoque reuocari, nec hoc casu probare, per l. Lucius. §. quisquis. huius initij 2. D. de leg. 2. & l. Lucius. §. Sempronius. D. de legat. 3. l. Aurelius. §. uti mo. D. de liber. leg. & l. 3. in fin. cum l. seq. D. de adim. leg. cum similib. ut uidelicet id non procedat in confessione facta ad exonerandam conscientiam, uerum etiam in hoc casu: contrarium expressè tenuit Bart. in d. §. codicillis. Cyn. in d. l. generaliter. in 10. quaest. C. de non numer. pecun. & Baldus sibi contrarius, in l. rationes. in 2. quaest. C. de probation. & in repet. l. 1. col. penultim. uerficul. super nona quaestione. C. de sacrosanct. ecclesie. Iacob. Bell. in auth. de iureiurand. a mori. praestit. uide Bald. in l. ultim. C. si a non compet. iudic. & consilio 262. suadeo heredi, libro 3. & Ang. sibi etiam contrarius in l. 1. C. de fal. caus. adiect. leg. & Lanfranc. Oria. in repetit. capitulo quoniam. de probationibus.

Reliqua pauperibus pro exoneranda conscientia non potest reuocari.

Confessio facta a testatore in testamento, quandoque reuocari, nec hoc casu probare, per l. Lucius. §. quisquis. huius initij 2. D. de leg. 2. & l. Lucius. §. Sempronius. D. de legat. 3. l. Aurelius. §. uti mo. D. de liber. leg. & l. 3. in fin. cum l. seq. D. de adim. leg. cum similib. ut uidelicet id non procedat in confessione facta ad exonerandam conscientiam. Contrarium assertos.

PRIVILEGIUM CXVI.

Confessio in fauorem pie cause facta, propter absentiam partium non reuocatur.

Centesimo decimo sexto, simile quoque est, quod licet non ualeat, nec probet confessio facta absente parte, l. certum. §. si quis absente. D. de confessis. l. vlti. & ibi gloss. D. de interrog. actione. & glo. in l. cum de in debito. §. vltim. D. de probationibus. cum concordant. Fallit tamen in confessione facta in fauorem pie cause, ut uidetur uoluisse Baldus, in l. generaliter, in 10. quaestione. & ibi Salyc. in 13. quaestione. C. de non numerata pecunia. & expressius idem Baldus in dicta authent. similiter, in princip. C. ad legem Falcidiam. & Anton. in dicto cap. si cautio. & ibi Felinus col. 8. uerfic. fallit secundo, ubi multa aggregat, de fide instrumentorum. & Corn. dicto confil. 215. col. 2. in fin. libro 2. Et facit quod uoluit Baldus in l. rationes, col. 2. Cod. de probationibus. quod confessio facta in foro poenitentia li, in absentia partium ualeat, nec reuocari potest, per textum in cap. quanquam, de usur. & gloss. in dicto cap. quoties. 1. quaest. 7. quod dictum reputat singulariter, dicitque nusquam alibi reperiri, in l. tale pactum. in princip. col. 2. uerfi. sexto. D. de pactis. Et quod generaliter uoluerunt Anton. Cardin. Florent. & Imol. in dicta l. si cautio. quod ubi debet seruari aequitas iuris Canonici, confessio facta parte absente, habet effectum plenae probationis, per not. in cap. quoties cordis oculis. 1. quaest. 7. & eidem uoluit Dom. in cap. testes. §. de his. 1. quaest. 9. & Alex. qui hoc dicit singul. confil. 15. uisa scriptura, col. 2. lib. 7. & confil. 122. uiso processu. col. 2. bene dicit, eodem libro septimo.

Fauore dotis mulieri etiam absenti actio quaeritur.

Dotis priuilegia pijs causis competunt Contrarium sentientes in pia causa.

Donatio facta pauperibus, requirit presentiam eorum. Secus in uoto.

Donatio facta ad ornatum templi, ualeat, etiam nemine recipiente.

Confessio facta parte absente nihil probat.

Nisi facta sit in fauore pie cause.

Aut in foro poenitentia.

Seruato iure Canonico confessio facta parte absente facta, habet vim plenae probationis.

PRIVILEGIUM CXVIII.

Fauorabilior est causa liberorum, quam ecclesie.

Centesimo decimo octauo, licet aliis reuocetur donatio, si is qui donauit, cum filios non haberet, postea filios suscepit, per illam singul. l. si unquam. C. de reuoc. donat. tamen donatio facta pie cause non per hoc reuocatur, nisi usque ad legitimam, ut uoluit gloss. not. in c. ultimo. 17. quaest. 4. quam sequitur & commentat Bart. in l. Titia Seio. §. Imperator. col. 2. D. de legat. 2. Bald. Angel. & Salyc. in l. 1. C. de inoffic. donat. Imol. & Panorm. in c. vltim. de dona. Rom. qui illa n. gl. dicit singul. dicta regula 310. in 8. priuilegio. Corn. confil. 2. in praesenti consultatione. col. 2. ultim. libro 3. & confil. 300. in hac consultatione. col. 3. libro 4. Barbat. in repet. l. cum acutissimi. col. 2. uerficul. restat nunc examinare. C. de fideicom. n. & Iaso in auth. si qua mulier, col. 1. C. de sacrosanct. ecclesie. & Felinus in c. in praesentia, col. n. 2. uerfi. quarto quero. de probat. & Corn. in suis singul. in uerbo, donatio, incip. licet donatio.

Intuitu reuocatur donatio facta a patre. Nisi sit facta ecclesie. Quo casu reuocatur usque ad legitimam.

Verum contrarium sentit gloss. in c. si quis irascitur. 13. quaest. 2. cum dicit hoc casu honestum esse, ut ecclesia reddat bona sibi donata, per textum in dicto ca. vltim. 17. quaest. 4. Nam si id honestum est, haud dubie neces-

Contrarium assertos.

Quod hominum, id necessario obseruanda. Maxime ab ecclesia

fario obseruandum, per l. semper in contractibus. & quod ibi not. gl. D. de regul. iur. & maxime quidem ab ecclesia, per not. per gl. in c. hoc ius porrectum. 1. 2. q. 2. iuncta gl. in dicta l. semper. & per Ioan. Andr. in c. contentebatur. de his quæ fiunt à prælati. Et hanc partem expressè videtur sequi Bald. in dicta auth. si qua mulier. colum. 2. in 3. not. Cogita & vide quæ diximus supra, in 14. priuilegio.

PRIVILEGIUM CXIX.

Falsa opinione solutum pietatis causa, tanquam indebitum repeti non potest.

In ius pietatis, cõcessi sunt irrevocabilia.

Centesimo decimonondò, generalius, quæ intuitu pietatis cõceduntur, sunt irrevocabilia, ut dicit Sign. conf. 26. quæstio talis est, utrum donatio. col. 2. vers. præterea, quod intuitu. per text. in l. cum is. §. si in ea. ff. de condic. indeb. & l. ex duobus. §. vltim. & l. Nefennius. D. de neg. gest. & l. alimenta. C. eod. tit.

PRIVILEGIUM CXX.

Res ab administratore comparata ex pecunia ecclesie, fauore piæ causæ, censeatur ecclesie.

Res empta ex pecunia mea, nõ est mea

Centesimo uicesimo, licet regulariter res empta ex pecunia mea, non sit mea, l. i. ca. Cod. de rei vend. & l. si patrus. C. commu. vtriusque iud. & l. 1. C. si quis alte. vel sibi. & l. si de tua. C. de dona. inter vir. & vxor. fallit tamen in re empta ex pecunia ecclesie, & sic piæ causæ, ut voluit glo. in l. si vt proponis. & ibi Dd. C. de rei vend. & in l. 3. C. arb. tutel. & gl. in c. inquirendum. & ibi Innoc. Host. Ioan. Andr. Panorm. & omnes. extrâ de pec. cler. & gl. in c. apostolicas. 1. 2. q. 2. & Specul. tit. de empt. & vend. §. tertio loco. vers. hoc autem scias. & Rom. in dicta authent. similiter. in 10. speciali, qui hoc dicit satis probari per textum in capit. 1. & seq. 14. quæst. 4. & in cap. fixum. 1. 2. quæst. 5. licet Host. & Ioan. Andr. in dicto ca. iudicandum, dixissent, id nullo textu probari.

Modo ab administratore ecclesie emptum sit. Pupilli nõ est quod ab extraneo eius pecunia emptum est.

Quod tamen intellige, quando res empta est ab administratore ipsius ecclesie, aut piæ causæ, secus si ab alio, quia tunc non esset ipsius ecclesie, aut piæ causæ, quod ex sua pecunia esset emptum: sicut nec pupilli esset, quod ab extraneo esset eius pecunia emptum. Ita voluit Iac. Aret. Bar. Bald. Paul. Castr. & omnes in dicta l. si vt proponis. per rationes & iura ibi per eos allegata, quæ tu videre poteris.

PRIVILEGIUM CXXI.

In fauorem ecclesie solo cedit edificatio.

Quicquid solo in adificatur, solo cedit. Nisi clericus ex pecunia ecclesie in suo fundo adificet.

Centesimo uicesimo primò, generale est, quod aliàs edificium in alterius solo factum, ipsi solo cedit. §. cum in suo. Insti. de rer. diuis. tamen si quis clericus ex pecunia ecclesie in suo fundo adificet, tantum abest ut id edificium solo cedat, verum è diuerso cedit solõ edificio, & sic vtrumque, & solum & edificium ecclesie. Ita voluit glo. not. in d. c. apostolicos. in verbo, confluxisse. 1. 2. quæst. 2. quam sequitur Spec. in tit. de emp.

& vend. §. tertio loco. vers. quid si clericus. & Bald. in l. in tantum. D. de rer. diuis. & Bart. qui illam dicit singul. in addit. ad Bald. in c. 1. §. & quia vidimus colum. 6. tit. de his qui feud. da. pos. vbi tamen illam intelligit, modò ecclesia soluat pretium fundi. & in c. cum olim. colum. 3. D. de offic. deleg. & in c. inquirendum. colum. 2. de pecul. cler. & in tract. de præstan. Card. in 3. q. col. 15. Sed & Ioan. Andr. in addit. Specul. vbi supra, dicit illud dictum gl. non bene probari, nec ibi, nec alibi, & potius videri, quod res maneat communis pro rata, ne locupletetur ecclesia cum aliena iactura, c. locupletari. de regul. iur. lib. 6. cum similib. ne fauor ecclesie iniustitiam pariat, c. nuper. de dona. inter vir. & vxor. & facit c. generalis. 54. dist. & c. fraternitatis. 1. 2. q. 2. Sufficit ergo, inquit, ecclesie, quod ob eius fauorem edificium solo non cedat, & sic vitet damnum quod aliàs incurret. Et hoc sequitur Rom. in d. auth. similiter. in 11. speciali contractuum: Idem tamen in vltimo speciali dicit, quod dicta gl. possit saluari in casu. ca. quantum est. 17. q. 4.

Modò ecclesie pretium fundi soluatur: Contrariũ sentientes.

PRIVILEGIUM CXXII.

Obligatus ad faciendum, fauore piæ causæ, præstando id quod interest liberatur.

Centesimo uicesimo secundò, licet præcisè quis non possit cogi ad factum, sed liberetur, præstando id quod interest, si quis ab alio. in fi. D. de re iudic. & l. si pulationes non diuiduntur. versic. Celsus. D. de verb. oblig. fallit tamen fauore piæ causæ, per textum loquentem in libertate, in l. qui Romæ. §. Flauius. & ibi Raph. Cum. Paul. Castr. Franc. Aret. Socin. & Ias. ff. de verb. oblig.

Nemo precise tenetur ad faciendum. Secus si uero recipiat causam.

PRIVILEGIUM CXXIII.

Iure digestorum nudo pacto facta donatio ad piæ causas valebat.

Centesimo uicesimo tertio, licet olim de iure scilicet Digestorum, non valeret donatio nudo pacto facta, sed requirebatur stipulatio. l. si quis argentum. §. si autem. C. de donat. tamen valebat ad piæ causas. l. si tibi dederim. in princ. D. de donat. quam ad hoc citat Bal. in l. si quis argentum. §. si autem. C. eod. tit.

Stipulatio in donatio ne necessaria. Secus ad piæ causas.

PRIVILEGIUM CXXIII.

Donationes ad piæ causas factæ, quauis excedant summam quingentorum aureorum, non requirunt actorum confessiones.

Centesimo uicesimo quarto, licet aliàs donatio excedens summam quingentorum aureorum, debeat insinuari, ut not. glo. in l. sancimus. & l. penul. C. de dona. fallit tamen in donatione facta piæ causæ. Et id quidem indubitatum est in donatione facta pro redemptione captiuorum, per text. expressum in l. penul. in princ. C. eod. tit. Sed & idem in omni piæ causa tenent Spec. in tit. de instrum. edit. §. porrò. versic. idem nota quod donationes. per text. in l. illud. C. de sacros. eccles. & in §. si minus. & in auth. de non alien.

Donatio excedens summam quingentorum aureorum insinuat. Nisi sit facta piæ causa. Maxime pro redemptione captiuorum.

Extensio ad omnem piæ causam. Impertum & sacerdotium nõ differunt. Etiam de iure canonico.

rebus eccle. quod & tenuit Pileus quæst. 123. quem refert Ioan. Andr. in addit. Specul. vbi supra, motus quod quemadmodum videtur donatio facta finiri siq̄ insinuatione, per d. l. sancimus, & auth. ibi positam: ita etiam facta ecclesie, aut loco religioso, cum non differant imperium, & sacerdotium, per iura quæ allegat. Et hæc quoque partem sequitur Ioa. Andr. in c. in præsentia, colum. vlt. de probat. Alber. & Bart. in d. l. illud. & ibi Alex. in addit. ipsius Bart. C. de sacros. eccl. per d. l. penultim. C. de don. Host. Ioa. And. et Anto. in c. ult. de fide instrum. idem Host. in Summa, tit. de donat. §. quæ donatio. Bal. in l. consulta. in fin. C. de testa. Ioan. Calder. conf. 3. sub rubr. de donat. Roma. in l. Modernus. D. de donat. Panorm. in ca. relatum. huius initij 1. colum. 1. de testam. Cuma. conf. 105. quædam domina Lucia. colum. penult. vers. superest uidere. Paul. Castr. conf. 212. omisso ordine, colum. 2. uers. præterea donatio, lib. 2. Mathesil. qui hoc dicit procedere de iure Canonico, quod dicit esse ubique obseruandum, licet lex Ciuili aliter disponat, notab. 170. nota quod leges. & Franc. Aret. in l. 1. colum. 1. in 11. priuileg. C. de sacros. eccl. Soc. conf. 115. uidebatur prima consideratione, col. 2. uers. nec obstat si dicatur, lib. 4. Felin. post Anto. & alios in c. ecclesia sanctæ Mariæ. col. 30. de constitut. & Calc. conf. 13. pro parte negatiua. col. 3. uers. decimotertio idem uidemus. vbi & ipse allegat text. in l.ulti. C. de iure dot. & Ias. in l. 1. col. penult. uers. ulti. D. solut. matrim. Franc. Ripa, lib. 3. Respon. c. 1. 1. prima dubitatio, paulò ante fin. Sed contrarium voluit gl. in d. l. illud. & ibi Pet. Guil. Cyn. Bal. in 3. quæst. & Paul. Castr. per text. ibi. C. de sacros. eccl. gl. in d. l. sancimus. in uerbo, ad quingentorum. & ibi Bald. col. 2. C. de donat. & gl. in §. si minus, in uerbo, firma. in auth. de non alien. Raph. Cum. conf. 28. de fundo dato, colum. vlt. Barbat. conf. 65. referam in medium, colum. 10. lib. 4. Maria. in tract. suo oblationum, in 9. lib. q. 6.

Contrariũ asserentes.

PRIVILEGIUM CXXV.

Condictio indebiti non competit ob indebitum solutum piæ causæ.

Centesimo uicesimo quinto fauore piæ causæ indebitum solum nõ repetitur, per text. loquentem in dote, in l. cum is. §. si in ea. D. de condic. indeb. & melius in §. vltim. Insti. de obliga. quæ ex quali contract. nascunt. & ita voluit Baldus in leg. ea quæ. C. de condic. indeb. & ita consuluit Rom. consilio 428. in terminis ppositæ consultationis, in fine 1. dubij. Et facit text. loquens de libertate, in l. quamuis. C. de fideicom. liber. quam et Bald. ibi, in 1. notab. extendit ad aliam quamuis piæ causam.

Fauore dotis indebitum solum nõ repetitur.

Idem in libertate. Extensio ad omnem piæ causam.

PRIVILEGIUM CXXVI.

In dubio titulum piæ causæ præsumendum est priorem fuisse quouis alio.

Centesimo uicesimo sexto, si reperiantur duo instrumenta eodem die confecta, nec constat utrum illorum sit prius, posteriùsue, licet aliàs utrumque uietur, secundum Dyn. et Bart. in leg. 1. §. non autem. in fin. D. de bonorum, posses. secund. tabul. Cyn. post Pet. in l. hac consultissima. §. si autem, in fin. C. de testamentis, cum similib. præsumitur tamen instrumen-

Propter incertitudinem utriusque instrumenti uietur.

tum factum in fauorem piæ causæ fuisse prius confectum, ut potius sit ius ipsius piæ causæ, ut voluit notabiliter Rom. in dicta auth. similiter. in 13. special. inter contractus, vbi refert singulariter consuluisse Francisc. Aret. Seniores, quod agens hypothecaria ad rem aliquam, quam dicit fuisse debitorum, debeat probare suam bonorum obligationem præcessisse donationem de ea re factam, reo conuento, per text. notabil. in l. de rebus. C. de donat. ante nupt. Verum in fauorem piæ causæ præsumendum est in dubio suum titulum esse priorem alterò, per text. singul. loquentem in fisco. l. 1. & ibi Bar. C. de iure fisci. lib. 10. nam piæ causa, & fiscus æquiparantur, l. vlt. C. de sacros. eccles. & §. si minus. in auth. de non alien. ex quo sumitur authen. sicut. C. de sacros. eccl. cum similibus alibi adductis. & hoc sequuntur Socin. Iason, Aquen. & Thom. Parp. in l. 1. in princ. D. solut. matrim. Socin. conf. 67. eadem die, col. 5. versic. confirmatur hoc fundamentum. & Iason qui hoc dicit singul. in l. vlt. col. penul. & ibi etiam Philip. Decius col. vlt. C. de edict. diui Adria. toll. & hoc quoque uoluit Ioan. Pla. in d. l. 1. C. de iure fisci. & Philipp. Decius in l. in ambiguis. D. de regul. iur. Et facit quod post Dyn. uoluit ipse Bart. & omnes post eum in d. l. 1. D. solut. matrim. quod etiam in dubio instrumentum dotis præsumitur cetera precedere, quod & uoluerunt Dyn. & Bal. in l. in ambiguis, per illum text. D. de iure dotium, quia si hoc in dote præcedit, multò fortius in piæ causa, quia fauorabilior, est ut alibi diximus. Quin illud in dote ad eò procedit, ut etiam præferatur instrumento fisci, eodem die confecto, cum de tempore non constat, ut uoluit Bald. in l. dotis. C. de iure dot. & in l. ad exactionem. C. de dot. promi. & Nicol. in l. quamuis. C. de priuileg. fisci.

Nisi alterum sit factum in fauorem piæ causæ. Agens hypothecaria, probare debet suum titulum priorem fuisse altero. Secus præsumitur in piæ causis. Piæ causa & fiscus æquiparantur.

Instrumentum dotis præsumitur cetera precedere. Etiam instrumentum fisci eodem die confectum.

PRIVILEGIUM CXXVII.

Instrumenta inuicem pugnantia, in commodum piæ causæ intepretanda sunt.

Centesimo uicesimo septimo, ex eodem fonte manat, quod si reperiantur duo instrumenta inuicem pugnantia, ut quia unum attestatur, Titium tali die & tali loco id fecisse, alterum eodem die, sed alio loco ita remoto, ut in eodem die esse non potuisset in utroque, ignoraturque utrum sit uerum, an falsum, standum est ei, quod est in commodum piæ causæ, & rei fauorabilis, ut uoluerunt Cyn. & Ray. in l. optimam. C. de contrah. & commit. stipul. Cynus in l. in exercendis, in 2. q. C. de fide instrum. Ioan. And. Anto. et Pan. in c. impunitari. eodem tit. Alexan. conf. 190. plura narrata sunt, col. 4. uers. secundò respondeo, libr. 6. per l. in ambiguis. & l. libertas, de regul. iur. cnm simil.

Instrumenta sibi inuicem contraria. In ambiguis standum est pro piæ causa.

PRIVILEGIUM CXXVIII.

Donatio aliàs prohibita sumit effectum, si conuertatur in piæ causam.

Centesimo uicesimo octaudo, licet aliàs nõ ualeat donatio inter uirum, et uxorem, toto tit. de don. inter uirum et uxorem fallit tamen, si fiat ut conuertatur in piæ causam, ut per text. in l. si sponsus. §. concessa. D. eod. tit. uoluit Guil. Cu. in l. sed et si possessori. §. item si iurauero. D. de iure iur. Bar. in l. Seius & Augerius. D. ad leg. Falcid. Alex. conf. 152. in causa et lite. uers. tertio licet aliàs, lib. 2.

Donatio inter uirum et uxorem ad piæ causas facta ualeat.

PRIVILEGIUM CXXIX.

Pater non prohibetur donare filio ad pias causas.

Donatio inter patrem & filium in causa dote.

Extensio ad omnia piam causam.

PRIVILEGIUM CXXX.

In generali prohibitione alienationis, semper intelligitur excepta pia causa.

Generaliter prohibita donatione, non censetur prohibita ad pias causas.

In prohibitione generaliter prohibita donatione, non censetur prohibita ad pias causas.

Contrarij sententias. Generalis prohibitio de alienando non censetur prohibita ad pias causas.

PRIVILEGIUM CXXXI.

Pignus alienatum ad pias causas, sciente & tacente creditore, censetur ab eodem remissum.

Qui tacet, & patitur, non videtur consentire in suum praesidium.

tur Rom. & Alex. ille. col. vlt. hic, col. 8. in l. qua dotis. D. solut. matrim. & voluit etiam Ioan. Andr. in regula, qui tacet. de regul. iur. lib. 6. Panor. in c. nonne. de praesumpt. Rom. conf. 311. in causa proposita consultatio nis, vers. in 10. dubio. Soc. c. conf. 291. visis literis, col. 7. vers. praeterea hanc partem, lib. 2. Philip. Dec. conf. 66. de duobus quaeritur, col. penult. pro quibus bene facit tex. in auth. si seruis sciente domino, vbi etiam id not. Bal. C. de episcop. & cler. & in c. si seruis. 54. distin. Et quod in simili dicitur de fisco, in l. si hypothecas. C. de remis. pign. Et vide quod scribit Philip. Dec. in c. super eo. col. antepen. vers. sed ad ista responderi potest, iunctis praeced. de offic. deleg.

Exemplum in libertate. Extensio ad omne piam causam. Nisi etiam ad piam causam sit.

PRIVILEGIUM CXXXII.

Mandatum factum piae causae, durat re integra, etiam post mortem mandantis: nec potest illius haeres reuocare, cum non appareat mutatum voluntatem.

Entesimotrigesimosecundo, licet alius mandatum re integra morte mandantis finiatur. l. mandatum. C. mand. cu. simil. fallit tamen in mado facto piae causae, quod nec re integra finitur morte mandantis, nec potest illius haeres reuocare, vt not. voluit Bald. in auth. si qua mulier, col. vlt. vers. quarto not. C. de sacros. eccl. per tex. quem dicit sing. in Clem. exijt. §. in eo vero casu, de verb. sign. & idem Bal. qui hoc dicit not. dignum, in d. l. mandatum, col. 3. ver. sed contra hoc oppo. & ibi Salyc. col. 6. in 13. oppo. C. mand. vterque per tex. loquentem in dote, in l. ergo. §. 1. D. de iure dot. & idem Bald. in l. cum magistratus, col. 1. C. quand. prouo. non est neces. per c. ult. de testam. lib. 6. & ipse Bald. in l. si de functus, in fi. D. de procura. Roma. in l. 2. ff. fol. matrim. & in d. auth. similiter. in 17. speciali, inter contractus, no per text. allegatos. & per Bald. in prioribus locis, quos nititur probare, nihil ad hoc facere, sed per text. loquentem in libertate, in l. si pater filio. D. de manum. vindict. & idem Rom. conf. 119. in 1. conclusione, vbi ad hoc dicit singul. tex. in d. Clem. exijt, quo loco supra citauimus, & Alexan. in addit. Bar. in l. 2. §. sed si quis donaturus. D. de dona. & Iason. in l. eius qui in prouincia. in vers. placebat, col. 1. vers. istam regulam. D. si cert. pet. vbi & facit singul. tex. in dicta Clem. exijt. illum autem textum in d. l. si ego. §. 1. dicit sing. Bald. in c. cum venisset, de testa. super quibus vide omnino Ias. in d. l. eius qui. uers. placebat, col. 1.

Mandatum re integra morte mandantis finiatur.

Secus in mandato factio pia causa.

Et in dote.

Et in libertate.

PRIVILEGIUM CXXXIII.

Poenitentia non habet locum in contractibus ad pias causas, etiam re integra, secus tamen in libertate.

Entesimotrigesimotertio, licet in contractibus innominatis re integra sit locus poenitentiae. l. si pecuniam. D. de condit. ob. caus. cum simil. in celebratis tamen ad pias causas non habet locum poenitentia etiam re integra. ut voluit Bald. qui dicit not. in l. sicut. in fin. C. de actio. & oblig. & per text. in l. si quis pro redemptione. C. de dona. & per id quod in simili dicitur, quod etiam fauore dotis non habet hoc casu locum poenitentia, per text. in l. si ego. §. 1. D. de iure dot. Id quod etiam voluit Bald. per tex. postremo loco allegatum.

In contractibus innominatis re integra locus est poenitentiae. Nisi ad pias causas sit celebrati.

Contrarij asserentes.

Qui contra xit pot poenitere, et quod ad libertatem. Responso ad contraria argumenta.

Heres non potest re integra re filire ab huiusmodi contractibus. Ratio diuersitatis inter haeredem & defunctum.

tum in d. l. mandatum, col. 3. vers. sed contra hanc opin. & ibi quoque Saly. col. 6. 13. oppo. C. mand. & Alex. in l. qui Romae. §. Flauius, col. 7. D. de verb. oblig. & Soc. vbi supra, in 17. priuileg. Et illud de dote etiam per illum tex. voluit Bar. in l. 2. §. si pecuniam. D. de dona. & in l. si pecuniam. §. 1. aut. 2. D. de condit. ob. caus. & Rom. in l. 1. D. solut. matr. Verum contrarium aperte sentit in d. l. qui Romae. §. Flauius, in exemplo per eum ibi posito & apertius Franc. Aret. ibi, & Rom. in repet. d. auth. similiter. in 18. special. contractuum. dicit enim, quod is qui contraxit, poterit poenitere, per tex. loquentem in libertate, & ita in pia causa, in l. dedi. §. idem erit. D. de condit. ob. caus. & iterum in d. l. si pecuniam. §. item si quis dederit. D. eod. tit. in quibus locis idem quoque tenet ipse Roman. Nec obstat, inquit, d. l. si quis pro redemptione, nam is text. solum denegat repetitionem eius quod fuerat donatum, propterea quod diceretur, non fuisse donationem ininuatum, quia excederet summam quingentorum aureorum: at non denegat poenitentiam, quia de hoc ibi non agitur. Si vero is qui contraxit mortuus est, & velit haeres illius resilire, siue poenitere, non poterit etiam re integra, quamuis defunctus potuisset. Et ita loquitur d. l. si ego. §. 1. D. de iure dot. Et ratio diuersitatis est, quia ipse haeres, quantum maximè potest, & debet & tenetur subuenire animae ipsius defuncti, & ita ea perficere & exequi, quae uiuens ipse ad pias causas pro sua anima disposuit, c. in literis. de raptoribus, c. parochiano, de sepul. Hac ferè Rom. cuius sententiam sequitur, licet illius non meminerit, Lauren. Calc. conf. 31. Antonius Pacolarius, col. 5. vers. quid igitur dicendum, uide omnino Ias. in d. l. dedi. §. idem erit. D. de condit. ob. caus. & in l. si pecuniam, in princ. col. 1. uers. quarto limita. eod. tit. uide etiam omnino Socin. in d. §. Flauius, col. 5. & Iason. in d. §. idem erit. & Alex. in d. l. si pecuniam, col. 1. 2.

PRIVILEGIUM CXXXIII.

Ecclesia, vel ciuitas, mutui datione non obligatur, si in utilitatem eius pecuniae uersae non sint.

Mutuans in fitori non tenetur probare uersum in utilitate domini. Secus in mutuantem administratore ecclesie. Et administratori ciuitatis. Nisi ecclesia sua vel ciuitas per magistrum suum aliquam negotiationem exerceat.

Entesimotrigesimoquarto, licet mutuans in fitori non habeat necesse probare uersum in utilitatem domini, vlt. D. de exercit. fallit tamen in mutuantem administratori ecclesiae, siue piae causae, vt uolunt D. d. idem quoque dicentes in mutuantem administratori ciuitatis, in l. ciuitas. D. si cert. petat. Quod tamen limitat singul. Bald. in rub. C. de exercit. col. pen. vers. contra uidetur procedere. quando ecclesia vel ciuitas non exercet aliquam negotiationem; aliàs si exerceat per magistrum suum, vtetur iure communi. quam limitationem dicit singul. Alex. in d. l. ciuitas, col. pen. ubi eam tamen non putat ueram licet Iason. ibi, colum. ult. uers. ista limitatio, eam conetur approbare.

PRIVILEGIUM CXXXV.

Donata ad certum pium usum, ne autoritate quidem principis possunt conuerti in alium.

Donata ad certum usum possunt a donatario in alium usum conuerti, l. 2. in fin. & l. seq. D. de donat. & l. si repetendi. C. de condit. ob. caus. & l. sed si uir. §. ultim. & l. seq.

Entesimo trigesimoquinto, licet donata ad certum usum possunt a donatario in alium usum conuerti, l. 2. in fin. & l. seq. D. de donat. & l. si repetendi. C. de condit. ob. caus. & l. sed si uir. §. ultim. & l. seq.

ff. de donat. inter uir. & uxor. fallit tamen in donatis ad certum pium usum, quia non potest in alium conuerti, per text. in l. penul. & ibi Bald. qui hoc expressè not. & dicit speciale in pia causa. C. de dona. & in Cle. quia contingit, de religiosis domib. & uoluit Bal. qui & hoc negat posse fieri autoritate principis, conf. 183. factum proponitur, post princip. lib. 1. vbi & ad hoc casu alia iura alleg. & conf. 118. casu sub tali forma, col. 3. uer. super quinto puncto, lib. 5. & Pan. conf. 99. quidam condidit testamentum, col. 2. vers. moueor decimo, lib. 2. ubi tamen exceptit autoritatem summi Pontificis, & Pan. Cast. conf. 187. super primo quaesito respondeo, in prin. lib. 1. ubi etiam exceptit autoritatem summi Pontificis, & Benedic. Capra, conf. 121. punctus fuit, quidam testator. Tu tamen omnino uide Bart. in l. pater. §. Tufculanus. D. de legat. 3. & in l. legatum. D. de usufruct. lega. & Bald. conf. 415. uisa substitutione. ante fin. lib. 4. & Pan. in c. nos quidem, col. ult. & ibi Card. & alios, de te flamen. Rom. lingu. 477. legatum factum. uide eundem Romanum conf. 49. vers. quo ad tertium.

alium conuerti. Secus i donatis ad certum pium usum. Quae ne autoritate quidem principis possunt conuerti in alium usum. Excepta tamen summi Pontificis autoritate.

PRIVILEGIUM CXXXVI.

Pactum non excludit eum a sacrilegio, qui rem ipsius ecclesiae propria autoritate occupat.

Entesimotrigesimo sexto, licet valeat pactum vt creditor possit propria autoritate possessionem hypothecatam ingredi, per l. 3. C. de pignor. fallit tamen si res ipsa sit ecclesiae: neq; enim hoc casu pactum excusaret eum, qui rem ipsius ecclesiae propria autoritate occuparet, quum in sacrilegium incurreret, per textum in c. nulli liceat. 1. 2. q. 2. per quem ita dicit Innoc. in c. verum, de foro compet. Sed Hostien. ibi tenet contrarium. Sed tu omnino super hoc uide Ant. & Pan. in d. c. verum. vbi multifaria in ea re distinguunt. & Rom. multa quoq; super hoc differentem, in d. auth. similiter. in 16. speciali, inter contractus. ad legem Falcid.

Nisi occupatus ecclesiam occupet.

PRIVILEGIUM CXXXVII.

Non male infertur ab alienatione rerum ecclesiae ad alienationem rerum piae causae.

Entesimotrigesimo septimo, in alienatione rerum piae causae eadem solennitas requiritur, quae in alienatione rerum ecclesiae. Ita uoluerunt Hostiensis Ioannes And. Ant. Imol. & Panorm. qui hoc dicit semper esse notandum, & Barb. in cap. nulli, de rebus ecclesiasticis non alienandis, per textum, in §. quia uero, in auth. de non alienand. qui est can. in cap. hoc ius porrectum. 10. quaestione 2. Ang. in l. 2. Cod. de fide instrumentorum. Imola, Felinus & Petrus Anch. conf. 274. ad declarationem dubij, colum. 1. Paulus Liuz. & alij post eum, in Clementina, quia contingit. §. illud, de religiosis domibus. & Paulus Castrensis, conf. 269. dubitatur nunquid hospitalis, columna 1. libro 1. & conf. 16. incipiente, tale factum fuit. & iterum consil. 295. incipiente, proposita mihi. & Philippus Francus, qui hoc dicit singulariter in cap. 1. colum. 2. de rebus eccles. non alienand. lib. 6. Qualiter tamen hoc intelligatur, quantum ad bona hospitalium, uidebis per Felinum in dicto cap. de quarta colum. 2. de praescriptionib. & Philippus Francus, vbi supra.

Eadem re quiritur solennitas in alienatione rerum piae causae, quae in alienatione rerum ecclesiae.

Quid in alienatione bonorum hospitalium.

PRIVILEGIUM CXXXVIII.

Restitutio in integrum eodem modo competit piæ causæ, quo ecclesiæ.

Ecclesiæ restituatur in integrum ratione lesionis. Et piæ causæ.

Centesimo trigesimo octauo, non dissimile est præcedentibus, quod sicuti ecclesia restituitur in integrum ratione lesionis, c. 1. & per totum tit. de in integrum restitutio. ita & pia causa, vt voluit Io. And. in c. 1. & c. 2. & Ibi Ioa. de Imol. & Dom. de in integrum restitutio. lib. 6. & Pet. Anch. in c. nulli de reb. eccl. non alien. & Paul. qui hoc dicit esse semper menti tenendum, in d. c. nulli. in fine. & c. cum effes, colum. vlt. de test. vbi hoc dicit sing. & Franc. Arc. in l. 1. col. vlt. in 2. priuileg. C. de sacros. ecclie. Et ita quoque voluerunt, loquendo de hospitali, Inno. Pet. Anch. & Imol. in c. nisi ecclesiæ, de de præbend. Bald. & Paul. Cast. in l. orphanotrophos, post prin. C. de episco. & cler. Bal. conf. 465. in ciuitate Brixia, lib. 1. & conf. 381. quæstio subtilis est, col. 1. lib. 3. Pan. in ca. 1. aliàs 2. colum. penult. & vers. de in integrum rest. aliàs de præscriptionib. & Roma. conf. 407. cum præsupponatur post principium.

PRIVILEGIUM CXXXIX.

Piæ causæ præscribuntur tantum spatium quadraginta annorum.

Contra ecclesiæ currit scriptio, nisi tantum præscriptio quadraginta annorum. Et contra piæ causæ.

Centesimo trigesimo nono, sicuti contra ecclesiã non currit præscriptio, nisi quadraginta annorum, per l. vlt. & auth. quas actiones, C. de sacros. eccl. ita nec etiã contra piæ causas, per tex. in §. cum temporib. in auth. de ecclie. tit. & voluit Bal. qui hoc dicit not. & menti tenendum in d. auth. quas actiones, & in l. in genero. in fi. D. de his qui not. infra. vers. vltimò præmitto. Pan. in cap. de quarta. in 6. notab. & ibi latè Fel. col. 1. & 2. de præscriptio. idem Pan. in c. accedentibus, in 2. notab. de priuileg. & conf. 54. hoc capite factum, super quo, & c. col. 2. vers. hoc tamen, lib. 2. vbi reprehendit Feder. qui conf. 101. incip. vtiliter fuit. tenuit sufficere possessionem triginta annorum. idem quoq; tenuit Maria. qui alios quoque allegat in tractatu de oblationib. in 5. q. noui libelli. Iason in §. ex maleficijs, col. 1. Inst. de action. Franc. Balb. in 1. par. 5. part. col. 2. vers. amplia quartò.

PRIVILEGIUM CXL.

Pia causa & ecclesia de iure æquiparantur, ac iisdem gaudent priuilegijs.

Qualibet pia causa est de gaudent priuilegijs, quibus ecclesiæ. Eadem est ratio pia causa & ecclesiæ. Ecclesiæ et pia causa de iure æquiparantur.

Centesimo quadragesimo, generaliter eisdem gaudent priuilegijs qualibet causa pia, quibus & ecclesiæ, vt voluerunt Io. And. Pet. Anch. & Dom. in d. c. 1. de in integrum rest. lib. 6. & Inno. in c. relatum. de test. & ibi Pan. col. vlt. qui dicit huius esse rationem, quia est eadem vtriusq; ratio: nam ecclesiæ sua priuilegia habet propter animam, contemplatione Dei. & idem Panor. in d. cap. nulli. ante fi. de rebus ecclie. non alien. vbi reddit etiam rationem, quia hæc duo, videlicet ecclesiæ & pia causa, reperiuntur de iure æquiparata, per c. requisisti. §. secus autem, de testa. & facit c. xenodochus, cum c. seq. de religiosis domib. & idem Pan. in c. 1. de in integ. rest. & in d. c. accedentibus, de priuileg. & conf. 102. circa perso-

narum, col. vlt. vers. & idem dicendum, lib. 2. & Pet. Anchar. in Clem. causam, de elect. & in Clem. dispensationem, de iud. Barb. latè in c. vlt. de testam. & Phil. Franc. in d. c. 1. col. 2. de reb. ecclie. non alien. lib. 6. & bene facit tex. in l. priuilegia. & quod ibi not. Bar. C. de episco. & cler. & scribitur in c. sciant cuncti. & in ca. generali. post princ. de elect. lib. 6. & in c. grandi. & ibi Pet. Anc. Card. Flor. & alij, de supplend. neglig. prælat.

PRIVILEGIUM CXLI.

In pijs causis & minorum persona re ipsa & ex solo tempore tardius pretii exoluti mora contrahitur.

Centesimo quadragesimo primo, licet aliàs non contrahatur mora sine interpellatione, aut diei, aut hominis, per not. in l. magnam. C. de contrah. et commit. stipul. tamen sicut hoc fallit in minore, cui quicquid de betur, per textum gl. & Dd. in l. in minorum. C. in quibus causis. in integrum restit. non est neces. et in l. Titia Seio. §. versus. D. de legat. 2. et alibi dixi plenius. ita quoq; in pijs causis, per textum in d. l. Titia Seio. §. versus. quem ad hoc expendit Bal. in auth. hoc amplius. col. pen. et ibi etiam Iason, col. j. C. de fideic. et voluit gl. not. in §. item mista. in verbo, in iudicium. Inst. de actio. quam sequitur et facit singul. Roman. singul. 1. 16. tu habes quod in minore. vide Iason. in dicta auth. hoc amplius.

Sine interpellatione non contrahitur mora. Aliud in minore creditore. Et in pijs causis.

PRIVILEGIUM CXLII.

Ecclesiæ & alia pia loca in omnibus minorum iure utuntur.

Centesimo quadragesimo secundo, vt generalitè loquar, omnia priuilegia competentia minoribus. competunt ecclesijs, et alijs pijs locis: à pari enim procedunt minores et piæ causæ, vt patet ex text. in l. orphanotrophos, in princ. C. de episcop. et cle. vbi administratores priorum locorum æquiparantur tutoribus et curatoribus, et ibi expressè not. Bald. et Paulus Castr. post princ. hospitalia iure minorum vti: et est similis text. quem etiam not. Imol. in Clem. quia contingit. §. vt autem præmissa. de relig. domi. et expressè voluit Rom. singul. 93. incip. habui quæstionem. vbi dicit, quod minori pius locus æquiparatur: et per hoc decidit pulchram quæstionem. et Matthesi. notab. 44. nota quod ecclesiæ. vbi hic dicit cessare in vno casu. Et hoc procedit ex consequentia eorum, quæ diximus in præcedentibus priuilegijs, quibus latè ostendimus ecclesiã, et piã causam æquiparari: quia etiam ecclesiæ, et minor à pari procedunt, per tex. in c. 1. & in c. auditis. et ibi latè gl. et Dd. de in integrum rest. et propterea sapissimè sumitur argumentum à minore ad ecclesiã, vt per gl. in l. respública. C. quibus ex caus. maior. et l. si in rem. C. quand. ex fact. tut. cum multis similibus latè congregatis per Nicol. Eueral. in locis legalibus, in loco à minoribus ad ecclesiã, vbi hoc ex aliorum sententia limitat, vt per eum videre poteris.

Omnia priuilegia competentia minoribus. Cuius causæ æquiparantur. Administratores priorum locorum æquiparantur tutoribus. Pius locus æquiparatur minori. Ecclesiæ et minor à pari procedunt. Argumentum vtilitè sumitur à minore ad ecclesiã.

PRIVILEGIUM CXLIII.

Fiscus & ecclesiæ in omnibus æquiparantur.

Centesimo quadragesimo tertio, similitè omnia priuilegia competentia fisco, competunt & ecclesijs, & alijs pijs causis, vt licet videre ex multis, quæ supra diximus, quibus adde gloss. in l. si procurator. §. vlti. D. de iure fisco. quæ trahit illum text. ad ecclesiã, quam sequitur Barto. in l. à diuo Pio. §. sed si emptor. D. de re iudic. & etiam Panor. in cap. 2. in fi. de preca. cum multis similibus adductis per eundem Eueral. in loco de fisco ad ecclesiã, vel ad piã causam. Et si quis velit videre priuilegia fisci, legat Bald. in leg. 1. C. de hæred. vel actio. vend. & Saly. in l. vlt. C. de priuileg. fisco. & Eueral. vt supra, & Franc. Luca. in eo tract. quem de priuilegio fisci nuncupauit.

Priuilegia fisco competentia etiam ecclesijs competunt.

Argumentum de fisco ad ecclesiã. Priuilegia fisci quæ.

Violenter inuadens possessionem rei suæ, priuatur dominio eius rei. Secus in ecclesiã.

A persona arbitratores postea non arbitrantis non receditur. Nec stur ad arbitrium boni viri. Extinguitur tamen compromissum. Aliud fauore pia causa. Vt in a. se. Et in causa alimen. memoru.

Arbitrio collato in personam debentis, nec postea arbitrantis recurretur ad iudicium.

PRIVILEGIUM CXLVI.

Semper in fauorem piæ causæ iudicandum est, etiam si sustineat partes actoris.

Centesimo quadragesimo sexto, licet aliàs cum sunt iura partium obscura, reo fauendum est potius quam actori, c. cum sunt, de reg. iur. libro 6. cum concordant. ibi adductis per gloss. & Doctores, fallit tamen in causa pia, in qua si æquales sunt vtriusque probationes, semper pro pia causa iudicandum est: etiam si sustineat partes actoris. textus est nota. loquens in libertate, l. lege Julia. D. de manumiss. id quod trahit ad omnem piã causam Spec. titu. de testib. §. postquam de testibus, vers. sed quid si contingat. & Romanus, qui nullam Specula. facit mentionem in auth. similitè. in primo speciali, circa iudicia, vbi hoc dicit esse notandum ad materiam cap. in nostra, de testib. & l. ob carmen. §. si testis. D. eodem titulo & idem etiam voluit Barbat. in dicto cap. ex literis. & rursum in capitulo, in præsentia, de probat. & Corset. in suis singul. in verbo, pia causa, in dubio stamus. Sed & illum textum ad omnem casum fauorabilem trahit Bald. in leg. cum magistratus, in ultima quæstione. C. quando prouoc. non est neces. ubi illum dicit esse not. & mente tenendum, & in cap. 1. §. ad hoc, in verbo, promptiores, titu. hic finit lex Coradi, & ca. vbi dicit singul. & in c. 1. ad fin. de contract. & inter me & domi. ubi dicit multum notandum, & in cap. vlt. col. 3. de re iud. & ante illum Cyn. in l. 1. & ibi quoque ipse Bal. C. de usuris.

In ambiguis reo fauendum est potius quam actori. Secus in pia causa vt in libertate. Extensio ad omnem piã causam.

Extensio ad omnem causam fauorabilem.

PRIVILEGIUM CXLIII.

Ecclesiæ violenter inuadens possessionem rei suæ, non incidit in constitutionem leg. si quis in tantam. C. vn. de vi.

Centesimo quadragesimo quarto, licet violenter inuadens possessionem rei suæ, apud alium constituta, priuatur dominio eius rei, per l. si quis in tantam. C. vn. de vi: tamen illud non procedit in ecclesiã, aut alia pia causa, secundum glossam in cap. primo, in verbo, rigor. & ibi Doctor. de dol. & contu. & Benedictus Capra, consilio 32. punctus, casus est talis, columna penultima. & bene facit, quod hic diximus in quadragesimo quinto priuilegio, de legatario occupante legatum propria autoritate.

PRIVILEGIUM CXLV.

Arbitratore non arbitrate, fauore piæ causæ recurritur ad arbitrium boni viri.

Centesimo quadragesimo quinto, licet à persona arbitratoris electi à partibus, postea non arbitrantis, non recedatur, vt eat ad arbitrium boni viri, & sic iudicis, ac consequenter extinguitur compromissum, & stipulatio in id facta. l. vlt. C. de contrah. empt. l. si merces, in princ. D. loca. leg. si quis arbitratu, D. de verb. obligatio. & ibi concord. in gloss. fallit tamen fauore piæ causæ, vbi arbitrator non arbitrate, recurritur ad arbitrium boni viri. textus est loquens in causa dotis, in l. 3. C. de dot. promiss. & in l. cum post. §. gener. D. de iure dotium. & voluit glo. etiam in dote, in l. vltima, in gl. 3. & ibi Bald. col. 3. in 5. oppos. C. de contrah. emptio. & Bart. in l. prima, col. 3. D. solut. matrim. vbi dicit, hoc quoque procedere in causa alimètorum, & alia pia causa. & Bald. in l. vltima, vers. pone declaratio dotis. C. de sentent. quæ sine certa quanti. Romanus in dicta l. si quis arbitratu. & ibi Iason, columna tertia, in quarta limitatione. Sed aduerte huc paululum: quia illi textus qui ad hoc allegantur, non probant, videlicet in dicta l. 3. & in §. gener. nam loquuntur quando arbitriū erat collatum in personam debitoris debentis soluere dotem. quo casu quando pars, cui committitur arbitriū, non vult arbitrari, recurritur ad iudicem in omnibus cõtractibus. per textum in l. hæc vendicatio. D. de rei vendi. & not. gl. Bar. Alexan. & alij in d. l. si quis arbitratu. vbi & Ias. hoc perpendit, nec aliud dicit.

PRIVILEGIUM CXLVII.

Diuersis sententiis à iudicibus prolatis, fauor sententiæ pro pia causa dictæ præualet, nisi euidenter nunquam ex actis appareat.

Centesimo quadragesimo septimo, similitè licet aliàs pares numero sint iudices, si diuersæ sententiæ proferantur, in dubio ea sit assumenda, quæ pro reo facit. inter pares. D. de re iudic. & c. ult. extra eo. Id quod etiam fuisse obseruatū apud antiquiores, testes est Aristoteles libro quæstionū 29. c. 13. vbi huius rei multas rationes attulit. In hoc tamen casu ei stādū est, quæ est in fauore piæ causæ, et si ea actoris partes subeat, per tex. in d. l. lege Julia. D. de manumiss. et d. l. pares, & d. c. vlt. et ita in omni pia causa voluit Rom. in 2. speciali, circa iudicia. Nam et eundem fauorem habet causa dotis, per dictum cap. vltim. cum pia causa sit equè fauorabilis, ac imò fauorabilior, ut sæpè diximus, et dicemus postea latius. Et propterea dicit Vinc. et post eum Ioan. And. Panormita. et omnes in dicto c. ultimo, hoc idem quoq; locū habere in alijs casibus fauorabilibus. quod & satis declarat text. ibi, & voluerunt etiam Specul. & Ioan. And. in add. ipsius tit. de teste. §. postquam de testibus, vers. sed quid sit contra. & Ioan. And. in c. in nostra, de testib. Alex. & Ias. in d. l. inter pares. D. de re iudic. Sed hoc tamen limita procedere, nisi ea sententia lata pro causa pia esset euidenter iniqua, per textum in l. si pars iudicantium. D. de inoffic. testamen. quæ licet loquatur solum in causa testamenti, extenditur tamen ad omnem aliam causam similem, & fauorabilem, ut dicit Ange. post gloss. ibi expressim illum textum ad li-

In diuersis sententiis à partibus numero iudicibus prolatis, quæ in re fauore est, in dubio assumitur. Nisi a iudice dicitur fauor pro causa. Sic fauor dicitur.

mitationem d.c.vlti. & idem Angel.in l. cum magistra- tus. C. quando provo. non est necess. & Alex. in l. duo iudices, columna 4. D. de re iudica. & dicit Angelus in dicta l. si pars, euidenter eam esse iniquam, quæ ex a- ctis apparet, vt nota. per Innocent. in cap. ex insinua- tione, de appellatio. de qua re latius videbis per Docto- res, & maximè recentiores in capitulo inter cæteras de re iudicata.

PRIVILEGIUM CXLVIII.

In dubijs semper fauendum est piæ causæ.

Rator piæ causæ.

Entesimoquadragesimo octauo, generalius semper in dubijs teucnda est ea pars, & opinio, quæ fauet piæ causæ: ita vulgò allegatur lex sunt personæ. D. de religio. per quam ita dicit Petr. Anc. consilio 46. prima facie videretur. Imo. & recentiores in c. in præsentia, de probatio. Roma. in leg. senium. & in l. penul. C. qui testam. face. possunt. Cumanus cõsi. 105 quædam domina Lucia, col. 3. Alexad. consilio 121. uiso thamate, col. 3. lib. 1. & consil. 31. super contentorum, col. 3. & 190. plura narrata sunt, in fin. lib. 6. & consilio 204. hoc capite perspectis verbis, col. 3. uerfi. rursus da to, eodem lib. 6. recentiores in l. 1. C. de sacrosanct. eccl. & scribunt omnes vbique.

PRIVILEGIUM CXLIX.

Relicta ad piæ causas sunt misti fori: ad eò ut laicus etiam teneatur stare iurisdic- tionem iudicis ecclesiastici.

In causis pijs habet episcopus iurisdictionem in laicos. l. 1. & ibi Bal. C. de episcop. audi. & c. 1. & ibi Hosti. qui dicit non valere consuetudinè in contrariu. Panor. in vltimo notab. & iteru in fi. ubi hoc dicit no. Bar. & Anto. Butr. etiam in vltimo notab. de emptio. & venditio. & in c. cum sit generale, & ibi Panormitanus in secundo notab. de foro comp. Et propterea dicit glo. in c. relatum, huius initij 1. de testamen. quod in relictis ad piæ causas, potest semper adiri iudex ecclesiasticus, contra quoscunq; quam gl. sequitur & dicit ling. Pan. ibi in fin. Sed est etiã glo. in c. si hæredes. & ibi Inno. & Host. Io. And. Panor. & alij de testam. Sed & de hoc est text. in l. hæreditas. ubi gl. Bal. in vtraq; lectione, & Ang. D. de petit. hære. & in §. si quis autem edificacione. in au th. de eccl. titu. & ita quoq; voluit Inn. & Io. And. in c. si gnificanti. de offi. deleg. & idem Inno. in c. nos quidè, de testa. Archid. in c. Syluester. 1. q. 1. Spec. de ofi. iud. §. 1. uerfi. item imploratur contra hæredes, & in titu. de instru. edi. §. nunc aliquando, uerfi. et scias. Ang. consil. 129. in hoc initio bona dicti testatoris. & cõsi. 137. qui dā Hugucius, paulò antè fi. ubi ad hoc etiã allegat l. nul lier l. si quis ad declinandam. C. de episc. & cler. Canon. in c. significatibus. de offi. dele. Floria. in l. cum quidā. §. si dies. D. de vsur. et in l. qui erat, col. 1. D. famil. ercif. Bar. in l. solent, col. 2. uerfi. quaro coram quibus iudici- bus. D. de alimen. et cibar. leg. Fran. Are. in d. l. 1. col. ult. in decimo quarto priuilegio. C. de sacrosanct. eccl. Alex. consilio 170. circa primum dubiu, in princip. lib. 2. Stepha. Bertr. consil. 94. relictæ, num. 9. lib. 2. et hoc om nes fatentur esse misti fori, de quo latissimè per Barba. consil. 42. clementissimum Decum, colum. antepen. ver-

Entesimoquadragesimo nono, ubi versatur cau- sa pietatis, habet etiã episcopus iurisdictionem in laicos. l. 1. & ibi Bal. C. de episcop. audi. & c. 1. & ibi Ho sti. qui dicit non valere consuetudinè in contrariu. Panor. in vltimo notab. & iteru in fi. ubi hoc dicit no. Bar. & Anto. Butr. etiam in vltimo notab. de emptio. & venditio. & in c. cum sit generale, & ibi Panormitanus in secundo notab. de foro comp. Et propterea dicit glo. in c. relatum, huius initij 1. de testamen. quod in relictis ad piæ causas, potest semper adiri iudex ecclesiasticus, contra quoscunq; quam gl. sequitur & dicit ling. Pan. ibi in fin. Sed est etiã glo. in c. si hæredes. & ibi Inno. & Host. Io. And. Panor. & alij de testam. Sed & de hoc est text. in l. hæreditas. ubi gl. Bal. in vtraq; lectione, & Ang. D. de petit. hære. & in §. si quis autem edificacione. in au th. de eccl. titu. & ita quoq; voluit Inn. & Io. And. in c. si gnificanti. de offi. deleg. & idem Inno. in c. nos quidè, de testa. Archid. in c. Syluester. 1. q. 1. Spec. de ofi. iud. §. 1. uerfi. item imploratur contra hæredes, & in titu. de instru. edi. §. nunc aliquando, uerfi. et scias. Ang. consil. 129. in hoc initio bona dicti testatoris. & cõsi. 137. qui dā Hugucius, paulò antè fi. ubi ad hoc etiã allegat l. nul lier l. si quis ad declinandam. C. de episc. & cler. Canon. in c. significatibus. de offi. dele. Floria. in l. cum quidā. §. si dies. D. de vsur. et in l. qui erat, col. 1. D. famil. ercif. Bar. in l. solent, col. 2. uerfi. quaro coram quibus iudici- bus. D. de alimen. et cibar. leg. Fran. Are. in d. l. 1. col. ult. in decimo quarto priuilegio. C. de sacrosanct. eccl. Alex. consilio 170. circa primum dubiu, in princip. lib. 2. Stepha. Bertr. consil. 94. relictæ, num. 9. lib. 2. et hoc om nes fatentur esse misti fori, de quo latissimè per Barba. consil. 42. clementissimum Decum, colum. antepen. ver-

fic. capio nunc secundam dubitationem, et seq. usque ad finem consil. li. 4.

PRIVILEGIUM CL.

Cognitio legatorum ad piæ causas spectat ad forum principis.

Entesimoquingagesimo, cognitio causæ lega- torum relictorū ad piæ causas pertinet ad iudices Regios, non etiam ad inferiores, per textum à nemi ne quem uiderim, hucusque ad hoc expensum, in l. hæ- reditas. §. si defuncto. D. de petit. hæred. in uerbis. princi- pali autoritate, id est, principis ut scieter exponit gl. Et hoc quidem confirmatur ex l. 1. C. quando Imper. inter pupil. et vid. ubi pupilli, uiduæ, atque aliæ miserabi les personæ habent priuilegium, vt possint trahere ad- uersarios ad forū principis, prætermissio ordinario. Nā, ut ibi dicit Bald. princeps est specialis protector huius- modi personarum. Legatum autem relictum personis dicitur ad piæ causas, ut postea dicemus, ex quo potes intelligere, illud ad hunc locum pertinere.

Cognitio relictorum ad piæ causas pertinet ad iudices re gios.

Princeps specialis protector miserabi- lium perso- narum.

PRIVILEGIUM CLI.

Iudicium populare datur pro legatis ad piæ causas.

Entesimoquingagesimo primo, potest quilibet de populo agere pro relictis ad piæ causas, tex. est no. in §. si uerò sanctissimus, uerfi. si autem hæres. ubi Ang. not. tit. de eccles. tit. & ita voluit per illū tex. Spec. in tit. de instrum. edit. §. nunc uerò aliqua. q. 65. uer. sed nõne quilibet de populo: Bar. in l. si quid relictū. D. de legat. 1. Bal. in l. nulli, col. pe. uerfi. ultimò no. per tex. ibi. C. de epif. & cler. & in auth. hoc amplius, col. 3. uer. que ro ad cuius petitionē. C. de fideicom. & in d. auth. simili ter, in 3. speciali, circa iudicia. ubi dicit illum tex. in d. §. si uerò. esse sing. & perpetuò memoriæ commendandū. & idē Rom. qui eum dicit sing. cõsi. 69. uiso quouis the mate, col. 1. uerfi. secundò principaliter. & apertius cõsi. 428. in terminis propositæ consultationis, col. 3. uerfi. tercio ad idem. & Barb. in rub. de rescript. in Clem. col. 8. uerfi. quinto nisi fuisset, in lectu. & in c. si hæredes. post alios ibi, de testam. & consil. 8. scribitur præclare, col. 7. lib. 1. & consil. 12. scribitur apud Prophetam, col. ante- pen. uer. & si opponatur, ubi dicit ad hoc tex. in d. §. esse ualde sing. & consil. 32. illud in medium afferam, col. 3. lib. item 3. redeo ad materiam. & Stepha. Bertran. consil. 244. uiso proceflu, nu. 4. lib. 1.

Quilibet de populo rectè agit pro pijs cau- sis.

PRIVILEGIUM CLII.

Officium iudicis, nemine etiam peten- te, in piis causis interponendum est.

Entesimoquingagesimo secundo, licet aliàs iudex non possit, nec debeat impertiri officiu suū irrequi situs. l. 4. §. hoc autē iudiciū. D. de damno intect. cum cõcord. ibi adductis. fallit tamē in causis pijs, quibus ne mine petere potest iudex iudiciū suū impertiri, imò. de bet. tex. est elegās, in l. nec quicquam. §. ult. uer. plerūq; ubi & hoc no. Bar. D. de offi. procõsue. & in l. profectitia. §. sed & si proponas. D. de iure dot. & in l. qui erat hæres. D. famil. ercif. & Bar. in d. §. hoc autē iudiciū, in 4. opp. et ibi

Iudex non debet impertiri offi- cium suū. Nisi in pijs cau- sis.

Alloquim- junctus
Idem in li- bertate.

& ibi quoque (Imol. & Alex. ex quib. Bart. quem se- quitur Alex. dicit iudicem, nisi id fecerit, puniendum. Inno. in c. ad nostram, huius initij 2. de iure iur. Spec. de testam. §. in primis, uerfi. pone nullus. Cyn. & Bald. in l. mulierem, per illum textum, loquentem de liber- tate. C. si manc. ita alie. fue. Bald. in d. l. ne quicquam §. ubi decretū, col. 10. de officio proconf. & in au- th. ad hæc. ad fi. C. de vsuris, & in l. vni, col. 17. C. de confes. & in c. bonæ, huius initij 2. col. 2. uerfi. & scias de postul. prælat. & consil. 152. super primo puncto. in fi. lib. 4. & in l. hæreditas. §. 1. in l. lect. & ibi etiã Ang. D. de petit. hæred. Rom. in d. auth. similiter, in 5. & rur- sum vndecimo speciali, circa iudicia. Panorm. in c. nos quidem. in quarto notab. de test. Floria. in l. cum qui- dā. §. si diem. D. de vsur. & in l. qui erat, col. 1. in fi. D. famil. ercif. Calca. cõsi. 13. pro parte negatiua, col. 5. uer- fi. & quod fortius est. Barbat. d. cõsi. 8. & cõsi. 32. supra in præcedenti priuilegio alleg. Alex. in l. diui, col. 2. uerfi. nota casum, per illum text. loquentem in causa alimentorum. D. ad leg. Falcid. & benè facit gl. in c. cu- pientes. §. cæterum, in uerbo, contumacia, de elect. lib. 6. cum dicit iudicem posse impertiri officium non pe- titum, ubi vertitur animæ periculum, per tex. in c. cum nobis olim, de elect. quod & voluit Spec. in tit. de dis- put. & alleg. §. vlt. uerfi. probationes, in fi. per c. cum in- hibitio, de claud. despons. Et quod etiam in causa do- tis, quæ & ipsa pia causa dicitur, vt postea dicemus. Id quoque procedit per text. in l. si cum dotem. §. nec non illud. uerfi. ideoque. & ibi Rapha. & Paul. Cast. D. so- lut. matrimo.

PRIVILEGIUM CLIII.

In causa alimentorum non admittitur appellatio. Quod an in omni pia causa obtineat, in vtramque partem disputa- tur.

Et in cau- sa alimen- torum. A snia la- ta in fauore piæ cau- sæ non ap- pellatur. Et in cau- sa alimen- torum. Si res non recipiat dilationē, non appel- latur. Modo de salute cor- poris agitur. Et multò minus, si de salute anime. Contrariu afferentes Permissa ceteris ap- pellatio, si sit prohi- ta. In causa decimarū licita est appellatio Responsio ad obiectione

Entesimoquingagesimo tertio, à sententia lata in fauorem piæ causæ non licet appellare: ita sunt qui putant, per id quod voluit Barlo. in l. solent, columna vltima & iterum in l. Mela. D. de ali. & cib. le- ga. quod in causa alimentorum non admittitur appel- latio, per l. vlt. D. de appel. recip. ubi dicitur, quod si res dilationem non recipiat, non permittitur appellare. quod & idē voluit ipse Bart. ita dicens voluisse Fran. Tig. in suo tractatu de alimentis, col. vlt. uerfi. quæro an à sententia. Et idem quod de pia causâ diximus, sen tit Bald. in repet. l. 1. char. penulti. in 9. quæstio. in fin. dum dicit procedere, cum res dilationem non recipit, ubi de salute corporis agitur, per d. l. vlt. D. de appel. re- cip. multo minus, cum tractatur de salute anime. Ver- rum contrarium tenent Rom. in d. authen. similiter, in 6. speciali, inter iudicia. & Alex. in addit. Bar. in d. l. Mela. moti, quia semper censetur permilla appella- tio, nisi expressè reperiatur prohibita. l. & in maiori- bus. C. de appell. l. si is quem. C. de libe. caus. & l. 2. §. si is. D. quand. appel. sit. Deniq; quia in causa decima- rum, quæ vtiq; pia est, vt quæ pro anima tribuuntur, permittitur etiam appellari, vt voluit glos. ordi. in ca- Titia nobis. ubi etiam Docto. distingunt, extrâ de de- ci. quem sequitur Spec. in tit. de appel. §. in quibus, uer- fic. sed nunquid. Nec obstat quod dictum est de ali- mentis, quia id omnino indubitatum est. Fuerunt enim multi qui contrarium tenuerunt ea ratione, quâ supra adduximus: vt licet videre per Spec. & Io. Andr. ubi supra d. §. in quibus, uerfi. sed nunquid quando iu- dex, ubi in ea re distinguunt. Sed eo concessio non pro-

preterea sequitur, vt id quoq; procedat in alijs pijs cau- sis, in quibus ea ratio, cui innituntur, qui illam senten- tiam tenuerunt, non procedit, videlicet, quia res dila- tionem non recipit, per d. l. vlt. ideo cogita.

PRIVILEGIUM CLIIII.

Quærela non numeratæ pecuniæ etiã vltra bienniū in piis causis introducitur.

Entesimoquingagesimo quarto, licet aliàs ex- ceptio non numeratæ pecuniæ per confitentem non possit opponi post biennium, per totum titu- lum. C. de non numerata pecunia & Institutione de lit. obli- gati. Ita notab. voluit Bal. loquens in ecclesia, in auth. hoc ius porrectum, col. pen. uer. vltius habetis hic, in fi. per tex. ibi, ad hoc subtiliter inductum. C. de sacros. eccl. Id sequitur & reputat sing. trahitq; ad omnē piæ causâ, Ro. ubi supra. in 7. speciali. & Calca. cõsi. 13. pro parte negatiua, col. 3. uerfi. non idem in exceptione. Cui adde quod & ibi voluit Bal. in c. in præsentia, col. 2. uerfi. sed quid possit, de probat. ubi plus dicit, quod si Abbas habeat licentiam accipiendi mutuum, & fuerit confessus accepisse, poterit quandocunq; obijci exce- ptio non numeratæ pecuniæ, nisi constet de vera nu- meratione, per d. auth. hoc ius productum. Nam & dicta licentia intelligitur de mutuo naturaliter vero, non de chirographo. vt ipse dicit, & ficto, secundum Iac. Be & Cy. in l. 7. D. si cert. pet.

Exceptio non nume- rata pecu- nia non op- ponitur post biennium. Pia tamē causa per- petuo com- petit.

Abbas con- fessus se ac- cepisse mu- tuum spe- futura nu- meratio- nis pot per- petuo oppo- nere exce- ptionem. Licentia accipiendi mutuum in- telligitur de mutuo vero, non ficto. Rom. non tenetur e- dere prop- ria instru- menta a- ctori. Secus fa- uore piæ causæ.

PRIVILEGIUM CLV.

Acto in piis causis rectè postulat fieri sibi instrumentorū rei exhibitionē.

Entesimoquingagesimo quinto, licet aliàs non teneatur reus edere instrumenta propria actori ad fundandam suam actionem. per l. 1. & l. qui accusare & l. vltima & ibi plenè not. C. de eden. tamen hoc fal lit fauore piæ causæ, cui agenti tenetur reus edere. Ita voluit Bal. in c. j. col. 2. uer. sed contra hic opponitur. & ibi Ant. & Pan. col. 2. Franc. Are. & latè Fely. col. 6. in 4. fallen. & latius Philip. Dec. col. 9. uerfi. tercio extenditur & in multis seq. de proba. Ro. in l. 1. D. solu. matrim. & in d. auth. similiter, in sexto speciali, circa iudicia. Alex. in l. vlt. in 17. fallè. & ibi Phil. Dec. col. pe. C. de eden. & Iac. in l. 1. col. 2. C. eo. tit.

PRIVILEGIUM CLVI.

An diebus feriatis consistat iudicium in piis causis.

Entesimoquingagesimo sexto, in causis pijs pro- cedi potest, etiam feriatis diebus, vt voluit Specula- titulo de fer. §. sequitur, uerficulo post autoritatem, argumen. cap. vltimam. 77. distinct. & ca. nunquam, de consecrato. distinct. 1. & Bartol. in l. diui. D. ad legem Falcid. Bald. in cap. vlt. in fi. de ferijs. Paulus Castrenf. in l. 1. §. vlt. D. de fer. Romanus in dicta authen. similiter, in octauo speciali, circa iudicia, per textum loquentem in causa alimentorum, in l. 2. D. de ferijs, qui etiam loquitur de datione tutorum & curatorum, qui est actus pius. vt dicit ibi Bald. in prin. & per alium textum loquentem. in causa filij, in l. publicas. C. eodem

In pijs cau- sis procedi- tur et feri- atis die- bus. Et in cau- sis alimen- torum. Donatio tu: orū & curatorū est alius pius. Et in cau- sa filij.

eodem tit. cui & tu adde quod voluit Bald. quem sequuntur Angel. Imo. Paulus Castrenf. & Francisc. Aretin. in l. prima D. solut. matrim. ubi in causa dotis proceditur die feriat. quod & voluit Romanus in dicta l. 1. §. vltimo. D. de ferijs. Super quo tamen distinguit Alexand. in dicta l. prima, colum. 3. D. solut. matrimo. quem videas, vbi etiam distinguit de causa alimentorum, de quo etiam per Francisc. Aret. consil. 96. in causa & puncto. Et quanquam plerique omnes illud intelligant de ferijs ad vtilitatem hominum introductis, possent tamen dici hoc quoque procedere in ferijs in honorem Dei constitutis, per id quod voluit Bartol. in l. si cum filiis familijs, col. 3. D. de donatio. quod si statutum disponit; quod potestas possit procedere in certis causis, nulla iuris solennitate seruata poterit procedere die feriat in honorem Dei: quia ista est solennitas de iure Ciuili, per l. prouinciarum. & ibi ipse Bart. C. de ferijs. quod & idem tenet ipse Bart. & Bald. in l. 1. D. de milit. testam. Bartol. in l. idem est. §. deportati. D. eodem titu. Bartol. Bald. Ang. in l. milites. C. eodem tit. Petr. Anchar. in Clem. sepè, de verborum obliga. & Romanus in rub. de arbitr. in 17. quæst. At certum est, quod in pijs causis omnis solennitas iuris Ciuilis remouetur, vt sæpius diximus, ergo &c. Sed contra hoc tenent Imol. & Roma. sibi contrarij in dicta l. si cum filiis familijs. D. de donatio. per id quod habetur in dicta Clemen. sepè, vbi per illa verba, summarie, & de plano, non intelligunt derogatum ferijs in honorem Dei. Ratio est secundum Bartol. in extrauagan. ad reprimendum, in verbo, figura, quia secundum rationem naturalem, vel diuinam, quæ etiam appellatur naturalis, cap. 1. distinct. 1. seruari debent & coli ferie in honorem Dei, propterea præcepit Dominus in testamento veteri, Sabbata obseruari. Ex quo sequitur, quod per sublationem solennitatum iuris, non censetur permitti, vt procedatur huiusmodi ferijs, quia paria sunt procedere sine figura iudicij, & sine aliqua iuris solennitate, vt dicit Bartolus in dicto verbo, figura & rursum in verbo, videbitur. Nec obstat d. l. prouinciarum, quia licet ferie in honorem Dei sunt introductæ de iure diuino, vt dictum est, potest tamen id ius diuinum ius Ciuile distinguere & limitare, vt non procedat in certo casu, per no. in l. vlt. C. si contra ius vel vtilit. & in cap. quæ in ecclesiarum, de constit. Sed in dubio per dispositionem generalem, non videtur lex, vel statutum derogare iuri diuino, per l. si a fratre. C. de test. mili. iuncta l. diuus. D. eo. ti. & per d. Cle. sepè, & per hoc hanc postremam partem sequitur Alex. in d. l. milites.

Quod procedit tam in ferijs ad vtilitatem hominum quam honorem Dei introductis.

In dubio per generalem dispositionem non videtur lex, vel statutum derogare iuri diuino.

In pijs causis summus ius procedendum.

Et in causis dotis.

PRIVILEG. CLVII.

In pijs iudicijs non requiritur aliqua causæ cognitio.

Centesimoquingagesimo septimo, in huiusmodi causis procedendum est summarie, & de plano, secundum Specu. tit. de instrum. edit. §. nunc verò aliqua, verbi. quæritur autem qualiter, alijs verbi. iuxta hoc quæro an executor, & Bal. in l. 1. in lect. in fi. & ibi Fran. Aret. col. vlt. in 6. priuileg. C. de sacros. eccl. & l. hæreditas. §. si defuncto, in vtraque lect. ara, & ibi etiam Ang. D. de peti. hære. declarant qualiter id intelligatur. Floria. in l. qui erat, col. 1. D. fam. ercif. Rom. in d. auth. similiter, in 9. speciali, circa iudicia, vbi hac ratione dicitur, quia in causa dotis, quæ pia est, hoc modo proceditur, per tex. si rectè, inquit. inspicitur, in Clem. dispensatio fam. de iud. & Barb. consil. 87. prope est dominus, col. 5. lib. 4. & Calca. consil. 13. pro parte negatiua, col. 4. ver. sed quod tam dotis, & Sreph. Bertr. consil. 244. vltio processu, col. 4. nu. 1. 2. lib. 1. & consil. 94. reliq. nu.

10. lib. 1. Tu circa illud de causa dotis aduerte, quod Bar. & alij in l. 1. D. sola. matrim. sunt in ea sententia, vt bene debeant dilationes coarctari, arg. l. 2. D. de iudic. vbi & hoc Imo. adnotat, & Bal. & Saly. in l. ult. C. de sentent. quæ sine certa quan. tamen quantum ad libellum, & alia substantialia iudicij debet ordinariè procedi, ut not. Bal. Ang. & Fran. Aret. in d. l. 1. per not. in l. si cum dotem. §. eo. autem tempore, ibi, lis contestatur. D. sola. matrim. & in l. 3. ibi, more iudiciorum, ubi & hoc not. Bal. C. de dot. promiss. & voluit etiam Bar. in l. si constante, in 6. q. 3. partis. D. solu. matrim.

Dispositio quoad causam dotis.

PRIVILEGIVM CLVIII.

In omnibus dos & pia causa æquiparantur: & rectè de dote ad piam causam in iure argumentamur.

Centesimoquingagesimo octauo, generaliter omnia priuilegia dotis competunt & pijs causis, ut constat ex alijs multis quæ supra diximus, quibus & tu adde quæ dicam infra, post hæc priuilegia, dum tractabimus, quæ dicantur piæ causæ, & textum æquiparantem dotem, & piam causam, in cap. donare, titu. quali. olim seu. alien. po. & multa quæ in eam rem congerit Eueral. in locis legalib. in loco de dote ad piam causam. Sunt autem multa dotis priuilegia, quæ uide-re poteris per glos. Barto. Bald. Imo. Pau. Cast. Roman. Alex. & alios in l. 1. D. solu. matrimo. Specul. tit. de dote post diuor. restitu. in fi. Bald. in rub. C. de priuileg. dot. Saly. in l. fin. C. eodem tit. Bapt. de S. Balfo, in suo tractatu de Priuilegijs dotalibus, ubi trecenta quinquaginta quatuor dotis priuilegia collegit, & Bald. Nouel. in suo tracta. de dote, & Ioan. Campegium in suo tractatu dotium.

Omnia priuilegia dotis competunt etiam pijs causis.

Dotis priuilegia quæ.

PRIVILEGIVM CLIX.

Priuilegia pijs causis concessa, an possint à statuentibus reuocari.

Centesimoquingagesimo nono, ordinatio siue constitutio, uel consuetudo aut statutum de distribuendo annuatim aliquid ad pijs causas iure elemosyne, non potest tolli per eos, qui huiusmodi constitutionem, siue ordinationem fecerunt, text. est no. in l. priuilegia. C. de sacrosan. eccl. & ibi Barto. in fine qui de hoc dicit esse tex. in c. ad apostolicam, de simo. sequitur Rom. in auth. similiter in nono speciali contractu, qui & ad hoc allegat quod in simili uoluit Io. And. in addit. Spec. tit. de instru. edit. §. nunc uerò aliqua, ad fi. Sequitur etiam Domin. in c. quæ in ecclesiarum, col. 3. de constit. in c. 1. col. 7. eod. tit. lib. 6. Pau. Cast. in l. si quis curialis. C. de episc. & cler. Calca. consil. 13. pro parte negatiua, col. 4. ver. sic etiam uidemus. Franc. Aret. & Iaf. in l. non amplius. §. 1. D. de legat. 1. ad quod Paul. & Aret. hanc rationem adferunt, quod pia causa non est subdita laicis, priuilegia autem non subditis concessa non possunt à statuentibus reuocari, secundum Inno. in c. nouit, de iudic. Tu adde quod circa d. c. ad apostolicam, uoluerunt Panor. & Fely. ibi, & idem Panorm. consil. 6. in quæstione quæ uertitur, colum. 2. uer. lic. secundum remedium, lib. 2. ubi & illud dictum Bar. sequitur, uide etiam tex. in c. ueniens, huius initij 2. & ibi Fely. colum. 5. extrà de testibus, & Anton. Corf. in suis sing. in verbo, pia causa ordinatio. Contrarium tamen uoluerunt Cy. Imo. & Alexan. in dicta l. non amplius. §. 1. D. de legat. 1. moti, quia sicut ciuitas potuit facere huiusmodi statutum & ordinationem, potest & tollere, per l. si quis in principio testamenti, D. de legat. 3. & §. sed naturalia, verficu. ea verò, Instit.

Constitutio ad pijs causas facta non potest tolli per eos qui eam fecerunt.

Pia causa non est subdita laicis

Contrarij afferentes ciuitas potest statutum facere, & illud tollere.

PRIVILEGIVM CLXI.
Constitutio pœnalis in pijs causis latissimè interpretanda.

Centesimo sexagesimo primo, similiter, licet constitutiones pœnales non sunt extendendæ ex identitate rationis, per gl. in clem. vt hi qui in verbo, in ijsdè, de ætat. & qualita. cum sim. fallit qui in verbo, in ijsdè, de elec. lib. 6. quæ extendit illum textum pœnalè, loquentem de electione ad præscriptionem, fauore, vt dicit, ecclesiarum & cum illa simpliciter transit Domi. ibi, ad fi. in uerfic. not. primo ex hac gl. & not. etiam Pan. in c. nihil, col. an tepen. uer. secundo principaliter, eod. tit. & quod uoluit Ioan. And. in c. 1. de homicid. lib. 6. vt illa constitutio pœnalis loquens simpliciter de principe, comprehendat principem supremi gradus fauore anime, alijs non comprehendere, & sequitur ibi Domi. in §. sacri, col. 1. qui ex hoc not. q. constitutio pœnalis concernens fauorem animarum, est latè interpretanda. sequitur item illud dictum Bar. in tract. de præstantia Card. in 7. q. primæ partis, col. vlt. vbi hoc reputat sing. & consil. 59. illud in medium afferam, col. 1. o. lib. 1. 2. qui & ad hoc allegat, & dicit sing. gl. in c. quanquam, in gl. vlt. de vfur. lib. 6. quæ extendit illam constitutionem pœnalem, loquentem de testamento, ad codicillos & alias vitimas voluntates, & hoc ibi idem uoluerunt ultra eos, quos ea glos. allegat Ioan. Mo. Arch. & Ioan. And. in Nouella, & Domi. Et ex hoc, & alijs quibusdam dicit Barba. in 7. q. constitutio quantumcunque pœnalis, loquens simpliciter de clericis, si emanauit in fauorem animarum, comprehendit Cardinales, quos alijs non comprehendere, quod dicit esse nouum, & admiratione dignum. Sed & quod fauore animarum extendatur constitutio pœnalis, uoluit & ipse Ioan. And. in c. ex tenore, & ibi Pan. in uer. no. sing. qui filij sunt legi. & Bar. in auth. sacramenta puberum, col. penul. uer. quæro utrùm. C. si aduersus uend. Imo, consil. 123. in causa quæ uertitur, col. 2. Rom. consil. 285. omnia quæ sunt, in fi. Alex. consil. 42. super præmissis, in fi. lib. 1. Fel. qui adducit concord. in c. translatum, col. vlt. de const. Iaf. in l. rem quæ nobis, col. 5. uer. item circa illud. D. de acq. poss. & in l. si quis maior, col. 2. uer. sic. sed istis non obstantibus. C. de transact. Philippus Decius in l. factum cuique suum. §. in pœnalibus, col. vi. tima, uer. sexto fallit. D. de reg. iur. & idem si agatur fidei nomine, ut no. Pan. in c. 2. in fi. de diuor. licet cõtrarium uoluerit glo. in c. in fidei, de hæret. lib. 6. & idem si de libertate, ut per Iaf. in l. si priusquam, col. pen. D. de noui oper. nunciat.

Laici non possunt per sua statuta disponere in præiudicium clericorum, possunt tamen per suum statutum tollere priuilegiu ab ipsis concessum clericis, & sic qui fecit legem in fauorem clericorum, potest illam tollere. Sed & hanc partem sequitur Saly. in auth. calla & irrita & ibi etiam Fulg. & Pau. Cast. C. de sacros. eccl. Fulg. & Pau. Cast. in d. l. priuilegia. C. eod. tit. Alex. latè, & ad hoc alios adducit, col. 2. o. statutis accuratè perspectis, col. 4. & seq. lib. 2. quem omnino uidebis, & Iafon in d. l. non amplius, pro concordia huiusmodi opinionis.

Lex exorbitans ex identitate rationis non extendenda. Nec etiã ex maiori ratione.

Secus fauore animæ.

Idè in quacunque causa fauorabili. Etiam si uisatur dispositio de ratione taxatiua.

PRIVILEGIVM CLX.

Dispositio et exorbitans & correctoria, in fauorem piæ causæ extendenda.

Centesimo sexagesimo, licet alijs non sit lex, aut alia dispositio exorbitans, & correctoria extendenda ex identitate rationis, vt uoluit gl. no. in c. in fidei, in verbo, inquisitionis, de hæredib. lib. 6. ac nec ex maiori quidem ratione, per gl. reputatam sing. in auth. quas actiones. C. de sacros. eccl. Cui tamen si nilis est tex. in l. tam is. §. 1. D. de dona. & uoluit Bar. in l. præcipimus. §. vlt. per illum textum. C. de appel. cum concordantijs adductis de Iafonem, in d. auth. quas actiones. Fallit tamen fauore animæ, vt uoluit Ioan. And. in c. ex tenore, & ibi Anto. & Pan. qui filij sunt legitimi. Bar. post gl. in auth. sacramenta puberum, col. pen. in fi. uer. quæro utrùm ista auth. & ibi Bal. & alij. C. si aduersus uend. Ant. in c. vltimo, charta antepe. in 1. fall. de consuet. & in c. sepè, & in c. cum ad sedem, de rest. spo. & in c. euidentiã, in fi. de sent. excom. Imo. & Domi. in c. quamuis, de pact. lib. 6. & idem Imo. consil. 1. col. 3. uer. & cum agamus, & consil. 123. in causa quæ uertitur, col. 2. & in c. cum contingat, char. 27. de iureiu. & ipse Domi. in c. j. de tempo. ord. lib. 6. Pan. in c. quæ sunt, de diuor. Rom. in l. sequitur. §. si uia. D. de vfucap. Alex. in l. stipulatio hoc modo concepta, col. 4. uer. preterea vbi agitur. D. de verb. obl. & in l. si constante, col. 4. uer. item in quantum. D. solu. matrim. vbi adfert alias concordantias, & in l. Põponius. §. præterea, col. 2. uer. ad arg. D. de acq. poss. Barba. in l. 4. §. Cato, col. 24. & seq. D. de verb. oblig. & consil. 59. illud in medium adferam, col. 10. lib. 2. Fran. Aret. in l. qui superstitis, col. 2. uer. sed ad istud. D. de acq. hæred. & consil. 93. consideratis, col. 2. uer. his ergo sic præmissis. & iterum col. seq. & Philip. Franc. in sua disputatione petitorij, scilicet ex nobilissima, col. v. uer. quartu remediũ. Et hoc in vniuersum procedit in quocunque casu pio, & fauorabili, vt uoluit Bar. qui etiam uult hoc procedere, si dispositio ueteretur dictione taxatiua, in l. si cõstante, in prin. in 9. q. 4. prin. & ibi post eum Alex. col. 4. uer. item in quantum. D. solu. matr. per l. illud. C. de sacros. eccl. & idem Bar. in auth. res quæ, ad fi. C. commu. de leg. & ibi Ang. qui ad hoc ponderat gl. in l. si posthumus à primo. D. de libe. & posth. Rom. in auth. similiter. C. ad legem Fal. & est bona gl. in l. j. C. de his qui ante aper. tab. & l. miles, in prin. D. de re iud. & etiam tex. in l. libertam. §. Senatus cõsulti. D. de ritu nup. & in l. 2. §. si mater non petierit, uer. quid si curatores. D. ad Tertul. quæ omnia allegat ad hoc Alex. in d. l. si constante, qui hoc limitat duobus modis, vt ibi uideri potest, & idem Alex. in l. inter pares. D. de re iudicata.

Contrarij afferentes ciuitas potest statutum facere, & illud tollere.

Centesimo sexagesimo primo, similiter, licet constitutiones pœnales non sunt extendendæ ex identitate rationis, per gl. in clem. vt hi qui in verbo, in ijsdè, de ætat. & qualita. cum sim. fallit qui in verbo, in ijsdè, de elec. lib. 6. quæ extendit illum textum pœnalè, loquentem de electione ad præscriptionem, fauore, vt dicit, ecclesiarum & cum illa simpliciter transit Domi. ibi, ad fi. in uerfic. not. primo ex hac gl. & not. etiam Pan. in c. nihil, col. an tepen. uer. secundo principaliter, eod. tit. & quod uoluit Ioan. And. in c. 1. de homicid. lib. 6. vt illa constitutio pœnalis loquens simpliciter de principe, comprehendat principem supremi gradus fauore anime, alijs non comprehendere, & sequitur ibi Domi. in §. sacri, col. 1. qui ex hoc not. q. constitutio pœnalis concernens fauorem animarum, est latè interpretanda. sequitur item illud dictum Bar. in tract. de præstantia Card. in 7. q. primæ partis, col. vlt. vbi hoc reputat sing. & consil. 59. illud in medium afferam, col. 1. o. lib. 1. 2. qui & ad hoc allegat, & dicit sing. gl. in c. quanquam, in gl. vlt. de vfur. lib. 6. quæ extendit illam constitutionem pœnalem, loquentem de testamento, ad codicillos & alias vitimas voluntates, & hoc ibi idem uoluerunt ultra eos, quos ea glos. allegat Ioan. Mo. Arch. & Ioan. And. in Nouella, & Domi. Et ex hoc, & alijs quibusdam dicit Barba. in 7. q. constitutio quantumcunque pœnalis, loquens simpliciter de clericis, si emanauit in fauorem animarum, comprehendit Cardinales, quos alijs non comprehendere, quod dicit esse nouum, & admiratione dignum. Sed & quod fauore animarum extendatur constitutio pœnalis, uoluit & ipse Ioan. And. in c. ex tenore, & ibi Pan. in uer. no. sing. qui filij sunt legi. & Bar. in auth. sacramenta puberum, col. penul. uer. quæro utrùm. C. si aduersus uend. Imo, consil. 123. in causa quæ uertitur, col. 2. Rom. consil. 285. omnia quæ sunt, in fi. Alex. consil. 42. super præmissis, in fi. lib. 1. Fel. qui adducit concord. in c. translatum, col. vlt. de const. Iaf. in l. rem quæ nobis, col. 5. uer. item circa illud. D. de acq. poss. & in l. si quis maior, col. 2. uer. sic. sed istis non obstantibus. C. de transact. Philippus Decius in l. factum cuique suum. §. in pœnalibus, col. vi. tima, uer. sexto fallit. D. de reg. iur. & idem si agatur fidei nomine, ut no. Pan. in c. 2. in fi. de diuor. licet cõtrarium uoluerit glo. in c. in fidei, de hæret. lib. 6. & idem si de libertate, ut per Iaf. in l. si priusquam, col. pen. D. de noui oper. nunciat.

Constitutiones pœnales, ex identitate rationis non extendenda.

Secus fauore piæ causæ. Electio ad præscriptionem pœnalis. Constitutio pœnalis fauore animarum late interpretanda.

Constitutio pœnalis loquens de testamento extenditur ad codicillos.

Idem fauore fidei.

Et libertatis.

PRIVILEGIVM CLXII.

Priuilegia piæ causæ latissimè sunt extendenda.

Centesimo sexagesimo secundo, licet alijs priuilegia sint strictè interpretanda, nec extendenda, ut not. Bar. in l. 1. in prin. per illum tex. C. de legib. & in l. ultima, col. 1. dum distinguit inter priuilegium, & beneficium, & ibi etiam Bal. D. de const. prin. Ioan. And. et Anton. in c. olim, de uerb. sign. per c. priuilegia. 3. dist. cum similib. fallit tamen in priuilegijs piæ causæ, quia ea tanquam fauorabilia extenduntur, de similibus ad similia, gl. est notab. in l. nulli licere. C. de episc. et cler. quæ extendit priuilegium illius tex. concessum pijs causis de una causa ad aliam, quoniam (inquit) fauor est, per l. cū quidam. D. de hæred. inst. et illam gl. ad hoc ponderat, et dicit menti tenendum Bald. in c. in præsentia, col. 2. uer. dicit Accurs. de probationib. ubi per illum. §. sed hoc

Priuilegia strictè interpretanda.

Secus in priuilegijs piæ causæ.

hoc præfenti, in auth. de sanctis. episcop. extendit legē, quę loquitur de testamentis ad contractus.

PRIVILEGIUM CLXIII.

In dispositis ad pias causas ius Canonici cum seruandum est in vtroque foro.

Verumque ius tam civile quę Canonici in suo foro seruandum. Secus in pjs causis.

Centesimo sexagesimo tertio, licet aliis vbi ius Canonicum & Civile disident, & ius civile non fouet peccatum, vtrumque ius in suo foro seruandum est, per plenē not. in c. 1. de noui oper. nunc. fallit tamen in dispositis ad pias causas, quia in illis ius Canonicum est seruandum in vtroque foro. Ita voluit Ioan. And. Ioan. Cald. Petr. Perus. Petr. Anch. Card. & Imo. in c. relatu, huius initij primo. de test. Bar. in l. 1. col. 1. in lect. & iterum in repetitio. col. vlt. & ibi Salyc. col. 13. & ferē omnes. C. de sacrosan. eccl. Pet. Anch. conf. 25. videtur prima facie, in prin. Imo. in l. illa institutio, col. 24. D. de heredib. inst. Alex. & Corne. in l. captatorias. C. de test. mi lit. Socin. conf. 53. in præfenti consultatione, col. vlt. & Doct. alibi sapē.

Contrarij sententię.

Contrarium tamen tenet Ange. in d. l. illa institutio, per not. per Inn. & Ioan. And. in c. nouit, de iud. vbi de hoc nihil dicunt, sed hoc voluit ipse Inn. in d. c. relatu, de test. Sed prima opinio, vt cōior est, ita quoque & verior, vt latē patet ex ijs, q̄ supra diximus in prin. huius gl.

PRIVILEGIUM CLXIII.

In pijs causis diuini tantum iuris & naturalis habetur consideratio.

Pia causa non subsit solemnitatibus iuris positum.

Centesimo sexagesimo quarto, generaliter pię causę non subsunt solemnitatibus iuris positum, siue sit id ius civile, siue municipale, siue consuetudo, aut quidvis aliud, sed tantum iuri diuino, naturali, aut gentium, vt notat Bar. Bal. Fulg. & recēiores in l. 1. C. de sacrosan. eccl. Idem Fulg. in l. generali. C. eod. tit. Card. Pano. & alij in c. cum esses, & c. relatum. vbi bonus tex. de testa. Pano. in rub. eod. & conf. 1. 1. in causa quę vertitur, col. 1. lib. 1. & conf. 3. circa duo dubia, col. 2. lib. 2. C. de conf. 105. quędam domina, col. pen. Rom. in d. authen. specialiter, in decimosexto speciali inter contractus, & alijs multis locis eiusdem repetitio. Pau. Cast. conf. 93. vifo dicto testamento, col. 1. in fi. lib. 1. & conf. 456. visis & examinatis, col. 2. lib. 1. cōf. 213. eiusmodi qō, col. 2. vers. præterea donatio. & Doct. alibi sapē. Si enim conarar omnes hic citare, qui hoc scripserunt, oleum & operam (vt aiūt) perderem. Sed tu hoc loco vide Alex. conf. 210. statutis accuratē perspectis, per totum librū secundum. & adde quōd pulchrē dicit Archid. in c. scrip tum. 6. q. 3. quia vbi agitur de salute animę, non attenduntur apices iuris, quod dictum sequitur & commendat Philip. Dec. in c. cum dilecta, ad fi. gl. & idem ferē dicit Bal. conf. 216. verba testamenti, in fi. lib. 1. in quib; pro iustitia naturali esse iuuare, quantum possibile est, testamenta ad pias causas. in quibus non est de apicibus iuris disputandum, in verbo, procuratorem, de confir. vtiles uel inutili. & iterum conf. 18. casus sub tali forma.

Non

Vbi agitur de salute anime, non considerantur apices iuris.

col. vlt. lib. 5. & Panor. in c. virtutis, col. 5. vers. & maxime hoc casu, de dolo & contu. vbi etiam dicit, quōd nō est in his causis de apicibus iuris disputandum, & Cate. Cotta in memoriali, apices iuris.

PRIVILEGIUM CLXV.

Voluntas testantis ambigua pro pia causa interpretatur.

Centesimo sexagesimo quinto, licet aliis actus indifferens ad bonum & malum, sit potius interpretandus in bonam partem, quā in malam, c. absit, & ibi bona glo. 1. q. 3. cum similibus. cuius rei ratio est, quia quis in dubio bonus presumitur. l. merito. D. pro socio. Ex quo & illud fit, quōd semper in ambiguis benignior interpretatio sumenda. l. semper in dubijs. D. de reg. iur. & ibi multę concord. fallit tamen fauore pię causę, per id quod pulchrē consuluit Pet. Anch. conf. 79. prima facie videtur dicendum, quod si aliquis in testamento simpliciter confessus est, se fuisse vsurariū, licet hoc referri possit ad modicum tempus, vt fieret benignior interpretatio, tamen fauore animę referenda est huiusmodi confessio ad totum tempus vitę suę, ita quod ex hoc declaratur mutuum factum ante tempus triginta sex annorum (de hoc enim tempore loquitur) fuisse vsurarium, & tenebitur hæres satisfacere, vt plenius et tutius consultatur animę testatoris, per c. vlt. de presbytero non baptis. et c. iuuenis, de sponsal. quod dictum sequitur et commendat Fely. in c. præfentia, col. 7. vers. secundō nota quod ista dicta. de proba. vbi et hoc dicit sing. et limitat, et in c. dudum, col. 5. de præsump. vbi hoc dicit valde no. et in c. auditis, col. antepe. de præscrip. et Hippol. Marfil. sing. 151. semper in dubijs.

Actus potius in bonā partē quā in malam interpretandus.

In dubio quis presumitur bonus. In ambiguis benignior interpretatio sumenda. Secus in pjs causis.

PRIVILEGIUM CLXVI.

Rehctū pluribus cōiunctim pię causę, et p vnū, vel pauciores, poterit impleri.

Centesimo sexagesimo sexto, licet regulariter id quod commissum est pluribus simul, non possit per vnū, aut etiam plures expediri. l. Pedius. §. 1. D. de arbitr. fallit tamen, vbi tractatur de fauore animę, vt voluit Bal. conf. 229. verba dicunt, col. 1. lib. 2. arg. c. religiosus. §. sanē, de testam. lib. 6.

Pluribus simul commissum nō potest per vnū expediri. Secus fauore anime.

PRIVILEGIUM CLXVII.

Causa finalis, fauore dotis, ex commo do accipientis presumitur.

Centesimo sexagesimo septimo, licet aliis præsumatur causa impulsua, quę respicit commodum accipientis tantum, per l. Aurelius. §. ultim. D. de lib. leg. et arg. l. hæredem. D. mand. hoc fallit fauore dotis, nam tunc presumitur causa finalis, per l. si ego. et ibi Bar. D. de iure dotium, et l. si quis pro redemptione. C. de don. Vide omnino quę scripsi in tract. Cessante causa, cessat effectus, limitatione 2. numero 21. cum quatuor aut quinque seq.

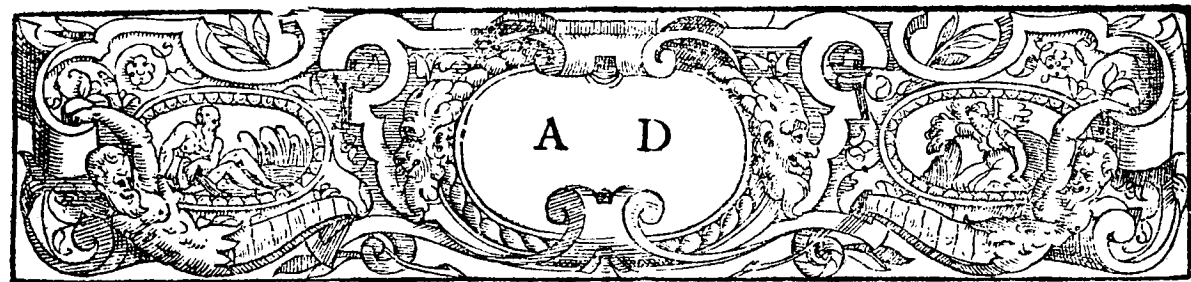
Presumitur causa impulsua quę respicit commodum accipientis tantum. Aliud fauore dotis.

TIRAQVELLI
REGII IN CVRIA
PARISIEN. SENATORIS
TRACTATVS.
DE PRÆSCRIPTIONIBVS.

AB IPSIVS AVTHORIS FILIO PRÆSIDII
Amplissimo Parisiensis curiæ dicatus.

NON est quod in eo laborem, Præses dignissime, quod bona pars scriptorum solet: hi enim sine egregia commendatione eorum quos sibi præsidio esse, aduersus obtrectatorum calumnias desiderant, nihil in publicum edunt. Quod etsi pro amoris ac obseruantie magnitudine, vel rerum omnium bonarum expectatione, aut veritate sapius ad id impellente fiat, laudabilius tamen esse nemo ingenuus ignorat, sic per totum vitæ suę decursum pietate ac iustitia floruisse, vt citra vilius commendationem suam decus ac splendorem retineat virtus. Cum igitur tua omnis ætas innocentie & æquitati tuendæ, ac nequitie profligandæ omnium bonorum applausu insumpta fuerit, non video quod virtutis theatrum pulchrius tibi extrui possit, quā illud quod in omnium animis inq; te ipso amplissimum reliquisti. Cuius & inspectorem et admiratorem patrem meum fuisse iure adfirmare possum: cum tanta in suos ac in patriam pietate affectus fuerit, tantoq; in virtute præstantes viros amoris desiderio commotus, vt antè non conqueuerit, quā tam propensi in eos animi aliquam significationem ostendisset. Itaque pietatis innata fidem faciens multos in sua patria leges ac statuta Commentarios edidit, velut in leges Connubiales, in vtrumque ius retractus municipale & conuentionale, & præter hos multa alia. Vnus sup. rest. de præscriptionibus Commentarius, qui lucem desiderat, quā satis copiosam tuo beneficio habebit, si ad illud virtutis veraq; laudis theatrum tuum, id est, omnes bonos virtutisq; studiosis aditum benigne præbueris. Vale.

LECTOREM ADMONITIO.

VARIA expediendarum litium remedia tam anxie veteres quaesierunt, ut posteri tanquam naturae convenientia atque amica ea receperint auidissimè. Adeò bonis omnibus quies ac tranquillitas semper chara fuit, ut meritò legibus nostris hoc fuerit celebratum, Bonos innocentisque viros lites maximè execrari sole- re. Nec mirum, cum vel Cicerone teste libro de Finibus 2. tran- quilla & quietà vita, deorum vitae sit simillima, ob idque cunctis mortalibus ex- petenda. Quae igitur leges vitae quietem ac tranquillitatem maximè tuentur, di- uinae meritò censendae sunt. Sunt autem eiusmodi de praescriptionibus latae, quae praeterquam quod bono publico, & ne rerum dominia incerta sint, nemoque rei suae negligenter curam gerat, editae fuerint: hoc singulare bonum attulerunt, ut que- tis & tranquillitatis laesae remedium essent. Ob id vix vna reperiatur ex omnibus ci- uitatibus quae iure ac lege communi reguntur, quae non admodum sollicitè proprijs ac priuatis legibus ac statutis ius commune approbarit & confirmarit, vel etiam ad eiusmodi remedium aliquid addiderit. Cum igitur Piætones nostros hoc commu- ne bonum satis diligenter amplexos esse perspexissem, quid ea de re potissimum sta- tuissent, quam luculentissimè possem commentariis in praecipua legum nostrarum capita editis ostendere volui.

ANDRAEAE TIRAQVELLI REGII CONSILIARII DE PRAESCRPTIONIBVS, TRACTATVS.

Des prescriptions. s. I. Quand aucun acquiert, Glos. I.

s. PRIMVS.

QUAND aucun acquiert aucuns biens immeubles par iuste ti- tre a habile à transporter seigneurie, & à bonne foy b les pos- sede paisiblement c par dix ans d continuelz e entre presens f, ou par vingt ans entre absens: il les peut defendre contre tous qui les voudront auoir & demander, ou qui deman- deront rentes ou autres seruitudes g par dessus. Et par la coustume ferà creu de son dict titre par son serment h. Mais soubz la di- cte coustume ne sont comprins les mineurs, eglise, n'autres personnes priuilegiées, ne semblablement les droictz seigneuriaux, censives, ou feudaux.

PARIVSTE TITRE. GLOS. I.

Consuetudo
hac confor-
mis est iu-
ri communi.

An omni-
no neces-
sarius sit
titulus, e-
tiam eius
nulla facta
mentionem
in hac con-
suetudine.
Quaestio
decisa.

CONSVETUDO nostra in hoc conformis est iuri commu- ni, quod in huiusmodi praescri- ptionibus longi temporis titu- lum exigit. Sed quaestio est, an, si nostra consuetudo nullam omnino mentionem fecisset de titulo, sed simpliciter cauisset, quod possidens rem immobilem per decem annos, non possit postea pro ea conueniri necessarius adhuc fuisset titulus, Bal. in l. 2. C. de longi temp. praescri. quae pro lib. hanc nuncupatim quaest. adscribit, ac decidit per gl. ibi, quam adhuc dicit not. sufficere hoc casu bona fide pos- sedisse decem annis sine titulo, quod dicit tenendum menti. Ad quod facit, ut dicit Alex. aut quisquis is fuit, qui eam addidit. ad Bald. fecit in eo ipso loco, quod statutum ita debet intelligi, ut aliquid addat ad ius commune, se- cundum Bart. in l. 4. §. praetor. ait. ff. de damno infect. & in l. 2. ff. de vsucap. cum similib. à me copiosius alibi ad- ductis. Sed contra Bal. expressim tenuit Rom. in l. praetoris, in prin. in additionib. nouis. ff. de damno infect. pro quo facit quod not. Bal. in c. vnico. §. si quis per tri- ginta, tit. si de feu. fuerit controuer. & Alex. in l. sequi- tur. §. si viam. ff. de vsucap.

oper. nuncia. & Bar. & Bal. in l. priuilegia. C. de sacro- sanct. eccles. Ideoque quamuis nostra consuetudo de bona fide non meminisset, tum demum tamen proce- dere intelligitur, si bona fides interuenerit, ut in simili statuto consuluit Fulgos. consil. 64. Franc. Sarra. Paul. Cast. cons. 296. venditio ista, lib. 1. & Panor. consil. 76. in praesenti consul. tatione, paulò antè finem lib. 1. & ite- rum consil. 77. hoc caput, in quaestione quae ad praesens vertitur colum. 5. vers. non obstat si dicatur statu- tum, lib. 2. Alex. consil. 185. viso titulo, colum. pen. nec praedictis debet obstat, lib. 2. & Socin. c. 4. 86. in causa communitatis, colum. penul. ad fi. vers. nec obstat fun- damentum, libro 1. quod repetitum est consil. 156. eo- dem libro Philippus Franc. in c. possessor, colum. 4. de regulis iuris, lib. 6. Quibus etiam locis illud praeterea dicunt Panormit. & Alex. quòd si aliter disponeret sta- tutum, non valeret, quoniam peccatum induceret, ut not. Bart. in l. omnes populi, in 2. 3. & 4. q. ff. de iusti. & iu. et in l. vlt. C. si contra ius vel utilitate. n. public. id quod etiam tenet Ioan. Andr. in c. 2. de exceptio. libro 6. in Nouella, ubi ita dicit fuisse disputando determi- natum, et ibi etiam Petr. Anchar. idem quoque tenet Bald. in l. quibus diebus. §. dominus. et ibi Imol. ff. de condit. et. demonstrat. Angel. Imol. et Rom. in l. sequi- tur. §. si viam. ff. de vsucap. Angel. in l. de quibus. ff. de leg. et latè Imol. in repetitio. et Panormit. imò ferè om- nes in dicto cap. vltimo, de praescriptio. Anton. in cap. cura, de iure patron. et in sua disputat. incipien- tante statuto municipalis, Petr. Anchar. in repet. cap. 1. in 1. quaest. de constitutionib. extra, et in cap. posses- sor, de regulis iuris, libro 6. et consil. 258. supra dictum statutum, in princip. Imò. consil. 122. visis ac confide- ratis, et iterum consil. sequen. in causa quae vertitur, Ra- pha. in l. cum notissimi. §. 1. C. de praescript. 30. annor. Panorm. in c. cura, colum. vlt. de iure patr. Paul. Castr. conf. 98. in causa appellationis vertentis, ad fi. lib. 2. et iterum conf. 208. viso pnncto superscripto, col. 1. eo. lib. Alexan. consil. 69. in causa et lite vertente, colum. pen.

D 3 vers.

A' BONNE FOY,

GLOS. I I.

In longi te-
poris praes-
criptione
boni fides
tam de iure
Ciuili,
quàm Cano-
nico requi-
ritur.

BONAM fidem in hac longi temporis praes- criptione, etiam de iure Ciuili, & aliàs quoque semper de iure Diuino & Cano- nico desiderari, nemo est qui nesciat, quã- do tex. expressum habemus in cap. vlt. de praescript. extra, ubi & illud praeterea cauetur, id obtine- re in vtroque foro, & ciuili, & ecclesiastico, propter peccatum, ut illic adnotant Docto. & in c. 1. de noui

ver. item non obstat, lib. 3. & latè consil. 63. stantibus his, colum. 3. libro 4. & consil. 99. videtur prima facie dicendum, colum. 2. ver. nunc videndum, lib. 4. & consil. 51. videretur pro decisione, colum. j. & iterum, col. 3. lib. 5. Ange. Are. inter consilijs Alexan. consil. 138. in cip. Lanceolotus, colum. 3. ver. nec etiam contra, lib. 2. Corne. consil. 264. in hac consultatione, colum. 3. ver. & ideo, lib. 1. & consil. 269. simili initio, col. 3. ver. sed quod limitetur, eo. lib. 1. & consil. 428. videtur in præsen ti, col. 3. ver. his tamen non obstantibus, eodem lib. 1. & consil. 265. videtur prima facie, col. ult. lib. 3. & consil. 177. ad euidenciam, colum. 1. & 2. lib. 4. Et hæc senten tia verissima, est quamquam Bal. sibi contrarius in cap. ult. in princ. extrâ, de consuet. dicit, quod statutum in ducens præscriptionem ex mala fide, est licitum, ad hoc scilicet, vt quis possit defendere quod mala fide præscri pfit, & patiatur repulsam, qui agat contra eam. Sed non quo ad extremum actiuum, vt scilicet possit agere, qui eo modo præscripsit. Quamquam etiam Bart. in d. l. fequitur. §. si viam. ff. de vsucap. distinguit in realibus & personalibus, vt in illis nunquam currat præscriptio cum mala fide, in istis currat. Quæ sententia ab omni bus fermè expulditur, & in hoc etiam se summittit Bar. iudicio ecclesie, quamuis aliqui eum secuti sint, quos viderelicet per Fran. c. Ballitum, in tract. Præscript. in 2. parte tercia par. prin. & glo. in l. 2. C. de vsucap. pro hærede. & in l. si ego. §. parus. ff. de publi. in rem actio. Et hoc procedit tiam: si hæres nolit vti accessione de functi, glos. in l. Pomponius. §. 1. in gl. 1. in fi. & ibi Ias. ff. de acq. posses. & in l. vitia. C. eo. tit. & in l. vt. C. com munita de vsucap.

Nec sufficit, cum, qui præscripsit, habuisse bonam fidem, nisi etiam habueris, cuius hæres est, per l. cum hæres. ff. de diuer. & tempo. præscrip. & l. eum qui. §. in hac actione. & ibi gloss. & iterum in l. si ego. §. partus, ff. de Public. in rem actio. l. vitia. C. de acquiren. posses. & l. 2. C. de fructibus & lit. expens. & l. vit. C. com munita de vsucapionib. & uoluit gloss. quæ & hoc intelli git, etiam si hæres nolit uti accessione sui prædecessoris, sed velit sumere initium præscriptionis, in d. l. vitia. & in l. 2. ubi Bartol. C. de usucapionib. pro hæred. & in l. Pomponius. §. 1. ff. de acquiren. posses. & in l. sequitur. §. fructus. ff. de usucapionib. Quod plerique dicunt procedere etiam de equitate Canonica. ita enim uoluit Ioan. in addito. Specul. tit. de præscriptio. §. ult. in magna addito. Bartol. in l. Celsus. ff. de usucapionib. Bald. in authen. ad hæc. colum. 6. uersic. sed quid dice mus de hærede præscribentis. C. de usuris. Angel. in l. eum qui. §. in hac. & iterum in l. si ego. §. partus. ff. de public. in rem actio. Anto. in c. quia, de iudic. Imol. & Panor. in cap. si diligenti, de præscriptionib. Imo. in c. ult. in 3. colum. & iterum in 29. eodem tit. Raph. Paul. Cast. & Rom. in dicta l. Pomponius. §. 1. ubi Ias. & idè Paulus in l. 3. ff. de usucapionib. & in d. l. sequitur. §. hæ res, eodem tit. Nam semper, de iure Canonico hæres te netur exonerare conscientiam defuncti, cap. ult. & ibi not. de sepult. c. super. & c. cum causam, de raptor. & c. a nobis, le 2. Clem. 2. de sentent. excom. lib. 6. & facit l. ult. cum ibi not. per Bald. & Angel. C. ne de statu defuncti. Et cum ius Ciuile non reperiat correctum de iure Canonico, standum est illius dispositioni, etiam de iure Canonico, per not. in c. 1. de oper. noui nunt.

Sunt tamen & quidem non minore numero, nec auctoritate, qui tenent, malam fidem defuncti non nocere hæredi non utenti accessione ipsius de æquitate Canonica, uidelicet Innoc. in c. cura, de iure patron. Dynus in cap. possessor, in fi. & ibi etiam Philip. Fran. qui hoc reputat singul. de regul. iur. libro 6. Cy. Bal. & Angel. in d. l. si ego. §. partus. ff. de public. in rem actio. Cynus & Imo. sibi contrarius in d. l. sequitur. §. hæres.

Bona fides auctoris cõtinuanda in successore rem, esse nolit.

Hæres tenetur exonerare conscientiam defuncti. A iure ciuili tement non est receptum, si non inueniatur correctum. Mala fides de defuncti non nocet hæredi non uententi ipsius accessione de iure Canonico.

ff. de usucapio. Cyn. in l. 1. C. de usucap. transfor. Ioan. And. in c. cum quis in ius alterius. de reg. iur. lib. 6. Bal. & Angel. in l. 2. C. de vsucap. pro hærede, Cyn. & Bart. in dicta l. vitia. C. de acquiren. posses. & in dicta l. cum hæres. & ibi Cuma. ff. de diuer. & tempo. præscript. Paul. Cast. cõsil. 158. uisã supra scripta facti narratione, colum. 2. uersic. secundò respondetur. libro 2. Alexan. sibi contrarius, consil. 9. uisã acutissimis, colum. vlt. libro 1. & consil. 39. uisã scripturis, col. 2. uersic. item potest responderi, lib. 2. Bald. consil. 41. illud adferam, col. 10. uersic. etsi quispiam opponat, lib. 4. Socin. consil. 60. in præsen ti consultatione, col. penult. lib. 1. & consil. 23. capiendò primum. colum. 2. uersic. quartò eadem opinio, lib. 2.

Et hæc posterior sententia haud dubiè obtinet in præscriptionibus triginta aut quadraginta annorum, in quibus non requiritur titulus secundum Ioan. And. in ca. cum quis in ius alterius, de reg. iur. lib. 6. & in cap. possessor. eod. tit. Bart. in d. l. cum hæres, cum alijs. multis concord. adductis per Soci. illis duobus consilijs supra commemoratis, quæ illic videre poteris, ne huc omnia congeram ab alijs iam collecta. Quibus tamen adde Corne. consil. 166. ad euidenciam, col. penult. lib. 1. & consil. 296. in præsen ti consultatione, colum. 7. uersic. nec etiam obstat, libro 3. & consil. 277. ad euidenciam, colum. 3. uersic. non obstat quod mala fides, lib. 4. hic etiam uide Iafon. in l. Pomponius. §. 1. colum. 4. ff. de acquir. posses.

Bona autem fides in dubio præsumitur, nisi aliud subsit quod bonam fidem faciat præsumi, ex communi nostrorum opinione. Ita enim uoluit gl. insuper, in uerbo, probetur. C. de præscript. longi tempo. & in l. 1. C. de cui. & in l. si quis emptiois titulo, in uerbo, tenuerunt. C. de præscr. 30. an. ubi & hoc intelligit procedere, etiam si nullus titulus adpareat, & in §. 1. in uersic. qui bona. Instit. de vsucap. & in c. sanctorum, in uerbo, sacra. & ibi etiam Pan. de præscr. & in c. si diligenti, in uerbo, bona fides. & ibi Inn. & Per. Vbald. in rep. Pan. & Fel. eod. tit. & gl. in c. vlt. in gl. 1. & ibi etiam Pan. eod. tit. & gl. in c. cum ecclesia, de caus. posses. & propriet. & gl. in c. abbate, in princip. in uerbo, domini, uersic. ad hoc autem, de sentent. & re iudi. lib. 6. & in c. licet. r. 6. q. 3. Inno. in c. Michael. de elect. & in c. 2. de in integrum restitut. & in c. uigilanti, de præscript. Dyn. in l. 1. ff. de iure. actus; priua. Cyn. in l. 1. in 4. q. C. de seruit. Ioan. And. in addit. Specu. tit. de testam. §. nunc uidentum, in magna additione colum. 3. Archidia. in ca. 1. in uerbo, bona fides de præscript. lib. 6. Bart. in l. Celsus. col. 5. D. de usucapionib. unde ea elegantissimè disputat. & in l. communita. §. inter prædones. C. communi diuid. & in l. quemadmodum. C. de agric. & cens. lib. 11. Bald. in repetit. l. 1. colum. 4. C. unde ui. & in sua disputatione. incipien. acufatus. de uirtu. turbatiua, colum. penult. & consil. 257. Titius emit, libro 1. & consil. 288. dicta mulier, post medium, libro 4. Angelus in l. 1. C. qui. non obstat longi tempo. præscrip. & in l. super longi. C. de præscript. longi tempo. Anton. in cap. peruenit, de cens. lib. Petrus Anchar. consil. 142. clarior & bre uior, colum. penult. uersic. nunc autem. Cuman. consil. 109. domina Ioanna, ante finem. Panor. mit. consil. 18. in causa & quæstione, colum. 2. libro 2. & consil. 54. in quæstione quæ ad præsens uertitur, col. 5. uersic. nec obstat si dicatur statutum, libro 2. Alexand. plenè consil. 201. uiso & discusso, colum. 2. lib. 2. & consil. 91. in causa & lite uertente, col. 2. libro. 5. Petrus Ferrar. titu. forma responsionis rei conuenti, in uerbo, præscriptio nis, colum. 7. Philip. Corne. consil. 130. uiso libello, colum. 2. lib. 1. & cõsil. 329. ostenso mihi processu, colum. 4. uersic. cum itaque non appareat, eodem lib. 1. & consil. 117. primo aspectu, columna 9. uersic. pro quo facit,

In præscrip tionibus tri ginta aut quadragin ta annorũ non requiritur titulus.

Bona fides an in dubio præsumatur & si nullus titulus appareat.

Quilibet præsumitur bonus in dubio.

Rescriptũ falsũ allegacionibus impetratũ non præsumitur dolo factum.

Testib. deponentibus quæ bonum esse magis credi, quã deponer. b. malum.

Præscripti se dicentes, bonam fidem allegare debent. Index super pretere potest in notarijs modo allegentur.

Notarij allegatio suffi ciat per post conclusio nem in causa.

Bona fides non præsumitur in statu quo requiruntur eam.

facit, libro 2. consil. 239. & consil. 206. in hac consulta tione. colum. 2. eodem libro. ubi de hoc dicit esse textum in cap. auditis. & in cap. cum olim. de præscriptio nibus. idem Barbar. consil. 51. col. 3. libro 4. Franc. Cur tius Junior, consil. 72. princeps defunctus, colum. 3. in fi. & consil. 83. Deus pius, colum. 2. & copiosissimè Soci nus, consil. 38. in causa dominorum, colum. 2. lib. 3. Iafon in §. sed istæ quidem actiones, colum. 3. & sequent. Instit. de actionib. Philippus Decius, consil. 175. iuridi cam esse arbitror, colum. 2. & consil. 309. in causa mota Mediolani. ex Theologis scholasticis, Gabriel Biel in 4. Sententiarum, distinct. 15. quæst. 14. artic. pri. Et his quidem accedo, licet contrarium teneat Archid. in cap. 1. de præscrip. lib. 6. & Bald. in l. 1. C. de seruit. Quæ autem sint quæ malam fidem faciant præsumi, latè com peries apud nostros Interpretes recentiores, quos supra citauimus.

Sed quod in dubio bona fides præsumatur, nemo ne gabit, qui intelligit etiam in dubio quemlibet bonum præsumi. l. merito. ff. pro socio. l. quoties. §. qui dolo. ff. de probationibus. l. cum pater. §. re igitur. ff. de legat. 2. cap. 1. de seruit. dicto cap. ult. de præsumptionibus ubi Bald. colum. penult. rationem reddit. quia mores in sunt à natura, ab eaque ueniunt. Sed & idem in l. 1. ad fin. C. si quis omis. causa testam. Naturali, inquit, præ sumptione quilibet præsumitur bonus ex bonis natu ralibus principijs: quia qualia sunt principia, talia præ sumuntur principia: sed natura est bona, ideo & bonus quis præsumitur, nisi probetur offendisse. De quo etiam per gl. in c. si forte. in uerbo, scientiæ. de elec tione, lib. 6. & per Luc. de Pen. in l. quemadmodum. colum. penult. uersic. quartò quæro. C. de agric. & cens. lib. 11. Panorm. & Felin. in c. cum in iure. de officio de legati. Hinc & glo. notabil. in c. super literis. in uerbo, priori modo, dicit, quod si quis impetrat rescriptum, & falsum suggererit, non id præsumitur dolo fecisse. quam gl. pro singulari allegat, & sequitur Barbat. in l. 2. §. ex his. colum. 17. ff. de uerb. obligat. Et ex his quo que, quod notandum consuluit Petrus Anchar. consil. 253. in quæstione presbyteri, quod si aliqui testes depo nunt, accusatum esse diffamatum, dicuntq; se credere illum esse malum: alij uerò deponunt, esse bonæ famæ, credunt illum esse bonum: magis his credendum est, quam illis: quia consentiunt cum præsumptione iuris. Et ut dicit Innoc. in cap. ueniens. de præsumpt. cum testes sunt contrarij, vincunt illi, pro quibus tunc facit præsumptio.

Sed quæstionis est, an sit necesse ei, qui se dicit præ scripsisse, hanc bonam fidem allegare, vt præsumatur, latè diximus supra. Et esse allegandam sicut notorium, tenet glos. in Clem. appellanti. de appellationib. cum multis concordantijs ibi à me adductis. Quibus & il lud addes, quod licet iudex supplere possit in noto rijs, vt ibi etiam diximus: hoc tamen intelligitur, mo dò notorium allegetur, vt expressè uoluit Anton. in ca. bonæ. de postul. præl. & in ca. exceptionem. de excep tionib. & Imol. in l. 4. §. hoc autem. ff. de damno in fecto. Quæ quidem notorij allegatio potest fieri etiam post conclusionem in causa, vt dicit idem Anton. in c. peruenit. de empt. & uendit. ubi & idem dicit de bo na fide. & ibi post eum Imol. & Alexand. in l. 1. colum. 2. C. vt quæ defunt aduoc. par. iud. suppleat. Matth. de Afflic. in consit. Sicilia, incipiente, Iustitiaris, col. 4. uersic. item quærit.

Id tamen quod diximus, bonam fidem præsumi, li mitat Barb. inter consil. Calc. consil. 58. illud adferam in medium, nisi statutum requirat bonam fidem. Nam ad huc, vt huiusmodi statutum aliquid operetur ultra ius Ciuile, quod etiam exigit bonam fidem, certè non præ sumetur, sed opus erit, vt probetur per quædam similia.

Tu autem ultra ea quæ diximus, de præsumpta bo na fide, & eius necessaria allegatione, hac generali sen tentia supradicta confirmabis, quod quando præsum ptio ex facto actoris, vel rei, procedit, ea necessariò debet allegari. Ita quod licet sufficiat libellum præsum ptuè concludere, per textum in l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. cred. tamen succubet qui eam præsum ptionis allegationem omiserit, vt uoluit Bar. in leg. cum qui dam. colum. vlt. & ibi Bald. ff. si certum petatur. per textum in l. si adulterium cum incestu. §. idem Pollio ni. ff. de adulter. Anton. in cap. si cautio. de fide instrum. & in cap. 2. colum. 6. de libelli oblat. Ange. in dicta l. om nes. §. Lucius. quæ in fraudem creditoris. Imol. in c. su per hoc. colum. 9. de renuntiat. Panor. in ca. afferte mihi gladium. columa 2. de præsumptionib. Paul. Cast. & Franc. Aret. in leg. qui in aliena. §. 1. in princip. ff. de ac quirenda hæreditate. Roman. cõsil. 77. incip. Reueren de pater. Franc. Aret. consil. 109. clarissime & consulti sime Doctor. in princip. 4. dubij. Guido. Pap. consil. 42. credo indubitanter, colum. 2. Corne. contil. 198. col. vltim. lib. 1. Et hinc fit, quod licet præsumatur ignoran tia, per l. uerius. ff. de probationib. debet tamen allegari, vt dicit Bald. in l. quicumque. colum. 1. C. de seruis fu gitiujs. & Alexand. in l. qui bona. §. de illo. ff. de dam no in fecto. Philippus Decius consil. 267. non excidit ex memoria. colum. penult. Similiter licet causa sufficiens & apta præsumatur ex diuturna præstatione. l. cum de in rem uerso. ff. de vsur. intellige tamen si fuerit allegata l. 2. §. circa. ff. de except. doli. secundum Bald. in l. si certis annis. colum. 3. uersic. cum non constat. C. de pact. Nam præsumptio, inquit, debet esse super allegatis, per dictum §. idem Pollioni. Et licet ex possessione quis præsumatur dominus. leg. penult. & ibi Bart. ff. de con dit. instit. & per gl. & alios, in leg. cum res. C. de proba tionibus. & per Canonist. in cap. cum ad sedem. de restituitioe spoliat. cum similib. tamen huiusmodi præ sumptum dominium debet allegari, aliàs succumbe ret, vt tenet Bart. in l. rem alienam. colum. 2. uersic. quæ ro circa istam partem. ff. de pignor. actio. Et Bald. in l. etiam. colum. 3. uersic. & non licet. C. de execut. rei iudic. & in l. non ignorat. colum. 2. uersic. in secundo. C. qui ac cufare non possunt. & in l. si minorem. colum. vlt. uersic. quæro ulterius. C. de in integr. restitut. minor. Salic. in l. certi. C. locat. Alexand. in l. non hoc. & ibi Iafon col. vltim. C. vnde legitimi. idem Alexand. consil. 69. in causa & lite uertente. col. 3. lib. 2. & consil. 94. in causa & lite uertente coram arbitris colum. penult. eodem libr. 2. & consilio 137. in causa & lite uertente inter Lance lotum. colum. 2. eodem lib. 2. & consil. 35. in causa & lite uertente inter Benedictum, ante finem libri 5. Ias. in dicta l. cum quid. ff. si certum petatur. in vtraque lectio ne, in quarum priore hoc singulare reputat. Et cum olim dominus, hodie quoque dominus præsumatur, l. siue possidetis. C. de probationibus. hoc tamen procedit, si allegetur, non aliàs, vt notabiliter uoluit gloss. in l. certum in princ. ff. de confes. & Bal. post. Cynus in l. edita. colum. 12. C. de edendo. & consil. 413. Io. Simonensis, colum. penult. lib. 3. & consil. 445. sciendum est, in fin. eodem libro 3. Alexand. in dicta l. si minorem. in fin. C. de in integrum restit. ubi ad hoc dicit singu larem illam gl. & Franc. Aret. in l. nec fariosus. columna 2. de testam. Et idem in possessione, vt uidelicet qui an tea possedit, præsumatur possidere, si tamen allegetur. Dyn. in c. sine possessione. de regulis iuris. lib. 6. Bart. in l. Celsus. ff. de usucapione. Bald. in leg. non ignorabit. C. ad exhibendum. & in dicta leg. siue possidetis. & ibi quoque Bart. C. de probationib. & in l. 1. colum. vltim. C. uti possid. Ioan. Andr. & alij recentiores, in dicto c. cum ad sedem. de restit. spol. Alex. consil. 133. uiso processu. col. 3. in duobus locis, lib. 1. & cõsil. 80. examinatio

Præsum ptio ex facto actoris vel rei procedens, ne cessario debet allegari.

Ignorantia licet præsumatur in dubio, allegari debet. Diuturna præstatio inducit in præsumtionem causam modo fauorib; allegata.

Præsum ptio debet esse supra allegatis.

Olim dominus, hodie quoque præsumitur dominus, modo causa do minii alle getur.

processu. colum. 1. & iterum colum. penult. versic. non obstant allegata, eodem lib. 5. & consi. 88. quoniam omne datum. colum. penult. versic. non obstant allegata, eodem lib. 5. Franc. Aret. consi. 68. ex celsæ domine, colu. vlti. quamvis Ant. & Imol. in c. præterea. 2. de tranfact. videantur tenere contrarium. Quibus ad stipulatus est Panorm. videlicet quod non requiritur ut bona fides allegantur, in c. ult. col. 8. versic. sed quæro de præscrip. & Barb. consi. 41. illud adferam in medium. colum. 10. lib. 1. & consi. 50. colum. 9. lib. 1. & consi. 18. col. penult. lib. 2. & consi. 70. colum. 6. eodem lib. 2. vbi que per textum in c. auditis. & c. cum olim. de præscrip. vbi fuit allegata præscriptio, nulla bonæ fidei mentione facta, additque rationem, quam dicto consilio 50. dicit inconuincibilem: quia cum notorium oritur ex iure, siue ex facto iuris, non est allegandum, quin ex suo officio super illo iudicabit, per textum singul. in cap. Raynutius. de testam. 26. iudex iudicauit ex notorio iuris non allegato, & ibi hoc videtur velle Imol. & Panorm. & idem Panorm. in dicto ca. adferre. ad præsump. & Bald. in l. 1. C. vt quæ defunt aduoc. par. Felynus. in c. ad hæc. colum. 2. de appellat. Sed ex iuris notorietate bona fides præsumitur, vt dictum est, ergo non est necesse eam allegari: quia præsumptio iuris est liquida probatio, secundum gl. in l. tutor. C. de pericul. tut. cum similib. Et hanc eandem rationem de notorio procedente ex iure, sine facto iuris, tradit: nulla tamen bonæ fidei facta mentione. Barbat. consi. 62. illud in medium adferam, colum. 2. lib. 1. & consi. 35. colum. 4. lib. 2. & consi. 45. in princip. eodem lib. 2. & consi. 70. præclarè scribitur, col. 6. eodem lib. 2. 3. colum. vltim. lib. 4. & consi. 74. scripsit Palmista, colum. penult. eodem lib. 4. & consi. omnium vltimo, colum. 3. eodem lib. 4. Nec obstat, (inquit Barbat.) dicto §. idem Pollioni. quia loquitur de notorio resultante ex facto partis & hominis, quod debet allegari per illum text. & gloss. in dicto cap. appellanti. de appellat. & quod voluit Panorm. in dicto cap. adferre. Hæc ferè Barba.

Præscriptio sine bona fide allegata. Notorium iuris non est allegandum.

Bona fides præsumitur ex iuris notorietate. Præsumptio iuris est liquida probatio.

Bona fides nunquam est notoria.

Incerti hominum animi.

Præsumptio, & notorium longe differunt. Quando allegari debeat.

Iudicis officio id quod meri iuris est suppletur.

Quomodo

Tu aduerte, Lector amantissime, quia Barba. in duobus aut tribus errasse videtur. Primò, dū innuit nõ ob stare bonam fidem esse non notoriam, cum tamen tantum ab ea absit, vt nunquam possit esse notoria, cum sit res occulta, opertaque, & in solius præscribentis animo reposita, qui soli Deo apertus est. Ex quo Tullius ad Brutum scribens: Non ignoras, ait, quàm sint incerti animi hominum. Secundò, dum allegat. Panorm. in dicto cap. adferre mihi, trahitque textum in dicto §. idem Pollioni. ad materiam notorij, quamuis loquatur de præsumptione tantum, non de notorio, quod longè à præsumptione distat. Tertio, dum autoritate eorum, quos allegat, facit discrimen, an notorium procedat ex facto hominis, an iuris. vt primum allegari debeat, secundum non debeat necessariò, quamuis ea differentia nusquam reperitur, sed tantum an præsumptio (nam de ea tantum loquitur, vt diximus) resultat ex facto partis, de cuius favore agitur: & tunc allegari debeat per dictum §. idem Pollioni. an verò ex facto alterius tertij, de cuius favore non agitur, vt nõ sit necesse. Nec obstat dictu capitulo Raynutius. quia nihil ex eo infertur ad rem, de qua agimus, sed illud tantum, quod iudex suppleuit id quod erat meri iuris: sed quartam iure natura filio debitam esse deducendam, licet à patre id fuisset omisum. Et ista est (inquit Innoc.) suppletio iuris, non facti & ibi Panorm. in 3. colum. in versiculo nota. in uerbo, cum autem allegat, quod legitur, & not. in d. l. 1. vt quæ defunt aduoc. part. At satis constat, bonam fidem esse in aliquo, vel non iuris esse, sed facti: igitur non esse suppleendam, si non allegetur. Caterum intellige quod dictum est, bonam fidem

debere allegari, vt sufficiat tacite, eam allegationem colligi ex deductis: videlicet si quis alleget se fundum possedisse tanquam suum, aut pro suo, vt expressè voluit Alex. conu. 201. viso & discussio, colum. 1. lib. 2. per l. antiquos, in verbo, domini cognitione. C. de furtis. & alia quæ allegat, & sequitur Philip. Dec. consi. 267. Et si mile voluit Rom. consi. 77. pater Reuerende, post prin. quod satis est allegare difficultatem probationis, ad hoc vt præsumatur.

Bona fides alleganda sit.

Allegatio bonæ fidei non requiritur ipsi capio causam.

Vtrum bona fide præscribens tutus sit in foro conscientie per se, uerè malum sit.

Intellige secundò, vt non requiratur hanc allegationem non teneatur restituere, si mala fides superuenerit, completa præscriptione. Gl. in c. si virgo. 3. quæst. 2. in tribus locis videtur velle rem hoc casu esse restituendam. Gl. autem in c. vigilanti. in verbo, nouerit. de præscrip. post Aluar. tenet, quod si ex causa lucratiua rem habuit, semper tenetur eam reddere. arg. l. qui autem. §. si quid cum pupillo. ff. de his quæ in fraud. cred. Si verò ex causa non lucratiua, quia emit ab eo, quem credebatur dominum, non tenetur. argum. c. quod debetur. 14. q. 1. 1. Sunt qui aliter distinguant, vt inter præscriptionem rei cuiuspiam, vt fundi, & similibus: vt, inquam, hoc casu mala fides superueniens, post completam præscriptionem, non noceat in foro conscientie, & inter præscriptionem actionis, aut obligationis: quia tunc, cum naturalis obligatio non tollatur præscriptione, durat vinculum æquitatis, quo sustinetur: nam conuentio perpetua est. l. Stichum. §. naturalis. ff. de solution. & l. obligationum ferè. §. placet. ff. de actio. & obligat. leg. at qui natura. in princip. ff. de negot. gest. idè & in foro conscientie obstringit. Et in hac sententia fuit Baldus in authent. ad hoc. col. 3. versic. reuertitur igitur ad quæstionem. C. de vsur. At maior pars & Legistarum & Canonistarum tenent simpliciter hanc esse tutum in foro conscientie. Gl. in c. 1. 14. quæst. 6. & in c. 1. de cõces. præbend. & in c. vltim. in gl. vltim. & ibi Imol. colum. 35. & Panorm. colum. 6. de præscrip. l. innoc. in c. cura. in fine. de iure patron. & in c. quia plerique. c. colum. 1. versic. qui tutus est. & ibi etiam Panorm. colum. 1. versic. 7. de immu. eccles. Hostien. in Summa, tit. de præscrip. Card. Floren. Imol. Panorm. & Felin. eodem titu. Ioan. Andr. in c. possessor. in vltimo articulo. & ibi etiam Petrus Anchar. colum. 5. versic. quæro circa debitum naturale. & Philip. Franc. colum. penult. de regul. iur. Bart. non obscure in Extrauag. ad reprimendum. in verbo, videtur, in fine. Bald. in l. cum quis. colum. 7. versic. post hoc sciens, C. de iur. & fact. ignor. & in cap. de causis. colum. 3. versic. vtrum possit renuntiare. de offic. delega. & in c. 1. ante fin. de controuer. inter domin. & vasa. & in c. si quis per triginta. & ibi etiam Aluar. col. penult. & Card. Alexand. in si. tit. si de feud. fuerit controuer. inter domin. & agnat. & consi. 295. fama viciniæ est. in fine. & consi. 315. ponitur quod si antiquitatis. colum. 2. lib. 3. Raynerius in subscriptione consi. Feder. Senen. 131. casus talis est, quidam testator. Ioa. Fab. in §. 1. col. 2. versic. quid si ea completa. In sit. de vsucap. Angel. in repet. l. 1. C. de iudic. Panorm. consi. 89. Iesu Christi, & c. in quæstione. colum. 3. lib. 1. Roman. conti. 49. conclusionem primam, colum. 2. versic. quintam autem. Lanc. Ridolph. in suo vberè tract. de vsur. Corn. cõsi. 177. in hac re. colum. 2. lib. 2. Franc. Areti. cõsi. 92. viso legato. colum. 2. versic. nec potes intelligere. & Iason in l. si post diuisionem. colum. 2. versic. hinc videmus. C. de iuris & facti ignor. Phil. Decius in c. 1. colum. 7. versic. secunda est.

est. de constit. & in prima lectur. & in c. iuravit. paulò ante finem. de probat. & è Theologis diuus Thomas quotlibet. 1. 2. ac 25. Scot. in 4. Senten. distinct. 5. Anto. Flor. in 2. parte principali suæ Summæ. titu. 1. cap. 7. versic. qui autem ex benevolentia. Diuus Bernardinus, in suis Sententijs alioquin seuerior, in libro de Evangelio æterno, sermone 32. cap. 1. & iterum cap. 3. & 4. vbi & alios adnotat idem tenentes: & Adria. Flor. nuper Rom. Pontifex, in suis quæstionibus. Ideoque si testator iusserit hæredem restituere omnia ab ipso debita, non tenetur restituere quæ sita præscriptione cum bona fide, vt dicit Bartol. in l. legauit. ff. de liberis legitimis. & in l. quibus diebus. §. dominus. ff. de cõdit. & demon. & Bald. in l. id quod pauperibus. C. de episcopis & clericis. & in leg. si creditori. ff. de legat. 1. & in sua dispu. incip. statuto cauetur. & Imol. in c. vlt. col. 37. de præscriptionibus.

Præscriptio sine bona fide non tenentur.

Pacificè possidere quis dicatur.

Præscriptionum tempora.

Numerus denarius, vel simplex, vel multiplicatus, cur sit tempus statutum præscriptio.

Ceteris omnibus perfectior. Ab antiquis perfectus habetur.

PAISIBLEMENT.

GLOSSA III.

QVIS pacificè possedisse dicatur, vide glos. prag. sanct. in tit. de pacif. posses.

DIXANS. GLOSSA

QUARTA.

MAIOR pars præscriptionum decem annorū numero circumscribitur, aut si longius tempus deposcit, aut illius absentia, contra quem præscribitur, vel causæ, aut partium qualitas eorum annorum numero, vel duplicato, aut aliter multiplicato ferè semper concluditur. Cuius rei quanquam nulla ratio reddi posse videatur, vt voluerunt gl. & Dd. in l. nõ omnium. ff. de leg. b. & in l. 1. §. pueritiam. ff. de postul. sicut nec de alijs temporum curricula à legibus statutis, vt dicit gloss. & ibi, & Bal. & gl. in c. 1. in uerbo, vsq; annu. tit. si de inuestit. in ter domi. & vasa. lis oriat. & in c. 2. de rescript. lib. 6. & in Clem. nolentes. in verbo, quadragesimæ. de hæret. & Bald. in conclusionibus Feud. in si. Tamè (ut hic dicam quod sentio) nõ mihi uidetur huiusmodi denarius numerus, vel simplex, uel multiplicatus, huic rei vbiq; à nostris Iureconsultis omnium rerum gnaris, temerè ac fortuito fuisse appositus, sed ob eam causam, quod hic numerus logè est cæteris omnibus perfectior, vt qui cõtineat omnia numerandi genera, vt par, impar, quadratū, quadrantale, longū, lauū, primū, cõpositū, ut in Problemat. Euclidis, lib. 1. §. & iterum auscultationis Physicæ, lib. 3. scriptū reliquit Aristoteles. Cuius dicta tanquã fontem intellectus, leges sequuntur, vt dicit Bal. in l. vlt. C. de si deicom. lib. sed & hic numerus (vt subdit ipse Aristoteles) fons & principiu omnium numerorū: quippe qui ex vno, duobus, tribus, & quatuor cõstet. Itè in decem proportionibus quatuor cubici numeri consumuntur: quibus numeris vniuersum constare Pythagoreis placet. Ex quibus causis fieri dicunt, quod omnes homines tam Greci, quàm Barbari aduque decem tantum numerare consueuerunt, deinde verè replicare incipiunt, vndecim, duodecim, &c. Hincque & naturam decem digitos hominibus dedisse, quod sui calculi numeros veluti attingereat. Quod ipsum ex Pythagora adducit Aristoteles, & à Plutarcho. quoque traditur in lib. de Placi. Philosoph. 1. quo loco de principijs rerum differit. Sed & Vitruuius libro 3. Archid. cap. 1. Perfectum, inquit, antiqui instituerunt numerum, qui decem dicitur. Namque ex manibus denarius digitorum

numerus, ex digitis verò palmus, & à palmo pes est inuentus. Sicut autem in vtrisque palmis ex articulis à natura decem sunt perfectijta etiam Platoni placuit esse eum numerum ea re perfectum, quod ex singularibus rebus, quæ, vbi apud Græcos dicuntur, pericitur decussis; quæ simul ac vndecim aut duodecim sunt factæ, quod superauerint, non possunt esse perfectæ, donec alteram decussim peruenierint. Quis in loco Vitruuius, vt illud obiter dicam, decussim pro decade posuit, vt annotauit Budæus, doctrix Gallicæ vertex, in lib. 1. de Assè. Plato autem ipse huius numeri perfectionem, vt Marcellus docet, ostendere voluit, dum integram absolutæ Reipublicæ formam composuit denario librorum numero, omnium numerorum integerrimo, numeros, tum intra se numeratos continente, tum ex sese in numeros replicante. Macrobi. & ipse Plato tonicus, hunc numerum perfectissimum dicit, libro 1. de Somnio Scipionis. Aristoteles, vt ad eum reuertamur, decem genera entis nominat decem categorias, quo nomine sibi volumen inscribere placuit ostendenti Philosophicè: vt Eustathius voluit decem παραμυθια, id est, entia realia: vt Alex. Aphrodisæus decem ποσας, id est, voces: vt Porphyrius decem νοηματα. id est, intellectus, siue conceptus: vel (vt Iamblichus) decem uoces simplices, non vt voces, sed vt significantes res ipsas simplices medio (vt ita loquar cum Reuchlino) decem cõceptuum simplicium. Cui assentiuntur Alex. Aegæus, Hammonius Hermiæ & Simplicius, qui etiam arbitrati sunt in istis decem generalissimis entibus duo quædam præcipua reperiri posse, in quæ diuidantur, tametsi ab una essentia ortis, ueluti substantiam & accidens, siue corporeum & incorporeum siue materiale & immateriale, aut simplex & cõpositum: ita enim duo amat denarius, vt ab vno progressus, ad duo & per duo redeat in vnum. Primus enim incompositus ternarius est, ex vno & duobus non quidem cõpositus, sed constans, quia vnum non habet compositionem, secundum non facit ergo compositionem, quando sequi volumus verborum proprietatem: ετε γὰρ ἡ πλῆθος, καὶ νοῦσα ἑπὶ μονάδα, δεσπὶ παραμυθια. ἢ ἡ σπυρη, μένουσα σπυρη, τὴν δεσπὶν ἀποβάλλει, vt inquit Simplicius in Commentarijs super prædicamentum quantitatibus. Quorum verborum hic sensus est: Neque enim vnitas, manens adhuc vnitas, positionem assumit; neque punctus manens punctus, positionem abijcit. Ex quo differentiam agnoscere possumus, quia distat vnitas à puncto. Cumque nihil sit ante ortum, rectè dicimus vnum esse primum. Binarius autam non est cõpositus ex numeris: quoniam ex sola vnitate vna & vna ordinetur, & idèò numerus est: quia prima multitudo est, à nulloque potest numero metiri, præterquam à sola vnitate omnium numerorum mensura communi. Semel enim duo, nihil aliud quàm duo sunt. Quamobrem ea multitudo, quæ appellatur Ternarius, verissimè ab Arithmetiis numerus primus incompositus nuncupatur. Binarius enim hinc procedens, non est incompositus numerus, sed magis propriè non cõpositus. Cuius itaque Ternarius non esse otiosus, quin potius bonitatem suam in omnes creaturas absque inuidia multiplicari, de virtute progrediendo ad operationem, illud fecundum quod est in eo multum multitudinis productiuum, tanquam numeri de numero, & illud essentiale, quod est in eo vnum, omnis productionis fons & origo simul, & omnis processiois initium, & omnis substantiæ immutabilis permanentia perpetua mente intuetur, ac respicit, & ita sese in seipsum retorquet per modum vnitatis & duitatis, semetipsum multiplicans atque dicens, semel bis duo, sunt quatuor: hoc est, τετρατὴς, siue quaternitudo, quæ omnium quæ creata sunt, idea est, quoniam (vt aiunt

Cur profectus decem dicatur.

Decussis pro decade posuit.

Plato integram absolutæ Reipublicæ formam composuit denario librorum numero, omnium numerorum integerrimo, numeros, tum intra se numeratos continente, tum ex sese in numeros replicante. Macrobi. & ipse Plato tonicus, hunc numerum perfectissimum dicit, libro 1. de Somnio Scipionis. Aristoteles, vt ad eum reuertamur, decem genera entis nominat decem categorias, quo nomine sibi volumen inscribere placuit ostendenti Philosophicè: vt Eustathius voluit decem παραμυθια, id est, entia realia: vt Alex. Aphrodisæus decem ποσας, id est, voces: vt Porphyrius decem νοηματα. id est, intellectus, siue conceptus: vel (vt Iamblichus) decem uoces simplices, non vt voces, sed vt significantes res ipsas simplices medio (vt ita loquar cum Reuchlino) decem cõceptuum simplicium. Cui assentiuntur Alex. Aegæus, Hammonius Hermiæ & Simplicius, qui etiam arbitrati sunt in istis decem generalissimis entibus duo quædam præcipua reperiri posse, in quæ diuidantur, tametsi ab una essentia ortis, ueluti substantiam & accidens, siue corporeum & incorporeum siue materiale & immateriale, aut simplex & cõpositum: ita enim duo amat denarius, vt ab vno progressus, ad duo & per duo redeat in vnum. Primus enim incompositus ternarius est, ex vno & duobus non quidem cõpositus, sed constans, quia vnum non habet compositionem, secundum non facit ergo compositionem, quando sequi volumus verborum proprietatem: ετε γὰρ ἡ πλῆθος, καὶ νοῦσα ἑπὶ μονάδα, δεσπὶ παραμυθια. ἢ ἡ σπυρη, μένουσα σπυρη, τὴν δεσπὶν ἀποβάλλει, vt inquit Simplicius in Commentarijs super prædicamentum quantitatibus. Quorum verborum hic sensus est: Neque enim vnitas, manens adhuc vnitas, positionem assumit; neque punctus manens punctus, positionem abijcit. Ex quo differentiam agnoscere possumus, quia distat vnitas à puncto. Cumque nihil sit ante ortum, rectè dicimus vnum esse primum. Binarius autam non est cõpositus ex numeris: quoniam ex sola vnitate vna & vna ordinetur, & idèò numerus est: quia prima multitudo est, à nulloque potest numero metiri, præterquam à sola vnitate omnium numerorum mensura communi. Semel enim duo, nihil aliud quàm duo sunt. Quamobrem ea multitudo, quæ appellatur Ternarius, verissimè ab Arithmetiis numerus primus incompositus nuncupatur. Binarius enim hinc procedens, non est incompositus numerus, sed magis propriè non cõpositus. Cuius itaque Ternarius non esse otiosus, quin potius bonitatem suam in omnes creaturas absque inuidia multiplicari, de virtute progrediendo ad operationem, illud fecundum quod est in eo multum multitudinis productiuum, tanquam numeri de numero, & illud essentiale, quod est in eo vnum, omnis productionis fons & origo simul, & omnis processiois initium, & omnis substantiæ immutabilis permanentia perpetua mente intuetur, ac respicit, & ita sese in seipsum retorquet per modum vnitatis & duitatis, semetipsum multiplicans atque dicens, semel bis duo, sunt quatuor: hoc est, τετρατὴς, siue quaternitudo, quæ omnium quæ creata sunt, idea est, quoniam (vt aiunt

Inter decem entia duo sunt præcipua.

Ternarius incompositus. Vnum nõ habet cõpositionem. Differentia vnitatis à puncto.

Vnum rectè dicitur primum.

Binarius cur numerus dicatur.

Ternarius numerus primus incompositus.

Binarius numerus propriè nõ cõpositus.

Quaternio omnium quæ creata sunt idea.

Quaternarius omnis progressio perfectior.

Arithm-

Arithmetici) quaternario omnis progressio perficitur. unde oritur decas illa; quam appellamus decem omnium rerum generalissimam. Nam vnum, duo, tria, quatuor, de omnipotente potentia ad energiam actum exeuntia, produunt decem, quorum dimidium est quinque. Pone igitur in medium quinque, tanquam aliquem signiferum in medio exercitus, & in eius latere dextro numerum proximè superiorem, qui est sex, & in latere sinistro numerum proximè inferiorem, qui est quatuor, hæc duo iuncta constituunt decem. Pone iterum in latere eius dextro numerum proximè superiorem, qui est septem, & in latere sinistro numerum proximè inferiorem, qui est tria, hæc duo iuncta simul, constituunt decem. Pone rursus in latere dextro numerum proximè superiorem, qui est octo, & in latere sinistro numerum proximè inferiorem, qui est duo, hæc duo iuncta constituunt quoque decem. Pone demùm in latere dextro reliqua nouem, & in latere sinistro vnum. iamq; reduc illa nouem ad vnum. & resurgunt decem. Quæ rursus ad viginti relata, incipiunt denuo esse vnitas, & deinceps ad omnes numeros cardinales vsque ad centum. Sicut enim bis vnum faciunt duo, & ter vnum tria, & quater vnum quatuor, & similiter vltra: ita bis decem faciunt viginti, & ter decem triginta, & similiter vltra: non aliter de centum, non secus de mille, & vltra. Hæc quidem ratio est (vt placet eidem Reuchlino) cum decem per iota, quæ virgula est erecta, Græcè scribimus, aut per solum punctum Hebraicè: id est, *יט* notamus, quæ tamen signa tam Barbaris, quam Latinis alioqui simplicem reputant vnitatem: quippe à qua numerus denarius oritur, & in quam definit Cuius Pythagoricum extat symbolum, videlicet, vnum, duo, quæ Zaracas Pythagoræ præceptor, per nomina propagationis pronuntiare consuevit, vnum appellando patrem, & duo matrem, testimonio Plutarchi in Timæi Plichonia. Nam vnum & duo cum essentia diuina produunt quaternitudinem, illam retractyn, ideam omnium rerum denario numero consumatam. Hæc fermè Reuchlinus. Cui & tu adde denarium à Græcis decada vocari, quasi de cada, quod omnem in se numerum recipiat. Pythagoreosque decada etiam mundum vocare, quod eo numero sit compactus: constant enim Sphæra, quæ dicitur a planis, & planetis. septem, elementarique natura, & postremo antichthone. Quo tamen nomine quod mirum est, vt scribit Cælius) intelligebant illi Lunam rem spheram, quia vt terra Lunam vmbra hebetat, ita Solem Luna nobis plerumque adimit. Adde, & illud ex numeri huius religione quadam & obseruantia moris fuisse veteribus, vt iustissimi quique fidei comparandæ gratia dexteras iungerent, quia sic denarium, præmitterent numerum. Nec illud item prætermittendum puto, quod Plato ad delendam culpam numero vteretur denario, centenario, millenario. Nam cuiuslibet voluptatis gradui suppliciorum decem contribuit: ita enim oblatæ maiestati diuinæ rependi omnino par fuit. Quoniam sicut beatitudinis gaudia iustitiæ humanæ dolores exuperant, sic miseriæ, cruciatus, iniustitiæ voluptates. Denarij autem rationem centenarius continet, & millenarius, quia (vt diximus) ex denario vniuerso confurgunt. Proinde numerus, quos Vniuersos dicimus, purgationi & emaculandis animis dicantur, vt labes ex peccato iniusta contractaq; prorsus eluenda significetur, & candidissima æternitatis luce perfrui valeamus: quæ depuratum modò exteriusque nitidius admittat æthereum sensum, atq; auræ simplicis ignem. Propterea Virgilius reconditoris scientiæ vates, Platonico mysterijs amplissimè imbutus, ita pronuntiat.

Centum errant annos, volitantq; hæc litora circum.

Et alibi ac eundem sensum:

-Mille rotam voluere per annos.

Ante hos omnes Trifnegistus in eo libro, cui Pimander titulus est, è tredecim tradit denarium numerum esse animæ genitorem, vnitatemque secundum rationem denarium complecti, rursusque denarium vnitatem. De hoc numero quoque hæc Ouid. lib. Fastor. 3. statim post ingressum:

Annus erat, decimum cum Luna receperat orbem;

Hic numerus magno tunc in honore fuit.

Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus,

Seu quia bis quino femina mense parit:

Seu quod ad usque decem numero crescent uenitur,

Principium spatij sumitur inde nouis.

Inde pares centum de nos secreuit in orbem

Romulus, hastatos instituitque decem.

Et totidem princeps, totidem Pilius habebat

Corpora, legitimo quique merebat equo.

Quin etiam partes totidem Tatiensibus ille,

Quosque uocant Ramnes, Luceribusque dedit.

Assuetos igitur numeros seruauit in annos

Hoc luget spatium femina mæsta uirum.

Sed iam Ethnicos hos Scriptores relinquamus. Sacre literæ apertè docent, in numero hoc denario quicquam esse latentis energiam, ac mysterij, cum ad eod frequenter illum nobis inculcent. Primum enim Genesis decimo sexto, Sara post decem annos Agar ancillam dedit Abrahamo in vxorem, vt ex ea susciperet liberos. Et capite decimo octauo, Deus Abraham pollicetur, non se deleturum Sodomam & Gommorram, si decem iusti illic inuenirentur. Et capite vigesimo quarto, Seruus Abraham tulit decem Camelos de grege Domini, deditque Rebecca armillas decem siclorum. Et trigesimo primo capite, Laban mutauit mercedem Jacob decem vicibus. Et quadragesimo secundo, Decem fratres Ioseph in Aegyptum descenderunt. Et capite quadragesimo quinto, Ioseph Benjamin fratri rediit decem alinos, ac totidem alinas dedit, tritico panemque onustas. Et Exodi vigesimo sexto, in primo tabernaculo fieri præcipiuntur decem cortinæ. & paulò post, tabulæ stantes denis cubitis. & capite sequenti, in latitudine atrij ipsius tabernaculi præcipiuntur etiam fieri columnæ decem, baselque totidem. Et trigesimo quarto capite, decem illa præcepta duabus tabulis conscripta, Moyse à Domino data sunt. In Leuitico, capite vigesimo sexto, decem mulieres in vno clibano coquant panes. & in capite sequenti, quicquid decimum venit, sacrificatur Domino. Hinc decimæ, quas vocamus, ortæ possent videri, nisi longo antè tempore Abraham decimas Deo dedisset ex omnibus, ut scribitur Genesis decimo quarto, quas etiam dijs consecrasse Ethnicos legimus. Tradit enim Herodotus libro primo, Cæcesum monuisse Cyrum, vt decimæ omnium hircorum Ioui redderentur. Et libro nono Aeginetas decimam ex spolijs Persarum, qui ad plateas occubuerunt, dijs quibusdam dedicasse. Et Xenophon in oratione quam edidit de Agesilai laudibus, tradit in duobus annis centum talenta, & amplius Deo apud Delphos decimas dedicasse. Vide Plutarchum in Vita illius, vt quod notius est omittam. decimas Herculi olim fuisse destinatas, quod videre licet apud Diodorum Siculum lib. quinto, & Plutarchum in Problem. capite decimo sexto. Sed vt redeamus, Numer. decimo quarto, Filij Israel Dominum tentauerunt per decem vices. Et capite 29. Mensis septimi dies decima sancta, & venerabilis prædicatur: & paulò post dicitur, Et quarto offeram vitulos decem. In Deut. interdicitur Ammonitis atque Moabitibus ingressus ecclesiæ, vsq; ad decimam generationem. Iosue 17. Et ceciderunt Manasse funiculi decem. Et Iudic. 20. Decem viri eliguntur è centum

Denarius numerus anima genitor.

Cur denarius numerus apud antiquos magno in honore fuerit.

Anno lugget famina vnum Sodoma & Gomorra propter decem iustos fuisse saluata. Labi decem vicibus mutauit merce dem Jacob

Decima unde orta

Decima Ethnicorum

Mensis septimi dies decima sancta.

è centum, & mille è decem millibus. Et Ruth. quarto cap. Boos tollit decem viros de senioribus ciuitatis. Et primo Regum capi. 1. Helcana Annam vxorem alloquens, Nunquid (ait) non ego melior tibi sum, quam decem filij? Et ca. 17. Isai, filio David iubet accipere decem panes, & decem formellas casei. & cap. sequen. Ca nunt mulieres, Percussit Saul mille, & David decem millia. Et 25. cap. David misit decem iuuenes ad Nabal. Et secundo Regum 15. reliquit David decem cubinas ad custodiendam domum. Et cap. 19. in fi. decem partibus (inquit vir quispian) maior ego sum apud regem, &c. & 4 Regum 20. cap. Sol decem gradibus reuersus est. quod & repetitur Isaiæ 38. cap. Thobias, vt in ipsius lib. cap. 1. scribitur, decem talenta à rege accepit. & Psal. 32. scribitur, Confitemini Domino in Cithara, in psalterio decem chordarum psallite illi. Et Psal. 67. Currus dei decem millibus multiplex. Et 90. Cadent à latere tuo mille, & decem millia. Et Ecclesiastes 7. Sapientia confortat sapientem super decem principes ciuitatis. Et Esaiæ 5. Decem iugera vinearum faciunt lagunculam vnam. Quem locum enarrans Hieronym. scribit, denarium numerum in scripturis sanctis mysticum esse, atque perfectum. Et Danielis 7. Quarta bestia decem habet cornua, & paulò infra, Decies mille myriades ante illum stabant. Et apud Hieremiam, Viri decem, viri ex omnibus linguis gentium apprehendunt fimbriam viri Iudæi. Quo in loco Hieronymus, Iota, ait, litera ex qua sumit nomen Saluatoris exordium, non solum apud Græcos, sed & apud Hebræos, & iod denarium numerum significat. Et Matth. 25. Simile est regnum celorum decem virginibus. Quo in loco Nicolaus Lyra multa de huius numeri perfectione disserit. Et Lucæ 16. Christo occurrunt decem viri leprosi. Et 19. Homo nobilis decem minas seruis dedit, ex quibus is, qui ex vna decem alias minas acquisiuit, accepit à Domino potestatem supra decem ciuitates: de qua re statim audies quid Origenes dixerit. Et Apocalypsis secundò cap. ita scriptum est, Habebitis tribulationem decem diebus: vbi etiam Lyra multa de hoc numero. Et cap. 12. Draco habet decem cornua. Et iterum capite sequenti, Altera bestia habet etiam cornua decem, & super cornua eius decem diademata. Nunc audi Origenem: 6. capite in Genesim, Non sine ratione esse dicit, quod post famem & seruitutem populus Aegyptius quantas offerebat Pharaoni, Israeliticus autem, decimas sacerdotibus. Vide (inquit) Aegyptium populum quinario nummo tributa pendente, quinq; enim corpori designantur, quibus populus carnalis deseruit. Semper enim Aegyptij corporalibus & visibilibus obsequuntur. At verò Israeliticus populus honorat decadem perfectioris nummi: decem enim verba legis accepit, & decalogi virtute instructus ignota mundo huic sacramenta diuina laigitone suscepit. Sed & in nouo testamento similiter venerabilis est decas: sicut & fructus spiritus denis exponitur germinare virtutibus. Et seruus fidelis de negotiationis suæ lucris decem minas offert domino, & decem ciuitatum accepit potestatem. Verùm quia vnus author omnium, & fons, & initium, vnus est Christus, idcirco & populus decimas quidem ministris, & sacerdotibus præstat, primogenita verò offert primogenito omnis creaturæ, & initia omnium. Idem in Leuiticum, Homilia 13. enarrans illud de duabus decimis, Sit panis vnus. Decem (inquit) numerus vbique perfectus inuenitur. Totius enim numeri ex ipso ratio & origo confurgit. Competenter igitur author & origo omnium Deus hoc numero videtur ostendi: hæc Origenes, vt interim taceam, quæ de huius numeri ratione disseruit Irenæus aduersus hærefes, libro primo, capit.

Denarius numerus in scripturis mysticus.

Aegyptij cur quibus Israeliticus autem, decimas sacerdotibus. Vide (inquit) Aegyptium populum quinario nummo tributa pendente, quinq; enim corpori designantur, quibus populus carnalis deseruit.

Fructus spiritus denis exponitur germinare virtutibus. Cur decima sacerdotibus primogenita verò Christo offerantur.

15. Augustinus libro secundo de Doctrina Christiana, & de ciuitate Dei, libro 15. cap. 20. Gregorius in lib. Iob, cap. 49. Cassiodorus in Psal. 10. Nec huius numeri vim videntur ignorasse nostri Iureconfulti, non solum ex his quæ in præscriptionibus, de quibus nunc tractamus, definitur: sed et ex eo quod statuerunt tempus simpliciter, et sine alia declaratione prolata significare decennium: ita enim scribitur in l. sine præiudicatione. ff. de pœnis, quam in eam rem expendit Dominicus, et dicit singulare in cap. ex literis, colum. 4. versic. quid si iudex dicit, extra de constitutionibus. et in cap. 1. de postulat. et in l. ita stipulatus, colum. 2. versiculo limita primum. ff. de verborum obligatio. et in l. ait prætor. §. si iudex, colum. vltima. ff. de re iudicata.

Et hæc quidem satis, vt opinor: nunc ad consuetudinem nostram redeamus, quæ diuturnitate temporis innitur. Eam multa confirmant, vltra iura vulgaria de præscriptione decem vel viginti annorum loquentia, de qua nuncupatim titulum habemus. C. de præscriptio. longi temporis decem vel viginti annorum. Primum enim habemus textum communi opinione notabilem, licet omnibus notum, in l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. Ex cuius imis visceribus de prompta videtur fuisse hæc nostra consuetudo, ubi ex decenali possessione præsumitur titulus allegatus, vt hic in nostra consuetudine. Sunt tamen super intellecta illius text. variæ ac discordes Doctorum sententiae: alijs dicentibus eam tantum procedere in præstatione diuturna, & sic cum interuenit traditio, aut factum eius, contra quem præscribitur. Alijs contra affirmantibus, eam habere locum non solum cum quis diu præstiterit, aut soluerit quicquam annuum, sed cum tantum patitur rem possideri nullo alio suo facto interueniente, vtrisque suas partes argumentorum & rationum autoritate alacriter confirmantibus: quæ quidem causa breuitatis omitemus. Priorem partem sequuntur Iacob. Aretin. Petrus, Cynus, Bulg. Bald. Angl. in repetitio. & Iason in l. si certis annis. C. de pactis. Iacob. Rau. Petrus & Cynus in l. penultim. C. communi. diuidendo. Barto. in l. Celsus, ff. de vsucapio. versic. habes ergo probare. & in disputatio. incip. mulier habens magnum patrimonium, columna vltima Baldus & Angelus in l. qui in aliena, in princip. ff. de acquirenda hæreditate, & in l. seruitutes prædiorum rusticorum, & ibi etiam Iacob. Butr. ff. de seruitut. Baldus in dicta l. cum de in rem verso, in lectura antiqua, et in l. prima, columna tertia, versic. quæro nunquid possidens. C. de fideicommiss. & in l. solent. §. non verò, colum. secunda, versic. non quæro. ff. de officio proconsul. et in cap. si quis, in verbo, per vnum annum, titol. ff. de inuestit. inter dominum & vasallum fuerit controuers. et consi. 100. incipien. mulierem maritus duxit, libro 4. Imol. & Romanus in l. in summa. §. vltim. ff. de aqua pluua arcen. Barbat. consilio 28. Omnipotentem Deum, colum. 9. versic. et si dicatur. amice, libro 4. & Petrus Ferrar. in titol. Forma libelli pro hæreditate vel re singulari diuidenda, in verbo, communiter & pro indiuiso, colum. secunda. Florianus in dicta l. cum de in rem verso, colum. vltim. ff. de vsuris, ubi tamen hoc intelligit, nisi patientia esset mutua, ut in casu gloss. in l. pen. C. commu. diuid. de qua dicemus postea. Posteriorem autem sententiam tenuerunt gloss. Iaco. Petr. Butr. Bartol. & Baldus, hi quidem quinque sibi contrarij, Fulgo. & Floria qui sanè dicit esse communem in d. l. cum de in rem verso, gloss. Bartol. Florian. & Paul. Castrens. qui hanc etiam dicit esse communem Legistis & Canonistis, in d. l. seruitutes. ff. de seruitutib. gloss. Dyn. Bartol. in l. 1. §. vltim. ff. de aqua pluua arcen. gloss. in c. dile-

Tempus simpliciter pro latè significat decennium.

Ex decennali possessione præsumitur titulus allegatus.

Cur denarius numerus decas apud Græcos vocetur.

Pythagorei mundum appellat decada.

Sphæra quibus consistet quæ sit antichthone.

Cur anti qui dexteras iungunt.

Quo numero Plato ad delendam culpam numero vteretur denario, centenario, millenario.

Virgilius Platonem.

c. dilectio. 16. quæst. 3. glos. Anton. & ferè omnes in re petitione cap. peruenit. de constitutionibus. Innoc. en. in cap. si diligenti. de præscriptionibus. Dyn. in §. sed neque. & ibi Angel. colum. 5. vers. cautela. Insti. de actio. Bartol. in dicta l. qui in aliena. & ibi latè Alexand. & Bartol. conf. 189. primum queritur utrum iurisdic. o. colum. 2. Alber. in l. 2. C. de feruitur. & aqua. Bal. in l. 1. per illum textum. C. de patria potestate. & in l. 1. in 7. cap. C. qui admittantur ad bonorum possessionem. & in dicta l. 1. C. communi diuidendo. Salicet. in dicta l. si certis annis. & ibi quoque Alexand. qui ita dicit se cõsuluisse, sicuti verè consuluit consil. 69. circa primum dubium, colum. 2. libro 5. Angelus in l. ultima, in fine, ff. de vfucapione. pro dote. Raphael Cuma. & Romanus in dicta l. qui in aliena. ff. de acquirend. hæredit. Capol. in tractatu feruitur. urbanor. prædior. c. 19. octa uo principaliter, colum. 2. vbi etiam dicit esse communem opinionem, & in practica obseruari. Alexand. in dicta l. si certis annis. colum. penultima & vltima. & consil. 69. circa primum dubium, colum. 1. versic. præterea potest, libro 5. Felinus in cap. de quarta colum. 14. versic. fallit secundò. de præsumptionibus. & dicit Imol. in dicta l. prima & vltima. ff. de aqua pluuiali arcenda. & in dicta l. qui in aliena. quòd quamuis prior opinio sit in puncto iuris, ista tamen seruaretur in practica, nec ab ea esset in iudicijs recedendum, propter auctoritatem glossæ. Nec longe ea distat à consuetudine nostra. Sunt tamen qui in hoc distinguunt inter magnum & paruum præiudicium, vt per Bartol. in dicta l. cum de in rem verso. & in sua disputatione, incipiente, mulier habens magnum patrimonium, in fine. vbi elegantissimè hoc tractat. & in dicta l. feruitur. ff. de feruit. vrb. prædior. Bald. in dicta l. 1. C. qui admitt. ad bonor. posses.

Iustus patris præsumitur ad iuriam filij. ff. de iur. iur. l. si filiusfamilias. C. de petitione hæreditatis. vbi si filiusfamilias delatam sibi hæreditatem decennio possederit, præsumitur iustus patris additionem præcessisse, quem Bartolus dicit singularem, & se nescire alibi. post eum Bald. & Angelus ibi. & idem Angelus. in l. sciendum, ff. de verborum obligationibus. & Barbat. in repetitione rubricæ. ff. de fide instrumentorum. chart. penultima, colum. 1. & Iason in dicta l. si certis annis. colum. 3. versic. pro ista conclusione. C. de pactis. Et illum dicit notabilem. Baldus in eadem l. si certis annis. colum. 4. versic. secundò hoc probatur. & in dicta l. si filiusfamilias. dicit Baldus. ibi, in fine, quòd si ex statuto non possit filius. contrahere sine expresso consensu patris, & filius rem quampiam vendiderit alij, qui decennio post illam venditionem tenuerit, præsumitur patris consensus in alienatione interuenisse. Sequitur Alexander consilio 79. circa primum, de quo queritur, columna 3. versiculo, sed præmissis omnibus; libro 1. & Barbat. in dicta l. sciendum. columna 26. & in l. prima. columna 12. ff. eodem titulo. de verborum obligationibus. & in repetitione dictæ rubric. de fide instrumentorum & in repetitione rubric. qui ad nitt. ad bonor. posses. colum. 3. & consil. 33. scribit Psalmista, colum. 2. libro 3. & consil. 1. quod incipit ad Reuerendissimum, colum. 5. lib. 4. & Franc. Aret. consil. 39. casus talis est, post principium.

Patris consensus quòd præsumitur interuenisse.

Ex patientia decem annorum præsumitur consensus.

in dicta l. 1. colum. 6. vers. quintò limita. C. qui admittantur ad bonorum possessionem. vbi & hoc dicit notabile in l. si certis. colum. 7. versic. sextò facit. ff. de verborum obligationibus.

Quarto, huic subijciendus & alius casus æquè memorandus in dicta l. qui in aliena. post princip. versic. & si non adiecit. ff. de acquirenda hæreditate vbi è diuerso si pater decennio hæreditatem filio delatam possederit, præsumitur consensus filij interuenisse. Quem dicit valde singul. secundum omnes Barbat. consil. 33. scribit Psalmista celebris, columna 2. libro item 2. & valde eleganter idem Barbat. inter consilia Alexand. consil. 135. clem. entissimi Dei Paris, colum. 6. versic. & adduco textum, libro 4. Et per illum textum voluerunt Baldus. Angelus, & Imola, & Franciscus Aretin. in dicto l. si filiusfamilias, videlicet quòd stante statuto, quòd minor vel mulier non possit obligari sine consensu propinquorum, certè per lapsum decennij præsumitur hunc consensum interuenisse. De qua re, quia non est omnino sine dubio, vide quælatius scripti in §. legum conubialium, in glossa quinta, in octaua limitatione.

Quintò, quòd auctoritate illarum duarum legum voluit glossa in l. prima, in verbo, ratam. C. qui admittantur ad bonorum possessionem. quòd si filius longo, tempore possederit hæreditatem, cuius bonorum possessionem petierat, præsumitur pater ratificasse ita petitionem, vt ex eo sibi vfumfructum acquirat. Et illum sequuntur Cynus, Bartol. Angel. Salycet. Fulgo. Rom. Alexand. Corn. & Iason ibi, & Baldus in l. 2. C. de legitimis hæredib. Et ne putes id, quòd nunc dicimus, illud idem esse, quòd diximus supra, versic. 2. debes intelligere, quòd illa lex loquitur de petitione hæreditatis, quæ est perpetua, hic verò loquimur de bonorum possessione, quæ est annalis, l. vltima, ff. quis ordo in bonorum posses. ferue. idèò ratificatio illius debet fieri intra idem tempus, vt est textus in l. bonorum. ff. rem ratam habe. tamen ex huiusmodi longo tempore præsumitur intra tempus interuenisse præiudicium, vt declarant Doctores, quos supra citauimus, & est communis opinio, licet contrarium teneant Bald. & Paulus Cast. in d. l. 1.

Sextò, eiusdem farinae est, vt loquar prouerbialiter, textus in cap. illud de præsumptionibus. vbi per diuinam decem annorum cohabitationem cum alijs administris probatur matrimonium: quem textum Anton. Cardinal. Florian. Imol. Panormita. & Felinus trahunt ad matrimonium spirituale, vt scilicet sufficiat ad probationem tituli, vt institutionis vel confirmationis, quòd longo tempore quis tenuerit beneficium, & habitus fuerit pro rectore siue possessorio, siue etiam petitorio. Et sic tempus, vt illi dicunt, inducit præsumptionem tituli, adeo vt quis non aliter cogatur ostendere, quamuis Innocentius ibi non satis in ea re firmus fuerit, propter aliquam rationem, cui omnes respondent. Et idem quoque in ipsa specie tenuit Host. in c. licet. in verbo, officij. & ibi etiam Panorm. colum. penult. Imol. colum. 7. versic. extra glos. vt dixi. Ioan. Ana. & Felin. colum. 4. de simoniac. vbi dicunt sufficere hoc casu probare titulum per iuramentum. quòd est multum notandum ad id quòd hic in nostra consuetudine expressè, de iuramento cautum est, In eadem quoque sententia fuit Federic. Senensis, consil. 61. vacante quodam prioratu. versic. contra hoc opponit episcopus. & consil. 234. principium super primo puncto. & illius præceptor Ioannes Andreas, in cap. si iudex laicus. vltim. & ibi etiam Domin. de sententia excommunicationis, lib. 6. & idem Ioannes Andreas in cap. 1. & ibi latè Petrus Anchar. in repet. in 9. quæst. versic. dixit tamen. de regulis iuris. eodem libro. Bal. Angel. Imo.

Patre decennio possidente hæreditate filio delatam, præsumitur filij consensus interuenisse.

Per longum tempus præsumitur ratificatio.

Petitione redditatis perpetua. Bonorum possessio annalis. Ratificatio fieri debet intra tempus definitum. Matrimonium diuinitus per decennium cohabitationis probatur.

Tempus inducit præsumptionem tituli.

Probatio tituli per iuramentum.

Imol. Rom. & Franciscus Aret. in dicta l. qui in aliena. ff. de acquirenda hæreditate, Bal. in dicta l. si filiusfamilias. C. de petitione hæredita. & siue possidetis, colum. 1. in quarta opposi. C. de probationibus. & in l. inciuile. C. de furtis, & in l. etiam. C. de appellatio. Pet. Anch. conf. 117. satis impertinès est, post medium. Imo. in c. ex frequentibus, de instit. Dominic. in cap. ordinarij, §. 1. col. pen. post Pau. de offic. ordina. lib. 6. & iterum conf. 87. apparet quædam vnio, colum. 3. versic. corroboratur, vbi dicit sufficere decem annos, Rom. & Barbat. in dicta l. sciendum, colum. 5. & colum. 25. & sequen. de verborum obligationibus. Paul. Castrenf. consil. 202. in causa consinium, colum. 2. vers. breuiter si benè, libro 1. Alexand. dicto conf. 79. lib. 1. Franciscus Curtius Senior conf. 79. supra motis, colum. 3. Barbat. in capit. requisiti. de testament. & in repetitio. dictæ rubr. de fide instrument. & in repetitio. rubri. de causa possess. & proprietaria. & consil. 44. scribitur apud Prophetam, colum. 4. in fin. lib. 1. & consil. 50. illud adferam, colum. 3. eodem lib. 1. & consil. 26. sapienter scripsit, colum. 5. lib. 2. & consil. 33. eodem lib. 2. & consil. 35. sapienter scribitur, colum. 7. vers. facit quod voluit, eodem lib. 2. & dicto conf. 1. lib. 4. & inter consilia Alexand. conf. 135. colum. 5. vers. præterea accedit, & col. sequen. libro 4. Socinus conf. 270. consideratis his, colum. 3. libro 2. Fely. in ca. sicut, colum. 1. §. vers. fallit tertio, de re iudica. Philippus Decius in dicta l. 1. colum. 4. vers. ex glo. & supradictis. C. qui admitt. ad bonorum possess. & in capit. cum causam, colum. vlt. de probatio. & consil. 36. exemplum instrumenti, colum. 3. vers. quintò non interuenit, & consilio 118. viso instrumento, colum. 1. & consil. 121. in causa venerabilis presbyteri, colum. 2. vers. ex quibus omnibus, & consilio 135. ad iustificationem, post princip. & consil. 155. in causa exemptionis, col. 2. & consil. 59. viso consilio, colum. 1. Corie. in singul. in verbo, titulus.

Ex temporis diuturnitate non fit probatio tituli in beneficijs ecclesiasticis. Communis error operatur tantum in temporalibus. Communis error non facit eis in spiritu alibus. Tituli probatio oino necessaria est. Beneficia non possunt præscribi.

Definitio periculosa est in iure.

illis in iure nostro determinatio, & inter diuersa, vel contraria certa electio, vt etiam è nostris dicit Cardin. præloquens in Clem. Et vt authoritate diui Hieronymi in Daielem, scribit Franc. Aret. statim in ingressu conf. 155. periculosum est iudicare de sententijs patrū variantibus, nec minus arduum, vt subdit, & difficile. Propterea Fely. in cap. cum dilecto. col. 8. versic. amplia. ad fi. de rescri. quem laudat Ioan. Ana. ob id quòd solet timidè loqui, raroq; quippiam asseueranter adfirmet: cum eadem temperantia vtatur Ioan. Andr. vir aliàs consummatissimus, qui in suis lectionibus aliorum recitatione communiter contentus est. Neque tamen melatet Fely. in dicto cap. ex parte. de testibus. in princip. conari subobscurè huiusmodi (de quibus loqui mur) dissidentes sententias concordare efficere: sed mihi, vt verum dicam, non satisfacit. alibi. autem idem Felynus, ad hoc quòd dictum est præsumi titulum beneficij ex longo tempore, dat quatuor considerationes minimè contemendas, videlicet in d. c. sicut, quem locum nuper citauimus, de re iudicata.

Septimò, superioribus tempore subditur text. in l. si post mortem, iunctis ibi notatis. ff. de adoptio. vbi emancipatio, quæ dicitur inutilis ex defectu solennitatis, pro vtili habetur, si diuturnitas temporis interuenit. Et ex eo notat Bal. ibi, ad fi. quòd si filius longo tempore vixit, seorsum à patre habitando, & per se negotiando, præsumitur esse emancipatus, si alleget. Ad quòd etiam allegat. d. l. cum de in rem verso. & l. 1. vbi & hoc notat idem Bal. C. de patria potesta. & idem quoque voluit ipse Baldus. in l. 2. C. si aduersus rem iudica. Sequitur & commendat Barbat. in dicta l. sciendum, col. 27. ff. de verborum obligatio. & dicto consilio. 33. col. 2. libro 2. & consil. 35. sapienter scribitur, colum. 7. vers. & idèò dixit, eodem lib. 2. & consil. 89. illud referam col. 2. in fin. eodem libro, & dicto consil. 1. col. 1. & col. 5. lib. 4. & Ias. in d. l. si certis annis. col. pen. vers. septimò facit, C. de pactis. Et facit quòd scribit Romanus conf. 402. in proposita consultatione, in secundo dub.

Octauò, istis anuectendus est textus in dicta l. Procula. ff. de probationibus. vbi diuturnitas temporis alijs concurrentibus inducit præsumptionem tacite donationis. Et ita expendunt illum textum Bartol. & alijs; & glossa in l. quæ dotis. ff. soluto matrimonio, & Bald. in l. 2. in prima quæstio. C. de iure dot. Et Ioan. Platea in l. quicunq; C. de apoch. publica. libr. 10. & Raphael Cuma. qui illum dicit nota. conf. 136. visis instrumentis, colum. vltima. in princip. & Maria. Socin. consilio 15. pro decisione prædictæ consultationis, columna 7. Hucq; facit textus in l. cum quidam. §. diuus. ff. de vfuris. vbi vfura temporis diuturnitate videntur remissa. Et ita consuluit Baldus per illum textum, sicuti retulit Romanus in l. insulam. §. vfuras. ff. soluto matrimo. & consil. 527. in casu propositæ consultationis, colum. 4. versic. secundò tamen. Facit item textus in l. si seruus communis, & in l. vir vfuras. iuncta gloss. in verbo, vfuras. ff. de donatio. inter virum & uxorem. & in l. cum oportet. §. in autem. C. de bonis quælibet. Et quòd voluit Bald. consil. 345. statuto cauetur, in fin. libro 3. & Bart. inter consilia ipsius Bald. consil. 400. super primo puncto, colum. 2. versic. nec obstat prædictis, lib. 4. & Philip. Decius consil. 202. vt præsens consultatio, col. vlt. Ex quibus videtur reddi dubia decisio Bal. in l. vlt. C. ne de statu defunct. vbi per glos. in l. solent. §. vlt. ff. de offic. proconsul. studiosè limitat dictam l. cum de in rem verso. supra sæpius citatam, non procedere, quòd quis prætendit titulum donationis, vt scilicet illum titulum non possit probare ex sola præstatione decennali, cum habeat præsumptionem iuris in contrarium, videlicet quòd nemo præsumitur donare, l. cum de indebito. ff. de proba. quòd & idem quoque sentit Bartol. si solter

Beneficij titulus an super præsumatur longo tempore. Propter temporis diuturnitatem in iudicio habetur pro vtili. Emancipatio præsumitur.

Temporis diuturnitas quòd inducat præsumptionem tacite donationis. Vltra tempus diuturnitate remissa.

Limitatio d. l. cum de in rem verso.

si solerter in dicta l. cum de in rem verso, inspiciatur, & ibi Alexan. in addit. vbi Bald. & idem voluit ipse etiam Alexan. in l. si donatione, colum. 8. C. de collat. contra Salic. ibi, & in l. filia. eodem, titu. Facitque quod scribit ipse Bald. in l. si maior. C. commu. diuid. dum gloss. ibi limitat, per text. in d. l. cum de in debito. de quo postea dicemus. Et quod etiam tradit Salyc. in dicta l. si certis annis, vbi etiam Iason colum. vltim. in 12. limitat. & idem Iason in §. præiudiciales, col. pen. versu. 6. Institu. de actionibus.

Verum illa Bal. doctrina haud dubie vera est, vt scilicet solum tempus non inducat præsumptionem donationis, nisi & cum tempore alia concurrant: videlicet consanguinitas, necessitudo, amicitia, & alia, de quibus in iuribus in princip. huius versu. allegatis, vt etiam expressè intellexerunt Bal. Salyc. Floria. in dicta l. Procula. ff. de probat. gloss. Bartol. & alij in l. libertis, quos. §. 1. ff. de alim. & cibar. leg. Barto. Roman. Alexand. & alij in dicta l. quæ dotis. Bald. in dicta l. si certis colum. 4. & in l. cum quid. colum. 2. ff. si cer. pet. & in l. cum proponas. la 2. C. de pact. Pet. Anchar. consil. 32. subtiliter & copiosè, colum. 2. Rapha. in dicta l. cum quidam. §. diuus. ff. de vsur. Roman. & Barto. in l. diuisione. ff. solut. matrimo. idem Roman. consil. 143. licet variè, dum allegat dictam l. Procula. & expressis dicto consil. 517. Francif. Aret. in l. recusari. ff. de petit. hæredi Alexan. consil. 46. vilis & accuratè consideratis, in fin. lib. 1. & consilio 56. in præsentis consultatione, colum. penn. versu. nunc restat. vsque ad finem consil. libro 4. Angelus Areti. in §. fuerat, Instit. de actio. Corn. consil. 164. in hac consultatione, colum. pen. in fin. cum princip. sequen. libro 3. Socin. consil. 73. circa primum, col. 3. libro primo, & consil. 61. circa primum dubium, in fin. libro 4.

Nondum huc spectat elegans & nota. casus in l. qui in provincia. §. 1. ff. de ritu nuptia. cum dicitur, mouemur temporis diuturnitate. vbi princeps aliàs non facturus. motus tamen diuturnitate temporis quod nullum erat confirmauit. Quem tex. aureis literis scribendum esse dicit Barbat. consil. 9. præclarè scribitur, col. 2. lib. 2. & sing. Bal. in tract. dotium, in vndecima parte principali, colum. vlti. illiusque autoritate subnixus Angel. singul. decidit consil. 52. in quæstione proposita, colum. vlti. quod lex noua annullando præterita, non extenditur ad ea quæ sunt temporis diuturnitate munita. Cui decisioni Felyn. dicit se neque contestem reperisse, neque contradicentem, in cap. vltim. colum. 7. versu. limitata quintò, de consil. vbi tamen dicit, quod tamè in practica haberet pro difficili, licet sit æqua. Et dicit Cat. memor. incipi. lex noua, quod secundum illam decisionem debet intelligi, quod generaliter consuluit Bald. consil. 108. considerandum est, lib. 5. iunctis his que scribit Corne. consil. 199. in præsentis consultatione, colum. antepen. lib. 2. & consil. 181. vifa copia consilij, colum. 2. in fin. & sequen. lib. 3. Sed & per illum text. dicit Bald. in rub. extra de præsum. quod propter tempus facilius dispensatur. Per illum quoque text. dicit Paulus Castr. consil. 266. videtur dicendum, in fin. lib. 2. quod si vir & mulier longo tempore maneant tanquam vir & vxor per ignorantiam iuris, ita confirmatur status filiorum, vt dicantur legitimi. Est autem ferè similis tex. in cap. 35. quæstio. 8. vbi ex eo not. gloss. ratione diuturnitatis fieri, quod aliàs non fit, secundum quem text. tradit Rom. consil. 307. in casu. propositæ consultationis, ante fi. debere intelligi c. non debet, de confang. et affin. Et facit etiam tex. in c. cito, et quod ibi not. glo. in verbo. multiplicis. l. q. 1.

Decimò, istis fauere videtur text. in l. 2. C. de incol. lib. 10. vbi alienigenæ ibi videntur sedem, domicilium que constituisse, vbi decem annis steterunt, vel habitau-

uerunt. Neque id solum in his qui studiorum causa alibi morantur, de quibus nuncupatim loquitur ille textus. sed in alijs quoque, vt dicunt gloss. et Docto. ibi, in l. hæres absens. ff. de iud. Cy. in l. 2. C. vbi Sena. vel Clara. Bar. in l. lex Cornelia. §. domini. de iniur. Bal. consil. 393. punctus talis est, Titius, lib. 1. et cõf. 311. quæstio super qua, lib. 4. et cõf. 156. quidam in terra Burgi, li. 5. Alex. consil. 155. vifo titulo, col. 1. lib. 7. Et per illum text. dicit Spec. tit. de compe. iud. adi. §. regulariter, quod ratione temporis quis non sortitur forum.

Vndecimò, proximè accedit tex. in c. contingit. in illis verbis, et fuerit aliquot annis seruata, extra de transact. vbi contractus ex diuturnitate temporis robur accipit, et fomentum, vt dicunt nostri, vt retractari non debeat, aliàs retractandus, et ita per illum text. dicit vir acuti inter nostros ingenij Philippus Decius consil. 140. an et quando inter maritum, colum. 2. versu. secundò non obstat, vbi et per hoc consuluit, quod licet alias maritus possit vxorem repetere, licet vterque iurauerit vir et vxor nunquam se repetituros: tamen si post huiusmodi iuramentum, vel etiam simplicem conuentionem separationis thori coniuges separati longo tempore continentiam seruauerint, non poterunt se amplius repetere: quod est admodum notabile, si verum est.

Duodecimò, his quoque respondet tex. in c. licet, extra, de coniugio seruo. vbi ratione temporis decennalis Papa, de quo ibi tractatur, diffinit. Quem text. pro no. allegat in rubric. de præsumpt. ex eoq; colligit inter cæteras præsumptiones, quæ hinc illinc uè oriuntur, esse quoque præsumptionem ex tempore.

Decimotertiò, huc respicit tex. admodum notab. et fortè singu. in c. neq; videas. 27. q. 1. vbi si uirgo vel uirgula in religioso proposito diuturna obseruatione permanserit, siue annis plurimis in monasterio ætatem peregerit, præsumitur uotum continentia emisisse, adeo ut non possit transire ad nuptias: licet de uoto ipso aliter non appareat. Tanta est enim uis temporis.

Decimoquartò, eo facit gl. not. in l. pen. C. commu. diuid. quæ dicit, quod si plures fratres separatim diuisimq; possederunt bona communia spatio decem annorum, oneraq; etiam separatim pro se quisq; subierunt, præsumitur inter eos diuisio, per dictam l. cum de in rem uerso. ff. de vsur. & illam gloss. sequuntur Iacob. Butr. Odol. Rayn. Barto. qui eam dicit esse singul. notandam, & perpetuo menti tenendam, Bald. Alber. Ange. Pau. Castren. qui eam quoque dicit singul. Salic. & omnes recentiores ibi sequuntur Bart. dicta l. cum de in rem uerso, col. 3. & ibi quoque Flo. col. vlt. Nico. Neapo. in §. quædam, in Apolti. tex. & rursus in quarta quæst. Instit. de act. vbi etiam illam facit singu. & ibi post eum Iaf. col. 7. uer. quid autem si essent. idem dicit Ang. Fran. Aret. in d. l. qui in aliena. §. 1. ff. de acq. hære. Bart. in sua disputatione inci. quædam mulier habens amplum patrimonium, in fin. & in l. ultim. & ibi etiam Ang. ff. de usucap. pro dote. Ioan. And. in addit. Specu. tit. de iudic. §. sequitur uidere. uersu. porrò. Gali. Suz. in l. diuisionis. ff. de pact. Bart. in dicta disputatione, incip. quædam mulier habens amplum patrimonium, in fi. Bal. in d. l. si certis, col. 4. uersu. tertio probatur, et ibi etiam Ang. Paul. Cast. Alex. et Iaf. col. 3. uer. sexto facit, vbi et illam dicit singularem. C. de pactis. Bald. in d. l. licet. C. de iure deliberan. et in l. 1. col. 3. uer. pone, duo fratres. C. de fideicom. et in l. 1. in 7. c. C. qui admitt. ad bonorum poss. et consil. 245. casus talis est, quidam dictus Leo. li. 1. et consil. 437. quædam puella, in fi. eo. li. 1. et consil. 45. quædoq; contractus, li. 2. et cõf. 282. proponitur quod minor, eo. lib. 2. ubi dicit eam gl. ordinariam, et communiter approbatam: quæquam ibi allegat perperam gl. in l. placet. §. communi diuidun. cum in eo t. nulla

Temporis ratione quis non sortitur forum.
Contractus ex temporis diuturnitate robur accipit.

Decennij effectus.

Ex diuturnitate in monasterio obseruatione presumitur uotum.

Presumitur diuisio ex separata bonorum communia longo tempore possessione.

nulla sit lex huiusmodi, sed uoluit allegare gloss. in d. l. pe. cum etiam nulla alia hoc ipsum dicat. Et idem Bald. consil. 100. mulierem maritus duxit, col. 1. lib. 4. & consil. 233. diuisio, eodem lib. 4. vbi id dicit procedere, etiam si diuisio fuit ab initio nulla, utpote inter minores facta sine decreto, quod est tamen notandum. Ang. l. feruitutes. ff. de feruitur. Ant. in c. peruenit. 11. col. uersu. uenio ad secundum principale, de censi. Roma. consil. 205. in præsentis propositio, circa medium, & consil. 418. in eo quod queritur, uersu. secundò principaliter. Pan. in cap. vlti. de causa possess. & proprietaria. Ioan. Plat. in l. quicunq; C. de apoch. public. lib. 10. Pau. Castr. consil. 202. in causa confinij, col. 2. lib. 1. & consil. 216. nõ sequendo ordinem. libro 2. vbi illam dicit communiter teneri Alexan. consil. 92. uiso & discusso, in princip. lib. 2. vbi hanc dicit esse communem opinionem, & consil. 25. attentis narrans, in princip. & iterum col. 5. uersu. confirmo per ea, lib. 5. Franci. Por. in tract. de duobus fratribus, in secunda parte, quæst. 77. Capol. in tractatu de seruitu. vlt. an. prædio. c. 99. Barbat. consil. 28. omnipotentem Deum, col. 8. lib. 4. vbi & eam asserit esse singularem Socin. consil. 164. uisa bulla, col. vlti. uersu. tertio, quia post privilegium, lib. 1. & consil. 254. uisa & considerata, col. 2. uersu. sed contra præmissa, lib. 2. Fely. in c. licet, col. 16. uersu. facit plena decisio. extra, de iudic. Philippus Dec. consil. 79. in fi. Steph. Bertran. consil. 344. etiam si non probaretur, in principi. lib. 1. Sed illam gloss. intelligit Bal. & ibi etiam Pau. Castr. Alexan. dicto consil. 25. lib. 5. & Fely. in c. licet, col. 15. uersu. hæc fallentiam, vt scilicet procedat quando inter istas fratrum possessiones est proportio & debita congruitas, id est, cum portiones separatæ possessæ sunt æquales, si æqualiter succedebant, aut conuenientes portioni, quam quisq; eorum habebat: aliàs autem non præsumitur diuisio, quia non is qui minus portione hæreditaria possedit, ius suum remississe censetur. l. cum de in debito. ff. de prob. Et bene facit quod circa illam gloss. uoluit Panor. in dicto c. vlt. de cau. possess. & propriet. Contrarium tamen expressè uoluit, ut uidelicet illa gl. indistinctè procedat, siue sint congruentes portiones, siue non sint, Saly. in d. l. pen. & Anto. in dicto ca. peruenit. & uidetur sequi hanc partem dicto consil. 92. col. 3. uersu. præterea, lib. 1. Sed tu hic uide quæ dixi supra in 6. uersu.

Qui minus portione sua hereditaria possidet, non uidetur suum remittere.
Non presumitur diuisio nisi probetur soluti non presumatur, nisi subsit causa.

Sunt tamen qui tenuerunt illam gloss. nullo pacto procedere, Pet. Ra. Cyn. & Salyc. in dicta l. pen. uoti, quia non presumitur diuisio, nisi probetur per textum ibi, cum sumi. Nec obstat, inquiunt, d. l. cum de in rem uerso, quia loquitur in actu solutionis uel præstationis. quæ non fit libenter, nec de facili, nisi subsit causa, quæ ad hoc cogit. arg. d. l. cum de in debito. Hic autem loquimur in actu diuisionis, in quo sola patientia interuenit, quod communiter & facile fieri solet. Id quoque uoluit Alex. sibi contrarius dicto consil. 13. lib. 2. dicto consil. 3. lib. 3. Ange. in §. ult. Instit. de societ. Petr. autem Ferrarien. in titu. forma libel. pro hæred. uel re singu. diuid. in uerbo & communiter, & pro indiuisio possederunt. Et quod non presumatur diuisio, apparet: quia potius uidentur ita possedisse gratia commodioris usus, quàm diuisionis. Et ita obtinuit opinio Iacob. Rau. et Petri, quod inter extraneos quosdam socios, qui rem ante communem postea separatim possederunt, habeat locum alia opinio per text. in l. itaque cum separatim. ff. pro socio.

Sed aduerte Lector: quia ratio, cui innituntur Iaco. et Pet. hinc manat, quod existimant dictam l. cum de in rem uerso. non procedere in patiente, sed solum in præstante: id quod etiam pleriq; arbitrantur. Sed contraria opinio communior est, ut diximus supra uersu. 1. Sed si concedamus aliam esse ueriores, adhuc nihil

ea huc pertinet: quoniam in nostro casu non sola patientia interuenit sociorum, sed & factum quoque omnium, vsusq; & possessio suæ cuiusq; partis. Ideo tæneo priorè partem, quæ etiam communior est: & eam etiam sequitur multi ex his, qui putant d. l. cum de in rem uerso. nõ habere locum in patiente tantum, sed ita tamen temperatam, nisi parua sit quædam inæqualitas, ex sententia Franc. Balbi in tractatu Præscriptionum, in secunda parte tertiæ partis prin.

Decimoquintò, ne discedamus à gloss. quàm meritò omnibus antepōnd, facit & quod ea uoluit in latqui natura. §. cum me absente. ff. de neg. gest. quod sola fama diuturni temporis probat dominium. Quam ad hoc facit singul. Angel. ibi. vbi se dicit ita obtinuisse. & idem Angel. in leg. Titius. ff. quib. mod. pig. vel hypoth. fol. & in l. quidam in suo. ff. de cond. institu. vbi tamen Nicol. Neapo. dicit esse simile in l. litib. C. de agric. & censit. lib. 1. Sed & eam dicit singul. Barbat. in l. sciendum. col. 19. uersu. & etiam addo. ff. de uerb. obli. & in l. in illa stipulatione, col. 14. eod. tit. & consil. 6. sapienter scribitur, col. 6. uersu. præmitto. li. 2. & consil. 8. sapienter doctissimus, col. 2. eod. lib. 2. & consil. 18. præclarè scriptum est, col. 19. eod. lib. 2. & consil. 28. omnipotentem Deum. col. 4. lib. 4. & per illam dicit Bal. in ca. 1. §. uasallus. in fi. tit. si de feudo fuerit controu. inter dom. & agna. quod fama diuturna inducit præsumptionem iuris. Per eandem quoque dicit idem Bal. consil. 87. dominus Thomas. col. 2. uersu. tertio prætermittendum, li. 1. quod fama antiqua facit notorium, probatq; in vim notorij. & ad hoc dicit illam gl. esse ordinariam. Et idè quod Bal. uoluit Anto. in cap. 1. de fide instru. Sed & tu præterea in eandem sententiam uide Inno. & in c. cum causam. de iura. calum. & in c. quod per nouale. & in c. ueniens. de uerb. signifi. Archi. in c. beati. 2. q. 7. & in ca. inter memoratos. 16. q. 3. Spec. tit. de probat. §. 1. uersu. & noto quod præscriptus. Cyn. Bar. & alij in l. si quidem. C. solut. matrimo. Cynus in l. cum res. in fi. C. de probat. Bal. in l. proprietatis. uersu. tertio modo operatur, & ibi Ang. & Saly. C. de probationib. & in auth. quas actiones, ante fi. C. de sacrosan. eccl. & in l. conuenticulam, col. pen. uersu. ex his etiam infero. C. de episco. & cler. & in l. in bonæ fidei. col. vlt. C. de iureiur. & in l. cum super. & ibi etiam Ang. C. de rei uendi. & in l. non ignorat, col. 6. C. qui accu. non poss. consil. 204. longum thema, col. 2. lib. 3. Anto. in c. ueniens, le 1. & ibi latè recentiores, de testib. Imo. in c. cum causam. ubi est bonus cõtextus, de probatio. Pau. Castr. consil. 279. uisa petitione, in fi. Ro. consil. 424. circa propositum, col. 2. Caccial. in repet. l. admonendi, col. 62. in sexta conclusio. & ibi latè Iason, etiam in eadem repetitione, col. 77. uer. tãgit hic etiam, ff. de iureiur. & in l. rem quæ nobis, col. vltim. ff. de acq. poss. Alex. consil. 4. uidetur inspectis his, col. 6. uersu. potest alius modus lib. 2. & cõf. 1. ponderatis his, in fi. lib. 4. & consil. 25. uis & ponderatis, col. 2. eodem lib. 4. & cõf. 75. lib. 5. & consil. 139. circa primum dubium, col. pen. uer. & licet, in antiquis, & multis seq. li. 6. & consil. 8. attentis his, col. 2. alio etiã fundamento 127. & consil. 101. super primo dubio, col. 5. uersu. tamen in casu, eo. lib. 7. Barbat. consil. 55. Clementissimum Deum, col. 6. vbi illam gl. dicit elegantem Cor. cõf. 222. supra in consilij, col. 2. lib. 1. & consil. 164. me subscripsi, uer. item secundus articulus, lib. 2. & cõf. 404. rem arduam continet, li. 3. & consil. 130. eleganter, li. 4. Franc. Aret. consil. 36. casus talis est, col. 2. & consil. seq. sequèdo ordinem queritorum, per totum, & consil. 42. uiso consil. col. 1. uersu. tertio per rationem, Fran. Curt. Senior cõf. 70. Christi nomine, col. 3. uersu. secunda conclusio. Socinus consil. 187. in contouerlia. col. 3. uersu. confirmat hoc ratione, li. 2. Phil. Dec. in c. dilecti, col. 4. uersu. sepumy casus, de appel. & consil. 42. col. 2. uer. & non mirum, & iterum

Fama sola diuturni temporis probat dominium.

Fama diuturna inducit præsumptionem iuris.
Fama antiqua habet vim notorij.

iterum col. 7. in §. dubio, versic. hinc est quod fama, & cons. 146. dubia de quibus, col. 5. ver. quartò producuntur, & col. seq. bene facit. In quibus locis, præsertim verò apud Corn. & recentiores, comperies quomodo hoc intelligatur, & de quanto tempore.

Per diurnam præstationem census probitur concessio in ampliatissimam.

Decimo sexto, quod voluit alia glos. in l. 2. in gl. magna, in fin. C. de iure emphy. quod diurna præstatio census siue pensionis inducit probationem sufficientem concessio in emphyteusim, vel in feudum, aut aliàs id genus. Quam gl. sequuntur ibi Bal. Ioan. Fab. Ang. Sal. & Iaf. col. 7. vbi de hoc copiosè. Et idem tenet Spec. in tit. de loca. §. nunc aliqua. vers. 64. Bar. & Saly. post Cyn. in l. comperit. C. de præscriptio. triginta vel quadraginta annor. idem Barr. in l. cum de in rem verso. & ibi etiam Bal. in lectura Floren. & Saly. in 6. qu. ff. de vsur. Bar. in l. 3. §. ex contrario. col. 2. in princip. ff. de acquir. possess. & in l. solent. §. 1. ad fin. ff. de offic. procons. & in l. iubemus. C. de fund. patrimo. lib. 1. & in l. litibus. & ibi etiam Ange. & Ioan. Plat. colum. 2. C. de agric. & censit. eodem lib. 1. Bal. in l. malè agitur. & ibi etiam Ange. & rursum idem Bal. in l. cum notissimi. §. vlt. C. de præscript. triginta vel quadraginta anno. & in l. qui in aliena. in prin. & ibi Ang. qui dicit esse menti tenendum, Imo. & Alex. col. 5. versic. item infero, & in l. si certis annis, in fi. C. de pact. & in l. neq. C. de vsufruct. & in cap. cum ecclesia Sutrina, de causa posses. & proprie. & in c. 1. §. si quis per triginta annos. per illum tit. si de feudo sue. contro. & in c. vlt. tit. de feu. da. in vic. leg. com. vbi est bonus tex. & consi. 24. subtiliter tractata sunt, lib. 4. Ange. in l. prætor, in princip. & ibi recentiores. ff. de eden. & in l. qui luminibus. ff. de seruit. vrb. prædio. & in §. emphyteusim, col. 2. versic. sed tunc quaro, in authen. de alienat. & emphyt. Petrus Ancha. cons. 422. quidam seruus. Rom. cons. 27. posito quod dominium rei, colum. 1. Panor. in cap. ad audientiam, colum. 5. de præscrip. & consi. 82. conditoris omnium, col. 3. vers. ex is concludo, lib. 1. & Pau. Cast. consi. 213. viso puncto. col. 2. lib. 2. Alexan. cons. 79. circa primum, col. 3. in fi. li. 1. & consi. 52. in causa spectabilium, col. 2. lib. 2. & consi. 169. viso themate, col. 2. lib. 2. & consi. 8. attentis hic quæ supra ponuntur, lib. 7. Fran. Curt. Senior, consilio 25. tria ex facti narratione post princip. Card. Alex. in c. vafallus, colum. 2. tit. si de feudo fuer. controuer. inter domi. & agna. Soci. cons. 50. subtiliter & copiosè, colum. 2. vers. & licet prædicta lib. 4. Iafon in l. sciendum, colum. 8. vers. octauò tamen facit. ff. de verbo. oblig. vbi eam gl. dicit sing. & communiter approbatam.

Et quanquam pleriq; ex supradictis loquuntur de triginta vel quadraginta annis: alij simpliciter de diurna solutione, siue de longo tempore, siue alia certi temporis præstatione: multi tamen expresse tenent in hoc casu sufficere solutionem decem annorum, videlicet Specu. titu. de feu. §. quoniam. vers. tertio quæritur, in fi. & iterum §. vlt. vers. cæterum si homo meus. in fi. Bal. in l. 1. col. 3. vers. pone. quidam soluit. ecclesiæ. C. de fideicom. per text. in dicta l. litibus. & idem Bal. in l. 1. col. 2. in quarta quæst. & iterum col. 3. vers. & nota quod ille. ff. de rerum diuisio. & in dicta l. si certis annis, col. 3. ver. & ista sunt multum notanda, dum allegat dictam l. cum de in rem verso. & ibi expressius Iafon colum. 3. versicu. quartò facit, Ioan. Fab. in §. seruitus. col. penu. vers. sed an per cursum, Instit. de iure person. vbi tamen dicit hoc procedere, cum titulus allegatur, iuxta dictam l. cum de in rem verso. Anto. in repet. ca. peruenit. in vn decima charta, secundum nos est dubium de duobus, & iterum. in 94. col. de censib. vbi ad hoc allegat text. in cap. 1. titu. de consuetu. recti feud. & in cap. 1. quomodo olim feud. pot. alien. Paul. Cast. loquens & in emphyteusi ecclesiastica, in l. sicuti.

§. sed si quæritur. ff. si seruit. vendic. Panor. cons. 74. ciues quidam Senenses, statim post princip. lib. 1. Alex. cons. 113. viso & diligenter considerato, col. vlt. lib. 4. & cons. 50. in causa & lite, col. vlt. lib. 5. & cons. 124. considerat his, col. 1. vers. & præsupponitur. eodem libr. 5. Philip. Dec. in cap. bonæ. col. 7. vers. contra ipsum verso soluentem, de appel. vbi refert ita consuluisse, vt etiam consuluisset cons. 46. cuius superscriptio incidit, dubia de quibus, col. 2. vers. & cum pro tali vinea. Tu tamen hic omnino vide Bal. cons. 116. Columbinus dedit, lib. 1. Iaf. de iure emph. fo. 173. col. 3. vers. in ea gl. in fi.

Decimo septimo huic pertinent quod scribit Inn. non tam Papatu insignis, quam iuris peritia, in c. super his, col. 3. de accus. quod licet, quando contra electum proponitur quod non est sacris initiatus, aut si sit, tamen ordines allumpit ab alieno sine literis dimissorijs sui episcopi, incumbit illi onus probandi se fuisse ordinatum vel dimissum à suo episcopo, cum iura canonica proclamant necessarias esse literas. 72. distinct. per totum, & cap. legum. 2. q. 1. Limitat tamen nisi tanta esset præsumptio pro ordinato, quod onus probandi transferret in aduersarium: puta, quia multo tempore in ordine deseruisset. Quod dictum sequuntur pleriq; omnes ibi, inter quos Felin. col. 9. vers. sexta & vltima conclusio, Inno. in cap. innotuit, & ibi quoque Hosti. Anto. colum. 3. & Panor. in fi. de eo qui fur. ord. suscepit. Hosti. & Card. Flor. in cap. 2. de cleric. peregr. Bald. in sua Margarita. in verbo, præsumptio. & in cap. dudum, le 1. colum. vlt. de electio. Domini à Rota decisib. 84. nota quod vbi contra aliquem, in antiqu. & decis. 264. nota quod talis est opinio, Panorm. in cap. fraternitatis, de cler. non residen. & in cap. sicut, colum. 3. & ibi Fely. colum. 16. de re iudic. Anto. in cap. inter quatuor, de cler. peregr. & in cap. peruenit. de emp. & vendit. Roma. in l. in illa. colum. 12. ff. de verbo. obliga. vbi hoc dictum facit sing. & consi. 1. col. 5. lib. 4. Alex. consi. 119. ponderatis, col. pe. lib. 6.

Decimo octauo, huic spectat quod dicit Innoc. in ca. 2. in glos. per monachos. & ibi Ioan. Andr. colum. 3. & Imo. extra de in integ. restitui. quod licet quis præscribendo contra ius commune, videatur esse in mala fide: tamen ex diurnitate temporis purgatur illa mala fides, id est, ex longo tempore tollitur præsumptio male fidei, per text. in l. 3. §. si seruis. de acquir. poss. qui tamen non videtur id probare, cum loquatur de possessione libertatis, quæ habet præscriptionem iuris pro se. Et idem voluit Archi. in cap. 1. de præscri. li. 6. Ioan. Andr. in 2. additio. Spec. §. nunc videndum in prima addit. magna, col. 3. Bar. in l. vlt. in fi. & ibi Saly. C. vnde vi, & in l. Celsus. ff. de vsucap. & in l. pen. & ibi Ang. C. quib. non obstat longi tempo. præscrip. Bal. in l. si quis diuturno in 2. lectu. colum. 1. versic. sed nunquid. ff. si seruit. vendic. & in repet. cap. 1. & in rub. extra de præscri. col. 3. vers. item præsumitur. & consi. 20. super primo puncto. col. 2. lib. 5. Ange. in l. super. C. de præscri. longi tempo. & in l. eum qui. §. vlt. ff. de public. Ant. in c. sæpe de restitui. spoliat. & in cap. cum ecclesia, col. vlt. de causa posses. & propriet. & in repetit. cap. peruenit, de censibus, & in cap. consultationibus, & ibi Panorm. de iure patron. & in cap. si diligenti. & ibi quoque per Dominic. de Vbal. col. 5. Anto. in cap. sæpe, de restitui. spoliator. Panorm. consi. 89. in quæstione quæ ad præsens. col. 3. libro 1. & iterum consi. 2. in causa quæ vertitur, ver. ad hæc enim responderi potest, lib. 1. Rom. cons. 47. cum præsupponatur, Alexan. cons. 6. viso themate, post prin. lib. 1. & cons. 69. circa primum dubium col. 1. eodem lib. 1. & consi. 71. videretur prima consideratione, post princ. eod. lib. 1. & consi. 110. visis acutissimis. colum. 3. vers. sexto per præscriptionem, eodem lib. 1.

Ordinatus ab alieno episcopo p bet dimissionem. Litera dimissoria necessaria de iure Canonico. Propter longum tempus transfertur onus probandi in aduersarium.

Præscribitur contra ius commune, videatur esse mala fidei. Præsumptio male fidei ex longo tempore tollitur. Libertatis possessio summone iuris nititur.

Longissimum tempus consideratur in purganda mala fide.

Episcopi auctoritas varijs casibus præsumitur.

lib. & consi. 142. consideratis diligenter, in prin. lib. 1. vbi loquitur de decennio, & consi. 151. viso themate, & col. 2. li. 2. & consi. 21. viso & discussio, col. 2. ver. & dato quæ aliquis, lib. 2. & consi. 16. in causa & lite vertente, col. 9. versic. quinimò fortius, lib. 5. & consi. 24. ponderatis his, colum. pen. vers. præterea præsupponitur, eodem lib. 5. & consi. 69. circa primum dubium, colum. 1. eodem libro 5. vbi & de eodem tempore asserit, & consi. 46. viso & optime discussio, col. 2. vers. & licet non appareat. li. 6. & consi. 303. perspectis his quæ in themate, col. 3. in fi. lib. 6. & consi. 238. ponderatis his, col. 1. lib. 7. & consi. 24. circa processum, in fi. eodem lib. 7. Lanfran. in repet. cap. quoniam contra falsam, in materia testium, versicu. consequenter est videndum, extra de probationibus. Corne. consi. 18. visa petitione, col. vlti. lib. 1. & consi. 118. multa essent, col. 4. lib. 2. & consi. 019. circa primum. col. 9. in princ. vers. facit etiam, eodem lib. 2. & consi. 127. primo aspectu, col. 9. versic. nam qui longissimo, eo. lib. 2. & consi. 126. licet satis clarum, colum. 1. & iterum vlt. eodem libro 2. & consi. 301. in præfenti consultatione, colum. 2. vers. dominium autem. lib. 3. & consi. 239. in hac consultatione, colum. 1. lib. 4. & consi. 277. ad euentiam, colum. pen. eodem libr. 4. Francisc. Aret. consi. 63. in præfenti consultatione, col. vlt. & consi. 102. in causa & quæstione, colum. pen. vbi hoc limitat, & consilio 110. consideratis diligenter, circa medium, & consi. 154. consultatio proposita, in fin. Barbat. in l. 4. §. Cato. colum. 10. ff. de verbo. obligationibus, & consi. 50. colum. 11. illud adferam, colum. 10. li. 1. vbi & hoc dicit singulare, & consilio 55. clementissimi, colum. 3. lib. 4. vbi hoc dicit mirabile, Socinus. consi. 38. in causa dominorum, colum. 2. lib. 3. & consi. 33. viso testamento, colum. 3. vers. quia possedit, lib. 4. Franciscus Curt. Senior. consi. 72. princeps defunctus. colum. vlt. & consi. 83. Diuus Pius, colum. 2. Iafon in l. clam possidere. §. qui ad nundinas. colum. 2. ff. de acquir. posses. Philippus Decius consi. 266. ad exclusionem, colum. vlti. & consi. sequen. non excidit, columna petu. & consi. 375. iuridicam esse arbitror, in fin. Et bene facit tex. in cap. cum ecclesia Sutrina. de causa posses. & propriet. Adijciendum est tamen, quod qui dicunt purgari malam fidem ex diurnitate temporis, nuncupatum loquuntur de longissima possessione triginta annorum.

Decimononò, supradictis respondet, quod memoria prodidit Archidia. ille Canonorum Decretorum Interpres celeberrimus, in cap. nemo ecclesiam. de consecrat. distinctio. 1. quod si ecclesia diu fuerit in forma ecclesiæ, & in ea fuerit publicè celebratum, præsumitur edificata auctoritate episcopi. Refert & sequitur Petrus Perus. Baldi frater, in tractatu quartæ canonice charta 10. vers. secundò incidenter quæritur, Imol. in dicta leg. qui in aliena. ff. de acquir. hæredit. Cardina. in cap. requisisti. & ibi Barbat. colum. 2. de testamen. Romanus in dicta l. sciendum. col. 15. & ibi Barba. col. 26. vers. & adduco quod voluit. ff. de verb. obliga. Barbat. in cap. licet Hely. de simonia. & in repe. rub. de fide instrum. charta. pen. col. 2. vbi hoc dictum dicit sing. & in repet. rub. C. qui admit. ad bonorum possess. col. 3. in princip. & consil. 3. sapienter scribitur, col. 7. li. 2. vbi & hoc dicit sing. & dicto consi. 1. ad Reuerendissimum, colum. 5. libro. 4. vbi & ad hoc allegat glos. in Clemens. quia contingit. in verbo, & alare. de religiosis domibus. & inter consilia Alex. consi. 135. clementissimi Dei, colum. 6. vers. & adduco quod voluit, lib. 4. Socin. consi. 270. consideratis his, colum. 3. vers. confirmatur, lib. 2. Iafon in dicta l. si certis annis. colum. penul. vers. quinto facit. C. de pact. is. & in l. 1. colum. 5. vers. & sic habes signanter, & ibi etiam Philipp. Dec. colum. 4. versic. ex gloss. & supra dictis. C. qui admit. ad bono. posses. Fely.

in c. Albericus, col. 2. de testib. & in c. illud, col. 3. ver. & pro istis. de præsump. & in c. sicut. col. 16. versic. simile est, de re iudic. & in c. de quarta. de præscrip. Phil. Dec. consi. 135. ad iustificationem, post princip. & consi. 152. in causa exemptionis, col. 2. ad finem, & Franciscus Balb. in tractatu præscriptionis, decima parte tertie patris, in 12. q. Caue tamè, Lector optime: nam licet hoc dictum sit verum, Archidia. tamen, cui assignatur, non hoc dicit: sed illud tantum, quod si locus sit in forma ecclesiæ, ita quod ibi publicè celebratur per sacerdotes, præsumitur auctoritas episcopi interuenisse, per ea quæ ibi allegat, nec aliquid dicit de tempore. Et ita illum simpliciter allegat Calder. consi. 4. titu. de religio. domib. & Feder. Senen. consi. 130. factum est tale, quidam domus, & Rom. sing. 313. tu Senensis, vbi hoc dicit singul. & iterum consi. 477. in casu proposita consultationis. col. 2. vbi hoc dicit not. & Pau. Citad. in suo trac. de iure patr. in tertia parte, in prima causa acquirendi ius patronatus, in 31. q. & ipse Alex. consi. 219. ponderatis his, col. 4. vers. accedit id. lib. 6.

Vigesimò, non hinc longius abest, quod scripsit fons ille & tuba iuris Canonici, Ioan. Andr. vt optimò iure à Bal. vocatur, in consi. 126. in fi. lib. 1. Quod licet nullum temporis spatium inducat vnionem, secundum Hosti. in c. quia nonnulli. de cler. non resid. & in Summa de suppl. neglig. prælat. col. 1. tamen si fuerint ecclesiæ diu possessæ, vt vnita probata est vnio præsumptiue. Ita not. licet inuolutè, decidit ipse Ioan. Andr. in ca. qui contra iura, in fi. vers. hoc scias, de reg. iur. lib. 6. & idè voluit Oldra. ipse præceptor, quem tamen nõ allegat, consi. 296. de iure dominij. & Card. Flor. sua ipsius auctoritate contentus, in Clem. 1. in princip. in 20. q. de suppl. neglig. prælat. Pet. Anch. qui etiam illorum non meminit, consilio 192. in quæstione ecclesiæ, in fin. Panor. in c. cura, in 2. no. de iure patro. vbi nullum horum aduocat, & consi. 38. in quæstione, quæ ad præsens vertitur, col. 1. in fi. lib. 2. & iterum consi. 106. Christi & c. li. 2. quibus locus folu Ioan. Andr. citat. Alex. consi. 70. in causa vertente, col. 1. vers. fortius dixit, li. 3. Fely. in c. causam, col. 2. ver. limito dupliciter, de præscri. & in c. ex parte. post prin. de testibus vbi dicit, ita consulendo obtinuisse.

Vigesimoprimum, non tantum vnio ex diurnitate temporis præsumitur, sed & ea præsumitur fuisse facta de consensu episcopi & capituli, qui requirebatur, & vocatis his, qui vocari debebant, vt per multa not. voluit Alexand. consi. 219. ponderatis his, quæ in themate præmissa narrantur, col. 3. vers. corroboratur prædicta, lib. 6. & Philip. Dec. consi. 409. viso consilio, col. 1. & ante hos Roma. cuius Alexan. non meminit. consi. 270. quo ad primum dictum adijciam. Nam licet apocha priuata nullo adminiculo testium subscriptionis, vel comparisonis literarum suffulta nihil penitus probet, vt per Docto. latè in l. admonendi. ff. de iure iuran. Tamen propter diurnitatem temporis facit præsumptionem, & semiplenam probationem, vt sing. voluit ipse Ioan. Andr. post Nicol. Matth. in addit. Spec. titu. de instrum. edit. §. nunc videndum. vers. quid si producens. Et sequitur Anton. in cap. 2. col. 4. vers. tertius casus, quando scriptura nullo modo approbatur, de fide instrum. & Iafon qui hoc reputat singul. in repet. dictæ l. admonendi. colum. 43. versicu. vltimò in quantum vult Bar. & iterum colum. 87. vers. vltimò in hac materia, & in lectura eiusdem col. 16. ver. vltimò in quantum Bar. concludit.

Vigesimosecundò, non intemptiue subiiciemus, quod nota. consuluit Ioan. Andr. discipulus Federic. Senè. excellentissimus Decretorum doctor vocatus, Panor. consi. 37. tria ad claram decisionem, col. 2. li. 1. In enim in eodè consilio scribit, quod si quisquam vxore

Nullum temporis spatium inducit vnionem.

Vnio non tantum præsumitur temporis diurnitate, sed & consensu episcopi et capituli.

Apocha priuata, nullo adminiculo suffulta, nihil probat, sed ex diurnitate.

Presumptio ambigua...

consentiente & perpetuam continentiam promittente...

Iuramentum non presumitur...

Vigesimaltertio, ut aliquid etiam ex legum Interpretibus...

Instrumtum defectuum...

Vigesimoquarto, facit quod scribit idem Bart. inter contilia...

Tempus pro veritate est...

Vigesimoquinto, ad Bal. nunc veniamus, qui ubique tam copiosus est...

Veritas filia temporis...

Veritas filia temporis, Romanorum omnium exploratores...

vt scribit Tertullianus in apolog. capitulo tertio nihil omnium rerum...

Προς ταυτα κρυπτε μηδεν ος απανθ' οραν, και παντ' αληθον παντ' αναπτύσσει χρόνος...

Quos versus semper in ore esse habendos dicebat Peregrinus philosophus...

Απανθ' ομακρος κ' αναριθμητος χρόνος. φυνειτ' αθηλα, και φανέντα κρύπτεται.

In quam etiam sententiam fertur Græcus Menandri senarius...

Παντ' ανακαλυπτων ο χρόνος προς φως φέρει. Id est.

Αγει γαρ προς φως τ'ων αληθειαν χρόνος. Id est.

Cui concinit Seneca lib. 2. de ira. Quædam (inquit) falsa veri speciem ferunt...

Thales dicere solebat: si Laertio credimus, τον χρόνον σοφώτατον απάντων, ανένρισκειν γαρ τα πάντα...

Ημεραι δ' επιλοιποι μαρτυρες σοφώτατοι. Id est.

Idem alibi tempus omnium rerum parentem appellat, quod scilicet omnia producat, manifestet, detegat...

Nec facile est placidam ac pacatam degere vitam; Qui violat factis communia fœdera patis...

Et concinit illud Senecæ statim circa initia libri 1. de Clemetia fœta. Quibus pietas subest, quæq; vt ita dicâ, ex solido enascitur...

Cuncta videt des & audit tempus.

Tempus cuncta occulta prodit, & pro dicitur occultat.

Tempus omnia detegit. Lux veritatis.

Veritate dies aperit.

Thales dictum. Tempus omnium verum sapientissimum.

Id est.

Idem alibi tempus omnium rerum parentem appellat, quod scilicet omnia producat, manifestet, detegat...

Pij in maius melius que procedunt.

Médaciū nullū senescit.

cum nihil diutius celari possit, quin temporis diuturnitate manifestetur: non mirum cuiquam videri debet...

Presumptio autem est pro ore.

Longa & tenax populi memoria pro veritate habetur.

Notarius an presumatur, qui se pro sa i gessit.

Verba enim ciuitatis non probant nisi ob temporis diuturnitate.

Vigesimo sexto, huic Baldi dicto confine est & eiusdem aliud, quod adscripsit consil. 84. res prohibita alienari...

Quis hoc credat, nisi sit pro teste uetustas?

Vigesimo septimo, accedit, vt & idem Baldus scribit in l. 1. col. 3. uerbi pone, quod qui gessit se pro notario...

Cōtrarium tamen tenuisse videtur ipse Bal. in l. 1. in 7. q. C. de testa. ord. & aperte tenuit Ioā. And. in addit.

Vigesimo octauo, huius classis est, & quod idē Bald. memoriæ prodidit consil. 112. quæritur qui intelligatur col. vltim. uerbi. quæritur ulterius, lib. 1. & licet uerba enunciatia non probent iuribus vulgaris...

19. ff. de verb. oblig. & late consil. 6. sapienter scribitur, ferè per totum, lib. 2. & consil. 18. præclare scribitur, colum. 17. eodem libr. 2. & consilio 64. illud in medium referam...

Idq; adeo uerum est, vt scilicet stetur uerbis enunciatium propter diuturnitatem temporis, vt procedat, etiam si enuncient actum, qui interuenire non potuit...

Vigesimo nono, non hoc tantum casu, sed & aliis semper propter diuturnitatem temporis leuior probatio admittitur...

Trigesimo, vt ad Baldū redeamus, is cōsil. 311. præmittēdū est ad euidētiam, lib. 1. in ea fuit sentētia, vt et in his, quæ sunt cōtra ius cōmune, in ducatur præsumptio...

Trigesimo primo, quod ab eodem Baldo traditum est consilio 287. in primis videndum est, col. pen. uerbi. quo ad secundum, lib. 3. quod ex diuturnitate temporis...

Enunciatiuis uerbis statur ob diuturnitatem temporis, etiam si enuncient actum im possibile.

Leuior sit probatio ob diuturnitatem temporis.

Principū priuilegia non possunt possideri sine titulo.

Titulus pro suo requirit bonam fidem.

lib. 2. verfi. sed p̄missis non obstantibus, & Philip. Dec. consi. 99. vili & diligenter considerantis, in fine. & idem voluit Paulus Castren. qui Bald. non memorat, consi. 84. vifa dicta facti narratione, ante finem, lib. 1. & Alex. qui nullam vtriusque mentionem facit, sicuti nec illius Curt. Senioris, & Dec. in additio. Bar. in l. si vxor. §. si quis vxorem. ff. de adulter. vbi dicit, quod per custodiam longi temporis intelligitur mandatum custodiendi interuenisse, per nota. in d. l. si filiusfamiliās. C. de petitione h̄reditatis, & in dicta l. qui aliena. ff. de acquirenda h̄red. Idem quoque Iason, qui nullum horū memorat, in l. 1. col. 5. verfi. limita secundò. C. qui admittan. per d. l. si filiusfamiliās, & rursum in l. sciendum. col. 8. ff. de verborum obli. per illum ipsum textam. Nā vt filiusfamiliās possit adire h̄reditatem sibi delatam, requiritur quod procedat mandatum patris. per l. si quis mihi bona §. iustum. ff. de acquirenda h̄redit. Et tamen ex diuturnitate temporis p̄sumitur, per dictā leg. si filiusfamiliās.

Contrarium tamen, videlicet, quod ex nullo vel longissimo tempore p̄sumatur mandatum, tenuit Bal. sibi contrarius in l. & qui non la. 2. verfi. quæro quid si domus. ff. si ex falsis. in l. vbi loquitur de mille annis, & in l. 1. col. 1. verfi. sed pone quod, ubi de hoc dicit esse text. sing. in l. vlt. ff. de vscapio. pro empto. & Hippol. Mart. in l. si quis. col. 19. verfi. vterius hic habemus. ff. de quæstionib. & Stephanus Bertran. consi. omnium primo, vifo processu, col. 7. nu. 3. lib. 1. & col. 3. inspecto. in octauo dubio, post principium. lib. 3.

Ego sane priori sententiæ potius accederem: nihil enim interesse video inter m̄datum, & aliam sollemnitate extrinsecam, & p̄sertim iustum, qui ex temporis diuturnitate p̄sumitur, nam de eo loquitur l. si filiusfamiliās. C. de petitione h̄reditatis.

Tamen si posteriorem sequi malis, eam duobus modis limitabis ex sententiâ Felj. in d. ca. sicut. Primò, vt non procedat in mandato vicarij, quod si non negetur, p̄sumitur. Et si negetur, sufficit probare communem reputationem, vt uoluerunt Domini à Rota. deci. 499. nota, ualent acta. in antiq. per leg. Barbarius. ff. de offic. p̄rato. & not. in cap. nihil de electione. Secundò, ut non procedat in actu, quem quis verisimiliter non faceret sine mandato, ut quia multis annis soluisset pensionem pro alio: tunc enim p̄sumitur mandatum, cum nemo velit iactare suum, per l. cum de indebito. ff. de proba. Et hæc fuit sententiâ Domi. à Rota, quam citat Felj. ipse, decisio. 24. aliquis, & Salicet. in l. nemo tacito nomine, Bald. C. de rebus alien. non alienan. Alexand. libi item contrarius in d. leg. sciendum. col. 5. uerfi. item fallit secundum Ang. in fine ipsius secundæ fallen. ff. de verborum obligat. ubi etiam dicit, non sufficere ad hoc mille annos. Item Alexand. in d. l. qui in aliena. col. 3. verfi. item adde quod licet, & consilio primo, ponderatis his de quibus, col. pen. aliās 8. lib. 4. & consi. 191. domini, & c. p̄specto instrumento, col. 2. uerfi. nec obstat longitudo, lib. 6. & consi. 35. consideratis his quæ agitata sunt, col. 1. lib. 7. & Fran. Cur. Senior etiam sibi contrarius, consi. 49. memoriæ recolende, col. 7. verfi. & hoc maximè. & iterum consi. sequen. quod est eiusdem iniij, col. 1. §. uerfi. sextò adducere videtur, & col. seq. uer. octauò adducunt, vbi etiam loquitur de mille annis. Socinus consi. 254. vifa & considerata, col. 2. lib. 2. vbi hoc reputat sing. & iterum consi. 80. in quæstione quæ vertitur, col. 3. uerfi. culo, p̄terea venditio, lib. 3. Felj. in cap. sicut, col. 16. uerfi. sextò aduerte, extrà de re iudica. Franc. Curtius Junior, in tractatu Feudorum, in prima quæstione. col. 2. uerfi. confirmo hanc primam sententiā, cuius initium est, nota quod vbi dixi, in antiq. vbi in d. aduocatur Inno. in cap. nonnulli, in verbo, mandato, de rescriptis, & idem quoque voluit Phi-

lipus Decius consi. 36. cuius superscriptio incipit, exemplum instrumenti. col. 4. uerfi. secundò respondetur, & iterum consi. 42. diuino implorato patrociniò, col. 7. in fi. quinti dubij. Et facit textus in l. 2. C. de ali. pupil. p̄stān. & in l. cum seruus. ff. de uerb. obligat.

Attende tamen Lector, quoniam Innocent. cui origo huius rei assignatur, in d. c. nonnulli, nihil omnino de tempore loquitur, sed tantum innititur verisimilitudini. Dicit enim, quod p̄sumitur is, qui actum gessit nomine alterius, habuisse mandatum, nisi probetur contrarium. Non enim (inquit) p̄sumendum, quod inanibus se laboribus fatiget, & pecuniam suam iactet, per dictam leg. cum de indebito, tanquam in hoc non requiratur diuturnitas temporis, sed satis sit illa verisimilitudo etiam in actu recenti & simplici. Et hac sanè sententiâ nihil est verius, & pro ea est text. in l. vlt. C. de ali. pupil. p̄stān. vbi actus in quo est necessaria expensa, p̄sumitur eo mandante factus, cuius intere sit, & ita voluit Bart. in l. cum seruus, & ibi Alex. qui adducit concord. ff. de verb. obli. & in pulchra quæstione consuluit Bald. consi. 317. lib. 3. & idem voluit ipse Bal. in leg. id quod pauperibus. in fin. C. de episco. & clericis. Imola in cap. 2. col. vt ecclesiast. benef. Panorm. consi. 54. videtur primò, quod per dictum testimonium. col. 2. verfi. sed his non obstantibus, lib. 1. Cap. in tractatu de seruitur. vrbā. p̄dico. Franc. Aret. in ca. 1. col. 4. verfi. tu autem, de iudic. vbi per hoc dicitur, quod cum in citatione requiratur aliqua impensa, vt not. in l. 2. C. de sport. ea p̄sumitur facta fuisse parte mandante, Franc. Curt. d. consi. 77. col. 5. Felj. in d. c. sicut, col. antepen. verfi. 5. in actu, de re iudic. Ex quibus constat non esse hic necessariam diuturnitatem temporis, vt p̄sumatur mandatum. Bald. in l. 1. C. de eden. & Alex. in d. c. nonnulli. §. sunt & alij, de rescriptis.

Istis autem duabus limitationibus adde & tertiam videlicet, vt non p̄sumatur mandatum ex diuturnitate temporis, cum nulla alia ratione corroboratur. Secus quando instrumentum narrat, & dicit aliquem habere mandatum. Nam licet hæc verba non sufficiant ad probandum mandatum, nisi de eo appareat, per l. 1. C. de manda. princip. cap. cum in iure. de offic. delega. eū simi. Tamen si p̄terea interuenit temporis diuturnitas, ex vtriusque videtur satis probari mandatum. Ita videlicet, quod ex alia diuturnitate coadiuuabitur supplebiturque probatio magis quàm ex toto inducatur: vt in simili tradit Alex. consi. 57. in causa et lite, col. 3. lib. 5. Nam illa nominatio mandati non parum operatur, ut in simili not. Bar. in l. 1. C. de relat. et in l. acta. de re iudic. et Innocent. in d. c. cum in iure. faciunt quod scribit Baldus ipse in dicta l. 1. C. de rebus alien. non alienan. vbi fatetur mandatum probari etiam coniecturis, sed solam diuturnitatem temporis non sufficere. Et ita expressè in casu quem supra appoſuimus, voluit Philip. Dec. consi. 36. col. 4. verfi. non obstat. Ex quibus hæc limitationem ita generaliter poteris colligere, vt vide licet procedat, quod dicitur, mandatum non probari ex diuturnitate temporis, nisi ad ea et alia concurrant, ex quibus verisimiliter p̄sumatur mandatum interuenisse.

Illud postremò in hac mandati p̄sumptione non omittemus, quod si aliquis tanquam procurator meus quicquam faciat me sciente, et tacente, siue patiente, p̄sumitur mandante me id fecisse. Ita voluit Innocent. in c. ex parte. de cani. et ibi latè Barb. de rescriptis, et idem Innocent. in c. in nostra. de procura. et in d. c. cum in iure. de offi. delega. Archidiacon. et Ioan. And. in ca. qui ad agendum, de proc. lib. 6. et optime facit text. in l. qui parit ur. ff. manda.

Trigesimo secundò, propter temporis diuturnitatem, sententiâ rectè, riteque lata p̄sumitur, ad id quod licet

Qui negotia gerit alterius nomine p̄sumitur mandatum habere, nisi probetur contrarium. Mandatum quòdo p̄sumatur.

Impense sententiæ factæ p̄sumitur mandante.

Ex solius temporis diuturnitate non p̄sumitur mandatum, quantumlog fecus.

Mandatum variè probari.

Sententiâ rectè riteque lata p̄sumitur, ad id quod licet

licet acta omnia sint perdita, tamen p̄sumantur solenniter facta, per cap. bonæ le. vbi Innoc. & alij de electio. & in ca. in p̄sentia, de renun. & cap. cum inter. & ibi Hostien. Ioan. Andr. & alij, de re iudic. Et voluit Innocent. in c. cum in iure. in verbo, mandato, & ibi Imol. qui hanc dicit esse communem opinionem, & Panorm. de officio delega. idem Innocent. in cap. quoniam contra, & ibi etiam Ioan. And. Cald. Ant. Card. Flor. Pan. de proba. Jacob. Arc. Cy. Bald. Salicet. & ferè omnes in l. emancipatione. C. de fide instr. Bar. in leg. admonendi. col. vlt. verfi. quæro quid si reperiuntur, & ibi Iason in repetitio. col. 86. ff. de iure iur. Bald. in l. sciendum, & ibi etiam Ang. Barb. & alij. de verb. oblig. idem Bald. in c. 1. §. ult. col. vlt. tit. quo tempore miles. & in c. 1. col. 4. uerfi. quid si apparet aliqua sententiâ, titu. de milit. va. sal. qui contum. est & consi. 24. longum. thema. col. 2. verfi. quòdo si propter antiquitatem, li. 3. Imo. consi. 110. in causa quæ vertitur. col. 1. Paul. Cast. col. 76. in facto isto, lib. 2. Petr. Ferr. in ti. forma sententiæ definitiæ, in verbo, vifaq; litis contestatione, col. 2. Alex. consi. 17. vifo instrumenti locationis, col. pen. in principi. lib. 4. & consi. 30. ponderatis narratis, col. 3. verfi. circa secundū, lib. 5. & consi. 15. quod est eiusdem iniij, eodem lib. 5. Barb. consi. 18. clementissimi Patris, col. 6. verfi. & multò fortius, lib. 1. & consi. 44. scribitur apud Prophetam, col. 4. verfi. et si quispiam. eod. lib. primo. Calca. latè col. 75. in p̄dicta causa, col. 7. Corn. consi. 304. re ardua. col. 2. lib. 3. Franc. Curt. Senior consi. 77. col. 4. Firmia. in tractatu de episcop. in quarta parte quarti libri, in 61. quæst. quæ est in col. pen. uerficu. item nisi sit sententiâ. Phil. Dec. consi. 36. cuius superscriptio incipit, exemplū instrumenti, col. 1. verfi. non obstat.

Trigesimo tertio, non sententiâ solū, sed et sententiæ ipsius executio solenniter facta fuisse p̄sumitur ex diuturnitate temporis, vt notab. consuluit Petrus Anchar. consi. 39. vifa petitione, & sequitur Philip. Dec. consi. 409. vifo consilio, col. 1.

Trigesimo quarto, non solū id quod dictū est procedit in sententiâ iudicum, sed & in dicto arbitratorum pro quo ex diuturnitate temporis p̄sumitur, vt voluit Dynus in quodam suo cons. quod ordine est 13. quem refert & sequitur Ioan. Andr. in additio. Specul. titu. de arb. §. si sequitur. verficu. quid si actum fuit in compromisso. Et id quoque clarius voluit Antonius in dicto capitulo quoniam contra falsam. columna 20. de probationibus, & Panorm. consi. 18. in causa & quæstione quæ vertitur. col. 3. verfi. ob hoc dixit, lib. 2. & Socin. consi. 66. vifo compromisso colu. 1. uerfi. & licet posset dubitari, lib. 4.

Trigesimo quinto, facit quod voluit Pet. Anc. consi. 136. ex consilijs excellentium doctorum, quod si reperitur instrumentum continens alienationem rei eccles. in qua requirebatur decretum superioris, & lapsus sit longum tempus, p̄sumitur interuenisse decretū, quod & idem voluit Angel. in l. quod si nolit. §. 1. ff. de adil. edict. Barb. in l. sciendum. col. 16. ff. de verb. obli. & Felj. in c. Albericus, de testibus.

Trigesimo sexto, quod generalius dixerunt Anton. & Imo. c. ea noscitur, de his quæ fiunt à prælatis, quod si emptor rei ecclesiasticæ diu possederit rem ipsam, licet in instrumentum alienationis nihil dicatur de sollemnitate adhibita, ea tamen p̄sumitur ob longum tempus. Quod etiam voluit ipse Ant. in c. cura. col. 2. de iure patrona. Franc. Aret. consi. 36. casus talis est, p̄supponitur in facto, col. 2. Alexand. loquens in emphyteusi rei ecclesiasticæ consi. 79. circa primum de quo quæritur, col. 3. in secundo dubio, lib. 1. & iterū col. 45. vifa facti narratione, in fi. lib. 3. Socinus consi. 208. vifa actis & actitatis, col. penult. verfi. respondetur,

Acta p̄sumuntur solenniter facta.

Executio sententiæ solenniter factæ, p̄sumitur ex temporis diuturnitate.

Decretum in alienatione rei ecclesiasticæ lapsus sit longum tempus, p̄sumitur interuenisse.

Sollemnitas adhibita p̄sumitur in uenditione rei ecclesiasticæ ob longum tempus, sed & in alienatione omni.

lib. 2. ubi expressè dicit p̄sumi omnem sollemnitate requisitam in alienatione rerū ecclesiasticarū, ex longo tempore, & consi. 266. in causa quæ vertitur, col. 14. uerfi. ex quibus infero, eo. lib. 2. vbi plus dicit ex diuturnitate temporis p̄sumi alienationem huiusmodi fuisse factam in casu permissio, obseruatis omnibus sollemnitatibus, & Felj. in casu. col. 19. verfi. septimò & vltimò, extrà de re iudica. vbi hoc elegantissimè limitat, vt ibi videre poteris, Philip. Decius in l. 1. columna 4. C. qui admittan. ad bon. posses. & consi. 36. cuius superscriptio incipit, exemplum instrumenti. col. pen. uerfic. vltimò non obstat, & consi. 152. in causa exemptionis, col. 2. in fi. & col. 329. pro defensione, col. vlt. & consi. 341. vifo puncto, col. 6. verfic. postremò ad corroborationem.

Trigesimo septimò, addit istis calculum Raph. Cume. dicto consi. 158. vifa instrumentis, col. 2. quod producat instrumentum iam longo tempore sumptum ab originali, licet non appareat de citatione partis, tamen p̄sumitur eam fuisse citatam, imò (inquit) p̄sumitur illud originale, à quo exemplum sumptum est, fuisse authenticum, per not. in dicto capitulo Albericus, & alia quæ allegat. Et illud quoque de citatione partis voluit Floria. in l. 2. ff. de fide instrum. Alex. consi. 101. super primo dubio, columna 3. uerfic. tamen his non obstantibus, lib. 7. & latè probat Franc. Aret. d. consi. 36. col. pen. & Corn. consi. 304. rem arduam col. 2. lib. 3. & consi. 144. superioribus lib. 4. Socinus consi. 187. in controuerfia, verfi. & quia supra sunt allegata, lib. 2. Felj. in d. cap. Albericus. col. 2. Philip. Decius dict. consi. 36. col. 1. verfi. non obstat quod ista, Iason in authen. si quis in aliquo. col. 4. verfic. non dè fallit. C. de eden. & in l. 2. col. 2. uerfi. nota tamen diligenter. C. de testamentis.

Contrarius tamen, quantum ad citationem partis, tenuit Baldus in dicta authen. si quis in aliquo, columna 5. verfi. non amplius, & in ca. vltimo. col. 7. verfi. satisfactam igitur, de fide instrum. Pro quo facit quod voluerunt Cardin. & Panorm. in d. c. Albericus, de testibus, non p̄sumi citationem ex lapsu temporis. Quod & videtur voluisse Angel. consil. 173. & Paulus Castr. col. 76. in facto isto quatuor sunt consideranda, col. 1. verfi. secundò principaliter, lib. 2. et Socinus consilio 46. eleganter et subtiliter, col. 9. uerfi. sed duo uidentur. lib. 4. Verum quod semper p̄sumatur citatio ex diuturnitate temporis, tenent Ioannes Andr. Anton. et Imo. in d. c. Albericus et Ang. in dicta l. sciendum. ff. de verb. oblig.

Trigesimo octauò, quod eleganter, vt semper aliās si quis alius, ex nostris consuluit Rapha. Fulgos. consil. 79. quipam nomine Britinius, col. 3. in huiusmodi specie: Vnus ex testibus testamentarijs contradicit testamento: is tamen qui erat hæres ab intestato longo tempore tacuit, nec quicquam dixit, aduersus testamentū, sed passus esse h̄redem in eo institutum bona h̄reditatis possidere, certè ex temporis diuturna possessione p̄sumitur testamentum, ceteraque sequentia rectè acta fuisse, purgaturq; suspicio, quæ ex huiusmodi testis contradictione oriebatur, iuxta l. 1. §. vlt. quemadmod. testam. aper. idque auctoritate dictæ l. si filiusfamiliās. C. de petit. h̄red. et dicta l. qui in aliena. §. 1. ff. de acquire. h̄red.

Trigesimononò non in istis tantum casibus, sed et aliās semper, licet sollemnitas extrinseca non p̄sumatur, l. quæcunque. §. vltimò. ff. de Publicia. in rem actio. cum similib. Fallit tamen propter temporis diuturnitatem, ut plerique voluerunt, per tex. in dicta l. si filiusfamiliās. C. de petit. h̄red. et in dicto cap. cura. de iure patrona. & in c. peruenit, de censib. vbi supra voluerunt gloss. vlti. Anto. Imo. Panorm. & p̄terea Innocent. & Hostien.

Originale instrumentum p̄sumitur authenticū, et quòdo.

Citatio non p̄sumitur ex lapsu temporis. Contrarius versus vs infra.

P̄sumitur pro testamento, cui unus testis contradicit, idque ob tēporis longi lapsum.

Sollemnitas extrinseca non p̄sumitur, nisi ob longum tempus.

Per custodiam longi temporis p̄sumitur mandatum custodiendi interuenisse.

In dicitur suū nemo p̄sumitur.

Hoftiens. Ioan. And. Bald. Anto. Imo. & abunde Fely. in d. c. Alberi. de testibus. vbi & priuatim loquuntur de solennitate, quæ debet interuenire in publicatione siue exemplatione, vt cum eis loquar, de qua ibi Barto. Bald. Ang. Imo. & Ro. in l. qui in aliena. post princ. ff. de acqui. hære. Bar. Bald. Ang. & alij in d. l. si filiusfamiliâs, ex quibus Baldus ipse ita illam legem summat, ex diuina possessione præsumitur solennitas præcessisse, Bal. Ang. Imol. Raph. Roma. Alex. qui hanc dicit esse communem opinionem Barba. & Iaf. in d. l. sciendum. de verb. oblig. Bald. in l. 2. circa medium. C. de acquir. poss. & in l. executionem. col. 14. C. de execut. rei iudi. & in c. 1. col. 6. de iudic. Rom. consil. 252. pro decisione, vers. quo ad tertium, & consil. 265. quo ad primum, col. 1. Petrus Anch. consil. 420. quidam seruus Antonius, col. vltim. Imol. in l. 1. §. vlti. ff. de aqua pluuiâ arcen. Floria. in l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. Alexan. consil. 113. super primo dubio, col. 2. in fin. vers. ex his infero. lib. 1. & consil. 48. in causa & lite, col. 2. uerfi. accedit ad confirmationem, lib. 5. Maria. consil. 15. visis prædictis, col. antepenult. versicu. accedit etiam temporis diuturnitas, vbi & hoc dicit procedere etiam si appareat de scriptura actus, in quo non sit descripta solennitas requisita, vt nihilominus præsumatur ratione temporis plus actum quam scriptum, per multa quæ allegat. Et hoc reputat ling. Bart. Socin. consilio 154. pulchra & subtilis, col. 1. uerfi. ad hanc obiectionem, lib. 2. vbi per hoc consuluit in publico casu, & iterum col. 266. in causa, lib. 2. & Corneus consil. 98. videtur prima facie, col. 1. & 2. lib. 1. vbi reperies qualiter hoc intelligatur, & consil. 348. uidetur in hac. col. 5. eodem lib. 1. & consil. 144. superioribus dubijs, col. 1. uerfi. tamen his minime refragantibus, lib. 4. & consil. sequen. in suprascripto themate, colum. pen. uerfi. ita potest dici, eodem lib. 4. & consil. 284. copiosè, colum. 1. eodem lib. 4. Francisc. Curtius Senior consil. 617. super motiuis, col. 3. Felyn. in d. c. sicut. col. 1. uerfi. fallit tertio, de re iudica. & in ca. 1. col. 1. de lit. cõtestati. & in c. licet Hely. col. 5. de simo. Lud. Boloni. & consil. 34. col. 4. Philip. Dec. consil. 36. col. penult. versu. vltimò non obstat, & d. consil. 42. col. 7. in quinto dubio, uerfi. & ista confirmantur, & d. col. 152. col. 2. & consil. 199. visis & diligenter. quod ad tertium, & consil. 212. viso puncto, col. 3. versu. quarto præ dicto Francisco.

Et quanquam sunt plerique, qui hoc intellexerunt procedere, quando cum diuturnitate temporis interuenit alia præsumptio, aliàs secus. Et inter alios Cyn. & Bald. in leg. 1. in 2. q. C. qui admittan. ad bonorum poss. & idem Baldus in l. 2. C. de legitimis hære. vbi per hoc dicit, quod ex diuturnitate temporis non præsumitur, quod donatio fuerit insinuata, nec quod interuenerit præsentia duorum consanguineorum. & Salice. in d. l. si filiusfamiliâs. C. de petitio. hæred. & Roma. in dicta l. sciendum. Panorm. in d. cap. Albericus. col. pen. de testib. vbi loquitur etiam de tempore longissimo, & in c. significauit. in secundo not. per illum text. de censib. Paul. Cast. consil. 202. causa coninium, col. 2. uerfi. breuiter si bene, lib. 1. Alex. in d. l. qui in aliena. in princip. ff. de acquir. hæredit. & consil. 9. viso themate, colum. penult. & vltim. lib. 3. & consil. 17. viso instrumento locationis. col. 2. lib. 4. & consil. 218. ponderatis narratis, col. 3. versu. vnde dicit, lib. 1. & Iaf. in l. si certis annis, col. 3. versu. nonò facit, C. de pact. Respondentq; ex his multa ad dictam l. si filiusfamiliâs, & ad dictam l. qui in aliena, quod loquuntur, in patre & in filio inter quos facilius præsumitur consensus interuenisse, cum iuris fictione reputentur vna eademque persona per c. vlt. C. de impub. & alijs substit. Et quod ibi etiam agitur de cõ modo patris propter vsumfructum, ideo facilius præsumitur consensus.

Solennitas ex diuina possessione præsumitur præcessisse.

Ratione temporis plus actum quam scriptum præsumitur.

Ex temporis diuturnitate non præsumitur insinuatio donationis, nec presentia duorum consanguineorum.

Pater & filius iuris fictione vna eademque persona inter quos consensus præsumitur interuenisse.

Hoc tamen indistinctè procedere asserunt Imol. & Alex. sibi contrarius, & Iaf. in d. l. sciendum. Roma. sibi quoque contrarius in dicta l. qui aliena. Barb. d. consil. 33. col. 3. lib. 3. & in repet. rubr. C. qui admitt. ad bon. possel. col. 2. in fi. vbi dicit Bal. in ea re sibi fuisse contrarium, & Alex. etiam sibi contrarius, col. 79. primò quæritur, lib. 1. Felyn. in d. c. Albericus, col. vltim. & Iaf. in l. 1. colum. 4. C. qui admittan. ad bonorum posse. & tacitè omnes quos supra citauimus, dum indistinctè dixerunt præsumi solennitatem extrinsecam ex diuturnitate temporis.

Sunt item qui hoc intelligunt procedere in illis actibus, in quibus necessario non requiritur scriptura, in alijs verò non præsumi huiusmodi solennitatem ex tempore, sed opus est eam probari per scripturam. Ita voluit Fely. in d. c. 1. in prin. de litis cont. & quisquis is est, qui illi in additione edidit, ubi & hoc dicit voluisse Pau. Cast. consil. 51. & d. consil. 202. col. 2. lib. 1. ubi tamen ex eo poteris intelligere, qualiter hoc sit intelligendum. Alexan. consil. 219. ponderatis his, col. penult. uerfi. item non obstat alia responsio, lib. 6. ubi & hoc quoque declarat.

Sunt et qui hoc limitant, vt uidelicet præsumatur solennitas ex decennali spacio, de quo loquitur d. l. si filiusfamiliâs. cum gloss. nisi ageretur de præsumenda ea solennitate, quæ principaliter tenderet ad præiudicium tertij, tunc enim non sufficerent decem anni, sed requirentur triginta, per tex. in d. cap. peruenit, et ibi, Innoc. et gl. et Can. de empt. et ven. vbi hoc in simili specie tenuit Imo. col. 6. et seq. Alex. consil. 1. ponderatis, col. 8. lib. 4. et iterum consil. 17. viso instrumento locationis, col. 3. col. lib. 4. & consil. 169. in causa et lite vertente inter hæredes, col. 2. lib. 6. quod et idem expressè tenuit Rapha. Fulg. in d. l. 1. col. pen. C. qui admitt. ad bon. possel. vbi dicit, quod præsumptio quæ infertur ex diuturnitate, per dictam leg. si filiusfamiliâs, non habet locum, quando agitur de auferendo dominio alterius, per leg. nullo. C. de rei uend. et leg. diuina. C. de præscri. longi temp. Imò sunt, qui vt præsumatur solennitas extrinseca, dicunt requiri tempus ualde antiquum, in quo uidelicet probatio est fermè impossibilis: ideoq; nõ tam exacta probatio requiritur, per id quod habetur in l. si arbiter. ff. de probat. et c. ult. de pac. et c. fama. 2. 2. q. 2. et ita voluerunt Hoft. Ioan. And. et Pan. in d. c. Albericus de testib. et seq. Alex. con. 218. ponderatis narratis, col. 3. uerfi. præterea, lib. 6. Hanc tamen limitationem in omnibus expressè probat Alexand. sibi contrarius dicens, indistinctè sufficere decennium, d. l. qui in aliena. per tex. in c. continebatur, de his quæ fiunt à præla. sine consensu cap. et alia quæ ipse allegat, et post eum Iafon in dicta l. 1. col. 5. uerfi. tertio ling. limita. C. qui admitt. ad bono. possel. Et voluit etiam indistinctè Ant. in d. cap. illud. de præsump.

Sed multi hoc intelligunt procedere, vbi agitur, de modico præiudicio, vt in casu dictæ leg. filiusfamiliâs, vbi agitur tantum de præiudicando filio in spe hæreditatis, et acquirendo patri, cui erat successurus, ut in casu d. gl. in d. l. pen. C. commu. diuid. vbi ex diuturnitate temporis præsumitur inter fratres, et alios similes facta diuisio, secus ubi tractaretur de graui quodam præiudicio. ita expressè uoluit Bar. in l. cum de in rem verso. col. 3. ff. de usur. et in l. 1. col. pen. uerfi. contra hoc tamen dictum. ff. de aqua pluuiâ arcen. et in sua disputa. incip. mulier habens magnum patrimonium, col. vltim. Fulg. qui Bar. mentionem non facit, in d. l. 1. col. pen. et ibi Iaf. col. 5. versu. quarto limita. C. qui admitt. ad bonorum possel. Pan. in cap. vlt. col. 3. de causa possel. et pro priet. Paulus Castr. in dicta l. si filiusfamiliâs. C. de petit. hæred. Alexan. in dicta l. qui in aliena. et in dicta leg. sciendum, colum. 4. et consilio 10. viso processu, col. vlti.

Solennitas extrinseca ex longo tempore præsumitur, ubi non requiritur scriptura.

Solennitas tendens in præiudicium tertij nõ præsumitur ex longo tempore.

Ex diuturnitate temporis præsumitur inter fratres facta diuisio.

vtim. libro 4. & consil. 5. viso & diligenter considerato, col. penult. eodem libro 4. & Socin. d. consil. 254. col. 2. lib. 2. Philip. Decius d. consil. 444. vbi supra, & in ca. 1. colum. 6. versu. non obstat ratio, de fide instrum. vbi & hoc dicit voluisse Francisc. Aret. in quodam consilio non impresso, incipien. in præmissa consultatione. per l. nullo. C. de rei vendic.

Multi quoque hoc intelligunt procedere in actibus iudicialibus, qui transferunt in rem iudicatam, non etiã in extraiudicialibus, qui non transferunt in rem iudicatam, vt not. Doct. in ca. 1. de his quæ fiunt à maio. parte. cap. Sed hanc limitationem planè refellit Alex. consil. 219. ponderatis narratis. col. pen. versu. non obstat etiã, dum obijciebatur, lib. 6.

Aliter item alij intelligunt, vt hoc scilicet procedat quando est solennitas, cui partes renunciare possunt: secus si non possunt, secundum Ant. & recentiores, in c. sicut. de re iud. & Pet. Anch. in c. 1. per illu. tex. de reb. eccle. non alien. lib. 6. & confirmatur per l. si fortè, & ibi Bar. de Castr. pecu. & no. per eundem Bar. in l. sciendù. ff. de verb. oblig. & in auth. si quis in aliquo. C. de eden. cum similib. Sed hoc Alex. d. consil. 219. col. pe. versu. postremò non obstat, lib. 6. vult procedere, cum solennitas ex eo præsumitur, quod de illa est facta mentio enuncia tiuè à partibus. Nam ea solennitas tum demum præsumitur, si talis erat, cui poterat renunciari, per l. optimam. C. de contrah. & commit. stip. secus si ei renunciari non poterat, vt no. gl. & Bar. in l. 1. C. de fide instr. lib. 10. cù simi. At si præsumptio solennitatis aliunde procedat, se cus: vt no. in c. ea noscitur. de his quæ fiunt à præl. & in c. cum venisses, de insti. & in c. bonæ. de elect. cum infinitis alijs similib. supra allegatis.

Postremò hoc intelligas in casu dubio, in quo præsumitur solennitas, etiam si de ea nulla sit facta mentio in instrumento. Secus si ex instrumenti inspectione constat eam non interuenisse, vt quia diceret, id nõ fuisse factum, aut aliàs ita loqueretur, vt appareret non interuenisse: tunc enim non præsumitur ex diuturnitate, ut expressè voluit & consuluit Paul. Cast. consil. 81. in causa quæ vertitur inter Reuerendum, col. 3. versu. et si dicatur, lib. 2. quia huiusmodi (inquit) præsumptio tollitur per euidentiam, qua nulla est maior fortiorue probatio vt no. Inn. in c. proposuisti, de probat. & subdit facere l. emptorem, in prin. ff. de acti. empt. & alia quæ ibi allegat. Sequitur Alex. d. consil. 1. incip. ponderatis his, col. pen. li. 4. Iafon in d. l. 1. col. 5. versu. quinto limita, C. qui admitt. ad bono. possel. & Steph. Bertran. consil. 154. alienatio, col. 4. versu. nec opponitur, lib. 2. Phil. Decius col. 103. cuius suprascriptio incipit, an approbatione, col. 1. & d. consil. 36. col. 3. versu. secundò respondeo. Quibus planè consonat quod voluit Bal. quem nullus illorù allegat, in l. data, col. antepen. versu. quid si bannitus. C. qui accus. non possunt. quod sententia ex nullo vires acquirat, nec pro ea præsumitur, cum ex forma ipsius habet vitium nullitatis: alioquin vitium conualesceret tempore, quod fieri non potest, l. ex initio. C. de fals. & c. vn de quaritur. 2. 5. quæ. 9. Et sententia plus habet iuris, quã facti, vt not. gloss. in c. nullus 9. q. 2. Sententia autem nulla nihil debet iuris, nec ex solo tempore robur acquirit, l. si expressim. C. de appel. Et facit quod no. in cap. inter cætera. 16. q. 3. & est expressum in l. quædam mulier. ff. famil. ercisc. quod sententia etiam post multos annos dicitur, & declaratur nulla, Dec. in l. si quis in aliquo. nu. 24. C. de eden.

At ego sanè, vt credo non præsumi solennitatem ex diuturnitate temporis, si ex instrumento vel sententia appareat liquido & expressè eam non interuenisse; ita si non id expressè, aut liquido appareat, sed tantum in instrumento, vel sententia, nulla facta est mentio solennitatis, certè non ex hoc sequitur, quod non præsu

matur interuenisse ob temporis diuturnitatem, vt non obscure sentit Pet. Anch. consil. 136. ex consilijs, vbi in instrumento non apparebat de solennitatibus requisitis, & tamen concludit, quod præsumuntur interuenisse ob diuturnitatem temporis, & aperte etiam Alex. consilio 79. circa primum, col. 3. lib. 1. & Felyn. in c. sicut, col. pen. versu. septimò & vltimò declara. de re iudi. & Philip. Dec. consil. 341. viso puncto, col. 6. versu. non obstat si dicatur, & idem Dec. consil. 409. viso consilio, col. 1. versu. non obstat illud in quo videtur. Quamquam contrarium tenuit Pau. Castr. dicto consil. 801. lib. 2. & consil. in facto isto, col. 2. uerfi. secundò principaliter, lib. 2.

Quin & aliter etiam intelligit Alex. consil. 50. in causa & lite. col. 2. lib. 5. quando constat actum, qui dicitur fuisse solenniter factus, puta vt idem exemplum reputamus si dicatur hæreditas fuisse adita, & solenniter: certè si constet de aditione, præsumitur solennitas interuenisse ex diuturnitate temporis: secus si non constet de aditione. Et hoc sequitur, & dicit no. Phil. Dec. d. consil. 442. col. 3. versu. non obstat, si dicatur.

Rursus ipse Dec. ibi aliter intelligit, vt scilicet procedat in eo, qui potuit gerere actù, qui dicitur solenniter fuisse factus, vt exempli causa, qui adire potuit hæreditatè, tunc ex possessione longi tēporis præsumitur adijisse solenniter. Secus si non potuit: vt qui pupillus erat, iuxta l. pupillus. ff. de acq. hære. & §. neque Insti. de author. tutor. Quia tunc præsumptio solennitatis cessat. Quia vbi veritas nõ potest habere locum, pariter nec præsumptio, per l. quid ad certam. ff. de loca.

Alij item hoc intelligunt quando versimiliter is cuius consensus pro solennitate requirebatur, in actu sciuit actum qui dicitur solenniter fuisse factus, & de consensu illius. Secus si versimiliter ignorauit: tunc enim ex diuturnitate temporis ea solennitas non præsumitur, nisi tam longum tempus interuenerit arbitrio iudicatis, quod scire potuerit, ut pulchrè consuluit Alex. loquens in consensu Papæ, qui debet interuenire in alienatio. facta ab episcopo. qui iurauerat nõ alienare inconstituto Pontifice, consil. 9. viso themate suprascrip. col. vl. lib. 3. & sequitur Philip. Dec. consil. 409. viso consil. col. 2. uerfi. & pro uera resolutione, lib. 2.

Quadragesimò, proximè accedit ad superiora, quod voluit Pan. col. 26. in quaestione quæ ad præsens vertit, col. ult. in prin. lib. 2. quod ex diuturna solutione præsumitur causa legitima, quamuis de ea non appareat. Allegat gl. in c. nullus. 1. q. 1. & Ioan. And. in c. peruenit, de censib. & Barto. in d. l. cum de in rem verso. de vsur. & idem quoq; voluerat ipse Panor. consil. 7. circa primum, col. 5. uerfi. item præmitto quod quando. & iterum uerfi. præsumenda est ergo. eod. lib. 2. vbi fortius dicit, quod præsumitur causa legitima ex diuturna solutione, etiam si non fuerit allegata.

Quadragesimò primò non prætermittendum quod not. consuluit Soci. meritò excellentissimus vocatus, consil. 83. placet mihi, in prin. col. 3. & alibi sæpe. l. 3. col. 207. consideratis his, tenuit not. per multa quæ ibi allegat, quod monialis quæ iam à longo tempore transiit de vno monasterio ad aliud, id fecisse præsumitur consentiente primo monasterio, propter diuturnitatem tēporis: ita quod si aliquid postea acquirat, aut illi quepiam hæreditas adferatur, acquiritur secundo monasterio, non primo.

Quadragesimò secundò, huc vergit quod si per decennium fuerit quicquam liberè solutum ecclesie, aut piæ causæ, ex hoc inducta censetur consuetudo: quam soluentes non poterunt tollere, quin cogantur deinceps soluere, etiã nullo alio probato, aut allegato titulo, per tex. in c. veniens, le 1. de testib. & ibi Panor. in 3. not. b. & Felyn. in 4. notab. ubi illum not. ad limitationem n.

Solennitas cui renunciari potest facilius præsumitur.

Euidentiâ vis.

Nulla sit præsumptio pro sententiâ nulla.

Sententia plus iuris habet quã facti.

Sententia nulla nihil iuris habet.

Sententia est multu temporis potest de larari nulla.

Solennitas ex diuturnitate non præsumitur, fallit in post pan.

Adijisse præsumitur, quod potuit, aliàs non. Vbi veritas non habet locum, nec præsumptio habebit.

Præsumptio non cadit in ignorantem. Fallit ubi hic.

Ex diuturna solutione præsumitur causa legitima.

Monialis manserit a quo transiit ad aliud, id fecisse præsumitur consentiente primo monasterio. Consuetudo inducta per diuturnam solutionem cogitur etiam nullo alio probato, aut allegato titulo.

nota in d. l. cum de in rem verso. ff. de vsur. & tex. in ca. ad apostolicam, & ibi etiam Panor. & Fely. de simo. & voluit Pau. Liatz. in repetit. cap. in literis. colum. 7. vers. modò quæritur, de restituit. spoliat. Panormit. consil. 6. in quæst. quæ vertitur, col. 3. vers. secundum remedium, lib. 2. vbi & ad hoc allegat tex. in l. priuilegia, & ibi Bar. C. de sacrosanct. eccle.

Temporis
vires
multiplex.

Notorium
quid.

Postremò, tempus ipsum tantum habet virium, vt non solum ius ac dominium alterius, & alia, de quib. supra diximus, tollat, sed cætera omnia absumat, deuoret, destruat, commutet, atque aliò diuertat, id asserunt Bal. in c. inter dilectos, de fide instr. & in c. tua, col. 2. vers. porrò notorium, de cohabit. cler. & mulier. vbi dicit quòd notorium non dicitur, nisi apparens & existens vetustas, quæ omnia consumit. Et idem affirmat Bal. in repe. l. 1. col. 4. vers. in contrarium quod merù imperium. C. de emancip. l. quam ponit in fi. li. 8. cum dicit, quòd tempus vicem personæ alienando gerit, cum iura negligentis tabefacit, atq; corrodit, & intelligentem transfert. l. qui agros. C. de omni agro desert. li. 1. 1. Omnia enim (ait) sua periodo terminantur. In quam sententiam Lucretius lib. 4. ad fi.

Nam leniter quamuis quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo spacio tamen atque labascit.
Nonne vides etiam guttas in saxa cadentes
Humoris, longo in spacio pertundere saxa?
Cui concinens Tibullus lib. 1. Elegia 4.
Longa dies homini docuit parere leones.
Longa dies molli saxa peredit aqua.
Et Ouidius lib. 1. de Arte amandi.

Quid magis est durum saxo, quid mollius vnda?
Dura tamen molli saxa cauantur aqua.
Sed & idem lib. 4. de Ponto Elegia 8. ad Suillum:
Tabida consumit, ferrum lapidemq; uetustas,
Nullaq; res maius tempore robur habet.

Vetustas
inuidiosa.

Et libro postremo Metamorph. ex sententia Pythagoræ.
Tempus edax rerum, tuq; inuidiosa vetustas
Omnia destruit, vitiatq; dentibus aui,
Paulatim lenta consumit omnia morte.

Propertius quoque lib. 3. de Pyramidibus, deorumque templis & Mausoleis loquens:
Annorum aut ictu pondera victa ruent.

Et Martial. lib. 9. de Partheniana toga:
Quid nõ longa dies, quid nõ consumitis anni? Et Aufon.
— Monumenta faciunt,
Mors etiam faxis, nominibusq; venit.

Vetustas
ipsa etiam
naturæ pe
nitenti.

Tempus
omnium se
ruitur.

Curtius autem li. 5. Vetustas (inquit) non opera solù manu facta, sed etiam ipsam naturam paulò exedendo perimit. Seneca in remedijs fortuitorum ad Gallionè, eleganter tempus vocat omnium sepulturam. Ex Græcis quoque Sophocles in Aiace:

Πάνθ' ὁ μέγας κρόνος μαρναίνει τὲ καὶ φέγει. Id est,
Onia longum tempus tabefacitque & vrit.
Rurfusq; in eadem fabula,
Ἄ' παθ' ὁμακρὸς κἀναριθμητὸς χρόνος.
φύειτ' ἂ' θήλα, καὶ φανέντα κρύπτεται Id est,
Omnia longum & innumerabile tempus
Producit in lucem occulta, & manifesta occultat.

Idem quoque χρόνος τὰ πάντα γίνεταί, καὶ κρίνεταί,
Tempore omnia fiunt, & iudicantur.
Sed & Platonis distichon est:
Ἄϊον πάντα φέρει πολυχρὸς χρόνος εἰδὲν ἀμείλιον
Ὀνομα καὶ μορφή, καὶ φύσιν, ἠδὲ τύχην. Id est,
Æuuum fert omnia, longum tempus nouit mutare
Nomen & formam, & naturam & fortunam.

Tempora
omnia si
unt & iu
dicantur.

Gregorius Nazianzer. us in distichis sententiosis:
Μὴ θῆ φίλαι τὸν ὄλιγον, ἔλλοιοι χρόνος.
Ἄ' γὰν χρόνος εἰσὶν ἐγκαὶ λῦσει χρόνος,
Quæ enim tempus condidit, & soluet tempus.
Ne ama opulentiam, quam soluit tempus,

Ob hanc sanè causam Mythici existimant à Poetis traditum Saturnum filios suos deuorare solitū, ac eodem denuò euomere: interpretantes id ad tempus referri oportere, quod vt supra diximus, Saturni nomine significatur, à quo vicibus cuncta gignantur & absumantur, quæ denuò renascantur, vt scriptum reliquit Aug. de Ciuit. Dei. lib. 6. c. 8.

Quinctiam tempus aut adimit, aut certè minuit impetus affectus, ac perturbationes animi, alioquin perpetui ac immortales. Omnia, inquit Cornelius Tacitus li. 1. 9. historiæ Augusti. inconsulti impetus cæpta inijtis valida, spacio languescunt. Liuius lib. 2. diem tempusq; ipsum leniturum iras, sanitateq; nonnunquam allaturū scribit. Seneca li. 2. de ira: maximum remedium iræ mora est. Itaq; prudenter ille pistor Apuleianus lib. 9. Meta. monebat mulierem, vt secederet quoad spacio feruens maiori animus sedaretur. Idq; est, quod de Leone scribit Ouidius. lib. 4. Trist. Eleg. 5.

Tempore Penorum compefcitur ira leonum.

Ex quibus facillè cuique fit manifestum, nulla re melius quàm tempore iram languescere. Itaq; Venus apud Virgilium lib. 5. Aeneid. conqueritur Neptuno de graui Iunonis ira in Troianos, quam nec longa dies mitigaret, nec pietas. Hactenus de ira.

Nunc de dolore & tristitia loquamur. Euripides in Alceftide, ὁ χρόνος ἀλγος ἠπιώσσει. id est, Tempus dolorem leniet. Et simile apud Terentium prouerbum vetus adducit Menedemus, Diem adimere ægritudinem hominibus. Tullius lib. 3. Tusculanarum quæstionum: Id ita (inquit) esse dies declarat, quæ præcedens ita mitigat, vt iisdem malis manentibus non modo leniatur ægritudo, sed in plerisque tollatur. Seruius ille Sulpitius, qui vt refert Pomponius in l. 2. ff. de orig. iur. in caulis orandis primum locum, aut certè post Marcum Tulliū obtinuit, ad eundem Tullium scribens eum consolaturus de morte Tullia filia suæ, sic infert: Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat, atq; molliat: hoc te expectare tempus tibi turpe est, ac non ei rei sapientia tua occurrere. Cuius sententiæ meminit è nostris Barb. in repe. c. Ray. quam Ioanninam vocant, col. 7. 4. de testam. vbi & de morte filia suæ loquitur, cuius dolorem tempus sibi sustulisse asserit. Seruium autem secutus (vt opinor) Tullius ipse ad Titium scribens, lib. 5. Epist. familiarium, eodem genere consolationis vsus est. Nam quod (inquit) allatura est ipsa diuturnitas, quæ maximos luctus vetustate tollit, id nos præcipere consilio prudentiaq; debemus. Seneca quoque ad Lucilium episto. 64. Finem (ait) solendi, qui consilio suo non fecerit, tempore inueniet. Idem in eo libro, quem de consolatione scripsit ad Martiam: Dolorem dies consumit, licet contumacissimum, & quotidie insurgentem, & contra remedia efferuescentem, tamen illum efficacissimum mitiganda ferocia tempus eneruat. Et paulò ante vocat remedium naturale temporis, quòd maximas ærumnas componit. Nec aliud vult Ouid. li. 4. de Ponto, ad Gallionem scribens:

Finis dolentis ex tempore. Dolorem dies consumit.

Remedium naturale temporis.

Finis dolentis ex tempore. Dolorem dies consumit.

Remedium naturale temporis.

Finis dolentis ex tempore. Dolorem dies consumit.

Remedium naturale temporis.

Finis dolentis ex tempore. Dolorem dies consumit.

Remedium naturale temporis.

Finis dolentis ex tempore. Dolorem dies consumit.

Saturans à poetis traditus filios suos deuorare, ac eodem denuò euomere.

Tempus Saturni nomine significatur.

Tempus minuit affecit.

Omnia traditum temporis languescunt.

Maximè remediū ira, mora. Quæcila Venereis de graui Iunonis iram Troianos.

Dies adimit ægritudinem hominibus.

Seruius Sulpitius.

Finis dolentis ex tempore. Dolorem dies consumit.

Remedium naturale temporis.

Finis dolentis ex tempore. Dolorem dies consumit.

Remedium naturale temporis.

Finis dolentis ex tempore. Dolorem dies consumit.

Remedium naturale temporis.

Finis dolentis ex tempore. Dolorem dies consumit.

Remedium naturale temporis.

bus est profectò nulla vehementior. Propterea dicit Bal. non minus verè, quàm disertè in l. precibus, col. 6. vertica. quid ergo si petit non idoneas. C. de impuber. & ali. substitu. quòd huiusmodi affectum intra debitos limites carcerare Philosophorum est, non muliebres. In quam etiam sententiam Oldrad. consil. 109. regularis habet traditio, col. 2. vers. tertia consideratio, aduocat testimonium philosophi dicentis lib. 7. Ethic. cap. 3. hos Venereos appetitus nonnullos in furorem atque insaniam adigere. Et per hoc quedammodo excusat quem piam, qui vt quadam muliere potiretur, quam perdidit adamat, imagines quasdam in eam rem confecerat, ac dæmones inuocarat. Hanc tamen tam furiosam, tam vehementem, tam impotentem, tam imperiosam passionem tollit, aut saltem lenit tempus ipsum: Nam, vt dicebat Crates Thebanus apud Laertium, Amorem sedat fames: sin minus tempus. Quòd si hæc duo non suffecerint, ad laqueum est accedendum. Quam sententiam Baptista Pius ex Græco Epigrammate in his versibus conculsit.

Veneres appetitus nonnullos aut insaniam adigunt.

Cratidis Thebani dictum. Amore sedat fames Laqueus extremæ amoris remediū.

Longa loco vni & e pora inter ualidæ amoris remediū.

Tempus cur Dicitur facit lris scatur Tempus omnino adimit memo riam.

Tempus omnino adimit memo riam.

Tempus omnino adimit memo riam.

Tempus omnino adimit memo riam.

Tempus omnino adimit memo riam.

Tempus omnino adimit memo riam.

Tempus omnino adimit memo riam.

Tempus omnino adimit memo riam.

Tempus omnino adimit memo riam.

Tempus omnino adimit memo riam.

Sedat aligerum fames amorem,
Hoc si non superat, domabit etas.
Que si non rapidum fugabit ignem,
Nodatum superest necela collum.

Idcirco Porperrus lib. 3. dicit, temporum & locorum interualla sensim suos ardores mitigatura, ictusque cupidineos, sanatura. Huius carmen est huiusmodi.
Aut spatia annorum, aut longa interualla profundi
Lenibunt tacito vulnera nostra sinu.

Quibus omnibus accommodatissimum est, quod Sophocles in Aiace flagellifero scribit, tempus esse Deum facilem, quòd omnia leniat atq; molliat.

Quid, quòd tempus prorsus adimit memoriam, quæ & ipsa est vis & dispositio animi, vt placet Augustino, aut (vt alij malunt) Hugoni Victoriano, qui in libro de Anima & spiritu scriptum reliquit, animam secundum diuersa operationum officia varijs nominibus enuntiare: dicit enim, Anima dum vegetat, & corpus ipsum viuificat, spiritus dum contemplatur, sensus dum sentit, animus dum sapit, dum intelligit mens, cum discernit ratio, cum recordatur memoria, dum vult voluntas. Cicero lib. 2. de Inuentione, confirmat Prudentiæ tres esse patres, inter quas Memoriam reponit. At tempus (inquit) memoriam rem prncipalissimam, siue sit anima dispositio, siue ipsa anima, siue prudentiæ pars, aut quiduis aliud tollit prorsus, atque adimit, obliuionemque rerum omnium producit: affirmante id Iurisconsulto in l. furtum, §. vlt. cum l. sequen. & ibi not. Doct. ff. de vsucap. & id quoq; asserit gl. in l. ult. & ibi gl. in verbo, uacuum. vers. sed quo iure. C. unde vi. Spec. de petit. & possess. §. 1. vers. pen. & titu. depositi. §. sexto tractandum est, vers. item si de suo contractu. in fi. Dyn. in c. possessor. & iterum c. præsumitur, in fi. de regu. iur. lib. 6. Bart. in l. si res obligata. post princip. vers. hoc autem quod dicit. ff. de legat. 1. & in l. qui fundum. §. seruis meus. ff. de vsuca. pro empt. & in l. non fatetur, col. penult. vers. item longinquitas. ff. de confess. & in l. Celsus. ff. de usucapio. & in l. si quis delegauerit. §. vlt. ff. de nouatio. & in l. ex consensu. §. eum qui, ante fin. ff. de appel. & in l. 2. §. quod obseruari. & in §. sed quia ueremur. C. de iuram. calum. Bal. in l. 1. col. 1. 2. vers. modò quæro quid de adulto. C. de confess. & in l. si minorem. C. de in integ. restitut. & in c. vlt. col. pen. vers. & qualiter probetur error, extrà eo. Signo. conf. §. cum inter Gabr elem, col. 3. vers. item ex longo interuallo. Angel. in l. qui tabulas. ff. de furt. & in §. si quis igitur. col. vlti. in auth. de instrum. cau. & fide. & in §. illud, in auth. de trien. et semiss. et consil. 127. visis petitione et responsione, vers. secundò propter temporis prolixitatem, Petr. Anchar. consil. 133. satis inaduertenter, paulò

Memoria
quid.

post medium. Lucas Pen. in l. quicunq; in 105. præsumptione. C. de apo. publ. lib. 10. Rapha. Fulgos. consil. 39. ad primum videtur, vbi ex hoc consuluit in pulchro casu Barba. in l. si dari stipuler, col. antepen. ff. de verb. oblig. Corn. consil. 142. videtur prima facie, col. 5. vers. nec prædictis obstat, lib. 3. & consil. 273. in causa vertente, col. 2. lib. 4. Alex. consil. 7. videtur prima fronte, col. 3. vers. sed in quæstione nostra, lib. 4. Sociæ. in traSta. fallent. regu. 175. ignorantia in factò proprio; in secunda fallentia, Iason in §. si quis agens. col. 2. vers. tertio fallit. Instit. de actio. & facit cap. longinquitate, 12. q. 2. Hucq; respicit illud Menandri:

Χρόνος δ' ἀναίρει πάντα, καὶ λήθην ἀγει.
Tempus autem aufert omnia, & obliuionem inducit
Quem secutus Virgilius videtur hisce versibus:

Omnia fert etas, animum quoque: sepe ego longos.
Cantando puerum meminim me condere soles:
Nunc oblita mihi tot carmina.

Inibi enim animum pro memoria posuit Virgilius, & Seruius & alij interpretes annotarunt, & satis indicant, quæ sequuntur. Nunc oblita mihi, &c. Nam (vt diximus) memoria vis est animi, & vt alij volunt, ipse animus. Sed & huc vergit quod Paro Pythagoricus dicebat tempus esse rudissimum, indocile, stultissimum: quoniam omnia obliuione delectantur in tempore, vt retulit & approbauit Aristot. lib. 4. Physic. in fi.

Et quanquam multi voluerunt relinquere arbitrio iudicis, quantum tempus exigatur, vt ex eo verisimile inducatur & præsumatur obliuio, & ita perdatur possessio, videlicet gl. Iaco. Rauen. Ange. in d. l. furtum. ff. de vsuca. gl. in §. quod autem ad eas, in verbo, propter absentiam. Instit. eo. Inno. in c. querelam. col. 1. in verbo, & ibi quoq; Ioan. And. de elect. Cyn. in l. 1. in prima q. princ. C. ubi cau. stat. Rota. decisione 54. nota quod vbi dicit aliquis, Bal. & Ang. in l. licet. ad fi. C. de acq. pos. idem Bal. & Ang. in l. 1. C. de seruis fugit. Bal. in l. 2. col. 7. vers. sed quæritur an per negligentiam animi. C. de seruit. & aqua. Imo. & Rom. in l. 1. de eod. §. si forte. ff. de acquir. poss. Pet. Anch. conf. 92. tria in fauorem. ante fi. Domin. in c. pontifices. 7. q. 1.

Sed multò plures hoc tempus spatio decem annorum circumscribunt, vt scilicet ex eo verisimiliter præsumatur obliuio, & possessionis amissio inducatur. Ita enim voluit gl. Iac. But. in d. l. licet. C. de acq. poss. Dy. in c. sine possessione, ad fi. de reg. iur. lib. 6. Io. And. in addit. Spec. in tit. de petit. & poss. quo loco supra citauimus, Cyn. Bar. & Bal. in l. 1. C. de seruis fugit. Bart. & Angel. in d. §. si forte. ibiq; latè Alex. col. 1. & seq. qui respondet rationibus aduersariorum, Barto. in l. Celsus: col. 2. ibi, vel cum negligentiam longi temporis ff. de vsuca. Bal. in l. ult. C. de his qui à non domi. & in l. si minorem. C. de in integ. restitut. minor. & in d. l. in fi. C. de seruis fugit. & in repet. l. edita. col. 4. uer. incidenter quæritur, ibi, dummodo sit intra decennium, C. eden. & conf. 37. quidam tabellio, col. ult. lib. 1. & conf. 150. casus actualiter, col. pen. lib. 2. Rosellus de Rosellis inter consilia ipsius Bal. conf. 445. super prædictis, col. 2. eod. lib. 2. Pet. Anch. conf. 213. pro isto patre instituto, col. 2. plus etiam aduertendum & consil. 443. primò eliciamus, col. 9. uer. & aduertendum est, vbi hanc dicit communem opinionem Pan. in c. uigilanti, col. 5. & ibi late Fely. col. pen. de præscrip. idem Pan. conf. 18. in causa & quæstione quæ uertitur, in fi. lib. 2. & conf. 62. in con trouersia orta, col. antepen. eod. lib. 2. Paul. Calt. in l. 3. §. si quis nunciet. ff. de acquirenda hæred. & conf. 10. si uera sunt, lib. 1. uer. sed ex alio capite, lib. 1. & conf. 284. in factò præsentis pœnam, col. 2. eo. lib. 1. Barbat. conf. 73. à loue principium, col. 4. lib. 3. & conf. 40. clementissimum. col. 2. 3. lib. 4. et conf. 54. à loue principium, col. pen. eod. lib. 4. et conf. 59. optauit et datus est, col. 3. eodem

Tempus omnino obliuio nem inducit. Memoria vis animi. Cur tempus dicatur rudissimum & indocile.

Maximum tempus exigatur vt præsumatur obliuio.

eadem lib. 4. Corneus conf. 55. visis & diligenter ponderatis, col. 8. versic. item videtur quod possit, lib. 3. & conf. 179. ex pacto, col. vlti. co. lib. 3. Maria. conf. 37. pro decisione, col. 8. lib. 1. & eius filius Socin. consil. 47. primo presentis, vers. postremo circa principium. eo. lib. 1. & consil. 153. Pulchra, col. 3. versic. quinimò attentari potest, lib. 2. Francif. Aret. in l. 1. colum. 1. ff. solu. matri. Alexan. conf. 35. viso processu, col. 1. lib. 6. Franc. Curt. Senior consil. 34. super eo, col. 1. Socin. conf. 115. fundata est intentio, col. 3. versic. sed adhuc videtur, lib. 3. Iason in l. 1. §. per feruum, col. 4. ver. item in quantum. ff. de acquir. possess. in secunda lectura. Et licet nonnulli ex his simpliciter locuti sint de longo tempore, tamen de decennio videntur intellexisse, quod longum tempus priuatim nuncupatur, secundum gloss. in l. cum de in rem verso, & ibi Doct. ff. de vsuris. & glo. in l. si filius. & ibi Doct. C. de petitione heredita. & in l. litibus. in verbo, colonorum. C. de agric. & censu. lib. 11. & in rub. quæ sit long. consuetu. & ibi Bal. & in l. 1. C. de prescriptio. longi tempo. & in l. vlt. ff. si ager vestig. & in Clement. 1. de rebus eccl. non alienan. & in c. consuetudo. 12. distinct. Bal. in l. i. ubi nemo nulli. in princip. C. de sacrosanct. eccles. & in l. de quibus. col. 9. versicu. quæro & propter quantum tempus. ff. de legibus. & Ange. in l. si filiofamiliâs. §. si vir in quinquennium. & ibi Alexan. colum. pen. ff. soluto matrimo. Anton. in capit. vltimo, extra ne præla. & consil. 87. apparet quod viuo, colum. penulti. Alexand. in l. sciendum. colum. 3. ff. de verborum obligatio. Feljynus in capit. sicut, colum. 15. versicu. & primò aduerte. de re iudica. Bal. & latè Felj. in c. plerumq; de rescript. Et hoc confirmat tex. in l. sancimus. C. de testamen. & in l. cum fideicommissaria. §. Aristo. ff. qui & à quibus. Et ex hoc not. voluit Bald. in l. sancimus, aliàs, iubemus, col. 2. & ibi etiam Raphael Fulgo. & Paulus Castren. C. de testamen. quòd si quispiam fecerit testamentum, etiam cum clausula derogatoria, & elapso post decennio aliud faciat, quamuis in eo nullam fecerit mentionem illius clausulæ, tamen valet hoc vltimum testamentum, quòd propter tale testamentum præsumitur testatorem non recordari de clausula derogatoria. & id sequitur ipse Bal. conf. 40. licet sapientissimè consultum est, lib. 2. & iterum consil. 15. viso ac diligenter considerato themate, col. 3. lib. 4. quamuis contra hunc tenent Franc. Aret. & Iason in dicta l. i. ubi nemo, aliàs, sancimus.

CONTINVELZ, GLOS. V.

Quomodo continua posse si proprio banda sit. Sed quomodo probabit huiusmodi possessionem continuam: nunquid necesse est vt testis deponat vidisse se semper continueque & sine intermissione decem annos possessioni rei incumbere? At hoc impossibile est, l. seruitutes, & l. quoties. ff. de seruit. Ideo satis est, vt probet se fructus cuiuslibet anni percepisse. Nam quamuis fructus certo, & eo quidem brevi tempore colligantur, tamen qui illos percepit, præsumitur toto integro anno percepisse, vt not. voluit Specul. tit. de prob. §. probari aut. versic. sed queritur qualiter, qui est in colum. vlti. & ibi Bal. in addit. & idem Bald. in l. Titia. vbi & Bar. ff. de solu. vbi est bonus tex. in verbo, redditus exigit, & idem Bal. in l. si quis. versic. quarto qualiter probetur possessio. C. finium regund. & in l. 1. colum. pen. in fi. C. de feruis fugit. per tex. in d. l. Titia. & in l. Pomponius. ff. quib. modis vsufr. amitt. & idè Bal. in l. iudicia. C. de rei vendi. Cy. in l. super. C. de prescri. longi tempo. Bar. in l. 2. C. de acq. poss. & in l. quidam in suo. ff. de conditio. insti. & in l. 1. & ibi quoq; Fran. Are. col. 1. ff. soluto matrimo. Floria. in l. 1. colum. 2. ad finem. ff. famil. eriscundæ. Raph. Cuma. conf. 104. queritur, in principio, Fulg. conf. 161. in causa Iacobi. in prin. Rom.

conf. 70. visis themate, col. pen. vers. secundò quia probatum est, vbi etiam dicta iura allegat, & præterea l. qui vniuersas. §. quod per colonum. ff. de acq. poss. & l. litib. C. de agric. & censu. lib. 11. Fran. Cremen. qui hoc ex Spec. vbiq; reputat ling. not. 132. Io. Ferr. tit. de forma responsionis rei conuen. in verbo, prescriptio. col. 8. Lanfran. Ori. in repe. c. quoniam contra falsam. in materia testium, vers. 3. venit probanda possessio, de proba. Bellem. subobscurè deci. 34. incip. valet articulus. Barbat. conf. 8. scribitur præclare, col. 2. ver. præterea accedat. lib. 1. & conf. 50. hoc exordio illud afferam, col. 6. ver. præterea est aduertendū, eo lib. 1. & cōf. 11. quod est similis initij, col. 4. ver. capio modo partem. lib. 2. & conf. 18. præclare scriptum est, col. pen. ver. præterea faciat, eo. lib. 2. & conf. 36. sapienter scripsit, col. 2. eo. lib. 2. & conf. 70. præclare scribitur, col. 7. eo. lib. 2. vbi ad hoc multa allegat, & conf. 35. in minimis quoq; reb. col. 3. lib. 3. Alex. conf. 25. attentis narratis, col. 3. ver. est etiam probatum, lib. 5. & conf. 161. viso. lib. 6. Soc. cōf. 131. in presenti, circa princ. lib. 1. & conf. 187. in controuersia, vers. secundò, Phil. Dec. consil. 2. ex perceptione.

Necque tamen necessariò requiritur ad probandam possessionem, vt fructuam perceptio probetur, quamuis illud sit principalis: sed sufficit, vt probetur quòd quis fecit terram seminari, arari, coli. Ita voluit gl. in d. l. si quis, in verbo, finiatur, & ibi sequitur, C. finium regundorum, & illam dicit ling. Lanfran. in repetitio. d. c. quoniam contra falsam, vbi supra citauimus, qui & alios modos probandi possessionem ponit, vt ibi per eum videre licet. Tamen si quis probaret se fundū coluisse, alter collegisse, hic obtinebit: quia in perceptione fructuum consistit efficacia, vis, & vtilitas possessionis: & licet qui seminavit præuenerit, tamen iustum est rem à sine denominari: & sepe contingit, quòd alter seminat, alter metit. Ita fermè ad verbum voluit Bald. in ca. licet causam. col. 3. & ibi post eum Felj. col. 6. vers. & ad istam tertiã causam, extra de probatio. Quamuis idem Bal. tenuerit contrarium, in l. arborib. §. si agrum, ff. de vsufruct. hac tantum ratione, quòd qui arauit est antiquior. Sed tene priorè sententiã per ea quæ iam diximus.

Sed nūquid satis erit, si probauerim me possedisse primum annum decem annorum, & postremum eorum, vt videar totos integros ac continuos decem annos possedisse? Barb. dicit non satis esse, in conf. 8. sapienter, col. 10. in fi. cum principio seq. lib. 2. per tex. & glo. in c. accedentib. de priuile. Sed quomodo intelligatur d. tex. & gl. dicam postea. Nam omnium fermè est sententiã, sufficere probari initium & finem. Ita enim voluit Spec. in d. tit. de probat. §. probari autem, vers. sed queritur qualiter, Barb. in l. sicut. §. superuacuum. ff. quib. modis pig. uel hypotheca sol. & in l. Celsus; colum. penultim. vers. quando dicatur continuata possessio, & ibi etiam Rom. ff. de usucap. Bal. in l. testium. col. ult. uer. querit hic Cy. C. de testib. & conf. 248. proponitur quòd Ioannes paulò ante h. lib. 2. Anto. & Pan. in d. c. accedentib. de priuile. Ant. & Imo. in proœmio Decret. Pet. Anch. in c. 1. col. 6. de prescri. lib. 6. & conf. 5. pro parte nobilis uiri, circa medium. Rom. in l. sciendum, col. 20. de uerb. obli. Lanfran. in dicta rpe. d. cap. quoniam contra falsam, uer. citatum, Alex. conf. 89. excellentissimi Iurif. consulti. col. ult. lib. 5. Mathes. not. 117. nota mirabilem doctrinam, Barb. conf. 22. sapienter (scripsit, col. antepe. uer. præterea adduco, eo. lib. 2. & conf. 17. le 2. à Ioue principium, col. pen. lib. 3. & cōf. 18. Clementissimū Deum, col. 8. lib. 4. Felj. in c. inter dilectos, col. 4. uerf. ex quib. inferri solet, de fide instrum.

Idque regulare est, ut ex extremis probentur mediã, id est, talia præsumantur esse mediã, qualia sunt extrema. l. talis scriptura, uer. si in annos. Inno. gl. & ibi Bald. ff. de lega. 1. l. sed & si. §. solemus. ff. de hære. insti. & cap. quia

Ad probandam possessionem fructuam perceptio non requiritur. Vis possessionis consistit in perceptione fructuum. Denominatur res à ne.

Vtrū probata contenta possessione sufficiat initium & finis.

Ex Extremis probanda mediã.

quia sunt. & ibi gl. 28. dist. & c. legem, & ibi etiam glo. 53. dist. gloss. in c. accedens de conuer. coniuga. & in c. per tuas. in verbo, præsumendum, de condit. apposit. & in c. ex parte decani, in verbo mandato. & ibi Imol. col. 13. de rescrip. & in c. iudicans. 16. q. 4. & in c. in die resurrectionis, in verbo, Romam, de consecra. dist. 5. & Spec. tit. de instru. edit. §. nunc dicemus, vers. illud autem scias, Bal. in l. omnes. §. si verò. C. de episc. & clerici. Barb. conf. 16. scriptum est, col. 10. lib. 1. & cōsilio omnium postremo, sapientissimus refert, col. 4. ver. præterea faciat, li. 4. & c. Theologis. lib. 3. Senten. dist. 3. articulo primo, q. 2. in fi. vbi hoc luculenter intelligit procedere, cum medium illud aptum est confici ex extremis secundum debitum ordinem & congruentiam.

Imò etiam in hoc casu ex multorum sententia satis est probare initium possessionis. Nam si allegetur continuatio ipsius, præsumetur ad prescriptionem inducendam, vt expressè in hoc casu voluit gl. post Hugo. & Placen. in l. siue possidetis. & ibi etiam Pet. & Doc. Bal. Salice. & pleriq; omnes. C. de probatio. Io. And. Ant. & Pan. in c. cum ad sedem. de restitutio. spolia. Cyn. in l. super. C. de prescriptio. longi tempo. Spec. in d. ver. sed queritur qualiter, Bar. in l. Celsus, vbi supra, Ioan. Fab. in §. 1. col. 2. ver. sed quomodo probabitur, Insti. de vsu capio. Pan. in c. cum ecclesia. col. 5. vers. aduerte latius, de causa poss. & propria. & in d. c. accedentibus, col. vltim. de priuile. & in d. c. accedens circa medium, de conuerf. coniug. Nam, vt dicit Pan. in d. c. accedentib. cum amissio possessionis sit quid accidens, cum requiratur animi desertio, & facta non præsumantur, imò semel posita qualitas præsumitur adesse, per cap. vltim. de prescriptio. & c. si fortè. de electio. lib. 6. & not. in c. semel malus. de reguliur. lib. 6. Ideò qui semel possedit, præsumitur & semper postea possedisse, si alleget, vt præter eos, quos citauimus supra, voluerunt Archi. in c. Pōtificates. 7. q. 1. Spec. & Ioan. And. in tit. de petit. & poss. §. 1. ver. vlti. Cyn. Bal. & Salice. in l. ignorantib. C. ad exhiben. Barto. in l. quidam in suo. ff. de conditio. infer. Bal. & Salicet. in l. iudicia. in fi. C. de rei vendicatio. Bald. in l. si minorem. C. de in integrum restitutio. Salicet. in l. non ignorabit. C. ad exhiben. Pan. in c. olim. le 2. col. 1. de restit. spoliato. Alex. conf. 133. viso processu. col. 2. lib. 1. Sed id quomodo intelligendum, latè videbis per omnes in d. l. siue possidetis. C. de probatio. & in d. ca. cum ad sedem. de restitut. spolia. & per Alex. si is est, in addit. Bar. in d. l. Celsus.

Sed parum abuit quin pertransierimus multos ex his, qui dixerunt satis esse ad præsumendam possessionem certum tempus, vt principium & finis probetur, in eam rem allegare, glo. in c. volumus. 16. q. 4. quæ tamen non id ita simpliciter dicit, sed illud tantum, quòd si quis probet possessionem totius temporis, quasi videlicet non satis sit probare principium & finem, nisi medium quoque aliquod probetur. Sed certè nulla mediij temporis probatio requiritur ex omnium opinione, nisi quis inniteretur prescriptioni longissimi temporis triginta vel quadraginta annorum, quia tunc necessario oporteret possessionem cuiusque decennij scilicet primi anni, & decimi & vicesimi & tricesimi probare, ob id quòd possessio ciuiliis, quæ animo retinetur, & quæ sola sufficit ad prescriptiones, præsumatur durare ad decem tantum annos, ex quib. obliuio præsumitur, nisi appareat de naturali possessione, vt latè diximus in glo. præcedente, ante finem. Ita voluit expressè Mathesi. dicto not. 118. & sequitur Alex. in additio. Bar. in d. l. Celsus.

Illud autem, quòd diximus satis esse probare principium, & finem, fortè intelligendum est in ea tantum possessione procedere, quæ solius præscribentis factum aut animum requirit: alterius autem nihil præter pa-

Possessio nisi in probata sit est. Amissio possessionis est quid accidens. Facta non præsumitur. Semel posita qualitas præsumitur adesse.

Qui semel possedit, præsumitur & semper postea possedisse, si alleget.

Medij temporis probatio non requiritur, nisi in casu longissimi temporis.

Possessio ciuiliis animo retinetur. Possessio ciuiliis sufficit ad prescriptiones. In qua possessione sufficit principium & finem probare.

tientiam, vt cum quis domum aut fundum possidet. Non etiam cum debet interuenire factum alterius, vt in solutione cuiuspiam rei annuæ, tunc enim videtur non satis esse probare solutionem primi & postremi anni, ac nec simul alicuius mediij, vt præsumeretur solutio integrorum decem annorum. Sed necesse est, vt probetur solutio facta quolibet anno, per textum loquentem in solutione decimarum, in d. c. accedentibus, in i. lis verbis, vnde continue debent isti probare, & c. de priuileg. & ibi gl. in verbis, per quadraginta annos, in fin. Ita illum textum intelligit, cum dicit, vnde continue debent isti probare perceptionem decimarum quolibet anno, vt dicit textus. Et huius rei manifesta est ratio diuersitatis: nam primum illa facilius retinetur & continuatur, vt pote solo animo possidentis, aut certè facto ipsius. Hæc præterea factum alterius requirit: ideo non ita facile obtinet, per nota. in l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. Idq; maxime procederet, vbi ageretur de præsumendo titulo ex possessione decennali, iuxta dictã l. cum de in rem verso. quia aliter duæ præsumptiones circa idem concurrerent, contra nota. in l. 1. C. de dot. promiss. cum similib. Vna quòd ex solutione primi, mediij, & vltimi anni, præsumeretur solutio omnium decem annorū. Altera, quòd ex eiusmodi præsumpta solutione decem annorum præsumeretur titulus allegatus, ex d. l. cum de in rem verso. Quamquam Pano. in d. c. accedentib. ita de ea re loquitur, vt videatur velle contra dictam gl. ex solutione primi & vltimi anni præsumi solutionem mediij temporis. Id quòd etiam tenet expressè Pau. Cast. nuncupatim loquens in casu dictæ l. cum de in rem verso. cōf. 51. in casu spectabiliū virorū, circa medium. lib. 2. ideo cogita-

Ad probandum annuum redditum probanda est solutio quolibet anno facta. Duæ præsumptiones circa idem concurrerent.

Ex solutio in primo & vltimo anni præsumitur solutio mediij temporis. Præsentia est fundamentum prescriptiois decem annorum. Præsentia est facti, nec præsumitur. Præsentia alleganti incumbit probatio.

In dubio præsumitur quis esse præfens in eo loco vbi habitabat.

PRESENTS. GLOSSA VI.

Rustra fuerit hic tractare, qui dicantur præfentes vel absentes, vt contra eos currat prescriptio decem vel viginti annorum, cum de hoc textum habeamus expressum in l. vltima, & ibi gl. & doct. C. de longi temporis prescriptio. & latè per Ioan. Fab. Ang. Are. in §. 1. Insti. de vsucap.

Sed posset queri, an in dubio is, contra quem prescriptum est, præsumatur fuisse præfens, an absens. Iac. Butr. in d. l. vltima dicit, quòd qui vult probare prescriptionem decem annorum, necesse habet probare præfentiam, cum sit fundamentum suæ intentionis, quia prescriptio completur decennio inter præfentes, ergo hæc duo copulatiuè debent probari, & quia etiam præfentia est facti, & non præsumitur, nisi probetur. l. in bello. §. factæ. ff. de capti. & postli. reuer. & quia ex eo quòd negatur præfentia, alleganti eam incumbit onus probandi. l. ei qui. ff. de probatio. & sequitur Ang. in l. pen. C. quib. non obli. longi temporis prescriptio. Tamen si probatur quòd ambæ partes sint eiusdem ciuitatis, satis fundata est intentio eius, qui nititur prescriptione decem annorum, ex sententia eiusdem Ang. & Bal. in l. emptor. C. de longi tempor. prescriptio. & Corn. conf. 50. in causa & lite vertente. col. vlt. ver. & licet in dubio, lib. 2. Soc. cōf. 121. vifa contingentia, post prin. lib. 1. Nam & quis in dubio præsumitur esse præfens in eo loco vbi habitat secundum Imo. Alex. Fran. Are. in l. is potest. ff. de acq. hæred. cū multis concord. à me collectis in tractatu de legib. conu. in gl. 6. in 2. q.

RENTES OV AVTRES SERVITUTES. GLOS. VII.

Quid si creditor, cui debetur annuus aliquis redditus, agat hypothecaria aduersus tertium, qui possedit fundum obligatum spatio decem, vel viginti annorum

Hypothecaria præscribitur decem vel viginti annorum.

annorum, an iste tertius poterit se tueri huiusmodi prescriptione? Et videtur non esse dubium, cum tertius prescribit hypothecariam (spatio decem vel viginti annorum, per textum in l. an vitium, in fi. & in l. creditor. ff. de diuer. & tempora. prescri. & in l. i. vbi gl. & Doc. & iterum in l. 2. C. si aduersus credito. oppona. prescri. & in l. si obligata. & ibi etiam gl. C. de euictio. & not. etiam gl. in l. cum notissimi. C. de prescriptio. triginta annorum. & in l. 1. §. cum pradium. & ibi Bar. col. 2. versi. ex predictis concluditur. ff. de pignor. & in §. item Seruiana. in verb. nihil. Instit. de actio. & ibi etiam Ioan. Fab. Ang. Are. & recentiores qui id quoque dicunt procedere non obstante iure nouissimo, quo mala fides auctoris nocet successori in huiusmodi prescriptione longi temporis, per auth. mala fidei. C. de longi temporis prescriptio. Ideoque videtur, cum auctor, qui erat debitor, fuerit in mala fide, quod non possit tertius possessor ipsius successor prescribere longo tempore, quod & idem tenuit lac. Are. Cyn. Bal. Ang. & Salicet. in dicta authent. mala fidei, & per l. sequitur. §. si rem. ff. de vsucap. & Oldra. conf. 19. thema tale est, quidam pater familias. Spec. tit. de prescriptio. §. 1. versi. quid si debitor. & Ang. Aret. in §. furtiua. Instit. de actio. & in §. sed ista. col. 16. Instit. de actio. Nam dicta authent. mala fidei, vt ipsi dicunt, non loquitur in domino debitor qui alienat, sed in non domino possessore alienante.

Mala fides auctoris nocet successor in prescriptio longi temporis.

Actio personalis contra debito rem non admittitur per prescriptio nem.

Creditor non agit contra tertium, nisi principalis debito re excusso.

Non valet agere, aut impeditio de iure non currit prescriptio.

Interpretatione non egent clara verba.

Verum ego etiam in casu nostrae consuetudinis non discesserim ab hac Alex. sententia, si ea vera sit in terminis iuris communis, quin & hic locum habeat. Nam consuetudo, aut statutum debet reduci, quantum fieri potest, ad limites iuris communis. l. 2. C. de noxal. actio. c. cum dilectus. de consuetu. not. Inno. in c. quia causam. de prescriptio. & Bar. in l. omnes populi. ff. de iustitia & iure. cum similib. Item consuetudo siue statutum loquens in terminis iuris communis recipit omnes limitationes & exceptiones iuris, d. c. cum dilectus, & c. ad audientiam. de clericis non residen. cum similibus. Sicut ergo prescriptio iuris communis non currit contra impedimentum, aut non valentem agere, ita nec prescriptio consuetudinaria, siue statutaria, vt etiam nuncupatum voluit Baldus in auth. nisi tricennalis. C. de bonis mater. & Socinus conf. 121. visa contingencia. col. 1. & Felynus in ca. ex transmissa. de prescriptio. Praesertim cum non sit praesumendum eos, qui huiusmodi consuetudinem introduxerunt, voluisse ius alterius sine causa auferre, quod fecissent, si ita intellexissent, vt contra non valentem agere curreret prescriptio, quod non est dicendum, cum non debeamus praesumere iniquitatem aut iniuriam in lege, statuto, aut consuetudine, argument. nota. in l. quoties. C. de precib. Imper. offer. & in l. 2. §. si quis a principe. ff. ne quid in loco publi. & in ca. super eo. de offi. deleg. Lex etiam debet esse iusta & rationabilis & honesta. ca. erit autem lex. 4. distin. & l. leges. C. de legibus, & quod notat Bar. in d. l. omnes populi. Item statutum recipit interpretationem restrictiuam, quando aliter intelligendo quis damnum sine causa pateretur, d. l. 2. C. de noxal. actio. & l. vt gradatim. ff. de muner. & honor. & plenè per Bar. in dict. l. omnes populi. Quin potius statutum debet esse inane & frustratorium, quam vt cum alterius iniusto damno addat iuri communi, secundum glossam, quam omnes ferè intelligunt ita in l. vlt. §. in computatione. C. de iure deliberandi, cum concordantijs ibi adductis a recentioribus. Quoniam & haec nostra consuetudo in multis alijs operabitur vltra ius commune. Primum quod ampliat l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. quæ ex multorum sententia non procedit, cum inuenit sola patientia, vt plenè dixi in principio glossæ quartæ. Et licet multi tenuerint contrarium, tamen satis operatur quod in diuersitate opinionum, alteram expressim sequi censuit. Item quia cum ex prescriptio. decem & viginti annorum a iure communi introducta acquiratur tantum vti le dominium, vt per gl. & Docto. in auth. nisi tricennalis. C. de bonis maternis, cum concordantijs adductis per Felyn. in rubrica de prescriptionibus, colum. 2. tamen ex hac nostrae consuetudinis prescriptio. acquiratur directum, ex sententia Bar. Ro. & aliorum in l. 2. ff. de vsucapionibus, & ibi recentiores. Et sufficit vt statutum, aut consuetudo aliquid vel minimum vltra ius commune operetur, secundum omnes in d. §. in computatione.

Statutum re in eum est ad ius commune.

Statutum conueniens cum iure communi, recipit et limitationes.

Prescriptio iuris communis aut moribus inducitur, contra quos non currat.

Lex iusta est, rationabilis & honesta. Statutum quando recipit interpretationem restrictiuam.

Consuetudo non admittitur per ius.

Ex prescriptio. legi tenentur esse tantum transmissum dominium. Prescriptio non currit impeditio ante illius inchoationem.

Actio de euictione non coepit nisi re euicta.

Hanc meam sententiam fulcit, quod late atque eleganter, cum ex facto incidisset, consuluit Panormitanus in huiusmodi specie: Titius mihi domum vendidit, promissitque de euictione, in idque sua bona obligauit, deinde fundum Mæuius vendidit, qui illum decem vel viginti annos possedit. Demum domus fuit a me euicta, an si agam contra Mæuium hypothecaria, possit se Mæuius tueri prescriptio. Videbatur quod sic, tum iuribus supra in princip. allegatis, tum ex statuto. Nam in casu Panor. extat statutum huic nostro simile, & concludit ipse Pan. conf. 22. quidam Ioan. de Senis, li. 2. Contrarium tamen suslinetur ratione inuincibili: nam impedito de iure non currit prescriptio, d. l. 1. in fi. C. de annali. excep. & in l. rebus. C. de iure dotium, & dict. cap. quia diuersitatem. Idque praesertim quando impedit.

impedimentum contingit, antequam esset inchoata prescriptio, iuxta theoriam Bar. in l. Senatus. ff. de offic. praesid. Sed certum est, quod ego non potui agere ante quam domus euinceretur, licet etiam diceretur esse aliena. l. qui rem. & l. si post. C. de euictio. Ergo haec non habuit locum prescriptio. Praeterea prescriptio cum bona fide est partim inducta in fauorem prescribentis bona fide, & partim in odium negligentis ius suum prosequi. c. prescriptio. 16. quaest. 3. & quod no. Bar. in l. 1. ff. de vsucapio. & in l. nemo potest. ff. de lega. 1. & Dyn. in c. possessor. de reg. iur. lib. 6. Sed hic nulla mihi potest imputari negligentia, cum ante euictionem non potuerim experiri: ergo cum desit fundamentum atque ratio prescriptio. deest quoque prescriptio. Et maximè cum textus in d. l. 1. C. si aduersus credito. innitatur diuturno silentio creditoris nunc hypothecariam intentantis: sicque illum respiciat, qui cum agere & proclamare potuisset, negligenter tamen siluit. Neque enim possunt illa verba adaptari ad eum qui proclamare non potuit. Nam dici non potest silere, qui loqui non potest, sicuti nolle illius, qui velle potest. l. eius. ff. de reg. iur. & is dicitur testatarius, qui testari potuit, l. 1. ff. de suis & leg. & facit quod in simili notatur per Doc. maximè per Bar. in l. 1. ff. quod vi aut clam. Sed & quod contra creditorem habentem hypothecariam, iustaque causa impeditum non currat prescriptio, est casus secundum vnum intellectum in l. cum postularem. §. vlt. ff. de damno infecto. & not. gl. in d. l. 1. C. si aduersus credito. Ad statutum autem respondit Pano. eo fermè modo, quem supra diximus. Sed illud non praetermiserim Alexand. in alio loco consuluisset contrarium eius quod supra ex eodem diximus, videlicet conf. 210. ponderatis his quæ in superiore. col. vlt. lib. 6. hac ratione motus, quod antequam facta sit excusio debitoris principalis, competit actio hypothecaria contra tertium possessorem. Est tamen verum, quia ipse tertius poterit opponere ante litem contestatam exceptionem ordinis, sed si non opponat, valet iudicium. vt not. Bar. in l. 2. vbi gl. C. communi diuidun. cum multis similibus. Et sic cum posset intentari actio, & in iudicium deduci, nihil repugnat, quin currat prescriptio, potissimum (inquit) si debitor esset non soluendo, licet hoc certum non esset, quia fuit in culpa creditor, si non egit, & excusationem non fecit contra principalem, dicto cap. quia diuersitatem, cum gloss. in verbo, suspensionis, de concessi. praebend. & c. si ante. de rescr. hoc Alex. qui ex diametro sibi repugnat ideò cogita.

Prescriptio inducitur in fauorem prescribentis, & odium negligentis.

Exceptio ordinis quando opponenda.

Sed rursus quaeritur, Petrus mihi vendidit decem aureos annuos, in idque domum obligauit, quam postea alteri vendidit, qui illam possedit decem aut viginti annis, quibus Petrus ille mihi soluit annuatim decem aureos: postea cessat soluere, ob idque volo agere hypothecaria contra illum domus dominum, ac possessorem, an poterit se defendere prescriptio. Vide Spec. tit. de Prescriptio. lib. 1. vers. pone, colonus vel emphyteuta, & in tit. de locato. §. nunc aliqua. vers. 43. Gulielmus Cumeus & Bal. in l. solennib. C. de rei vindicatio. Bal. in l. arborib. §. qui tamen. ff. de vsufu. Henr. Boh. in c. vigilanti. de prescriptio. lib. Ioan. Faber in l. 1. C. de bonis mater. Alex. conf. 71. videtur, col. vlt. li. 1. Iaf. in l. 2. C. de iure emphy. & Chaffe. in consue. Burg. tit. des censfes. §. 2. col. 15. ver. nunc succedit, vsque ad finem.

SERA CREU DE SON
DICT TITRE PAR SON
serment. Glof. VIII.

Hæc nostra consuetudo luculenter interpretatur l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. quæ ex possessione decennali facit praesumitur ius allegatum, tan-

l. cum de in rem verso explicatur

quam scilicet sine alia probatione credatur ei, qui se dicit habere titulum ob possessionem decennalem. Sed & nostra consuetudo addit iuramentum possessoris, quod & forte in casu d. l. requiritur. Est enim generalis nostrorum sententia, quod vbi propter diuturnitatem temporis praesumitur titulus, siue quoties alicui creditur asserenti se habere titulum, de eo tamen fidem iurando faciat, necesse est. Ita voluit Pet. Ancha. in c. 1. de regulis iuris. lib. 6. ad id citans Gaspar. Calde. id ipsum volentem, argum. c. vltimæ, de consuet. & c. 2. de testib. & seq. Fely. in c. illud. colum. 5. verticu. est tamen circa predicta. de praesumptio. & in cap. sicut col. 16. & primò aduerte. de re iudi. Et de hoc videtur esse textus expressus, & valde sing. ad declarationem dictæ l. cum de in rem verso, in c. dilectio. & ibi gl. in verbo, offerre, l. 6. q. 3. Idque adiuuat, quod scribit Host. lmo. Pan. Io. Ana. & Felyn. in c. licet Hely. de limo. intelligentes id quod dicitur, praesumi titulum beneficij ex possessione decem annorum, vt scilicet satis sit eum titulum probari per iuramentum.

Presumitur ius habere et sermentum.

Quam & ego sententiam generaliori regula confirmo, videlicet vt non solum in asseritione tituli illud procedat, sed & aliàs, quando lex, (statutum, pactum, aut quouis alia dispositio vult stari dicto alicuius, intelligitur iurato, non aliàs. Ex quo gl. in l. appetissimi, in verbo, recusare, ibi, & nota hic, posteaquam recensuit opin. Ioan. qui dicebat sufficere aliquem asserere simpliciter iudicem se suspectum habere, sine alia probatione, per textum ibi, in verbo, putare, & in verbo, suspitionis, & alia iura quæ allegat. Tandem subiunxit, huiusmodi recusantem debere suam asseritionem iuramento firmare. Et quanquam ea gloss. nihil ad hoc allegat, non desunt tamen text. hanc nostram doctrinam comprobantes, & primò textus est in eam omnium optimus in l. Theopompus, in verbo, iuratus. ff. de dote prelegat. vbi id notat Bar. Academix nostræ legalis sine controuerfia princeps, sicut etiam facit Ant. in c. veniens, le 1. & ibi Fel. col. pe. de test. & idem Ant. in c. finelitis. col. pe. de dolo & contum. Ex eoque notat Bal. vt acutus æque ac doctus, in c. tuis. de testib. quod iurare debet is, cuius testimonio quispiam stare promisit, & si de iuramento nihil dictum fuerit. Alibi quoque eiusdem text. autoritate, idem Bald. in l. iurandum, quod ex conuentione, in prin. ff. de iurei. tradit, quod si ex pacto standum sit de aliqua re dicto testatoris, debet creditor iurare. Quin plus dicit ibi in lect. antiq. quod si conuentum sit, quod simplici dicto creditur, tamen iuramentum interponendum est, per dictam l. Theopompus. quod & idem voluit Bal. ipse in c. ceterum, de iuramento calum. & in c. tuis. de testib. & Ange. in §. quod autem. in auth. de non alienan. & Iaf. in d. l. iurandum & ad pecunias. §. qui iurandum. eo. tit. de iurei. & in l. de pupillo. §. qui opus. col. vltim. ff. de operis noui nuntiatio. Cui simile est, quod per eandem legem scribit idem Ang. & Bal. in §. oportet, in authen. de iudic. Quod vbi lex iubet stari simplici verbo, alterius super expensis, aut quapiam re alia. debet tamen iurare. quod & idem voluit Marianus Socinus in repetitio. ca. quod si super rebus. & c. quoniam. col. 2. ante fin. vt lite non contestata. Quoniam ei quod de simplici dicto aut verbo dictum est, reclamare videtur text. in c. & si Christus. post prin. ibi, simplici asseritioni. de iurando. vbi sit discrimen inter simplicem asseritionem, & iuramentum, & ibi Bal. col. 2. vers. in tex. ibi, simplici. Mora (inquit) quod illud verbum sonat sine iuramento. subditque, quod in contractibus saepe apponitur ea clausula, promittit stare simplici verbo talis, & nihil aliud dicit. Sed aperte ex his inuit, quod nemo non intelligit hoc casu non requiri iuramentum, ideò super hoc cogita. Sed & per illam textum in d. l. Theopompus, dicit

Iurare quis debet.

Dicitur non iuramentum nisi iuramentis. Accusatio non dicitur nisi iuramentis.

Iuramentis, cuius conscientia quid relinquitur.

Periti in arte reliqui iurent, & quomodo.

A iuramento etiam cui commissum est sub conscientia non appellatur.

dicit idem Angelus in repetitio. l. si vacantia. colum. 3. vers. maxime coram peritissimo. C. de bonis vacan. lib. 10. quod licet ex dispositione alicuius statuti debeat dari dicto nuntij: non tamen stabitur, nisi iurauerit. & idem dicit esse utile ad statutum volens quod stetur dicto accusatoris, aut denuntiatoris, quia semper intelligitur quod debeat iurare: diciturq; illum tex. ad hoc esse singularem, quem refert & sequitur Alexand. consil. 71. clarissime domine iudex, col. 2. vers. secundo respondeo, lib. 3. & Marianus in repetit. cap. qualiter & quando. le 2. in 7. questione, & Hippolyt. Marfil. singul. 214. ad validitatem. & idem etiam voluit Corneus consil. 40. viso processu, col. 5. vers. & ideo ubi simpliciter, lib. 1. per dictam l. Theopompus, Iason, qui hoc dicit singul. in l. de pupillo. §. qui opus. col. 2. ff. de noui operis nuntiatione. Rursum ex eo textu dicit idem Angelus in dicta l. apertissimi. sumpta occasione ex glossa, quam supra citauimus, quod cum lex reliquit aliquid conscientie alicuius, requiritur tamen ut iuret: ad quod etiam dicit facere l. thesaurus. ff. ad exhibendam. & l. coram. ff. de damno infecto. Et idem quoque voluit ipse Angelus in dicta l. de pupillo. §. qui opus. ff. de operis noui nuntiatione per textum ibi, & in dicta l. Theopompus. quem ad hoc dicit esse optimum. & sequuntur ibi Paulus Castren. Alex. Iason, & alij recentiores, non per illum textum, quem dicunt & ostendunt nihil ad hoc facere, sed per dictam l. Theopompus. & hac etiam ratione, quod quando committitur aliquid periti in arte iudicandum, prout illis videbitur, debent iurare, per l. comparationes. C. de fide instrum. & in l. hac edictali. §. ijs illud. C. de secund. nup. Et hoc quidem verum est, ut scilicet periti in arte iurare debeant, saltem de credulitate, ut voluit ipse Angelus in dicta l. comparationes. C. de fide instrum. & in l. iurisiurandi. vers. vltimo quaro. C. de testibus. Barto. in proemio Digestorum, in prin. & Baldus in cap. super literis. col. 1. de rescrip. & in cap. quia iudicante. & ibi recentiores, de prescriptio. & in cap. proposuisti. & ibi etiam Anton. Imol. & Panormi. & Philip. Deci. de probatio. & idem Panor. in cap. fraternitatis. post Ioan. Andr. ibi, de fugit. & malefic. Imo verò etiam de veritate debent iurare, si res sit eiusmodi, de qua vera noticia haberi possit, ut voluit Barto. in dicta l. Theopompus. & Baldus in dicta l. hac edictali. §. his illud. & in proemio Digestorum. versiculo, sed dubitatur. & in repetitio. l. 2. col. 24. ff. de iureiuran. Ioan. Ana. in cap. significasti. col. 6. versic. circa secundum, de homic. Romanus in l. 1. §. vltimo. ff. de verbo. obligatio. Fely. in dicto cap. quia indicante, post prin. de prescriptio. Philip. Decius in dicto cap. proposuisti. Inferunt autem Doctores. supra allegati in dicto §. qui opus, ut ad eos reuertamur, intellectum ad gl. reputatum singularem in cap. statutum. §. possessorem, in verbo, relinquatur. quæ dicit, quod quando aliquid committitur conscientie alicuius, non potest ab eius declaratione appellari, ut videlicet intelligatur, ut is, cuius conscientie committitur, debeat suam declarationem iuramento confirmare. Quamuis huius postremi dicti contrarium voluisse videatur Baldus loquens expressè in casu illius. §. aliosorem. in repetitio. dicta l. 2. charta 8. vers. sed ibi cum est questio. & iterum charta 13. versic. sed nunquid de conscientia. ff. de iureiuran. & in l. rem non nouam. §. praconi. per tex. ibi, cuius tamen Doc. in dicto §. qui opus, non meminerunt. Sed & illam doctrinam Angeli in eo ipso §. qui opus, ut ad id, vnde paulum digressi sumus, redeamus, sequitur Alexand. consil. 219. visis verbis, colum. 2. vers. ad predictorum confirmationem, lib. 2. Franci. Curt. Senior in repetitio. l. admonendi. in li. ff. de iureiuran. & ibi etiam Iason in lectu. colum. 4. in fin. vbi ad hoc allegat tex. in c. continebatur, ibi, firmauerit iuramento, de despon-

sa. impuber. & ponderat text. in ea ipsa l. adm onendi in illis verbis, se inuenisse dicat, iuncto cap. pastoralis. de exceptio. & idem Iason in dicta l. apertissimi. in fin. & in dicto §. sed ista. colum. antepen. Instit. de actio. Fely. in dicto cap. significasti. le 1. ante finem. de homic. Ludouic. Bolon. consil. 47. cor mundum & c. visis & diligenter consideratis, col. pen. vers. accedit etiam doctrina. Geor. Natta. in repetitio. Clem. saepe. §. non sit tamen. col. 15. vers. iste tamen qui tenetur, & iterum in vers. verba secundum conscientiam, col. 4. eiusdem vers. de verborum significatio. Hippolyt. Marfil. in d. l. comparationes. C. de fide instrum. & in repetitio. l. vltim. charta 27. C. de probationibus. & d. singul. 214. Et hoc obseruatum fuisse arbitror legibus Moisaicis, ex quibus bona pars legum Romanarum fluxisse creditur. A Iudeis enim Aegyptij suas ferè leges mutauit, Graeci ab Aegyptijs, a Graecis deniq; Romani. Sanxit igitur Moyses, ut si res quapiam apud depositarium non culpa, sed casu fortuito pereat, non nisi, sed domino perit: stabiturque depositario illud afferenti, ita tamen si iuret, ut scribitur Exodi vigesimo secundo. capite.

Adde quod cum in his, quæ concernunt officium alicuius, ei plerumque creditur, ut abundè diximus supra: in idque scribit Linius libro primo belli Macedonici, non licuisse apud Romanos, magistratus plus quinque dies gerere, nisi qui iurasset in leges. Ideoque debet officialis, qualiscunque sit, iurare saltem generaliter suum officium bene ac legaliter administraturum, aut simile quippiam alioquin ei non creditur, siue sit ordinarius, siue sit extraordinarius. Iurat enim iudex, ut est textus in cap. ueniens, de iureiuran. & ita per illum dicit Baldus in lege prima, columna nona, versiculo super secundo puncto. C. qui accusa. non possunt. & est textus in l. rem non nouam, & in authentico. hodie. C. de iudicijs. & in lege secunda, in principio. C. de iuramento calum. & in §. quia verò multa. in authentico. de iudicijs. textus in capite primo, hoc quod nos. & ibi quoque no. Baldus colum. quarta, tit. de pace Constant. Et id quoque statuit Plato suis legibus cum libro nono, tum 12. Aegyptiorum item reges ex sua ipsorum lege iudices adiurabant, ne quid iniuste, etiam si rex imperaret, iudicarent, author Plutarchus in apophthegmatis. Sed & id apud antiquiores Romanos seruatum fuisse, author est Asconius Pedianus in Diuinationem Ciceronis, & Augustinus libro de Ciuitate Dei 3. capitulo secundo. Hinc & patres curiæ, qui cognoscunt de controuersia, quæ est inter dominum & vasallum, iurant se rectè iudicatos, ut uoluerunt Marti. Laud. & Cardin. Alexan. in capite primo, titul. de controuers. feudo. apud par. termi. & Iacob. à S. Georg. in tractatu feudo. in verbo, & dicti vasalli, columna sexta. versiculo ulterius quaro, vtrum isti patres. Quanquam Andr. Iser. in dicto cap. 1. & Odoar. in Summa tituli, qui possess. de feud. cognouerit. item quaro nunquid isti patres, & Ioan. Rey. in cap. praeterea, si inter vasallum & domin. tenent contrarium: moti, quod patres semel praestiterunt domino iuramentum fidelitatis. Sed huic rationi optimè respondent, qui tenent priorem partem, ut per eos videre licet. Iurant Consules ciuitatum, per dictum cap. venientes, de iureiurando. & in §. Consules & ibi Baldus in titul. de pace Constant. Et defensores ciuitatum. §. iurandum verò, in auth. de defenso. ciuit. & authentica, praesides, de episcop. audien. Iurat & quilibet administrator reipub. aut iustitiæ. §. sic igitur. in authentico. ut iudices sine quoquo suffra. fiant. & in §. 1. & per totum, in auth. iurandum quod praesta. ab his. Iurant etiam ij, quibus est commissa cura bonorum alicuius. dicta l. si uacantia. C. de bonis uacan. lib. 10. vbi Baldus dicit,

Romanorum legum origo. Lex Moisaica per tinent ad depositum.

Mores Romanorum magistratum gerens iurabat in leges. Iuramentum officialis iuramentum iudicis.

Aegyptiorum reges iudices ex lege sua adiurant.

Patres curiæ qui cognoscunt et iudicant interdui, & vasallum iurāt de fidelitate sententia.

optimè ex eo probari, quod syndici ciuitatum non ante possunt uti officio syndicati, quam iurauerint rectè se vsuros. Iurant quoque tabelliones, ut dicit, Ioan. Platea. in d. l. si uacantia, per textum in dicta l. comparationes. Sed est textus melior & expressior in capit. ad audientiam, de prescriptionibus. Iurant item numularij, ut notat glossa in l. quaedam. §. annularios. ff. de edendo. quam pro solenni allegat Baldus in ca. quoniam contra falsam, colum. 6. versic. quæro an isti duumui, de probationibus, ubi per eam tenent contra opinionem Abbat. antiqui, Hostien. Ioan. Andr. & Anto. quod duumui, de quibus textus ibi loquitur, debent iurare, quod & tenuit Pan. ibi, nulla Bal. mentione facta, & Fely. col. 25. vers. 3. quæro eandem quæstio gloss. ut ad eam redeamus, notat, atque etiam solennem dicit idem Bal. in cap. praeterea, colum. 1. & ibi quoque Fely. col. 2. de testib. Ex eaque dicit ipse Bald. quod omnes quibus committuntur scripturæ faciendæ, debent iurare se legitime ac si deliter, quæ sui sunt officij executuros. Iurant & milites, cum militia dant nomen, aliàs tanquam priuati haberentur, ut voluit Bal. in dicto cap. quoniam contra falsam. loco nuper citato, ad id allegans gloss. quam dicit singula. in l. eos. C. de officio. magistr. milit. ubi tamen nullam gloss. reperi istud dicentem. Sed tantum illud eos pro priuatis habendos, qui non sunt immatriculati. Sed de iuramento militum vide textum in l. 2. & ibi glo. in verbo, sacramento. ff. de his qui notan. infra. & glossa. in l. penultim. ff. quibus ex causis maio. & Speculator tit. de procurat. §. 1. versic. item quod est miles, & in tit. de iureiuran. §. 1. versic. de sacramento, quod praestant milites. Vide etiam Vegetium de re milita. Iurant etiam Doctores, l. nemini, C. de aduocatis diuersorum iudi. Iurant & rerum aestimatores ad hoc deputati, dicta l. hac edictali. §. his illud, & ibi Bar. & Bal. C. de secund. nupt. & in §. quod autem, & ibi Ang. in authen. de non alienan. & voluit Bar. in l. creditores. colum. vltim. C. de pigno. Et calculatores, qui scilicet ad calculandas rationes committuntur, ut voluit Bald. in dicto §. his illud. colum. 2. versic. pone, Consules. Et qui comparationes literarum faciunt, dicta l. comparationes. ubi Bald. in sexto notab. ex hoc notat, quod qui adhibentur tanquam periti, debent iurare. Et propterea etiam medici debent iurare, cum de artis peritia iudicant, ut voluit Bart. in proemio Digestorum, in prin. col. pen. vers. item no. & in l. iurisiurandi. C. de testib. & Bal. in d. l. hac edictali. §. his illud. C. de secund. nup. in antiq. lect. Matt. Afflict. in constit. Sicilia, in fin. Iurant etiam obstetrices, vel reclamante gl. in l. 1. §. 1. & in l. iurisiurandi. C. de testibus, quas sequitur Roma. consil. 21. viso puncto, circa medium. Sed eas reprehendit Bart. in dicto proemio Digestorum, & in dicta l. iuris iurandi, & in d. l. hac edictali. §. hoc illud, & ibi etiam Bald. in antiq. lect. & idem Bartol. in d. l. creditores, de pig. & Bald. in d. l. nemini. paulò ante finem. C. de aduocatis diuerso. iudicium, & Ioan. Plat. in d. l. si uacantia. C. de bonis uacan. lib. 10. Sed eas ipse Bald. excusat in d. l. comparationes, ita videlicet, ut non debeant iurare obstetrices de veritate, sed de conscientia & credulitate. Iurant item artifices & mechanici ad aliquid agentum assumpti, dicto §. quod autem in auth. de non alienan. Iurant & aduocati, dicta l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudi. ubi tamen glossa dicit, hoc non obseruari consuetudine, prout illum allegat Domini. in capitul. Romana. §. nec etiam, de foro competen. libro 6. ubi tamen illam consuetudinem de non iurando de calumnia, per capitul. cæterum, de iuramento calum. cum & in hoc casu sit maior ratio, quia aduocati sunt calumniosiores, versutioresque, ut not. in l. ab Anastasio. C.

Militum iuramentum. Milites in matricula ti, priuati habentur.

Doctores iuramentum est estimatorum.

Calculatores iuramentum eorum, que qui comparationes literarum faciunt. Medicorum iuramentum. Obstetricum iuramentum.

Obstetrices non iurāt de veritate. Iuramentum artificum & mechanicorum. Aduocatorum iuramentum. Iuramentum calumnia non potest tolli per consuetudinem.

manda. & hoc sequitur & dicit menti tenendum contra iudices, qui hoc iuramentum non exigunt, propter consuetudinem. Matth. Afflict. in constitutio. Sicilia, incip. aduocatos, colum. 1. in fin. Sed aduerte, quoniam glossa in dicta l. rem non nouam, non simpliciter dicit iuramentum illud consuetudine non obseruari, sed tantum formam iuramenti, quod ex hac lege sicbat tactis Euan-gelijs, quæ forma consuetudine sublata est, ut dicebat Bulga. Iurant etiam orphanotrophi, id est, educatores eorum, qui carent parentibus, ut dicit Bald. in capitul. significasti. extrà de electio. Et tutores atque curatores minorum, furiosorum, ac cæterorum, qui curatoribus indigent. l. de creationibus. C. de episcopis audien. & l. vltim. sed cum antiquitus, & ibi gloss. quæ dicit, id generale esse in omni tutore & curatore. C. de curato. furio. & in authen. hodie. eod. titul. Et in §. 1. & rursum in §. vltim. & ibi etiam glo. in authen. ut hi qui obli. se hab. & in Cle. quia contingit. §. ut autem. significasti. Bar. in l. legitimus. ff. de legit. tuto. Iurant & rectores hospitalium, dicta Clem. quia contingit, loco supra allegato. Et etiam rectores communitatum, capitul. vltim. de procurat. Iurant & erogatores annonæ publicæ, & qui stipendia soluunt, l. per hanc. C. de eroga. mil. anno. lib. 12. Et executores testamentorum, ut dicit Ioan. Platea in dicta l. per hanc, argument. dict. l. de creationibus, & dicto §. vltimo. in authent. ut hi qui oblig. se hab. Et vendentes bona debitoris auctoritate iudicis. l. vltima in fin. C. de bonis auth. iudic. poss. & Ioan. Plat. ubi supra, qui dicit hoc esse generale in quolibet administratore, per textum in authent. iurand. quod praesta. ab his, in princip. & in glossa 1. Et qui mittuntur ad inspiciendos fines agrorum, Bart. in d. l. iurisiurandi. C. de testibus. Et agrorum ipso rum designatores, siue assignatores ut consuluit Barb. consil. 25. clementissimum Deum & pijsimum, colum. 7. lib. 4. per nota. in d. l. hac edictali, & in dicta l. comparationes. Et nuncios publici, quos vulgò sergentes vocamus, capitul. cum parati, & ibi glossa & Doct. de appellatio. & voluit Bartol. in Extrauagan. ad reprimendum, in verbo, per nuncium, & Bald. in l. 2. in princip. C. de sportul. & in capitul. venerabilis, colum. 2. versic. vtrum si Papa. de dolo & contuma. Angelus in §. si quis autem, in authen. de ecclesiasti. titul. Iurant quoque custodes carcerum, Clem. 1. §. porrò, de hæreti. Et qui mittuntur ad redimendos à Turcis captiuos, cap. significasti, extrà de iudic. Iurant denique omnes periti de arte sua interrogati, ut diximus latè in ver. præced.

Illud tamen non praetermittendum, quod si partes communi consensu vnum quempiam sibi delegerunt cuius iudicio, aut testimonio in re quapiam stetur, siue, ut breuius dicam, si fides alicuius sit approbata ab vtraque parte, non est necesse illum iurare, ut voluit Bar. in l. Lucius. in fi. de fideiuss. & in d. l. Theopompus. ff. de dote præleg. Ant. in c. veniens, le 1. col. 2. & ibi etiam Fely. de testib. Idem Ant. in c. finem. col. vlt. de dolo & cõu. Ro. consil. 20. viso puncto, vers. tertio quia dictus, Fely. in d. c. quia indicante, col. 1. de prescrip. Sed redeundo ad nostram consuetudinem, declaro primo id quod hic dicitur stari iuramento illius qui prescripsit procedere, si ille non haberet titulum apud se. Nam si haberet, crederem non esse illi credendum, sed teneret illum edere. Nam quoties alicuius iuramento ad suum commodum creditur, id debet intelligi deficientibus alijs probationibus, siue cum aliter fides fieri non potest, ut voluit gl. not. in c. statutum. §. cum vero. in verbo, saltem, de rescript. lib. 6. quem sequitur Domin. ibi Bal. in l. 1. col. 1. & ibi etiam Sali. C. de iureiur. & Maria, in rep. c. quoniam. §. quod si super. col. 2. vers.

Formam iuramentum orphanotrophorum, tutorem & curatorum.

Rectores hospitalium, rectores communitatum iuramentum. Erogatores annonæ publicæ iuramentum.

Custodes carcerum iuramentum, et eorum qui mittuntur ad redimendos à Turcis captiuos.

Iuramentum illius, qui prescripsit quando staturum sit. Qui allegat titulum, tenetur illum edere.

verf. item aduerte tertio, vt lite non contesta. Quia multi qui titulum habent vitiosum, nolunt illud ostendere, sed, sibi postulant credi ex huiusmodi consuetudine.

Declara secundò, vt non obstant huiusmodi consuetudine possit probari contrarium vel ex confessione ipsius partis, vel aliàs qualitercunque. Nam quamuis lex, aut statutum disponat stari assertioni, aut iuramento alterius, poterit tamen contrarium probari, ex doctrina gl. in l. 2. §. vltim. & ibi Paul. Cast. & recentiores. ff. si ex noxa. cau. aga. & Bal. in l. 1. C. si aduer. liber. cum multis alijs concord.

Declara tertio generaliter, nisi subsit iusta causa non credendi huic, qui se dicit habere titulum, vt per Ang. in l. diuus. ff. de testam. milit. & in l. qui restituere. ff. de rei vend. & in l. qui vas. in prin. ff. de furt. & Alex. qui conor. adducit consil. 114. in causa & lite vertente. col. 2. verf. circa tertium. lib. 4. vbi & in casu simili declarat multas causas non credendi ei, cui statutum credi iubet.

Declara quartò, vt huiusmodi iuramentum necessariò sit prestandum, etiam si non deferatur à parte, vel à iudice secundum Bald. in l. admonendi. ff. de iureiur. & Alex. in l. ait prator. in prin. ff. de iureiur.

Declara quinto, vt iuste iurare debeat coram iudice, aut alio à iudice id deputato. Neque enim sufficeret iuramentum vbiq; factu, vt expressè voluit Bal. loquens in statuto disponente, quòd cred. tur iuramento alterius de damno dato, l. 3. in prin. verf. circa quintum. ff. de iureiur. per not. in l. hac consultissima. §. pen. C. de testa. & in l. iu bemus. C. de lib. cau. & Alex. conf. 60. clarissime domine iudex. col. 3. ver. non obstat si dicatur. lib. 3.

Declara sexto, vt pars sit presens, cum prestatur huiusmodi iuramentum, per id quod voluit Bald. loquens de aestimatore, in d. l. hac edictali. §. illud. col. 2. verf. sed nunquid partes. C. de secundis nuptijs, & Pano. in ca. 2. de testib. Et etiam per id quod voluit Ang. in l. in bonæ fidei. C. de iureiur. vbi cum defertur iuramentum in sup plementum probationis, iuxta tex. ibi, debet pars iurare presente aduersario, Bart. in d. l. Theopompus. ff. de dote preleg. & Alex. conf. 130. difficultas huius negotij, lib. 1. & Fely. in d. c. 2. col. 5. ver. 9. limit. de testib. & Cat. in memo. incip. citatio partis.

LES MINEVRS. GLO. IX.

Ed si hoc non esset expressum, an tunc prescriptio huius consuetudinis curreret contra minores. Et fanè Baldus loquens in casu huic omnino simili, imò verò prorsus eodem, in quodam consilio incipiente considerandum est, dicit quod stante statuto, quod possidens cum titulo per decem annos, sit tutus, talis prescriptio etiam contra minores operetur, & idem voluit ipse Baldus loquens in eodem casu, in alio consilio incipiente, quæstio talis est, facta est citatio, & refert Cor. consil. 69. in hac consultatione, col. 1. li. 1. Sed & quòd prescriptio statutaria currat minoribus, tenet idem Bal. in l. si mater. C. de statu defuncto. & in l. vitim. & ibi etiam Ange. C. in quibus causis in integrum restitutio non est necess. & Ioan. Lig. in Clein. 1. de restitutio, in integr. & Guido Pap. decif. 3. r. secundum statutum, vbi tamen intelligit de adulto, & videtur de hoc esse text. in c. constitutus, & hoc not. Inno. & Ioā. And. de in integrum restitutio. vbi tamen dicitur, quod aduersus huiusmodi prescriptionem restituitur.

Sunt tamen qui simpliciter tenent non currere prescriptionem statutariam sicut nec legalem aduersus minores, in quib. est Paul. Cast. conf. 440. quia secundum dubium, col. 2. li. 3. Et pro his est optima gl. quam non allegant, in c. 1. §. porro, tit. quali. olim feu. ali. pote.

At Bar. hanc rem ita diffinit, vt in prescriptionibus, quæ lucrum tantum excludunt currat prescriptio, vt in

Contra iuramentum partis admittitur probatio in contrarium.

Iuramentum necessario prestandum

Iuramentum est coram iudice, aut alio in id à iudice deputato.

Statutum est iuramento alterius de damno dato.

Iuramentum prestandum est parte presente.

Iuramentum delatum in supplementum probationis.

An et qua prescriptio currat contra minores.

Adultus aduersus prescriptio nem restituitur. Statutum restituitur in prescriptio nem.

terminis d. ca. constitutus, Sed in alijs quæ damnum & amissionem rei iam quæritæ adferunt, non currat: quia statuta recipiunt interpretationem restrictiuam, ne quis indebitè damnum patiat. l. 2. C. de noxal. actio. Ita voluit ipse Bar. in l. etiam. la. 2. in vlt. quæst. ff. de mino. & in d. l. vlt. in fi. C. in quibus causis in integrum, & sequuntur Ant. & Pan. in d. c. constitutus, de in integrum restitutio. Bald. autem in d. c. 1. §. porro. tit. qual. olim feud. alie. & rursus in c. 1. col. 2. ver. nisi iusta, titu. quo tempore miles. ita distinguit: Aut enim prescriptio inducta à statuto succedit loco alicuius prescriptionis inductæ à iure communi, vt si loco prescriptionis triginta annorum, quæ de iure communi non requirit titulum, statutum inducat prescriptionem decem annorum. Et tunc procedat illa opinio, quòd non currat minor: quia subrogatum sapit naturam eius, in cuius locum subrogatur. l. si eum. §. qui iniuriam. ff. si quis cautio. & c. eccle. vt lite pendente. Aut non subrogatur loco alicuius prescriptionis legalis. & tunc ea currat minoribus, per d. ca. constitutus. Et hanc distinctionem sequi videtur Alex. conf. 65. quoniam omne datum, col. antep. in fi. lib. 6. quod repetitum est in eo. lib. conf. 118.

Illud autem planum est, aliàs statutum & consuetudinem comprehendere ac ligare etiam minores, per tex. in l. si sine hæred. §. Lucius. ff. de admini. tut. & voluit Iac. Bur. in l. de quib. in fin. ff. de legib. & ibi etiam Barto. & Bal. in repe. col. antep. verf. primò ergo quæro. vbi dicit ita omnes tenere. Cy. in l. 2. col. vlti. C. quæ sit longa consue. Iac. Aret. & Bal. in l. vlt. C. de restit. in integ. Ang. in l. si plures. ff. de pact. Alexan. consil. 49. maturè ponderat. col. 3. verf. & constat statutum, lib. 1. & conf. 37. consideratis his, col. 3. verf. & ex his constat, lib. 4. & d. consil. 55. col. 7. verf. 9. dictum statutum, lib. 6. & Barb. conf. 4. illud adferam, col. vlt. lib. 3. quicquid dixerit Gueliel. Cun. in l. ingenium. ff. de statu. homi. quem tamen sequitur Anto. in c. vlt. col. 3. 2. ver. ex hoc inferitur, de consuetu.

Quod tamen intellige, nisi statutum, aut consuetudo esset contra ius commune: nam tunc non comprehenderet minores, per tex. in ca. 2. de elect. puer. quem ad hoc expendit solus omnium, vt ipse gloriatur. Ro. sing. omnium postremo, & sequitur Franc. Curt. Junior conf. 8. vifa ac diligentissimè considerata, in fi. Bal. in l. omnes populi, col. antep. verf. vltim. quæro, statuto cauetur, vsq; ad verf. sed nunquid. in feud. fol. 28. col. 1. in verbo infantia. Et idem voluit Zilio Cremon. inter consil. 135. Bald. articulus siue casus est, dominus Ant. lib. 3. & l. 1. C. quando Impe. inter pup. & vid. quem refert & sequitur Soc. conf. 134. vifo statuto, col. 3. verf. postremo addo, lib. 3.

L'EGLEISE. GLO. X.

Etiam si non expressisset, tamen ita intellectum fuisset, quin & si nuncupatum deposuisset, ecclesiam hoc statuto teneri, non valuisset ex sententia Bald. consil. 454. colum. 3. ver. item quia generalia, lib. 3. vbi expressè dicit, quòd consuetudo aut statutum inducens prescriptionem contra ecclesiam minori tempore quàm quadraginta annorum, quod de iure communi statutum est, non valet, & peccatum mortale committit illam seruans, per cap. non minus, & c. aduersus, de immu. eccl. Vt interim illud omitterem, statuta laicorum super prescriptionibus non ligare ecclesiam, vt per Pet. Anc. conf. 258. supradictum statutum, sicut nec alia, vt alibi latè disputabimus, præsertim cum hæ nostræ consuetudines sint mistæ, clericorum & laicorum: & ideo nisi aliud obstat, ligant etiam clericos, vt alibi quoque differuimus.

Sed an etiam bona clericorum idem habeant priuilegium, vt non nisi 40. annis prescribantur. Breuiter

Subrogatum sapit naturam eius in cuius locum subrogatur

Statutum et consuetudo ligant etiam minores.

Statutum vel consuetudo contra ius commune non comprehendit minores.

Consuetudo inducens minorem prescriptionem quadragesima annis contra ecclesiam non valet.

Statuta laicorum super prescriptionibus non ligant ecclesiam, quod in bonis clericorum.

ter dic, quod nõ, sed iure cõmuni vtuntur, glo. in c. 1. r. 6 q. 4. & gloss. quæ illam priorem allegat in c. quãquam. in verbo, ipsarum. & ibi Arch. & Dom. de cens. li. 6. Salic. in auth. quas actiones. in vl. q. & ibi Ias. in fi. C. de sacros. eccle. Ant. in c. si diligenti. & ibi latè Imo. & in c. vlt. in rep. de prescri. Pan. in d. c. actorum. in fi. & ibi et Fely. in fi. eo. tit. idem Pan. in c. 1. col. 2. de consue. Ro. in l. vsuc. ff. de vsuc. & sing. 453. inci. tu scis generale, vbi facit gl. sing. quã primo loco allegauit. idè Pã. in c. eccl. S. Marię. super gl. 2. & ibi et Fely. col. 5. ver. & hinc est quæ bona, de cõst.

NE AVTRES PERSONNES PRIVILEGIEES. GLO. XI.

Videtur istud superflue adiectum fuisse, quoniam generale statutum non intelligitur de personis nominatim à superiore priuilegiatis, per l. ult. §. exceptis. C. vbi quis de curial. vel cohor. & in l. decurionibus, & ibi gl. & Barb. C. de silen. lib. 12. & ita per illos tex. voluit Bald. consil. 60. quãdam foror de ordine Minorum, in fi. lib. 5. Sed & idem Bald. in cap. 1. colum. pen. verf. pone princeps, de rescrip. vbi dicit, quod immunitas alicui specialiter concessa non tollitur ex generali dispositione onerum, per d. l. decurionibus, & ibi latè sequitur Barb. & latius Fely. col. 8. verf. secunda dispositio, & idem Bal. in c. cum ordinem. col. vlt. verf. decimò expono, eodem titu. dicit, quòd per constitutionem generalem sequentem non tollitur priuilegium, vt not. sing. in d. l. decurionibus, & idem Bal. in l. non plures. in fi. C. de sacros. eccl. & in l. 1. circa medium. C. de Iustinia. Cod. confir. & in c. licet causam, col. 8. verf. sed quæro, quid de probatio. vbi dicit sing. esse gl. in d. l. decurionibus, quem text. sepius ad hoc expendit & commendat, ut in l. si quis ad declinandam. col. 9. verf. item ab surdum videtur. C. de episco. & cler. & in auth. habita, in tertio notab. C. ne fil. pro pat. & in l. sed & posterior res. ff. de legib. & in l. 1. post prin. ibi, & idè princeps, ff. de constitutionibus princ. & in l. si cum mihi, ibi, & per hæc alia diè consului. ff. de dolo, & in l. dotale. in fi. ff. de testam. milita. & in l. vlt. C. si contra ius vel utilitatem publicam, & in c. graue de offic. ordin. & in c. veniens. col. 2. de prescriptio. & in c. 1. in fi. titu. quo tempore miles. & Romanus conf. 336. quoddam indultum Petri, col. 2. verf. tertia principalis ratio. Fran. Curt. conf. 146. super primo quæsto dicendum est, in princ. lib. 1. & cõf. 313. postremò res ista, col. vlt. lib. 2. & conf. 147. videndum est, col. pen. verf. sed tamen his non obstantibus, lib. 2. vbi & adhuc allegat tex. Alex. in l. si mihi & tibi §. in legatis. ff. de legat. 1. & Philip. Dec. conf. 374. in casu proposito, col. 3. verf. & hoc idem confirmatur. Et generale est, vt generalis statuti dispositio non includat casus priuilegiatos, per id quod notabiliter dicit, Salicet. in l. vlt. in princ. verf. ex quo nota bonum argumentum. C. de iure dotium, quod statutum generaliter disponens instrumenta publica non probare, nisi sint registrata in memorialibus, non comprehendit instrumenta dotalia fauore dotis. Nec similiter generale statutum intelligitur loqui in casibus specialibus, vel habentibus specialem fauorem, per textum in l. si adulterium. §. liberto. ff. de adulter. vbi dispositio diui Pij generaliter permittens occidere adulterum, non trahitur ad patronum à libertò inuentum, qui specialiter prohibetur occidi, quem ad hoc not. & dicit sing. Iason in l. cohæredi. §. qui discretas, in quarto nota. ff. de vulga. & pupilla. substitutio. & etiam per tex. in l. de testamentis, vbi hoc not. Raph. Fulgo. Imo. in l. hac consultissima, vbi gl. Rom. & Philip. Corne. & recentiores. C. qui testam. facere poss. & voluit gloss. in l. sciendum, in prin. vbi Bar. & alij. ff. qui satisfare cogan. & in l. euidẽtiones, in prin. C. de curso. publi. lib. 12. & in §. 1. in ver

Generale statutum nõ intelligitur de personis nominatim à superiore prius legatis. Immunitas alicui concessa nõ tollitur ex generali dispositione onerum. Per constitutum generale sequentem nõ tollitur priuilegium.

Generalis statuti dispositio non includit casus prius legatos saluti vs infra versos. Instrumentorum dotalia fauore dotis. Generale statutum nõ intelligitur in casibus specialibus.

bo, vacantibus. in auth. de hæredi. quæ ab intestato deferuntur, Bar. in extrauag. ad reprimendũ, in verbo, non obstantibus. Paul. Cast. conf. 427. inhærendo puncto, col. 1. lib. 1. Panor. in c. verum, colum. 5. verf. nunquæ quæro de potestate, de foro compet. Dom. in c. vlt. col. pen. de immunita ecclesi. lib. 6. Francis. Aret. in l. Pantoni, col. 5. de acqui. hæredi. et Baptif. de sancto Seueri. in rep. l. omnes populi. charta 31. verf. decimò queritur. ff. de iusticia et iure. Iason in l. si fideiusso. §. si satisfatum, colum. 3. verf. secunda regula. ff. qui satisfare cogan. et in l. iusiurandum et ad pecunias, in fi. ff. de iureiurando, et in l. 1. §. sed et si mihi, colum. 4. ff. de verbor. obligatio. & in l. 1. colum. 3. verf. 3. not. ff. soluto matrimo. & in l. postquam liti, in fin. C. de pact. & in l. fratris, col. 3. C. de inoffic. testam. & in l. quoniam in prioribus, in princ. col. 2. C. eod. tit. & in authen. de causa, col. 6. C. de liberis præteri. & alibi sæpe.

Hæc tamen non sunt omnino expedita, quia dispositio generalis omnes casus includit, licet maior videatur esse ratio in uno, quam in altero. l. 1. §. quod autem. ff. de aleato. & l. 1. §. & generaliter. ff. de leg. præstan. & l. vlt. §. vxori. ff. de auro & argento legat. & voluit Philip. Decius conf. 29. in causa istorum, colum. 2. verf. 4. ut supra dixi, & conf. 39. cuius supra scriptio incipit, an detur restitutio, colum. 7. uerf. 1. hoc probatur, ubi loquitur in generali dispositione inducente prescriptionem, qui est casus noster, & consil. 51. an uasallus cogatur, colum. 1. Nam & alias tantum operatur dispositio generalis in genere, quãtum specialis in specie. l. si duo. & ibi Bar. ff. de administratio. tuto. & l. si chorus. ff. de leg. 3. l. omnes. C. de prescri. 30. uel 40. annorum.

Idque adeò procedit, ut etiam constitutio generalis odiosa generaliter sit intelligenda, ut notat Angelus in l. ultima, uerf. ultim. queritur, de constitutio. princip. Nam licet materia sit odiosa, & non propterea excluditur lata interpretatio, quæ ex proprietate uerborum oritur, per tex. not. in l. cum lege. vbi Franc. Aret. not. ff. de testam. et uoluit etiam Cald. conf. 1. princ. titu. de confang. et afinit. et Philip. Dec. conf. 5. in causa dominæ Mariæ. in fi. id autem adeò procedit, ut generalis dispositio comprehendat casus alios priuilegiatos, qui tamen in illo casu non habent priuilegium, ex tex. notab. in l. fraudem. in fine, ubi hoc not. Bald. ff. de mil. testam. quem et idem Bald. ad hoc quoque expendit in l. omnes populi. in fi. verf. item no. quod generale statutum. ff. de iusti. & iure. & est etiam bonus tex. in eadem l. in fraudem. §. si quis se scribat, ubi lex quæ generaliter dicit, ne quis seipsum scribat hæredem, habet locum & in testamento militis, quod aliàs est priuilegiatum. Et ex hoc inferit ipse Baldus, quòd notarius, cui interdictum fuit officium, non potest scribere etiam ad pias causas. Et hoc etiam generaliter voluit Philip. Decius in l. ex testamento. C. unde liberi. & in l. 1. col. 1. verf. & ampliatur, & in l. nemo potest in princip. ff. de regulis iuris, & in dict. capit. 1. colum. 3. de rescrip. & in cap. fedes Apostolica, colum. 5. eodem titu. & in cap. consuluit. le 1. de appel. & in d. cõf. 5. col. 1. m. 2. ver. sed tamen his non obstantibus, et conf. 48. cuius supra scri. incipit, priuilegium immunitatis, col. 2. ver. hinc est quod dispositio, & d. cõf. 61. col. 1. & cõf. 131. reuocatur in dubium, col. 3. ver. non obstat quod dicit, vbi per hoc dicit ecclesiam comprehendì sub generali dispositione.

Ex quibus potes intelligere, quid sit dicendum, cum queritur, an sub generali statuto comprehendantur priuilegiati. Nam si habeant priuilegium speciale in casu de quo loquitur statutum generale, non comprehenduntur, per ea quæ dicta sunt in principio. At si non habeant priuilegium in eo casu speciali, certè comprehenduntur sub statuto generali, quantumcumque aliàs sint priuilegiati, per ea quæ diximus in precedenti ver.

Tamò operatur dispositio generalis in genere quantum specialis in specie. Constitutio generalis odiosa generaliter intelligenda est. Odiosa nõ nunquã late interpretanda.

Nemo potest seipsum scribere hæredem nec miles qui leg. Notarius cui interdictum est scribere etiam ad pias causas.

An sub generali statuto comprehendantur priuilegiati. Dicitur fauere.

Et secundum ista intelligendum est illud dictum Saliceti in d.l. vlti. C. de iure dot. quia loquitur in casu, in quo dos habebat priuilegium, vt insinuatio non requireretur, per tex. in d.l. vlti. Et ideo optimè infert Salic. ad statutum, quod disponit instrumentum debere insinuari, vt non comprehendatur causa dotis in eo casu specialiter priuilegiata.

DROICTZ SEIGNEVRIAVX.

GLOSSA XII

Domini dicuntur qui in emphyteusim concesserunt.

Quid hæc nostra consuetudo appellet censues & droictz feodaux, vulgò notum est ex interpretatio ne nostræ consuetudinis in alijs locis, & aliquid dicemus in gl. sequenti. Quid autem intelligat per hoc verbum, seigneuriaux, nondum satis mihi compertum est, nisi intelligamus de iure emphyteutico, & vt sic intelligamus multa suadent. Primum enim hoc nomen rei cõuenit. Dominos enim (quos lingua nostra vulgari seigneurs appellamus) eos etiam dicimus, qui in emphyteusim concesserunt, respectu (vt ita loquar) illorũ qui acceperunt, vt patet ex l. 1. 2. & 3. C. de iure emphyteutico. Deinde quia etiã iura emphyteutica de iure communi non præscribuntur spacio decem vel viginti annorum, de quo loquitur hæc nostra cõsuetudo, sed nec longissimo tempore, per tex. in l. cum notissimi. §. vlti. C. de præscrip. triginta vel quadraginta annorum, quæ tex. ad pensionem emphyteuticam trahit gl. in l. comperit. eo. tit. de qua re alibi diximus supra. Ideo ita intelligendo nostram consuetudinem. eam reducemus ad ius commune, etiam sine impropriatione verborum, quod vtique faciendum esset, etiam si verba essent impropria, per tex. expressum, quem notant omnes Doc. in cap. cum dilectus, de consuetudine, cum similib. quæ alibi adduximus. Sed & aliàs non extendenda tamen extendimus, vt ad ius antiquum & commune reducamus, vt voluit glo. reputata sing. in cap. statutum, in verbo, numerãdum, de præben. lib. 6. & Ant. in c. olim, de verb. sign. & Alex. qui hoc multum commendat in l. si constante, in prin. col. 5. in fi. ff. solu. matr. & Ias. in authen. quas actiones. col. 6. versi. & pro ea disputando. C. de sacros. eccl. Item si non ita intelligamus, erit hoc verbum seigneuriaux, superuacuum, neque enim aliud poterit significare quod non intelligatur in verbis sequentibus, censues & feodaux. Nulla enim sunt alia iura, quæ seigneuriaux possumus appellare preter ea quæ vocantur censues & feodaux, nisi iura emphyteutica intelligamus. Ideo ita debemus intelligere, ne frustra hoc verbum sit positum per l. ait præror. la 1. & Pau. Cast. Alex. & alij recentiores. ff. de iureiur. & l. postliminium. §. vlti. ibi, aliàs superflua. ff. de cap. & postlim. reuerf. Deniq; quia cum huiusmodi iura emphyteutica sint in isto casu specialiter priuilegiata, ut non præscribantur longo tempore, vt diximus, certè etiam si non exciperentur expressè, deberent tamen censerì non comprehensa sub hac generali constitutione, per ea quæ latè diximus in gl. præcedenti. Et aliàs etiam videmus, quod huiusmodi iura emphyteutica non admittuntur, vbi etiam alia admittuntur, vt planũ ex eo est quod not. scribit Ioan. Fab. in l. si eo tempore. C. de remis. pigno. quod licet aliq; præstationes amittantur per subhastationem, si creditores non se opposuerint infra tempus statutum, per tex. ibi, tamen hæc iura non amittuntur etiam si nulla intercessio siue oppositio interuenerit, per tex. in l. qui tabernas. ff. de contrahenda. empt. de qua re alibi dicemus. Sed hæc sane res dependet ex eo quod quæri solet, quanto tempore præscribatur pensio emphyteutica, de quo Ias. in l. 2. col. 4. q. 28. & iterum, colum. 81. versi. 1. C. de iure emphyteu. Primum allegat Specu. tit. de loca. §. nunc ali-

Emphyteutica iura non præscribuntur spacio decem vel viginti annorum nec longissimo tempore. Consuetudo reducenda ad ius commune.

Verbu seigneuriaux de quibus accipiãt.

Iura emphyteutica priuilegia sunt.

Creditor non opponit res sequãdo res subhastatur, præstationes annuas amittunt. Põsio emphyteutica quanto tempore præscribatur.

qua, vers. 46. & Bar. in l. ius emphyteuticum, & in l. iube mus. C. de fund. patrim. li. 11. & in l. comperit. C. de præscrip. triginta vel quadraginta annorum, quod dicit Iason in illo priori loco indubitanter procedere, quantum ad pensiones præteritas, sed quantum ad futuras id durum esse, nec aliud dicit. Sed & Corne. conf. 42. videtur prima facie, col. pe. vers. accedat. lib. 3. dicit, qui tenetur soluere perpetuum censum, præscribit non soluendo per quadraginta annos, & adfert duo consilia Baldi. Atq; Fran. Balbus in tractatu præscriptionum, in 4. parte quartæ patris prin. in 8. q. negat hæc procedere ita simpliciter. Sed sic concludit, quia si emphyteuta habet malam fidem, vt quia is est, cui concessa est. emphyteusis, vel eam recognouit, & tunc nullo tempore præscribit, nec similiter eius hæres, cui nocet mala fides defuncti, vt supra in principio diximus in verbo, bonnefoy, Et hoc apertè senserunt Ioa. And. & Ant. in c. olim causam, in fi. de censibus, cum dicunt, quod præscriptio census non currit cum mala fide. Si verò res emphyteutica peruenit ad extraneum, tunc is præscribit dominium directum saltem in effectu, & respectu priuati, spacio decem vel viginti annorum cum titulo & bona fide. Sed sine titulo, spacio triginta annorum cum bona fide, per l. si quis emptionis. §. 1. C. de præscriptio. triginta vel quadraginta annorum, cum mala autem fide nullo tempore præscribit. Hæc ille, ideo cogita.

Census per petuus præscribitur quadraginta annis. Emphyteuta mala fidei non præscribit, nec eius hæres. Emphyteutica res ab extraneo præscribitur logo tempore modo concurrat titulus cum bona fide.

CENSIVES. GLOS. XIII.

Quid hic nostra consuetudo censues, appellat, possumus intelligere ex multis præcedentibus glos. præsertim verò ex gl. 7. Censum enim passim vocat, nostra consuetudo. cum dominus feudi (ita illum vocamus, qui sicuti vulgò loquimur, tenet per hommagium aut alias sub hommagio nobiliter) concedit aliquid ex suo dominio (barbarè loqui volumus, vt omnes intelligant) ea lege tenendum, ut is, cui conceditur, quotannis soluat aliquam pensionem, quam censum dicimus, citra tamen hommagium. Quod si cum hommagio, iam non census uocabitur, sed vel seruitium annuum, vel aliter vt libitum erit: idque ius feudale, de quo & hæc nostra consuetudo loquitur, appellatur. Sed in iure qualiter census assumatur, quid dũ differat à pensione emphyteutica, & alijs similibus, vide per gl. & Pan. in c. cõstitutus, de religiosis domibus. & Bal. in ti. de pace Constan. in uerbo, perfoluere, Bar. in l. 1. §. 1. ff. de public. & vectigal. Fel. in c. ad audientiam, col. 8. ver. & dum remittit. de præscriptionib. ubi videbis multas remissiones, & et latè Iason in rub. C. de iure emphy. & Matth. Afflic. in trac. de iure Protomixeos, col. 16. ver. 6. not.

Census quid. Feudale ius quid.

FEODAVX GLOS. XIII.

Non erat opus hoc exprimere. nam noua constitutio, quantumuis generalis, non uidetur cõprehendere censum feudalem, vt voluit Sign. cõf. 220. quidam dictus Iauellus, in primo dubio, quem sequitur Phi. Decius, in l. vlt. col. 4. ver. similiter ad illud. C. unde leg. Et facit, vt ipse ait, tex. in c. 1. §. si generali, titu. si de feudo fuerit controuer. inter domi. & agna. & not. in cap. 1. in prin. tit. de cap. qui cur. uend.

Noua constitutio est generalis non cõprehendit censum feudalem.

§. II.

NEN SERA PAS CREV PAR SERMENT. GLOS. Vnica.

Quamuis defunctus fidem fecisset suo iuramento, non tamen hæres debet de facto ipsius defuncti iurare, cum cenò nesciat quid defunctus, egit,

Iurare de facto alio no tenetur nemo. Iuramentum non necessarium non deferretur hæredi. Hæres præsumitur ignorare iura eius cui successit.

egerit, l. qui in alterius. ff. de reg. iur. & in cap. cum quis. co. titu. lib. 6. nec debeat quis de facto alieno iurare. leg. Marcellus. ff. rerum amot. Ideo dicit Bar. in leg. in bonæ fidei. C. de iureiur. quod iuramentum necessarium, quod deferretur à iudice in supplementum probationis, non deferretur hæredi, qui communiter præsumitur ignorare iura eius cui successit, per d. leg. qui in alterius. Sequitur & dicit no. Iason in repet. leg. admonendi, col. 111. ver. secundus casus clarus est. ff. eod. Et alibi idem Bald. videlicet in l. ait prætor. in princip. ff. de iureiur. quod statutum de stando iuramento damnium passi, non intelligitur de hærede ipsius. Nec similiter promissio de stando iuramento alterius. Et primum dictum sequitur Alexan. in l. qui bona. §. qui damni. ff. de damno in facto. Secundum autem Rom. & ipse Alexan. in leg. pen. §. hoc iudicium. ff. ne quis eum qui in ius vocat. Et simile est quod dicit Guliel. Can. in l. debitoris, in fi. ff. de iudic. quod si in instrumento est appositum pactum solitum sæpe apponi, quod de damnis & interesse stabitur iuramento damnium passi, sed non propterea stabitur iuramento hæredis, quod etiam refert & sequitur Ro. in d. §. hoc autem iudicium, & idem Ro. in l. ius iurandum quod ex conuentione, in prin. ff. de iureiur. Sed generalius idem Bal. in l. 2. ff. de condic. indeb. dicit, quod facultas aut ius iurandi non transit ad hæredes, & idem dicit, consi. 314. vtrum dictus contractus, in quarto dubio, lib. 3. vbi etiam subdit, quod cedi non potest, & ferme vbiq; allegat Bal. in l. generaliter. in princ. C. de iureiur. vbi iuramentum alicui à parte delatum non transit ad hæredem, cum multum discrepet iuramentum hæredis à iuramento defuncti. Et facit etiam cap. veritatis, de iureiur. vbi iuramentum ex parte iurantis est personale, nec illius personam egreditur, de quo latissimè diximus supra.

Iuramentum quod & quando ad hæredem non pertinet. Iurandi facultas non transit ad hæredes, nec cedi potest.

Iuramentum in ex parte iurantis personale.

Persona patris & filij vna intelligitur. Sacramentum defuncti, & hæredis unum.

Iuramentum quale & quando transmissibile.

Interrogationi quæ de stando.

cum iuramento, si uiuit, aliàs interrogationi hæredis ipsius, & sequitur Alexan. conf. 126. viso processu causæ vertentis inter Ioannē, col. 2. lib. 7. Et hæc maximè procedunt, cum iuramentum deferretur à lege vel statuto, quia tunc hæres potest iurare de facto defuncti, vt dicit Alexan. in d. l. penul. §. vltim. ff. ne quis eum, & ita quoque dicit tenere Guliel. Cun. & Ro. in d. l. qui bona. §. qui decem ff. de damno infect. Et hæc non modicum confirmat, quod scribit Inn. & post eum Io. And. in c. vlt. de iur. cal. quod quis potest iurare etiam de veritate, non solum de his quæ fecit, aut vidit, sed & de his quæ aliàs indubitanter nouit. Nam & videmus (inquirent) id dici indubitatum, quod communi auditu percipitur ab antiquis. l. in summa. §. idem Labeo. ff. de aqua pluuiã arc. Quorum autoritate subnixus Pau. Cast. conf. 279. visa petitione, col. vlt. lib. 2. dicit stari iuramento possessoris feudi, vtrum sit feudum nomen an antiquum, etiam si non sit de facto illius, quia id potest scire per relationē maiorum suorum, per tex. quem etiam allegat, in l. si quis ita. §. si quis. ff. de test. tut. qui tamen ad hoc nihil mihi facere videtur. Sed optimè facit tex. in cap. omnibus. in prin. 2. q. 5. in illis verbis, auditu non esse, non dubitamus: vbi gl. infert, aliquid posse sciri auditu, & in c. beati. 2. quæ. 7. vbi diuus Ambrosius. Videmus (inquit) Paulum & Petrum ad Martyrij gloriam peruenisse. Et tamen id non viderat Ambrosius, sed id veluti indubitanter se scire opinabatur ex antiquarum scripturarum renuntiatione, & in c. hoc videtur, & ibi bona gl. in verbo iudicauit 2. q. 5. & alia glo. in c. testes, in verbis quæ nouerunt, 13. q. 9. Quid quod Bal. conf. 14. in quodam contractu, in secundo dubio, lib. 1. consuluit, quod si in contractu venditionis dicatur, quod de certa re futura credatur emptori, & emptor alteri cedat, tam bene credetur huic singulari successori, quam primo emptori, cum istud non videatur concessum ratione personæ, sed contractus: vnde sufficit, si persona sit æquè idonea, quod in dubio præsumitur, l. si actor malit. ff. de procur. Quæ Bal. decisio huic admodum pertinet: quia si ex contractu alicui de re aliqua credi debet, intelligitur iuramento interueniente, vt latissimè probauimus in §. præced. Et ideo ex sententia Bal. hoc ius credendi, & ita iurandi, transit non solum in hæredem vniuersalem, sed & singularem.

Hæres quando potest iurare de facto defuncti.

Iuramentum cuius scitur super feudo, nomen, antiquum. Aulium probari quid possit.

Iuramentum singularis successoris non iudicatur.

Iurandi ius transit in hæredem vniuersalem & singularem.

Lex sepe loquitur.

Iuramentum legis hominis non ita transmissibile.

Iuramentum damni intransmissibile.

Vides igitur hanc rem esse admodum dubiam. Tamen ad sedandam harum rerum controuersiam, Rom. sæpe ita distinxit, an videlicet facultas iurandi deferatur à lege, vel ab eius ministro, id est iudice, vel legis autoritate: & hoc casu transeat ita facultas ad hæredem, quoniam lex semper loquitur, l. Ariani. C. de hæret. & ita æquè nunc respicit personam hæredis, ac olim defuncti respiciebat, & ita procedit gl. in d. l. pe. §. hoc autem iudicium. an verò huiusmodi iuramentum deferatur ab homine, & sic ex voluntate partium, & tunc non transit ad hæredem, per dictam l. generaliter. Nam alia est conscientia defuncti, de qua confisus est is, qui iuramentum detulit, alia hæredis, quam is non approbavit, arg. l. cuius bonis. ff. de cur. furio. Ita voluit Ro. in d. §. hoc autem iudicium, & in d. l. qui bona. §. qui damni. ff. de damno infect. & in l. 3. §. vlt. ff. de iureiur. ff. eo. & plenius conf. 290. in casu propositæ consultationis breuiter, col. 2. vers. præterea tunc quæritur. & sequitur latè Iason in d. §. hoc autem iudicium. col. vlt. & in d. l. si quando. col. pe. vers. quæro successiuè. C. vnde vi. Ex quibus videtur non rectè dixisse Bald. in d. l. 3. §. ait prætor. de iureiur. quod statutum de stando iuramento damnium passi non intelligitur de hærede, cum à lege vel statuto deferatur huiusmodi iuramentum, & ita eum in hac specie nuncupatum reprehendit Roman. ibi, & Ias. in d. §. hoc autem iudicium. Nec similiter rectè dixisse

videtur Bald. d. consilio 93. allegatus in fine præcedentis versiculi. dum innuit, facultatem iurandi ex contractu transire in singularem successorem.

Quando iuramentum à lege delatum transire ad heredem.

Id tamen quod diximus, iuramentum à lege delatum transire ad heredem, intellige modò hæres sit bene informatus de rei veritate, vt cum nostris loquar, vt expressè voluit Bal. in d. §. 1. tit. si de inuestit. inter domi. & vasal. lis oriat. dum ita intelligit illum tex. ex quo notauerat, ius probandi per sacramentum transire ad successorem, vt supra diximus, vt videlicet procedat, si hæres iurare possit, quia sit informatus de veritate, sequitur & trahit ad omnes casus, in quibus iuramentum transit ad successorem. Iaf. in d. §. hoc autem iudicium, & in d. l. si quando. col. pen. ver. limita tamen. C. unde vi. ubi hoc reputat sing. & Cate. in suo sing. inci. iurandi facultas, & Roma. d. conf. 290. Et hoc probabile est, quia aliàs hæres posset subire anceps periurium, quod ne fiat, iudex prospicere debet, l. uideamus, post princi.

Periurio occurrat iudex.

ff. de in litem iurand. cum similibus.

An autem & quando facultas declarandi transeat ad heredem, vide gl. & Doct. in litem Pomponius scribit, si frumentum. §. vlt. in gl. t. ff. de rei vend. Bart. Bal. Ang. & alij & in l. si quis intentione ambigua. ff. de iudi. lat. e. idem Bar. & alij recentiores in l. inter stipulantem. §. 1. ff. de uerb. obli. Bar. Bal. & alij in l. si quis à filio. §. si plures. ff. de legat. 1. Bal. & Imo. in l. si quis seruum. §. si inter duos. ff. de lega. 2.

Declarandi ius an & quando transeat ad heredem

Item an ius eligendi etiam transeat ad successores, vide per Bart. & alios in l. si stipulatus. ff. de uerb. obli. et in l. si sic. ff. de leg. 1. & Bal. dicto consil. 94. incip. in quodam contract. lib. 1. Denique quid de iure et potestate arbitrandi, uide Cyn. et Bal. in l. ult. C. de contrahen. stipul. eundem Bal. in l. ultim. §. 1. colum. 3. C. commu. de leg. et in l. uoluntatis. C. de fideicom. et in l. ult. in 25. q. C. de hered. instit. Bar. in d. l. si stipulatus, et in l. à filio. prin. ff. de alimen. legat.

Eligendi ius an transeat ad successores Arbitrari di ius an transmissibile.

FINIS.

ANDREAE

TIRAQVELLI
REGII NVPER
IN PARI SI EN SI
CVRIA SENATORIS.

DE IVDICIO IN REBVS
EXIGVIS FERENDO.
TRACTATVS.

REQVENTER contingit infima iudicum subsellia ob res exigui, aut ferè nullius prætij litibus perstrepere, in hisque, dirimendis plurimum laborare, vel ob probationum inopiam, quæ sapius in his perspicitur, aut iudicum religionem, quæ varijs iudicandæque validis rationibus vtrinque adductis commota, cum leues eiusmodi controuersia de plano iudicandæ sunt, fluctuare solet. Itaque quò certius de his iudicium ferri posset, multarum ciuitatum statutis ac legibus receptum est, vt in his expediendis imperfectæ, & semiplenæ (vt vocant) probationes admittantur, & in sua causa quis iudicet. Quæ quidem statuta hinc pariter scrupulum plerisque iniecerunt quòd, contra ius commune duabus potissimum rationibus inducta sint. Prima, quia nemo in sua causa quantulibet modica idoneus est testis vel iudex. l. nullus. ff. de testib. & ibi glo. & C. vt nemo in sua causa iudicet per totum. & 4. q. 3. c. nullus. cui sententiæ subscribens Cicero pro Roscio. Itaque (inquit) more maiorum comparatum est, vt in minimis rebus amplissimi homines testimonium de sua re non dicerent. Africanus qui suo nomine declarat tertiam partem orbis terrarum subegisse, tamen si sua res ageretur, non diceret testimonium. Nam (illud in talem virum non audeo dicere, si diceret, non crederetur. Idem pro Fonteio: Si qui ob aliquod emolumentum suum cupidius aliquid dicere viderentur, his credi non conuenit. Gellius lib. noct. Atticarum 14. c. 2. recenset, quòd cum aliquando à prætoribus electus in iudicem fuisset, apud illum petita pecunia fuit, quæ numerata dicebatur. Qui petebat neque tabulis neque testibus. id factum docebat & argumentis admodum exilibus nitebatur, sed eum constabat virum esse bonum, notaque & expertæ fidei & vitæ inculpatissimæ, multaque & illustria exempla probita-

tis sinceritatisque eius expromebantur: illum autem à quo petebatur hominem esse non bonæ rei, vitæque turpi & fordida: vulgò mendacij conuictum, plenumque esse perfidiarum & fraudum ostendebatur. Quia in re Gellius non ausus reum condemnare, diem diffundi iussit. sicuti etiam è nostris retulit. Iaf. in l. qui accusare. C. de eden. Et id quidem adeò verum est, vt nec iudicium quis faciat in sua causa, vt voluerunt glo. & Bar. in l. deferre. §. idem deiecerunt. ff. de iure fisci. Secunda ratio est, quia etsi quis esset testis idoneus in sua causa, non tamen illi crederetur: cum vulgò dicamus vox vnus vox nullius. l. iurisiurandi. C. de testib. & c. veniens. extrà eo. & c. cum à nobis & c. licet. cum infinitis similibus. eo. Et vt scribitur Nu. 35. c. Ad vnus testimonium nullus condemnabitur. Et Deute. 17. c. In ore duorum aut trium testimonium peribit, qui interfecerit: vbi subiungitur, nemo occidatur vno contra eum testimonium dicente: & iterum c. 19. In ore duorum vel trium stabit omne verbum. quod & repetit Christus Mat. 18. & D. Pau. 1. ad Cor. c. 13. & ius nostrum, extrà de testa. c. cum eses. & c. relat. Propterea Hieronymus contra Rufinum scribit: vni neque Catoni credendum esse. Tradit quoque Valerius maximus lib. 4. ca. 1. quòd cum Q. Scæuola vir excellentissimus testis in reum productus, testimonium dixisset, discedens adiecit, ita sibi credi oportere, si & alij idem asseuerassent: quoniam vnus testimonio credere pessimi esset exempli. Et id quidem adeò verum est, vt nõ possit statui, vt testimonio vnus credatur, vt est tex. 3. q. 9. iudicas Hermani. ibi, nos vni ad discrimen alterius credere proculdubio non possumus, quem ad hoc ponderat Barb. in l. si dari stipulatus. col. pe. ff. de verb. obli. vbi illam facit sing. & Fel. in c. constitutus. col. 9. extrà de rescri. & in c. vlt. col. 3. extrà de maior. & obe. Iaf. in l. iurisiurandum quod ex conuentione. col. 2. ff. de iureiur. & in l. admonendi. col. 20. in lec. & in repe. col. 74. Et propterea dicit Ang. in sua di-

Diem diff. fundi.

Vnius testimonio non credi.

De eodem re.

Indicandi difficultas in litibus exigui, aut nulli prætij, & quamobrem.

Statutum, vt quis in sua causa iudicet, an valeat.

spu. Astenfis miles & c. & Ant. in c. 2. de prob. quod per statutum vel consuetudinem, non potest disponi, vt vni testi credatur, nisi vt subdit Anto. & post eum Pan. propter casum necessitatis vel euidētissimę utilitatis, quod & sequitur Ias. in l. 1. col. antepen. ff. de verb. obl.

Ex quibus possit videri huiusmodi consuetudinem non valere, nec esse obseruandam: teneas tamen intrinsecidē esse validam. Nam quod diximus de iure diuino vnius testimonio non esse credendum, id vtiq; fateor, nec ideo posse Papam, aut Imperatorem statuere, vt sepe & in quacunq; causa vnius testimonio credatur, nec in eam rem statutum valere aut consuetudinem. Sed quod in certis hisq; præsertim leuibus & modici præiudicij, & vbi est casus necessitatis, aut euidētissimę utilitatis, iuxta sententiam Ant. & Panor. id possit fieri, manifestum est ex text. l. si quando. C. vnde vi. & extrâ quod met. cau. cap. ult. & ex ijs. quæ passim dicunt nostri Doct. unum testem aut famam, aut aliam semiplenā probationem sufficere in his quæ sunt modici & leuis præiudicij, ut voluit gl. in l. ubi. C. de iure dot. in illis verb. quod inspiciam secundum vulg. opiniononē, & ibi Bal. col. 1. uer. querit hic gl. & Bar. in l. si cōstā te. col. 2. uer. quædam sunt causæ. & iterum col. 3. uer. cōtra hoc opponitur. & ibi quoq; alij Doct. ff. solu. matr. per tex. ff. de Carbo. edic. l. 3. §. causæ. ff. ad exhib. l. 3. §. sciendum. idem Bar. in l. 2. §. ult. C. ubi in rem act. & in l. 1. C. quorum bonor. & in l. de honore. §. plurimum. col. ult. ff. de q. Bal. in l. 1. C. de summa trin. & fide cath. in magna repet. quæ communitur non habetur in lect. col. 28. uer. è contrâ pono conclusionem, per tex. in d. l. Theopompus. Ant. & Pan. in c. ueniens. lect. 1. extrâ de test. Anto. in c. 1. de testib. Pan. in c. super eo. per illum tex. extrâ de confan. & affin. & in c. cum desideres. col. 2. de sent. ex com. Mat. no. 1. & 2. Gaspar. Vala. in repe. l. imperium. col. 2. ff. de iurif. com. iudi. Alex. conf. 188. uiso processu inquisitionis, col. 2. uer. potest enim per statutum. lib. 7. Ias. in repet. admonendi. col. 87. ff. de iureiur. Dec. in c. dilecti. col. 4. uer. primus est, extrâ de appel. Quin text. habemus 11. q. 1. cap. quicunq; quod potest Imperator statuere, vt aliquando credatur testi monio vnius secundum intellectum. Inn. in c. nuper. de testi. vbi etiam Panor. hoc not. dicitq; esse memorabile ad limitationem illius iuris diuini, in ore duorum vel trium, & c. Et ad hoc solum text. reputat sing. 258. tu scis quod dispositio. in fin. & Barbat. consil. 42. Deum inuocando. colum. antepenult. libro 3. Ex quo satis respondetur huic quod dictum est, non posse Papam statutum, vel consuetudinem disponere, vt vni credatur, quia illud intelligendum est, vt non possit id qui dem generaliter statuere. In certis autem causis, & his quidem leuibus, & vbi est casus necessitatis, vel euidētissimę utilitatis id possint.

Confirmantur hæc, per id quod in simili consuluit Bal. conf. 349. si hoc queritur vtrum consuetudo. uer. secundò queritur, lib. 5. quod quia non valet consuetudo quæ inducit peccatum, vel corruptelam, siue ad delinquendum prouocat: nam perniciosæ consuetudines seruandæ non sunt; extra de consuet. ca. vlt. & perniciosus est exemplo, vt quis manu propria possit sibi debitorum constituere. l. exemplo. C. de proba. Ideo consuetudo quod credatur scripturis campforum siue nummulariorum, tam pro se quàm contra se, tanquam prona ad delinquendum, videtur esse reprobata tam de iure diuino, quàm naturali ratione, præsertim in magnis quantitibus. Subdit tamen contrarium sibi videri: quoniam istud potest fieri per pactum, ut not. ff. de prator. stipul. ergo & per statutum. ff. de reg. iur. l. nec ex pratorio. & l. neque pignus. §. priuatorum. & glos C. de decr. decur. in rub. lib. 10. Vnde etiam sequitur, quod potest fieri per consuetudinem: quoniam ubi

Latere opinio in superioribus Malliane. Quandoque si possit ut vnus testis monitum probet.

Imperator potest statuere, ut aliquando creatur testimonio vnus, & quando.

Campforum siue an probare debeant.

valet statutum, valet consuetudo: tandem verò dicit hoc satis esse dubium. Sed idem Bal. de hac re magis asseueranter loquens in l. vni. col. 3. uer. lic. quid ergo est. C. de confess. Cum queritur (inquit) an sit standu scripturæ mercatoris pro se in articulis separatis. Si mercator est notabilis & persona fide digna, quantitas quoq; parua est, ei credendum est: secus si esset quantitas magna: subiunxit etiam consuetudinem loci considerandam esse. Nam si consuetudo est, quod iudicis conscientia concurrente datur illis fides standum est consuetudini. Si autem consuetudo esset indiscreta, videlicet quod crederetur omni scripturæ mercatoris pro se, nō valeret consuetudo: quia daret occasionem falsi committendi, quod esset contra essentiam consuetudinis, cuius forma medullaris (vt dicitur) debet esse ratio, carit autem. 4. dist. quod dictum sequitur Panor. in ca. bonæ, 2. in fi. de postul. prælat. vbi dicit esse sing. not. & Alexa. conf. 3. in causa & lite vertente inter Abraham. col. pen. uer. & pro hoc adduco, lib. 2. & col. 1. 14. viso toto discursu. col. 3. lib. 4. & in l. quædam. §. nummularios. ff. de eden. Alex. conf. 217. eodemq; vlt. viso quodam satis inornato processu. colum. 3. uer. fortius dixit, lib. 7. & Cpo. conf. 40. Lucius ciuis. in sexto dubio. vbi hoc commendat, & Franc. Aret. in l. qui testament. §. veteres, colum. 2. ff. de testam. Barb. in rub. de consuetu. col. pen. & conf. 46. illud adducam, columna 8. uer. capio nunc secundam. lib. 4. & Frā. Cur. & Ias. qui hoc reputat sing. in repet. admonendi. col. 3. uer. & pro decisione. ff. de iureiur. idem Iason. in lect. de quibus. col. 17. ff. de leg. & Fel. in cap. 2. col. 3. in 2. fallen. & iterum in c. cum causam. col. 2. circa medium, extrâ de prob. & Philip. Dec. in repet. cap. 1. col. 18. uer. primò quod indistinctè, de probat. & in c. licet, col. 7. uer. & hoc in proposito, eo. tit. & in c. dilecti, col. 3. de appel. & Rochus Curt. in c. vlt. colum. 3. de consuet. Et simile est quod scribit idem Bal. in leg. Imperator. in prima lect. col. vlt. uer. sed an valeat pactum quod stetur indifferenter scripturæ priuatæ, quia est indiscretum, quasi secus sentiat si non esset indiscretum, vt de consuetudine dicit in d. l. 1. de confess.

His ad stipulatur quod tradit Matth. notab. 51. Not. quod consuetudo volens, quod probatio imperfecta per famam, vel per vnum testem habeat vim plenæ probationis in omnibus casibus, & præsertim in casib. magni præiudicij, non valet, & est irrationabilis, & in honesta, per text. in dicto cap. erit autem. l. 1. cum alijs similibus quos allegat, & ita dicit not. per Docto. in c. 1. de appel. Sed bene valet consuetudo in certis casibus, per tex. in c. quia nos, eo. tit. de appel. secundum vnam lect. quam tenent Docto. & facit c. dilectus. de fide instr. & quod ibi per illum tex. not. glos. & Docto. posse consuetudinem aliquando facere de probatione inuvalida validam, & quod voluit Ioan. And. in addit. Spec. tit. de instru. edit. in §. compediōse. uer. sed nunquid, de consuetudine. quod consuetudo potest inducere, vt probatio imperfecta de iure communi, habeat vim plenæ vel perfectæ probationis: & è contrariò, quod probatio perfecta, non habeat vim perfectæ, per multa quæ ad vtrumque allegat, & hoc quoque dictum Ioan. Andr. approbat Iason. in repet. l. de quibus. char. pen. uer. an autem valeat consuetudo. Et id. quoque voluit Bal. in l. cunctos populos. colum. 5. uer. vlt. vlt. quæro circa statuta. C. de summa trin. & fide cath. Et Ang. in dicta l. quædam. §. nummularios. ff. de eden. & Ro. in l. admonendi. ff. de iureiur. & Soci. conf. 88. in præsentī cōsultatione. col. pen. in fi.

Quid cum taractatur de paruo præiudicio, creditur etiam de iure communi iuramento alicuius, ut est tex. qui ad hoc quotidie allegatur. ff. ad exhib. leg. thesaurus. & ita voluerunt per illum tex. Bar. & alij in l. 2. §. si dubitetur,

Mercatoris scriptura pro se, quando sit standum.

Consuetudo quod probatio imperfecta habeat vim plenæ probationis in omnibus, non valet.

Consuetudo quod possit.

Cum iuratur de paruo præiudicio creditur iuramentum.

to alicuius & de iure communi.

bitetur. ff. quemadmo. testa. aper. & in l. si quidem. C. soluto matrim. idem Bart. in l. si quis à liberis. §. si quis ex his. ff. de lib. agnos. Bal. in l. eum qui res, uer. vlt. C. de procu. vbi & ad hoc allegat tex. in authen. de exhiben. reis. §. si verò quidem. & idem Bal. in l. præscriptione. col. antep. C. li contra ius vel vtili. pub. vbi & ad hoc al legat tex. ff. de Carbon. edict. l. 3. §. duæ causæ, & conf. 285. quia non est opus, col. 2. lib. 1. & conf. 34. statuto cauetur, col. 2. lib. 5. & in l. qui accusare. C. de eden. & in l. iudices. C. de iudic. & in l. non ignorat. colum. 3. uer. in modicis. C. qui accus. non poss. vbi per tex. in dicta l. thesaurus. dicit, quod in modicis præiudicij sufficit probatio præsumptiua. etrus Anch. ar. consilio 18. in questione quæ vertitur, col. 2. uer. quæro, præsupposito. & Panor. in c. quosdam. extrâ de præsum. & Iason in l. fideiussor. §. vltim. ff. qui satis. cog. Aufrer. in decis. Tholof. quæst. 313. & Philip. Dec. in c. pastoralis. in vltimo not. extrâ de excep. Et propterea per illum tex. in dicta l. thesaurus. & in c. ex litens, de in integ. restit. con suluit not. Petrus Anchar. conf. 263. subtiliter & ad plenum, quod ad recusandum notorium, consultorem, procuratorem, & similes ratione suspicionis, sufficit solum recusantis iuramentum ad faciendam fidem de suspicionem, quia ex hac recusatōne non inferitur magnum præiudicium, quod dictum sequitur Alexander conf. 104. circa primum dubium, colum. 2. uer. circa secundum dubium, lib. 5. & Fel. in cap. quæ in ecclesiarum, colum. 18. uer. quæ, quarta declaratio, extrâ de constituta. Sed & illud de notario ante Pet. Anch. voluit Bal. in c. super quæstionum, col. 2. uer. pone quod notarius, extrâ de officio deleg.

Ad recusandū alicuius, fides sit de suspicionem per solum recusantis iuramentū.

Expensa minuta facta à quibusdam administrantibus, illos solo iuramento probantur. Executores testam. mentorum

Socius rediens vni gestori.

& iterum conf. 418. ad primum dico. eo. lib. 3. & Soci. conf. 73. circa primam, col. 1. Et generaliter in cæteris administratoribus voluit Barto. in l. comperimus. C. de nauicul. lib. 1. Rom. conf. 75. in causa notabilis viri. in 4. dubio. in prin. Cacial. in repet. dictæ l. admonendi. col. lum. 7. uer. 7. ff. de iureiuran. Et faciunt ad hæc omnia quæ scribit Feder. Senen. conf. 119. nulli dubium est. Bal. in dicta l. 2. C. de conue. fil. deb. & Ange. Arêt. in §. vlt. Instit. de verb. oblig.

Hinc est, quod licet ignorantia, & alia quæ consistunt in animo non probentur iuramento, quando lex præsumit scientiam, siue quando aliàs est præsumptio contra illum qui vult iurare, vt voluit glo. 82. dist. cap. contra iurati. in verbo, non probatur. paulò ante fin. & Bar. in linter omnes. §. rectè. ff. de furt. & Domin. in c. eos qui, col. 1. de temp. ord. lib. 6. cum sim. à me traditis fallit tamen vbi ageretur de modico, quia tunc non obstante præsumptione recipitur huiusmodi probatio per iuramentum, secundum Pau. in c. quosdam. circa fi. de præsump. quem sequitur Phil. Dec. in c. cognoscentes, col. vlt. extrâ de consuet. in 1. lect.

Et id quidem non absque ratione est, nam non est verisimile, nec est præsumendum aliquem velle pro modo deierare, aut aliud maleficium committere, & ibi etiam glo. quæ dicit hanc esse rationem, quare pro modico non datur actio doti, iuxta l. si oleum. §. vltimo. ff. de dolo. quoniam videlicet non sit verisimile quempiam pro modico aliquid dolo facere, vt etiam no. Panor. in dicto cap. accedens. & Alexan. conf. 74. viso testamento. col. 2. uer. nec iura præsumunt. lib. 1. & consilio 99. uisus processibus. col. 5. uer. non obstat etiam si diceretur. in fi. lib. 5. vbi per hanc rationem concludit testem non repelli propter modicum emolumentum, quia non præsumitur quod ob id vellet deierare, & Philip. Dec. conf. 175. in causa falsitatis. col. 6. uer. secundò non obstat. & col. seq. eò facit quod scribit Bal. in auth. sed iam necesse. ad fi. C. de dona. ante nupt. quod in parua quantitate non præsumitur fraus, neque suspicio Panor. quoque in c. super. col. 3. uer. idem ergo saltem dicendum. extra de test. & quod etiam not. glos. in l. qui iurasse. §. si pater. ff. de iureiuran. quem commendat Bar. ibi, & Rom. in conf. 104. plura sunt. col. 1. vbi illam dicit sing. & Alex. conf. 87. visa inquisitione formata. col. 4. lib. 5. & Hippol. Marsil. in l. vl. col. 1. ff. ad leg. Corn. de sicar. Idque est quod scribit Fab. Quintil. lib. 5. Ora. Instit. non esse credibile aliquem falsum propter exiguam summam commississe, vt non mirum videri debeat, quod tradit Bal. in l. omnibus ad medium. C. de testib. neminem præsumi deierare, vbi ex hoc nullum reportat commodum, quod & confirmat tex. in l. & eleganter. §. ult. cum l. seq. cum glos. ff. de dolo. vbi lucritius faciliusque præsumitur, quàm dolus ac decipiendi voluntas, quod et not. Fulg. conf. 173. in causa inquisitionis, col. 2. in fi. ubi et ex hoc consuluit non esse præsumendum quem dolo aliquid gessisse, ubi nullum aur paruum commodum ex hoc referret: quanquam sententia est Ciceronis pro Milone, Boni nullo emolumento impelluntur in fraudem probi sæpe paruo.

His accedit quod plerumq; aliàs nulla ferè ratio modici haberi solet: d. l. si oleum. §. vlt. ff. de dolo. alia sunt propè infinita iura, quæ quidem ad causam multum faciunt, quæ velut, in vnum corpus cogerere decreuimus quanquam audiui Anto. Corset. libellum de modicis conscripsisse, qui nondum ad me peruenit. Igitur ultra d. l. si oleum. quæ ad eò in ea re trita est, vt nulla iam mentione indigeat, imprimis habemus tex. in l. fenatus. ff. de lega. 1. §. Marcellus, vbi appellatione domus non venit domuncula, ita quod leges loquentes de domo non habeant locum in domuncula, sicut etiam ibi not. Ang. & Barb. reputans illum tex. sing. in l. si ita stipulatus. 2.

Quæ consistunt in animo licet non probentur iuramento quando est præsumptio in contrarium, fallit tamen in modico.

De eadem re. Doli actio.

Testis quod non re pellatur.

Falsum aliquem commississe, quoniam non est verisimile.

Modici nulla ferè ratio haberi solet. Domus appellatione non venit domuncula.

in 1. not. vbi & illum tex. dicit valde singularē. & Corn. consi. 206. viso supra scripto themate, col. 5. versu. & per hoc fit responsum, lib. 2. Imo. & alij recentiores in d. §. Marcellus. trahunt ad statutum prohibens forensē acquirere immobilia, vt videlicet non intelligatur prohibere forensē acquirere domunculam, vel cabanam sine tecto aut parietib. Quod & idem voluit Bal. in c. si duo fratres. in communi causa tit. de duob. fratribus bene inuesti. & Rom. singul. 3. 2. quidam procurator. vbi etiam facit ad hoc sing. tex. in d. §. Marcellus. & Barb. in trac. de præstantia Card. in 8. q. primæ partis, col. vlt. & Alex. in d. §. Marcellus. dicit per illum tex. quod statutum puniens comburentem domum siue facientem insultum ad domum, non habet locum in comburente domunculam, aut in eam insultum faciente: reprehenditq; Bald. contrarium dicentem in l. j. §. exercitiorib. ff. nauar. caupo. stabul. per text. ibi, & in l. scapham. ff. de euic. & in l. vlt. ff. de fundo instruc. sed hoc reprehendit Ias. in l. sciendum, col. 4. ff. qui fatid. cogā. Sed & Barb. vbi supra dicit illum tex. in §. Marcellus. esse contra illud dictum Bal. nisi (inquit) saluando Bal. dicas, quod sit spectanda materia subiecta, quia statuentes ita videntur velle punire facientem in domunculam, vt in domum, quia talis pœna tendit ad publicum fauorem per gl. quam Barb. dicit sing. in l. quemad. C. de agri. & cen. lit. l. i. & ibi Bar. ita videtur sequi illud dictum Bald. sicuti etiam sequitur Ias. sibi contrarius in c. 1. col. 8. in 4. fallen. tit. qui feuda dare possunt, vbi etiam reputat sing. & dicit ideo procedere, quia eadem est ratio in domuncula quæ in domo, cum det operam rei illicitæ, videlicet incendio vel insultui, sequitur item Phil. Dec. in c. appellationib. col. 2. extrâ de appel.

Secundò est text. in l. 1. in fin. ff. de ventre in spic. vbi leuis siue modicæ solennitas omisso non obest: & ita not. Bart. ibi, gloss. in l. rem nouam. vbi Bald. C. de iudic. & gl. 30 q. 5. c. nostrates. Guil. Cune. C. de sacrosanct. eccle. Bar. & alij in l. 2. §. prius. ff. de vulg. & pup. substit. idem Bart. in l. si opus. ff. de oper. noui. nunc. & in l. cum hi. §. si prætor. ff. de transact. Io. And. in addit. Spec. tit. de inuentario. versu. & no Bal. in l. 1. col. vlt. versu. item dubitatur. C. qui admit. ad bon. & in l. vlt. §. 1. col. 2. C. de iure delib. & in rub. C. de success. edit. & in l. eum qui. §. in popularibus. ff. de iureiur. vbi dicit, quod parius seu modicus defectus non uitiat actum. Ang. in l. 1. §. hæc stipulatio. colum. antepe. ff. si cui plus quam per leg. Falcid. Salice. in l. vlt. §. si præfinitum. C. de iure delib. Panorm. consi. 93. statuto ciuitatis. col. 3. versu. ad prædicta. lib. 1. & col. 53. in prædicta causa. col. vlt. lib. 2. Roma. in repet. l. i. verò. §. de viro. in 3. fallen. ff. solu. matr. & consi. 246. clarissime affessor. in fi. Ang. Are. inter conf. Alex. cōf. 138. laurelotus. col. 2. versu. quinimò si statutum loqueretur. lib. 2. Corn. consil. 71. super. 1. col. 4. versu. sic & aliàs, lib. 2. & Fel. in. c. ex parte. post prin. extrâ de constit.

Hoc tamen intellige, nisi huiusmodi leuis solennitas esset data pro forma, quia omnino esset seruanda, alioqui vitaretur actus, vt voluerunt Bald. Imol. Paul. Cast. & recentiores in l. 1. ff. de liber. & posthu. quo in loco reperies, quando solennitas data est pro forma, & Bal. in c. 1. col. 2. ver. sed nunquid numerus. tit. de mili. vassal. qui cont. est. vbi dicit, quod vbi forma data est, nihil mutari potest, ne horæ quidē vnus spacio, & Per. Anch. in c. ea. quæ. col. 1. 2. ver. hoc verū nisi cōstitutio, extrâ de reg. iur. & in rep. c. 1. char. 42. ver. quæro statuto cauetur quod notarij: sed hoc non mirum est, quia aliàs semper formæ omisio in quantumlibet minima parte totum vitiat actum, vt not. Anto. & Pan. in c. extrâ, de resti. spol. Felyn. in c. ult. §. is autem, extrâ de offic. deleg. & latē in c. cum dilecta. col. 16. uer. amplia de cimo. extrâ de rescri. ubi etiam latissimè uidebis, quan

do solennitas est pro forma, & Philip. Dec. in c. prudentiam, in 4. notab. extrâ de offic. deleg. & in c. de appellationibus, extrâ, de appel. & in l. 1. §. uni. uer. ad hæc responderi potest. ff. de officio eius cui mand. est iurisd. nec id quidem mirum: quoniam, ut dicit Bald. in l. ult. col. 2. C. de suis & legit. formæ nihil addi, nihil detrahi potest. Quando autem aliàs dicatur leuis solennitas, uide per Bart. & alios in d. l. 1. in fin. ff. de ventre in spic. Bar. in l. 2. §. si plures in 4. q. ff. de exercit. & Bal. in l. hac consultißima, circa medium. & ibi recentiores. C. qui testam. facere pos. & Alexan. consi. 141. viso testamento. colum. ult. uer. postremo, lib. 2. quod iterum repetitur in cons. 98. lib. 4. Iason latē in l. 2. prius autē, col. 2. ff. de uulg. & pupil. substit.

Tertio, supradicta confirmantur ex l. quamuis. ff. de condit. et demon. ubi Bal. l. dicit, quod officialis non est iudicandus, si iura uel statuta in leuib. non obseruauerit, quod et idem dicit per text. in l. obseruare. §. proficisci. col. pe. uer. 3. et d. c. cum te. in prin. extrâ de re iur. et sequitur Ias. in l. 1. col. 2. uer. sic. secundo. habetis, C. ut omnes iud. tam ciui. quam criminal.

Quarto, per illum tex. dicit etiam Bald. in l. pro hæreditarijs. col. 2. uer. 1. C. de hæred. act. quod licet ex natura conditionis tota omnino requiratur adesse sui dispositi. ff. eo. de cond. et demon. l. cui fundus, et l. tales modicus tamen defectus bona fide errantis, non impedit implementū conditionis iure benignitatis, per d. l. quamuis, quæ ut subiicit, non est alibi secundū Oldr.

Quinto, dicit quoq; Bal. per illum tex. in l. omnem, col. 2. uer. caueatur tamen. C. ad Senatufcō. Tert. quod modicus error matris, quæ transiit, ad secundas nuptias in reddendis rationibus tutelæ filiorum non obest nec ob id mater punitur, quod et idem dicit ipse Bal. in auth. iisdem pœnis. col. pen. uer. sed quid si propter errorem. C. de sec. nup. et idem generaliter in omnib. tutelæ rationibus, vt scilicet modicus defectus non uitiat totum, idem Bal. in l. 1. C. si aduer. solu. ubi ad hoc dicit illam l. quamuis, notabilem, et id esse menti tenendum.

Sexto, quod d. l. quamuis. allegatur à nostris Doc. ad dictum Aristot. lib. ethic. 2. c. ult. et lib. 4. c. 5. Qui parum transgreditur non uituperatur, et ita inter ceteros alleg. illum tex. idē Bal. in l. 2. in 1. 2. q. uer. sed nunquid sufficit. C. de resc. uen. et in l. quicunq; col. 2. uer. item facit ad quæstionē. C. de ser. fu. g. ubi etiam alle gl. 2. §. ul. ff. de his qui sunt sui uel. alie. iur. et idem quoq; Bal. in l. 1. col. ult. ff. de legib. ubi dicit, quod qui parū transgreditur, non mortificatur, et in c. cum ad eò col. 2. et iterū in c. si proponētem, paulo ante fi. extrâ de rescri. ubi dicit ad hoc sing. not. text. in d. l. quamuis, et ca. cum te. extrâ de re iud. et conf. 144. præsupposito cōmunis Pa pię statu. col. 2. lib. 1. quod cōf. repetitur cōf. 44. li. 5. et Io. Ana. in c. vlt. col. 9. uer. adde etiam prædictis, extrâ de colluf. dereg. Ro. in rep. d. §. de uiro. in 2. fallen. ubi dicit illum tex. in d. l. quamuis. semper ad hoc allegari, et Bar. consi. 58. omnipotentem et immortalem Deum, col. 1. §. lib. 4. cui simile est quod dicit Io. Cald. in c. cum ex iniuncto. col. ult. de hære. quod si parum discedatur à medio, non est contra uirtutem, sed si multum, tunc corrumpitur uirtus in suo actu, ad quod multa iura allegat.

Septimo, per id etiam infert Bal. in d. l. quicunq; col. 2. C. de ser. fugit. quod pro minimis non debet pœna pecuniaria in corporalem transmutari, nec propter leues abusiones aut transgressiones pauperes corpore puniendi sunt, per quod dictum Ias. in §. pœnales. col. 8. uer. ult. Instit. de acti. dicit limitari. regu. qui non habet in ære, luat in corpore.

Octauo, dicit Bal. per d. l. quamuis, in auth. præterea. C. unde uir. et uxor. quod parum et nihil æquiparantur quod et uoluit Phil. Corn. consi. 62. uidebatur, col.

Officialis non est iudicandus, si iura in leuib. non obseruauerit

Conditio tota omnino requiritur ad esse sui dispositi. In benignitatis.

Modicus error in reddendis tutelæ rationibus, non obest.

Qui parum transgreditur, non uituperatur.

Pœna pecuniaria in corporalem transmutari non debet pro minimis.

Parum et nihil æquiparantur

Nullus aut rarus. Nulla vel modica. Nullum vel minimum.

vt. lib. & consi. 77. licet multum, col. vlt. lib. 2. & consi. 29. in præfenti consultatione. col. 2. lib. 3. qui & ad hoc dicit, allegari tex. in c. de multa. extrâ de præben. & Socin. consi. 108. in hac consultatione. colum. 3. vbi & ad hoc allegat extrâ de præscrip. c. de quarta, ibi, nullus aut rarus, cui adde & similem tex. in c. coram. in fi. ibi raro vel nunquam, extrâ de offic. deleg. & extrâ de proba. in cap. licet causam, in verbo, nulla vel modica, & extrâ de senten. & re iudic. ibi, nulla fuerit vel minima, & ff. quod cum eo. l. 2. vbi æquiparabantur qui omnino non successerit, & qui in minima parte successerit, & Instit. de fideicom. hære. §. sed quia. ibi, ob nullum vel minimum & Instit. ad leg. Falc. in prin. in illis verb. pro nullo aut modico. & ideo dicit glo. nota. in auth. de instru. cau. & fid. §. pen. in verbo, inter quos, quod æqualis est conditio nihil scientis, & parum scientis. Et est, quod dicit Aristot. libro 2. Physi. Id nihil deesse videtur quod parum deest.

Nonò ex hoc infert Bald. in auth. præterea. in fin. & post illum Sal. Pau. Castren. Rom. Alex. Fran. Are. dicit authentic. loquentem in uxore in dotata procedere, & in uxore habente paruum dotem, quod uoluerunt & Cyn. & Bald. in l. licet. C. de iure dot. Pau. Cast. & Rom. in l. diuortio. in prin. ff. soluto matrimo. & Roma. in l. 3. in prin. ff. eod. Alexand. consi. 12. repetitur in causa. col. 1. lib. 7. & late Corne. consi. 249. viso supra dicto puncto. colum. 1. & 2. lib. 3. & Barb. consi. 74. scripsit Psalmista in prin. lib. 4. Super quo tamen uide Fran. Pep. in rep. d. auth. præterea. colum. 4. cum multis seq. Soc. quoque consi. 12. 1. præmittenda est disputatio, col. 7. uer. ca pio nunc secundum lib. 4.

Decimò, est tex. ff. de edil. edic. in l. si tamen. §. vlt. vbi pro re minima non datur redhibitoria, & ita dicit per illum tex. Bald. in l. si prædium, col. 1. uer. quæro pro quibus rebus. C. de ædil. actio, vbi subdit, quod nec pro paruis uitijs datur etiam redhibitoria, per d. capitu. cui Deus & l. 5. §. sed sciendum, uer. proinde leuis febricula. eod. titu. Nam non quælibet infirmitas denominat quem infirmum, & uulnusculum modicum nullum habet in se delictum. Itaque si dicat statutum, quod si delicti teneantur denunciare percussiones sanguinolentas ubi est leuissima cutis scissura, non est denuncianda. Nam scissura leuis, aut scorticatura (ita enim appellat) non dicitur uulnus, & si in platea esset illatum, neq; pro tali uulnusculo atrox pœna irrogaretur, quia modica alteratio nondicitur infirmitas. ff. eod. l. qui clauum. §. vlt. hæc ibi Bald. Et idem fermè uoluit ipse, & Albe. in d. §. sed sciendum, per tex. ibi, & idem Bal. in cap. cum adeo, colum. 2. extrâ de rescrip. & Ang. in l. extat. ff. quod metus cau. & in l. si pignore. §. furem. ff. de fur. Rom. in l. 1. §. excusantur, per illum tex. ff. ad Silleia. & in dicto §. de uiro. in 3. fal. vbi & ad hoc allegat l. quæritu. ff. de re iudic. vbi leuis febricula non excusat, et ff. de iniur. l. item apud Labeonem. §. quæstionis. et Alex. in addi. Bar. in l. elegantior. §. qui reprobos. in fin. ff. de pign. actio. et cō filio 104. statutum loquens. colum. vlt. lib. 1. et consi. 100. uisa inquisitione, col. ult. lib. 6. et consi. 186. viso processu, colum. 1. lib. 7. Barb. in tract. de præstantia Card. in 8. quæst. primæ partis, colum. ultim. Corneus consil. 87. licet multum. col. ult. lib. 2. Iason in l. 1. col. 3. tit. qui seu. dare poss. ubi facit sing. ad hoc tex. in d. §. sed sciendum, et Gaspar Valasc. hoc reputans sing. in repet. l. imperium. colum. 56. uer. sic. in contrarium tamen facit. ff. de iurisd. omni. iud. et bene facit ultra prædicta tex. 18. dist. c. placuit. et ibi glo.

Vndecimò per illum text. in dicto §. sciendum, uoluerunt Alber. et alij, quod statutum puniens facientem uulnus, non habet locum in uulnusculo, quod tamen (inquit) posset procedere respectu illius edicti, sed in statutis in quibus propria et stricta interpretatio recipitur, non esset securum recedere à uerbis statuti, cum nonnunquam leuissima iniuria pro iniuria capiatur, per l. seruum quem. ff. de pignor. Verum Cæpol. ibi numero 36. tenet contrarium, scilicet, quod indistinctè non punitur pœna statuti, per dictam tex. ita sciendum. Huic propriè simile est, quod uoluerunt Bald. et Imo. in l. Senatus §. Marcellus, supra alleg. de legit. 1. quod constitutio pœnalis loquens de sanguinis effusione, non intelligitur de modica, quod et uoluit Ioan. And. in addit. Specu. in rub. de accus. in fi. et Panorm. in cap. proposuisti. in 2. notab. de consec. eccl. uel alt. et Rom. in re pet. dict. §. de uiro. sed hoc utique etiam procedit propter uerbum, effusio, quod sua natura denotat abundantiam, vt uoluerunt Ioan. And. et Panorm. ubi supra. et est glo. ordin. in capitu. cum illorum. in uerbo, sanguinis effusionem, de senten. ex com. quam et ibi not. Pan. colum. 4. dicit que hoc notandum, quia facit ad multa, et Gaspar Valasci loco supra alleg. illam ad hoc facit sing. sed est alia gloss. similis in Clemen. Romani. §. vlt. in uerbo, effundendis, de elect. et est tex. expressus quæ utraque glo. allegat 6. q. 1. ubi, uerbum effusionis, nomen largitatis ostendit.

Decimosextò, est tex. in l. qui sic. ff. de solut. vbi solutio quæ ex pacto durat momentum vnum, non parit liberationem, sicut nec uidetur translatum dominium, quod momento durat, id est, non consideratur translatio dominij, quæ momento solum durat, ut est tex. in l. vlt. tim. §. vlt. in fi. C. de bonis que liber. et not. Bar. in l. vlt. ff. de condi. in liti. Pau. Cast. in l. frater à fratre. col. 7. et ibi etiam Ias. colum. 2. ubi ponit tres limitationes. ff. de cond. in deb.

tur, non esset securum recedere à uerbis statuti, cum nonnunquam leuissima iniuria pro iniuria capiatur, per l. seruum quem. ff. de pignor. Verum Cæpol. ibi numero 36. tenet contrarium, scilicet, quod indistinctè non punitur pœna statuti, per dictam tex. ita sciendum. Huic propriè simile est, quod uoluerunt Bald. et Imo. in l. Senatus §. Marcellus, supra alleg. de legit. 1. quod constitutio pœnalis loquens de sanguinis effusione, non intelligitur de modica, quod et uoluit Ioan. And. in addit. Specu. in rub. de accus. in fi. et Panorm. in cap. proposuisti. in 2. notab. de consec. eccl. uel alt. et Rom. in re pet. dict. §. de uiro. sed hoc utique etiam procedit propter uerbum, effusio, quod sua natura denotat abundantiam, vt uoluerunt Ioan. And. et Panorm. ubi supra. et est glo. ordin. in capitu. cum illorum. in uerbo, sanguinis effusionem, de senten. ex com. quam et ibi not. Pan. colum. 4. dicit que hoc notandum, quia facit ad multa, et Gaspar Valasci loco supra alleg. illam ad hoc facit sing. sed est alia gloss. similis in Clemen. Romani. §. vlt. in uerbo, effundendis, de elect. et est tex. expressus quæ utraque glo. allegat 6. q. 1. ubi, uerbum effusionis, nomen largitatis ostendit.

Decimoseptimò memorabile est, quod per tex. in d. l. 1. §. sciendum. ff. de ædil. edic. dicit, Bal. in d. l. obseruare, col. 1. C. quorum appel. non recip. quod parum siue leuiter tortus, non habetur pro torto, quali paria sint nõ torqueri, aut parum uel leuiter torqueri, et sequuntur Alexand. in addi. Bar. in l. denunciante. §. quid tamen in fi. ff. ad leg. Iul. de adult. Ias. in l. sciendum. col. 3. uer. si. octauo facit. ff. qui fatid. cog. et Hipp. Marf. qui hoc dicit not. in l. furem. col. 3. ff. ad leg. Corn. de licar. et per hoc est bonus tex. ff. de iniur. l. item apud Labeonem. §. quæstionem, quem et ad hoc ponderat Barb. d. consi. 10. col. 5. lib. 1. et d. consi. 74. col. 1. lib. 4.

Decimoquarto, per eundem tex. uoluit Rom. in l. is potest. ff. de acq. hære. et ibi etiam post eum Alex. col. 3. uer. sed hoc intelligit, limitantes id quod scribit Barto. ibi vicinum aut consanguineum ægrotum, non præsumi scire facta vicini. aut consanguinei, per c. cū in tua, extrâ qui accus. pos. vt procedant in leuissimo quopiam morbo, qui vt ipsi dicunt pro morbo non habetur, per illum tex. in d. §. sciendum, et in l. ob que vitia eod. tit. et in d. l. quæsitum. ff. de re iud.

Decimoquinto est tex. in l. habitatores. ff. loca. qui limitat alios tex. disponentes fieri remissionem mercedis conductori pro rata eius quo frui non potuit. ff. eo. tit. l. si fundus. cum simi. vt non procedant, si paulò minus commodè ueretur aliqua parte cœnaculi, aut aliàs aliquam partem paruulam incommodi sustineret, cui etiam bene conuenit tex. eo. tit. l. si ea lege. §. colon. et in l. si merces. §. via maior, ubi in hæc uerba scribitur, modicum damnum equo animo ferre debet colonus, cui non aufertur modicum lucrum.

Decimosextò, est tex. in l. qui sic. ff. de solut. vbi solutio quæ ex pacto durat momentum vnum, non parit liberationem, sicut nec uidetur translatum dominium, quod momento durat, id est, non consideratur translatio dominij, quæ momento solum durat, ut est tex. in l. vlt. tim. §. vlt. in fi. C. de bonis que liber. et not. Bar. in l. vlt. ff. de condi. in liti. Pau. Cast. in l. frater à fratre. col. 7. et ibi etiam Ias. colum. 2. ubi ponit tres limitationes. ff. de cond. in deb.

Effusio sua natura ab illa iam denotatur.

Statutum prohibens acquirere forensē, quomodo intelligatur.

Parum siue leuiter tortus, non habetur pro torto.

Vicinum aut consanguineum ægrotum, non præsumi scire facta vicini, aut consanguinei, per c. cū in tua, extrâ qui accus. pos. vt procedant in leuissimo quopiam morbo, qui vt ipsi dicunt pro morbo non habetur, per illum tex. in d. §. sciendum, et in l. ob que vitia eod. tit. et in d. l. quæsitum. ff. de re iud.

Solutio quæ ex pacto durat momentum vnum, non parit liberationem, sicut nec uidetur translatum dominium, quod momento durat, id est, non consideratur translatio dominij, quæ momento solum durat, ut est tex. in l. vlt. tim. §. vlt. in fi. C. de bonis que liber. et not. Bar. in l. vlt. ff. de condi. in liti. Pau. Cast. in l. frater à fratre. col. 7. et ibi etiam Ias. colum. 2. ubi ponit tres limitationes. ff. de cond. in deb.

Statutum puniens comburentem domum an habeat locum in comburente domuncula.

Leuis siue modicæ solennitatis omisio non obest.

De eadem re quò intelligenda. Forma data nihil mutari potest.

Precium quod dicitur momentaneum non admittitur.

Decimosextimò, tex. est in l. pretia. §. vi. ff. ad legem Falc. ubi non attenditur precium, quod durat momen- to temporis, per quem tex. dicit Bart. ibi, & post eum re- centiores, quod res tanti est, quantum vendi potest, non vno die vel vno momento, sed plurib. diebus, quod & idem dicit in l. si seruus. 2. in prin. ff. de condi. furt. & in l. 1. col. pen. ver. item aduerte ad vnu. C. de sen. quæ pro eo quod interest. idè idè Bar. in l. 2. in fi. C. de rescind. vendi. sentit non satis esse ei, qui remedio huius l. agit, probare rem tanti valuisse die siue tempore venditio- nis, sed necesse est probare, quod ante & post id tempus tanti valuerit. & sequitur Ang. Aret. in §. si quis agens, col. 5. ver. capio tertium, Instit. de actio.

In certis libellis qñ admittitur.

Decimooctauò, est tex. in l. siue contra. §. quia plau- tianum, cum gl. in verbo, ex senatusconsulto. ff. de lib. agnos. ex quo probatur, quod licet admittatur tum de num libellus incertus, quando incertitudo procedit ex facto cõuerti. ubi autem non apparet. §. qui illud aut illud. ff. de verb. obl. tamen ubi tractatur de modico præ iudicio, admittitur huiusmodi libellus incertus, etiam si incertitudo non procedat ex facto aduersarij, & ita ille tex. cum gl. intelligitur, dicitq; illum not. Cep. in l. 1. §. sciendum. nu. 4. ff. de ædil. edi. His adde tex. in l. vlt. §. vlt. in fi. C. de bon. quæ liber. ubi momentanea acqui- sitio filij. nihil prodest patri in acquisitione vsufructus, ibi quoq; dicunt Bal. Cyn. & alij non esse curan- dum de momento, sed ex eo Bal. in c. cum causa in fi. ex- trà de sen. & re iud. not. dicit momentaneu dominium non infringere regulam mendicantium: ad hanc rem facit tex. in l. si quis ita legauerit. ff. de cond. & demon. ubi si quis vxori aliquid legauerit dum esset cum filio, & ea modico tempore abfuerit, debetur ei nihilominus legatum, quia non omne momentum exigendum est, vt cum liberis fit.

Mulier nõ petens tu- torum fili- j. impu- beris. quæ de non pu- natur.

Decimononò, tex. est in l. 2. §. qd si egeris, & §. trac- ff. ad Tert. ubi non punitur mulier non petens tuto. fi- lijs impuberibus qui habent patrimonium pusillum, & ferè nullius valoris, quos tex. ad hoc alleg. Rom. & di- cit notabiles in repet. d. §. de viro. quo loco supra citauim- us.

In minus- mis causis quis potest esse iudex & tabel- lo.

Vigesimalò, tex. est C. de sacros. eccl. liubemus. §. fan- è, & ibi bona gl. quod in minimis causis potest quis esse iudex & tabellio, & ita etiã voluerunt Ioã. Bap. Ca- cia. & Gaspar Valasci in repet. d. l. imperium. colum. 24. in 30. q. & Panor. in c. 3. col. antep. extrã de probat. ubi dicit esse sing. not. Felin. in c. quoniam contra falsam. colum. 1. & iterum colum. pen. ver. 8. quæro extra eod. quamuis tamen regulariter secus, vt not. Innoc. in cap. cum à nobis. extrã de testibus, & plenè habetur in dict. c. quoniam.

Vigesimalprimò, est etiam tex. in auth. de armis, an- te fin. in verbo, cultellos breues, ubi glo. dicit, quod sta- tutum puniens portantes arma, non intelligitur de paruis cultellis idoneis ad sciendum pennas vel pa- nem, quam sequitur Angel. in l. 1. ff. ad leg. Iul. de vi publ. ubi dicit non esse alibi, & in l. si pignore. §. furem ff. de furt. & Ioan. Ana. qui dicit quoque illam singul. in c. lator. circa princ. ubi tex. not. in verbo, cultellus de homic. Alex. in l. vlt. ff. ad leg. Iuliam de vi publ. Ioan. Platea, qui & illam gl. dicit sing. in l. 1. C. ut usus armo- rum lib. 1. Rom. in l. 1. §. occisorum. ff. ad Silleia. Ang. Aret. in tract. malefic. in vers. vno ftoco. post princ. ubi illam dicit singularem, & Corn. conf. 77. licet multum. col. vlt. lib. 2. & bene facit gl. in rub. de fabricens. lib. 1. 1. & quod voluit Panor. in c. clerici. 1. col. vlt. extrã de vi- ta & honest. cler. & Felin. in c. ita quorundam. col. 1. & 2. de re iudic. ad hoc facit tex. in l. ita autem, in prin. ex qua limitantur alie leges statuente tutorem debere pecuniam pupillarem collocare in emptionem præ- ditorum, quod si neglexerit in vsuras teneri, vt vide-

licet non procedant cum pecunia pupillorum est exigua.

Vigesimalsecundò, est tex. in c. episcopi. 1. 2. q. 3. ubi pro minimis causis non debent excommunicare epi- scopi, & hoc quoq; no. gl. ibi similiter est tex. prohibens ne quis suspendatur à cõmunionem, in c. nullus. 1. 1. q. 3. & bene facit quod scribit gl. ibi, quod non pro omni peccato mortali quis est suspendendus, quod & idem asserit gl. in c. vir cum propria. 33. q. 4.

Vigesimaltertiò, est tex. in c. terrulas. 1. 2. q. 2. ubi præ- latus potest sine solennitatibus iuris alienare rem eccle- siasticam etiam immobilem modici valoris, & ita vo- luit per illum tex. Domi. ibi & gl. eadem q. & causa. gl. quoq; in c. abbatibus, & ibi Archid. ea q. & cau. Inno. Anto. & alij in c. 1. extrã de his quæ fiunt à prælat. glof. & Hostien. in c. si proponente. extrã de resc. Ioã. Ana. in regula, qui tacet. & Feder. Senen. conf. 210. in Chri- sti nomine casus talis est. ubi per hoc dicit rem modicam esse exclusam à solennitate & rigore iuris, conti- neri; sub iuramento prælati, qui iuraret se non alie naturam inconstituto superiore. Henr. Boi. in c. et si quæ- stiones, extrã de simonia. Ang. in §. hoc etiam, in fin. in auth. de alienat. & emphy. Pet. Anchar. consil. 420. quidam seruus Antonius. colu. vltim. & idem Petrus Anch. Imo. & Panor. sequentes illud dictum Fed. in c. super. extrã de rebus ecclie. non alien. Idem Panor. il- lud quoq; allegans in c. vlt. colum. pen. extrã de ecclie. ædifican. & Ioan. Fab. in auth. hoc ius porrectum. col. 2. ver. tertio casu, & ibi etiam Bal. & Sal. C. de sacrosan. eccl. Imo. in c. 1. extrã de his quæ fiunt à maio. parte ca- Soc. conf. 208. visis actis. col. pen. & Barb. qui super hoc consuluit in consil. 61. à Ioue principium. colum. 4. ver. præterea facit, lib. 3. & Iason in c. 1. col. 6. ver. adde ad prædictorum confirmationem, & iterum col. seq. ver. quartò ultra alios, ti. qui feud. dare pos. & Fran. Curt. in tract. feud. in 21. q. pen. princ. Et apud nonnullos ex his comperies, an id procedat non solum in episcopis sed & in alijs prælatis.

Vigesimalquartò, tex. est in simili, extrã de dona. ca- cæsum. ubi prælatus potest modica de rebus ecclie. donare si hoc habet consuetudo, quasi non modica nõ possit etiam ex consuetudine, vt ponderat Panor. con- sil. 45. satis videtur mihi post princip. lib. 1. verum ces- sante consuetudine potest prælatus modica ex redditibus quos habet, & minima ex his quæ sunt ecclie, etiam sine consensu capituli donare, ut voluerunt Ant. & Panor. in d. c. cæterum, & bene facit quod voluit In no. in c. fraternitatem, extrã eo. Hostien. in c. si qui sanè, de pecul. cler. et post eum gl. in c. præfenti, in ver- bo, referuari. de offic. ordin. lib. 6. & Panor. sibi contra- rius conf. 31. contingentia facti est talis in ciuitate. col. 1. lib. 1.

Vigesimalquintò, uoluit in simili Panor. in c. cum in officijs, col. 1. uer. secundò fallit. extrã de testa. intelli- gens dictum Doct. ibi uolentium, ut ualeat cõsuetudo, quod clerici possint testari de bonis ex ecclie. acqui- sitis, ut hoc quidem procedat in bonis modicis, eius ex emplo quod diximus in præced. cap. alio qui (inquit) non ualet per ea quæ ibi allegat.

Vigesimalsexto, memorabile est, quod generalius voluit Feder. Senen. conf. 155. quæritur an laici, quod licet non ualeat consuetudo ecclie. grauiamẽ adfer- ens. c. 1. de consue. ubi tamen consuetudo huiusmodi grauiaminis modicum uel præiudicij ecclie. adferret, et aliàs esset fauorabilis, ualeret, et idem fermè uoluit Card. Floren. in d. c. 1. ad fi. et ibi quoq; Panor. in prin. et in fi. Rom. Curt. in c. ult. char. 20. uerfic. præmissa conclusione. et item char. seq. uerfic. limita modò, ubi docet, quando dicatur consuetudo multum uel modi- cum præiudicialis ecclie.

Episcopi pro mini- mis causis excommu- nicare nõ debent.

Quando prælatus possit alie- nare rem ecclie. si cam sine solennita- tibus iuris

Prælatus pot modica donare de rebus ecclie. si hoc habet cõsuetudo.

Consuetudo vñ cle- rici possit testari de bonis ac- quisitis ex ecclie, quò procedat.

Consuetudo grauiamẽ ecclie adfer- ens, quan- do ualeat

Utrum nõ debeat qd cogi caue- re pro mo- dico.

Vigesimalseptimò, tex. est extra de dona. inter vir. & vxor. cap. per vestras, in illis verbis, satis possit ei modi- cum credi, ex quo no. Iohann. de Anan. in cap. si pro- ponente, post princ. extra de rescript. quod non debet quis cogi pro modico cauere, quod & ante illum ex eodem no. Arch. in cap. non potest. de præben. libro 6. sed & idem dicit per illum text. Henric. Boi. in cap. & si quæstiones, extra de simon. verum ille tex. non videtur hoc bene probare, & contrarium est text. ff. vt in poss. leg. 1. quamuis.

Modica cõ- trarietas in testibus etiã in fa- cto princ- ipali, nõ vi- detur eorũ testimonium.

Vigesimaloctauò, tex. est in capitulo secundo, cum glo. ex quibus no. ibi Anto. in fine, quod modica diuer- sitas vel contrarietas in testibus etiam in facto princ- ipali, non vitiat eorum testimonium, quod amplecti- tur & recipit Alexan. in l. insulam. ff. solu. matrim. & in l. eos. in addit. Bald. ff. ad leg. Corn. de fal. & idem Alexan. consilio quinto, in causa inquisitionis columna pe- nultima, verficulo ad idem quod signanter libro 1. & conf. 24. animaduertis his, col. vlt. lib. 2. & conf. 65. visis procesibus, col. 3. ver. & licet etiam, & iterum verfic. re- spondeo, col. lib. 2. & conf. 105. Reuerendissimè domine. col. vltima, verfic. ad hoc accedit. eodem lib. 2. ubi hoc victum Anton. pro eleganti allegit, & consil. 122. viso processu vtriusque causæ. colum. penult. ver. non obstat si dicatur. eodem libro 2. & conf. 42. in causa & lite ver- tente. colum. vlti. ver. præterea licet testis, lib. 3. & Iaf. in l. vltima, colum. pen. ver. item etiam in facto. C. de bon. posses. secundum tab. ubi hoc Anton. dictum affirmat esse singul. & se nusquam alibi legisse, & Philip. Decius conf. 105. ditino implorato præiudicio. colum. 2. Sed & plus dicit Diuus Thomas 2. 2. q. 70. artic. 2. in fi. quod te- stium discordia in minimis, facit testimonium credibili- us, quia testis ex hoc non præsumitur in vnum eundemq; & præmeditatum sermone deponere. argu. l. 3. §. 1. ff. de testibus.

Pro modi- conec plus nec minus, Galli cum pro- uerbum.

Vigesimalnonò, celebratur gl. in cap. si proponente, in princ. de rescrip. ubi inter multa quæ de modico illic congerit, illud annotat, quod apud nos vice prouerbij dicitur, Pro modico, nec plus nec minus, ad quod allegat tex. de consec. distinct. 2. ubi & hoc quoque no. glo. in princ. in verbo, mortui sunt. & glof. etiam vltim. in proemio Decreta. Et Henri. Boic. in c. et si quæstiones, de simon.

Utrum mo- dico res inducat si- moniam.

Trigesimalò, dicunt illè eadem glo. in d. cap. si propo- nente, & dicto cap. reuera. quod modica res non indu- cit simoniam, per tex. extra de simon. c. et si quæstiones. & prima, quæstione prima, cap. iudices, id quod etiam voluit in dicto proemio Decr. & in dicta, cap. si pro- ponente, in princ. & in capit. de appellacionibus, extra de appel. Sed contra hoc est tex. extra eodem de simo. c. ex tuo. ubi sex solidi inducunt simoniam, ibique no. gl. quod quantitas parua non inducit diuersitatem iu- ris, & allegat iura similia soluentia contraria, & ibi post eam Panor. in gl. in d. proem. decre. & in cap. plerique. 14. q. 3. Host. Henr. Boich. Io. Ana. & Panor. in d. c. et si quæstiones.

Qui desor- mes corpo- re repellit iur à fun- ctione sa- cerdotij.

Trigesimalprimò notandum est, quod etiam voluit glo. cap. ult. extra de corpor. uitati. Limitans iura quæ re- pellunt deformes corpore à sacerdotij functione, ut pat- ter per illum totum titu. ut non procedant, in parua siue modica deformitate per tex. ibi, quem etiam ad hoc no. Ioan. Anan. in dicto capitulo, si proponente, & ante il- lum Archid. in dicto capitulo, non potest. de præben. libro sexto, & uoluit etiam Bald. in dicto capitulo, cum adeo, extra de rescrip. & Henri. Boic. in dicto capitulo, et si quæstiones. & Cep. in l. 1. §. fed sciendum. nu. 38. ff. de ædil. edict. & facit text. ff. de edil. edict. in l. cui dens. ubi dicit, Bald. Old. eam l. allegasse coram Ioh. 22. cum quædam impedimenta alicui obijcerentur ne promo- ueretur ad sacerdotium.

Trigesimalsecundò, licet regulariter nõ possit transi- gi super futuris alimentis testamento relictis, nisi præto- ris auctoritas interueniat, vt voluerunt Arch. & Ioh. Ana. in iisdem locis supra alleg. tamen in minutis qui- busq; alimentis hoc fallit per tex. in l. cum hi. §. vltim. ff. de transac.

Trigesimaltertiò, licet minoris debitor vel credi- tor repellatur à tutela illius, auth. minoris. C. qui dari- tur. ubi glof. Bartol. Baldus & Sali. hoc tamen non obtinet, si debitum fuerit exiguum, Doctor. in dicta au- then. minoris, & Bart. in leg. si quis in pignore. §. vlti- mo. ff. de pignor. & Roman. in rep. dicti §. de viro. in- teria fallen. ubi glof. valde commendat Alexand. consil. 186. viso processu. col. 1. li. 7. ubi etiã illa dicit notab.

Trigesimalquartò, propter paruam debitum non potest quis dici suspectus, nec capi ex statuto per- mittente, vt apprehendi possit quasi suspectus de fu- ga, vt voluerunt Cyn. Bald. & alij in authen. sed iam necesse, ubi glof. C. de donat. ante nupt. leg. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in feud. cred. Bald. in authen. præ- terea. C. vnde vir. & vxor. Roman. consilio 320. hæc istorum quinque captura. columna secunda verficulo vltimò necessarium est, & singn. 96. dic mihi tu habes, ubi hoc reputat singul. & Alexan. in rubr. columa pri- ma ff. soluto matrimonio & Socin. in tractat. fallent. in regula 78. debitor fugitiuus, & Barba. in addit. Bald. in leg. consentaneum, colum. 4. verli. quæro vna. C. quo- modo & quando iudex, & Catel. qui hoc quoque re- putat singul. memo. fideiussor propriè in fin. & memo: suspectus.

Trigesimalquintò, facit quod voluit gl. in auth. de he- red. & falc. §. hinc nobis, in verbo, substantiam, aliàs fa- cultatem, dum loquitur de sacculò, vnde infert Ang. ad statutum disponens non possidentem domum posse, ut suspectum detineri, vt videlicet possidens vilissimam domum non gaudet beneficio statuti.

Trigesimalsexto consimilem vim habet, quod di- cit glof. nota. quam sequuntur Baldus Angel. & alij. ff. qui satisd. cogan. leg. sciendum. in prin. quæ illum tex. sancientem possessorem immobilium satisfidare non compellendum, ita intelligit, vt quis pro uili cespitè terræ non euitet satisfidationem. arg. l. creditores. ff. de priuil. cred. & est similis glof. in l. si fideiussor. §. ult. ff. qui satisd. cogan.

Trigesimalseptimò, licet alias non præsumatur dona- tio. l. cum de indebito, cum similibus. ff. de probat. fal- lit tamen in re parua siue modica gl. in l. cum quid. ff. si certum peat. ubi Bart. & alij, & gl. in l. si filij. C. de do- na. inter uir. & uxo. idem Bar. in l. que dotis. col. 3. uer. sequitur ex genere. ff. solut. matr. & Roma. consil. 337. quod ad primum. col. 1. & Corn. consil. 81. primus con- sultationis articulus, colum. 1. verfic. & in paruis. lib. 1. & conf. 122. circa præsentem. colum. 1. uer. quia in pa- uis, lib. 2.

Trigesimaloctauò, huic finitimum est, quod licet præfens pro consentiente non habeatur, quando tra- ctatur de eius præiudicio, leg. qui patitur. ff. mand. & plenè not. in regula iuris, is qui tacet. de regulis iuris li- bro sexto fallit tamen ubi agit de modico præiudicio. vt voluit Bartol. in dicta leg. quæ dotis. columna vltim. verfic. quæro, quid si sum. soluto matrim. & per tex. in leg. quam Tiberonis. §. sunt quidam. ff. de pecul. & leg. Sabinus. ff. commu. diuid. & leg. Labeo. ff. de aqua plu- uia. arcen. & leg. qui bona. §. si quis iussus. ff. de damno infect. sequitur Felix. in cap. cum marte. columna 18. verli. fallit tertio, extra de conscrip. & Phil. Dec. in c. su- per eo. col. 4. verli. secundò responderi potest. de offic. delega. Et hoc quoque videtur voluisse Panorm. in ca- pitulo cæterum. colum. 4. uerficulo ego puto, extra de foro competet.

An & quando possit transi- gi super alimentis relictis nisi præto- ris auctoritate interueniat.

Creditor minoris vel debitor, quando non repellatur à tutela illius.

Propter paruam debitum non potest quis dici de fu- ga suspectus.

Statutu disponens non possidentem domum non gaudet beneficio statuti.

Præfens quæ lo ha- beatur pro cõsen- tiente nõ tractatur de eius præiudicio.

Ins patronatus ne quis per donationem ecclesie faciat. Nisi dos sit modica

Trigesimononò huc pertinet, quòd licet per donationem ecclesie factam quis acquirat ius patronatus, vt voluit gl. 63. dist. can. in summa, & 16. q. 7. piæ mentis. Innoc. & alij in rub. extrà de iure patro. tamen propter modicam dotem non efficitur quis patronus, vt dicit gl. sing. 16. q. 7. ca. quicunq; fidelium. quam multum commendat Pano. conf. 160. factum super quo. col. 2. lib. 2. & Iason in rub. ff. solu. matr. col. 7. ver. quin facit, & illam etiam dicit not. Iason in auth. praterà. col. 3. C. vnde vir & vxor.

Ecclesia cathedralis vel alia non potest sine consensu episcopi sua iura facere, nisi de quibusdam minimis sit.

Quadragesimò, voluit Innoc. in c. cum accessissent, de cons. quòd licet ecclesia cathedralis vel alia non possit sine consensu episcopi statuta facere, potest tamen minima quæpiam statuere, & idem dicit ipse Inno. in c. requisiti. de testam. & sequitur Panor. conf. 7. Iesu Christi, & c. col. 2. lib. 2.

Procurator generalis ad agendum constitutus, de quibus possit transigere.

Quadragesimoprimò, voluit idem Inno. in ca. tua nos de arbit. quòd licet nò possit procurator generalis constitutus ad agendum transigere, per l. transactionis. C. de transact. fallit tamen in minimis rebus, quòd & voluit Ang. in l. mandato generali. ff. de procur. quos refert & sequitur Fran. Curt. in addit. Alex. in d. l. transactionis, sed cauè, quia nullum est c. quòd sic incipiat, tua nos. extrà de arbit.

Iudex si delegat vicarium in iudicio, abest dum abest, valet autem vicarii, licet per in reualla abst.

Quadragesimofecundò, scribit Gui. Cu. & post eum Paul. Castr. in l. fed & si pupillus. §. conditio, in verbo, continua variatione. ff. de condi. inst. quòd si iudex de legat. vicarium iurisdictioni exercendæ, dum ipse abest, & contingat quòd postquam is abesse cœperit, vicarius exerceat, qui & ipse per interualla abst, valebunt tamen acta coram vicario facta, perinde atque si nullo modo abfuisset, ne ex huiusmodi momentanea variatione partes decipiantur, quòd sequitur & dicit notab. Phil. Dec. in c. quoniam abbas. col. 2. de offi. deleg. vbi per hoc dicit, quòd licet clausula in rescripto apposita, quòd si non omnes & c. intelligatur, vt valeat quòd actû est vnum ex iudicibus datis, si leui parumque diuturno impedimento cæteri fuerint impediti: quòd valde commendat Philip. Dec.

Statutum laicorum, quando cõprehendat ecclesiam.

Quadragesimotertiò, tacendum non est, quòd consuluat Feder. Senen. conf. 85. statuto ciuitatis. col. vltim. quòd quando agitur de modico præiudicio, statutum laicorum, quòd habet rationabilem causam, comprehendit etiam ecclesiam & pias causas, vt refert & sequitur Dòmin. in c. vlt. colum. penult. de immunit. eccle. & idem voluit Cardin. in repe. ca. perpendimus. in 10. q. versicu. si autem statutum, de sentent. excommunic. Phil. Dec. in c. sanctæ Mariæ, col. 26. ver. primus est. de constitutionib.

Pecunia cõis, alij, quam camerario solui non potest. Nisi sit modica.

Quadragesimoquartò, scribit Bar. in l. vlt. C. de can. larg. titu. lib. 10. quòd licet potestas non possit iubere, quòd pecunia communis alij soluatur quam camerario & receptori ipsius pecuniæ, & si aliter faciat, punitur, vt per totum illum titu. fallit tamen in modica pecunia, quam potest pro arbitrio suo conuerti in necessitates publicas. arg. l. diuus. ff. de bon. damn.

Quadragesimoquintò idem Barb. dicit in l. mediterraneæ. per illum text. C. de anno. & tribu. quòd si pupillus modica quædam mobilia & utilissima tantum habeat, vt confectio inuentarij plus esset allatura in comodi & sumptuum, quam vtilitatis, tutor non tenetur conficere inuentarium. quòd dictum commendat Panor. in c. de appellacionibus. extrà de appel. Contrarium tamen tenet Iohan. Andreas in addit. Specu. tit. de actor. vniuer. ver. puberes.

Quadragesimosexto scribit idem Bart. in l. 1. §. item solent. col. 2. vers. item pone, quòd si tutor in inuentario non posuerit aliquid quòd valdè modicum est illi, non obest, per text. in l. si cui dens. ff. de ædil. edict. seq. Firma. in tracta. de episcopo. in 4. parte. lib. 4. in 1. 2. q.

post prin. & idem voluit Specu. tit. de instru. edit. §. vlt. vers. sed omnia non possint. & ibi Bal. qui & d. l. quam uis. allegat. Quid tamen de hærede conficiente inuentarium, quique vnam rem tantum omisit ponere, an priuatur beneficio inuentarij, vide per Firmia. vel supra.

Quadragesimoseptimò huc facit, quòd memoriæ prodidit gloss. 6. dist. cap. testamentum. in verbo, humiliter. per text. ibi, quòd sacerdos pro re leui sine modico crimine non cogitur abstinere à celebratione missarum si velit celebrare: huic simile quoque est quòd dicit Anto. in cap. ex literis. in fi. extra de fide instrum. quòd modica & leuis rasura non vitiat instrumentum. Iason in l. sciendum. col. 4. ver. 1. 1. facit. ff. qui satisficere cogantur.

Quadragesimooctauò potest arbitrator in modico lædere alteram partem, vt not. Barto. in l. idem Pomponius. aliàs si de meis. §. recepisse. ff. de arbit. & in l. societatem arbitrorum. ff. pro soc. Bald. Salyc. & recentiores. in l. si quis in conscribendo. C. de pact. Bald. in l. si hæredis. C. de manu. testam. vbi dicit, quòd arbitrator potest transigere super liquido, modicè tamen lædendo, quia pro bono pacis de modico non curamus, & idem Bald. in l. prima, in 2. oppos. paulò ante fi. C. de his quæ pænæ nomi. & in cap. cum adèd. colum. 2. versicu. vel dic quòd aut loquimur. extrà de rescript. vbi huiusce rei reddit rationem, quia hoc uidetur illi permissum à partibus, ut possit in modico lædere in odium & execrationem litium, quia maius est commodum pacis & concordie, quam læsio eiusmodi, itaque pacis & concordie gratia introducta sunt arbitramenta. Matth. in repe. Clem. sæpe. §. quæ omnia. colum. 6. de verbo. sign.

Arbitrator in modico potest lædere alteram partem.

Quadragesimononò dicit Bald. in cap. cum adèd. colum. 2. versicu. item habemus. quòd vassallus non priuatur feudo propter modicam ingratitude, sicut nec exhæredatur filius, nisi propter magnam causam, idem ferè dicit Bald. in solo. ubi gloss. C. de liber. cau. ubi & hoc dicit expressim in constitutionibus feudorum, quòd vassallus propter leuem offensam aut feloniam non debet feudo priuari, sed debet esse talis ex quâ possit filius ex hæredari, unde (inquit) tex. æquiparat filium vassallo, illum tamen text. in specie non allegat, sed illum reperies. in cap. 1. circa medium, in versu. non enim ad hoc sufficit omnis occasio, tit. in quib. cau. feu. amit. iuncto cap. porrò. versu. prædictis modis, titu. sequæ fuit prima causa benefic. amittent. & sequitur Barbat. consil. 45. omnipotentem & immortalem, colum. 15. libro 4.

Vassallus non priuatur feudo propter modicam ingratitude.

Quinquagesimo cum valeat argumentum à re ad tempus, l. miles ita. §. & quia diximus. vbi Barto. & alij, ideo licet pro re modica non priuatur vassallus feudo, ita nec pro modico tempore, per id quòd voluit idem Bald. in c. 1. columna 1. versu. sed pone vassallus, tit. quibus modis feud. amit. ubi licet dicatur quòd vassallus qui dimisit dominum in prelio, feudum debet amittere, hoc tamen non procedit si breui temporis momento dimisit statimq; redijt, & hæc confirmat quòd habetur in l. ult. in illis uerbis, iniurias atroces. ubi non quilibet locus, iniuria, uel ingratitude reuocat donationem sed tantum atrox iniuria.

Filius æquiparatur vassallo.

Quinquagesimoprimò, licet priuilegium non subito concessum reuocari non possit, vt voluerunt Inno. & omnes in cap. nouit. de iudic. Lap. alleg. 109. in questione proposita. col. vlt. cum multis concordant. adductis per recentiores in d. cap. nouit. fallit tamen ubi agitur de modico priuilegio, ut consuluat Alexand. conf. 225. nec arguen di sumus. col. 4. lib. 2. prout illum allegat Philip. Dec. in d. c. nouit. col. 6. versu. fallit quintò, de iudic. extrà.

Vassallus non priuatur feudo pro modico tempore.

Priuilegiu non subito concessu reuocari non potest. Nisi agatur de modico priuilegio.

Tempus interpellare pro homine de paruo tempore non intelligit.

Quinquagesimofecundò, scribit Bald. in l. si mihi & tibi. §. 1. ff. de lega. 1. licet tempus, vt solet dici, pro homine interpellat, l. magnam. C. de contrah. stipul. cum simil. hoc tamen ita debet intelligi, nisi tempus quoddam paruum sit, quòd & idem voluit ipse Bal. in c. domino guerram. §. sed hoc, tit. hic finit lex. Cod. his adde quòd scribitur in l. data opera. col. 2. C. qui accu. non poss. quòd iura punientia incendiarium pœna mortis non intelligantur de paruo incendio, id quòd sequitur & commendat Alex. conf. 86. viso processu causæ vententis. col. 1. lib. 7.

Lex sum quam de reuoc. non habet locu res modica.

Quinquagesimotertiò tradit Inno. in cap. vlti. extrà de dona. quòd l. si vnquam. de reuo. dona. non habet locum respectu rei modicæ, quòd valdè commendat Corn. conf. 4. dubia fatis mihi sunt. col. 4. & iterum 6. lib. 3. & Iason in l. generaliter. §. 1. colum. 4. in fin. §. limit. C. de instit. & substit. de quo latius dixi in mea repeti. l. si vnquam.

Interlocutoria adferens modicum cum præsens testis parte non citata.

Quinquagesimoquartò, sententia interlocutoria adferens modicum præiudicium potest ferri parte non citata, vt voluit Barto. in l. nec quicquam. §. vbi decretum & ibi Iason col. 5. ff. de offi. proconf. Ang. Inno. & Paulus Castren. in l. de vnoquoque. ff. de re iudic. Anton. & Imo. & alij in c. auditis, extra de procur. Imo. Roman. & Iason in l. si opus. ff. de noui oper. nunc. idem Rom. in l. 2. ff. de arbi. & conf. 72. circa primu quo quæritur. Pano. conf. 3. omnipotentis Dei. in 8. quæ. lib. 2. Corne. conf. 71. super primo. col. 4. ver. & tamen interlocutoria. lib. 1. & iterum conf. 333. capio primò contouersiam. colum. 5. versu. tamen est aduertendum, eod. lib. 1. Quamquam Bal. alibi hoc tantum principi videtur permittere, vt videlicet possit in modico partem non citatam lædere, in rub. de rescript. col. 2. & Rom. in repe. l. j. col. 4. ver. dubitatio tamen vertitur.

Statutum quod nullam condemnationem fiat à capitaneo, nisi prius fiat depositum sub pœna 50. librarum, non habet locum in modicis.

Quinquagesimoquintò, his succinit. quòd scriptum reliquerunt Barto. & Ang. in l. leuia. per illum tex. ff. de accus. quòd stante statuto nulla condemnatio fiat à capitaneo, nisi prius fiat depositum sub pœna 50. librarum, si contingat, quòd capitaneus condemnet aliquem in viginti solidis non factu prius deposito, non propterea tenebitur, quia huiusmodi statutum non habet locum in istis paruis & leuioribus delictis, quòd vult Alex. conf. 152. viso processu causa matr. col. 3. ver. nec his obstat si diceretur. lib. 5. vbi etiam per hoc decidit, quòd sententia lata super modico & paruo furto in camera iudicis, & ita non seruata forma, non est ob id minus valida.

Deteriorans domum potest expelli.

Quinquagesimosexto, licet possidens res hereditarias præsumitur adiuisse hæreditatem, l. 1. C. de repud. pro hæred. & l. Iulianus. ff. eod. hoc tamen non procedit si possideret res quasdam nullius aut parui pretij, vt voluit Saly. in l. non hoc. C. vnde legi. de quo non nihil per Bald. in c. 1. col. 4. versu. quæro an filius. tit. an agnat. vel fil. defunct.

Emphyteuta non potest expelli pro modica rei deterioratione.

Quinquagesimoseptimò dicit Bald. in l. ædem. col. vlt. versu. quæro qualiter hoc intelligatur. C. loca. intelligens post Nico. Mar. illum tex. ut loquatur de illo, qui domum conductam deteriore facit, ob idque possit expelli, idque procedat si valde deteriore domum, secus si parum, dicta l. scio. ff. de in integr. rest. & hoc quid dem dicit committi arbitrio iudicis quando dici debeat domus parum vel multum deterior facta, vt habeatur ratio qualitatum rerum & personarum.

Emphyteuta non potest expelli pro modica rei deterioratione.

Quinquagesimo octauò simile est, quòd voluit idem Bal. in authen. qui rem. in 2. not. C. de sacrosanct. eccl. intelligens etiam tex. ibi volentem posse emphyteutam expelli propter rei deteriorationem, non procedere in modica quadam deterioratione. Nam pro modico (inquit) non fiet rescissio contractus per d. l. scio, & ibi illum sequuntur Fulgos. Pau. Castren. & Iason co

lumna 2. & propterea Bal. ipse quem sequuntur Car. & Iason l. diuortio. §. si fundum. ff. soluto matrim. limitat illam communem sententiam, ex qua potest emphyteuta expelli si arbores fructiferas exciderit, de quo ibi per Doct. & per Pet. Cyn. Bald. Salic. & Pau. Cast. in dicta auth. qui rem, vt non procedat, si ex tali excisione modicum damnum sequeretur, per d. l. scio. & dictam l. quamuis. ff. de condi. & demon. idem quod Bal. tenet Alexand. conf. 108. in casu de quo quæritur, col. 3. ver. 2. respendo lib. 5.

Arbores fructifera

Quinquagesimononò, licet aliàs regulariter tempus non currat impedito vulgaribus iuribus, fallit tamen vbi ageretur de modico præiudicio, vt voluit Pet. Anch. in c. cum propter. per illum tex. extra de iure patron. & Pano. conf. 5. in questione quæ vertitur. colum. pen. versu. ego verò, & iterum col. ult. paulò ante fi. lib. 2. ubi per hoc consuluat, quòd tempus instantie currit impeditis, cum hoc modici est præiudicij, quia instantia perempta acta sola preuere non causa, ut voluit Innocen. in c. causam quæ, de testibus, & Bar. in l. cum lite mortua. ff. iud. solui.

Tempus non currit impedito, nisi si agatur de modico præiudicio.

Sexagesimò, potest princeps sine causa auferre ius alterius in modico quopiam, ut not. Barto. in l. vlti. C. si contra ius uel util. Ant. Imo. & Panor. in capitulo quæ in ecclesiarum, & ibi etiam latè Felin. & Dec. columna 18. versiculo, quarta declaratio. columna 12. uersiculo quartus casus. extra de consti. per tex. C. de precib. Imper. offen. l. quotiens. & Alex. conf. 225. nec arguendi. col. 5. lib. 2.

Princeps potest sine causa auferre alterius ius modico quopiam.

Sexagesimoprimò, nò solum princeps id potest, sed in dubio censetur uelle facere, ut nonnulli dicunt per gloss. ff. de seruit. l. seruitutes. 1. in uerbo, in commodo, & l. sed cum ab hærede. in glossa ultima. ff. ad Trebellia. ubi glossa & l. 2. §. si quis à principe. in uerbo impetrauit. ff. ne quid in loco publ. & l. cum auus. C. de emancip. liber. & uoluit Cardin. in ca. mandatum. in septimo notab. de rescri. & Anton. in c. quæ in ecclesiarum. de constitu. & Alexan. dicto consil. 225. col. 5. uersicu. subdit etiam, libro 2. Contrarium tamen obtinet: cum non censetur princeps etiam in modico uelle alteri præiudicare, nisi constet de mente ipsius, tenuit gloss. no tab. in c. cum olim, in uerbo, præiudicium, extra de consuetud. quam ibi sequitur & multum commendat Dòmini. ad statuta, & Iason in repe. d. l. quominus, in 11. q. ff. de flumin. Barto. quoque illam dicit singul. & Decius in d. c. quæ in ecclesiarum. loc. allegat. ea ratio motus, quia ius qualecunq; sit, competit de iure communi, ergo debet attendi per tex. ff. de damno infect. l. si proprietarius, in princip. & ibi Barto. & iura dicunt indistinctè, & generaliter, quòd intentio principis non uidetur uelle præiudicare tertio, c. super eo. extra de officio deleg. cum similibus, sed gloss. quæ uolunt contrarium innuntur auctoritate d. l. quoties, quæ loquitur quando constat de uoluntate principis. Porro illud uerum est, quòd si constet uelle principem quæpiam lædere, debet intelligi in modico, ut uoluit Bald. in l. 1. col. 3. uersu. item not. quòd non præsumitur. ff. de constit. per text. in l. quoties. in uerbo, sine graui alterius præiudicio. C. de precib. Imper. offeren. & ibi per Doct. & idem Bal. in d. ca. quæ in ecclesiarum, & secundum hoc possunt intelligi gloss. supra allegatæ quas etiam ita intelligit Iason in d. l. quoties.

Quis in dubio censetur id uelle facere.

Sexagesimofecundò, quamuis honorum continuatio legibus prohibeatur. l. honor. §. gerendorum. ff. de mune. & hono. et C. per totum titu. de hono. et mune. non conti. Quæ lex et apud ueteres Romanos obtinuit, ut memorat Liuius lib. 7. in fin. et iterum lib. 10. ubi Fab. Maximus, huius legis autoritate consuatum, qui sibi ultrò à S. P. Q. R. delatus est, minime capere uoluit huiusque legis decemuiralis uerba reperiuntur apud

Qui tenent contrarium.

Honorum continuatio legibus prohibita. Lex duodecim tabularum, & uide traxerit originem.

apud Tullium lib. 3. de legibus. Eundem magistratum ni interfuerint decem anni, ne quis capito. qua quide sumpta videtur ex legibus, vel Lacedaemoniorum vel Thuriorum, apud illos enim lex erat, ne bis idem praefectus classis fieret, vt tradit Plutar. in Lyfandrio: apud hos vero non nisi intermisso quinquennio militum praefecturam gerere licebat, vt scribit Arist. lib. Polit. 5. c. 7. huic tamen legi locus non est in paruis honoribus siue magistratibus subcurdis, vt voluit Accurs. in l. diuus. ff. de muner. & hono. & per tex. in l. licet. C. de assef. & in auth. de defen. ciuit. §. vlt.

Sexagesimo tertio haud tacendum est, quod tradit Innocen. in cap. vltimo extra de offi. deleg. quod in paruis negotijs non videtur in dubio de clau. industria persona, nisi hoc exprimat, etiam si mandatum fuerit, vt negotium personaliter exequatur, quod dictum sequitur Ioan. Ana. & Anto. & Perormi. qui putat hoc sig. in cap. vltimo in pen. colum. extra de dol. & contu. Sed contrarium tenent propter verbum personaliter, Barb. & Fely. in d. cap. vlt. de offic. deleg. tum quia aliter hoc verbum nihil operaretur, tum quia hoc datum videtur pro forma, alias adde rationes quas videre est apud supra dictos Doct.

Sexagesimo quarto licet aliàs condemnatus iniuriarum sit infamis siue civiliter, siue criminaliter actum sit. l. athletas §. vlt. ff. de his qui notantur infam. hoc tamen non obtinet, cum quis pro parua leuique iniuria est condemnatus. ca. cum te, extra de sententia & re iudic. vbi glo. & expressè voluit Petr. Anch. ibi Specu. in §. videndum. titu. de in integrum restit. ver. item iudex ecclesiasticus. Archidia. in cap. non potest, de praeben. lib. 6. Ioan. Ana. in c. si proponente, extra de rescri. Bal. & Sali. in l. decuriones. C. ex quibus caus. infra. irrog. & Bal. in cap. 1. §. iniuria, post prin. titu. de pace iur. sum. Ange. in l. infamem. de publi. iudic. Henric. Boic. in d. c. & si quastiones, de simo. & Roma. conf. 191. in l. abo circa primum, col. 2. vers. praetera sententia, vbi dicit ad hoc sig. gul. tex. in d. cap. cum te, Angel. Aret. in tract. malefic. in verbo, verba contu meliosa, & iniuriosa. in fi. & nouissimè Ferdinan. Laza. qui solam illam glo. allegat in repetit. §. diu. l. filius. in l. char. 20. vers. septimò limitatur. ff. de legat. 1. Contrarium tamen per illum tex. tenent. Innocen. Hostien. Ioan. And. Bald. Anton. Card. Panormi. & Feli. ibi, & Bar. in d. l. infamem. in fi. & ibi quoque Imo. ff. de publi. iud. & Barb. in c. at si clerici. in prin. colum. 39. extra de iudic. Sed pro prima parte facit tex. nondum ab aliquo (quod sciam) annotatus in l. diuus. ff. de iniur. vbi atrocis iniuriae damnatus in ordine decurionum esse non potest, cuius rei ratio est, vt & ibi dicit glo. quoniam infamis est, & infamia ab ordine decurionum repellit. C. ex quibus causis infam. irrog. l. decuriones, & C. de decur. l. infamia. Ergo à contrario sensu condemnatus leuioris cuiuspiam iniuriae in ordine decur. esse potest. Ex quo plane colligitur, quòd non est infamis, quia esse decurio non potest, vt diximus.

Sexagesimo quinto memoratu dignum est, quod scriptum reliquit Bald. in l. 2. C. de commu. rer. alien. quod licet solus Princeps possit dare bona fiscalia. l. prohibere. §. planè. ff. quod vi aut clam. fallit tamen in modicis. l. diuus. ff. de bonis damnator. qui quantum ad hoc faciat, cæterorum esto iudicium, mihi certè parum huc conducere videtur, cum & ibi fiat autoritate principis.

Sexagesimo sexto modica impendia, non repetuntur vbi etiam aliàs repeterentur, vt est tex. in l. rebus. §. possunt, vbi gloss. not. de modicis impensis curandum, idem confirmat textus in l. omnem. & l. quod dicitur, & gloss. in l. si quis à liberis. §. si mater. de liber. agnosc.

Sexagesimo septimo præcedentibus non abfimile est, quòd modica impensa ad cum nonnunquam pertinet, qui aliàs non tenetur ad impensas, vt est tex. loquens de usufructuario, l. haftenus. ff. de vsur. vbi gloss. quæ docet, quæ dicatur modica impensa, & gloss. in l. hoc amplius §. vlti. ff. de damno infect. Doct. in l. eum qui. C. de usufruct.

Sexagesimo octauo supra dictis addendum est, quòd de mora modici temporis passim dicitur in l. si debitori. ff. de iudic. in illis verb. neque enim magnum damnum est in mora modici temporis, & l. si post tres. ff. si quis caur. & l. sed si alia. ff. de constit. pecu. & l. si in l. s. colonus. ff. loca. l. ab hostibus. §. vlt. ex quibus cau. maio. & cap. potuit. extra de loc. & conduct. l. 1. §. qui praesens. ff. de verbo. oblig. l. continuus. in prin. eod. l. duos. §. duo. ff. de duob. reis. l. cum antiquitus. C. de testamen. vnde dicit Alb. in l. 1. C. de verbo. signif. quòd mora parua, non dicitur mora, & Barb. conti. §. 8. omnipotentem & immortalem Deum, col. 1 §. lib. 4. quòd modicum in terualium non inducit actum diuersitatem, quòd ante eum Bald. dixit in cap. cum ideo, extra de rescrip. & Archid. in cap. vltim. de offic. deleg. lib. 6. de hoc quoque est tex. in l. plerique, ff. de ritu nup. vbi Bald. & l. non du bium. C. de repud.

Sexagesimo nono his proximè est, quòd habetur in l. si fundum. ff. de fundo dot. in uer. planè si paucissimè dies, vbi videtur probari, quòd praescriptio intra paucissimos dies perficienda, habetur pro completa, per quem tex. dicit Bald. in cap. vlt. colum. 2. versiculo modo quæro, extra de praescri. illumq; ad hoc no. quòd propter modicum momentum, non vitietur temporis tractus. Et ferè similis tex. est. ff. de vsucap. l. rerum miflura. §. Labeo. Ex quo tex. id multi voluerunt, quòd si interrupta fuit praescriptio, ad cuius praescriptionem pauci restabant dies, conceditur restitutio in integrum pro consequendo lucro praescriptionis, etiam cum iniuria alterius, quam opinionem amplexi videntur Dy. & Bartol. in l. qui fundum. §. qui bona. ff. pro empt. Bar. Imo. & recentiores in l. generaliter. ff. de vsur. & in l. naturaliter. ff. de acq. poss. Bald. & Ang. in l. 1. C. de anna. excep. Ange. in l. si is cui. §. 1. ff. de furt. Alex. Fran. Are. & Iaf. in l. possideri. §. Labeo. ff. de acq. posses. Rom. in l. si constante. §. quoties. ff. soluto. matris. Alex. in l. cum quidam in prin. colum. 2. de acq. poss. Et hæc est communis opinio, quicquid dixerit Raph. Cum. in d. §. Labeo, & in d. l. qui fundum. §. 1. ff. pro empt.

Septuagesimo simile est, quòd voluerunt plerique limitantes tex. in l. si is qui pro empt. ff. de vsucap. ubi in possessis per se, vel etiam secundum communem feruum, vel aut filium, colonum ex causa nõ peculiari, quæ ante captiuitatem domini cœperunt possideri, & vsucapi, per ipsam captiuitatem postea secutam perditur possessio, & ita interruptitur vsucapio, nec reintegratur per fictionem postliminij, vt scilicet procedat, nisi tempore captiuitatis pauci dies supererant ad complementum vsucapionem: nam tunc dominus reuersus fingitur retrò vsucapisse iure postliminij, vt per tex. in dicto §. Labeo. voluit Bar. in dicta l. si is qui pro emptore. in 1. oppos. 2. partis. & ibi quoque Ang. Bar. in l. naturaliter. colum. 4. ff. de acq. poss. quamuis Innocen. in dicta l. si is qui pro emptore. tenuerit contrarium, motus quibusdam rationibus, quibus Iaf. responder. Sed tu vide tex. his omnibus aduersantem in l. in vsucapionem, in prin. ff. de diuer. temp. praescri. de quo latius dicemus in contraria parte modicorum.

Septuagesimo primo huic germanum est, quòd voluit Bald. in capitulo illud. in 1. colum. versicu. quæro quòd modis. extra de praescrip. vt id quòd dicitur per inundationem maris, vel fluminis interrupti praescriptionem l. vniuersitas. §. item. ff. de acquiren. poss. &

etiam non nunquam pertinet, qui aliàs non tenetur ad impensas.

Non est magnum damnum in mora modici temporis.

An praescriptio intra paucissimos dies proficienda habeatur pro completa.

Vsucapio captorum ante captiuitatem sequentem in terram patitur vsucapio, quæ do per fictionem postliminij redintegratur.

Praescriptio in terram per inundationem maris, cuiusdam.

in dicto §. Labeo. non procedit in inundatione momentania, sed plurium dierum. Nam si recedit inundatio infra triduum, non interruptitur praescriptio, alioqui possessiones iuxta Padum sitæ nunquam praescriberentur, quòd est absurdum. Quin & Raph. Cuma. in dicto §. Labeo. id tenere videtur, vt simplex inundatio modici temporis praescriptionem non interruptat, quòd & confirmat Bald. in dicto cap. illud. tex. & in l. si ager cuius. ff. quib. mod. vsuf. amit. vbi si eodem impetu discesserit quòd venit, restituitur proprietatem & vsufructus, & hanc partem latè probat Iaf. in dicto §. Labeo.

Septuagesimo secundo proximè accedit, quòd voluit & alia gloss. notab. in leg. qui possessionem. & ibi Bart. ff. de vi & vi arma. quòd si qui erat in possessione vi deiciatur, & paruo interiecto tempore possessionem recuperet, non dicitur interrupta praescriptio ab eo incepta. addit Barto. rationem: nam ex sola civili possessione procedit praescriptio leg. prima §. per seruum qui in fuga. ff. de acquiren. posses. & leg. qui fundum, in prin. ff. pro empt. & not. gloss. & Doct. in leg. tertia §. ex contrario. ff. de acquiren. poss. At qui statim recuperat, aut etiam se preparat ad recuperandam possessionem à qua fuit deictus, nunquam desijt possidere, leg. 3. §. cum igitur. & ibi gloss. & Bar. ff. de vi & ui arm.

Septuagesimo tertio not. quòd dicit gloss. in proemio lib. 6. in prin. in verbo, filius. & post eam Zenzel. in proemio Clem. quòd licet Papa episcopos fratres appellet, extra de crim. fal. cap. quamuis. tamen cum ad vniuersitatem, in qua plerumque sunt episcopi omnes illius vniuersitatis, mixtim filios appellat, ut ibi est tex. quoniam vt dicunt gloss. & Zenzel. ferè semper in vniuersitatibus sunt pauci episcopi, propterea id reputatur, ac si nullus esset, nec de modico curat, & sequitur Domi. in dicto proemio libro 6. quam rationem etfi Card. in dicto proemio Clem. & in proemio Decret. & ibi quoque Feli. reprobant, adseruntque aliam rationem, est tamen admodum in hac modici tractatione consideranda.

Septuagesimo quarto, licet rex non possit alienare regalia in praedictum successoris, vt dicit Bald. in extrauag. de pace constant, in verbo, successurum. Et vt alibi dicitur, non potest aliquam ciuitatem sui regni alienare: ita etiam dicitur in l. cum mater. C. de bonis quæ lib. & in c. si generali. si de feu. sue. contro. post Hostien. in ca. dilecti filij. de maio. & obed. & facit tex. in c. intellecto. de iure iur. id tamen rex possit, modò parua imperij diminutio sequeretur, ut not. Bar. in l. prohibere. §. planè. ff. quod vi aut clam. de quo tu uide plenè per Soc. consilio 7. super quæstione mihi propolita. libro 7.

Septuagesimo quinto his congruit, quòd licet delegatio causa absentiae delegantis statim expiret reuerso delegante, ut dicit Bar. in l. 1. in 7. q. & ibi latè Alex. col. 18. ff. de offic. eius cui mand. est iurisd. hoc tamen intelligitur, nisi delegans redijisset rursum statim abiturus, quia interior delegatio non expirat, tanquam redijisset non uideatur, ut uoluit Alexand. ubi supra, post Cyn. & Albe. Paul. Castr. in l. sed & si pupillus. §. conditio. in 2. no. ff. de instit. actio.

Septuagesimo sexto non longè abest, quòd pulchrè voluit Phil. Dec. in c. quoniam abbas. col. 2. de offic. de leg. quòd in illa clausula, quòd si non omnes, intelligatur durante impedimento alterius delegatorum: impedimento autem cessante, debet cognoscere cum collega, ut per gloss. & Doct. ibi. Tamen si illud impedimentum cessaret modico tempore puta. uno die, & postea idem impedimentum contingeret, valeret quòd actum esset per alterum etiam eo de quo cessaret im-

pedimentum, quia cessatio modici temporis non debet considerari. quòd sing. est notandum.

Septuagesimo septimo huc vergit, quòd accurate tradit Bald. in l. 1. C. de locat. quòd licet pro defensione rerum suarum liceat occidere furem praesertim nocturnum. l. itaque. ff. ad legem Aquil. & leg. furem. ff. de ficar. hoc tamen non procederet in re vili aut modica, nihil tamen allegat, & hoc quoque voluit nulla Bald. mentione facta Angel. in l. 1. C. vnde vi. Matth. notab. 133. non quòd leges quæ permittunt, vbi ad hoe allegat text. id leg. si ex plagis. §. tabernarius. ff. ad l. Aquil. & Angel. Aret. in tracta. malefic. in verbo, & vestem caelestem abstulit, colum. 2. uersic. & not. bene quòd de iure. vbi dicit singul. tex. in dicto §. tabernarius, & in §. 1. Institut. de actio. Alexan. in addit. Bart. in dicta l. furem. Felin. in cap. interfecisti, colum. 2. extra de homicid. Iaf. in l. ut uim. colum. antepenult. ff. de iust. & iur. Ad quòd Matth. & Alexan. addunt hanc rationem: nam si parcutur famæ hominis pro re modica, l. scio. ff. de in integ. restitut. multò magis vitæ, per text. in l. si adulterium. §. liberto. ff. ad legem Cornel. de adult. Quanquam hæc ratio à Philosophis non probaretur, qui censent potius mortem, quam infamiam subeundam, vt eleganter differit Cicero in libro 4. Offic. quibus subscribens diuus Paulus ad Corinth. 9. Bonum, ait, est mihi magis mori, quam vt gloriam meam quis euacuet. Sed & alibi leges nostræ comparant infamiam morti, l. iusta in princip. ff. de manumiss. vind. ubi & hoc not. gl. quæ & alleg. tex. in l. isti quidè. §. ult. ff. quòd metus causa. & voluit etiam Alex. in l. ult. col. 4. ff. de re iudic.

Septuagesimo octauo, tradit Specu. tit. de rescri. §. vlt. versic. item quæritur quæ dicantur. quòd iudex delegatus potest de modica summa paulo scilicet maiori quàm sit expressa in rescripto cognoscere, quia modicum incrementum non debet mouere iudicem, l. 1. 2. & 4. C. de alluio.

Septuagesimo nono, tradit similiter Rom. sing. 17. si alicui à principe fuerit concessa immunitas ab oneribus personalibus, non uidetur liberare à leuibus parisque oneribus, quæ quis breuiter facilerq; potest expedire per tex. quem dicit vnicum in iure, in l. decurio fortunam. C. de decu. lib. 1. 0. & hoc dictum refert & sequitur Alexand. in addit. Bartol. in l. elegantem. §. qui reprobos, in fi. magnæ additionis. ff. de pigno. actio. & consil. 104. statutum loquens, in fin. lib. 1. vbi eadem propè adscribit, & quidem ferè ad verbum sicuti in dicta addit. Sed antè hos idem dixerat Bart. in dicta l. decurio. per illum tex.

Octogesimo, per id, & quædam familia tradit Alex. in dictis duobus locis, quòd statutum puniens falsificantem monetam, non habet locum in falsificante modicam quandam monetam, & sequitur Phil. Dec. in ca. de appellationibus, extra de appell. & in cap. maioribus. colum. 1. de praeben.

Octogesimo primo voluit Panorm. in proemio Decret. colu. vlt. quòd si testes deposuerunt, quòd omnes fecerunt aliquid, ut non uitietur eorum dictum, si pauci ex illis illud non fecerunt, exemplo eius quòd scribitur in c. reuera, in prin. de consec. dist. 2. quòd omnes filij Israel, qui de manna manducauerunt in deserto mortui sunt: cum tamen Caleph & Iosue non sint illic mortui, vt scribitur 76. dist. c. ieiunium.

Octogesimo secundo, licet iudex ab omnibus omnino muneribus abstinere debeat, vt cum omni puritate iudicium illius procedat, non tamen prohibetur accipere modica quædam, talia scilicet, quæ iudicantis animum non immutent, ut dicit glo. in c. non licet. 1. 1. q. 3. per tex. extra de simo. c. etfi quæstiones. Sed de hoc certè est tex. notab. li. 6. de rescrip. c. statutum. §. in super.

In paruis honoribus siue magistratibus subcurdis, vt voluit Accurs. in l. diuus. ff. de muner. & hono. & per tex. in l. licet. C. de assef. & in auth. de defen. ciuit. §. vlt.

Verum in paruis negotijs non videtur in dubio de clau. industria persona, nisi hoc exprimat, etiam si mandatum fuerit, vt negotium personaliter exequatur, quod dictum sequitur Ioan. Ana. & Anto. & Perormi. qui putat hoc sig. in cap. vltimo in pen. colum. extra de dol. & contu. Sed contrarium tenent propter verbum personaliter, Barb. & Fely. in d. cap. vlt. de offic. deleg. tum quia aliter hoc verbum nihil operaretur, tum quia hoc datum videtur pro forma, alias adde rationes quas videre est apud supra dictos Doct.

Sexagesimo quarto licet aliàs condemnatus iniuriarum sit infamis siue civiliter, siue criminaliter actum sit. l. athletas §. vlt. ff. de his qui notantur infam. hoc tamen non obtinet, cum quis pro parua leuique iniuria est condemnatus. ca. cum te, extra de sententia & re iudic. vbi glo. & expressè voluit Petr. Anch. ibi Specu. in §. videndum. titu. de in integrum restit. ver. item iudex ecclesiasticus. Archidia. in cap. non potest, de praeben. lib. 6. Ioan. Ana. in c. si proponente, extra de rescri. Bal. & Sali. in l. decuriones. C. ex quibus caus. infra. irrog. & Bal. in cap. 1. §. iniuria, post prin. titu. de pace iur. sum. Ange. in l. infamem. de publi. iudic. Henric. Boic. in d. c. & si quastiones, de simo. & Roma. conf. 191. in l. abo circa primum, col. 2. vers. praetera sententia, vbi dicit ad hoc sig. gul. tex. in d. cap. cum te, Angel. Aret. in tract. malefic. in verbo, verba contu meliosa, & iniuriosa. in fi. & nouissimè Ferdinan. Laza. qui solam illam glo. allegat in repetit. §. diu. l. filius. in l. char. 20. vers. septimò limitatur. ff. de legat. 1. Contrarium tamen per illum tex. tenent. Innocen. Hostien. Ioan. And. Bald. Anton. Card. Panormi. & Feli. ibi, & Bar. in d. l. infamem. in fi. & ibi quoque Imo. ff. de publi. iud. & Barb. in c. at si clerici. in prin. colum. 39. extra de iudic. Sed pro prima parte facit tex. nondum ab aliquo (quod sciam) annotatus in l. diuus. ff. de iniur. vbi atrocis iniuriae damnatus in ordine decurionum esse non potest, cuius rei ratio est, vt & ibi dicit glo. quoniam infamis est, & infamia ab ordine decurionum repellit. C. ex quibus causis infam. irrog. l. decuriones, & C. de decur. l. infamia. Ergo à contrario sensu condemnatus leuioris cuiuspiam iniuriae in ordine decur. esse potest. Ex quo plane colligitur, quòd non est infamis, quia esse decurio non potest, vt diximus.

Qui tenentur non statim.

An solus princeps possit dare bona fiscalia.

Autoris opinio. Modica impensa non repetitur. Modica impendia ad

Parcutur fama hominis pro re modica.

Delegatus potest de paulo maiori summa quam sit expressa in rescripto cognoscere.

Concessa immunitas ab oneribus personalibus, non uidetur liberare à leuibus parisque oneribus, quæ quis breuiter facilerq; potest expedire per tex. quem dicit vnicum in iure, in l. decurio fortunam. C. de decu. lib. 1. 0. & hoc dictum refert & sequitur Alexand. in addit. Bartol. in l. elegantem. §. qui reprobos, in fi. magnæ additionis. ff. de pigno. actio. & consil. 104. statutum loquens, in fin. lib. 1. vbi eadem propè adscribit, & quidem ferè ad verbum sicuti in dicta addit. Sed antè hos idem dixerat Bart. in dicta l. decurio. per illum tex.

Statutum puniens falsificantem monetam, non habet locum in falsificante modicam quandam monetam, & sequitur Phil. Dec. in ca. de appellationibus, extra de appell. & in cap. maioribus. colum. 1. de praeben.

Testium depositio quod omnes fecerunt, non uitietur, si pauci ex illis illud non fecerunt.

Iudex modica quædam accipere non prohibetur licet ab omnibus.

munerib. abstinere debeat.

Adagium vetus.

Famina non succedat in feudo, quando existunt masculi, succedere non prohibetur, si post mortem patris masculi illi co mortui est.

per. loquens de esculento, quod paucis diebus consumi potest, & ibi glos. adducit ad huius rei confirmationem nonnulla, in quibus de modico non curamus, & bene etiam facit tex. notab. in l. solent. ff. de officio pro consul. ad hanc rem citans vetus adagium: Nec omnia nec passim, nec ab omnibus, nam vt subdit, valde inhumanum est a nemine accipere, sed passim vilissimum, & per omnia auarissimum.

Octogesimo tertio, non dicitur extitisse, qui parum extitit, vnde cum res ita habet, vt non succedat femina feudo dato liberis masculis & foeminis, quando existunt masculi, vt est tex. in l. polthumus. ff. de iniust. testam. tamen si masculus post mortem patris illico mortuus est, non prohibetur foemina succedere, quasi videatur ille non extitisse, ita voluit gloss. Bald. & Alua. in cap. i. §. vltim. in verbo, omnino extantibus titu. de succes. feud. & alia glos. quam sequuntur Iac. Bel. Ray. Nicol. Bald. Alua. qui eam dicit valde fing. tit. episcopi vel Abba. Ex quib. Bal. dicit quod etiam non dicitur vixisse qui statim obiit, de quo etiam tex. est expressus in cap. nam & ego. extra de verb. signi. vbi glo. not. quod non videtur fuisse, qui parum duravit, Ioan. And. & Panormi. ibidem. Non dicitur natus qui statim decessit. Et dicit etiam ipse Panorm. & post eum Alua. & Card. allegantes Innocen. in dicto cap. nam & ego, qui tamen hoc non dicit, quod ille dicitur illico decedere qui decedit antequam nomen sit ei impositum in baptismo, quod tempus erat octo dierum secundum vetus testamentum. Cui adde quod apud veteres Romanos maribus nono die, foeminis octavo nomen imponebant. Cuius rei, si quis rationes scire velit, legat Plutarchum in Problemat. capitulo 10. Sed illud nota, antequam hinc abeamus, quod sententia dictae glos. loquent. de successione feudi, est vera his casibus in quibus loquuntur. an autem aliis procederet, vide Bald. in §. quietiam. & Barto. in l. vltim. ff. ad Tertul. vt alibi late dicemus.

Octogesimo quarto, voluit Cyn. in l. i. in vltima quaestio. C. de pact. quod venditio rei magna facta pro paruo pretio habetur pro donatione, nec huius parui pretij habetur aliqua consideratio, per tex. in l. apud Celsum. §. si quis. ff. de contrah. emptio. Et propterea eque reuocatur per susceptionem liberorum, per l. si vnquam. C. de donationibus si omnino esset mera donatio. Et hoc sequitur Bald. in dicta l. i. in tertio notab. & in rub. extra de pact. colum. 2. vers. quare an venditio. Et bene faciunt notata per Guil. Cun. Bal. & Salic. in l. illud. C. de sacros. ecclesijs.

Octogesimo quinto, licet aliis regulariter non succedat femina in feudo, c. i. §. & quia vidimus. tit. qui feuda dare poss. cum similibus. fallit tamen in feudo quopiam modico secundum Rom. confi. 367. circa primu. col. pen. ver. fallit tertio. & Corn. confi. 16. aperta fronte. lib. i. & Cardina. Alex. in d. §. & quia vidimus. col. 16. ver. septimo fallit. & alibi dicam latius.

Octogesimo sexto, licet testimonium illius qui partim falsum deposuit omnino vitietur, vt qui in periurium incidit, vt voluit glo. in c. in nostra, extra de testib. Bar. Bal. & alij in l. si ex falsis. C. de transac. cum similibus. tam si quispiam affinis meus leui quadam & modica affinitate, quae videlicet eum a testimonio non repelleret, cu pro me testimonium diceret, interrogatus an esset meus affinis, respondit non esse, certè propter hoc non vitietur eius dictum, tanquam nulla sit huiusmodi leuis affinitatis habenda ratio, & perinde sit ac si omnino non esset, ita voluit Iac. Butr. in l. Lucius. ff. de his qui notantur infamia. & sequitur Ang. consilio 194. vitiis processibus causae. colum. 2. & Hyppol. Mar. confi. primo, colum. 2. uersicu. ulterius dico. & in repetitione. l. vlt. char. 45. C. de probationibus, & singu. 76.

Famina non succedat in feudo nisi sit medicum.

Testimonium illius qui partim falsum deposuit, omnino vitietur. Leuis affinitatis nulla habenda ratio.

communis conclusio doctorum: tu tamen vide quod dicam infra in contraria parte, ver si. 36.

Octogesimo septimo dicit Barb. dicto cõsi. 74. scripsit Psalmista celebris. col. 2. lib. 4. quod licet fines mandati sint diligenter custodiendi l. diligenter. ff. mandati. possunt tamen in modico excedi, per gloss. allegatam in cap. quod ad consultationem. quae id mihi uelle non videtur. Et multum de hoc dubito, cum leges admodu studiosè sanxerunt fines mandati custodiendos, ut ne latum quidem (ut aiunt) digitum videantur uoluisse à mandato discedendum esse, ut patet in dicta l. diligenter. in eo ipso uerbo, diligenter. & C. eod. l. cum mandati. vbi mandati legem integram custodiri conuenit, & extra de rescript. c. cum dilecta. in fin. vbi forma mandati exacta diligentia obseruanda est, & propterea est text. notab. in c. ult. extra de uerb. signi. ubi mandatum Papae de moderando numero clericorum iuxta facultates ecclesiae, ad eam exactè custodiendum est, ut nō sit uulgèdus eorum numerus, etiam si facultates abundè sufficientiant, quamuis aliis contrariorum sit eadem disciplina, vbi est eadem ratio. l. vlt. §. vlt. ff. de legat. 3. uersu. contra quoq; cum similib. sitq; in contrario eius quod mandabatur in dict. c. vlti. non solum eadem, sed & multo maior ratio atque fauor, cum ex eo auctas fuisset cultus diuinus: tamen illud idè statutum est, ut nota. Anton. quia forma mandati est strictè, & ad unguem obseruanda, ut etiam post eum dicit Iaso. in l. inter stipularem. §. sacram. col. 9. uersu. limita istam regulam. ff. de uerb. oblig. Quam rem etiam philosophi eleganter prouiderunt, ut aliis semper, in utramque partem disseruerunt. Alij enim semel statuta deliberataque re ab eo qui negotium demandauerit, nequaquam putauerunt contra dictum eius esse faciendum, etiam si repentinus aliquis casus ostenderet posse commodius agi, ne exemplum esset honesta consilia religiosè mandantis violandi. Alij existimarunt incommoda prius quae metuenda essent, si contra mandatum fieret, cum emolumento spei compensanda esse. Et si ea leuiora minoraq; sint, utilitas contra grauior & amplior, spe quantum potest firma ostenderetur, tum posse aduersum mandata fieri censuerunt, ne oblata diuinitus rei bene gerendae occasio amitteretur, quam disceptationem recensuit Gellius libro 1. c. 13. vbi & alia quoq; in eam rem adducit, quae si ad Iurisconsultos reijceretur, illud (vt arbitror) dicerent, mandatum semper ad amissim quantum fieri potest custodiendum, nisi inopinatus quispiam casus, atq; repentinus mandanti non prouisus, aliud agendum suaderet, vt est tex. ualde commendabilis in l. si hominem. ff. mand.

Octogesimo octauo recenter. nec in scitè tamen cõsuluit Phil. Dec. ingenio inter ceteros subtili, cõsi. 10. in causa inquisitionis. col. pen. versu. sexto contra personam. Licet aliis colonus nō sit omnino testis integer pro domino, vt not. per Doct. in c. pen. extra de testib. si tamen colonus est rei per exiguae aut leuis, tunc eius testimoniu reijciendum non est.

Octogesimo nono, vt aliquatulum immoremur his quae possent desiderare consuetudo ad probationem quae his casibus fieri debet, ultra ea quae diximus in principio, facit quod no. Pan. in c. cum olim. per gl. ibi, extra de censu. quod in his quae sunt modici praedicij, uerba enūciatiua ad alium finem prolata probant, licet aliis secus, quod uoluit idem Pano. per illam gl. quam dicit notab. in c. sunt & alij. col. 4. extra de rescr. & conf. 64. omnipotens Dei nomine repetitio, uenio ad primum. col. 4. uersu. item uidetur. lib. 1.

Nonagesimo uoluit Bar. in auth. nisi breuiores. per illum text. C. de senten. ex bre. recitan. quod in causis uilibus & modici praedicij de iure scriptura non requiritur, nec in processu, nec sententia, quin iudici de omni-

Vtrū mā dati fines stricte sint semper diligenterq; custodiendi.

Philosophorum sententia in hac quaestione.

Iurisconsultorum opinio de mā dato.

Coloni testimanis pro domino quando non sit reijciendum.

Verba enūciatiua ad alium finem prolata probant in his quae sunt modici praedicij.

Vtrum in causis uilibus scriptura non

quiritur nec in processu, nec sententia.

Quis teneat contrarium.

Officiario creditur in his solum quae ad officium pertinent.

Nisi in rebus modicis in quibus illis creditur, licet sint extra officium.

Instrumentorum amissio in quibus probari possit per iuramentum.

Vicini non possunt impedire faciem emittenti in flumine publico, ex quo modicum damnum sentiunt.

Statutum prohibens rem immobilem alienari in extraneum, non habet locum in re aliqua uili.

omnibus actis coram se creditur. id quod sequitur Panor. in c. quoniam contra falsam. in 3. notab. dicens esse clariorem text. in auth. vt iudic. sine quoquo suffrag. §. veritati. & ibi quoq; Franc. Atet. col. 6. Bart. quoque in l. diuus. ff. de cust. reor. & ibi quoq; ante vtrūq; Bald. col. pen. versu. vnum scias. vbi tamen distinguit, an pars fuerit praesens necne, & ibi quoque recentiores. & idem Pan. in cap. 3. col. antepen. extra de probat. & bene etiam facit tex. in auth. de mandat. princ. §. sic tibi. ibi, etiam scripto decidere. Licet contrarium tenuisse videatur Phil. Dec. in dict. c. quoniam contra. in 6. not. vbi illum videbis.

Nonagesimo primo, licet officario credatur in his solum, quae ad eius officium pertinent, non etiam in ceteris, vt not. Io. And. in addit. Spec. tit. de citatione. §. i. in prin. & Pan. in c. parati. col. 3. de appell. cum similib. fallit tamen in rebus modicis & leuibus, in quibus indistinctè etiam in his quae sunt extra officium illis creditur, secundum Innocen. in c. i. de fide instr. Bald. Pan. & omnes in c. post cessionem. extra de probat. Pano. in c. cum in ecclesijs. colum. vlt. de maior. & obed. Panor. in c. i. char. vlti. uersu. an autem si appareat. extra de iud. Cyn. & Bal. in l. pacta nouissima col. vlt. C. de pactis: & facit tex. extra de cler. peregrin. c. i. & l. diuus. §. cum autem, vbi Bart. ff. de officio proconsul.

Nonagesimo secundo scribit Alex. in l. huiusmodi. §. si ita in ff. de legat. 1. intelligens id quod à plerisque traditur instrumentorum amissionem probari per iuramentum, vt uoluit Bartol. & alij quoque in l. sicut vbi etiam glo. & in l. emancipatione. C. de fide instr. cum similib. vt id procedat solum, cum agitur de modico praedicio, per tex. supra saepius allegat. in l. thesaurus. supra ad exhib. & ita etiam uoluit, licet non tam clarè Bald. quem ipse allegat in l. vlt. in fi. C. de eden. per tex. etiam in dicta l. thesaurus. ff. ad exhib. & in l. dissolutè. C. de condit. ex leg. & Hip. Marfi. in repet. rub. C. de prob. col. 28. versu. item iuramentum facit probationem.

Nonagesimo tertio uoluit Bart. in l. quo minus. in 9. q. ff. de flumi. quod vicini superiores vel inferiores non possunt impedire facientem emissarium, siue (vt dicunt) eclusam in flumine publico, ex quo modicu in suis agris damnum sentiunt, per tex. & gl. in leg. 1. §. sunt autem qui putant. & §. seq. ff. ne quid in flum. pub. quam sententiam late Bar. confirmat, & Ias. in rep. d. l. quo minus.

Nonagesimo quarto, uoluerunt duo recentes scriptores Opizo & Ferdinandus Loaza in repetit. §. diu. l. filiusfami. ff. de leg. 1. ille quidem col. 36. hic 76. versu. septimo limitatur. Quod statutum prohibens rem immobilem alienari in extraneum, non habet locum in re aliqua uili, per tex. supra saepius citatum in l. senatus. §. Marcellus. ff. eod. titu.

Sed modus aliquis in his colligendis, quae ad hunc locum pertinent tenendus est, postremò itaq; adijciam esse praeter eos tex. quos supra citauimus. & alios plerosque admodum ad hanc rem facientes, ex quibus nonnullos huc acruatim subiungemus. Est igitur in eam rem uulgata l. scio. ff. de integ. restitut. & l. metum. ff. quod metus cau. & l. res bona fide. ff. de contrah. emp. l. 2. ff. quod cum eo. vbi comparatur qui omnino non successit, & qui in minima parte successit, & l. si ex cau. in prin. ff. de minor. vbi glo. l. si quis. §. sed & l. quis. ff. de pig. acti. l. 1. ff. de coniug. cum emanc. liber. §. illud non interest. l. licet. §. vlt. ff. de adim. legat. vbi propter leuem offensam non censetur legatum aut fideicommissum ademptum, & l. lex Cornelia. §. si tamen. versu. ceterum ad hoc pertinebit. & ff. de bonis eor. qui sibi mor. l. vlt. §. idem rescriptum. & ff. de manu. test. l. qui habet. & l. si quis ante. §. vlt. l. si quis conduxerit. ff. de his qui sunt sui vel alieni iur. l. 2. §. vlt. C. si contra ius vel uilit. pub. l. i. C. si adu. uedit. pig. auth. quod locu. C. de colla.

& instit. de iniur. §. penult. vbi pro modica iniuria seruo illata non agit dominus, & l. q. i. cap. iudices. vbi glo. in uerbo, quinque sunt. c. bonae rei. i. 2. quæst. 2. & c. ex parte. extra de fide instrum. vbi vnus modicus literæ defectus rescriptum non vitiat, gloss. quoque ibi, ca. penult. de reb. eccles. non alien. c. requisisti. de testa. vbi gl. in uersu. decens est, & in §. donare. tit. qualiter olim feud. pot. alie. ibi, sub uilissima duorum denariorum pensione, & quod uoluit Bald. in l. si pater, in 8. q. C. de instit. & subtit.

Sunt tamen è diuerso multi casus in quibus modici atque etiam minimi habetur ratio. Primus erit in l. & si ex modica. in princ. ff. de bon. lib. vbi in illo casu satis est liberos liberti ex parte quantulacunq; haeredes institui, vt patronum expellant.

Secundus erit in l. si quid creditor. §. vlt. vbi seruus, peculiatius dicitur, qui uel minimum habet peculium, et si venditor peculiatum seruum asseruit, sufficit si is minimum habeat peculium, quem text. ad hoc not. Archid. in c. non debet. de praeb. lib. 6. & in l. 2. in 1. 2. q. versu. sed nunquid sufficit. C. de rescind. uendit.

Tertius in l. si tamen. §. vlt. iuncta gl. in uerbo, simplicem. ff. eod. tit. de adl. edict. vbi pro re uili datur actio redhibitoria: adde text. in l. ex facto. §. si quis autem. ff. ad Trebel. vbi filius patri superstes vno solum momento, facit deficere conditionem, si sine liberis decesserit, & est similis text. ff. de rebus dub. l. qui duos. §. vlt. vbi satis est filium patri momento superuixisse, ut ex testamento illius haeres fuisse dicitur, & ad hoc priorum text. ponderauit Bal. in ca. 1. §. quin etiam. tit. episc. vel abbat. quod momentum temporis extinguit fideicommissum, siue substitutionem fideicommissariam factam filio si sine liberis decesserit, quod dictum dicit singu. Ias. in l. inter stipulantes. §. sacram. col. 8. uersu. ex aduerso. ff. de uerb. oblig. & in l. antepen. col. 2. in prin. C. de instit. & subtit.

Quartus est in l. 2. & 3. C. de posth. haered. instit. vbi natiuitate posthumi, & si illic decesserit, rumpitur testamentum patris, quem etiam not. Bal. vbi supra, ad hoc quod momentum temporis rescindit testamentum.

Quinto in hanc rem est celebris l. quamuis. ff. ut in possess. legat. ubi ita scribitur, quamuis minima res sit legata, uel per fideicommissum relicta, tamen si non soluatur ab haerede, uel eo nomine caueatur cum caueri oporteat: in possessionem omnium bonorum, quae ex ea haereditate sunt, legatarium siue fideicommissarium praetor seruandorum legatorum causa mittit.

Sexto text. erit in leg. 2. ubi, nam si modicum de sorte. C. debet. uendit. pign. impedire non posse, vbi si debitor obtulerit, soluerit creditori, aut deposuerit, si creditor accipere recusauerit totum debitum praetor modicum quippiam, non propter hoc impeditur creditor uedere rem pignori obligatam.

Septimo commendatorum tex. in l. si quis eum. §. si suo testamento, in uerbo, alia rursus hora. vbi interuallum vnus duntaxat horae arguit diuersitatem actus & formae, & ibi hoc not. Ias. in secundo notab. Et propterea etiam ratione unius horae, dicitur unum instrumentum prius altero, & illi praefertur, ut est glo. singul. in l. si ex pluribus. §. ult. in uerbo, die. ff. de solut. quam ad hoc commendauit & ponderauit Bald. in l. ult. col. 4. C. de edicto diui Adria. tollen. & in l. cum proponas, in fi. C. de interd. mat. inter. & c. & in l. Imperator. colum. pen. uersu. & not. quod dies. ff. de statu homi. ubi eam dicit singul. & in ca. pastoralis, in princ. ubi. Fely. col. 3. & rursum in c. capitulum. col. 1. extra de rescri. & in ca. consuluit. & ibi etiã Feli. col. 3. de officio deleg. & in c. licet. & in c. quoniam contra falsam. de prob. & in c. ego enim. in princ. de iureiuran. & in c. 2. de confes. ubi glo. quam dicit singul. Barb. in reu. rub. de fide instr. col. 18. uersu.

Qui text. confirmat dicta superiorum. Legatum censetur ademptu, nec fideicommissu propter leuem offensam.

Casus in quibus modici atque minimi habentur ratio.

Posthumi natiuitate rescindit testamentum patris. Prior quanto in bonorum possessione legatarium mittit siue fideicommissarium. Si modicum de sorte uel usurum in debito perseveret distractio rei obligata impeditur non potest.

quid de hora. & Iason in l. 1. §. 1. in 2. notab. in fin. ff. de eden. & Felin. in c. 2. de offic. deleg. & Catellia. in memor. incip. actus ita debent interpretari, & iterum in memor. incip. hora est, & alia gl. expressior, in c. si duobus. in verbo, si non appareat. de rescript. lib. 6. quæ voluit, quod ratione vnus horæ rescriptum dicitur anteri- us altero, & illi anteponitur, licet sint eiusdem datæ. Ex quo constat non semper verum esse id quod supra diximus in prima parte, quod modicum interuallum diuer- sitatem actuum non inducit.

Octauo allegatur tex. in l. 3. ff. de verb. signif. vbi pro viginti millibus passuum datur vna dies, quod si sint viginti vnum millia passuum, dantur duo dies, pro vno igitur miliari, quod superest æquè datur vnus dies, ac pro viginti.

Nono facit huc l. in maiorib. C. de appel. vbi etiam in minimis causis appellatur, & est similis tex. extra. eo. C. de appellationibus. & vtrouique Docto. his adde l. si proprietarius. ff. de damno infect. cum dicitur, eadem ergo erunt, etsi minimum damnum detur. & ibi gloss. Bar. & Doct.

Decimo l. est. ff. de acquir. rer. domin. l. naturalem. §. gallinarum. & Institu. de rerum diuis. §. gallinarum. vbi furtum committitur in gallina & anser, imò etiam, vt in postremo loco dicit gl. in ouo, quam sequuntur omnes, & bene facit tex. 1. 4. quæst. 1. 4. capit. vlt.

Vndecimo est l. & si non totum, cum l. seq. vbi qui omnia causa testamenti ab intestato possidet etiam minimam portiunculam (vt ille text. loquitur) tenetur etiam in solidum ad præstationem legatorum, vt etiam declarat glo. ibi, & Bar. in l. vlt. in primo artic. eo. tit. & Bald. in l. 1. C. eo. tit. & Franc. Aret. conf. 160. longa est ista consultatio. col. pen. ver. secundò est præmittendum.

Duodecimo tex. est in l. 1. in prin. ibi, siue quantum- que, C. de communi ser. manu. ex quo not. Bald. ibi, quod etiam ratione minimæ partis quis dicitur alterius confors, & id dicit facere ad statutum Florentinum, quo cauetur ne possit domus alienari extra consortes: nam poterit transferri in eum qui habet millefimam partem.

Decimotertio est quoque l. ergo. §. si ex die. in illis verb. vel modica data occasione. ff. de fideico. liber. vbi gloss. in dicto verbo, occasione. nota, inquit, bonum verbum. Et ex eo infer. Bal. in cap. per tuas. col. 1. de probat. Leuem occasionem interdum esse magni ponderis: quibus suffragatur l. in vsucapione. in prin. ff. de diuer. temp. præser. vbi si etiam minimo momento nouissimi diei præscriptionis res possessa sit, completur vsucapio.

Decimoquarto est l. cum sponsus. §. vlt. ff. de public. in rem actio. vbi ita scribitur in hæc verba, Sed etiam si qui momento possedit, rectè hac actione experietur, adde text. in l. si pecuniam. in fin. ff. si cer. pet. vbi ex actu momentaneo transfertur dominium, quod not. Bart. & plerique omnes.

Decimoquinto text. est in l. tutor si petitus fuerit. ff. de tuto. & cur. dat. ab his. vbi ita ad verbum scribitur: nam etsi quoquo modo in petitione tutoris erratum fuerit, non valet tutoris datio, vnde infert Bartol. in l. matri & auæ. col. 2. vers. quæro quid si mater. C. quando mul. tut. offi. quod si mater fuerit data tutrix antequam renuntiet secundis nuptijs, & Senatusconsulto Velleia- no, non valet datio, quamuis omisio leuis solennitatis non vitiet.

Decimosexto, vt aliquid dicatur extare, sufficit quantumcumque modicum ex illo extare, l. domum. ff. de contrah. emp. versiculi. si verò quantacunque pars. & l. infula. ff. de vsufruct. & ita per illos tex. post Oldr. voluit Pau. Cast. cõf. 163. in causa præfenti. col. 4. in nouis.

Decimosextimo text. est in l. scapham. ff. de cuict. vbi appellatione nauis, venit & scapha, quæ parua est ad-

modum nauicula, & est similis text. in l. vlt. ff. de fun- do instr. & quod per illos tex. voluit Bald. in l. 1. §. exer- citorib. ff. nau. cau. stab. de quò supra diximus, ver. istis nimirum accedit.

Decimooctauo est l. 3. §. causæ. ff. de Carb. edict. ibi, vel modico pro puero facientem, vbi si filius sit in eui- denti calumnia, repellitur ab illo edicto, sed modicum quippiam sufficit, vt non dicatur esse in euidenti calumi- nia, quem text. ponderant Franc. Aret. & Ias. in l. vlt. C. eo. tit. ubi illum dicunt singu. subditque Aret. hoc fa- cere ad duo. Primum, vt per solam negationem vel contradictionem res videtur effici dubia, modo negans vel contradicens habeat aliquem leuem colorem, quod facit ad ea quæ habentur per Bartol. in l. post rem. ff. de transact. & in l. eleganter. §. si post. ff. de cond. indeb. & quod not. in l. 1. C. de procur. Secundò per illum text. commendatur aureum dictum Bald. in l. deberi. C. de fideic. lib. quod leuis occasio excusat citatum dicentem, se non iturum ad iudicium, à calumnia vera, per gloss. ord. & sing. in l. 1. §. hoc iudicium, in fi. magnæ gloss. ff. si quis ius dicenti non obtemp.

Decimonono, huc facit tex. in c. non potest, de præb. lib. 6. cuius hæc sunt verba: Non potest dispensatio su- per pluralitate beneficiorum concessa impetranti pro- desse, qui aliquod quantumcumque beneficium modicu- rum subiecit cum illam impetraret, quod confirmat r. ex. in c. si proponente, de rescr. extrà.

Vigesimo, ne quis putet illud ibi procedere, quo- niam dispensatio sit res ambitiosa & restringenda per tex. qui loquitur in simplici impetratione, in ca. si metu. eo. tit. de præb. lib. 6. vbi si quis impetret beneficium & in impetratione taceat aliud beneficium quantumcum- que sit modicum, non valet impetratio: id quod etiam antè cautum fuerat, licet non tam expressè, in c. si pro- ponente, de rescr. extrà.

Vigesimo primo, tradit gloss. commendabilis in l. res bona fide. ff. de contrah. empt. quod si res ita sit vendi- ta, vt nisi statuta die: & c. & fuerit solutum precium præ- ter vnum nummum, non secus erit res inempta, ac si nihil fuisset solutum, per tex. eo. tit. l. si fistulas. §. qui feudum. & l. cum fundus. ff. de condit. & demonst. & l. etiam circa. ff. de solut. l. tutor. §. Lucius. C. de distract. pign. l. quamdiu. C. de distract. pign. quam gloss. Bald. quoq; amplectitur in rub. C. de contrah. emp. in 10. q. & in l. cum adeo, col. 2. vers. fed alibi, extrà de rescr.

Vigesimo secundo, per illam glo. dicit Bal. in d. l. res bona fide, quod si statutum irritum faciat contractum nisi soluatur gabella, & ex solutione ipsius gabellæ defi- cit vnus nummus, non valet contractus: id quod etiam videtur voluisse idè Bal. in l. 2. in fi. ff. ad Silleia. & Ang. in l. in rebus. §. possunt. ff. commo. & Barba. in d. proce- mio Cle. & conf. 88. sapienter scribitur, col. antep. lib. 4. Bal. tamen, videtur velle contrarium in l. quamuis. ff. de cond. & demon. & Ro. in l. 2. ff. ad Silleian.

Vigesimo tertio, voluit, alia gl. not. in c. quia sæpe in verbo, planè. de elect. lib. 6. amplians tex. ibi, statuen- tem omnia bona à prælato mortuo relicta, vel ecclesia vacante obuentionia futuro successori referuari, & qui ea occupauerit ipso facto ab officio & beneficio sus- pendentem, donec restituerit, ut procedat etiam vsq; ad rem minam, per tex. 3. q. 1. c. reintegranda.

Vigesimo quarto, quicquid ex pacto accidit quantu- lumcumque sit, id vsura est, c. putant. 1. 4. q. 3. & c. pleriq; & ibi gl. c. & tex. in c. nauigante, vbi Pan. extrà de vsur. Et propterea dicit Bal. in rub. extra de consuet. col. vlt. quod consuetudo non potest permittere vsuram etiam in uno nummo, idem quoq; confirmat Bal. in auth. ad hæc, col. 2. in fin. C. de vsur. & sequitur Ias. in §. fuerat. col. 4. & 5. Institu. de actio. & Rochus Curt. in c. vlt. col. 9. ver. 7. amplia. extra de consuet. vbi & hoc dicitur ge- neralius,

Appella- tione nauis venit et scapha. Modicum quippiam sufficit, vt non dicatur filius esse in euidenti calumnia.

Dispensa- tio super pluralitate re benefici- orum, quæ donon va- leat.

Dispensa- tiones am- bitiosa.

Taceas aliud be- neficiu in impetra- tione quæ tantumq; sit modicu, nõ va- let impe- tratio.

Res ita vendita, nisi statu- ta die pre- tium solua- tur sit in- emptæ.

Statutu irritu fa- ciet contra- ctu nisi sol- uatur ga- bella, & ex solutio- ne deficiat vnus num- mus, con- tractus nõ valet.

meralius, quod non valet consuetudo contra ius diui- num, etiam in modico.

Vigesimo quinto, scribit Bar. in l. inter stipulantem. §. sacram. col. 7. ff. de verb. oblig. quod statutum prohi- bens bannitum ad honores aliquos prouehi, habet lo- cum in eo qui duntaxat momento temporis fuit ban- nitus, quod dictum solus Iaso. ibi annotauit col. 8. vers. vltra scribentes. vbi dicit hoc singulare, multisq; simili- bus confirmat: dubium tamen istud relinquit, propterea quod illud statutum est pœnale & odiosum.

Vigesimo sexto, voluit Bart. & ibi ante eum omnes in l. si non fortem. §. si centum. ff. de cond. indeb. quod dato in solutum facta pro maiori summa quam sit debi- tum etiam in modico, & vt dicit Paul. Caltr. in nummo, & Iason quoque vitatur, idque confirmatur per multa ab Iasone hoc loco allegata.

Vigesimo septimo, dicit Bal. in l. 1. in 14. qu. pen. col. C. de his quæ pœn. nomi. quod si testator hæredi man- dauit, vt certa die daret mihi decem, alioqui daret mi- hi fundum, & hæres infra huiusmodi tempus nouem tantum dederit, æquè possunt fundum illum nouem restitutus petere, ac si nihil omnino hæres dedisset. Paul. Cast. in l. 5. §. ult. vbi gloss. ff. de verb. obliga. & sequitur Barb. conf. 74. omnia quæ facitis. col. 9. lib. 3. & in proce- mio Clem. in vtraq; lect. & in l. 4. §. Cato. col. 2. ff. de verb. oblig. & conf. 40. præclare scribitur. col. 1. 2. lib. 1. & conf. 57. cuius idem initium. col. 4. li. 1. & conf. 34. illud in medium referam. col. 5. lib. 4. & dicto consil. 88. col. antep. lib. 4. & in Clem. literas. col. 23. de rescript. & Iason qui hoc dicit notab. in l. si infulam. col. 18. vers. vlt. ad illud. ff. de verb. oblig.

Hæres dæ- natus vt certa die decem, aut fundu det nouem tan- tum dedit, fundus si- que peti po- test ac si ni- hil dedisset.

Rem qui potest tota summa soluere excepto vno nummo, subiecitur regula, qui non ha- bet in ære, &c. Statutum disponens do- tatum non succedere, procedit in dotata exi- gua dote.

Syndicus qui tenetur denun- ciare male- factores, vnicu præ- termittens quomodo puniatur.

Venditor potest tota re retinere pro vno nummo pretij nõ soluto. An qui nõ possunt por- tare vnu extrà, non possint quo que vnã metretam deferre, quin incedant in pa- nam.

gustus quidem causa deferri: quod non alia ratione factum videri potest, quam ne eius liquoris gustu admo- niti Barbari arma in nos vertant, idcircoque nostras regiones armis quærere studeant, vnde sibi id liquaminis comparere possint. Nam qui primi Gallorum patriam inuaserunt, hoc gustu allectos tradit Titius Liuius lib. 5. in hæc verba scribens: Gentem Gallorum traditur fama dulcedinis frugum, maximeque vini noua tum voluptate captam Alpes transiisse, & inuexisse in Galliam vinum illiциendæ gentis causa. Igitur cum in casu Bald. l. municipalis, magis locupletandi territorij sui causa, & auertendæ caritatis annonæ ita iubeat, quam alia causa: certè non videtur qui gustus causa vinum aliò detu- lerit, ex eiusmodi statuto esse puniendus cessante vide- licet statuti ratione, vt etiam scitisimè annotauit And. Alciat. lib. 4. disput. c. 11.

Trigesimo tertio, per solutionem vnus nummi in- terrumpitur præscriptio, arg. l. 1. §. capisse sic accipimus. ff. de pollicit. quod & voluit Bald. in c. illud. col. vlt. ver. sed an per solutionem. extrà de præscr. & Ias. in d. auth. qui rem. & Phil. Dec. in d. c. de appellationibus. col. 1. extrà de appell.

Trigesimo quarto, regula, spoliatus ante omnia est restituendus, nec antè debet audiri aduersarius, procedit etiam si vnus duntaxat denarius deesset, quod dicit esse notandum: & sequitur Ias. in d. auth. qui rem. & in l. sancimus. col. 3. ver. 8. extende. C. de iud. idem voluit Bald. in c. conquerente. col. 1. per tex. in verbo, integrè. de restit. spol. & Phil. Dec. in dicto consil. 34. an & quando propter contumaciam. col. vlt.

Trigesimo quinto, si statutum pœna imposita est non soluendis integras præstantias, qui eas soluendo denarium omiserit, perinde incidit in pœnam, ac si nihil soluisset, vt vult Bald. in l. quamdiu. per illum tex. C. de distract. pign. & idem in l. stipulatio hoc modo. ff. de verbo. oblig. hoc dicit procedere, siue pœna sit imposita respectu cuiusdam magnæ quantitatis, siue paruæ, & vt dicit ibi Raph. Cuman. etiam si quid minimum nomine pœna promitteretur, de quo plenè & Ias. hic. col. 2. vers. 3. pondera.

Trigesimo sexto, tradit Bal. in addit. Spec. in 2. parte tit. de app. §. restat videre, vers. sed pone dicit statutum. col. 7. quod si ex forma statuti debeat appellans infra certum tempus soluere sex denarios pro libra, alioqui sit appellatio deserta, & qui prouocauit omiserit solu- tionem nummi vnus facere, appellatio non minus erit deserta, quam si totum omisisset soluere, & hoc sequitur Alex. in l. in executione. §. item si ita. ff. de verb. obliga. quod & non mediocriter commendat Iason in d. au- the. qui rem.

Trigesimo septimo, æterna memoria dignu est, quod propter minimam contractus partem non impletam ex parte actio- is, licet pars illa non respiciat substantialia ipsius contractus, agenti tamen ad principale obstabit exceptio impleti non fecuti, vt asserit Bal. in l. pacta conuenta. in 2. notab. ff. de contrah. empt.

Trigesimo octauo, si executor ad pias causas totu præ- tiu rei à se venditæ receperit, excepto vno nummo, de quo fidem habuit, ob id nõ trãfert dominu, arg. d. l. quan- diu. C. de distract. pig. quod & voluit Bald. in l. inciuite. col. vlt. vers. fed pone quod executor. C. de rei vendic.

Trigesimo nono, si quis commendauit tacitam fidem de restituendo vno nummo incapaci, censetur indignus tota hæreditate, vt voluit idem Bald. in l. etiam. in pen. q. per tex. ibi. C. ad leg. Falcii. eiusdem tamen sententiæ, non est Alex. in l. ex facto. §. Iulianus. in fin. ff. de vulg. & pupil. substit. vbi Ias. col. 1. in 3. not. per tex. in l. hæ- res qui tacitum. ff. de his quibus vt indig.

Quadragesimo, si dictu testis est falsu in vno nummo, totu vitatur per tex. 9. dist. c. si ad scripturas. & 3. q. 9. c. pura.

Propter minimam partem contractus nõ implet. ob- stat exceptio agen- tis ad principale. Executor ad pias causas non trãfert dominium rei à se venditæ, si totu prætiu receperit ex- cepto vno nummo. Qui testis vni- us nummi in causa, in- censetur i-

Pro uiginti millibus passuum datur vna dies.

Appella- tur etiam in minimis causis.

Furtu com- mittitur in gallina, et anser, & etia ouo.

Rationi minima partis quis dicitur confors. Statutum Florentinu. Leuis occasio interdum est magni ponderis.

Qui momen- to possedit, publicana experietur potest.

Quomodo in peti- tione tutoris erratum fuerit, non valet tuto- ris datio.

Vt aliquid dicatur extare, sufficit quantumcumque modicu ex illo extare.

dignus tota hereditate. Si dicitur se filium esse, non videtur. Autoris opinio.

Masculi excludit se feminam per statum sufficit masculini momento exisse, ut per etiam maneat excludit.

Hereditas non aditum transmittit filium ad quoscunque. Etiam post mortem patris horam tantum videtur.

pura. & nihilominus. Bal. in c. cu aded. col. 2. de rescri. Quadragesimo primò, scribit idem Bal. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. oblig. quòd ille tex. reprobans promissionem alicuius rei factam, si promittens eum, cui promiserat non institueret heredem, habeat locum siue res magna, siue modica fuerit promissa, imò etiam ut dicit Cuman. ibi, si minimum quidpiam fuerit promissum. Iason quoque ibi optimam tradit regulam, quòd ubique; aliquid contra bonos mores dicitur, ibi non fit distinctio quantatum: dicit tamen postea se dubitare, an verum sit illud Cuma. cum verimile non sit, ut metu tam exiguae rei quis inducatur ad illum heredem instituendum. Sed ego Cuma. sententia accedo per rationem quam & ipse adducit, quòd ubi de iure communi agitur, minima quoque consideranda sunt, ut postea dicemus in fin. Et etiam quia huiusmodi promissio est contra bonos mores, ut dicit ibi tex.

Quadragesimo secundò, si statutum simpliciter dicat, quòd filius masculus excludat feminam, sufficit quòd masculus fuerit momento temporis, ut perpetuò maneat exclusa, ut voluit Anto. conf. 20. æquitas valde suggerit. & Ias. in l. inter stipulantes. §. sacram. colum. 8. vers. secundò facit. ff. de verb. oblig. Bal. in l. si quis posthum. os. §. 1. col. ult. ff. de lib. & posth. idem Bald. in l. in quibus. vers. sed hic concurrunt alia. C. de secun. nup. per gl. ibi & Maria. Soc. conf. 5. præfens cõsultatio. & Alex. conf. 29. qui abundè circa filib. 1.

Quadragesimo tertio, voluit Bal. in §. in nouissimo. col. 2. C. de caduc. tollen. dum quarit, an retenta communi opinione, quòd cum filius suus transmittit ex potentia fuitatis hereditatem patris non aditam ad quoscunque, ut not. in l. si infanti. C. de iure deliber. An istud procedat si filius infans post mortem patris horam tantum vixerit, & respondit sic esse, quia momentum sufficit, quod voluit & recentiores ibi.

Quadragesimo quarto, tradit quoque Bal. in l. non tantum, per illum tex. ubi Angel. in lect. Florentina, quòd matrimonium momentaneu sufficit, ut vir lucretur tertiam partem dotis ex statuto Perusino, quòd & sequitur Franc. Aret. in l. 2. col. 1. & in l. si ante nuptias. in fin. ff. solu. matr. & Ias. in dicto §. sacram. qui hoc dicit valde not. cum non videatur sustinuisse onera matrimonij, propter quæ videtur de ferri tale lucrum dotis. l. pro one ribus. C. de iure dot. Idem Iason in l. si donatione. §. 1. in fi. ff. de condict. cau. dat. Et ego quoque copiosè satis in repet. l. si vnquam. in verbo, donatione largitus. C. de reuoc. donat. his adde quòd voluit idem Bald. in l. 1. col. 2. C. de priuileg. priuilegia dotis competere etiam si matrimonium momento tantum daret, quòd memoria dignu existimat Ias. ubi supra.

Quadragesimo quinto, si cedens bonis vnum denarium sibi reseruauit, non valet cessio, quia ea nõ est integra, ut not. in l. pen. ff. de cess. bon. & voluit Bal. in l. vltim. col. 2. ver. quæro quid si cedens. C. qui bon. ced. poss.

Quadragesimo sexto, scriptum reliquit Bal. in c. cum omnes. col. 5. ver. ex his patet responso. extrà de consli. quòd ex fonte pluribus comuni, non potest maior pars aquam alicui concedere, non consentiente minori parte, per not. in l. 2. C. quæ sit longa consue. & in l. 4. §. actor. ff. de re iudic. ubi Bart.

Quadragesimo septimo, scribit idè Bal. in c. licet causam. col. 8. versic. ex prædict. apparet. tit. quis dic. comes march. & Iac. But. in l. incerti. C. de interdic. quòd ea propositio dicitur pertinens, quæ qualitercunque adiuuatur etiam leui præsumptione, & indirectè. Quòd confirmat quoque Bal. in c. quonia, ver. ibi, aliquid notandum, extrà de testibus. dicitur quòd quæ modicè ad causam conferunt, pertinentia dicitur. gl. in Cle. 1. in verbo, aut earum parte. de foro compe. cum simi. & rursus idem Bal. in c. ducù. 2. col. 6. ver. multa ergo opponuntur. de e-

lect. Cyn. in l. 2. §. quòd obseruatur. C. de iur. cal. Quadragesimo octauò, si rem alienam possidens semper habuerit bonam fidem, præterquam in ultima die præscriptionis, nullo modo præscribit propter malam fidem momentanei tēporis, ut voluit Bal. in c. vlt. colum. pen. ver. modo quæro. extrà de præscr. & per tex. in c. veniens. eod. tit.

Quadragesimononò ex paruo defectu incidit quis in magnam penam contractus, quia non seruat formam illius, quæ ex integritate consistit, ut idem Bal. annotauit in dicto c. cum adeo. col. 2. extrà de rescript. per tex. in l. hæredes. §. idem. ff. famil. eriscun.

Quinquagesimo, propter excusum vnus nūmi ultra dimidiam iusti prætij, debet suppleri totum verum & iustum pretium, ut Bald. quoque scriptu reliquit in ca. cum causam quæ inter economum. col. 1. vers. adhuc pro intellectu literæ. extrà de testib. & idem in l. 2. in 1. 2. q. C. de rescin. vend. & Ant. Burg. in c. cum dilecti. col. 4. vers. elicio ex isto. extrà de emp. & vend. & iterum in ca. cum causam. col. 3. eo. titu. & est communis opinio sufficere in hoc casu quemlibet excessum, & ita voluit gl. in dicto ca. cum causam. ubi Pano. in 2. notab. Salic. & Paul. Castr. in dicta l. 2. ver. que colum. 1. Pet. Anch. in repe. ca. 1. col. 1. 2. 2. de cõstit. & Cepol. in tract. de sim. cõtract. col. 4. secundæ præsumptionis primi casus suæ distinctionis, vers. verum quia dictum est.

Quinquagesimo primò, ut paulisper Bald. relinquamus, huc quoque pertinet, quòd voluerunt Petr. Cyn. Bart. Bal. & omnes in dicta auth. qui rem. C. de sacros. eccl. quòd emphyteuta ex defectu solutionis vnus denarij æquè cadit ab emphyteusi, ac si defecisset in magna, & ita voluit Bald. ipse in dicta l. quamuis. ff. de condit. & demon. & in l. cum allegas. in 7. opp. C. de vsur. & in ca. significante. in fin. de rescrip. & in dicto ca. cum adeo. colum. 1. in fi. eod. tit. & conf. 43. pactum inter locatorem. post medium. lib. 1. & consil. 200. vulgare est quòd colonus. li. 2. & Barb. conf. 54. à Ioue principium. lib. 4. & in c. aut si libellario. col. 1. titu. quib. modis feu. amit. & iterum Barb. consil. 73. sapienter scripsit. in fin. lib. 2. & Ias. in dicta l. in executione. §. item si ita. ff. de verb. obl. & in l. 2. col. 15. ver. 15. C. de iure emph. Quòd etiam procedit, cum quis propter cessationem solutionis cadit ab emphyteusi ex pacto in contractu opposito, ut voluit Bal. in rub. C. de contrah. emp. in 10. q. & in d. l. res bona fide. ff. eo. & Barb. dicto cons. 40. col. 1. li. 1. & dicto cõf. 54. à Ioue principium. Procedit item cum res emphyteutica data fuit pro pensione vnus denarij annui tantum, prout loquuntur Docto. ubi supra, sed etiã si fuit data pro maiori summa quæ fuit tota soluta excepto vno nūmo, ut voluit Paul. Castr. & Alex. in dicta l. in executione. §. item si ita. ff. de verb. oblig. sequitur Ias. in l. 2. col. 16. C. de iur. emph. istudque idem Iaso. latè confirmat in dicta auth. qui rem. reprehendens Bald. quem dicit velle contrariu in l. eodem. col. 3. ver. sed nunquid pro vno nummo. C. loc. sed Bald. si rectè animaduertamus non dicit contrariu in emphyteuta, quin potius eandem semper est sequutus sententiam, faciens discrimen inter emphyteutam & feudatariam ex vna parte, & inter colonum & inquilinum ex alia, ut videlicet emphyteuta & feudataria cadant propter cessationem vnus denarij, isti non cadant: sed quòd colonus etiam cadat propter vnum nūmum non solutum tenet Bal. sibi contrarius conf. 20. vulgare est. lib. 2. & Alexan. conf. 106. magnifice prætor. col. 6. vers. & per prædicta. cum seq. lib. 3. limitans ibi procedere, nisi esset error, per d. l. quamuis. ff. de condit. & demonst. Sed & hoc idem in emphyteuta limitat Barb. in proce. Cl. col. 5. in 1. lect. & col. 10. in 2. lect. procedere, nisi etiam per errorem non fuisset solutus ille nummus, per tex. in d. l. quamuis. & ita dicit se de facto consuluisse.

Mala fides tēporis momentaneæ, impedit præscriptionem.

Forma cõtractus consistit ex integritate.

Propter excusum vnus nūmi ultra dimidiam iusti prætij, debet suppleri totu pretium.

Virum emphyteuta ex defectu solutionis vnus denarij æquè cadit ab emphyteusi ac si defecisset in magna.

Pactum ap positum in contractu emphyteutico.

Discrimen inter emphyteutam & feudatariam & colonu & inquilinu.

Quin.

Thesaurarius si cui tantillum suffuratus sit ex arario, incidit in penam furis publici capæcunia.

Quinquagesimo secundò, ærario publico præfectus, siue (ut loquimur) thesaurarius, si quid tantillum ex arario suffuratus sit, incidit in penam statuti punientis publica pecunia furem, ut voluerunt Bal. Ro. Fran. Aret. & Ang. in l. si seruum §. prætor in fi. ff. de acq. hæred. idque tanquam singulare annotat Iason in d. auth. qui rem. Quòd tamen limitat Fran. Aret. nisi honestas personæ ea esset quæ induceret præsumptionem nullo id dolo factum fuisse, per tex. in d. l. quamuis, ubi Bart. de condit. & demonst.

Quinquagesimo tertio, si ex forma statuti non debet puniri qui offenderit aliquem, & cum eo inita pace & concordia, soluat ei postea certam summam, si defuerit nummus vnus, non proderit concordia. Angel. in d. l. si seruus. §. plurium colum. 2. vers. & ideo si ex forma statuti. ff. si quis caut. sequitur Alex. d. consil. 106. vers. pro hoc bene facit, lib. 3. unde infert, quòd si cui ex statuto pœna delicti remittitur, si infra mensem soluerit quartam partem condemnationis, si cum soluet omittat vnū nummum, penam non euitabit, idem quoque Ange. tradit in d. l. in executione. §. item si ita. & ibi post eum Imol. & Alex. ff. de verb. oblig. quòd si ex forma statuti quisquis certam summam soluerit de banno cancelletur, non est statuto satisfactum, si desit vnus denarius, sequitur Rom. in l. 2. ff. ad Silleia. Bart. d. consilij 74. & d. proce. Cle. & d. conf. 34. col. 5. lib. 4.

Quinquagesimo quarto, prohibitus alienare bona hereditatis sub pena priuationis, alienando vnā rem etiã minimam, tota hereditate priuatur. Dec. in dicto cap. de appellationibus. col. 2. de appell. & in c. maioribus. de præb. idem voluit Angel. conf. 168. ex isto dubio. in 2. q. Ioan. Cald. in tract. de eccl. interd. char. 69. huc facit quòd tradidit Ant. in c. vlt. col. 44. extrà de cõsuetu. quòd modica dissimilitudo impedit argumentum à simili, & sequitur Felin. in cap. 1. colum. 4. vers. 5. limita. extrà de sponfal.

Quinquagesimo quinto, consuluit latè Fulgos. consil. 104. Titius condidit testamentum. col. 3. vers. item ut sepe est dictum, quòd non licet mendicantibus habere annuos redditus quantumcunque sint modici valoris, sicut neque etiam licet quicquam quantumuis minimum proprium habere, per c. cum ad monasterium. in prin. extrà de statu monac. & c. nolo. & c. non dicatur. 12. q. 1. idque dicit singulare Phil. Dec. in c. in presentia. col. antepen. vers. tertia conclusio. de prob.

Quinquagesimo sexto, in causa quantumcunque leuis momenti debet iurari de calumnia, per tex. in l. thesaurus. ff. ad exhib. & d. c. appellationib. & ibi illum sequi videntur Ioan. Ana. & Bal. in addit. Spec. titu. de iur. cal. §. sequitur videre. ver. quid si causa modica. voluit idem Spec. titu. de arbit. & arbit. §. vltim. versiculu. ut autè circa materiam. quòd si quis sub pœna promiserit dare certam summam infra aliquod tempus, pœna committitur in solidum, si quid summæ promissæ desit, l. stipulationum alia. §. si fortem. ff. de verb. oblig. & l. in executione. §. pen. ff. eod. & arg. l. quamdiu. C. de distr. pig. Ang. in d. l. in executione. §. pen. ubi etiam Alex. & idem Alex. in d. §. si fortem.

Quinquagesimo septimo, ut filius tanquã præteritus non possit rumpere testamentum, satis est, ut in vno nūmo hæres instituat, quòd annotauit Bal. in c. per tuas. col. 1. ver. item satisfactū est, de prob. & not. in l. si quis. 1. ff. ad Treb. & l. denique. §. sed vtrum. ff. de minor. idem Bal. in auth. omnimodo. C. de inoff. test. gl. in §. aliud, in auth. ut cum de appellatio. cognosci. quam facit singu. Phil. Fran. in c. 1. col. 15. ver. circa secundum. de testa. li. 6. Bal. in l. hac edictali in prin. col. 3. vers. & primo quæro. C. de secun. nupt. & consil. 61. hanc Lippus Baldatus li. 1. & conf. 95. considerandum est in fine li. 5. & Angel. consil. 99. Petrus de vrbe. gloss. in auth. nouissima. C. de

Mendicanti b' nõ licet habere annuos redditus quocunque modis suis.

In causis leuis momenti, debet iurari de calumnia.

Filius ut nõ possit rumpere testamentum, quum præteritus sum ere te statum, factu est ut in vno nūmo, hæres instituat.

inoff. testam. Illud denique veluti quoddam auctarium adde quòd scribit diuus Iac. c. 2. offendens in vno factus est omnium reus. quod & repetitur in cap. delectat. extrà de reg. iur. & in cap. 1. & iterum in c. vltim. de penitent. dist. 5. & illud Luca c. 16. qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est. & iterum c. 19. Euge serue bone, quia in modico fuisi fidelis, eris potestatem habens supra decem ciuitates, & Ioan. cap. 1. 2. adhuc modicum iumen in vobis est, Ambulate dum lucem habetis. Et illud quoque Paul. 1. ad Corinth. cap. 5. & iterum ad Galat. 5. Nescitis quia modicum fermentum totam corrumpit massam: & illud item diui Iac. cap. 3. & ecce naues cum magna sunt, & à duris ventis agitantur, circumferuntur à modico gubernaculo, ubi impetus dirigentis, voluerit, ita & lingua modicum membrum est, & magna iactat: Ecce quantulus ignis quàm grandem succendit materiam, & in c. in synodo. de consec. dist. 4. & in l. si vnus. C. de testam. & ff. de transact. l. cum hi. §. si prætor. gloss. in l. vulgaris. in princ. ff. de furtis. & in l. non tantum. C. de legat. & in c. maioribus. extrà de præb. ubi ecclesia sicut in magnis, ita quoque in minimis suis firmam debet habere vnitatem, & ibi not. gloss. quòd idem iuris est in paruis, sicut in magnis. & in c. nouit. extrà de iudic. ubi scribitur ita magnum iudicabis, ut paruum, quòd videtur de promptum ex eo quòd scribitur Deu. 1. ita paruum audietis ut magnum, & in ca. cum ex iniuncto. in fin. extrà de noui oper. nunc. ubi vitandum est scandalum pusillorum, sicut & maiorum. Citaturque testimonium Matth. cap. 18. Qui vnum de pusillis istis scandalizauerit qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria &c. Et quòd scribit Cicero paradox. 3. quicquid non oportet, scelus esse, quicquid non licet, nefas esse putare debemus, etiam in minimis rebus. Libanius Sophista ad Chalcidhenem scribit illud prouerbio celebrari: Breuisissimi temporis inconstantiam, totius persapè vitæ fidem auferre.

Ex quibus planè liquet id verum esse, quòd tradit Anto. in dicto c. si proponente. in fin. extrà de rescript. hanc materiam esse brocardicam, ut vocamus, nec in ea certam doctrinam dari posse: Doctorum tamen sententias summam huc adferemus in allegationibus iurium, quia nulla ferè alia allegant quàm quæ supra citauimus. Sunt qui sub duobus casibus hanc rem tam ancipitem comprehendunt. Aut enim (inquiunt) agitur de iure communi & regulariter de minimis curatur, præterquam in paruis casibus: aut de iure speciali quòd est contra ius commune, in quo etiam intelligunt omne remedium quòd restitutionem concedit, & tunc de minimis non curatur, ita Bart. post Dyn. in l. si proprietarius. ff. de damno infect. & Bar. in dicta l. scio. ff. de integrum restit. & Petr. Ana. & Imol. in dicto c. de maioribus. extrà de præb. & Barb. consil. 34. illud in medium referam. colum. 5. lib. 4. & in proce. Clem. Bald. autem in dicto capit. cum adeo. de rescript. primum refert ex Dyn. eandem distinctionem, postea subdit, quòd aut loquimur de mendacio & veritate, & tunc curamus de modico, quia modicum mendacium vitiat, præsertim in lucro captando: aut loquimur in iuris remedijs contra ius commune, & tunc non curamus de modico, aut de vitio corporis, & similiter non curamus. Panor. verò in dicto cap. de appellat. extrà, dicit breuiter, quòd si eadem ratio militat in minimis, quæ & in maioribus, de minimis curatur, aliàs secus. Et hoc idem dicit nulla Panormitani facta mentione Fran. Aret. in l. si seruum. §. prætor ait. col. 2. in fin. ff. de acq. hære. subdit quoque Pan. quòd in extraordinarijs remedijs regulariter non curatur de minimis, secus in ordinarijs. Card. in proce. Decretal. & iterum in proce. Clem. post princ. dicit regulariter modicum considerari, nisi contrarium sit in iure expressum, & sequitur Phil. Dec. in cap. de ap-

Offendens in vno factus est omnium reus. Fidelis in minimo. Linguis in modico. Modicum iumen in vobis est.

Modicum fermentum. Modicum gubernaculo. Lingua modicum membrum est. Magna iactat. Vnitatis in minimis membrum esse debet, sicut in magnis.

Magnus in die dicitur ut paruum. Scandalum pusillorum.

Iuris remedia contra ius commune. Vitiu corporu.

In extraordinarijs remedijs de minimis non curatur.

Modicum considerari nisi contra iurum sit in iure expressum, et quibus bonis iuribus. Quomodo ad possessionem iuris communis, aut privilegio, modicum connotur.

pellationibus, ubi dicit hoc potissimum obtinere quatuor casibus, videlicet quando dispositio loquitur per verbum aliquid: deinde quando loquitur conditionaliter. Item quando illud minimum pro forma requiritur: postremo quando illud quoque minimum requiritur, ad integrandum certum maiorem numerum vel quantitatem, & allegat ad vnumquodq; membrum nonnulla ex his quæ supra diximus. extra autem istos casus, in quibus, vt diximus, huiusmodi regula & conclusio procedit indistinctè, duobus modis limitatur. Primò, vt procedat in his quæ de iure communi competunt, secus est in extraordinarijs, quæ contra iuris communis regulas conceduntur: quam limitationem intelligit si maiori rei vel summæ præiudicetur, prout est in d.l. scio. secus est in minimo damno propter quod non infertur præiudicium maiori rei vel summæ, secundum gloss. & Alber. in d.l. scio. Limitatur secundò, quando in minimo proportionabiliter eadem ratio est quæ in magno, aliàs secus. Et ita per hæc conatur Dec. comprehendere omnes aliorum in hac re sententias & distinctiones. At Henri. Bohi. in dicto cap. et si quæstiones. extra de limo.

aliter quoq; distinguit. Aut enim (inquit) loquimur in dispositionibus iuris communis, aut in privilegio siue iure speciali. Si in dispositionibus iuris communis, tunc aut in his, in quib. modicum considerare est fauorabile, vel saltem non odiosum, nec indecens seu inhonestum, & tunc de modico curatur. Si loquimur in dispositionibus iuris specialis, tunc aut modicum considerare tendit ad impediendum dispositionem iuris specialis pro conseruando iure communi, & tunc de modico curatur. Aut contra, tendit ad conseruandam dispositionem iuris specialis contra ius commune, & de modico non curatur. Et multa ad hæc allegat ex his etiam quæ supra citauimus, quæ hic non repetemus: silentio tamen non trademus quæ scribit Oldr. conf. 30. de rigore iuris. & Iason in l. turpia. col. penult. vbi allegat Anto. ff. de legat. 1. Phil. Dec. in auth. præterea. col. 2. versic. & quod dicitur hic. C. vnde vir & vxor. Ang. in l. in executione. §. penult. ff. de verb. oblig. Bal. in l. si pater. in 8. q. C. de instit. & substit. & gloss. in l. sed & partus. §. 1. & ibi Baldus. ff. quod met. causa. Cætera quæ de reb. minimis dici possunt ex supradictis dijudicentur.

F I N I S.

Actus ex quo quis latus potest quando non præiudicatur.

REGVLARE istud est, vt ad eum actum ex quo quis latus potest vocari debeat, alioquin nullum illi præiudicium adfert. l. nam ita diuus. ff. de re iud. & l. vltima, C. si per vim vel alio modo. & cap. latet quatuor. extra. de maior. & obed. cap. cum ex heris. de in integ. restit. Clem. pastoralis. de re iud. cum sim. allegatis per Panormitanum, consilio 68. quanquam super vacatione. columna vlti. libro 2.

Hinc illud, res inter alios acta alijs non præiudicat. l. vlt. ff. de re iudic. & l. si cui. §. ij. dem. ff. de accusat. l. Modestinus. ff. de excep. l. 1. ff. de excep. rei iudic. l. 2. C. de fide instru. & C. res inter alios actas. cap. cum super. & pen. extra de re iudic. cap. inter dilectos. cum sim. de fide instru.

Citatio, etiam præiudicium.

Hinc quoque citatio inuenta, omnium actionum in stituendarum principium, Instit. de pœna tem. litig. §. vlt. & sine qua corrui quicquid actum est per iura supra alleg.

Non vocatus ad iudicium, nullo modo est illi subiectus.

Horum autem multiplex ratio redditur. Primum quia is qui non fuit vocatus ad iudicium non erat illi subiectus, nec tanquam pars, nec tanquam adhaerens vel instruens causam, & ideo non videtur ratificare causam, quoniam vigor pronuntiationis nascitur ex iudicio in quo erat inclusus, quæ ratio redditur à Bald. in d. l. 2. per illum tex. in 3. not. C. de fide inst. & in l. ingenum. ff. de statu hom. Deinde gesta debent ad actores suos restringi, & non ad alios extendi. l. sancimus. C. de pœnis & extra de his quæ sunt à maio. parte cap. quæ sint. & hanc rationem tradunt Anto. & Panorm. in dicto cap. penult. de re iudic. & Alexand. in dicta l. vltima, colum. 4. versiculo, item not. ff. eodem. Ex quo illè affatim disserit, an valeat statutum, quòd sententia contra vnum lata possit executioni mandari contra alium, & quòd ex delicto vnus, alter puniatur, de quo alibi dicam latius.

Præiudicium cui fieri deat, ut superiora loca habeant.

Sed hæc multis modis limitanda duximus. Primò vt procedat in eo de cuius præiudicio principaliter, non etiam in eo, cuius solum accessoriè, & in consequentiam agitur, vt voluit gloss. not. in dicta l. de vnoquoque, & ibi Ang. Imo. & Alexan. & idem voluit Bar. in l. diem. ff. de aqua pluuiæ arcenda, Bald. in dicta l. nã ita diuus. in prin. & in l. ab eo; colum. vlti. C. quomodo & quando iudex. & in rubrica, C. de succes. edic. in fi. & in l. iubemus. columna 2. versiculo citabuntur ergo. C. ad Trebel. & in l. si curatoris, de iure delib. & in leg. obseruare. §. proficisci. ff. de offic. proconsul. & in l. si suspecta. ff. de inoff. test. & in rubrica extra de rescrip. colum. 2. versiculo an quando impetratur. Ang. Imo. & recentiores in l. filiusfa. §. diui. ff. de legat. 1. inter quos Imo. facit illam gloss. singul. Domin. in cap. vlti. de elec. libro 6. & latè Alexand. consilio 66. visis dubitationibus, columna 1. & 2. libro 2. & consilio 156. stantibus his. columna 1. libro 2. & consilio 58. viso & perlecto. columna 2. versiculo non obstat quod domina. libro 5. & consilio 83. ponderatis his. columna vltima, libro

ANDREAE TIRAQVELLI. REGI IN VPER IN CVRIA PARISIENSI SENATORIS,

In Titulum Res inter alios actas alijs non præiudicare. C. Commentarij.

6. vbi dicit illam glo. esse ad hoc singularem & Barb. cõ filio 1. columna 3. libro 2. & consilio 49. scribitur sapienter. columna 2. eod. lib. 2. Felin. in cap. de causis. columna 4. extra de offic. deleg. & in cap. illa, de accus. & Iason in l. rescriptum. colum. 2. ver. secundò moueor. ff. de pact. & latè in l. si quis nec causam, columna 2. ff. si cer. pet. Phil. Dec. consilio 367. viso puncto. col. vlti. Et de hoc est tex. quem plerique omnes allegant, & vbi que, potissimum Barba. in l. 1. §. denunciarij. ibi, primo gradu hærede instituto, non etiam substituto. ff. de ventre inspic. per quem dicit Barto. in l. in diem. post princip. ff. de aqua plu. arcenda, quòd sententia lata pro creditore contra institutum hæredem, nocet substituto, etiam non citato, quod & voluit Bal. in l. nam ita diuus. Angel. Imo. & recent. in dicto §. diui. Imo. in l. decem. ff. de verborum oblig. Alexan. dicto consilio 156. vbi dicit hoc melius probari in l. ex contractu. ff. de re iudic. & iterum consilio 123. discussis hæsitacionibus. columna 3. versic. bene facit aliud. libro 1. vbi etiam dicit face-re tex. secundum vnam lectionem in l. si patrem. §. vlti. ff. ad Trebel. & hoc singu. reputat Iason in l. ne quicquam. §. vbi decretum, columna 7. in 9. fal. ff. de offic. proconsul. Et hoc quidem confirmat gloss. not. in cap. 2. in gloss. 2. de pact. libro 6. quæ ad tex. relata voluit tum demum quicquam dici in detri. nentum alterius redun-dare, quando principaliter redundat, non item quando secundariò, & ibi eam ad hoc notat Domi. columna 4. inferens, quòd si ex forma statuti debeant ad aliquem actum vocari illi in quorum detrimentum fit, ille actus intelligitur de illis, in quibus directè & principaliter fit præiudicium, non autem secundariò, quod dicit esse bene notandum, & sequitur Barb. dicens illam gloss. singul. dicto consilio 1. & dicto consilio 49. & Fel. in cap. vitimo, columna 2. extra de maior. & obed. & Ias. qui & hoc dicit singulare & nunquam obliuiscendum in dicto §. vbi decretum. vbi tamen de hoc dubitat, quia ita interpretando, statutum nihil adderet iuri communi, contra not. per Barto. & alios in l. 4. §. ait prætor. ff. de damno infect. cum similib. quod & repetit idem Ias. in dicta l. si quis nec causam.

Virum vbi candi a aliquem actum ex forma statuti intelligantur illi quibus principaliter fit præiudicium.

Hæc limitatio multis fimi. fulciri potest. Primum. n. id quod dicitur non esse in sua quemq; causa (id est ex qua commodum potest reportare) testem idoneum iuribus vulgatis, intelligitur vbi commodum principaliter ad illum spectat, secus si secundariò, & in consequentiam solum, vt voluit gloss. 2. q. 4. c. placuit. & iterum 4. q. 3. §. itè nullus. & Petr. de Bella Pertica in repe. l. ex quacunque causa. col. 3. ff. si quis in ius vocat. nõ ter. Bar. in l. si quis duos. per illum tex. ff. de reb. dub. & in l. si cui ita legitur. per illum tex. ff. de leg. 1. Cy. Bal. & recent. in l. dictatib. C. de test. Io. Fab. in §. legatarijs. Inst. de tes. Tac. Bu. & Ang. in l. non solum. §. quæritur. ff. de procu. & Ioã. And. loquens in pulchro casu in regu. sine possessione. col. pe. de reg. iu. li. 6. & Bal. in l. in oib. in fi. ff. de testib. & in c. cù accessissent. col. 4. ver. nunquid quilibet. extra de const. & conf. 293. in noie domini amen, factum sic proponitur, col. vlt. ver. quantum ad tertium, lib. 3. & cõf. 443. qõ antiquissima. li. 5. Ang. Arc. intet conf. eiusdem Bal. conf. 10. ego Ang. lib. 3. Alex. cõf. 78. in causa & lite

Neminem esse testem idoneum in sua causa, quò intelligi gatur.

Legatarij in causis se stamenti, est testis stamenti.

vertete inter Bartholomeū.col.2.ver.nō.obstat.eod.lib. 1. & cōf. 172. visis & opportunè discussis.col.3.ver.& licet plura, lib. 2. quod & repetitum est conf. 4. l. 4. & idē Alex. cōf. 99. visis processibus causæ.col.5.ver.non obstat etiā.lib.5.& Barb.conf.2.col.5.lib.1.& cōf. 77. col.4.in fi. lib.3.Corn.cōf.6.1.vifa copia processus.col. 4.ver.vnde non sequitur. lib.3.Phil.Dec.conf.100.in causa inquisitionis. col.pen.ver.septimo dicitur. Vnde legatarij in causa testamenti cuius commodum ad eos secundariò pertinet, sunt testes idonei. d. l. dictantibus & d. leg. qui testamento. & dicto §. legatarijs. Similiter quoq; substitutus potest esse testis in causa testamenti, quando non agitur de substitutione, vt pulchrè consulit Ang. conf. 274. thema super quo consilium petitur tale est, per text. in dicto §. legatarijs. quod dictum reputat sing. Iaf. qui tamen de illius veritate dubitat, in dicta l. si quis nec causam. col. 3. ff. si cert. pet. & expressim contrarium tenuit Bald. in d. l. dictantibus. Hinc quoque est quod in causa vniuersitatis singuli possunt esse testes, quamuis in consequentiam de commodum eorum agatur. c. in super. & c. tuis. extrà de testib. & voluit Bar. in l. intantum. §. vniuersitatis. ff. de rerum diuis. & in l. sed si hac. §. qui manumittitur. ff. de in ius vocan. vbi Alex. & recent. & ibi etiam videbis qualiter hoc intelligitur.

Item prælati in causa suæ ecclesiæ, cuius commodum ad se consequenter pertinet, potest esse testis in d. c. in super. Et unus fideiussor. potest, esse testis pro alio confideiussore, vt beneficium excusationis consequatur, licet instrumento caueatur quod quilibet se principaliter obligauerit, ut dicunt Dyn. Cyn. & Bal. in d. l. dictantibus, & Bar. in dicta l. si quis duos. ff. de reb. dub. Bal. in l. ult. §. i. c. de usur. rei iudic. & Alex. dicto cōf. 78. col. 2. uer. & ideo dicit. lib. 1. licet contrarium tenuerit Ang. Aret. in dicto §. in legatarijs. Instit. de legat. Et creditor potest esse testis in causa debitoris, ut uoluit Iacob. But. in d. l. non solum. §. quaritur. & ibi etiam Angel. ff. de procur. sequitur Barb. dicto cōf. 77. & Alex. dicto cōf. 78. De quo tamen dubitare uidetur Iaf. in l. quoties. in fin. C. de iudic. per multa quæ ibi allegat. Hinc postremo dicit not. Ioan. And. in dicto c. sine possessione. col. pen. de regul. iur. libr. 6. quod si episcopus petat contra quandam ecclesiam quartam decimarum, & rector illius ecclesiæ alleget generalem consuetudinem in contrarium, uidelicet quod omnes ecclesiæ & rectores earum illius diocæsis de consuetudine non soluunt eiusmodi decimam, potest ipse rector eam consuetudinem probare per ceteros rectores ipsius diocæsis, quauis in consequentiam uideantur deponere. circa id quod concernit proprium ipsorum commodum: quod dictum sequitur Alex. dicto conf. 78. lib. 1. & dicto conf. 172. lib. 2. & dicto conf. 41. lib. 4.

Et idem quoq; de iudice dicimus, ut uidelicet quis possit esse iudex in ea causa, quæ ad illū in consequentiam solum pertinet, per id quod uoluit Dyn. referens & alios ita uoluisse in dicta l. si cui legatur. §. ulti. per illum tex. ff. de legat. 1. quod fideiussor potest esse iudex in causa rei principalis. Et etiam prælati in causa suæ ecclesiæ in qua uertitur ipsius commodum in quandam consequentiam potest esse iudex, c. & qui emendat. 45. dist. & 2. q. 7. c. si quis erga. & 23. q. 3. c. sape. ubi gloss. in verb. anathematizari. & de priuile. lib. 6. c. cum parax. & gl. in c. 1. de pœn. eo. lib. & in Cle. 1. in uerbo, ecclesiæ de foro cōpet. & è Theologis diuus Thomas 2. q. c. 8. artic. 1. ad id referens quod legitimus de Helia, qui fecit ignem descendere super illos qui uenerunt ad ipsum capiendum, ut legitur 5. Reg. 1. Et similiter de Eliseo, qui maledixit pueris cum irridentibus. ut habetur 4. Reg. 2. & ante illū uoluit ipsius præceptor Alex. Ales in 3. parte suæ Summæ, quæst. 41. membro 5. eodemq; ult.

Huc facit gloss. ff. de iust. & iure. l. 1. §. huius studij in uerbo, ad singulorum. Ex qua not. Bald. & Paul. Castr. quod uerba simpliciter prolata à lege, statuto, vel homine, debent intelligi principaliter & per prius, & non secundariò, per text. in d. §. legatarijs. vt etiam not. in dicta l. si quis nec causam, nec propositum. ff. si cert. pet. Et inferunt ad quæstionem de legatario teste deponente super institutione hæredis interrogato, an commodum ad eum spectat, si respondeat quod non, ob id non incidit in falsi crimen, quia debet illius dictum intelligi principaliter, & non secundariò, per text. in d. §. legatarijs. sequitur Alex. conf. 68. uiso processu contra Ant. lib. 3. Et subdit Bal. in d. §. huius studij. quod principaliter, idem est quod præsentialiter, id est, primò & immediatè, l. & quia. ff. de iurisdic. omnium iudic. & l. item si fundi. §. pen. ff. de usufruct. Contingenter autè dicitur, illud quod habet aliā causam sub se quæ coniungitur cū aliā, & sic dicitur secundariò, id est, mediatè d. l. 1. ff. de auct. tut. de quo etiam uide per eundem Bal. in l. principaliter. la 2. ff. de liber. cau. & per Bartol. in l. ambitiosa. in prima reg. ff. de decr. ab ord. facien. & in procemio C. Vnde inferunt quoq; Bal. & Pau. Castr. in dicto §. huius studij. quod statutum puniens seditiosum, intelligi debet de seditioso & turbante principaliter, non autem de seditioso & turbatione quæ fit in consequentiam alterius delicti, vt refert Alexand. in addit. Bart. in l. si quis ingenuam. ff. de capt. & postlim. reuer. ita tamen vt nescias an sequatur, & idem quoque uult. apertissimè in dicto consil. 68. nuper allegato, & conf. 14. uiso testamento. in fi. vbi per hoc consuluit in pulchro casu, & iterum consil. 1. colum. 7. uerficu. item respondeo. libro 3. vbi & per hoc consuluit, quod statutum puniens capitaliter capientem & detinentem aliquam personam causa libidinis, intelligitur quando capit & detinet causa libidinis principaliter, secus si in consequentiam alterius tractatus, & ad hoc multa similia allegant, quæ ibi videre poteris. Sed tu uide num huic sententiæ, sit contrarium, quod consuluit ipse Bal. consil. 35. in Christi nomine eiusque beatæ uirginis Mariæ, & Michaelis Archangeli. ex insultu lib. 2. quod si Titius fecit insultum contra B. quem baculo percussit, vnde concitatio facta est in ciuitate, punietur de uulnere, atq; etiam de eiusmodi concitatione ex forma statutum punientis facientem concitationem in ciuitate, quod dictum refert Alexan. in l. nunquam plura, col. ult. ff. de pri. del.

Ex his fit, vt illa dicantur concernere utilitatem publicam, cum eam respiciunt principaliter, & non secundariò, ita quod si datum est aliquibus arbitrium super utilitate publica alicuius ciuitatis, non poterunt statuere, nisi de his quæ ad illam pertinent principaliter, vt dicit Paul. de Castr. in dicto §. huius studij. & ante illum Bar. quem allegat in l. 2. in fi. ff. ad municipi. vbi dicit hoc notandum, de quo etiam per eundem in d. l. ambitiosa. in 1. & 2. regula. ff. de decr. ab ordin. facien. & in dicto procemio Cod. & nos in tractatu nostro primogenit.

Sic & semper ferè aliàs nulla habetur ratio, siue consideratio eorum quæ secundariò solum & in consequentiam ueniunt vt patet ex l. 1. ff. de aucto. tut. vbi tutor non præstat auctoritatem in rem sibi principaliter profuturam, secus si secundariò, vt in l. si sponfus. §. donationis. & §. generaliter, vbi ualet donatio facta à viro uxori, si vir ipse non principaliter, sed in consequentiam donet uxori, & ff. de procurat. l. non solum. §. vltim. iuncto tex. ff. de suspic. tut. l. 1. §. pen. & vlt. vbi potest interuenire procurator, quando pœna capitalis imponitur non principaliter, sed in consequentiam, & ita per illos tex. uoluit Imo. qui nouum hoc & singulare reputauit in l. pen. §. ad crimē in 4. car. ff. de pub. iud. & Io.

Verba simpliciter prolata, debent intelligi principaliter.

Principaliter quid.

Et quid contingenter.

Utrum statutum puniens seditiosum, intelligatur de seditioso principaliter, nõ in consequentiam.

Incorporalia nõ ueniunt in diuisionem principaliter.

Spiritus quomodo possit obtinere bona patris.

Alienari posse in consequentiam rei alterius qua principaliter uenit non possunt.

Utrum iudex laicus possit accessorie prius iure patronatus.

Quæ dicitur tur concernere publicam utilitatem.

Nulla ferè habetur ratio eorum quæ in consequentiam ueniunt.

Iudex aliàs incapax principaliter, si uideretur nõ esse cognoscere. Et arbitrer.

& Ioan. Ana. in cap. ueniens. col. 2. & ibi Felin. col. vltim. extrà de accus. Barb. qui illum text. dicit ualde singul. dicto conf. 2. li. 1. & dicto conf. 1. li. 2. & dicto cōf. 77. lib. 3. Et ante hos omnes Bald. in l. reos. col. 5. C. de accus. & in addit. Spec. tit. de accus. uerfic. pro homicidio. Et etiam text. ff. de pact. l. si vnus. §. illud, vbi dolus de futuro principaliter remitti non potest, sed bene in consequentiam, & ff. commun. diuid. l. arbor. §. aquarum, vbi licet incorporalia per se & principaliter non ueniunt in diuisionem, ueniunt tamen in consequentiam rei corporalis, sicuti & per illum text. uoluit Bald. in c. imperialem. §. præterea. tit. de prohib. seu. alien. & ff. de probat. l. cum probatio. ex quo not. gl. aliquid cuncti secundariò quod principaliter non conceditur & allegat concord. extrà de præscr. cap. ad audientiam, & ibi glo. in verb. principaliter, quod id quod Romanam ecclesiam secundariò solum tangit & non principaliter, potest præscribi minore tempore quàm centum annis, quod tempus aliàs requiritur contra Romanam ecclesiam, & illam gloss. ad hoc dicit auream Felin. ibi, col. 8. uer. limita prædicta sex modis. Et etiam tex. in c. multorum. de Iudæ. vbi licet Iudæus non possit principaliter possidere Christianum mancipium, potest tamen in consequentiam fundi, cui est ascriptum. Ex quo not. Petr. Anc. & Ioan. Ana. quod aliquando licitum est aliquid per quandam consequentiam, quod non licet principaliter. hoc quoq; trahunt ad id quod uoluerunt Dyn. & Bartol. in l. si quis duos. per tex. ibi ff. de liber. leg. Et Bald. in l. 1. in fin. C. pro socio. quod licet spiritus non possit obtinere bona patris, tamen si contraxit societatem cum aliquo, qui instituitur hæres à patre, certè obtinebit pro portione societatis, nisi appareret (inquit Bart.) illam societatem fuisse contractam in fraudem.

Ex hoc fit, vt quæ principaliter alienari non possunt, in consequentiam tamen alterius rei cui accedunt uendi possint. l. ergo. §. quædam. ff. de acqu. rer. dom. & l. in modicis. ff. de contrah. emp. & vend. & utrobique glo. & Doct. Ideo licet ius patronatus, cum sit spirituali annexum, uendi non possit principaliter. c. de iure, extrà de iure pat. potest tamen accessorie, & in consequentiâ eius rei ratione cuius competit. c. ex literis. eo. per quem text. dicit gloss. notab. in can. filijs. 16. q. 7. quod licet causa iuris patronatus sit spirituali annexa, nec possit coram iudice laico agitari, nec possit ipse iudex laicus aliquem iure patronatus priuare, ca. quanto. extrà de iudic. Hoc tamen procedit principaliter, secus si ueniret accessorie cum uniuersitate, vt uult gl. in dicto c. quanto. & Ant. Card. qui dicit se ita consuluisse, & Pan. qui illam facit singul. & Dec. in d. c. quanto. & ipse Pan. in ca. cum laici. uerfic. sed hic quæro. extrà de iure patr. & Bald. in l. vlt. car. vlt. in 9. qu. uerfic. nunquid si iudex secularis. C. de edicto diui Adri. toll. & Flor. in l. via. §. si fundus. ff. de ferui. rustic. præd. & Soc. qui dicit ita se consuluisse, & uidisse obseruari in tract. fallent. regul. 2. 17. quamquam sint qui contrarium tenuerunt, quibus argutè respondet Soc. in d. c. quanto. vbi & hoc limitat, sicuti per illum uidere poteris.

Nec hoc casu tantum, sed & aliàs iudex potest secundariò, & incidenter, & ueluti per quandam consequentiam de his cognoscere, qui aliàs est incapax principaliter, text. est in l. quoties. C. de iudic. per quem dicit glo. in l. cum proponas. C. de iure iur. quod licet arbiter non possit assumi in causa liberali, l. non distinguemus. §. de liberali. ff. de arbitr. c. causa. extrà de integ. resti. potest tamen de ea cognoscere, cum incidit in aliquam causam, de qua principaliter cognoscit d. l. cum proponas. quam gl. dicit ualde singul. Barb. d. consil. 1. col. 4. lib. 2. & ante illum hoc dicit sing. & notandum Ro. ling. 468. causa status. text. quoq; in dicta l. quoties.

per quem dicit Bal. in l. aduersus. C. si aduer. rem iudic. quod et si de nullitate sententiæ lata à delegato principis solus princeps cognoscit, vt est ibi text. per quem ita uoluit Iac. Butt. ibi, iuncto tex. in l. vlt. C. de legib. illud tamen procedit, quando principaliter de ipsa nullitate ageretur: quod si incidenter agatur, poterit etiam alius quàm princeps cognoscere, quia ratione incidentium quæstionum augetur iurisdicção, id quod etiam uoluit Ang. conf. 266. dicta interlocutoria, punctus est per dominum. col. 2.

Cui proximè accedit, quod licet iudex maleficiorum non possit de causa ciuili iudicare, l. solemus. §. latrunculator. ff. de iudic. l. 1. §. vlt. & l. quod diximus. ff. de aucto. tut. Ita quod eius iurisdicção non potest ad eam rem prorogari. l. testamento. C. de testam. vbi Cyn. & Bald. hoc notant, & ijdem Cyn. & Bal. in l. si quis ex consensu. C. de episc. aud. & Bar. in l. inter conuenientes. ff. ad municipi. Potest tamen incidenter de ea cognoscere. text. est & exemplum in l. interdum. §. qui finem. ff. de furt. vbi cum huiusmodi iudex cognoscit principaliter de furto criminaliter, poterit ultra pœnam furti incidenter iudicare de restitutione rei sublata, & ad hoc dicit illum text. mirabilem Bart. ibi, & ualde singul. Barb. d. conf. 1. lib. 2. huic quoq; similis est tex. secundum Barto. vbi supra, ff. finium regund. l. 4. §. si dicatur. quem & ad hoc dicit not. Iaf. in §. ex maleficijs. colum. 16. Instit. de actio. Et hoc certè uoluit Imo. in c. cum oportet. & ibi Ana. & Felin. qui allegat multos tex. & Doct. col. vlt. de accus. & Bar. in l. 2. §. hoc edicto. ff. vi bon. rap. & in l. 1. ff. ad Turpil. & in l. pen. per illum text. ff. de calum. & in l. defuncto. ff. de pub. iud. Bald. in l. quod euitandi. C. de condic. ob. tur. cau. & in l. obseruare. §. proficisci. in 6. quæst. ff. de off. procon. & in l. ea quidem. col. 12. C. de accus. Pan. in c. finem. col. 13. in tertia parte gl. magna, extrà de dolo & contum. & in c. postulasti. in tertio notab. per illum tex. vbi Iaf. & Felin. extrà de Iudicis. Ang. in tractat. malefic. Corn. conf. 130. uiso libello. col. pen. uer. & in super etiam iudex. li. 1. & conf. 8. circa primum dubium. col. 5. uer. uenio nunc ad quartum. lib. 3.

Et è diuerso licet iudex ciuiliū causarum non habeat imperium, nec possit de causis criminalibus cognoscere, si tamen causa criminalis incidenter accedat causæ ciuili, de qua principaliter cognoscit, poterit de ea iudicare, l. nullum. C. de testib. & ita per illum text. & in dicta l. quoties. tenuit expressè Ang. in l. si uacantia. uerfic. de quarto principali articulo. C. de bon. uacant. li. 10. & Ang. Are. in dicto tract. malefic. in gl. 1. col. 9. uer. tertio principaliter est uidentum.

Præterea quauis iudex laicus non possit cognoscere de causa uforarū, sed solus iudex ecclesiasticus, vt not. 11 q. 1. c. in summa. & in Cle. dispēdiofam. de iud. Tamē si in quæstionem pignoris, aut aliam principaliter coram iudice laico motam, incidat uforarum quæstio, poterit de ea incidēter cognoscere, vt uoluit Bal. in c. 1. §. simil. de cōro. in uel. quod quomodo intelligatur ibi illum uide. & Bar. & eundem Bal. in d. l. quoties. C. de iudic.

Item licet causa dotis pertineat principaliter ad iudicem secularem, vt dicit gloss. in c. de prudentia. extrà, de donat. inter uir. & uxor. per text. in l. mutus. §. 1. & in l. quemadmodum. §. 1. ff. de iure dot. & in l. vbi. & in l. seq. C. eod. Potest tamen iudex ecclesiasticus de dote incidenter cognoscere, cum uidelicet incidit in causam matrimonij, de qua principaliter cognoscit, vt est tex. in dicto c. de prudentia. Quibus adde, quod scribit Ant. in c. 1. de translat. episc. quod electus & cōfirmatus nondū tamē consecratus, potest cognoscere de causa criminali incidenter & accessorie, licet non principaliter, quia non attenditur quod fit in consequentiam, multaque in consequentiam permittuntur, quæ non principaliter, per tex. supra allegat. in l. 1. ff. de auct. tut.

Index maleficiorum, quomodo de causa ciuili iudicare possit.

Et e contra ciuili de criminali.

Laicus iudex, an & quando possit cognoscere de causa uforarum.

Dotis causa pertinet principaliter ad iudicem secularem.

tut. vbi Bart. & alij, Barb. quoq; dicto conf. 2. lib. 1. & d. 2. conf. lib. 2.

Eaq; procedūt nō in iudice ordinario solum, sed & in iudice delegato, cuius fines non aded latē patent, vt qui exacta diligentia formam mandati obseruare debeat, extrā de rescrip. c. cum dilecta. in fin. Potest tamen nō solum de causa sibi nominatim commissa, sed & de alia quoque quæ incidenter aduenit, cognoscere, vt est text. in l. vlt. in fin. & ibi not. Rapha. Falg. C. vbi & apud quos. & similis omnino tex. in c. causa, extrā de integ. resti. quem ibi ad hoc not. Panor. in tertio notab. adfirmans ratione huius consequentia, & (vt ita dicam) incidentiae ampliari iurisdictionem non solum ordinarij, sed etiam delegati iudicis. Et idem quoque procedere in mandato procuratoris, vt ratione incidentis extendatur ad specialiter non commissa, vt voluit bona gloss. in c. pen. eod. tit.

Et id quidem quod dictum est de procuratore, obtinet etiam in his quæ requirunt speciale mandatum, verbi gratia. Procurator non potest sine speciali mandato petere restitutionem in integram. l. illud. §. 1. ff. de minor. & c. coram. extra de integ. resti. quod verum est cum petitur principaliter, secus si incidenter, quia tunc nō est necessarium mandatum speciale secundum Bar. in dicta l. illud. §. 1. & ibi Salic. & idem Bar. in l. procurator. in fin. prin. ff. de oper. noui. nunc. & in l. 1. C. etiam per procur. & in leg. qui propria. §. item quæritur, per illum text. de procur. ff. & in l. indebitum. C. de condit. indeb. vbi etiam generalius notatur, in omnibus casibus requirentibus speciale mandatum, hoc ipsum procedere per illum tex. quem ad hoc dicit singul.

His conuenit, quod licet Papa non possit tollere ius alteri quæsitum ex iure naturali, tamen vbi illud ius venit non principaliter ex iure naturali, sed accessorie, & in consequentiam iuris ecclesiastici, in quo Papa habet pleniorē potestatem, potest sublato principali etiam solo verbo ipsum accessorium, quod iuris est naturalis, tollere, vt voluit Innoc. in c. 2. per illum text. extrā, de vot. & obed. vbi Papa tollit obligationem quæ sitam laico, disponendo principaliter super voto, & sequitur ibi Ant. nec dissentit Panorm. licet det aliam intellectum per quem probat aliud, & huic modo proposito accommodatissimum, videlicet quod vbi contractus laicorum est iuratus, potest tolli per Papam cū causa, tollendo iuramentum quod est principale, de quo etiam per Fel. in c. quæ in ecclesiis. col. 18. vers. tertia declaratio. extrā de constit.

Præterea licet inducta ad vnum finem non debeant operari contrarium effectum, l. quod fauore. ff. de legib. & l. legata inutiliter. in princ. ff. de adm. legat. Fallit tamen quando contrarij effectus venit secundario, & in consequentiam ipsius actus. l. cum ex oratione. quam ita declarat Bald. in dicta l. quod fauore. in 7. opposit. & melius facit text. in l. denique. §. interdum. & quod ibi not. Bart. ff. de pecul. l. secundum Philp. Dec. in c. cum venerabilis. super gloss. in verbo, confessus. extrā de exceptionibus.

Ad hæc licet minor habens curatorem non possit alienare immobilia sine decreto, l. magis puto. §. nec passim. ff. de reb. eorum. l. lex quæ tutores. C. de adm. tut. cum simil. hoc tamen intelligitur cum hoc agit principaliter. Nam accessorie & in consequentiam suæ personæ, ingrediendū videlicet monasterium, omnia bona sua dicat monasterio absq; decreto, modò sit pube. vt not. Cyn. in auth. ingressi. C. de sacrosanct. eccl. Can. in c. in præsentia. extrā de probat. & Iaso. in l. vlt. C. de pact.

Adde quod voluit Rayn. Floren. in leg. diuus. in apstul. ff. ad Silieia. quod statutum loquens de pacto offensi siue habentis interesse, intelligitur de eo cuius

interest principaliter, non item secundario, vt not. in l. 1. C. de succes. edict. quibus subscribit Bal. in l. ut vim. colu. 3. ff. de iustit. & iur. vbi dicit, quod statutum permittens offenso facere competentem vindictam, intelligitur de principaliter offenso, per tex. in l. qui liberis. §. verba. ff. de iur. & pupil.

His accedit quod voluit gloss. not. in l. non verè. ff. ex quibus cau. maio. quod si aliquis sit absens, partim causa Reipub. partim causa rei priuatæ, illud potissimum attenditur quod principaliter intendit, quod commendat Bald. per hoc decidens pulchrum casum in cap. dilecti. in princ. col. pen. extra de appell. & Pan. in cap. cum pro causa. ff. de procur. & Ias. qui hoc valde probat. in dicta l. si quis nec causam, colu. 3. ff. si cert. pet.

Cui confine est, quod voluit Bal. in l. si pro te. per illum text. C. de dot. promiss. quod stante statuto, quod instrumenta garentigiata habeant executionem paratam, debet intelligi ad instantiam principalis creditoris, non alterius, cuius in consequentiam solum interesset, refert simpliciter, & dicit notandum Ias. in l. 3. in fi. prin. ff. de transact. & in l. si vnus ex argentarijs. §. ante omnia. ff. de pact.

Postremò ex confessione incidenter, & per quādam consequentiam facta, & non principaliter, non est quis condemnandus, vt dicit Bar. in l. si confessus. ff. de cust. reo. ita intelligenda gloss. in l. si filium. C. de liber. cau. & idem voluit Angel. consi. 173. vtilis actis prædictis, & Angel. in disput. quæ incipit, Altenlis, miles. col. 2. & iterum in disput. incip. duo nobiles Gallici. car. 3. Salyc. in l. 2. in fi. C. de cust. reo. Imol. in c. vlt. col. pen. de confess. & in cap. examinata. in fi. de iu. Panorm. in c. at si clerici in princ. colu. 2. eo. tit. & in c. 1. in fi. extra de excep. & in c. 2. de ord. cog. & in c. vlt. in vlt. not. de resti. spol. & con. l. 2. canonicus. lib. 1. B. urb. dicto conti. 2. lib. 1. & dicto consi. 1. lib. 2. & Hippol. Marf. in l. 1. in princ. col. antepen. vers. & vltra prædicta. ff. de quæst. & in repet. rub. C. de prob. colu. 2. vers. limita tamen hæc. & iterum in repet. l. vlt. in 22. car. & rursum in 25. car. C. eod. titul.

Et de hoc est gloss. not. quam Barb. in dictis locis facit singul. in can. ex pœnitentibus. in fin. 50. dist. q. 12 dicit not. quod clerico promouendo nocet confessio ad hoc tantum, vt non promouetur, non etiam ad hoc vt puniatur, cum ad hoc principaliter non agatur: sic nec testis confessus crimen in sua depolitione ex ea confessione punitur, vt dicit probari, extrā de accusat. c. inquisitionis. de quo etiam est alia gloss. in ca. hæc quippe. 3. q. 6. quam ad hoc not. & sequitur Bald. in l. presbyteri. columna 2. versicul. tertio q. 2. C. de episc. & cler.

Et id quidem vsque aded verum, vt pulchrè dixerit Salic. in l. 1. colu. 8. C. de confess. quod si quis à me petit decem aureos mutuo, & ego vt me excusam dixerim, non habeo, imo quia egebam pecunijs, accepi decem à Titio: qui quidem Titius præfens est, non tamen poterit ex huiusmodi confessione agere contra me, cum eā non fecerim principaliter super ipso mutuo Titij, sed incidenter, ideo mihi non præiudicat: quod dictum reputat sing. Hyp. Marf. in d. rub. de prob. quo loco supra allegau. Hactenus satis hanc primam limitationem comprobauimus, videlicet eum solum esse citandum de cuius præiudicio principaliter agitur, nec necesse esse conuocari, quos in consequentiam & secundario solum actus tangit, id quod multi ita declarandum existimant, vt videlicet non sit necessarium eos citare ad hoc, vt actus valeat, non autem vt eis præiudicet, nisi saltem generaliter fuerint vocati, secundum not. per Bar. in l. si eo tempore. C. de remis. pig. & in extrauag. ad reprim. in verb. per edictū. cum conc. ita in nostro casu expressè

In absente diuersis de causis, quid actō datur.

Statutum quod instrumenta garentigiata habeant executionem paratam quomodo intelligatur.

Ex confessione facta non principaliter, non est quis condemnandus.

Confessio incidenter facta non præiudicat.

Superior limitatio quomodo intelligatur.

expressè declarat Bar. subdubius tamen in l. filiusfamil. §. diui. in 1. q. ff. de legat. 1. & asseuerantius Ioan. Fab. in §. licet autem Infi. de adopt. Rom. in l. peregrè. §. quibus. ff. de acq. posses. & Alex. in d. l. de vno quoque in fi. & iterum in l. populi. col. 9. vers. nec huic conclusioni. ff. de re iudi. & conf. 86. vis dubitationibus. col. 1. vers. fortifico, quia dato. lib. 2. & conf. 84. in causa, quæ vertitur inter agentes. colu. 3. vers. per prædicta. lib. 3. & conf. 85. ponderatis his. col. 2. vers. nec ad substantiam. vers. 6. in quibus locis allegat not. per gl. in l. cum miles. §. 1. in verbo, faciēda. ff. de ex quib. caus. maio. & alia quædam, quæ videre licet in d. consilio. Et hoc quoque expressè voluit Felyn. in c. vlt. col. 2. de maior. & obed. qui & ad hoc allegat And. Iser. in c. si vasallum. tit. si de feud. sue. controu. inter dom. & agn. vbi respondet ad d. l. 1. §. denuntiari. ff. de vent. in spic. quod ibi non erat præiudicium irreparabile, cum esset saluum ius substituto probandi partum fuisse suppositum, per l. 1. §. vlt. ff. de Carb. edict. Quamquam Felyn. dicit, hoc quoque procedere, etiam si præiudicium esset irreparabile. & idem quoque voluit Ias. in l. rescriptum. in 2. notab. in fin. ff. de pact. Et Phil. Dec. conf. 367. viso puncto in fi. Quæ declaratio si vera est, certè hæc prima limitatio nō erit limitatio ad nostram regulam: vt cuncte tamen sit, contra istam declarationem facit gl. not. in l. in cognitione. ff. ad Silieianum. per quam dicit Angelus ibi in fine, quod sententia lata contra vnum, quem negotium principaliter tangit, præiudicat per quandam necessariam consequentiam, ei quem negotium accessorie tangit, etiam si non fuit citatus. Ex quo infert, quod lata contra principalem debitorem, nocet mandatori, & fideiussori non citato: non ita tamen quod contra eos procedatur via executionis, nisi esset fideiussor iudicatum solui, per no. in l. 1. ff. iud. solui. quod etiam idem tractat pluribus, idem Ang. & Imol. in d. l. de vnoquoque. & per Bald. in l. qui duobus. §. qui iurauit. ff. de iureiu. & in l. 3. co. 13. C. de conueni. fisci. deb. lib. 1. & per Alex. hanc partem multis rationibus sustententem d. conf. 156. lib. 2. vbi ad hoc dicit esse tex. optimum, non allegatum ab alijs, in l. auctore laudato. C. de eman. & inter cetera quoque, allegat id quod vult Imol. in l. filiusfamil. §. diui. in fin. per illum text. ff. de leg. 1. quod lata pro creditoribus contra hæredem, facit præiudicium legatarijs etiam non citatis, ni videlicet plenè excludatur à legato, & per consequens ab hypotheca bonorum propter ipsos creditores, quia æs alienum excludit legatum, in l. si vniuersa. C. de legat. 1. §. penult. in fine. ff. ad Trebel. & in §. hinc nobis. in auth. de hæred. & Falc. de quo late etiam per Alex. Ang. Raph. Iason. qui multas concord. adducunt, & cæteros recentiores in dicto. §. diui. quos vide, & cogita super hac prima declaratione. Illud autem inter cetera non omittendum, quod contra illud quod supra diximus ex auctoritate Angel. de fideiussore contractus, tenuit Bal. in l. 2. col. 7. C. de edend. ubi tenet expressè, quod lata sententia contra principalem, non nocet huiusmodi fideiussori non citato, quod est etiam de mente Bart. in l. decem. col. 1. & in l. cum filius. in prin. ibi, per eum formata. ff. de verb. oblig. vbi respondet ad not. in dicta l. in cognitione. quam partem ueriores existimat Alexand. sibi contrarij in dicta l. ultim. col. 6. ff. de re iud. ideo iterum moneo cogitandum. & vide Paul. Cast. in d. l. in concedendo. ff. de aqua plu. arc.

Secundò, declara hanc primam limitationem, vt licet isti, quorum secundario interest, non sint necessariò citandi poterunt tamè, si velint, comparere pro suo interesse ad impugnandum, vel defendendum ipsum actum, vt voluit Bald. in rubr. C. de succes. in fi. Rom. in d. l. peregrè. §. quibus. ff. de acq. poss. vbi ad hoc allegat Innoc. in c. humilis. extrā, de maior. & obed. & etiam

voluit Bald. consilio. 45. mandato & iussu domino. rum. col. 4. vers. & si opponatur. lib. 2. & Felin. in c. illa præpositorum. extrā, de accus.

Tertiò declara, vt etiam possint appellare, licet principalis non possit, ex sententia Bart. & recentiorum in l. à sententia. ff. de appel. Innoc. Panor. & aliorum in c. cum super. extrā, de re iud. Alex. in §. diui.

Limita secundò principaliter dictam regulam, qua diximus, vnumquemque esse ad eum actum conuocandum, in quo lædi potest, vt ei noccat: vt non procedat, quando ille si adesset, non posset contradicere, aut aliquid ad impediendum actum allegare, siue quoniam illo inuito & reluctante actus fieri potest l. qui potest. ff. de regul. iur. vbi est text. in hæc verba, Qui potest inuitis alienare, multò magis & ignorantibus & absentibus potest. & ibi gl. quæ adducit concord. quibus adde text. ff. ad Trebel. l. recusare. in princ. & ff. de fideicom. l. 4. §. illud videamus. & l. si eum seruum. §. 1. & §. vlt. extrā, de re iudica. c. cum olim. secundum vnam lectionem, & ita voluit gl. in l. 1. in verbo, ratam. C. qui admit. ad bon. Oldr. conf. 95. ex forma istius statuti. in fin. Ioan. And. in c. 2. extrā, de nou. oper. nunt. & in addit. Specu. tit. de sent. §. species. vers. habeo de præcepto, circa medium. Archid. in c. Roma. super verbo, reuocent. de appel. lib. 6. Ioan. Fab. in l. 2. in fin. C. si per vim, vel alio modo. Imol. in l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acq. hæred. vbi & hoc dicit procedere in materia correctoria. Ioan. Calder. consil. 8. quod statutum. Panor. in c. causam quæ, col. 1. extrā, de rescript. & in c. bonæ. col. 4. vers. item not. de elect. & in c. auditis. col. 3. de procur. & in c. accepta. in fi. de appel. Rom. consil. 2. 1. 2. quod ad primum in prin. vers. 1. & 2. & iterum. col. 7. Paul. Cast. conf. 196. super 1. dub. col. vlt. Rapha. Cum. conf. 98. supposito tenore. in fin. Alex. in l. si pacto quo penam. col. 1. vers. limita tamen. C. de pactis. & in d. l. 1. C. qui admit. vbi & hoc dicit procedere in materia correctoria. & cōf. 130. difficultas huius negotij. post prin. lib. 1. & conf. 6. circa processum causæ. colu. vlt. lib. 3. Lud. Bolo. consil. 59. Cor mundum, & c. viso iugur puncto, col. 4. ver. vlt. & 2. & Hippol. Marf. sing. 30. tu scis regulam. Et propterea not. dicit Anton. in c. veniens. 1. col. 2. extrā, de testib. cui Bart. ad stipulatur, in l. Theopompus. circa medium. vers. quod quando aliquis. ff. de dote præleg. quod licet testis debeat iurare præsentem parte, si tamen talis est, cui necessariò standum est, non est necessaria partis præsentia aut citatio: & sequitur Alex. d. conf. 130. lib. 1.

Hinc quoque fit, vt secundum communem opin. ad legitimationem naturalium, veniente patre non sint necessariò citandi agnati, vt qui vocati non potuissent contradicere: ita voluit Cyn. & Bal. qui hoc limitat, in l. nam ita diuus. ff. de adopt. Io. Andr. & Ant. in repet. Cald. Card. Pan. & alij in c. per venerabilem. extrā, qui fil. sint legi. & in addi. Spe. tit. de succes. ab intesta. §. 1. col. vlt. ver. item scias. Fed. Senen. conf. 57. videtur mihi quod in priuilegio legitimationis. Bart. in l. Gallus. §. quid si tantum. in fine. & ibi latè recentiores. ff. de liber. & posthu. Gasp. Cal. conf. 30. tit. qui fil. sint legit. Bal. conf. 56. an pater. qui fecit. lib. 1. & in l. 1. col. penul. C. de inoffic. dona. & in procem. C. col. 4. & in l. vlt. C. quib. res iud. non noc. & in rubr. extrā, de rescrip. col. 1. & in c. Albericus. de test. & in l. 2. col. 8. C. de serui. & aqua. & idem Bal. conf. 204. super primo articulo. lib. 2. & conf. 306. casus quæstionis talis est. col. vlt. lib. 2. & conf. 105. primò est videndum, lib. 5. & conf. 361. verba Bart. in prin. eod. lib. 5. & conf. 363. quæritur vtrum filius. eod. lib. 5. Ioan. Lig. & Franc. Ramph. inter consil. Bald. consil. 18. in quæstione proposita. colu. 3. lib. 4. Angel. conf. 84. Petr. Anch. in c. 1. de succes. ab intesta. & consil. 406. circa primum quæsitum. Imol. in c. nisi cum

Et etiam appellare, licet principalis non possit. Actus, absenti, & ignorantibus quando nocet.

Agnati necessariò non sunt citandi, uenientem patre ad legitimationem naturalium.

Index de legatus quanto fines mandati excedere possit

Procuratoris mandatum sume exten datur ad non commissa ratione incidentis. De eadem re.

Trinum Papa possit tollere ius alteri quæ situm ex iure naturali, & quando.

Inducta ad vnum finem, quando possint operari contrarij effectum.

Minor quando immobilis alienare possit sine decreto.

Statutum loquens de pacto offensi, quomodo intelligatur.

cum pridem. §. personę, de renun. Cum dicto conf. 98. in fi. vbi dicit hanc esse communem opi. & item consil. 168. Reuerendus pater dominus Episcopus Vincę. Panorm. in dicto c. cum olim, colum. 5. de re iudic. vbi refert se ita consuluisset, sicuti & verę consuluit consil. 85. videtur primo dictam donationem, colum. 3. libro 3. Ioan. Ana. consil. 98. visa imperiali, in quinto dubio Raph. Cuman. consil. 98. supposito tenore, colum. pe. ubi dicit hanc esse communem sententiam Doct. Alex. conf. 187. perspectis verbis, colum. 3. lib. 5. & consil. pen. eodem lib. 5. et latę Barb. d. consil. 49. scribitur sapientię, per totum, lib. 2. vbi dicit se ita vidisse consulti per pręstantissimos Doctores, Socin. qui hanc dicit esse communem consil. 47. in pręsenti consultatione, colum. 10. versic. ad secundam rationem, lib. 4. Philip. Dec. consil. 3; 8. in casu proposito, post prin. & consil. 365. pro declaratione, colum. 2. in fi. & consil. 367. vi so puncto, colum. 6. Quid autem in legitimatione quę fit post mortem patris, videbis latę per recentiores in d. §. & quid si tantum.

Hinc item est, quod multum pręceden. cap. congruit, quod princeps in concedendo gratiam vel priuilegium, non tenetur citare vel vocare reos, quibus pręiudicium irrogari potest, nempe quibus inuitis huiusmodi gratiam vel priuilegium potest concedere, ita voluit gloss. & Doctor. in cap. licet, de re iudic. Imol. in dicto ca. nisi cum pridem in fi. extra de renun. sequitur Bald. in dicta l. vlt. C. quibus res iudic. non no. & idem Bald. in cap. vltim. colum. 2. versic. quęro quid de istis executoribus. & Inn. ibi. extra de pręsumpt. & voluit idem Bal. in dicta l. nam ita diuus, colum. 1. ff. de adopt. Panorm. in d. capi. cum olim, colum. 6. versic. secunda causa, ext. de re iud. addens & hanc rationem, quia qui iure suo vtitur, nemini facit iniuriam, & Barb. dicto conf. 49. colum. 2. versic. pręterea facit. Philip. Deci. consil. 390. quoniam ex facto, colum. vlt. quod tamen limitat Panorm. vbi suprà nisi de iure aliud in certo casu caueretur. Sed & tu pręterea potes limitare duobus modis ex his quę dicit Bart. in l. 2. in 2. not. C. de temp. appel. quod quando princeps concedit priuilegium in his quę respiciunt causę cognitionem, vel partem multum lædunt, debet pars citari, vide ibi omnino Alexan. in addit. & consil. 11. aliàs consului, colum. 2. versic. & quod requiretur, lib. 7. & Bald. in rubr. extra de rescript. col. 1. & Iaf. in l. Gallus. §. & quid si tantum, col. pe. ff. de liber. & posthum.

Hinc est pręterea, quod declaratio animi potest fieri parte absente l. Pomponius. ff. de neg. gest. & ff. de acquir. hæred. l. 1. & l. pro hærede, in prin. & l. si quis mihi bona. §. iussum. & C. de iure delibe. l. si auia tua. & ff. si mentor fal. mod. dixer. l. 1. in fi. cum l. seq. & ff. de fideicom. liber. l. si Stich. & ita per nonnullos, vbi voluit Card. in c. exposita, de arbit. & Alex. d. conf. 130. difficultas, col. 1. versic. 2. hoc confirmatur. & iterum paulo ante fi. lib. 1.

Hinc etiam est, quod actus potest fieri absente parte, quando pender ex voluntate eius qui facit, vt not. in l. qui in aliena. §. vltimo. ff. de acquir. hæred. Sicut dicimus de bon. possess. quę potest peti parte non citata, vt voluit gloss. notab. ff. de bon. possess. lib. 3. §. si eam, quam sequitur Bartol. ibi. & Bal. illam singul. vbi que faciens, videlicet in dicta l. nam ita diuus. ff. de adopt. l. 1. & iterum in l. vlt. C. qui admit. & in cap. vltim. colum. 2. extra de translat. episc. & in c. cum in iure, in fi. extra de offic. deleg. & in ca. 1. colum. pen. de iudi. & in c. pręterea, colum. 3. de fer. & dilat. & in c. si quis testium, in fi. de testib. & in c. vlt. col. vlt. de fid. instrum. & in c. tenor, colum. 1. de re iud. & Ro. conf. 61. licet mihi magna, post prin. & Barb. dicto conf. 49. lib. 2. & Hip. Marf. in l. si vnus. §. custodiz, col. 2. ff. de quest.

& in auth. sacramenta puberum, colum. 2. C. si aduer. vend. & Alex. conf. 126. lib. 5. quibus probatur etiam ratificationem fieri posse parte absente, vt not. Bartol. in l. qui enim, in fi. ff. rem. ratam hab. & in l. Pomponius, col. 2. versic. item ex eo, de neg. gest.

Hinc quoque est, quod delatio iuramenti, de quo in l. si quando. C. vnde vi. & in capit. vltim. extra quod met. caus. potest fieri absente parte & non citata, quia non potest facere, quin illi iuramentum deferatur, ita voluerunt Domini de Rot. dec. 269. licet quod ad taxationem, in nouis. Refert & sequitur Imo. in c. vlt. col. 10. extra quod metus cau. Alex. d. conf. 130. versic. 3. prędicta confirmantur, lib. 1. Iaf. in repet. l. admonendi, colum. vlt. ff. de iureiur. vbi hoc dicit not. & latę in d. l. si quando, in 9. not.

A quo non longę abest, quod not. consuluit Alex. d. conf. 130. difficultas huius negotij, li. 1. quod si ego promisi stare tuo iuramento de damno, & interesse, poteris iurare me absente & non aliter citato, licet agatur de meo pręiudicio, cum etiam si essem citatus & adesse, non possem tamen facere quin iurares & tibi crederetur, quod pro singulari refert Catel. Cotta in memor. citat. part.

Postremò hinc est, quod in his quę sunt ad eò notoria, quod certum est, nullam defensionem absenti competere, non requiritur citatio, per textum in cap. bonaz. 1. in versic. porro, extra de elect. & in cap. venerabilem, vbi etiam Panorm. hoc modo intelligit, columna 6. versic. item not. ibi, sunt enim, extra eo. & in ca. ad nostram. 3. col. 2. versic. opponitur. 2. extra de iureiur. et in c. accepta, colum. pen. extra de restit. spolia. et in c. cum sit Romana, extra de appel. et in ca. 1. colum. 2. de caus. posses. et propriet. et in cap. cum olim. vbi idem Panorm. qui hoc dicit singulariter notandum, colum. 7. versic. no. sing. extra de re iudic. et ita quoque voluit Panorm. in c. ueltra, colum. ult. versic. circa quartum, extra de cohab. cler. et mulier. et consil. 63. in fi. lib. 2. in quibus locis dicit ita debere intelligi gloss. et Doctor. qui dicunt in notarijs non requiri citationem, quos ibi per eum videre poteris: et hoc quoque sequitur Barb. nulla Panorm. facta mentione in l. is cui bonis, colum. 19. versic. mihi tamen uidetur. ff. de uerborum oblig. ubi et illud pręterea dicit, quod in notorio resultante ex facto iuris non requiritur citatio, arg. xo. in ca. adserte, de pręsumpt. et in ca. Raynutius, de testa per Bald. in l. 1. C. ut quę defunt aduoc. part. ubi traditur, quod non est necessarium huiusmodi notorium resultans ex facto iuris. verum quod ad primum caput pertinet, uide quę dicam infra in 32. limit. in vlt. declarat.

Aduerte tamen quod contra huiusmodi limitationem possent multa adduci: nam sententia et iudicium redditur in inuitum. l. inter stipulantem. §. 1. ff. de verborum obligat. et tamen requiritur citatio partis. l. ad peremptorium. et l. seq. ff. de iudic. l. nec quicquam. §. ubi decretum. ff. de offi. proconf. Item testes deponunt, uelint nolint, et pars aduersa citanda est, l. pen. versic. sed cum oportet. C. de testib. et sexcenta huiusmodi exempla in eam rem adduci possent, ut etiam admonet Catel. Cot. d. memor. citatio partis. Ideo cogita quid dicendum, et uide Bar. et Phil. Dec. in l. qui potest. ff. de regul. iur.

Limita tertio principaliter nostram regulam, ut uidelicet debeat citari is, de cuius pręiudicio agitur, ut non procedat quando esset in futurum periculum ex citatione, vel propter moram, vel propter citandi fugam suspectam, ut de primo voluit Inno. in ca. significauit, in fi. extra de testib. argu. extra de confirm. util. cap. cum dilecta. et sequitur Alexan. in dicta l. de unoquoque, col. 2. in uersic. item limita regulam. ff. de re iudic. Ex quo et illud manare potest, quamuis et alia ratio

Delatio in ramis pot fieri parte non citata.

Iuramento si re promissis, parte non citata, iuramentum non ualeat.

In ad eò notarijs non requiritur absentis citatio.

Notorium resultans ex facto iuris

Cotta pręcedente limitatione.

Non citatur, cui sit pręiudicium quando futurum esse periculum ex citatione.

ratio reddatur, quod à Baldo pulchre traditum est in authen. eum qui appellat. C. de tem. appel. & in c. 6. tit. quo temp. mil. quod vltima die compromissi vel instantię potest ferri sententia, quod sing. reputat Alex. vbi supra, col. vlt. versic. item fallit quando vlti. & Iason in l. nec quicquam. §. vbi decretum, col. 5. versic. 3. principi. ff. de offic. proconf. de quo etiam per eundem Bald. Paul. Castr. in l. admonendi. de iureiur. & in l. si quis arbitrato. & ibi latę Aret. colum. 5. ff. de verb. oblig. & in rubr. de arbitr. 10. q. Et aliàs, vbi est periculum in mora, recedimus à regulis iuris communis, vt latę per Iasonem in l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de oper. noui nunc. Petrus Anchar. conf. 277. ea prędicta facti narratione. colum. 1. De secundo autem latius diximus suprà.

Limita quartò, non procedere, vbi alteri committitur examinatio, an quis sit idoneus, siue dignus, an non, vt voluit gloss. notab. in Clem. 1. de offic. deleg. & Innoc. in c. vltim. in fin. extra, de translat. pręlat. & in c. vltim. colum. 1. in fin. versic. item licet more. & ibi Ioan. Andr. colum. 2. in princ. & Bald. col. penult. versic. quartò quæro, extra, de pręsumpt. Laud. in Clem. vlti. & ibi etiam Card. in 5. q. de rescript. & iterum in Clem. 1. & ibi quoque Card. in 1. q. de concess. pręben. & Bal. in l. si qua per calumniam. C. de episcop. & cler. & in l. non dubium. colum. 8. C. de legibus. & in l. neque natales. colum. vltim. uersic. sed nunquid in ista examinat. C. de probat. & in l. certum. col. 3. & ibi Iason colum. antepen. C. unde legit. Roma. singul. 366. fuit unus. uersic. quartò fallit. & Alexand. in dicta l. de uno quoque colum. vlti. uersic. item fallit. ubi.

Limita quintò, non procedere, quando aliquid committitur conscientię alicuius, quia ille poterit procedere sine citatione, ut voluit Bal. in dicta l. certum. col. 2. in fin. C. unde legit. & in l. vlti. C. de legit. hæred. & in l. qui se pijs. C. unde liberi. Rom. in repet. rubr. ff. de arbitris. colum. 2. in fi. Alex. ubi suprà, & Lanfr. in tract. de arbitr. parte 7. colum. 3. pro quo bene facit gl. not. in c. statutum. §. affessorum. in uerbo, relinquatur. de rescriptis. quam faciunt singul. Paul. Castr. in l. de pupillo. §. qui opus. ff. de oper. noui nunc. & Angel. Aret. in §. sed ista. Instit. de actio. ibi, vide Iason. Bald. quoque in c. si sacerdotes, extra, de offic. ordin. Verum Romanus in dicta l. certum. in fin. vult. illud dictum Bald. non procedere, quando extaret persona, de cuius pręiudicio ageretur, per id quod not. glo. in l. vltim. C. de bonorum posses. secundum tabul. ubi ad hoc, ut recte determinet, necesse habet recte informari conscientiam suam, ergo causę cognitio requiritur, & sic citatio, in l. causę. §. causę cognita. ff. de minorib. & hanc postremam sententiam sequitur Iason in dicta leg. certum. colum. antepenult. & in dicto §. ubi decretum. in 14. fallen. ibi postquam recensuit illud dictum Baldi, quod singul. dicit, tandem adijcit, non esse simpliciter uerum, adducitque pręterea quod egregie dicit Bald. in sua disput. statuto cauetur, quod scenerator, colum. vltima. quod ille cuius conscientię aliquid committitur, non potest lege transgredi, quia intelligitur de conscientia legibus munita, & secundum leges (ut ita dicam) regulata, non de ea quam sibi quisque fabricat. argum. l. codicillis. §. vltim. ff. de leg. 2. Item istud uerbum conscientia. importat arbitrium boni uiri, non meram & liberam uoluntatē, ut uoluit ipse Baldus, in l. nulli. colum. 3. C. de episcop. & cler. & in lult. in fin. C. de iure dom. imp. quod & patet ex not. in Clem. 1. in uerbo, oneramus. de iure patr. Sed cum aliquid committitur per uerba importantia arbitrium boni uiri, debet talis commissarius partes citare, ut uoluit Bartol. in Extrauag. ad reprim. in uerbo, sine figura. & in uerbo, uidebitur. & Bald. in l. captatorias. in 3. quæst. C. de

Examinatio alteri commissa, quę sit idoneus, vel dignus.

Conscientia alicuius commissa.

Causę cognitio requiritur, ut quis recte informetur.

Conscientia legibus munita. Et quam quisque sibi fabricat. Verbum conscientia, quid importet.

testamen. milit. & ita quoque iisdem rationibus tenuit Alex. sibi contrarius, conf. 219. uerbis domini Grimaldi, lib. 2.

Limita sextò, ut non procedat in Papa, qui potest ferre sententiam definitiuam contra tenentes iniuste res ecclesię, nulla pręcedente citatione, ut uoluit not. Ioan. Andr. in dicto c. cum olim. de re iudic. in Nouel. & refert & sequitur Bald. in l. 2. quomodo & quando iud. et in prælud. feud. colum. 9. uersic. aliqua sed pauca de principe paulo inferius. et Iason qui hoc reputat singulare in dicto §. ubi decretum. colum. 5. uersic. quarto limita.

Sed aduerte quod Panorm. in dicto cap. cum olim. colum. 7. hoc intelligit secundum quę diximus suprà in 2. limit. uersic. postremò hinc est, uidelicet quando ad eò notoriū est res ecclesię ab ijs iniuste teneri, quod nulla defensio potest eis competere. Aliàs enim nec hoc casu, nec alio Papa posset procedere sine citatione, per ea quę dicimus statim in seq. limit. sicut etiam expressę uoluit Ioan. Monach. in extrauag. rem non nouam. & Roman. conf. 369. circa primum. col. 1. et 2. vbi declarat qualiter hoc intelligatur.

Limita septimò, ut aliàs etiam semper non procedat in principe, qui potest et cognoscere et iudicare, non citata parte, ut uoluit Bald. in dicta l. 1. in princ. C. quomodo et quando iudex. per gloss. notab. in l. antepenult. in fin. ff. ex quibus causis maior. et idem Bald. in l. nec causas. C. de appel. ubi mature respondet ad Clem. pastoralis. de re iudic. et facit textum in c. sicut in iure, in fin. de excess. pręlat. quem ad hoc not. Hosti. et Anton. Sed hoc plenē falsum est, et contrarium etiam uoluit glo. notab. quam et ipse Bald. sibi contrarius sequitur in l. vltim. C. de legib. et Rom. in l. 1. col. 6. ff. de rescriptis. et idem uoluit glo. Ioan. monach. in Extrauag. Bonifacij 8. rem non nouam. in gl. vltim. sub tit. de dolo et contum. Bart. in dicta l. nam ita diuus. quam legit cum l. adoptio. ff. de adopt. et in dicta l. Gallus. §. et quid si tantum. et ibi recentiores, maxime Iason in utraque lect. colum. ult. ff. de liber. et posthu. et Bald. in l. 2. C. de temp. appel. et in l. ult. C. de fruct. et lit. expen. et conf. 58. factum super quo. lib. 3. et Angel. in l. princeps. ff. de legib. Salic. in l. nec causam. C. de appel. Ro. in l. si quis arbitrato. colum. 3. ff. de uerbor. oblig. et in repet. l. 1. colum. 5. uersic. item similis quæstio. ff. de arbit. Anto. et Panorm. in c. cum olim. extra de re iudicata. Card. et Panorm. in c. 1. de causa posses. et propriet. Alex. in dicta l. de unoquoque. colum. vlti. uersic. item fallit in celsis principis. et Iason in dicto §. ubi decretum. col. 6. uersic. septimò fallit. et faciunt not. per Canonistas, in c. in nostra. de proc. et in c. inter quatuor. de maior. et obed. et est singul. text. in c. 1. de caus. posses. et propriet. ibi, nec nos contra inauditam partem aliquid possumus diffinire. et in l. 1. col. 3. de constit. princip. Socin. conf. 59. in causa nobilium. colum. 6. uersic. sextò & vltimò. lib. 3. & consil. 120. memini me aliàs. colum. 3. versic. sed ad abundantio rem. eodem lib. 3. Et hoc quoque probatur duabus potissimum rationibus. Primum enim citatio est iuris diuini, vt uoluit Bart. in Extrauag. ad reprimendum. in uerbo, sine figura. col. 2. & Imol. in Clem. sape. colum. 4. 2. uersic. habetur expedita. & hoc colligitur ex c. Deus omnipotens. 2. quæstio 1. ubi dicitur, quod Deus noluit punire peccata Sodomorum, nisi descenderet & ueniret, & c. et idem scribitur Genesis 3. ubi Deus antequam puniret Adam de peccato inobedientię illum uocauit, et ipsius defensionem audiuit. Quibus motus Panorm. in dicto c. 1. de causa posses. et propriet. et in dicto c. cum olim. col. 9. dicit, Deum citationem instituisse: deinde citationem committere, nihil esse aliud, quàm defensionem tollere, ut est text. in c. pastoralis. uersic. dici ne ergo sententia. de re iudic. Defensio

Papa potest ferre sententiam sine citatione.

Superior limitatio quomodo intelligenda.

An princeps possit cognoscere & iudicare re parte non citata.

Citatio in re est diuina.

Adam uocatus antequam puniretur.

Princeps concedendo priuilegium, non tenetur citare quibus pręiudicat.

Declaratio animi potest fieri parte absente.

Actus quod pendet ex uoluntate eius qui facit, fieri potest absente parte.

Defensio est iuris naturalis

Princeps ferens sententiam ex plenitudine potestatis

Qui tenent contra rimum

Interpretatio ubi ambiguitur facienda per principem

An requiratur citatio, si processus promittatur esse iudicialis

Utrum est ulterius citandus ad sententiam, qui in prima citatione dixit se nolle venire

Qui post primam citationem

Defensio autem iuris naturalis est, ut etiam ibi est textus in versic. nec prædicta suppletur, igitur non potest tolli per principem iuribus alleg. quod & sensit Bald. consil. 186. ad euidentiā. colum. vlti. lib. 5. & in repet. rubr. ff. de arbitr. colum. 6. versic. 17. hæc tamen limitatio posset procedere, si princeps ex plenitudine potestatis, & ex certa scientia ferret sententiam, per l. 2. in fin. de in integr. restitut. & ita voluerunt Hostien. & Ioan. And. in dicto c. in præsentia. de procur. idem Ioan. And. in dicto c. 1. de caus. posses. & propriet. Bart. & alij in l. Gallus. §. & quod si tantum. ff. de liber. & posthum. & idem Bart. in l. nam ita diuis. ff. de adopt. & in l. 2. colū. 6. C. de feruit. & aqua. & Bald. in l. nec causas. C. de appel. & in l. 3. §. si is pro quo. ff. quod quisque iur. & in l. 2. quomodo & quando iud. Salicet. in dicta l. nec causas. C. de appel. Anton. & Panor. in dicto ca. cum olim. de re iudicata. Quamquam etiam in hoc contrarium expressè voluerunt Cardinal. & Panorm. in c. 1. de causa posses. & propriet. & latè Franc. Aret. consil. 165. sicut Iacob. dicit. colum. 9. versic. circa secundum. sed super hoc vide latè Felin. in c. quæ in ecclesiarum. colum. 25. in 6. limitat. per totum. de constit. Verùm hæc septima principalis limitatio posset obtinere in interpretatione declaratiua, verbi ambigui facienda per principem; tunc enim non requiritur partis citatio, ut voluit Innocentius in ca. olim. & ibi quoque Hostien. & Panorm. de verborum signific. & Paul. Castrensis cōsi. 338. quia exceptiones. colum. 1. & 2. lib. 1. tamen sunt, qui & in sententia declaratoria principis requirunt citationem partis, ut glo. in Clem. vltim. de censibus. & in Clem. 1. & 2. de pæn. & Socin. dicto consil. 120. libro 3. & Alexander consil. 1. aliàs consului. colum. 4. versic. nec obstat etiam prædictis. lib. 7. & Socin. consil. 63. uiso testamento nobilis. colum. 6. versic. sed hoc non obstant. libro 3.

Limita octauò, ut non procedat, quando pronuncietur processum esse nullum, qui verè nullus est, quia tunc non requiritur citatio secundum Abba. antiquum, qui hoc dicit valde not. in cap. causam quæ. per illum textum, extrà de præscriptionib. quod dictū provalde singul. refert Anton. ibi in notab. qui & allegat text. in c. prolatam. 2. q. 6. subiungit tamen quòd non est generaliter verum: & tu de eius veritate vide ibi Innoc. & Panor.

Limita nonò, ut non procedat, quando citatus in prima citatione dicit se nolle venire, quia ulterius non est citandus ad sententiam, ut not. gl. in leg. tres denunciations. & ibi Bald. Angel. & Salic. C. quomodo & quando iud. & in l. vltima. in fine. & ibi Bartol. & omnes. ff. de in integrum restit. & in l. consentaneum. in verbo, contumacia. & ibi quoque Bar. & Bald. C. quomodo & quando iud. & in l. ex consensu. §. vltim. & ibi Imol. ff. de appellat. & Hostien. in Summa. de contumacia. Specul. in tit. de contum. §. 1. versic. & inquirendum quoque & in tit. de citat. §. viso. versic. item potest constare. Bart. in l. si finita. §. Iulianus. ff. de damno infecto. de cuius tamen veritate vide latè per Alex. in l. contumacia. col. 2. versic. quartò fallit. ff. de re iudicata. ubi comperies alios tenuisse simpliciter contrarium, alios distinxisse, an hoc dixerit in iudicio, an extra iudicium. Hoc autem nemine reclamante, haud dubiè procederet, si citatus expressè diceret sine causa, se nolle amplius comparere coram iudice, ut voluit Angelus in l. ad peremptorium. ff. de iudic. & Anton. in capitulo consuluit. de officio de legati. & Imol. in dicta l. si finita. §. Iulianus. & Alex. in d. l. contumacia.

Limita decimò, ut etiam non procedat quando citatus ipse post citationem primam, equum ascendit & ultra mare abiit, quia etiam tunc non est ulterius citandus ad sententiam, quia declarat (hoc faciens) quòd

amplius non vult citari. ita voluit Bald. in dicta l. consentaneum. in fine. C. quomodo & quando iudex. dicens esse dictum ualde singul. Innocen. in ca. auditis. de procur. vbi tamen de hoc nihil dicit, & credo quòd illum voluit allegare in dicto c. ad petitionem. in glo. magna de accus. & hanc limitationem sequitur Roma. in dicta l. Iulianus. §. si finita. ff. de damno infecto. Alexan. in dicta leg. de vnoquoque. colum. ultima. & in dicta l. contumacia. colum. 2. versic. quintò fallit. ff. de iudic. Sed hac in re notandum est, præterea quod subdit Baldus in dicta l. 2. quòd de hoc constare debet iudici, ante quam pronunciet. hæc autem. §. 1. ff. quibus ex causis in possessionem eatur.

Limita vndecimò, ut etiam non procedat, quando quis fuit primùm citatus personaliter, & non venit, quia tunc non debet ulterius citari, vbi etiam opus est alijs citationibus secundum Innoc. in dicto ca. ad petitionem. de accusat. quem sequuntur domini de Rota, decis. 3. licet in causis prophanis. & Iacob. But. in cap. tres denunciations. C. quomodo & quando iudex. ea moti ratione, quia in incertis non certis locus est coniecturis. l. continuus. §. cum ita. ff. de uerbor. obliga. Sed communiter tenetur contrarium, ut per glo. Bartol. & omnes in dicta l. vltim. ff. de in integrum restitut. Bald. in dicta leg. tres denunciations. allegans ad hoc text. in l. præsentia. C. de his qui ad eccle. confug. & idem Bald. in c. 1. colum. 1. tit. de milit. vafal. qui cont. est. Ioan. And. in addit. Specul. tit. de contum. §. 1. Anto. in d. c. consuluit. de offic. deleg. & in cap. ult. de eo qui mitt. in posses. Dd. in d. c. ad petitionem. Imol. in d. l. ex consensu. §. ul. ff. de appel. & in d. §. si finita. & Alex. in d. l. contumacia. col. 1.

Limita duodecimò, non procedere, quando pars se occultat, nec patitur citationem ad se peruenire, secundum Innoc. & Hosti. in d. c. ad petitionem. per tex. in c. quoniam. §. potest. extrà, ut lit. non contesta. & Ioan. Monach. in c. Romana. §. contrahentes. de foro comp. lib. 6. & domini de Rot. in decis. supra allegata. & Ant. in d. cap. vlt. col. vlt. de eo qui mitt. in posses. & Alex. in d. l. contumacia. in 9. fallen.

Limita decimotertiò, in interlocutorijs, quæ sunt modici præiudicij, quæ possunt referri absente & non citata parte, ut voluerunt Bald. & Iason, col. 5. in dicto §. vbi decretum. Imol. in l. quod iussit. ff. de re iudic. cum concord. quas uidere poteris supra, tit. 6. §. 5. in tractatu modicorum.

Limita decimoquartò, ut non procedat in inhibitorijs, quas faciunt iudices ecclesiastici secularibus, ne cognoscant de aliqua causa, quod possunt facere sine citatione, secundum Archid. in ca. Lotharius. 2. quæst. 1. & Baldus in l. presbyteri. colū. 2. in 2. quæst. C. de episcopis & clericis. Sed de huius rei veritate, uide quæ diximus supra.

Limita decimoquintò, ut non procedat in eo qui fuit contumax in respondendo positionibus, quia ad audiendam sententiam amplius citari non debet, ut voluit Specul. tit. de pos. §. 8. in fin. quem sequitur Rom. singul. 25. an contra contumacem. Tamen contrarium tenet Ioan. And. in addit. ipsius Spec. vbi supra, & etiam in tit. de citatione. §. uiso. versic. item licet. in fi. & iterum in c. 2. in fi. de confes. lib. 6. & Iason in dicto §. ubi decretum. in 1. 2. fallen. ubi tamen dicit sing. illud dictum Specul.

Limita decimosextò, in reuisione rationum, siue (ut vulgò loquimur) computorum, Nam si qui rationes debet reddere, librum rationum restituit, ex quibus appareat eum esse debitorem, potest non aliter citatus condemnari, ut est text. quem ita intelligit Bart. in leg. 2. §. quod de frumentaria. ff. de admin. rer. ad ciuit. pert. & Bart. sequitur Paul. Castren. in l. 2. C. ubi decur. uel clarif.

ultra mare abiit, ut perius non est citandus.

Citatus personaliter, non est ulterius citandus.

Qui non patitur citationem ad se peruenire, non est citandus.

Interlocutoria modici præiudicij.

Inhibitoria iudicis ecclesiastici.

Reuisione rationum, siue computorum.

clarif. l. 2. in fine vbi dicit hoc esse perpetuò menti tenendum. & Panorm. in c. bonæ. 1. colum. 4. de elect. & in c. 1. col. 2. de causa posses. & propriet. & in cap. cum olim. colum. 6. & ibi etiam Card. Flor. de re iudic. & in c. ex insinuatione. in fin. & in c. cum sit Romana. in fin. de appel. & in c. vestra. de appel. colū. vlt. extrà, de cohabit. cleric. & mulier. & consil. 68. quanquam super uacatione. in fi. lib. 2.

Limita decimoseptimò, ut non procedat in sententia taxationis expensarum, in qua non requiritur alterius partis citatio, secundum Innoc. in c. vltimo. extrà, quod metus causa. Bal. in dicta l. 2. quomodo & quando iudex. & in l. terminato. colum. 2. C. de fruct. & lit. expens. Iason id dicto c. vbi decretum. in 17. falent. & facit quod voluit Innoc. in c. 2. in fin. ibi, vel dic, quod interlocutoria. extrà, de procur. & Bald. in l. fancimus. in 10. quæst. C. de iud. Sed tamen in practica aliter obseruamus.

Limita decimoctauò, non procedere in causa status, in qua sententia inter aliquos lata nocet omnibus etiam non uocatis, per textum in l. ingenium. ff. de statu hom. quem sic intelligunt Dd. ibi, & in l. 2. C. quibus res iudic. non noc. Vnde Ioan. Fab. dicit in §. præiudiciales. colum. penult. versic. sed quid in causa nobilitatis. Infit. de actio. q. sententia qua quis declaratus est nobilis. vel ignobilis, facit ius inter omnes etiam non uocatos, de intellectu tamen d. l. ingenium. & qualiter & quomodo procedat, vide præter Dd. ibi Panorm. in capitulo penult. colum. 8. versic. sextus casus. extrà, de re iudic. & omnino Alexan. post Imol. in d. l. vlt. columna 15. versic. addit etiam glo. ff. eod. vbi etiam ponit multas limitationes ad d. l. ingenium. Sed & eum quoque colū. 19. versic. iuxta hoc quæro. vbi latè differit, quid si quis fuerit pronunciat clericus, ciuis, monachus, bannitus, infamis, vafallus ascriptus, hermaphroditus, excommunicatus.

Limita decimononò, ut videlicet non noceat alijs non uocatis, quod inter alios actum est, quoad plenum præiudicium. Nocet enim quoad aliqualem præsumptionem, siue facit quæquale præiudicium, unde ius illorum vacillat, ut not. gloss. Guiliel. Cun. Fulgos. & alij in l. si duo patroni. ff. de iureiurand. vide ibi Iason. & glo. in l. 2. C. quibus res iudic. non noc. & gl. in l. 1. in verbo, præiudicium. ff. de except. rei iudic. & gl. in l. à sententia. in princip. ff. de appel. vbi est & de hoc bonus textus, quod ratione huiusmodi præiudicij potest appellari, & gl. in c. cum super in verbo, interpositam extrà, de re iudic. & gl. in l. 1. C. de fals. gl. in c. dilectus. 2. in verbo, dantes. in fin. extrà, de simon. & in ca. ordinata 59. distin. & in c. interrogatum. 2. quæst. 5. Ancon. & Panor. hæc relinquentes arbitrio iudicis, in ca. pen. col. 6. post princ. extrà, de re iudic. & Bart. in l. ad monendi. colum. 3. versic. quæro quid si dicta testium. ff. de iureiur. vbi dicit, quòd facit semiplenam probationem. & in l. Lucius. ff. de his qui not. infra. Alex. optimè declarans quale sit huiusmodi quæquale præiudicium, et quid et in quibus operetur in dicta l. vlt. col. 2. 1. versic. item procedit hæc regula.

Limita vigesimò, non procedere, cum is cui primùm de aliqua re actio vel defensio competeat, passus est sequentem agere, et si uocatus non fuerit, illi æquè præiudicat, ac si ipse egisset, vel defendisset, veluti si debitor passus sit creditorem experiri de proprietate pignoris aut maritus focerum vel uxorem de proprietate rei dotalis, aut emptor venditorem de proprietate rei emptæ, textus est in l. vlt. ff. de re iudic. vbi et hæc exempla adscribuntur, et in c. penult. extrà, eod. tit. in quibus locis hanc materiam abundè à Dd. tractatam reperies, et maximè per Alexand. qui copiosissimè omnium eam rem executus est.

Non uocato præiudicium est, si passus est, cui primùm actio competeat, sequentem agere.

Limita vigesimo primò, non procedere in casu l. 2. C. de commu. rerum alien. & in l. 1. C. de vend. rerum fiscalium, lib. 12. vbi fiscus potest vendere totam rem quam habet communem cum alio etiam non uocato, ita quòd ille huiusmodi venditionem infringere non potest. Et hoc quidem procedit ex priuilegio speciali concessio fisco, ut est textus formalis in l. 2. vbi dicit gl. quod hoc procedit, si fiscus habet aliquam partem: nã si nullam haberet, & nihilo minus sciens venderet, nihil obesset domino: at si imprudens, quia putat se dominum, venderet, habet locum l. bene à Zenone. C. de quadr. præscript. quæ vult tenere venditionem, sed restituendum à fisco pretium domino. Id quod singulariter dicit notandum Panorm. in dicto c. penul. col. 8. versic. primus igitur casus. extrà, de re iudic. quia multi (ut dicit) errant in intellectu huius l. bene à Zenone. Et ita sub hac limitatione duæ comprehenduntur, vna per dictam l. 2. de commu. rer. alien. altera per dictam l. bene à Zenone.

Limita igitur vigesimo secundò, non procedere ratione connexitatis, vt voluit glo. in dicto c. penult. per textum. 81. distin. c. tantis Daniel. & 3. quæst. 6. c. hec quippe. & de accus. c. ad petitionem. & ibi etiam glo. in verbo, per consequentiam. & de purgat. canon. c. pen. quibus adde & textum in c. dilectus. 2. extrà, de simoniacis. vbi & hoc gl. notab. in verbo, dantes. ex qua tamen discere poteris, quomodo & qualiter hoc procedat, de quo etiam per Innoc. Host. & latè Panorm. col. 11. versic. septimus. in dicto c. penul. Innocen. & Anton. in c. dudum. 2. de elect. & Alex. in l. vlt. col. 11. versic. etiam iuxta hoc. & iterum colum. 14. versic. item fallit. regula. ff. de re iud.

Limita vigesimo tertio, ut non procedat in re indiuidua in qua sententia contra vnum lata alijs etiam non uocatis præiudicat, ut voluit, de seruitute loquens quæ indiuidua est l. 2. ff. de verbor. obliga. §. 1. cum similib. gloss. in l. qui aliena. §. vlt. in verbo, prædico. ff. de negot. gest. & in l. loci. §. si fundus. in verbo, proderit. & ibi Angel. ff. si seruit. vend. & in l. si de communi. in princ. & ibi Bart. ff. eodem. & Angel. in dicta leg. 2. §. si tamen hominem. & ibi Imol. & Rom. in versic. ex his. ff. de uerborum oblig. Anton. in ca. causam, 2. extrà, qui filij sint legitimi. Imol. in dicta l. ultima. & ibi Alex. colum. 13. versic. aduertendum est in hoc. ff. de re iudic. & Panor. in dicto c. penul. colum. 3. de re iudic. Quamquam contrarium tenet Innoc. in dicto ca. causam. ubi tamen videtur sibi contrarius in gl. magna, in duobus locis. & Jac. Butr. in dicta l. si de communi. & Bart. sibi contrarius in leg. ex duobus reis stipulandi. in 4. q. ff. de duob. reis. Sed tenendo primam eam limitabis procedere in seruitute iam constituta, prout loquitur d. §. si fundus. et d. l. si de communi. secus in constituenda. quia lata super ea sententia alijs nec prodest, nec nocet, cum in ea non reperitur terminata regula nostra, et facilius retineatur ius iam constitutum, quàm de nouo inducatur, l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris. ita voluit Bart. quem sequuntur recentiores, in d. l. 2. versic. ex his, de verb. oblig. et Alexand. qui hoc multum commendat in d. l. vlt.

Limita vigesimo quartò, ut non procedat, quando iudex super eo pronunciat, quod lex ipsa iam pronunciat, videlicet si excommunicat aliquem, qui erat à iure excommunicatus, non requiritur citatio siue monitio, per textum in c. reprehensibilis. extrà, de appel. licet aliàs requiratur in sententia lata ab homine, ut vult textus in c. sacro. extrà, de sentent. excommunic. et ita expressè tenuit Rom. in l. is cui bonis. ff. de verborum oblig. faciens ad hoc singul. text. in dicto c. reprehensibilis, et dicit hoc perpetuo memoria tenendum, quia singularis est limitatio ad dictam l. de vnoquoque.

Fiscus uolens vendere potest rem quam habet communem cum alio, illi non uocato.

Connexitas quid operetur.

Sententia lata in re indiuidua, etiam non uocatis præiudicat.

Qui tenent contra rimum.

An iudex possit pronunciare super eo, quod lex pronunciat ueris sine citatione.

quoque. ff. de re iudic. & sequitur Barb. in d. l. is cui bonis. col. 17. versu. & circa prædicta. Verum Franc. Aret. ibi, colum. 3. versu. item adde dictis, hoc reprobatur: quia quando iudex idem pronunciat, quod lex ipsa pronunciauerat, huiusmodi sententia ita debet interpretari, ut id quod ipse iudex pronunciauit pro declaratione rei iam à iure pronunciatæ habeatur, videlicet excommunicatio te pro tali re: id est, declaro te à iure excommunicatum, vt not. per Bar. in l. 1. C. de negot. gest. ubi etiam Bald. & Alexan. & latè Innoc. cõsi. 99. in quæstione quæ vertitur. colum. 1. cum concord. quas alibi citabo. Verum in sententia declaratoria iuris requiritur eius citatio, de cuius præiudicio agitur, secundum glo. in Clem. præsentis, in verbo, constitutat. de censibus. & iterum in Clem. 1. §. vltim. in verbo, quintò concede. rursusq; in Clem. 2. in verbo, cõstitit. de pœnis, quas sequitur & ipse Rom. in dicta l. is cui bonis. & not. per Panorm. & alios in ca. peruenit. 1. de appell. & Bar. in l. ab executore. in princip. ff. de appellat. & Bald. in leg. ea quæ. C. commu. vtriusque iud. & idem Are. dum illas glo. allegat in c. 1. col. 8. versu. vtrum autem quando pœna. de iudic. & cõsi. 165. ff. ut Iuan. dixit. col. 9. & Alex. addit Bar. in l. Imperator. ff. de iure si sci. Felin. in c. Rodolphus. colum. antepe. versu. sed iustior est cum citatur pars. extrà, de rescrip. Socin. quoque inter consi. Franc. Curt. Senioris, consi. 20. domine labia. in 4. dubio. col. 1. eiusdem. vbi dicit, de hoc esse bonum. tex. in cap. parochianus. ubi & hoc Panorm. declarat, extrà de sentent. excom. & bene facit text. in dicta Clem. cum dicitur, si constitit, quia constare non potest, nisi parte uocata, per l. vlti. si per vim, uel alio modo. cum simil. Nec obstat, inquit Are. d. c. reprehensibilis. quia verè satis rationabile est, quod quando homo nihil inducit vltra legem, non debeat seruari solennitas expressè requisita in excommunicatione lata ab homine, vt tibi dicitur: sicuti etiam dicimus; in simili de statuto idem disponente, quod ius commune, de quo in l. 1. in princ. ff. ad legem Falcid. & in c. 1. de constit. lib. 6. Sed quòd declaratio eius quod à iure factum est, uel inductum, non requirat citationem, cum potest alteri præiudicare, non est verum, sed est contra regulam dictæ l. de unoquoque. & illas glo. approbatas. Cui adde quod tex. in d. cap. reprehensibilis. non loquitur de citatione, sed de monitione, quæ fit, ut quis satisfaciatur, quæ multum differt à citatione, per quam quis citatur, ut ad causam ueniat, vt de se patet, & not. recentiores in dicto capitulo sacro. de sent. excommu. & in cap. cum sit Romana. de appell. & Fran. Aret. hoc expressè not. in casu dicti c. reprehensibilis. dicto consi. 165. col. 8. versu. & tamen his non obstantibus.

Declaratio eius quod à iure factum est, cum aliter præiudicat, citacionem requirit.

Abolutio lata super crimine publico, nocet alijs etiam non uocatis, uolentibus accusare de eodem.

Limita uigesimoquintò, in sententia absolutoria semel lata super crimine publico, quæ nocet alijs etiam nõ uocatis, uolentibus accusare de eodem crimine. ff. de accusat. l. si cui. §. ijsdem. & extrà eod. c. de his. & ita etiã hunc casum excipit gl. in d. l. 2. C. quibus res iudic. non noc. quæ limitat, nisi collusio detegatur per iura quæ al legat. Sed & tu limita alio modo secundum tex. in d. §. ijsdem. huius autem fallentia rationem reddit Alexan. in repet. d. l. ultim. colum. 10. uersu. aliam fallent. posuit. ff. de re iudicata. quia in hoc casu fiscus & respublica in causa est, ut quilibet admittatur ad accusandum, & ideo propriè non præiudicatur per sententiam absolutoriam alteri, sed ipsi fisco aut reipubl.

Limita uigesimo sextò, ampliando præcedentem limitationem in omnibus popularibus actionibus, in quibus agitur de iure publico, ut uoluit gl. in d. leg. 2. C. quibus res iudic. non noc. per tex. in leg. eum qui. §. in popularib. ff. de iureiur. Cui adde tex. in leg. 3. ff. de populari. actio. Cuius etiam rei rationem reddit Alexand. in d. leg. ultim. colum. 10. uersu. aliam fallentiam dicit. ff.

de re iudicata. quia popularis actio competit pro iustitia facta toti populo, ut si quis sepulchrum uiolat, uel ecclesiam, aut uiam publicam seu album prætoris corrumpat. l. 3. in princ. de sepult. uol. l. si quis id quod. ff. de iurisd. om. iud. unde quilibet de populo censetur procurator. Ideò sicut cum unus habet plures procuratores cum mandato, lata contra unum ex procuratoribus sententia, non potest alius agere. l. pluribus. ff. de procuratoribus. & cap. si duo. eod. tit. l. 6. ita & in hoc casu, subditque idem dicendum in iure quasi publico, siue quasi populari, ut quando opponitur contra electum ad dignitatem aliquis defectus ad infringendam electionem. Nam si semellata fuit sententia contra opponentem, non poterit amplius alius eundem defectum opponere, ut est glo. notab. in cap. cum dilecti. in uerbo, iudicatum. de electio. & in c. cupientes. §. caterum. in uerbo, nullum præiudicium. eod. tit. libro 6. & not. Innoc. in cap. super his. in glo. 1. & iterum in uerbo, à promotore. de accusat. & in c. causam. 2. in fin. magnæ glo. extrà, qui filij sunt legitimi. & Archid. in cap. illud. 23. distinet. Talis enim causa uidetur respicere publicum interesse, ut est textus in Clem. constitutionem. ibi, interesse, commune. & ibi gloss. in uerbo, propriè, ubi Doctor. de electione. & not. gl. in c. ut circa. in uerbo, aliqui. & ibi Doct. de electione. libro 6. & Innocentius in c. dudum ecclesie. in princ. de electione. vbi etiam ponit, quare dicatur ista causa quasi popularis & non popularis, de quo etiam per Ang. in rubr. ff. de populari actione.

Quilibet de populo censetur procurator reipubl.

Publicum interesse.

Filiationis causa.

Qua præiudicium, fiat seruis cũ possessio trãferatur in alia

Principis sententia facit ius in ter omnes.

Vtrum dispõsio iuramenti in contractu appositæ, ut possit pertere rescissio cõtra actus, citacio partis requiratur

Limita uigesimo septimò, in causa filiationis, in qua sententia cum patre lata omnibus nocet, per tex. in leg. in fin. cum duabus legibus sequent. ff. de liber agnosco. & not. gl. in dicto ca. penult. super quo, & similiter super sententia lata super qualitate legitimacionis, qua uidelicet quis est pronunciatu legitimus, an faciat fidem quoad omnes etiam non uocatos, ne hic diutius immorer, uide Panorm. in dicto c. penult. col. penult. versu. quintus casus. & omnino Alexan. in dicta l. vlt. col. 17. uersu. aliam fallentiam assignauit gl. vbi & in hac re sententias antiquorum Scriptorum abundè recitatas atque examinatas reperies.

Limita uigesimo octauò, ut non procedat, quoad huiusmodi præiudicium, uidelicet quod transferetur possessio in alium qui obtinuit, qui fortè erit durior aduersarius, quàm primus possessor qui victus est. Nam quòd ad hoc præiudicat talis alteri qui uolet de integro experiri, ut est tex. in cap. cū super. extrà, de re iudicata. vbi hoc not. Innoc. atque etiam in dicto cap. penult. in princ. eod. titu. quod intellige, quando ipse victus erat possessor, quòd si erat apud alterum, certe sententia cõtra illum lata in fauorem victoris, qui inductus est in possessionem non præiudicat, si ignorauerit litem. Sed quid si sciuerit. uide omnino Alex. in d. l. vlt. colum. 40. versu. in gl. in uerbo, interueniente. cum multis col. seq. & iterum colum. 47. uersu. quæro an sententia lata contra colonum.

Limita uigesimo nonò, ut non procedat in sententia principis, quæ facit ius inter omnes, cum habeat vim legis. C. de legib. l. vlt. & extrà, de re iud. cap. in causis. & hanc limitationem ponit Alex. in d. l. vlti. col. 22. uersu. item fallit in sententia. ff. de re iudic. sed uide quæ dicã supra in 7. limit.

Limita trigestimò, in absolutione siue dispensatione, aut relaxatione iuramenti in contractu appositæ, quæ potest fieri parte non citata, ut uoluit Lapus alleg. 10. disput. hic, quem sequitur Rom. singul. 472. Florentinus contrahet. Contrarium tamen tenent plerique omnes, uidelicet Ioan. Andr. post antiquiores, in addi. Spec. in rubr. de iureiur. in uerbo, q. Anton. Card. qui dicit se ita sepius cõsuluiffe. Imo. in c. debitores. extrà, de iureiur.

iureiur. Lau. Rodolphus in repet. c. consuluiff. q. 125. de vsur. Pan. latè & recentiores in c. 1. de iureiur. Alex. consi. 222. uisa facti narratione, col. 4. Soci. consi. 59. col. 4. uersu. præterea talis relaxatio. lib. 3.

De eadem re. Iuramentum iuris naturalis & diuini.

Et hoc multis comprobatur: nam huiusmodi absolutio requirit causæ cognitionem, ut dicit Inno. in cap. ad aures, extrà, quod met. caus. & Spec. titu. de iud. dele. §. nunc ostendendum. uersu. 24. cum duobus seq. Non enim fit absolutio, nisi causa subsistente, ut not. in cap. quanto, extrà, de iureiur. vbi gl. dicit, id ne Papam quidem posse facere, cum iuramentum sit iuris naturalis & diuini. Scriper est enim Matth. 5. Red de domino iuramenta tua. quod repetitur in c. & si Christus, eod. titu. in qua etiam sententia fuit Innoc. in cap. cum inter, in fin. extrà, de renunc. Nec debet concedi, nisi appareat de magna læsione, ut per Doct. in c. cum contingat, de iureiur. & latè per Ias. in auth. sacramenta puerum. C. si aduers. uendi. si ergo causæ cognitio requiritur, & citatio quoq; in causæ. §. causa cognita. ff. de minor. Nam causarum merita partium assertionem panduntur. C. si per vim uel alio modo. l. vi. Præterea uidetur semper interesse partis, quæ iuramentum recepit, ne fiat talis absolutio: nam uile est habere partem huiusmodi iuramenti uinculo alligatam. multum enim operatur iuramentu, & id saltem, si nihil aliud, ut addatur forum fore. cap. vi. de foro compe. lib. 6. & faciunt no. in l. cum pater. §. filius matrem. ff. de leg. 1. igitur nihil debet decerni in præiudicium illius absentis. c. 1. extrà, de causa possess. & proprietaria. cum similit.

Cuius non dicit absolutio concedi nisi appareat de magna læsione.

Vtrum absolutio si facta fuerit, parte non citata, tenet.

At hoc primum ita declarandum, quòd licet non debeat fieri hæc absolutio parte non citata, si tamen facta fuerit, tenet, ut uoluit Anto. in d. ca. debitores, exemplo eius quod dicitur in absolutione ab excommunicatione, ut no. per Io. And. & alios in c. qua fronte, extrà, de appell. & hoc Ant. dictum sequitur Ias. in l. patre furioso, col. antepe. uersu. 14. ff. de his qui sunt sui uel alie. iur. Pan. autem in d. ca. 1. de iureiur. posteaquam in colum. 7. hoc dictum pro notabili commendauit, certè in col. seq. in uersu. id ipsum reprobatur ea ratione, quia (ut dictum est) non potest episcopus, nec etiam Papa absolvere siue dispensare à iuramento sine causa. Igitur ante quàm appareat causam subesse, non habet potestatem absolvere, etiam si uerè causa subesset, quia ignorat, id quod est fundamentum suæ potestatis, ut not. Bart. in l. 2. ff. de iudic. & in l. multum. ff. de cond. & demonstrat. & facit quod no. in c. ex parte Astensis. de concess. praben. extrà. Nec potest illi apparere de causa, nisi uocata ipsa parte, ut diximus. Nec obstat quod de absolutione ab excommunicatione, not. in d. cap. qua fronte, quia illa semper dependat à uoluntate eorum qui excommunicant: uel etiam semper, iusta, siue iniusta sit excommunicatio. ut legitur in ca. venerabilibus. §. vbi autem, de sent. excom. lib. 6. quod dicit not. Pan. quia sæpè accedit.

An cū per sona per ab solutionem habitatur tantu, ut possit pertere rescissio cõtra actus, citacio partis requiratur

Declaro secundò, ut procedat, quando per absolutionem euellitur radicitus obligatio, secus si persona solùm (ut ita loquar) habitatur, ut possit sine metu perituri petere rescissionem contractus ex capite enormis læsionis, aut alio, quo casu noui requiritur partem uocari, cum hæc absolutio sit potius pœnitentialis, quàm iudicialis: nec agitur de magno præiudicio creditoris, cui omnino ius integrum & saluam remanet ad defendendum principale obligationem iuratum, ut consuluiff. Old. consi. 120. ad duplicem finem. qui & ad hoc alia multa allegat, & hoc idem uoluit Io. Andr. eius discipulus, nulla tamen præceptoris (ut alijs plerumque facta mentione, in additione Specul. in rub. de iureiur. in fi. Pau. & Cal. in d. c. debitores, & Pe. Anc. qui hoc multum cõmendat consi. 18. in quæst. quæ uertitur, col. pe. uersu. quæro præsupposito. & Laur. Rodul.

in d. d. cõsuluiff. q. 126. in fi. Imo. in c. 1. de iureiur. & Pau. Cast. consi. 217. circa primum quæsitum, col. 4.

Contrarium tamen alibi consuluiff. Pet. Anchar. sibi contrarius consi. 98. prædictis subtiliter, & ad plenum deductis. hac ratione motus, quia licet non pereat ius creditoris in causa principali, ipse tamen multiplex damnum incurrit, tum propter sumptus & vexationem dicij, & minoribus. ff. de minor. tum propter moras iudicium. l. de latam solutionem, quæ propter uinculum iuramenti debuiff. die præfinito fieri, ideo tardius recipiendi omnia recipere uidentur, ca. 1. de plus petit. tū propter dubium litis euentum. l. quod debetur. ff. de pecu. tum quoque quia nec in modico permiffum est iudici offendere partem, cum & propter læsionem modicam illius sententia retractetur. C. de appel. & l. & in maioribus, & extra ro. de appel. & idem Pet. Anc. easdem fermè rationes adferens, consi. 362. retento ordine dubiorum, col. 1. uersu. præsupposito. idem Imo. in d. c. debitores, col. 9. hac ratione motus, quia si pars citetur, poterit esse quod ostendet per calumniam exactum esse eiusmodi iuramentum. l. 2. C. de fals. dicit tamen priorem opinionem cõmuni usu obseruari in Curia episcopali Bononiæ, & Pan. consi. 12. & si copiosior, col. vlti. li. 2. & Fel. dicens hæc partem esse tutiorem in d. c. 1. col. 8. uersu. extrà, de iureiur. Ias. qui hoc cõmendat in l. nec quicquam. §. vbi decretum, col. 9. uersu. vltra prædicta. ff. de offic. procons. & ante omnes hoc quoq; sentit nõ obfcure Feder. Senens. consi. 300. factum tale est. Nec huic postremæ sententiæ obstat, quòd si ex mora aut sumptibus creditor est damnum passus, non ei defunt remedia ut damna & sumptus recuperet. l. vltim. C. in quib. causis in integr. restit.

Qui tenet ius contra rium.

Propter modicam læsionem partis, sententia iudicis retractatur.

Prior opinio tutior.

Abolutio an ualeat nulla citato, ubi nemini copetis actio uel ius ex iuramento.

Auhtoris de hac re opinio.

An absolutio possit parte nõ uocata qui non potest eam ius uocare quia incõdat in perituriu.

Iuramentu tenent. riu nõ obligat.

Declaro tertio, ut non procedat, quando constaret nemini competere actionem, uel ius ex iuramento, ut consuluiff. Cardi consi. 38. quidam habens, in 2. charta, ubi dicit, quòd si defectus esset, cui iuramentum esse præstitum, qui erat persona priuata, nec receperat profè & hæredibus, ualeat absolutio nullo citato, quia ad ipsos hæredes non exienditur, ut probare conatur ex c. imperialem, tit. de prohib. feud. alien. & no. in c. ueritatis, extrà, de iureiur. adducitque rationem, quia ad hoc solùm fit citatio, ut euitetur alterius præiudicium. Igitur cum de nullius præiudicio agitur, non est necesse quemquam citari, & hæc quidem per omnia sequitur Fely. in d. c. 1. col. 10. uersu. tertio limita. At ego licuti in eo consentio, quod dictum est neminè citandū esse, cui non potest fieri præiudicium: sic ego dissentio in exemplo de iuramento alicui præstito non etiam hæredibus. Nam quamuis iuramentum ex parte iurantis sit merè personale, tamen ex parte illius, cui iuratur, est reale, & transit ad hæredes, ut not. in d. c. ueritatis. & latè supra diximus.

Declaro quartò, ut sequar ordinem Fely. ut non procedat quando quis ita iurasset, ut non possit uocare partem, quin incideret in perituriu. exempli causa, quia iurauit se partem non uocaturum in iudicium, uel denunciaturum illi quicquam, tunc is poteris absolui parte non uocata, cum iuri partis quicquam non detra hatur, sicut cum libertus petit ueniam, ut possit dominu uocare in ius. l. 4. ff. de in ius uoc. ita uoluit Ioan. And. in addi. Spec. in rub. de iureiur. in fi. quem plenè refert Imo. in Clem. dispensatiofam, super gl. in uerbo, tangentibus, de iudic. & in d. c. 1. de iureiur. sed hoc reprobatur, Pan. in d. c. 1. col. 7. uersu. quid dicendum, & ibi quoque Fely. col. 10. uersu. 4. ubi tamen dicit, posse saluari hoc dictum, intelligendo, de eo, qui uult absolutionem ad hoc solùm, ut habilitetur ad agendum, de quo uide quæ supra diximus in 2. declarat.

Declaro quinto, ut non procedat quando iuramentu est temerarium, & non obligatorium ex parte iurantis,

tis, quia cum hoc casu potius requiritur quædam declaratio sine denunciatio, quod non est ligatus, quam absolutio siue relaxatio, per c. de cõstitutis. r. de testib. Ideo non requiritur partis citatio, vt voluit Ioan. And. in dicta rub. de iureiur. in vlt. q. & Anton. in dicto capitulo de iureiur. eod. tit. & Pan. in d. c. r. vers. nunc extra glo. eo. tit. vbi tamen hoc intelligit, videlicet quando manifestè constat iuramentum non ligare: nam in notorijs non est opus venire ad iudicium cap. quoniam, de filijs presbyt. Si autem posset dubitari, putat aduersarium, cui facit iuramentum vocandum esse, cum sua intersit ne relaxetur, ad cuius confirmationem, vide quæ dicam infra proximè.

Virum iura mentu obliget, quando ex parte re cipientis versatur turpitudine.

Declaratio sextò, ut etiam non procedat, quando etiã recipientis tanta versatur turpitudine, vt nulla obligatio ex iuramento quæri possit, nec eo confirmari, cum etiã hoc casu nullum interesse possit prætere, solique Deo obligatio quæritur, idòque non sit necesse aduersarium vocare, sed sit satis absolutionem fieri per illum qui tenet locum Dei: ita voluit Anton. in d. cap. de iureiur. ponens exemplum in iuramento de soluendis vsuris vel non repetendis, nullum enim (vt ille dicit) nascitur ius agendi, verùm Pan. in d. c. r. colum. 8. vers. licet tertio non placet, primùm reprobatur id quod dicit Anton. nullam in illo exemplo oriri obligationem parti etiam secundariam: tum quia sit contra tex. in d. cap. r. tum quia iuramentum vt extortum obligat, c. si uerò, extra eo. & c. abbas, & cap. ad audientiam, de eo quod meus causa. Ergo fortius in hoc casu, ubi iuramentum fuit sponte præstitum: Deus enim tenet istud vinculum propter obligationem quæsitam parti: idòque satis ex eo patet, quod parte remittente, remittit & Deus sine alia absolutione, ut in d. c. deinde verò, vers. his autem sic discussis. Limitans illud dictum Ant. tum demum non requiri in huiusmodi absolutione iuramenti citationem partis, quando clarissimè constat iuramentum ipsum continere turpitudinem ex parte suscipientis, ita quod certum est illi nullam defensionem competere. Nam si hoc casu etiam super principali, ubi agitur de multò maiori præiudicio ualeret sententia parte non uocata per ea quæ allegat, & latè diximus supra in secunda limitatione, in fin. multò magis huiusmodi absolutio, quæ non adeo magnum præiudicium adfert. Et hoc idem uoluit antè Panorm. Calder. consilio 7. an episcopus possit procedere, titu. de iureiur. super hoc tamen uide Felyn. in d. cap. r. colum. 9. vers. licet sed contra istam limitationem.

Iuramentum sponte præstitum.

Sententia in causa non uocata non citata.

Limita trigefimo primò, ut non procedat in declaratione, siue ad iudicationem pænæ contumaciæ præcedentis, per id quod not. uoluit Bald. in c. r. colum. pen. vers. quæro utrùm in deferendo, tit. si de inuestit. inter domi. & vasa. lis oria. vbi dicit, quod ad delationem iuramenti, de quo tex. loquitur, non est necessaria citatio partis quia hoc est pænæ præcedentis contumaciæ, quod dictu pro valde not. sequitur Iaf. in repet. l. admonendi, col. 1. vlt. ff. de iureiur.

Declaratio siue ad iudicatio pænæ, contumacia præcedentis parte non uocata fieri potest.

Limita trigefimo secundò, ut non procedat in infinnuatione donationis, quæ fieri potest, nemine citato, vt uoluit Cyn. in l. vlti. C. de bonorum possessio. & Bartol. in l. in hac, per illum tex. C. de donat. & in leg. Modestinus. ff. eod. Bald. in l. illud, colum. 4. C. de sacrosanct. eccles. & in l. r. in prin. C. de litis contest. & in auth. eò decursum. C. de donat. ante nupt. & in l. vltim. C. qui ad mitti. & in l. vlt. §. illud. C. de tempor. appellat. & in l. si tibi pecuniam. ff. si certum pet. & Paul. Castr. in l. testamenta. C. de testam.

Infinnuatio donationis fieri potest nemine citato.

Limita trigefimo tertio, ut non procedat quando assignatur siue statuitur terminus ad aliquid faciendum, tunc enim est satisfactum huiusmodi ordinationi siue statuto, si id fiat intra terminum absque citatione

Statuto termino ad aliquid faciendum, intra ter-

aduersarij, ita uoluit Bal. in l. r. in fin. & ibi quoque Iaf. C. quando libel. prin. dat. & c. & idem Bal. in l. si quando. r. q. C. de testib. & in l. si ea, in fin. C. qui accusare non possunt. vbi declarat, quomodo intelligitur, & in l. r. in fin. ff. de ferijs. & Angel. in l. omnium. C. de testamentis.

minum fieri potest absque citatione.

Limita trigefimo quarto, ut non procedat in remissione debiti, quam facit maior pars creditorum, iuxta l. rescriptum. ff. de pactis, quæ quidem præiudicat cæteris creditoribus non citatis & absentibus, vt ibi uoluerunt Angel. Raph. Fulgo. Paul. Castren. & Iaf. tum per text. ibi, in verbo, absentis. ex quo datur intelligi citationem non exigi, aliàs enim non reputarentur absentes: tum alijs rationibus ibi per eos allegatis. Licet contrarium tamen uoluerint Iacob. Areti. Bartol. Alberic. Bald. Salyc. & Alexan. in d. l. rescriptum. & Bar. in l. heredes mei. §. peto. ff. ad Senatufcõs. Trebellia. & in l. si vni. ff. de re iudic. & Salyc. in l. & suum. §. vlt. per illum tex. in verbo, si conuenit in vnum. ff. de pact. vide recentiores in d. l. rescriptum.

An remissio debiti quæ facit maior pars creditorum, præiudicet cæteris non citatis.

Limita trigefimo quinto, ut non procedat quando iudex procedit ad informationem, vt bonus vir, tunc enim non requiritur citatio, vt per plura uoluit Anto. in repet. cap. vltra, colum. 38. extrà de cohab. cler. & mulier. quem sequitur Iaf. in l. vlti. col. antep. vers. adde etiam regulam. C. vnde legit.

Iudex procedens ad informationem, ut bonus vir.

Limita trigefimo sexto, quando fit legitimatio filiorum à patre, vt uult Bar. & alij in leg. Callus. §. & quid si tantum, de liber. & posth. & Bald. in leg. nam ita diuus. ff. de adopt. & confi. l. r.

Legitimatō à patre facta sine citatione.

Limita trigefimo septimo, ut non procedat in interpretatione ueniar, vt quis possit vocare in ius parètes, patronos, & alios huiusmodi, in qua obtinenda non est necesse illos vocare, ut palàm sentit Io. Andr. quem citauimus supra in proxima limitatione, per l. quiq. ff. de in ius voc. quem sequitur, vt diximus, Imol. in d. Clem. dispendiosam, de iudic. & in l. quamuis, col. 2. ff. de in ius voc. Bal. in l. ea quæ, col. 2. vers. vltimò nota. C. quo modo & quando iud.

Ad probandū clericatum, non est uocandus aduersarius.

Limita trigefimo octauo, ut non procedat, quando clericus captus pro crimine à iudice laico allegat se clericum, & ad hoc probandum producit literas clericatus, quia ad hoc non est uocandus aduersarius, vt expressè uoluit Bal. in l. si qua per calumniam, col. 2. vers. sed pone quod iste ostendit motus, quia hoc non propriè fit in modum probationis, sed instructionis vera enim probatio clericatus non potest coram alio fieri, quàm coram episcopo, per c. si iudex laicus, de senten. excom. lib. 6. & dicit facere ad prædicta l. si quis inficiatus. ff. de depo. Bal. in l. 3. in fi. C. de re iudi.

Ordinata à iudice parte non citata, retractari parte absente, potest.

Limita trigefimo nono, ut non procedat in his, quæ fuerunt à iudice ordinata parte non citata, quæ etiã possunt alia parte absente, cuius causa facta sunt, retractari, ut quæ de facto solum confecta sunt, de facto reuocentur, iuxta tex. in l. r. §. & hoc edictum. ff. si mulier vent. no. & gl. in l. minor, in prin. ff. de euct. cum multis concord. quas videre poteris supra.

An in arbitrato- ris sententia requiratur partis citatio.

Limita quadragesimo, ut non procedat in sententia arbitratoris, in qua non requiritur partis citatio, ut uoluit Cy. in l. vlt. in quadam addit. C. de contrah. empt. Guil. Cune. in l. episcopale. C. de episc. audien. Bald. in l. si quis ex consensu, eod. tit. & in l. 2. col. 1. C. de ædil. actio. Fran. Alber. Aret. in repet. l. si quis arbitrati. ff. de uerb. oblig. Ant. Imo. Pan. in c. Quintauallis. ubi & hoc sentit Hof. extrà de iureiur. Card. in c. expolita, de arbit. Sed quia sunt multi qui tenent contrarium: multi qui distinguunt, alij qui limitant, uide omnino per Bart. Imo. Cuma. Paul. Castr. & latè Alex. in d. l. si quis arbitrati. & Canonist. in d. cap. Quintauallis. in quibus locis hanc rem abundè tractatam comperies. Et illud inter

Qui consuetudini in præcedenti limitatione.

inter cætera, quòd si quis est assumptus arbitrator inter plures super commodò vni ex illis acquirendo, ita quòd quicquid fuerit arbitrator: nemo illorum damnum sentiret, nec etiam commodum: vt si legetur vni quem Titius arbitratus fuerit, poterit ipse Titius & inter viuos, & in vltima voluntate, & sic absentibus partibus & non vocatis arbitrari seu eligere per tex. in l. vnum ex familia, in prin. & cum duobus §. seq. ff. de lega. 2. & ita uoluit Bar. in l. r. in fi. ff. eo. & Bal. in addi. Ang. Imo. Alex. & alij recentiores in d. l. si quis arbitrati. & Bal. in l. nulli, vers. sed nunquid. C. de episc. & cler. & in l. captatorias, in vltima q. C. de test. mil. & in l. vlt. in princ. col. 2. vers. sed nunquid. C. commu. de lega. id quod tamè itel ligit Bar. in d. l. r. de leg. 2. & in l. alio, col. pe. ff. de alim. & cib. lega. procedere quando arbitrator esset assumptus seu electus super declaratione personarum, vt in exemplo supra posito, secus si super declaratione reru, quia tunc videtur necessaria partis citatio, per l. creditor. C. distrac. pig. quod simpliciter refert, ac si sequi velit Alex. in d. l. si quis arbitrati. ff. de verb. oblig.

Veru cum interdictio- rum administratio prodigo, re quatur illius citatio.

Limita quadragesimo primò, quando interdicatur, ad ministratio prodigo, quia non requiritur illius citatio, ut expressè uoluit Iaf. in l. nec quicquam. §. vbi decretum, col. 9. vers. duodecimò fallit. ff. de offi. procons. allegans tex. in l. r. in princ. ff. de cura. furio. vbi huiusmodi interdictionem facit iudex, dicitq; hoc uoluisse Bal. Ang. & recentiores in l. is cui bonis. ff. de verb. obl. sed longè fallit Iaf. Nam Bal. ibi in addi. Ang. Pet. Anc. Ro. Paul. Cast. Alex. Fran. Aret. & Barb. & quotquot illic scripserunt contrarium tenuerunt per tex. in d. l. de vnoquoq; supra sæpius alleg. Bal. tamen & Pet. Anch. ibi hoc limitant, nisi esset notorium aliquem esse prodigum, per no. in l. r. C. qui & aduers. & in c. tua nos, de cohabit. cleric. & mulier. Alex. tamen in d. l. is cui bonis, in fi. & in additio. ad Bar. in l. qui habet. §. quolibet. ff. de tutel. hoc etiã reprehendit, quia in notorijs requiritur citatio, per glo. in c. ad nostram. 3. de iureiur. cum simi. quod tamen intellige secundum ea quæ diximus supra in 2. limita. in fi. Nec obstat d. l. r. de cura. furio. vt videlicet id fiat auctoritate ipsius legis, quia quod ibi dicitur, administratione interdictam prodigo l. r. 2. tabul. ita intelligitur, ut glo. ibi dicit. l. si furioso. §. r. & l. vlt. & no. omnes in l. is cui bonis. ff. de verb. obl. quanquam dubiu est, an noto-

Prodigo notorie, pro iure interdicta administratio.

riè prodigno ipso iure interdicatur administratio, de quo latè ibi per eos, potissimum per recentiores, quibus suffragatur communis opinio, vt in casu notorietatis ipso iure fit interdicta administratio, quæ opinio, etli frequens sit, non tamen propterea præmittenda est citatio, vt plenè patet ex his quæ dixi in 24. limit.

Furioso cum datur curator, aut interdictio administratio citatio minima necessaria.

Limita quadragesimo secundò, quado furioso interdicatur administratio, & ei curator datur. Nam illius non requiritur citatio, cum illi ipso iure administratio interdicitur. vt no. glo. in l. r. ff. de cura. furio. & ita in specie uoluit Angel. Paul. Cast. & Rom. in l. is cui bonis. ff. de verb. obl. vbi ipse Ro. allegat tex. vt ipse dicit in c. re prehensibilis, extrà de appel. vbi probatur, quòd quado iudex excommunicat eum qui inciderat in excommunicationem ipso iure, non requiritur monitio, quæ aliàs requireretur in sententia hominis, per tex. in c. sacro, de sent. excom. & idem quoq; Alex. in l. de vnoquoq; col. ult. vers. item fallit quando interdicitur. ff. de re iudic. & confi. 86. uis. dubitationibus, col. 2. vers. quod autem non fuerit, lib. 2. Verùm Franc. Aret. in d. l. is cui bonis, col. 3. vers. item adde dictis, hoc reprobatur, tum per ea quæ diximus supra in d. limitatione, tum per tex. in l. obferuare. ff. de cura. fur. ubi in huiusmodi interdictione bonorum filij, requiritur causæ cognitio: ergo etiam citatio l. in causæ, la r. §. causa enim cognita. ff. de minor.

Qui contrarius tenent.

Limita quadragesimo tertio, ut non procedat in datione tutoris uel curatoris, quam facit iudex, in qua non reperitur citandum esse quempiam, nisi tutor esset datus per inquisitionem, secundum Bar. in l. qui habet. §. quo libet. ff. de tutel. & in l. legitimos, in prin. uers. an quando istud decretum. ff. de legit. tut. vbi tamen distinguit, & Bald. in auth. matri. & auia. C. quando mulier. offic. tut. fun. Alex. d. confi. 86. uis. dubitationibus, col. 1. li. 2. & Iaf. in d. §. ubi decretum, in r. fallen.

Datio tutoris aut curatoris per iudicem, nullo citato fieri potest. Nisi de iur inquisi- tionem.

Possent & huc adducere casus, in quibus testes recipi & iurari possunt, parte non citata, de quibus per Canonistas in cap. in nomine, extrà, de testib. & per Ro. singu. 366. fuit unus. & alia multa ad hunc locum pertinentia, quæ uel iustum uolumen conficere possent. Sed cū pleraq; sint iam in unum ueluti corpus congesta ab Alex. in l. ult. ff. de re iud. vt interea taceam Pan. qui etli non adeò copiosè, multa tamen etiamnum descripsit in c. penul. extrà, eo. tit. opportunum uideo, ut receptui canam.

Testes quanto recipi et iurari possunt parte non citata, apud quos requirendum.

FINIS.

